Class PS 3134
Book B4L5

LEW WALLACE.

BEN-HUR

ISTORIŠKA APYSAKA IŠ JEZAUS KRISTAUS LAIKŲ.

SULIETUVINO

JONAS MONTVILA.

CHICAGO, ILL,
Turtu ir spauda "Kataliko", 3249-53 South Morgan Street,
1912 m.

LEW WALLACE.

BEN-HUR

ISTORIŠKA APYSAKA IŠ JEZAUS KRISTAUS LAIKŲ.

SULIETUVINO

JONAS MONTVILA.

CHICAGO, ILL.
Turtu ir spauda "Kataliko", 3249-53 South Morgan Street,
1912 m.

PS3134
.B4L5

LIBRARY OF CONGRESS
MAR 10 1937
DIVISION OF DOCUMENTS

Cbc. 22 Sy 37
3512
5453

I.

DZEBEL-ZUBLEH — tai eilē kalnų apie penkiasdešimt mylių ilgio, nuo kurių, žiurint į rytus, matyti Arabija. Gilųs klonįs, lietingame laike prisipildanti upeliais, tekančiais į Jordaną arba Mirtinas juras, abelną susirinkimą visų tos šalies vandenų, apsunkina perējimą tų kalnų. Vienu tų urvų traukē keleivis į žiem-ryčius link plačios lygumos.

Žmogus tas galējo buti apie keturiasdešimt penkių metų. Tanki barzda, kadaisia juoda, šiandie pamarginta žilais plaukais, dengē jo krutinę; tamsiai rudą veidą dengē nuometas, vadinamas kefija, taip kad už jo vos galima buvo atskirti odos spalvą ir matyti dideles, juodas, tankiai į dangų kįlančias akis. Platųs, paprastai nešiojami rytų šalyje, rubai neleido matyti jo pastovos tuomi labiau, kad sēdējo ant didelio kuprio, o ant keleivio ir gyvulio buvo išskleista budelē, panaši skēčiui.

Kada kupris išējo iš klonio, saulē buvo jau užtekējus ir apšvietē tyrą. Pasiduodamas prigimtam instinktui, ištiesē kaklą ir paskubino žingsnius, traukdamas rytų linkon.

Ir tolyn, tolyn traukia mandagus gyvulys, pirmyn vis ir pirmyn, vienodu žingsniu ir vis į rytus. Keleivis sēdi ramiai nesijudindamas, neatkreipdamas ant nieko domumo. Jau keturias valandas ējo gyvulys galynēn su vēju ir be pasilsio.

Niekas nesileidžia į tyrą dēl smagumo; tie, kurius gyvenimo aplinkybēs arba reikalai čia atveja, mato, kad šitie takai, nors veda nuo šaltinio prie šaltinio ir nuo ganyklos link ganyklos, užkloti yra žmonių kaulais. Neįstabu tat, kad širdis net drąsiausio šeiko, kada įeina į smilčių viešpatystę, pradeda smarkiaus plaukti. Ir mųsų keleivis neišrodo ant žmogaus, keliaujančio be jokio mierio; niekas jo nesiveja, nes

ne kartą neatsigręžė atgal; nerodo jokios baimės ar išgąsties, nejaučia, rodos, jog esąs vienų-vienas. Staiga, dešimtą valandą, gyvulys apsistojo išduodamas pilną gailingumo ir pasiskundimo balsą.

Keleivis sukruto nei pabudęs iš miego...

Keleivis sukruto, nei pabudęs iš miego, praskleidė *buraaho**) palas, dirstelėjo į saulę, apsižvalgė aplinkui ir su užsiganėdinimu sušuko: "ant galo, ant galo!" Potam sudėjo rankas ant krutinės, pakėlė galvą ir tyliai meldėsi. Atlikęs tą dievotą priedermę, ištarė mielą kupriui žodį: ikh! ikh!, kurs reiškia paliepimą atsiklaupti. Pamažu, murkdamas iš užsiganėdinimo, tikras draugas paklausė, o keleivis palengva nulipo nuo jo ir stojo ant smilčių.

Buvo tai vidutinio ugio žmogus, neperaukštas; bet stiprus; atrišęs raikštį, laikantį ant galvos kefiją, atidengė burną, panašią spalva į negrų. Aukšta kakta, nosis nei erelio snapas, antakiai iškelti; tankųs blizganti plaukai posmais dengė jo pečius. Matyti, kad tai buvo Egiptietis. Keleivis buvo apsivilkęs "kamis", arba baltais bovelniniais marškiniais su siauromis rankovėmis, išsiuvinėta apykakle ir krutine; ilgio jie buvo iki kulnelių. Apsisiautęs buvo bronziniu plosčiumi, vadinamu "abba". Apsiavęs buvo sandalais, susegtais minkštos odos dirželiais. Įdomiausia-gi tas, kad keleivis budamas tyruose pats vienas,

* Uždangalas ant keleivio nuo saulės.

neturėjo prie savęs jokio ginklo, net nei lazdelės paplakti kuprį. Tas liudijo jojo drąsą, arba užsitikėjimą į kokią tai nepaprastą globą...

Stojęs ant žemės, norėjo pramankinti nutirpusius nuo ilgos kelionės narius savo kuno ir dėlto perėjo kelis kartus į kitą pusę, neatsitolindamas nuo tos vietos, kur ilsėjosi jo ištikimas kelionės draugas. Kartas nuo karto stapteldavo, ir

Stojęs ant žemės, norėjo pramankinti nutirpusius nuo ilgos kelionės narius savo kuno....

trindamas rankom akis, tyrinėjo tyrą net lig regračiui; po kiekvieno apsižvelgimo jo veidas reiškė apsirikimą, mažą, bet rodantį, jog ko-nors laukiąs. Kokis mieris, kokia priežastis galėjo atvesti šį žmogų į tyrų gilumą?

Nors negalėjo užslėpti įspudžio, įgyto nuo apsirikimo, vienok nenustojo vilties,, kad laukiamasis svečias pribus; nes išėmė iš pririšto prie balno pundelio kempinę ir mažą indelį su vandeniu apmazgoti snukį, akis ir šniršples kuprio. Apžiurėjęs ištikimą savo draugą, iš to pat pundelio išėmė audeklą, išmargintą baltomis ir raudonomis juostelėmis, ryšelį plonų pagalukų ir storą lazdą. Kada kelis kartus sukrėtė tą lazdą, pasirodė, kad tai buvo labai gerai apmislytas padaras, nes ji susidėjo iš kelių mažesnių dalių, išsitiesiančių į ilgą lazdą, aukštesnę už žmogų. Tą lazdą keleivis įkalė į žemę, o aplink ją

sukalinėjo mažesnius pagalukus, ant kurių užtiesė audeklą ir atsirado kaipo butelyj, gal mažesniame, nei butas emiro arba šeiko, bet lygus jam parankumu.

Viską surengęs, truputį atsitolino ir atidžiai apsidairė po apylinkę, bet nieko nepatėmijo apart šakalo, bėgiojančio po lygumą, ir erelio, skriejančio link Akabe užtakos.

Keleivis matomai pasijuto vienuoliu, nes sugrįžo prie kuprio ir tarė tyliu balsu, nežinomoje tyre kalboje: "Namas mųsų toli, bet Dievas su mumis. Tikėkime ir laukime".

Nei susiraminęs savo žodžiais, išėmė truputį fasolio iš maišo prikabinto prie balno ir, sudėjęs į krepšį, pririšo jį prie snukio kuprio, kuris noriai ėdė mylimą savo gardumyną. Keleivis valandėlę su pasigerėjimu žiurėjo į gyvulį ir vėla apsidairė po smiltinį tyrą, begalinį, įkaitytą saulės spindulių.

— Pribus — tarė pagalios pats sau. — Tas, kuris čia mane atvedė, atves ir juosius. Reikia pasirengti ant jų priėmimo. — Taip kalbėdamas išėmė atveztą su savimi maistą ant vakarienės. Buvo tai palmų syvai apipintame inde, ir vynas, džiovinta ir rukyta aviena, duona ir suris. Nestokavo ir vaisių, kaip Syrijos obuolių, vadinamų "shami" ir parinktų daktilių. Tą viską keleivis nunešė po priestoga, sudėjo valgį ant lentos ir uždengė trimis sklypais šilkinio audeklo, kuriais aukštesnėji Rytų draugija, pagal pobudį, valgant pridengia savo kelius. Iš skaitliaus uždangalų galima buvo spręsti apie skaitlių keleivių.

Viską parengęs mųsų keleivis vėl apsidairė po apygardą ir — o džiaugsmas! rytų pusėj pamatė kokį-tai juodą tašką. Pamatymas to juodo taško ar šešėlio padarė ant jo įstabų įspudį, stovėjo lyg suakmenėjęs, drebulys sukratė jo kuną. Tuomtarpu tas taškas vis didinosi, neužilgo buvo jau dydžio žmogaus rankos, toliaus rodėsi aiškesniu, o po to visai aiškiai pasirodė tokis pat kupris, kaip ir pirmasis, didelis ir baltas su "bondah'u" arba pakeleivinga skrynia, kokios vartojama Indostane.

Egiptietis sudėjo rankas ant krutinės ir žvilgterėjo į dangų.

— Didis yra Dievas! — sušuko, o akyse pasirodė ašaros.

Pribuvėlis prisiartino ir sustojo. Ir jisai toje valandoje rodos budinosi iš miego. Žiurėjo į kuprį, šėtrą ir stovintį prie jos žmogų, pagrimzdusį maldoje. Ta regykla sujudino jį — taippat sudėjo rankas ant krutinės, nulenkė galvą ir tyliai meldėsi. Už valandos nusėdo nuo kuprio ir prisiartino prie Egiptiečio, kuris taip-gi ėjo priešais jį. Valandėlę žiurėjo viens į kitą, pasisveikino, t. y. kiekvienas padėjo tiesiąją ranką ant peties, o kairiąją apėmė jį per juostą, galvas taippat dėstė tai ant vieno, tai ant kito peties.

— Ramybė tau, tarne tikrojo Dievo! — tarė naujai pribuvęs.

— Ramybė ir tau, brolau teisingo tikėjimo! Ramybė tau ir pasveikinimas — karštai atsakė Egiptietis. — Naujai pribuvęs buvo žmogus aukštas ir liesas, burna jo maža, varinės spalvos, akįs įdubę, žėrinčios, balti plaukai ir barzda dengė jo krutinę. Ginklo, kaip ir pirmutinis, neturėjo, o drabužius devėjo, kokius devi Indostano gyventojai. Ant galvos turėjo plačiais posmais suvyniotą skepetą, šlebė buvo panaši į Egiptiečio šlebę tiktai "abba" buvo trumpesnė, nes iš po jos kyšojo plačios kelinės surauktos prie kulnelių. Ant kojų vietoje sandalų nešiojo šliures iš raudonos odos, pirštuose smailai užriestas. Apart šliurių visas jo aprėdalas buvo baltas. Išvaizda jo buvo didybės ir pavartaunumo; kada pakėlė galvą nuo Egiptiečio krutinės, jo akyse žvilgėjo ašaros.

— Dievas yr' didis! — sušuko po pasisveikinimo.

— Palaiminti tie, kurie Jam tarnauja — pridurė Egiptietis. — Žiurėk, štai, artinasi ir trečias.

Abudu atkreipė akis į žiemius, kur aiškiai buvo matyti baltas kupris, plaukiantis nei laivas. Stovėjo tylėdamu pakol nepribuvo naujas keleivis, kuris nusėdo ir prisiartino prie jų.

— Ramybė tau, mano brolau! — tarė Indusui.

Indostano gyventojas atsakė:

— Tegul buna valia Viešpaties!

Pastarasis keleivis buvo visai nepanašus į pirmu du; sudėjimas jojo menkesnis, oda balta ir palaidi plaukai, tverianti nei aureolę ant jo dailios, neuždengtos krutinės. Aštriame jo žvilgterėjime tamsiai mėlinų akių atsimušė protas ir drąsa. Lygiai kaip ir anuodu be ginklo, iš po skvernų Fenicijos purpurinio plosčiaus matyti buvo puiki tunika su trumpom rankovėm, išpiauta aplink kaklą, perjuosta šniuru per juostą, vos tik ligi kelių ilgio. Jo rankos, kojos ir kaklas buvo nuogas, o norints išrodė ant penkiasdešimt metų, nieks apart pavartaunumo apsiėjimuose nereiškė to amžiaus, nes siela ir kunas juokėsi iš bėgančio laiko. Nereikėjo sakyti iš kokios šalies pribuna, nes kiekvienas jame atmintų Greką.

Kad naujai pribuvusiojo rankos nusileido nuo Egiptiečio pečių, tas susijudinusiu balsu tarė: — Pirmas pribuvau paskirton vieton, jaučiuosiu tat paskirtu mano brolių tarnu; štai ir šėtra išskleista, duona laužymui parengta, daleiskite tat man pildyti mano priderystę.

Taip kalbėdamas nuvedė abudu į šėtrą, o nuėmęs nuo jų kojų sandalus, nuplovė jas, paskui suvilgė savo svečių rankas ir apšluostė jas rankšluosčiu.

Kada taip išpildė pirmas svetingumo priderystes, apsiprausė pats ir tarė:

— Atminkime, broliai, kad pildome tarnystą, prie kurios reikia spėkų; sudrutinkime tat kuną maistu, o sielą apsakymu, iš kur ir dėlko pribuvome.

Tai pasakęs, nusivedė draugus puoton ir susodino taip, kad visi buvo atsigręžę į save. Kartu nusilenkė jų galvos, kryžium rankas sudėjo ant krutinės ir balsiai atkalbėjo sekančią maldą:

"Tėve visų — Dieve! — ką tiktai turime, paeina nuo Tavęs; priimk mųsų padėkonę ir palaimink mums, leisdamas ir toliaus pildyti Tavo valią".

Ištarę paskutinius žodžius, su nusistebėjimu dirstelėjo viens į kitą, nes, štai, visi kalbėjo kalba, niekad pirmiaus negirdėta, o vienok visi suprato, ką sakė. Tat sielos jų labai susijudino ir po to stebuklo suprato, kad Dievas yra tarp jų.

Pagal tuomlaikinį skaitlių viršminėtas susitikimas buvo 747 metais po įsteigimo Rymo, Gruodžio mėnesyje, tat žiemą ir tai gana šaltą ant tų palaimintų Vidurželminės juros krantų. Mųsų keleiviai šnekučiavosi bevalgant ir geriant, o Egiptietis, kaipo šeimininkas, prabilo:

....Nusivedė draugus puoton ir susisodino....

— Keleiviui svetimoje šalyje nėra nieko meilesnio, kaip išgirsti savo vardą iš draugiškų lupų. Męs turėsime perleisti daugelį dienų drauge, laikas tat susipažinti, ir jei jųs sutinkate, tepradeda tas, kuris paskiausia čionais pribuvo.

Pamažu, atsargiai, lig apsvarstydamas kiekvieną žodį, pradėjo pasakoti Grekas.

— Tas, ką turiu pasakyti yra taip nepaprastu, kad nežinau net nuo ko pradėti ir kaip išsireikšti. Tankiai nesuprantu pats savęs, vienok tvirtai tikiu, jog tas, ką darau, yra Viešpaties valia, o tarnavimas Jam labai malonus. Kad apsvarstinėju suteiktą man pasiuntinystę, jaučiu neapsakomą linksmumą ir didžiuojuosi tuomi.

Susijudinimas nedaleido jam kalbėti ilgiaus, o draugai atjausdami jo žodžius, nuleido akis.

— Toli nuo čia į vakarus — toliaus kalbėjo Grekas — guli šalis, kurios atmintis nepražus neikados, nes pasidėkojant jai, žmonija turi tyriausius įkvėpimus. Nemisliju kalbėti čia apie dailą, filozofiją, iškalbą, poeziją ar karą. O broliai, mano tėvynės garbė švies per amžius savo protingumu, patal-

pintu knygose, o skelbianti visam pasauliui valią To, Kurio einame ieškotų. Šalis, apie kurią kalbu, tai Grekija, o aš esmu Gasparas, sunus Kleanteso, Ateniečio. Mano tauta — traukė toliaus — yra atsidavus mokslui ir aš neatsiskyriau nuo savo protėvių. Du mųsų garsiausiu filozofu mokina apie žmogaus sielą ir jos nemirtinumą, tiki į butybę Dievo, Jo tobuliausį teisingumą. Daugybė filozofijos mokyklų vedė ginčus dvi nuomoni ir aš pasiryžau studijuoti jadvi, kaipo vienintėliai vertas apsvarstymo ir tyrinėjimo. Prijaučiau, kad yra ryšys tarp Dievo ir sielos, bet tuoj patėmijau, kad žmogaus protas tą ryšį gali išaiškinti tiktai lig tulo laipsnio, toliaus jo žinojimas sutinka nepergalimus užrakčius, kurių be viršprigimtos galybės nieks neišriš. Tos pagalbos šaukiausi ir ieškojau, bet niekas neatsakė ant mano šauksmo, apleidau tat mokyklas ir miestą.

Ant tų žodžių išblyškusią Induso burną apšvietė pavartaunas užganėdinimo nusišypsojimas.

— Šiaurinėje mano tėvynės dalyje, Tessalijoj — kalbėjo Grekas — yra garsus kalnas, kaipo dievų buveinė; ten valdovauja Zeus'as, kurį Grekai garbina labiaus už visus kitus dievus; tas kalnas vadinasi Olimpu. Nusidaviau tat aš ten, o radęs urvą stačiame kalne, vietoje, kur jis sukasi į piet-ryčius, ten ir apsigyvenau. Atsidavęs apmąstymams, kiekvienu atsidusėjimu meldžiau apsireiškimo. Mano tikėjimas buvo didelis, tikėdamas į nematomą Dievą, bet visagalintį, tikėjau, kad galima sulaukti Jo atsakymo, jaigu melsiu Jo to iš visos savo sielos.

— Ah, ir gavai atsakymą, ar neteisybė? — sušuko Indusas, keldamas aukštyn rankas.

— Klausykite, broliai, manęs — toliaus kalbėjo Grekas, sunkiai sulaikydamas susijudinimą. — Durįs mano urvo buvo jųrų užtakos Cermaik. Tulą dieną pamačiau žmogų, puolantį nuo laivo, kuris toje valandoje iškleidęs žėglius yrėsi nuo krašto; žmogus tas vienok priplaukė prie krašto ir rado prie manęs prieglaudą ir globą. Buvo tai žydas, mokąs istoriją ir savo tautos teises; jisai mane pamokino, kad Dievas, prie Kurio šaukiausi ir Kurį garbinau, yra teisingai ir, kad nuo

amžių yra Izraeliaus teisdaviu ir karaliumi. Kas-gi tat buvo, jaigu neapsireiškimas, apie kurį svajojau? Mano tikėjimas nebuvo veltus; Dievas išgirdo mano šauksmą ir išklausė jo.

— Kaip išklauso tų, kurie šaukiasi prie Jo su tikėjimu — tarė Indusas.

— Dėlko, aure — pridurė Egiptietis — yra tiek mažai tokių, kurie supranta apsireiškimą!

— Tai da ne viskas — pasakojo Grekas. — Tas, taip stebuklingai atsiųstas pas mane, žmogus, da man pasakė, kad kaip ligšiol apsireiškimai budavo leisti tiktai Izraelitams, taip ir ant toliaus paliks jų nuosavybe; pranašai, kurie pirmuose amžiuose po apsireiškimo kalbėjo su Viešpačiu, paliko prižadėjimą, kad Jisai vėl ateis, o tas antrasis Jo atėjimas dabar yra laukiamas kas valanda Jeruzolimoje. Tas, Kuris turi ateiti, bus Izraeliaus karaliumi. Kaip tai, argi Viešpats nieko nepadarys dėl kitų žmonių? — užklausiau. Nieko, atsakė išdidžiai, męs esame Jo išrinktais žmonėmis. Vienok tas atsakymas nesunaikino mano vilties; negalėjau daleisti, kad Dievas galėtų apriboti savo meilę ir milaširdystę tiktai ant vienos tautos, kaip ant vienos giminės. Pasiryžau butinai ištirti tą slaptybę; pagalios man nutiko perlaužti Izraelito puikybę, kuris man pasakė, kad tik jų tėvai buvo išrinktais tarnais, paskirtais dėl užlaikymo tikybos į tikrąjį Dievą, kad pasaulis pažintų gyvą teisybę ir liktų išganytu. Kada žydas mane apleido, palikau vienas; siela mano persiėmė nuolankia malda ir meldžiau, kad man butų leista pamatyti Karalių, kada ateis, ir atiduoti Jam garbę. Kartą nakčia, sėdėdamas prie durų savo urvo, mąsčiau ir stengiausi prisiartinti prie slaptybės mano esybės, o švietė man tikyba į vieną Dievą. Staiga ant tamsaus jurų paviršaus pamačiau žvaigždę; pamažu didinosi ir kilo artindamosi link manęs; pagalios sustojo ant mano galvos, čia jau prie mano durų, taip, kad jos šviesa puolė tiesiok ant mano burnos. Puoliau ant žemės ir pabučiavau ją, o per sapną išgirdau balsą:

— Gasparai! Tikėjimas tavo pergalėjo tave! Buk palaimintas! Su kitais dviem, kurie pribus iš tolimų šalių, pamatysite Tą, Kuris yra žadėtas, kad liudytumėt apie Jį, kada

reikės stebuklų dėl patvirtinimo Jo tikrumo. Kelkis, eikk, o tikėdamas į Dvasią, kuri tave ves, sutiksi anuodu.

Pakilau ryte, o Dvasia vedė mane prie spindėjimo šviesos aiškesnės už saulę. Pasiėmiau savo vienuolinį maistą, apsirėdžiau kaip seniau, iš paslaptos vietos paėmiau išdą, kurį

Staiga ant jurų paviršaus pamačiau žvaigždę...

kadaisia atsinešiau su savim. Tuomtarpu plaukė laivas, pašaukiau jį, paėmė mane ir atvežė į Antiochiją, kur pirkau kuprį ir reikalingus kelionei daiktus.

Per daržus ir sodnus, puošiančius Orontes'o krantus, pribuvau į Emessą, Damašką, Bostrą ir Filadelfiją, o iš tenai sičia.

Šitai, broliai, mano istorija, leiskite dabar paklausyti jųsų.

Egiptietis ir Indusas pasižiurėjo viens į kitą; pirmas pakėlė rankas, antras nuleido galvą ir tarė:

Mųsų brolis gerai kalbėjo, kad mano žodžiai taipgi butų protingi.

Čia nutilo, o už valandėlės tarė:

— Pažinosite mane, broliai, mano vardas Melchioras. Kalbu į jumis kalba, jei ir ne seniausia pasaulyje, tat seniausia vartojama rašte — misliju apie Indusų sanskritą. Gimiau Indostane Braminu. Ta tikyba mano sieloj paliko tuštybę. Ieškojau tat ramybės vienuolyne; ėjau šale Gangeso lig šaltinio jo vandenų tarp Himalajaus kalnų. Cia tada, kur gamta vilioja mokslinčių vienuolystės, o ištremtą ramybės prižadais, pasirįžau buti tiktai su Dievu prie maldos ir gavėjimo ir laukti mirties.

Čia vėl Melchioras neteko balso, o liesas rankas sudėjo nei prie maldos.

Už valandos kalbėjo toliaus.

— Tulą naktį, vaikščiodamas vienų vienas, sušukau iš ilgėsčio: Kada ateis Dievas ir išgelbės mane? Ar yra atpirkimas? — Staiga šviesa apšvietė tamsybes, tuojaus persimainydama į žvaigždę, prisiartino prie manęs ir sustojo ant mano galvos. Apimtas nepaprasta šviesybe puoliau ant žemės ir išgirdau malonų balsą: Tavo meilė pergalėjo! Buk palaimintas, sunau Indusų! Atpirkimas artinasi. Su kitais dviem, kurie ateis iš tolimų šalių, pamatysite Atpirkėją ir liudysite apie Jo atėjimą. Užsikelk anksti ir eikie sutikti savo draugus, o visą tikėjimą pavesk Dvasiai, Kuri ves tave ir juos.

— Nuo to laiko šviesybė pasiliko su manim; žinojau, kad tai buvo ženklas Dvasios. Ant rytojaus išėjau tuomi pat keliu, kuriuomi atvykau čionais, urve radau brangų akmenį, kurį pardaviau Hurdware. Per Lahor, Kabul ir Yezd pribuvau į Ispahaną, kur nusipirkau kuprį. Nuo ten vedė mane žvaigždė į Bagdadą, kur neradęs daugiaus jokių keleivių, pa-

sirįžau keliauti vienas be baimės, nes Dvasia buvo ir yra su manim! O, kaip didelė malonė, kurią apturėjome, kokia didelė, o broliai, mųsų garbė! Pamatysime Atpirkėją, kalbėsime į Jį ir atiduosime jam garbę! Pabaigiau, broliai!

Pilnas gyvumo ir karščio Grekas garsiai išpažino savo užganėdinimą; Egiptietis-gi pradėjo savo pasakojimą su karakteristišku pavartaunumu:

— Sveikinu jumis, mano broliai! Kentėjote daug, dalinau jųsų skausmus ir džiaugiuosiu iš visų pergalės. Paklausykite dabar mano istorijos.

Atsigėręs vandens pradėjo savo pasakojimą.

— Gimiau Aleksandrijoj iš giminės kunigaikščių ir kunigų, mokslą gavau atsakantį mano luomui. Anksti pajutau neužganėdinimą iš tikybos mokslo, liečiančiosi sielos po mirties. Tikėjau, kad žmogaus siela yra paskirta aukštesniems siekiams ir giliai mąstydamas aiškiai pamačiau, kad mirtis tai yra tik laikas atsiskyrimo, po kurio blogieji eina ant pasmerkimo, teisingi persikelia į aukštesnį gyvenimą, pilną amžinos linksmybės: gyvenimą su Dievu ir Dievuje. Apleidau draugystes, nuėjau ten, kur nebuvo žmonių, bet buvo Dievas. Nusidaviau į gilumą Afrikos. Ant aukšto kalno, prie kurio papėdės vingiuojasi plati upė, ten aš apsigyvenau. Daugiau kaip metus tas kalnas buvo vieta mano gyvenimo, palmų vaisiai gaivino mano kuną, malda sielą. Tulą naktį vaikščiojau tarp palmų netoli ežero, šaukdamas savo mislyje: žmonės žųsta, kada ateisi, o Dieve? ar turėčiau jau nematyti atpirkimo? Vandens veidrodis spindėjo žvaigždėmis, viena jų rodos pradėjo judėti ir leisties žemyn link vandens, nuo kurio įgavo daugiaus spindėjimo ir pamažu artinosi prie manęs; pagaliau sustojo ant mano galvos taip arti, kad rodos ją ranka pasiekčiau. Puoliau ant žemės ir užsidengiau burną rankomis, o išgirdau nežemišką balsą: Geri tavo darbai pergalėjo. Su kitais dviem iš tolimų šalių pamatysite Jį. Kelkis ir eikk patikti juosius, o kad visi pribusite į šventą miestą Jeruzolimą, klauskite žmonių, kur yra Tas, Kuris užgimė, žydų karalius? Kadangi matėme Jo žvaigždę rytuose, einame atiduoti Jam garbę. O tikėk Dvasiai, Kuri tave ves.

Pasibaigus tiems žodžiams šviesa išsklaidė tamsybę ir pasiliko su manimi, valdė mane paupiu iki Memfis, kur pasigaminau viską reikalingą tyruose. Nusipirkau kuprį ir be pasilsio per Suez ir Kufilch, per Moabu ir Ammonu pribuvau į šitą vietą. Dievas su mumis, broliai!

Pasiduodami viduriniai spėkai, visi trįs pakilo ir padavė sau rankas.

— Ar gali buti aiškesnis ir aukštesnis pašaukimas? — kalbėjo Baltazaras. — Kad atrasime Viešpatį, broliai, drauge su mumis atiduos Jam garbę visos gentkartės!

Po tų žodžių užstojo tyla, pertraukiama atsiduksėjimais ir pašventinta ašaromis. Buvo tai neapsakyta linksmybė, linksmybė sielų gale gyvenimo sriovės, sielų, silsiančiųsi Atpirkėjuje, o apsvaigintų Dievo butybe!

Pagaliau nuleido rankas, visi išėjo iš šėtros, tyras buvo ramus it dangus, saulė leidosi, kupriai miegojo.

Už valandos šėtrą išardė, likusį maistą sudėjo į pundą

Vėsioje naktyje jojo tyliai, o kupriai ėjo lygiu žygiu.

ir keleiviai susėdo ant kuprių, o Egiptietis vadovavo jiems.

Vėsioje naktyje jojo tyliai, o kupriai ėjo lygiu žygiu. Keleiviai buvo giliai užsimąstę.

Mėnuo pamažu kilo, o trįs aukštos baltos stovylos tyliai plaukė jo šviesoje. Staiga erdvėje ant jų, neaukščiaus viršunės artimiausio kalno, suspindėjo šviesa; keleivių širdys smarkiau pradėjo plakti, šventas drebulys perėmė juos ir visi sušuko lyg vienu balsu: "Žvaigždė! Žvaigždė!"

II.

Vartuose vakarinių Jeruzolimos sienų stovėjo ąžuolinės durys, vadinamos Betlejaus arba Jopejos vartais. Rinka priešais tuos vartus yra viena svarbiausių miesto dalių. Saliamono dienose čia buvo didelė turgavietė, čia dalyvavo pirkliai iš Egipto ir turtingi prekėjai iš Tyro ir Sydono. Nuo to laiko perėjo jau trįs tukstančiai metų, o ir šiandie da toji vieta yra turgavietė. Tame laike ir ant tos turgavietės vedu skaitytoją.

Buvo trečia valanda dieną. — Žydai skaitė valandas pradėdami nuo užtekėjimo saulės: pirma valanda buvo pirmutinė po užtekėjimo saulės — ir daugelis žmonių jau iškriko; vienok grudimas menkai ką sumažėjo. Tarp šviežiai pribuvusių didžiausią ant savęs atidžią kreipė vyras su moteriške ir asilu.

Vyras stovėjo prie asilo, laikydamas jį už diržo, kuriuo jį vedė; pasirėmė ant lazdos, kurią nešėsi dėl pavarymo

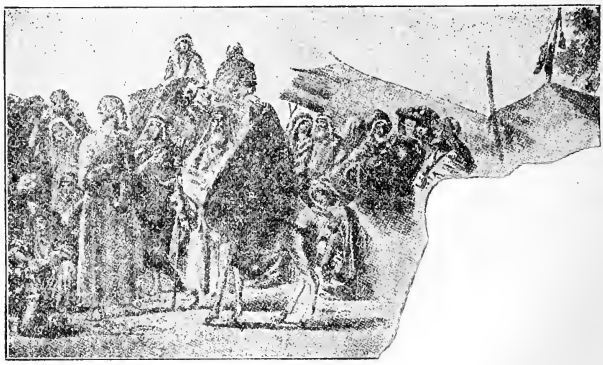

Vyras stovėjo prie asilo, laikydamas jį už diržo, kuriuo jį vedė.

asilo ir pasiramsčiavimo. Drabužiai buvo tokie pat, kaip ir visų kitų žydų, tiktai išrodė naujais. Ant veido išrodė penkiasdešimt metų senumo, barzda jo pamarginta žilais plaukais; dairosi žingeidžiai ir neištikimai, iš ko matyti, kad jisai ne čionykštis. Asilas ėda ryšelį žalios žolės, kurios pilna ant

turgavietės, ir užganėdintas nepaiso to, kas aplink jį darosi, nei ant moteriškės, sėdinčios ant jo nugaros minkštai prikimštame balne. Moteriškė apsivilkus vilnone šlebe, o baltas uždangalas dengia jos galvą ir kaklą. Laikas nuo laiko pakelia uždangalą, kad apsidairyti aplinkui.

Pagalios kaž-kas užkalbino nepažįstamą vyrą:

— Ar nesi Juozapu iš Nazareto?

Kalbantis stovėjo šalia užklaustojo.

— Taip mane vadina — atsakė Juozapas, atsigrįždamas su pavartaunumu į klausiantį. — O tu... ah! ramybė tau! juk tai mano draugas Rabi Samuelius.

— Sveikinu ir aš tave — tarė Rabi, o žiurėdamas į moteriškę už valandos pridurė: — ramybė tau, tavo namui ir visiems tavo draugams.

Tardamas paskutinius žodžius pridėjo ranką prie krutinės, nulenkė galvą link moteriškės, kuri, pakėlus uždangalą, parodė kuomet dar kudikio veidą.

Pažįstami padavė sau rankas, tartum, norėdami ją prinešti sau prie burnos, bet paskui paleido, kiekvienas pabučiavo savo ranką ir pridėjo delną prie kaktos.

— Ant jųsų drabužių taip mažai dulkių — tarė Rabi — turėjote perleisti naktį mųsų tėvų mieste.

— Ne — atsakė Juozapas — vakar tik prieš naktį pribuvome į Betaniją, tenai nakvojome, o švintant leidomėsi toliaus.

— Tat keliausite dar toliaus, gal į Joppą?

— Ne taip toli, tiktai į Betlejų.

Rabi'o ligšiol atviras ir draugiškas apsiėjimas dabar persimainė, veidas stojosi rustus ir kurčiu balsu tarė:

— Taip, taip, matau, gimei Betlejuj ir veži ten duktерį įrašyti į knygas pagal cezaro paliepimo. Jokubo vaikai yra nelaisvėj, kaip kadaisia Egipte, bet nėra nei Maižiešiaus, nei Jozuo. Kur mųsų galybė!

Juozapas, nemainydamas balso, atsakė:

— Šita moteriškė nėra mano duktė.

Rabi, nepaisydamas to, kalbėjo toliau: — Ką veikia Zelocai Galilejoj?

— Esu dailidė, o Nazaretas miestelis — atsakė Juozapas — gatvė, prie kurios randasi mano krautuvėlė, neveda į jokį didesnį miestą. Apdirbimas medžio ir piovimas lentų užima man tiek laiko, kad negaliu imti dalyvumo partijų ginčuose.

— Juk esi žydas — tarė pavartauniai Rabi — esi žydas ir tai iš Dovido kilmės; nemisliju, kad noriai mokėtum kitas mokestis, kaip tik tas, kurias senovės budas paliepė sudėti Jehovai.

Juozapas tylėjo; o jo draugas kalbėjo toliaus: — Nesiskundžiu ant pakėlimo mokesčių... denaras, tai niekis. Bet kuomi yra toji mokestis, jaigu ne įžeidimu mųsų tautystės, jei ne nuolankumu prieš tironą. Pasakyk man, ar tai teisybė, kad Juda skelbia save Messiju? Turi tai žinoti, nes gyveni tarp jo mokinių.

— Girdėjau tą pat nuo jo šalininkų — atsakė Juozapas.

Tuomtarpu uždangalas pakilo ir moteriškės veidas suspindėjo Rabi'o akyse, gražumą jo didino dar puikus jos žvilgėsis, veidas buvo užkaitęs, paskui uždangalas vėla užsileido Rabi užmiršo apie ką kalbėjo ir tyliai užklausė:

— Tavo duktė nedrąsi.

— Ji nėra mano duktė — atkartojo Juozapas.

Rabi'o žingeidumas vis augo, ką matydamas Nazarietis skubiai pridurė:

— Ji yra duktė Joakimo ir Onos iš Betlejaus, apie kuriuos gal girdėjai, nes jie turėjo gerą vardą.

— Taip — patvirtino su pagodone Rabi — pažinojau juos, jie buvo Dovido ainiais, pažinojau juos gerai.

— Jau negyvena — toliaus kalbėjo Juozapas — numirė Nazarete ir paliko namą. Štai jų duktė, kuri, negalėdama paimti savo nuosavybę, turėjo pagal mųsų tiesas, ištekėti už artimiausio giminės. Taigi yra mano pati.

— Dabar suprantu, kaipo gimę Betlejuj, keliaujate ten pagal romėnų paliepimo paduoti savo vardus į liaudies sąrašą.

Tai sakydamas Rabi laužė sau rankas su pasibiaurėjimu, o pakėlęs akis į dangų šaukė: — Izraeliaus Dievas gyvena! Jo dešinėj atmonijimas!

Tai taręs apsisuko ir nuėjo.

Juozapas su savo moterimi, kad asilas jau buvo pasidrutinęs, traukė keliu link Betlejaus. Saulutė kaitino, Marija nusiėmė uždangalą, parodydama gryną galvą. Pasinaudokime iš šios progos ir prisižiurėkime į ją.

Neturėjo daugiau kaip penkiolika metų. Apskriti burna, pabalę veidai, nosis tiesi, lupos truputį praviros ir pilnos, pridavė burnai patogumą, jausmingumą ir ištikimybę; akįs didelės, mėlinos, rankos ilgos; puikųs geltoni plaukai nusidriekė ant jos pečių. Išviso jos sudėjimo atrodė spindulys nepaprasto tyrumo. Tankiai kėlė akis į dangų, o drebančios lupos kartojo maldos žodžius. Juozapas laikas nuo laiko atsigrįždavo į ją, o jos matymas pripildydavo jo širdį dangiška linksmybe.

Taip perkeliavo didelę lygumą iki priėjo prie kalvos Mar Elias, o nuo ten, perėję klonį, atsirado Betlejuj. Užplaukimas žmonių čia buvo labai didis, o Juozapas, matydamas tokį susigrudimą, pradėjo bijoties, ar galės rasti kur prieglaudą Marijai. Nieko nelaukdamas ir nieko nepaisydamas, ėjo toliaus iki miesto viešnamio, prie kryžkelio.

Kad gerai suprasti, kas Nazariečiui atsitiko viešnamyj, reikia žinoti, kad rytų viešnamiai nekuomi nebuvo panašųs į vakarų viešnamius. Vadinta jie khan iš persiško, o buvo paprastai aptvertos vietos, bet be namų ir pastogių, tankiai be vartų ir durų. Renkanties vietą tokiame viešnamyj, rupintasi tiktai apie šešėlį, apsaugojimą asmenų, nuosavybės ir vandenį. Tokie tai buvo viešnamiai, kuriuose ilsėjosi Jokubas, kada ėjo pačios į Padan-Aram, o panašius tiems galima da šiandie matyti tyruose prie oazų. Nekurie jų, labiausia prie vieškelių vedančių į didelius miestus, kaip tarp Jeruzolimos ir Aleksandrijos, buvo parengti kunigaikštiškai, buvo tai paprastai įrengti karalių lėšomis. Tokie khanai tuomet buvo namais ir nuosavybe šeiko, kuris iš to turėjo įtekmę ant visos apielinkės. Pastaruoju paskyrimu tuose butuose mažiau rupintasi apie prieglaudą ir pavaišinimą keleivių, bet jie liko nei turgavietės, tvirtovės, vietomis dėl susirinkimo pirklių ir amatninkų — tiktai kartais prieglauda susivėlinusių arba paklydusių

keleivių; pagalios tarp šių murų, per ištisus metus atsibuvinėjo reikalai teismų ir prekybos, taip kaip ant miesto rinkų.

Visuose viešbučiuose nebuvo nei šeimininko, nei šeimininkės, nei tarno, nei virėjos; tarnas prie vartų valdė visukuomi. Niekas čia neišdavinėjo prisakymų, nei nepadavinėjo atskaitos; dėlto kiekvienas keleivis atsiveždavo maistą dėl savęs ir dėl gyvulių, arba pirkdavo nuo pirklių, randančiųsi viešnamyj. Tas pat buvo su lova ir paklotuvu; savininkas duodavo tiktai vandenį, pasilsį prieglaudą, o duodavo ją be užmokesčio.

Tokiame miestelyj kaip Betlejus, kur buvo tiktai vienas šeikas, negalėjo buti daugiau viešnamių; o Nazarietis, nors čia gimęs, negalėjo atsidėti ant svetingumo mieste, tuomi labiau, kad nuo senai jau čia negyveno. Kas aršiau, kad surašas, dėl kurio jisai čia pribuvo, galėjo tęstis savaites ir net mėnesius, nes rymiškos provincijonališkos valdžios atsižymėjo tokiuo palengvumu, kad tas įėjo net į priežodį. Apart to negalima buvo apsigyventi pas pažįstamus arba gimines, o Juozapas, artinantis prie viešnamio, kaskart greičiau varė asilą, nors ėjo prieš kalną, kelias buvo užgrųstas žmonėmis, kurie su dideliu trukšmu vedė galvijus, arklius, kuprius ir t. t. Matydamas burius svetimų, Juozapas nerimavo, ar galės kur rasti prieglaudą, nes išties minia buvo apgulus viešnamio vartus, o jo kiemas, nors ir didelis, buvo pripildytas žmonių. Šalia vartų sėdėjo ant didelio kedro kelmo viešnamio sargas, atrėmęs lazdą į sieną, o prie jo kojų gulėjo šuo.

— Ramybė Jehovo su tavimi! — tarė Juozapas, prisigrudęs prie tarno.

— Ko man veliji, to ir aš tau, o ką įgysi tegul dauginasi tau ir tavo vaikams — pavartauniai atsakė sargas, visai nesijudindamas.

— Gimiau Betlejuj — tarė Juozapas — ar nerasčiau vietos dėl...

— Nėra.

— Gal girdėjote apie mane, esu Juozapas iš Nazareto. Cia yra namai mano tėvų, nes esu iš Dovido kilmės.

Tuose žodžiuose Nazarietis turėjo savo viltį; jei tas jį suviltų, nieks kitas negelbės, net pasiulijimas kelių siklių. Buti Judos sunumi, tai brangus daiktas — bet taipgi nepigesnis buvo buti ir Dovido ainiu.

Su pagodone sargas pakilo iš savo vietos ir tarė: — Rabi, negaliu tau pasakyti, kada šios durįs atsivėrė pirmu kartu dėl pasveikinimo keleivio, gal jau daugiau kaip tukstantis metų, o nuo tada neikados neužsidarė dėl gero žmogaus, jaigu tik buvo vietos, kur galėtų atsilsėti. Jaigu męs taip pasielgiame su svetimais, kaipgi kitaip turėtume pasielgti su savaisiais? O vienok turi buti teisybė, kad šio namo sargas sako Dovido ainiui: "nėra vietos!" Dėlto sveikinu tave išnaujo, o jaigu nori pats persitikrinti, eikš su manim, o parodysiu tau, kad viešnamyj nėra vietos: nei bute, nei ant kiemo, nei ant stogo. Ar galiu paklausti tavęs, Rabi, kada čia pribuvai?

— Dabar tik prieš valandą.

Sargas nusišypsojo, tardamas:

— Svetimas, kuris gyvena tarp jųsų, tegul buna kaip vienas iš jųsų ir turite jį mylėti kaipo save. — Ar ne taip sako tiesa, Rabi?

Juozapas tylėjo.

— Jaigu tokia yra tiesa, ar gi galiu pasakyti tokiam, kuris pribuvo pirma: Eikk savo keliu, nes štai pribuvo kitas, kuris užims tavo vietą? — Juozapas ramiai klausė jo kalbos.

— Kad net ir taip pasakyčiau, ar ta vieta prigulėtų tau? Žiurėk, kiek daug jų laukia jau nuo devintos.

— Kas yra šitie visi žmonės? — užklausė Juozapas, rodydamas į minią — ir kas čia juos sutraukė?

— Tas, kas ir tave, Rabi, cezaro prisakymas. — Čia sargas klausiančiui Nazariečiui pažiurėjo į akis, paskui kalbėjo toliaus: — ta priežastis sutraukė didesnę dalį tų, kurie yra viešnamyj. Apart to vakar pribuvo karavanas, traukiantis iš Damaško į Arabiją ir Žeminį Egiptą. Tas, ką čia arčiausia matai, priguli prie karavano, kaip žmonės, taip ir kupriai.

Juozapas dar neatsitraukė.

— Kiemas taip didelis — tarė.

— Taip, bet visas užgrustas našuliais, pundais šilkų, šaknų ir kitokių prekių.

Keleivio veidą uždengė liudnumas, akis nuleido žemyn ir tarė susijudinęs: Nepaisau savęs, bet turiu su savim pačią, naktis tamsi, šaltesnė ant šios kalvos nei Nazarete, negali perleisti naktį po grynu dangumi. Ar negalima butų mieste nors jai rasti kokią vietą?

— Šitie žmonės — atsakė tarnas, rodydamas ranka į minią žmonių, stovinčių prie vartų — visi buvo mieste ir sako, kad viskas užimta.

Ir vėl Juozapas žiurėjo į žemę, tardamas pats į save: "ji taip jauna! jaigu paklosiu jai ant kalno, šaltis ją užmuš".

Paskui vėl tarė į tarną:

— Gal pažinojote jos tėvus Joakimą ir Oną iš Betlejaus, taipgi iš Dovido namų?

— Budamas jaunu pažinojau juos, buvo tai teisingi žmonės.

Tai kalbėdamas sargas užsimąstė ir nuleido akis, bet staiga pakėlė galvą ir tarė:

— Negaliu padaryti vietos tau, Rabi, bet be geros ro-

Štai ta, apie kurią kalbėjau.

dos neišleisiu tavęs. Kiek jųs yra?

Juozapas pagalvojo ir tarė:

- Tiktai pati ir aš.

— Gerai, nepraleisite nakties ant lauko. Atsivesk pačią, tik skubinkis, nes kaip saulė, užeis už kalno, tuoj užstos naktis.

— Laiminu tave keleivio be pastogės palaiminimu, palaiminimas svečio neaplenks tavęs.

Pasakęs tai Nazarietis sugrįžo prie Marijos, kurią laike pasikalbėjimo su sargu buvo palikęs nuošaliai, o sugrįžęs pas ją tarė:

— Stai ta, apie kurią kalbėjau.

Marijos veidas buvo atidengtas.

— Mėlinos akįs ir geltoni plaukai — tyliai sušnabždėjo tarnas, žiurėdamas į Mariją. — Tokiuo buvo jaunas Dovidas, kad giedojo Sauliui.

Imdamas pavadį iš Juozapo rankų, tarė Marijai: — Ramybė su tavim, dukte Dovido! — o į Juozapą: — Rabi, eikk paskui mane.

Ėjo siauru taku per kiemą paskui sargą, paskui pasuko prie kalkių kalvos, stovinčios į vakarus nuo viešnamio.

— Vedi mus į urvą — patėmijo Juozapas.

— Urvas, į kurį einame — tarė atsigrįždamas į Mariją sargas — buvo pasislėpimu tavo dieduko Dovido; suvarydavo jisai gresiant pavojui čionais savo kaimėnes iš ano antai klonio, kur yra šaltinis; paskui, kad buvo karaliumi, šiame sename butelyj ieškojo sveikatos ir pailsio; mėgdavo taipgi suginti čia dideles kaimėnes, o jų ėdžios stovi dar čia, taippat kaip buvo jo laikuose. Geriau pasilsėti po stogu, kur jisai miegodavo, nei ant kiemo ar pakelyj. Bet štai ir pirktelė prie urvo.

Grinčia buvo žema ir maža, teisybę sakant, tai buvo priemenė urvo, su kuriuo buvo sujungta ir neturėjo nei vieno lango. Apart didelių vartų ir geltonu moliu išlipintų sienų, daugiaus nieko nebuvo.

Kada atstuminėjo medines stumas, Marija nusėdo nuo asilo, o sargas, atvėręs vartus, tarė:

— Eikite šen!

Keleiviai įėjo dairydamiesi aplinkui ir tuojaus patėmijo, kad grintelė buvo pastatyta tiktai dėl uždengimo skylės į urvą, išrodantį naturališku, apie keturiasdešimt pėdų ilgio, devynių ar dešimt aukščio ir dvylikos ar penkiolikos pločio. Šviesa įėjo per duris ir pakaktinai apšvietė vidurį, taip kad galima buvo matyti nelygias grindis, ant kurių buvo paeršta likučiai šieno, šiaudų ir kitų naminių daiktų, užimančių visą grintelės vidurį. Prie sienų buvo žemos, akmeninės, sulipintos cementu avių ėdžios, be jokių pertvarų ir grotų. Norints šąšlavos ir šiaudai dengė visas grindis, o voratinkliai, išpinti čia ir ten, išrodė ant sklypų purvino audeklo, ta vieta nebuvo blogesnė už viešnamio vidų.

— Įeikite — tarė sargas — o ką čionais rasite, yra paskirta tokiems, kaip jųs keleiviams, tat imkite. — Paskui tarė Marijai:

— Ar galėsi čionai atsilsėti?

— Ši vieta yra šventa — atsakė.

— Likkite sveiki. Ramybė su jumis!

Kada tas išėjo, keleiviai pradėjo daryti urve šiokią-tokią tvarką.

Paskirtoje valandoje prieš vakarą viešnamyj sustojo visas bruzdėjimas, o užviešpatavo rami tyla; tame pat laike kiekvienas Izraelita sukryžiavojęs ant krutinės rankas, gręždavos link Jeruzolimo melsdamasis. Buvo tai šventa devinta dienos valanda, kurioje dėdavo aukas šventinyčioj ant kalno Moria.

Vos meldžiančiųjųsi rankos nusileido, bruzdėjimas pakilo išnaujo, bet ne ant ilgo; vieni susėdo prie vakarienės, kiti rengėsi ant atsilsio. Už valandos žiburiai užgeso, užviešpatavo tyla ir visi sumigo.

.....

Staiga apie vidurnaktį kaž-kas ant stogo suriko:

— Kelkitės, broliai, kelkitės ir žiurėkite, kaip dangus dega!

Ant to balso susnudę žmonės sėdosi ant savo paklotuvų, žiurėjo nieko nesuprasdami, o dirstelėję į dangų, iškart subudo, bet vis-gi negalėjo nieko suprasti. Trukšmas nuo sto-

go perėjo į kiemą, neužilgo visi viešnamio žmonės su nuostaba žiurėjo į dangų.

Ir matė spindulį šviesos, prasidedantį ant krašto dangaus žemiau artimiausios žvaigždės, iš kur nuolaidžiai puolė ant žemės; viršuj spindulio švietė aiški žvaigždė, metanti šviesų posmą, nei spindulių pėdą. Iš šono šviesa buvo silpnesnė, susijungdama su nakties tamsybėmis, bet vidurys degė nei saulė. Ta regykla rodos puolė ant artimiausio kalno ir darė baltą vainiką ant kalkinių kalvų viršunių. Buvo taip šviesu, kad žmonės lengvai galėjo pažinti viens kitą.

Spindulys nuolat švietė, nusistebėjimas pradėjo persikeisti į baimę; bailesni drebėjo, drąsesni kalbėjosi pašnabždomis.

— Ar matei kada ką-tokį panašaus? — klausė vienas.

— Man rodos, kad šviesa kabo ant kalno; negaliu pasakyti kas tai yra, niekad to nemačiau — skambėjo atsakymas.

— Ar-gi tai butų puolanti žvaigždė? — užklausė kitas netikru balsu.

— Kaip tik žvaigždė nupuola ir šviesa gęsta.

— Jau žinau — sušuko vienas — piemens pamatė liutą ir sukurė ugnį, kad neprileisti jo prie kaimėnės.

Artimiausias prie kalbančio lengviau atsiduso, pritardamas:

— Taip, tai ne kas kita, nes šiandie tiek daug kaimėnių bėgiojo po klonį.

— Ne, ne! Kad ir visus medžius iš Judos klonio sukrautum ant vieno laužo ir užkurtum, tai vis dar šviesa nebutų taip aiški.

Matydami, kad nesidaro nieko pavojingo, žmonės aprimo ir vėl užstojo tyla.

— Broliai — pertraukė pagaliau ją senas žydas — sakau jumis, toji šviesa, tai kopėčios, kurias mųsų tėvas Jokubas matė sapne. Tebuna pagarbintas Dievas tėvų mųsų!

III

Maždaug gal už dviejų mylių į piet-ryčius nuo Betlejaus tiesiasi klonis, atskirtas nuo miesto eile kalvų. Auga ja-

me maži medžiai: ąžuolai, pušįs ir sukamedžiai. Kadangi tas klonis yra uždengtas nuo šiaurės vėjų, tat lygiai kaip vasarą taip ir žiemą yra naudingas ganykloms dėl kaimėnių, kurias čia sugena piemens. Netoli nuo miesto buvo didelė prieglauda dėl avių, kur galėjo pasislėpti drauge su savo kaimėnėmis ir piemens. Buvo tai apvesta į žmogaus stuomenį aukščio muru vieta, aplinkui apaugusi tankiais eršketčių krumais, kad laukinė žvėris, kaip liutas ar pantera, neįšoktų į avinyčią ir nepridirbtų blėdies. Diena pirm aukščiaus aprašytų atsitikimų, į tą klonį piemens suginė savo kaimėnes ir jau nuo pat ryto krumai skambėjo nuo kirvių smugių, ožkų ir avių bliovimo, galvijų baubimo ir šunų lojimo. Saulei leidžiantis kaimėnes suvarė į žardį, o atėjus vakarui piemens susikurė didelę ugnį netoli vartų, pasidrutino ir susėdo pasilsėtų ir pasikalbėtų, visados palikdami vieną iš tarpo savęs ant sargybos.

Tie žmonės labai įdomiai išrodė — neikados neuždengė galvos, taigi kieti plaukai, sukepinti saulės, kabo šniurais; barzdos garbiniuotos, susivijusios su plaukais, dengia kaklą ir krutinę, daro jų išvaizdą kokia-tai laukine. Drabužiai padaryti iš ožkų arba avių kailių vilnomis į viršų, persijuosę storu diržu, o rankos ir kojos lig kelių nuogos. Ant tiesiojo peties prikabinta nedideli krepšiukai, kuriuose talpinasi maistas ir akmenukai dėl laidynės, kuria kiekvienas buva apsiginklavęs Šalia kiekvieno gulėjo piemeniška lazda — simbolas jų užsiėmimo ir ginklas nuo užpuolimo. Kalbėjosi apie savo kaimėnę ir tos dienos nusidavimus, kol miegas neuždengė jiems akių.

Naktis buvo šviesi, vėsi, žvaigždėta, be jokio vėjalio. Atmosfera rodėsi taip tyra, kaip neikados, jautėsi koks-tai šventas dvelkimas, lyg prijautimas, kad dangus prisiartįs prie žemės, kad pranešti jai gerą nauieną.

Prie vartų lėtai vaikščiojo piemuo esantis ant sargybos; kartais, išgirdęs kokį balsą tarp miegančios kaimėnės, arba staugimą šakaliaus kalnuose, sustodavo ir klausėsi. — Artinosi vidurnaktis. — Nusidavė tat jis prie ugnies prikelti kitą piemenį, kad jį permainytų, kad staiga apipylė nepaprasta

šviesa, švelni nei mėnulio; pamatė visą klonį, ganyklas, kaimėnę, viską kaip giedroje dienoje. Drebulys perėjo per jį visą. Dirstelėjo į dangų, nematė žvaigždės, šviesa, tarytum, iš atviro dangaus lango puolė ant žemės; labai nusigandęs pradėjo rėkti:

— Kelkitės! Kelkitės!

Šunes pradėjo unksti iš baimės.

Gyvuliai susiglaudė į kruvą.

Piemenįs pašoko ir griebėsi ginklų.

— Kas čia darosi? — klausė.

— Žiurėkite — šaukė sargas — Dangus liepsnose!

Dabar šviesa stojosi da aiškesne, piemenįs užsidengę akis puolė ant žemės; tame išgirdo pilną malonumo balsą:

— Nesibijokite!

Klausėsi.

—Nesibijokite, nes štai pranešu jums didelį džiaugsmą, kuris apims visą pasaulį!

Pilnas saldybės, ramybės ir grynumo balsas sujudino juos ir pripildė užsitikėjimu. Suklaupė su pagodone ir šviesoje pamatė žmogystą baltuose rubuose su sparnais ant pečių; ant jo galvos švietė žvaigždė; rankas ištiesė ant piemenų, laimindamas juos, o veidas jo buvo įdomiai ramus ir stebėtinai skaistus.

Nekartą Judejos piemenįs girdėjo ir kalbėjosi apie aniolus, tat jokis abejojimas nepakilo jų širdyse, ir susijudinę mislijo: "Garbė Dievo yra tarp mųsų; Dievas atsiuntė pas mumis aniolą, kaip kadaisia siųsdavo savo pranašams".

Aniolas gi kalbėjo toliaus: Šiandie užgimė jųs Atpirkėjas Dovido mieste, Kuris yra Viešpats Kristus.

Ir vėla užstojo tįla, o jo žodžiai įsmego į piemenų širdis.

— O ženklu jums — kalbėjo aniolas — bus tas, kad rasite kudikį suvystytą palose, gulintį ėdžiose.

Šventas pasiuntinys daugiaus jau nekalbėjo; pabuvo dar valandėlę; o kad nusistebėję piemens stovėjo be žado, pasirodė nesuskaitomos galybės aniolų, garbinančių Dievą ir sakančių:

— Garbė Dievui ant aukštybių, o ant žemės ramybė žmonėms geros valios.

Tas pilnas iškilmingų gaidų himnas skambėjo ilgai ir kartojosi daug — daug sykių.

Pagalios aniolas pakėlė akis dangun, palengva sujudi-

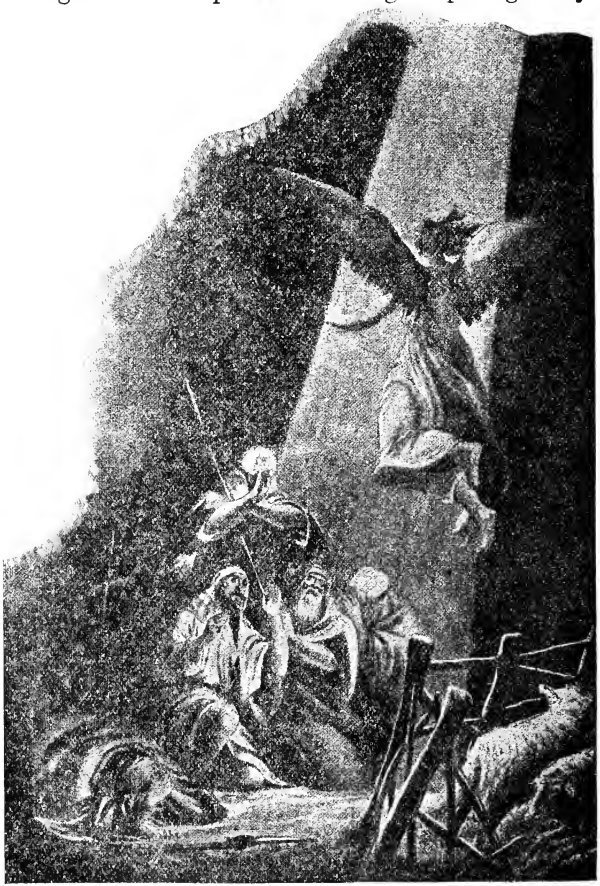

"Šiandie užgimė jųs Atpirkėjas Dovido mieste...

no sparnus, pavartauniai juos išskleisdamas, o buvo jie balti kaip sniegas ir mainantiesi nei jurų straigės. Išskleidęs spar-

nus aniolas lengvai pradėjo kilti aukštyn ir neužilgo išnyko drauge su šviesa. Po jo išnykimo dar ilgai buvo girdėti aniolų himnas iš aukštybių, bet kaskart vis silpnesnis: "Garbė Dievui ant aukštybių, o ant žemės ramybė žmonėms geros valios".

Kada piemenįs atsipeikėjo, su nusistebėjimu žiurėjo viens į kitą, pagalios vienas jų tarė: — Tai buvo Gabrielius, Dievo pasiuntinys pas žmones.

Visi tylėjo.

— Viešpats Kristus užgimė; ar-gi ne taip sakė?

Tada antras atgavo dvasią ir atsakė: — Taip sakė.

— Juk taip-gi sakė, kad tai atsitiko Dovido mieste, o juomi yra Betlejus; juk ten turime rasti kudikį suvystytą palose.

— Ir paguldytą ėdžiose.

Tas, kuris prakalbėjo pirmas, užsimąstęs žiurėjo į ugnį, pagalios tarė su pasiryžimu: Betlejuj yra tiktai viena vieta, kur yra ėdžios, o tai urve netoli viešnamio. Broliai, eikime ir pažiurėkime to, kas stojosi. Kunigai, daktarai ir rašto mokinti jau nuo senai laukia Kristaus ir štai Jis užgimė, o Viešpats davė mums ženklą, per kurį pažįsime Jį. Eikime atiduoti Jam garbę.

— Kaip-gi paliksime kaimėnę?

— Viešpats ją saugos. Skubinkimės!

Visi pakilo ir apleido žardį.

.....

Perėjo kalnus ir miestą ir sustojo prie viešnamio vartų, o prie vartų rado sargą.

— Ko norite? — užklausė.

— Šiandie matėme didelius daiktus ir išgirdome didelę nauieną.

— Matyti... ir męs matėme, bet nieko negirdėjome. Ir ką-gi jųs girdėjote?

— Norime eiti į urvą, kad persitikrinti apie viską, o paskui tau apsakysime. Eikk su mumis ir pamatyk savo akim.

— Veltus kelias.

— Visai ne, gimė Mesijus!

— Mesijus? Iš kur tai žinote?

— Eikšen ir pažiurėk.

Sargas paniekinančiai nusišypsojo.

— Mesijus? — atkartojo — ant ko norite Jį pažinti?

— Užgimė šiąnakt ir guli ėdžiose. Taip mums praneš ta. O ta yra vienatinė Betlejuj vieta, kur yra ėdžios.

— Urve?

— Taip, eikk su mumis.

Piemenįs atiduoda garbę.

Perėjo viešnamio kiemą nestabdomi niekeno, nepaisant to, kad daugelis žmonių dar nemiegojo ir kalbėjosi apie matytą tą naktį regyklą.

Durįs į urvą buvo atviros. Viduj spingsojo žiburėlis. Piemens drąsiai įėjo į vidų.

— Ramybė Jumis! tarė tarnas į Juozapą. — Štai atėjo žmonės, kurie ieško kudikio, ką gimė šiąnakt ir suvystytas palose guli ėdžiose.

Džiaugsmas atsimušė ant Juozapo veido. Atsigrįžęs į urvo vidų, parodė ranka ir tarė:

— Štai tenai.

Ir nuvedė juos prie ėdžių, kuriose gulėjo kudikis. Prie

žiburio pamatė kudikį ir prisižiurėjo jam negalėdami ištarti nei žodžio. Kudikis nesijudino ir buvo panašus į kiekvieną tikką užgimusį kudikį.

— Tai yra Kristus — tarė vienas piemenų.

— Kristus — atkartojo visi, puldami ant kelių ir atiduodami Jam garbę. Vienas jų karštai kalbėjo:

— Šitai yra Viepats, pilnas yra dangus ir žemė Jo garbės!

Prasčiokėliai tie bučiavo kraštus Motinos šlebės ir su džiaugsmu atsitolino. Grįždami per viešnamio kiemą, visiems apsakinėjo, kas su jais atsitiko, o eidami per miestą ir visu keliu prie savo kaimėnių, giedojo aniolų himną: "Garbė Dievui ant aukštybių, o ant žemės ramybė žmonėms geros valios". Žinia apie užgimimą Viešpaties Kristaus pasklydo po visą apielinkę, o šviesa, kurią matė, patvirtino pasakojimą. Po to minios žingeidžių žmonių kasdien lankė urvą, daugelis tikėjo, bet didžiuma tik išjuokė tai.

IV.

Keliu nuo Shechem, vienuoliktą gimus kudikiui dieną po pietų, artinosi prie Jeruzolimo išminčiai; perėję Cedrono upelį, sutikdavo daugybę žmonių, kurie sustoję atidžiai žiurėjo į juosius.

Geografiškas Judejos padėjimas buvo labai parankus, kadangi jis buvo ant vyriausio kelio tęsiančiosi per tyrus. Tuomi keliu keliaujantieji pirkliai turėdavo sustoti Jeruzolimoje, kur turėjo užmokėti muitą už atgabentas prekes. Taigi Jeruzolimoje nuolatos budavo didelis bruzdėjimas; taip kaip į Rymą susirinkdavo čionai viso pasaulio tautos. Nepaisant to pribuvimas trijų išminčių atkreipė visų atidžią.

Vaikas, randantysis buryje moterų, sėdinčių priešais "karalių kapus", susiėmęs rankas sušuko: "Žiurėkite, žiurėkite! kokie dailųs skambalai! kokie dideli kupriai!"

Skambalėliai buvo sidabriniai, o kupriai, kaip jau žinome, nepaprasto didumo ir baltumo, žingsniavo labai pavartauniai; pundai prie balnų liudijo apie ilgą kelionę ir turtingumą jų savininkų. Vienok nei skambalėliai, nei kupriai, nei drabužiai ir apsiėjimas keleivių nebuvo taip įdomųs, kaip klau-

simas, kurį užduodavo pirmiausia jojantis keleivis praeiviams.

Mųsų keleiviai sustojo priešais "kapus" prie pat moterų burio.

— Geros moteriškės — tarė Baltazaras, glostydamas barzdą — ar da toli į Jeruzolimą?

— Netoli — atsakė moteriškė, už kurios slėpėsi vaikas. — Kad medžiai ant anos kalvos butų žemesni, iš čia galima butų matyti miesto bokštai.

Baltazaras dirstelėjo į Greką ir Indusą, o paskui paklausė:

— Kur turime ieškoti To, Kuris užgimė, Žydų Karaliaus?

Moterįs žiurėjo viena į kitą tylėdamos.

— Argi negirdėjote apie Jį?

— Ne.

— Tat apsakinėkite visiems, kad męs matėme Jo žvaigždę rytuose ir pribuvome atiduoti Jam garbę.

Tai tarę nujojo toliau, pakeliui klausinėdami visų, bet vis veltui. Prie Jeremijaus urvo sutiko burį važiuojančių, kurie taip nusistebėjo iš užklausimo ir išvaizdos keleivių, kad apsisuko ir drauge su jais grįžo į miestą.

Trįs keleiviai buvo taip užimti savo pasiuntinyste, kad visai nepaisė puikios regyklos, kokia pasirodė artinantis prie miesto. Skaitlingas žingeidžių burys sekė paskui keleivius. Pagaliau sustojo prie Damasceno vartų.

— Ramybė tau! — tarė Egiptietis aiškiu balsu.

Sargas nieko neatsakė.

— Pribuvome iš tolimų šalių, ieškoti To, Kuris užgimė, Žydų Karaliaus. Ar gali pasakyti, kur Jis galima surasti?

Kareivis pakėlė šalmą ir garsiai šuktelėjo į sargybą. Tuojaus išėjo vyresnysis oficieras.

— Prasitraukite! — sušuko į minią; o kad ne tuoj jo paklausyta, ėjo pats pirmyn, darydamas sau kelią kardu.

— Ko norite? — užklausė Baltazaro.

— Kur yra Tas, Kuris užgimė, Žydų Karalius? — atsakė Baltazaras.

— Erodas? — paklausė nusistebėjęs rymionis.

— Erodui Cezaris davė karalystę, taigi ne Erodas.

— Kito žydų karaliaus nėra.

— Rytų šalyj matėme žvaigždę To, Kurio ieškome, kad atiduoti Jam garbę.

Rymionis dar labiau susimaišė.

— Eikite toliau — tarė — eikite toliau... n'esmu žydu... klauskite šventinyčios daktarų, arba kunigo Annaso (Ainošiaus), o dar geriau paties Erodo. Jaigu yra kokis kitas karalius, jisai žinos, kur yra.

Tai kalbėdamas praleido svetimžemius, kurie įjojo į siaurą gatvę. Tada Baltazaras tarė draugams: — Dabar atsiekėme mierį mųsų kelionės, prieš pusiaunaktį visas miestas žinos apie mųsų pasiuntinystę. O dabar traukkime į viešnamį.

Tą pat dieną kelios moters skalbė žlugtą prie trepų, vedančių prie tvenkinio Silvam. Visos klupojo, turėdamos prie savęs po molinį viedrą. Sėdinti ant žemutinių trepų mergina padavinėjo aukščiau klupančioms vandenį. Kad taip buvo užimtos darbu, priėjo dvi moteri pasisemti vandens.

— Ramybė jums — tarė viena pribuvusių. Dirbančios atsakė taipgi pasveikinimu.

— Artinasi naktis, laikas baigti — tarė viena jų.

— Dar neatlikome darbo — atsakė kita.

— Bet laikas eiti atsilsėti ir...

— Paklausyti pliaškynių — pertraukė kita.

— Kas girdėti naujo?

— Kaip tai, ar nieko nežinote?

— Nieko, visai nieko.

— Kalba, kad užgimė Kristus — tarė pribuvusi ir greitai apsakė viską, ką girdėjo.

Įdomi buvo išvaizda nudžiugusių skalbėjų, kurios susėdę ant apverstų dugnu į viršų viedrų atidžiai klausė, kartais tik pertraukdamos.

— Kristus, ką kalbi?!

— Taip kalba.

— Kas?

— Visi apie tai pasakoja.

— Ar galima tam tikėti?

— Šiandie po pietų pribuvo trįs svetimžemiai per Cedroną keliu nuo Shechem — apsakinėjo kalbanti, norėdama nuvaryti visas abejones. — Kiekvienas jojo ant balto kaip pienas kuprio be jokio skirtumo ir taip didelio, kad da niekad tokių Jeruzolimoje nebuvo matyti.

Pasistebėjimas klausytojų augo. — Turi but turtingi — nes sėdėjo po šilkiniais uždangalais, pridrutintais prie auksuotų balnų. Pagalios viskas, pavadžiai, brizgilai blizgo auksu, o sidabriniai skambalėliai darė puikią muzykę. Vienas jų, jojantis pirmiausia,sustodavo ir visur pakeliui klausdavo vaikų, moterų, praeivių: "Kur yra Tas, Kuris užgimė, Žydų Karalius?" — Žinoma, nieks jam ant to neatsakė, nieks nesuprato, ko jie norėjo, jojo tat toliau, o žmonės stengėsi išrišti jų klausimą įvairiausiais budais. "Ieškome, nes matėme Jo žvaigždę rytuose ir ateiname atiduoti Jam garbę" — nieks to negalėjo suprasti. To pat klausė rymiono prie vartų, o jis, neišmintingesnis nuo prastų žmonių prie kelio, nusiuntė juos pas Erodą.

— Kur jie yra dabar?

— Viešnamyj. Minios žmonių grudasi, kad tik juos pamatyti.

— Kas jie tokie?

— Niekas to nežino. Kalba, buk tai Persai, išminčiai, kurie kalbasi su žvaigždėmis — gal pranašai... tokie, kaip kadaisia Elias arba Eremias.

— Ką jie mislija, klausdami Žydų Karaliaus?

— Žinoma, apie Kristų, Kuris užgimė.

Viena moterų, padėjus darbą į šalį, nusijuokė ir tarė:

— Gerai, kaip pamatysiu Jį, įtikėsiu.

Kita-gi paskui ją dadavė:

— O aš neįtikėsiu kol nepamatysiu, kad Jis negyvus prikelia iš numirusių.

Trečia tarė ramiai:

— Nuo senai yra žadėtas, taigi man užteks pamatyti Jį gydant raupuotus.

Taip besikalbėdamos kumutės ilgai sėdėjo, kol naktis ir šaltis privertė jas eiti į namus.

V

Tą pat dieną vėlai vakare, kada užtraukė pirmą naktinę sargybą, prisakius karaliui Erodui, buvo didelis susirinkimas rumuose ant kalno Syon. Susirinko apie penkiosdešimt asmenų. Buvo tai aukštesnieji kunigai, Rašto mokytojai, teisių daktarai, karaliaus rodininkai. Tarp jų buvo atstovai įvairių sektų: Farizejai, Saducejai, Essenčikai.

Svetainė, kurioje atsibuvo posėdis, buvo žemutinėj rumų dalyj, o buvo didelė ir įrengta pagal rymionių budo. Grindįs murmurinės, sienos be langų geltonai nudažytos. Sėdynė panašį į raidę U, atsukta atvaru į duris, stovėjo vidury-je salės, išklota plačiomis pagalvėmis geltono audeklo. Sulenkime sėdynės stovėjo didelis špižinis trikojis, dailiai auksu ir sidabru išsodintas; ant jo kabojo liktorius su septyniomis rankenomis, su įstatytu gagančium į kiekvieną rankeną.

Susirinkusieji buvo jau senyvi žmonės: ilgos barzdos, didelės nosįs, juodos blizgančios akįs, darė jų išvaizdą baisiai rusčia. Apsiėjimas jų buvo pilnas didybės ir pavartaunumo.

Pirmoje vietoje sėdėjo susirinkimo viršininkas, dešinėj ir kairėj susėdo kiti nariai. Didžiausią atidžią atkreipė ant savęs viršininkas; aukštas, sulinkęs nuo senatvės, buvo panašus į skeletą. — Balta skraistė kabojo ant pečių. Rankas, pusiau uždengtas baltomis su raudonomis juostelėmis, šilkinėmis rankovėmis, pavartauniai laikė ant kelių. Kalbant, pakeldavo ranką ir atkišdavo rodantįjį pirštą, kad priduoti savo žodžiams didesnę svarbą. Pagodotą jo galvą dengė balti, ploni kaip šilkas, plaukai. Smilkiniai jo buvo įdubę, kakta susiraukšlėjus, lyg išarta vagomis, akįs be spindėjimo, netikros, nosis smaila; visa žemutinė dalis uždengta didele ir puikia kaip Arono barzda. Buvo tai Hillel, Babilionietis. Nors skaitė jau šimtą ir šešerius metus, buvo dar Didėsės tarybos rektorium.

Priešais jį ant skuomės gulėjo pergaminų ryšelis, prirašytas hebraišku raštu; už jo sėdynės stovėjo puikiai aprėdytas tarnas, laukiantis prisakymų.

Posėdis prasidėjo prakalba, paskui buvo apkalbami perstatyti dalykai, o kada priėjo prie apsvarstymo įnešimų,

kiekvienas nudavė dar iškilmingesnę išvaizdą, pavartaunas-gi Hillel, nesijudindamas, pašaukė tarną:

— Hist!

Vaikinas prisiartino su pagarba.

— Eikk, pasakyk karaliui, kad galime duoti jam atsakymą. — Vaikinas skubiai išėjo.

Už valandos įėjo du kareiviu ir sustojo prie durų; paskui juodu svetainėn įėjo įdomus asmuo — senis purpuriniuose rubuose su škarlatiniais apvadais; auksinė juosta, taip plona, kad gaubėsi kaip oda, suveržė rubus per juostą, apautuvo šniureliai spindėjo nuo papuošalų. Siauras išpintas auksu vainikas blizgėjo ant jo galvos. Vietoje antspaudo ant peties kabojo kardas. Ėjo šlubuodamas ir pasiramsčiuodamas lazdele. Nepakėlė akių kol nepriėjo prie susirinkusių; tada, lyg pamatęs juos pirmą kartą, išdidžiai apsidairė aplinkui, lyg kad nusistebėjęs ir ieškantis priešo, tokiuo rustum, pažvelgtinu ir nuožmiu žvilgterėjimu. Buvo tai Erodas, vadinamas didžiuoju, vertas Rymo cezarų pasekėjas, apsunkintas blogdarybėmis, laikantis, nepaisant sutriušusios sveikatos, despotišką karališką lazdą, žmogus neužsitikintis, pavydus ir nuožmus.

Įėjus Erodui, tarp susirinkusių užgimė abelnas bruzdėjimas — senesnieji žemai lenkė galvas, mandagesni atsistojo ir pasveikino.

Priėmęs priderančią garbę, Erodas prisiartino prie trikojo, atsistojo priešais Hillel'į, kuris pasveikino jį nulenkdamas galvą.

— Atsakymas! — tarė karalius liepiančiu balsu, išdidžiai pasirėmęs abiem rankom ant lazdelės — atsakymas!

Akįs patriarko spindėjo švelnumu, pakėlė galvą ir, drąsiai žiurėdamas į karaliaus veidą, tarė:

— Tegul ramybė Dievo Abraomo, Izaoko ir Jokubo buna su tavimi, o karaliau!

Tie žodžiai buvo lyg įžanga; paskui kitokiuo balsu kalbėjo toliau:

— Klausei mųs, kur turi užgimti Kristus?

Karalius linktelėjo galvą dėl patvirtinimo, bet žiaurių

savo akių negalėjo atitraukti nuo mokslinčiaus:

— Tokį daviau užklausimą.

— Tat žinokie, karaliau — kalbu čia savo ir visų susirinkusių varde, nes visi su tuo sutinkame: Betlejuj, Judejoj.

Hillel dirstelėjo į pergaminų ryšelį, gulintį ant trikojo ir, rodydamas į jį drebančiu pirštu, tarė: Betlejuj, Judejoj, nes yra parašyta pranaša: "Ir tu Betlejau, Judos žeme, n'esi paskutine tarp Judejos kunigaikščių, nes iš tavęs išeis Tas, Kuris viešpataus ant visų Izraeliaus žmonių".

Erodo veidas atsimainė, akis nukreipė ant pergamino — užsimąstė. Susirinkusieji, matydami rustų valdovo veidą, sudrebėjo; jie taippat, kaip ir jisai, tylėjo; pagaliau karalius apsigrįžo ir išėjo iš svetainės.

— Broliai — tarė Hillel — štai esame liuosi.

Susirinkusieji pakilo ir išėjo bureliais.

— Simeonai — tarė Hillel.

Apie penkiasdešimt metų žmogus prisiartino prie jo.

— Surišk šventą pergaminą ir su pagarba paimkie jį.

Kada tas prisakymas išpildyta, Hillel tarė:

— Dabar paduok man savo ranką, eisiu į nešyklą.

Apleido svetainę.

Taip išėjo garsusis Hillel ir jo sunus Simeonas, įpėdinis jo išminties, mokslo ir vertybės.

Tą pat vakarą tiktai vėliaus, mųsų trįs keleiviai išminčiai sugulė viešnamyj ant atsilsio. Akmenįs, kurie buvo jų pagalvėmis, taip aukštai laikė jų galvas, kad per plyšius galėjo matyti lauką, ir, žiurėdami į blizgančias žvaigždes, mąstė apie savo pašaukimą. Šitai buvo jau Jeruzolimoje, prie vartų klausė To, Kurio ieškojo, apgarsino Jo užgimimą, dabartės lieka jiems tiktai atrasti Jis ir tame visiškai atsidėjo ant Dvasios. Žmonės, klausanti Dievo balso arba laukianti ženklo iš dangaus, negali miegoti. Taip jiems belaukiant į jų butą patamsia įėjo kokis tai žmogus.

— Kelkitės — tarė — atnešu prisakymą, kurį tuojau turite išpildyti.

Visi susėdo.

— Nuo ko pribuvai? — paklausė Egiptietis.

— Nuo karaliaus Erodo.

Tas ant visų trijų padarė nesmagų įspudį.

— Ar-gi n'esi viešnamio sargu? — užklausė Balta zaras.

— Esu.

— Ko karalius nuo mųs nori?

— Jo pasiuntinys yra ten, tegul jisai atsako.

— Pasakyk jam, kad palauktų mųs.

— Gerai padarei, brolau — tarė Grekas, kada išėjo sargas. — Matomai, pasklydo gandas apie mųsų pribuvimą ir mierį mųsų kelionės. Patirsime su kokia žinia atėjo pasiuntinys.

Pakilo, apsiavė kojas, apjuose rubus ir nuėjo.

— Sveikinu jumis, veliju ramybės ir atsiprašau, bet mano karalius ir valdovas atsiuntė mane pas jumis su prašymu, kad skubiai nusiduotumėte į rumus, kur nori pasikalbėti su jumis.

Taip pasiuntinys atliko savo užduotį.

Žiburys spingsojo viešnamio prieangoj, prie jo šviesos išminčiai dirstelėjo viens į kitą ir suprato, kad Dvasia yra su jais. Tada Egiptietis priėjo prie sargo ir tarė jam pašnabždomis: — Žinai, kur yra sudėti mųsų maišai lauke ir kur ilsisi kupriai. Kaip tik išeisime, prirengk viską dėl kelionės — jaigu to prireiktų.

— Eikite su ramybe, galite man užsitikėti — atsakė sargas.

— Karaliaus noras, yra mųsų noru — tarė Baltazaras pasiuntiniui — veskie mus.

Jeruzolimos gatvės tuomet buvo taippat siauros, kaip ir dabar, bet ne taip nelygios ir purvinos, nes Erodas dabojo tvarką ir švarumą. Eidami paskui pasiuntinį išminčiai tylėjo. Prie aiškios šviesos žvaigždės, tuomi aiškesnės, kad abiejose pusėse gatvės buvo aukšti murai, nusileido nuo kalvos. Pagaliau sustojo prie rumų vartų.

Prie šviesos ugnies, degančios dviejuose dideliuose katiluose, pamatė rumus ir kelis sargybinius, pasirėmusius ant

ginklų. Niekeno neužkabinami ėjo per kiemą, per kolonadas ir daugybę trepų, per nesuskaitomus kambarius ir karidorius, iki priėjo aukštą bokštą. Čia staiga pasiuntinys sustojo ir, rodydamas į atviras duris, tarė:

— Įeikite, ten yra karalius.

Oras kambaryj, į kurį įėjo, buvo perimtas sandalinio medžio kvapsnimi, o visas įrengimas atsižymėjo turtingumu. Vidurys kambario grindų buvo užtiestas kauru su ilgomis vilnomis, o ant jo buvo sostas. Mokslinčiai vostik akimis galėjo perbėgti puikiai išdrožtas paauksuotas sėdynes, varpus, muzikališkus įrankius, auksinius liktorius ir nudažytas pagal Grekų budo sienas. Erodas, apsirengęs taippat kaip tada, kad klausė daktarų teisėjų susirinkime, sėdėjo ant sosto ir atkreipė ant savęs pribuvusių atidžią. Ant krašto kauro, prie kurio nedrąsiai prisiartino, nulenkė galvas net lyg žemės, ką matydamas karalius, pašaukė tarną ir liepė atnešti tris kedes, kurias pastatė priešais sostą.

— Sėskitės — tarė mandagiai.

— Nuo šiaurinių vartų — kalbėjo toliaus, kada tie susėdo — gavau pranešimą apie pribuvimą trijų svetimžemių, įdomiai apsirengusių, paeinančių, rodos, iš tolimų šalių. Ar ne jųs jais esate?

Egiptietis, gavęs ženklą nuo draugų, žemai lenkdamas galvą, atsakė: Jaigu męs butume kuomi kitu, galingas Erode, kurio garbė skrieja po visą pasaulį, nebutum mųs šaukęs. Be abejonės esame tais, kurių ieškai.

Erodas priėmė tuos žodžius mostelėjimu rankos.

— Kas jųs per vieni? Iš kur pribuvote? — užklausė ir pažymėdamas pridurė: — tegul kiekvienas kalba už save.

Paeiliui jie apsakė prietikius, apsakinėdami apie savo šalį, miestus, kelius, kuriais pribuvo į Jeruzolimą.

Nevisiškai užganėdintas tuomi Erodas, stačiai užklausė:

— Ko klausėte vyresniojo kareivio prie vartų?

— Klausėme jo, kur yra Tas, Kuris užgimė, Žydų Karalius?

— Suprantu dabar dėlko sukėlėte tokį žingeidumą, ir aš pats esu žingeidus. Ar gi yra dar kitas Žydų karalius?

Egiptietis atsakė be baimės:

— Yra naujai užgimęs.

Skausmas suraukė valdovo veidą, rodosi, kad kokis tai sunkus priminimas apėmė jo mintis.

— Ne pas mane, ne pas mane! — sušuko.

Toje valandoje gal matė išblyškusius baisius šešėlius nužudytų vaikelių, vienok pergalėdamas susijaudinimą tarė:

— Kur yra tas naujas karalius?

— Taigi to ir męs norime patirti.

— Atnešate man įdomią žinią — mintį, sunkesnią už Salemono. — Čia nutilo, o už valandos kalbėjo toliaus:

— Kaip matote, esu jau senas, o senatvėje žingeidumas yra taippat nepergalemas, kaip kudikystėje; juokauti iš jo butų nuožmumu. Pasakykite man, ką daugiau apie jį žinote, o pavaišįsiu jumis kaipo sau lygius. Pasakykite man viską, ką žinote apie užgimusį, o eisiu drauge su jumis Jo ieškoti; o kad atrasime Jį, padarysiu, ką tik norėsite, paimsiu Jį į sostapilę, išmokysiu valdovauti, pasinaudosiu savo įtekme pas cezarį dėl jo naudos ir garbės. Prisiekiu, kad pavydumas tarp mudviejų nekils. Pasakykite tiktai, kokiuo budu jųs, atskirti juromis ir tyru, galėjote apie Jį išgirsti.

— Pasakysiu tau, karaliau, teisybę.

— Sakyk — tarė Erodas.

— Matoma tame ranka visagalinčio Dievo.

Ant Erodo veido pasirodė šešėlis išgąsties.

— Jisai liepė mums ateiti šičia, prižadėdamas, kad rasime Išgelbėtoją pasaulio; kad Jį pamatysime, atiduosime Jam garbę ir liudysime už Jį, o ženklu buvo leista kiekvienam iš mųsų matyti Jo žvaigždė, o Jo Dvasia buvo su mumis ir dabar, o karaliau, Jo Dvasia yra ir dabar šičia.

Pilni nuostebos jausmai perėmė visus tris išminčius. Erodas tėmijo į kiekvieną ir kaskart vis labiaus rodėsi neužsitikinčiu ir neužganėdintu.

— Juokaujate iš manęs — tarė. — Negaliu nieko nuspręsti, kolink nepasakysite, kas bus po atėjimo naujo karaliaus.

— Atpirkimas.

— Nuo ko?

— Nuo nuodėmių.

— Kaip?

— Per Dievo galybę — per tikėjimą, meilę ir gerus darbus.

— Tat... — čia Erodas susilaikė, o iš jo pažiuros niekas negalėjo atminti jo jausmų — esate Kristaus pasiuntiniais. Ar jau viską pasakėte?

Baltazaras nulenkė žemyn galvą ant patvirtinimo ir pridurė:

— Esame tavo tarnais, o karaliau!

Valdovas paskambino, o kada pasirodė tarnas, tarė:

— Atneškie dovanas.

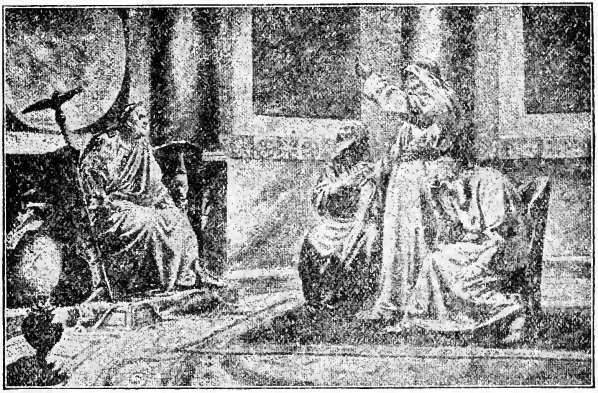

— Man ir vyresniam palei vartus kareiviui pasakojate apie kokią tai žvaigždę rytuose.

Tarnas išėjo, o neužilgo sugrįžęs, priklaupė prieš keleivius ir padavė kiekvienam po škarlatinį ploščių ir auksinį diržą. Dovanas keleiviai priėmė dėkingai, dėkodami rytinių šalių papročiu.

— Dar žodį — tarė Erodas po atlikimui padėkonės mandagumų. — Man ir vyresniamjam kareiviui prie vartų kalbėjote apie žvaigždę, kurią matėte rytų šalyj?

— Taip — atsakė Baltazaras. — Jo žvaigždę, žvaigždę Užgimusiojo.

— Kada ji pasirodė?

— Tada, kaip mes gavome prisakymą ir pasiuntinystę.

Erodas pakilo duodamas tuomi ženklą, kad jau priėmimas užsibaigė. Nuėjęs nuo sosto prisiartino prie jų ir mandagiai tarė: "Jaigu, kaip tikiu, o, pilni išminties vyrai, esate pasiuntiniais nesenai užgimusio Kristaus, žinokite, kad šią nakt klausiau geriausiai žinančių tuos dalykus žydų ir jie vienbalsiai atsakė, kad Kristus turi užgimti Betlejuj, Judejos žemėje. Eikite tat ten, sakau jums, eikite ir ieškokite mažo Kudikio, o atradę praneškite man, kad galėčiau ir aš nueiti ir atiduoti Jam garbę. Tuomtarpu kelionėje nesutiksite jokių kliučių. Ramybė jumiems!" Tai pasakęs pamažu apleido svetainę.

Tarnas tuojau išvedė juos ant gatvės ir nuvedė į viešnamį, kurio vartuose Grekas tarė: — Keliaukime į Betlejų, kaip rodijo mums karalius.

— Taip — sušuko Indusas. — Dvasia manyje dega!

— Tegul bus taip — pridurė Baltazaras. — Kupriai parengti kelionei.

Apdovanoję sargą, mųsų keleiviai sėdo ant kuprių, paklausė kelio prie Jopejos vartų ir nujojo. Vartai buvo atverti ir jie nutraukė keliu, kuriuo nesenai ėjo Juozapas su Marija. Kada nusileido nuo Hiunono į klonį Refaim, pasirodė šviesa, išsyk neaiški. Keleivių širdys pradėjo smarkiaus plakti; šviesa didinosi ir tuojau stojosi taip aiški, kad turėjo akis užsidengti rankomis. Vėl atidengę akis pamatė žvaigždę, kuri buvo kaip ir visos, tiktai ta buvo labai arti ir ėjo pirm jų. Nudžiugę sudėjo rankas dėl maldos.

Bekeliaujant tankiai susijudinę kartojo: "Dievas su mumis! Dievas su mumis!" Ir ėjo paskui žvaigždę, kol ta sustojo ant tvartelio, arti Betlejaus.

Kada Betlejuj atmainė trečią sargybą, jau pradėjo aušti. Jau kalnų viršunės maudėsi spinduliuose kįlančios saulės, o klonyj buvo dar tyli naktis. Sargas seno viešnamio, drebėdamas nuo šalčio, atidžiai klausė pirmų atbalsių, kuriais pa-

budusi gyvybė sveikina aušrą. Staiga pasirodė šviesa artinantisi prie namo. Išpradžių jam rodėsi, kad tai žibintuvas kieno tai rankose; paskui manė, kad tai apsireiškimas ore; bet kada pasididino ir atsimainė į žvaigždę, suriko iš išgąsties. Žvaigždė vis artinosi. Ant jo riksmo visi išbėgo ant stogo. Uolos, medžiai, akmenįs, kelias žemiau šviesos buvo matyti aiškiai; toliau šviesa stojo dar aiškesnė. Bailesni puolė ant kelių, melsdamiesi ir užsidengdami akis ir kartas nuo karto dairėsi, kas dedasi aplinkui. Tuojaus viešnamis ir visa apielinkė buvo kaipo taškas labiausia apšviestas; drąsuoliai, kurie žiurėjo stačiai, matė žvaigždę ant namelio prie urvo, kuriame užgimė Kudikis.

Tuomtarpu pribuvo ir trįs išminčiai. Prie vartų nusėdo nuo kuprių ir pareikalavo, kad juos įleistų į vidų. Po valandos, kada atsipeikėjo sargas, atidarė vartus. Toje šviesoje panašųs į baidykles kupriai, navatni rubai, įdomųs keleivių veidai negalėjo nuraminti sargo, kuris atšoko ir per valandėlę negalėjo nieko atsakyti ant jų klausimų.

— Ar esame Betlejuj, Judejos žemėje? — Dabar tik, kad suėjo daugiau žmonių, sargas atsiduso ir tarė:

— Ne, tai yra viešnamis, miestas ten toliau.

— Ar čia gimė Kudikis?

Žmonės pasižiurėjo viens į kitą, o nekurie atsakė:

— Taip, taip.

— Nuveskite mus prie Jo — prašė Baltazaras, pridurdamas: — Matėme Jo žvaigždę, dabar sustojo ant šito namo, einam atiduoti Jam garbę.

Indusas, susiėmęs rankas, šaukė: — Užtiesą Dievas gyvena! Skubinkimės! Išgelbėtojas atrastas. Palaiminti męs tarp šio pasaulio žmonių!

Žmonės nulipo nuo stogo ir ėjo paskui svetimžemius; perėjo kiemą. Pamatę ant urvo žvaigždę, nors jau ne taip aiškiai šviečiančią, nekurie sugrįžo, daugumas bet ėjo toliau. Kada svetimžemiai prisiartino prie urvo žvaigždė sujudėjo; vos tik įžengė per duris, iškilo ant jų galvų, o kad įėjo į vidų, išnyko.

Viskas tas patvirtino persitikrinimą, kad tarp svetimže-

mių ir žvaigždės buvo koks viršprigimtas ryšys, ką tuoj patėmijo ir tie, ką buvo urve. Atidarius vartus visa minia grudosi į vidurį, apšviestą žibintuvu, taip kad keleiviai pamatė Motiną su Kudikiu, sėdinčiu ant jos kelių.

— Štai mano Sunus!
Ant tų žodžių trįs išminčiai puolė ant kelių...

— Ar tavo šis Kudikis? — užklausė Baltazaras Marijos; o Ji, kuri viską karštai ėmė į širdį, kas tiktai lytėjosi Josios Kudikio, pakėlė Jį prie šviesos tardama:

— Šitai mano Sunus!

Ant tų žodžių išminčiai puolė ant žemės atiduodami Jam garbę.

O Kudikis buvo taip kaip ir visi kiti kudikiai, ant galvos Jo nespindėjo šviesa nei vainikas, lupos tylėjo, o jei ir girdėjosi šauksmas ir malda, nedavė to suprasti, bet kaip visi kudikiai žiurėjo daugiau į žibintuvą, nei į žmones. Už valandos išminčiai pakilo ir išėjo, o sugrįžę nuo kuprių, atnešė dovanas, susidedančias iš aukso, kodylo ir myro, kurias sudėjo po Jo kojų.

Tai yra Išgelbėtojas, dėl kurio pamatymo ir atidavimo garbės, pribuvo iš tolimų šalių. Bėdinas ir apleistas, išskirtas iš žmonių draugijos, guli ant Motinos kelių — nesivaldantis Kudikis. O vienok meldėsi prie Jo pilni tikėjimo.

Tikėjimą savo rėmė ant ženklų, suteiktų To, Kurį vadiname Tėvu. Atsidavė Jo globon ir nenagrinėjo Jo surėdymų netikėlių protu. Ne daugelis vienok matė ženklus ir suprato jų reiškimą: Motina, Juozapas, piemenįs ir trįs išminčiai ir šie įtikėjo. O dabar, mielas skaitytojau, dirstelk į ateitį! Artinasi valanda, kurioje apsireikš Dievo Sunus! Laimingas tas, kuris į tai tiki!

VI

Turime pakelti savo mintis dvidešimt metų pirmyn į pradžią valdymo Valerijaus Gratuso, ketvirto iš eilės cezaro, vietininko Judejoj; — atmenamas tai laikas politiškų sumišimų Jeruzolimoje, esančių pradžia pertraukimo ryšių žydų su Rymu.

Tuomi laiku Judejoje buvo daug visokių atmainų. Erodas mirė į metus po gimimo Kudikio, o mirė taip varginga mirtimi, kad krikščionįs nebe pamato tiki, kad žuvo palytėtas Dievo rustybės. Kaip visi didieji despotai, kurie perleido gyvenimą ant ištobulinimo savo įsteigtos valdžios, ir Erodas svajojo apie perdavimą vainiko ir sosto, apie sutvėrimą dinastijos. Su tuomi mieriu padarė testamentą ir padalino pavaldines sau šalis trims savo sunams: Antipasui, Pilipui ir Archelausui, kurių pastarasis turėjo gauti titulą. Testamentas

turėjo buti perstatytas cezarui Augustui, kuris patvirtino visus parėdymus, apart vieno, nedavė Archelausui titulo karaliaus, pakol tas jo neužsitarnaus savo gabumu ir ištikimu pavaldinio nuolankumu. Tuomtarpu paskyrė jį exarcha (vietininku) ir leido valdyti devynerius metus, po kurių už blogus pasielgimus ir nenusisekimą nuramdyti įniršusius gaivalus, kaskart augančius skaitlium ir pajėgomis aplink jį, liko ištremtas į Galiją.

Judeja l.ko Rymo provincija. Dėl didesnio nužeminimo žydų, prokuratorius negyveno Jeruzolimoje, bet Cezarijoj, kuri ir liko centrališka provincijos vieta. Bet dar ne čia pažeminimo galas. Labiausia paniekintą visame pasaulyj Samariją prikergė prie Judejos ir nuo tada abi šali stojo viena.

Laike to nelaimių tvano liko nupuolusiai tautai tiktai vienų-viena viltis: vyriausiasis kunigas galėjo gyventi karaliaus rumuose, užlaikyti ką-tokį panašų į sostą. Kokią tuomet jis turėjo valdžią lengva pabrėžti: ištarmė gyvybės ir mirties priklausė prokuratoriui, teismai vedėsi pagal Rymo teises; karaliaus rumus buvo užėmę dar ir cezaro urėdninkai ir kariuomenė. Vienok gi svajotojai, sapnuojanti apie liuosybę, raminosi tuomi, kad vyriausiu rumuose buvo žydas. Vien jau tik kasdieninis jo ten buvimas priminė jiems laikus, kad Jehova valdė gentkartėmis per Arono sunus; prižadai ir pranašų spėjimai vis tai buvo penu vilčiai geresnės ateities ir leido kantriai laukti atėjimo Judos, kuris turėjo valdyti Izraeliaus sunus.

Judeja buvo Rymo provincija per aštuoniasdešimt ir daugiau metų — per taip ilgą laiką rymionįs galėjo persitikrinti, kad žydus, nepaisant jų išdidybės, lengvai galima valdyti, nejudinant jų tikybos. Laikydamiesi tos politikos, Gratuso pirmtakunai nesikišo į jokius jų tikėjimiškus reikalus. Gratus-gi ėjo kitu keliu, ir pirmu jo įsikišimu buvo atstatymas arci-kunigo Annas'o, o į jo vietą paskyrimas Ismaeliaus, Fabuso sunaus.

Ar tas stojosi per paliepimą Augusto, ar tiktai pagal valdovo norą, tuojaus pasirodė, kad buvo negražum darbu. Nors nenorėtume gilinties į tuomlaikinę žydų politiką, bet

dėl geresnio supratimo šios apysakos, butinai reikia tame reikale ištarti kelis žodžius. Tuomet Judejoj buvo dvi partiji: turčių arba aristokratų ir seperatistų arba liaudies partija; mirus Erodui abi partiji susijungė priešais Archelausą ir pasekmingai kovojo su juomi šventinyčioje, rumuose, Jeruzolimoje ir Ryme, kartais intrigomis, o kartais ir ginklu. Nekartą šventinyčios ant Morios gaudė nuo riksmo kovojančių, pagaliau ištrėmimas neapkenčiamo Archelauso nuramino žydus. Nežiurint vienok paviršutinės santaikos, partijos turėjo įvairius mierius, — turtingi neapkentė arci-kunigo Joazaro; seperatistai, buvo jo ištikimais šalininkais. Vos tiktai įvesta Erodo ir Archelauso tvarka tapo sunaikinta, Joazaras taippat nustojo savo įtekmės, o turčiai į jo vietą paskyrė Annas'ą, Seto sunų, kas visiškai atskyrė tiedvi partiji ir suvedė į neapykantą viena kitos. Kovoje su vietininku turtingi išmoko daryti visokias intrigas Ryme; turėdami visados ant akies savo asmeniškus mierius, pakišo ten užmanymą permainyti Judeją ant Rymo provincijos. Tokis nepatrijotiškas žingsnis labai supykino seperatistus ir pastumėjo juos prie pradėjimo kovos; o prijungimas Samarijos išėjo ant nenaudos turčiams, kurie budami ne taip skaitlingais, nustojo pirmesnės savo įtekmės. Buk kaip nebuvę, turčiai pataikė užsilaikyti per penkiasdešimt metų šventinyčioje ir rumuose net lig pribuvimo Valerius'o Gratuso.

Annas buvo ištikimiausiu tarnu savo globėjo; rymionų garnizonas užėmė portą Antonia, rymionų sargyba sergėjo rumus; rymionų mokesčių sistema naikino miestus ir visą apygardą; kasdien, kas valanda žmonės buvo apvagiami ir kankinami. Neužganėdinimas, nusiminimas perėmė liaudį, o vienok Annas mokėjo juos malšinti. Kada nepaisant to visko, pagal Gratuso prisakymą savo valdžią turėjo atiduoti Ismaeliui, jisai pristojo prie seperatistų partijos. Tokiuo budu Gratus paliko tik vienas, o ugnis, kuri per penkiasdešimt metų ruseno po rukstančiais degėsiais, išsiveržė nauja liepsna. Į mėnesį po apėmimo valdžios Ismaeliui, Gratus matė reikalingu išsiųsti galingą kareivių burį prie porto Antonia ir sustiprinti jį.

Atmindamas viską, ką čia aukščiaus sakėme, garbingas skaitytojas teiksis sekti paskui mumis į rumų daržus ant kalno Syon. Buvo taip vidudienis antroje pusėje Liepos mėnesio, taigi karščiausiame vasaros laike.

Daržas iš visų pusių buvo apsuptas trobomis, tarp kurių radosi galerijos ir altanos. Pats daržas traukė ant savęs akį puikiai iškraipytais tarp žolynų takais, gražumu ir sueiliavimu medžių, puikiausiomis palmomis, persiškomis slyvomis ir riešutų medžiais. Keturkampis tas daržas iš visų šonų buvo pašlijęs link vidurio, kur buvo murmurinis fontanas, kurį atdarius, vanduo aplašindavo artimesnius žolynus.

Netoli tojo fontano šešėlyje didelių palmų sėdėjo du jaunikaičiu, karštai apie kaž-ką kalbančiu. Vienas galėjo buti apie devyniolikos, kitas septiniolikos metų.

Abudu buvo dailiu, iš pirmo pamatymo galima buvo paskaityti juodu broliais, nes abudu turėjo tamsius plaukus, akis ir apdegusius nuo saulės veidus.

Vyresnysis sėdėjo su gryna galva, — plosčių numetė ant suolo; kelių siekianti tunika rodė, jog tai rymionis. Jo kalboje su draugu atsimušė išdidumas Rymo aristokrato. Ir negalima iš to stebėties, nes tuose laikuose vientik aristokratija buvo godojama. Didelėse kovose pirmutinio cezaro su daugybe priešų Messalių giminė atsižymėjo nepaprastai drąsiais darbais. Paskui cezaras Oktavius Flavius, atidėkodamas už garbingą tėvynei tarnavimą, apdovanojo visą jų giminę garbėmis. Kada Judeja liko Rymo provincija, cezaras išsiuntė Messalą, tėvą jaunikaičio, kurį matome sėdintį darže, į Jeruzolimą dėl rėdymo mokesčių. Kaipo aukštas cezaro urėdninkas, Messala gyveno karaliaus rumuose drauge su žydų arci-kunigu. Jaunikaitis žinojo kaip aukštą vietą užima jo tėvas ir kokie ryšiai riša jį su cezaru. Iš to paeina ir jo išdidumas.

Messalo draugas buvo menkesnis, drabužiai jo buvo iš plono balto audeklo, kokius daugiausia nešioja Jeruzolimoje; galva jo buvo aprišta audeklu, taip kad nuo kaktos karojo ant pečių, o prilaikoma buvo geltonu raikščiu. Arčiau prisižiurėjus tuojaus galima pasakyti, jog tai žydas. Rymiono

kakta buvo aukšta ir siaura, nosis kuprota, lupos siauros, akįs šaltos, uždengtos skruostais. Izraelito-gi kakta žema ir plati, nosis ilga su didelėm šnirplėm, burna maža išriesta žemai nei lankas dievaičio Kupildono, akįs didelės, burna pa-

Juda ir Messala.

vartauni. Išvaizda rymiono buvo klesiška, žydo-gi maloni, patraukianti.

— Ar nesakei, kad rytoj tur atvažiuoti naujas prokuratorius.

Klausimą tą uždavė jaunesnysis vaikinas, o kalbėjo grekiškai, nes nežinia dėlko toji kalba buvo vartojama visuose politiškuose Judejos rateliuose, iš rumų ji perėjo į kariuomenę ir mokyklą, pagaliau nežinia nei kokiuo budu dasigavo ir į šventinyčią, o net ir į žmonių butus.

— Taip, rytoj — atsakė Messala.

— Kas tau tai sakė?

— Girdėjau, kaip sakė mano tėvui Ismaelius, naujas rumų vietininkas, jųs vadinate jį arci-kunigu. O taipgi girdėjau šiandie ryte nuo porto šimtininko; sakė, kad rengia viską jo priėmimui; kareiviai valo kaupokus ir šarvus, auksuoja erelius, vėdina ir valo jau senai naudotus kambarius.

Už valandos Messala vėl prakalbėjo:

— Sitame darže kadaisia mudu atsisveikinome, paskutiniai tavo žodžiai buvo: Ramybė Viešpaties tebuna su tavimi! — Ant to tau atsakiau: — Dievai tegul tave sergsti. — Ar atmeni tą laiką? Kiek tai gali buti nuo to metų?

— Penki — atsakė žiurėdamas į vandenį žydas.

— Ištikro turi but man dėkingas už velijimą — ar dievai gelbėjo, ar ne, tas niekniekis, gana to, kad išuagai puikiai. Grekai vadintų tave dailum — sunku trokšti ko-nors daugiaus prie jaunystės slenksčio! Gaila, kad Jovis užganėdintas Ganimedu, vienok koks puikus vynsemys butų iš tavęs dėl cezaro! Pasakyk man, Juda, kodėl taip tave užima pribuvimas prokuratoriaus?

Juda atkreipė savo gražias akis ant klausančio, tas pažiurėjimas buvo taip pavartaunas ir pilnas mąstymo, kad rymionis turėjo pažiurėti stačiai į jo akis. — Taip, penki metai. Atsimenu atsisveikinimą: tu išvažiavai į Rymą, žiurėjau, su ašaromis žiurėjau į tavo išvažiavimą, nes mylėjau tave. Praslinko metai, grįžti mokintas, išlavintas, kunigaikštiškas — taip, nejuokauju; o bet-gi — bet-gi — norėčiau matyti tave tokiuo, kokiuo atsisveikinau.

— Ištikro! kuomi-gi atsiminiau, kame n'esu senovės Messala? "Gerai suprask priešą, kol jam atsakysi", sako tulas garsus filozofas. Daleiskie tat suprasti tave.

Vaikinas užkaito ant to ciniško pažiurėjimo savo senovės draugo, vienok drąsiai atsakė: — Kaip matau, mokėjai pasinaudoti iš progos, nuo savo mokintojų daug išmokai ir įgavai gražybės. Kalbi liuosai, o vienok tavo kalba žeidžia. Mano Messala išvažiuodamas neturėjo nuodų sieloje ir už visą pasaulį nebutų norėjęs užgauti draugą.

Rymionis su užganėdinimu nusišypsojo, lyg butų išgirdęs pagyrimą, ir pakėlė aukštyn galvą:

— O mano iškilmingas Juda, juk netiki į prietarus; meskie tat tą pranašavimo balsą ir buk atvirus. Kuomi-gi tave užgavau?

Užklaustasis atsiduso ir, žaisdamas savo juosta, tarė:

— Per tuos penkis metus ir aš šį-tą išmokau. Hillel gal nesusilygįs su logiku, kurio tu klausei, o Simeonas ir Shammai be abejonės nėra taip garsųs, kaip tavo mokytojas prie Forum. Vienok jų mokslas neveda ant abejojingo kelio; tie, ką sėdi prie jų kojų, pakįlą apsiginklavę pagodone Dievo ir Izraeliaus teisių, pilni meilės prie visko, kas jų lytisi. Stropumas, su kokiuo laukia didėją kolegiją; apsvarstymas to, ką ten girdėjau, išmokino mane, kad Judeja nėra tuomi, kuomi buvo. Žinau skirtumą, kokis yra tarp neprigulmingos karalystės ir mažos provincijos, kokia dabar yra Judeja; bučiau žemesniu, aršesniu už samaritoną, kad neatjausčiau pažeminimo mano tėvynės, Ismaelius nėra tikrai arci-kunigu, ir negali juomi buti, pakol garbingas Annas gyvena. O vienok jisai yra Levitu, iš giminės nuo amžių pašvęstos tarnauti Dievui.

Messala pertraukė jo kalbą tardamas su pajuoka:

— Taip, ant galo suprantu: Ismaelius, sakai, yra neprašytu pribuišu. Ant girto Bachus'o, kas tai yra buti žydu! Visi žmonės ir daiktai, net dangus ir žemė mainosi, bet žydas neikados! Dėl jo niekas nei grįžta, nei eina pirmyn, yra visados tokiu, kokiais buvo jo pratėviai. Ant šių smilčių pabrėšiu tau ratą — čia! Dabar, pasakyki man, kuomi daugiaus yra žydo gyvenimas? Nuolat tik rate, Abraomas čia, Izaokas ir

Jokubas ten, o viduryj Dievas. Bet išties, ant Jovis'o, ratą padariau perdidelį... turiu jį pabrėžti išnaujo. Pasilenkė, pridėjo nykštį prie žemės ir ranka apvedė ratelį. Žiurėk, nykščio ženklas, tai šventinyčia, briežiniai kitų pirštų, tai Judeja. Ar gi už šių ribų jau nėra nieko, kas turėtų kokią nors vertę? Gal daila? Erodas buvo architektu, iškeikėte jį; paišymas, drožimas!? gėrėties jaisiais, tai nuodėmė. Poeziją prikalėte prie aukuro, iškalbą lavinate tiktai sinagogoje. Karas!? Kare, ką įgysite per šešias dienas, nustojate septintą. Toks jųsų gyvenimas, tokis jųsų regratis. Ar netiesa? Ir kas gali palaikyti už blogą, kad aš juokiuosi iš jųsų? Kuomi gi yra jųsų Dievas, jaigu jam pakanka garbinimo tokios tautos? Kuomi yra sulyginus su mųsų Jovis'u, kuris Rymo ereliams duoda pergales ir leidžia valdyti visą pasaulį? Hillel, Simeonas, Shammai — kuomi gi jie priešais mistrus, kad reikia pažinti viskas, kas tik yra galimu?

Užkaitęs žydas pakilo.

— Ne, ne, palauk, Juda, sėskis! — šaukė Messala ištiesdamas rankas.

— Išjuoki mane.

— Paklausyk dar truputį, tuojaus užbaigsiu — tarė Rymionis. — Esu tau dėkingas, kad apleidai slenkstį savo tėvų namo ir atėjai mane pasveikinti ir atnaujinti kudikystės laikų meilę, jei tas bus galima. Teisingai pasakė mano mokintojas savo atsisveikinančioje kalboje: "Eikk, o jei nori likties garsum, atmink, kad Marsas viešpatauja, o Eros jau nėra aklu". Tie žodžiai reiškia: kad meilė yra nieku, o karas visukuom. Taip yra Ryme, kur apsivedimas yra pirmu žingsniu persiskyrimo, dora pirklio preke. Visas pasaulis eina tuomi pėdsakiu, dėlto tai Eros nupuolė, o Marsas pakilo! Tatai... ir aš busiu kareiviu, o tu, Juda? Gaila man tavęs, nes kuomi gi tu gali buti?

Žydas atsislinko nuo kalbančio ir nusigręžė į kudrą; Messala gi kalbėjo toliaus, kaskart vis lėčiaus, padarymui didesnio įspudžio.

— Taip, gailiuosi tavęs, mano dailus Juda. Iš mokyklos į sinagogą, paskui į šventinyčią — galas garbės — vieta

Sanhedrine! Gyvenimas be darbų, be vainikų; testiprina tave dievai. Bet aš...

Juda pakėlė akis ant kalbančio ir pamatė ženklą išdidumo ant Rymiono veido.

— Bet aš — ah! dar ne visas pasaulis pamuštas, gal dar yra nežinomos salos, o šiaurėje įvalias laukinių tautų. Pagalios, juk Aleksandras neužbaigė visko, ir kelias į tolimus rytus šviečia kam-nors garbe... Žiurėk, kiek vertų užduočių turi Rymionis.

Atsikvėpęs valandėlę kalbėjo toliau:

— Užpuolimas ant Afrikos, paskui ant Scitų; toliaus — legijonas! Čia tankiai buna galas kilimo, bet ne dėl manęs. Aš — ant Jovis'o! kas per mintis! aš legijoną permainysiu ant prefekturos. Pagalvok tiktai: gyventi Ryme ir turėti pinigų! — pinigai, tai reiškia turėti: vyno, moterų, žaislų, poetus prie puotų, intrigas rumuose ir pasilinksminimus ištisus metus. Prie tokio gyvenimo veda riebi prefektura, ir taip misliju gyventi Syrijoj! Judeja yra turtinga, o Antiochija verta butų buti dievų buveine! Busiu Cirenius'o įpėdiniu, o tu — tu dalysi mano laimę.

Sofistai ir retorikai, taip skaitlingai sueinanti į Rymionų susirinkimus ir mokinanti patricijų (bajorų) jaunuomenę, butų pagyrę Messalo kalbą, nes tas, ką kalbėjo, buvo labai populerišku.

Žydui-gi viskas tas buvo nesuprantamu, priešingu jo nuomonėms, kokiose jis buvo išauklėtas. Teisės, prietikiai ir mieriai jo tautos draudė satyrą ir humorą, tat neįstabu, kad klausydamas draugo, jautė įvairius jausmus; buvo tai įpykintas, tai vėl netikras, kaip suprasti tą, ką anas kalbėjo. Išsyk išdidumo balsas žeidė jį, bet tuoj įžeidimas persimainė į susierzinimą, pagaliau užgavimas iššaukė nesulaikomą piktumą. Neįstabu, kad Erodo laikuose žydų patrijotizmas buvo geiduliu, vos truputį pridengtu abejutiškumu, o taip sujungtu su istorija, tikyba ir Dievu, kad kiekvienas išjuokimas turėjo erzinti ir pykinti Izraelitą. Dėlto tai ir Juda laike Messalo išvadžiojimų, ypač po paskutinės pertraukos, perėjo neapsakomas kančias. Skaudžiai užgautas savo tikėjimiškuose ir tautiškuose jausmuose, tarė su priverstinu nusišypsojimu:

— Kaip girdėjau, yra žmonės, kurie moka juokties net iš savo ateities; kaslink manęs, tikėk, Messala, nepriguliu prie jų.

Rymionis pažiurėjo į jį ir paskui tarė: — Dėlko-gi teisybė negalėtų tilpti lygiai, taip juokuose, kaip apsakymuose? Didžioji Fulvia vieną dieną nuėjo žuvauti, ir sugavo jų daugiau, nei visa draugija; kalbėta, buk tai dėlto, kad turėjus auksinį kablelį.

— Tat nejuokavai?

— Matau, kad negana tau siuliau — atsakė rymionis, o akįs jo blizgėjo išjuokimu. — Kada pralobsiu ant Judejos prefekturos, padarysiu tave arci-kunigu.

Supykęs Žydas užsigręžė.

— Neapleisk manęs — tarė Messala.

Juda stovėjo abejodamas.

— Kas do karštis! — sušuko patricijus — pasiieškokime šešėlio.

Žydas šaltai atsakė:

— Verčiau persiskirkime, geriaus bučiau visai neatėjęs! Ieškojau draugo, radau...

— Rymionį — greitai užbaigė Messala.

Žydas iš piktumo sugniaužė rankas, bet pergalėjęs pats save, atsitolino.

Messala taipgi pakilo, pasiėmė nuo suolo plosčių, užsimetė ant pečių ir nuėjo paskui, o kad jį pavijo, padėjo ranką ant Judos peties ir ėjo toliaus.

—Šiuomi pat keliu ir tokiuo pat budu vaikščiojova šičia budamu vaikais. Eiva taip lig vartų. Paviršutiniai Messala norėjo buti malonum ir mandagum, vienok negalėjo pamesti išjuokiančio balso, kuris jau įsigilino į jo dvasią.

— Esi dar vaikas, o aš jau vyras, leiskie man kalbėti su tavim, kaip priguli dėl vyro.

Kad Juda nesipriešino tam, Rymionies užganėdinimas buvo aiškus. Mentoras mokinantis Telemaką negalėjo buti kitokiuo ir liuosesniu apsiėjime, kad sakė:

— Ar tiki į Parkes? (Parkės — trįs deivės, turinčios įtekmę ant žmogaus likimo). Ah! užmiršau, jog esi Saducejus

(Žydų sekta), gaila... jau jųsų Essenčikai yra išmintingesni, nes tiki į jas. Ir kaip-gi į jas netikėti, kad nuolat užstoja kelią kiekvienam žmogaus darbui! Paimsiu pasiryžimą, išskinsiu kelią, staiga vostik atsiekiau siekį, kad laikau rankose pasaulį, trakšt! girdžiu už savęs žirklių čerškimą ir štai ji! jijė, prakeikta Atropos! Dėlko-gi ant manęs užpykai, Juda, kad sakiau, jog busiu Cirenius'o įpėdiniu? Gal manai, kad noriu praturtėti sunaikinimu, apiplėšimu Judejos? O kad ir taip butų, manai, kad nėra Rymionų, kurie apie tai svajotų? Jaigu kas-nors turi tai padaryti, tai kodėl-gi ne aš?

Cia Juda staptelėjo ir tarė:

— Prieš Rymionis dar kiti svetimžemiai valdė Judeją, kur jų ieškoti, Messala? Viskas dingo, o Judeja gyvuoja! kas atsitiko kartą, gali atsitikti ir vėl!

Messala vėl paėmė išjuokiantį balsą.

— Kaip matau, ne tiktai Essenčikai, tiki į galingas Parkes. Sveikinu tave tame tikėjime.

— Ne, Messala, nepriguliu prie Essenčikų, nepriskaityk tat manęs prie jų. Mano tikyba paremta ant uolos, kuri buvo papėde mųsų tėvų dar prieš Abraomą, pagal išrinkimą Izraelitų mųsų Viešpaties.

— Perdaug gašlumo tavo kalboje, Juda. Mano mokintojas nemažai pasipiktintų, pamatęs mane tokiame susijudinime. Norėjau tau dar ką pasakyti, bet bijausi.

Po valandėlės tylėjimo Rymionis vėl atsišaukė:

— Manau, kad jau atšalai ir manęs gali paklausyti, ypač, kad tas, ką noriu pasakyti, lytisi paties tavęs. Labai malonėčiau patarnauti tau, nes vis-gi tave myliu — kiek galiu ir moku. Dėlko, pasakyk man, neturėtum išeiti iš to tamsaus rato, kuris, kaip tau jau parodžiau, apima viską, ką daleidžia jųsų teisės ir apeigos?

Juda tylėjo.

— Kas yra mųsų laikų mokslinčiais? — kalbėjo toliaus Messala. — Ne tie, kurie leidžia laiką dėl ginčų apie pereitus daiktus, apie Baalą, Jovis'ą arba Jehovą, apie mokslą ir tikybą. Pasakykie man, Juda, vieną didį vardą, man vistiek, kur tu jį surasi — Ryme, Egypte, Rytuose, arba čia

Jeruzolimoje. Tegul mane Plutonas pagriebia, jei tas vardas nebus vardu žmogaus, kuris įgijo garbę su pagalba įrankio, kas jam tuomkart pasisuko po ranka. Protingu yra, kuris moka pasinaudoti iš progos. Juk ne kitaip darė Erodas? ne kitaip Makabejai? ne kitaip pirmas ir antras cezaras! Sek tat juosius ir pradėkie tuojaus. Rymas paduos tau ranką taippat noriai, kaip padavė Antipatrui iš Idumejos.

Žydas drebėjo iš piktumo, o matydamas, kad daržo vartai netoli, pasiskubino, norėdamas kuogreičiausia pabėgti.

— O Rymas, Rymas! — kartojo pusbalsiai.

— Buk protingas ir apsvartyk — kalbėjo Messala. — Pameskie Maizio svajones drauge su padavimais, žiurėk į daiktus, kokiais jie yra. Pažiurėk tikrybei veidan, o ji tau pasakys: kad Rymas, tai pasaulis! Paklauskie apie Judeją, o išgirsi, kad ji yra tuomi, kuomi Rymas nori kad butų.

Sustojo prie vartų. Juda mandagiai nuėmė Messalo ranką nuo savo peties ir tarė apsiašarojęs:

— Suprantu tave, esi Rymionis, dėlto negali manęs suprasti, nes esu Izraelitu. Uždavei man šiandie didį skausmą, nes persitikrinau, kad neikados jau nebusime tokiais draugais kaip seniau... neikados, čia atsiskirkime ir tegul ramybė mano tėvų Dievo buna su tavimi!

Messala padavė jam ranką, valandėlę tylėjo, o kad Juda nuėjo, tarė pats į save, pakeldamas galvą:

— Tegul ir taip buna: Eros (dievas meilės) numirė. Marsas (karo dievas) gyvuoja!

VII

Neužilgo po to atsisveikinimo Juda atsirado prie durų namo, stovinčio prie pat gatvės, kuri traukiasi nuo vartų, šiandie vadinamų šv. Stepono, į šiaurinę pusę porto Antonia, iš kur po kelių pakrypimų užsisuka į pietus. Kas gerai žino tą apielinkę, jau tai budamas dievotu piligrimu, ar žingeidžiu tyrinėtoju, atmįs, kad toji gatvė yra dalimi ano via dolorosa (skausmo kelias), kuris kiekvieno krikščionio širdžiai yra brangesnis, nei kokis nors kitas kelias visame pasaulyje. Apsakymas to kelio dabar nėra mųsų užduotim, užteks, kad ge-

rai prisižiurėsime namui, stovinčiam toje vietoje, kur kelias pasisuka į pietus. Pryšakys namo atsuktas į šiaurvakarius, buvo apie keturių šimtų pėdų pločio ir tiek jau ilgio, kaip didžiuma dailesnių rytinių namų jis buvo ant dviejų aukštų lubų. Gatvė, prie kurios stovėjo namas, nebuvo platesnė, kaip dešimt pėdų, o kiekvienas praeivis galėjo matyti, kad muras buvo išmurytas iš storų neaptašytų akmenų. Šiandie pasakytų, kad tokis muras panašus į tvirtovę, jei neturėtų durų ir langinyčių. Visiems žinoma, kad visi senovės rytų namai buvo be langų; ir čia tik iš vakarų pusės buvo keturi langai, iš šiaurės du, visi ant antrų lubų.

Kad Judai atidarė vartus, jisai pasveikino sargą, įėjo į siaurą karidorių, iškloto akmenimis, panašų į tunelį. Abiejose pusėse stovėjo akmeniniai suolai apzulinti nuo ilgo naudojimo.

Perėjęs karidorių nulipo dvyliką ar penkiolika trepų ir atsirado ant kiemo, kuris, išskiriant rytinę dalį, kur stovėjo tiktai muras, buvo apsuptas dviejų aukštų namais. Čia sukinėjosi tarnai tarp užimo maluno ratų; ant ilgų ištiestų šniurų kabojo drabužiai; vištos ir karveliai bėgiojo po kiemą. Toliaus žardyje ganėsi arba ilsėjosi ožkos, karvės, asilai ir arkliai. Mure rytų šone buvo kiti vartai.

Perėjęs karidorių, panašų į pirmąjį, jaunikaitis atsirado ant kito didelio kiemo, apsodyto krumais ir vynuogėmis. Čia buvo labai švaru, niekur nebuvo dulkių, niekur net pageltusio lapo ant krumo, viskas rodė turtingumą savininko.

Į tą kiemą įėjo Juda, pasisuko po dešine ir ėjo taku tarp krumų, vedančių link durų. Įėjo į kambarį. Čia buvo jau tamsu — nuėjo prie kauro, puolė ant jo ir užsidengė burną rankom.

Vakare kambaryj pasirodė moteriškė ir šuktelėjo jį vardu. Atsakė.

— Jau po vakarienei ir artinasi naktis. Ar n'esi, sunau, alkanas? — užklausė.

— Ne — atsakė.

— Ar sergi?

— Ne, noriu miego.

— Motina klausinėjo apie tave.

— Kur ji yra?

— Vasariniame name ant stogo.

Pakilo ir atsisėdo.

— Gerai. Prašau, atneškie ką-nors valgyti.

— Ko nori?

— Atsidedu tame ant tavęs, Amra. Nesergu, bet nieks manęs neužima. Gyvenimas neišrodo man taip gražum, kaip šį rytą. Naujas skausmas suspaudė man širdį, nauja tai liga. O tu, Amra, kuri taip gerai mane žinai, kuri visados mane gelbėjai, pamislyk apie tokį valgį, kuris podraug man butų ir vaistu. Atnešk tat, kas manai man butų geriausia.

Amros klausimai ir jo malonus ir švelnus balsas rodė, kad jie didei prisirišę viens prie kito. Kad kalbėjo, pridėjo savo ranką prie jo kaktos, o užganėdinta jo prašymu, tarė:

— Pasirupįsiu.

Už valandos sugrįžo, atnešdama puoduką pieno, kelis griežinėlius baltos duonos, kvietinį pyragėlį, paukštienos kepsnį, medų ir druską. Viename šone švietė lempa, kitame sto vėjo taurė vyno.

Dabar galima prisižiurėti kambariui. Sienos buvo gipsinės; lubos su balkiais; grindįs išmargintos raudonomis ir baltomis plytomis. Kelios kedės, kauras iš mėlinos gelumbės, tai buvo kambario rakandai.

Amra pristumė kedę prie kauro, ant kurio gulėjo Juda, pastatė ant jos valgį, o pati atsiklaupė, norėdama jam patarnauti. Jos tamsų veidą dabar švelnino tikrai lig motiniškos meilės pažiura. Ga'ėjo buti kokių penkiasdešimt metų, balta skara dengė jos galvą, palikdama galus ausų, kuriose buvo ženklas vergystės, nes buvo perdurtos stora yla. Buvo vergė iš Egipto; net ir penkiasdešimt metų nesuteikė jai liuosybės, bet ji jos nebutų nei priėmus, nes jaunikaitis, kuriam tarnavo, buvo jos gyvastimi ir niekad jo negalėtų apleisti. Kudikystėj valgydino jį, žaidė su juomi ir dabar skaitė save butinai reikalinga, visados skaitydama jį savo vaiku.

Laike vakarienės tik sykį prakalbėjo.

Ar pameni, Amra — tarė — tą Messalą, kuris seniau per dienas sėdėdavo pas mane?

— Taip, pamenu.

— Keli metai atgal buvo išvažiavęs į Rymą, dabar su grįžo. Buvau pas jį šiandie.

Našlė Itamar, paeinanti iš Hurų namų, su savo vaikais.

Pasibiaurėjimo drebulys perėjo per jaunikaitį.

— Žinojau, kad kas nors atsitiko — tarė ji. — Niekad Messalą nemylėjau, apsakyk man viską.

Juda užsimąstė, o vėl jai prašant, pasakė tik tiek:

— Labai atsimainė ir jau nenoriu su juom turėti nieko bendro.

Kaip Amra išėjo, apleido ir jisai kambarį, ir nuėjo į viršų ant stogo.

Stogas rytuose yra vartojamas dėl įvairių mierių. Vasaros dienomis gyventojai ieško sau vėsumo ir atsilsio tamsiuose kambariuose; bet atėjus vakarui eina ant stogų, kur žaidžia įvairias žaisles, miega, daro susirinkimus, meldžiasi ir t.t. Dėlto tai rytų gyventojai ir steigė taip parankius ir puikius stogus. Juda perėjo per stogą ir įėjo į kambarį bokšte, o pakeldamas pusiau jau pakeltą uždangalą atsirado kambaryje. Keturiose bokšto sienose buvo skylės, nei durys, per kurias žiurėjo apsodintas žvaigždėmis dangus. Prie vienų durų pamatė moteriškę, atsirėmusią į kauro pagalves, apsirengusią baltuose lengvuose audimuose. Išgirdus jo žingsnius, perstojo vėdylavus vedylu; pakilo ir šuktelėjo jį vardu:

— Juda, sunau mano!

— Taip, mama, aš ateinu — tarė artindamasis prie jos. Priėjęs prie jos atsiklaupė; ji apkabino jį, pabučiavo ir prispaudė prie krutinės.

Moteriškė vėl užėmė savo vietą ant pagalvių, sunus-gi atsisėdo žemiaus ant kauro, parėmęs galvą ant jos kelių. Žiurėjo per duris į tamsų retėžį tolimų kalnų ir į žvaigždėtą dangų. Žemai ramiai ilsėjosi miestas, tiktai vėjas siubavo medžių viršunes.

— Amra man sakė, kad tau atsitiko koks nesmagumas — kalbėjo šypsodamasi ir glostydama sunų. — Pakol buvai kudikiu, galėjai liudėti dėl niekniekių, bet kad esi jau vyru, negali užmiršti, kad su laiku turėsi buti mano karžygiu.

Kalbėjo jau tuomet nežinoma toje šalyje kalba; vartojo ją tiktai kelios šeimynos, bet tokios šeimynos buvo senos ir turtingos — mylėjo jie tą kalbą tuomi labiaus, kad ji aiškiau atskyrė žydą nuo stabmeldžių; tai buvo kalba, kuria Rebeka ir Rachele kalbėjo su Beniaminu.

Tos kalbos garsas rodos patraukė jį į gilesnį mąstymą, už valandos paėmė motinos ranką ir tarė:

— Šiandie, mama, priverstas buvau mintyti apie daiktus, kurie pirmiaus neikados neatėjo man į galvą. Bet įpirmiaus pasakyk man, meldžiama, kuomi turiu buti?

— Ar nesakiau prieš valandą, kad turi buti mano karžygiu?

Nematė jos veido, bet gerai atjautė, kad juokauja, tat dar pavartauniau tarė:

Esi labai, labai gera, mano motina...

— Esi labai, labai gera, motin. Nieks manęs nemylės taip, kaip tu! — tai kalbėdamas bučiavo jos ranką.

— Rodosi, kad suprantu dėlko nenori atsakyti ant mano klausimo — kalbėjo toliaus. — Ligšiol mano gyvenimas prigulėjo tau. Kaip maloni ir stropi buvo toji globa! Dėlko negali ji tęstis ant visados! Viešpaties noras yra, kad likčiau valdovu pats savęs — ateis diena atsiskyrimo, bus tai baisi diena dėl mųsų. Bukime tat stiprųs ir drąsųs. Noriu buti tavo karžygiu, bet tu turi parodyti man kelią. Žinai teisę, kuri prisako: kad kiekvienas Izraeliaus sunus pasiskirtų sau kokį-nors užsiėmimą. N'esu išskirtu ir dėlto klausiu: ar

turiu ganyti kaimenę? arti žemę? sukti girnas? buti teisdariu, ar mokintu rašto? Pagelbėk man motin, pasiskirti užsiėmimą.

— Gamaliel šiandie mokino — tarė užsimislijus.

— Gal buti, bet aš jo negirdėjau.

— Tai gal atlankei Simeoną? Sako esąs labai išmintingas.

— Ne, nemačiau jo, buvau ant prekybos rinkos, ne šventinyčioj, atlankiau jauną Messalą.

Kokis tai skausmas jo balse perėmė motiną, prijautimas paskubino širdies plakimą, o ranka, laikanti vėdylą nusileido.

— Messalą? — tarė. — Ką jisai galėjo pasakyti, kad tave taip suerzino?

— Labai atsimainė.

— Nori pasakyti, kad sugrįžo Rymionim?

— Taip.

— Rymionis — kalbėjo pusiau į save — reiškia visame pasaulyj tiek, ką valdovas ir viešpats! Ar ilgai ten buvo?

— Penkis metus.

Nutilo apimta liudnomis mintimis, o žiurėjimas josios skendo tamsios nakties erdvėje. Tylėjimą pertraukė sunus.

— Tas, ką Messala kalbėjo, motin, buvo jau ir taip kartus, bet balsas, kokiuo kalbėjo, buvo tiesiok nepakenčiamu.

— Dasiprantu, kad skaudžiai tave užgavo už tautystę; nepagodoja jie nieko, o ta klaida perėmė jų poetus, senatorius, dvarininkus.

— Manau, kad visos didėsės tautos yra išdidžios — kalbėjo Juda toliaus, nepaisydamas pertraukos — bet išdidybė šios tautos pereina ribas, šiame laike taip išbujojo, kad vostik dievai gali jai lygintis.

— Dievai... — greitai tarė motina — juk vienas rymionis paliepė atiduoti jam dievišką garbę, buk ji prigulėtų jam pagal teises!

— Pripažįstu, kad Messala, budamas dar vaiku, turėjo tą ydą; mačiau, kaip išjuokė svetimžemius, kurius net Erodas priimdavo su pagodone; bet apie Judeją neikados neat-

sišaukė su paniekinimu. Šiandie pirmu kart, kalbėdamas su manim, juokėsi iš mųsų Dievo ir mųs apeigų, taigi padariau taip, kaip misliju, ir tu butum liepus, atsiskyriau su juomi ant visados. Dabar, motin, norėčiau žinoti, ar Rymionis turi tiesą niekinti mumis? Pasakyk, ar-gi mųsų tauta kame nors yra žemesnė už kitas? ar turiu kaip vergas drebėti, kad ir prieš patį cezarą? Pirmiausia pasakyk man, dėlko, jaigu pasiskirsiu sau nors kokį užsiėmimą, negalėčiau rupintis įgyti garbę? Dėlko negalėčiau griebtis kardo ir siekti atmainingus karo vainikus? Dėlko, jaigu turėčiau poeto gabumus, mano daina negalėtų apdainuoti viską, kas yra gražu? Leista man buti piemeniu, pirkliu, amatninku, kodėl-gi negalėčiau buti artistu, kaip kuris nori Grekas? Pasakyk man, motin, nes tai yra šaltinis mano abejonės, dėlko Izraeliaus sunui neleista daryti tas, ką daro Rymionis?!

Girdėdama tai motina susirupino, labiausia ją perėmė balsas, kokiuo kalbėjo sunus; tuoj susiprato, jog toji kalba turi ryšį su tuomi, ką kalbėjo ant prekybos rinkos, pakilo tat ir tarė:

— Suprantu — pakol Messala buvo po tavo įtekme, buvo kuone Žydu ir, jaigu butų taip buvę ligšiol, gal butų likęs prozelitu, nes tokia yra aplinkybių spėka. Penki metai buvimo Ryme negalėjo likti be pasekmės, nesistebiu tat iš atmainos; vienok turėjo labiaus pagodoti tave — čia jau kalbėjo susijudinus — galėjo su tavim apsieiti širdingiaus.

Kieta ir nuožmi prigimtis to, kuris užmiršta pirmus širdies ryšius!

Ranką uždėjo ant sunaus galvos ir glostydama jo plaukus akim ieškojo aukščiausios ant dangaus žvaigždės. Jos tautiškas išdidumas lyginosi sunaus išdidumui, netiktai kaipo atbalsis vienodų jausmų, bet kaipo diegas tobuliausios simpatijos. Norėjo atsakyti jam, bet nenorėjo, kad tas atsakymas užgautų jį, mažiausias šešėlis savo žemybės galėtų ant visados apsilpninti jo mintis.

— Tas, ko reikalauji, brangus Juda, pereina moteriškės protą — tarė — atidėkime tą antrytojaus, pašauksiu išmintingą Simeoną.

— Nedaryk to, motin, nesiųskie mane pas rektorių — sušuko Juda.

— Nenorėjau tave siųsti, pašauksiu jį šičion.

— Ir tai ne, motin, aš neieškau išguldymo, išaiškinimo; noriu to, ko man nieks apart tavęs negali duoti: noriu nusprendimo, kuris išeina iš žmogans sielos. — Ilgai žiurėjo motina į dangų, lyg ieškodama ten įkvėpimo, o paskui atsakė:

— Reikalaudami teisybės dėl savęs, negalime atsakyti jos ir kitiems. Niekinti pergalėtą priešą, tai sumažinti pergalės vertę; priešingai, jaigu priešas yra ant tiek stiprus, kad gali mus spausti, pajungti — čia susilaikė, — pačių savęs pagodone yra pripažinti jam narsumą.

Po to kalbėjo daugiaus pati sau, nei sunui: — Bet nesibijok, sunau! Teisybė, kad Messalo giminė yra garbinga, jijė skaito kelias garsias gentkartes. Dar laikuose Rymo respublikos, nežinau kaip tai senai, bet jau buvo kareiviais ir senatoriais. Teisybė, tuomi vardu žinau tiktai vieną konsulį, ir tai buvo senatorių giminė, turinti didelę įtekmę. Jaigu vienok tavo senovės draugas gyrėsi savo pratėviais, galėjai užgėdinti jį, apsakydamas apie savuosius. Jaigu gyrėsi senovybe savo giminės, darbais ar turtu savo pratėvių — ką viskas reiškia silpnumą proto ir širdies tuštybę — tu savo palyginimais galėjai jį sumušti ant kiekvieno žodžio.

Čia susilaikė, o valandėlę pamislijus kalbėjo toliaus:

— Ilga pratėvių eilė šiandie yra prirodymu garbingugo paėjimo ir giminės, bet Rymionis, didžiuojantisis senumu savo giminės prieš Izraeliaus sunų, tame dalyke visados turi nusileisti. Uždėjimas Rymo, tai jų pradžia, seniausios jų giminės neturi senesnių šaltinių. Ne vienas didžiuojasi be jokio prirodymo, remdamasis tiktai ant padavimų. Messala manding priguli prie šių pastarųjų. O męs kokią užimame vietą prieš jų svajones?

Tariant tuos žodžius jos veidas nušvito garbingu išdidumu, bet nakties tamsa neleido to patėmyti, o ji kalbėjo toliaus:

— Perstatykime sau, kad Rymionis iššaukia mus į kovą; priimu tai ir atsakau be pasigyrimo, bet su vilčia.

Dabar jos balsas sudrebėjo, pilna liudnumo mintis atmainė jos privadžiojimų budą.

...Dabar jos balsas sudrebėjo...

— Tavo tėvas, Juda, nuėjo prie savo tėvų, pamenu tą, lyg tai šiandie butų buvę, dieną, kurioje jisai ir aš su mųsų draugais, nuėjome į šventinyčią, kad perstatyti tave Viešpa-

čiui. Aukojome karvelius, o aš padaviau tavo vardą kunigui, kuris prie manęs užrašė. Taip tai tavo vardas: "Juda, sunus Itamaro, iš giminės Hurų" yra užrašytas ant amžių pašventintoj Izraeliaus giminių knygoj. Negaliu pasakyti, kada buvo įvestas tas budas, rodosi, kad jau buvo užvestas dar prieš išėjimą iš Egipto. Nuo Hillelo girdėjau, kad pats Abraomas pradėjo vesti tą surašą savo sunaus vardais, kada Viešpats paskyrė jį Izraelitų tėvu. Mųsų tauta, ant nelaimės, neklausė prisakymų, nepildė nekurių įstatymų, bet užrašą vardų laikė šventa prideryste. Tiktai kartą pabaigoje antrojo skyriaus metraščiai buvo pertraukti; vienok kad tauta po ilgo ištrėmimo sugrįžo į savo tėvynę, Zarobabelis skaitė švenčiausia prideryste link Viešpaties pagrąžinimą knygų ir nuo to laiko jau per du tukstančiu metų galime be pertraukos sekti platinimąsi ir eiliavimą Žydų giminės.

Čia susilaikė lyg duodama laiką klausytojui apmislyti, ką buvo pasakius, paskui kalbėjo toliau:

— Ką reiškia Rymionies pasigyrimas prieš tiek amžių? Izraeliaus sunųs, gananti kaimenes ant kalno Refaim, šimtą kartų yra senesniais bajorais už garbingiausią Marcius'o ainį.

— O aš, motin, kuomi esu pagal anas knygas?

— Tas, ką ligšiol kalbėjau, yra nei įžanga dėl atsakymo, kurio reikalauji. Tose knygose randame tikrus prirodymus, kad esi tiesioje eilėje ainiu Huro, Jozuo draugo. Ar gi tat atvo giminės paėjimas nėra gana senu? Jaigu-gi tau dar ir to nepakanka, tai ieškokie toliaus, imkie Ihora (Maižio teisių knygą) ir ieškokie skaitlinių knygų (ketvirta Maižio knyga), o septyniasdešimt antroje gentkartėje po Adomo, atrasi savo giminės pratėvį.

Ant valandos kambaryje užstojo tyla.

— Dėku tau, motin — tarė Juda, imdamas abi jos ranki — dėku iš visos širdies. Gerai, kad nešaukei rektoriaus — nebutų mane labiau užganėdinęs, kaip tu, bet pasakykie man, ar tik laikas padaro giminę garbinga?

— Užmiršti, mano sunau, kad mųs tauta yra garsi ne vientik senovybe: didžiausia garbe mums yra tas, kad mųsų tauta yra tauta išrinkta!

— Tu, motin, vis kalbi apie visą tautą, aš-gi misliju apie giminę — apie mųsų giminę ir klausiu, ką mųsų tėvai nuveikė nuo Abraomo laikų? Ką dirbo? Kokiais dideliais darbais iškilo aukščiau savo brolių?

Motina nežinojo, ką atsakyti. Bijojosi netinkančiu atsakymu sugadyti sunaus ateitį.

— Man, sunau, — tarė — įstabu, kad turi reikalą su tikru, neišsvajotu priešu. Jaigu juomi yra Messala, tat papasakokie man viską, ką jųs kalbėjote, nieko neslėpkie.

Jaunikaitis atkartojo savo kalbą su Messalu, aiškiai perstatė paniekinimą, su kokiu Rymionis kalbėjo apie Žydus. Motina klausė nepertraukdama jo kalbos, apmąstydama tą, ką sakė. Jos sunus nuėjo ant prekybos rinkos, vedamas draugiškumo jausmo ir tikėjosi rasti savo jaunystės žaislių draugą tokiu, kokiu jisai buvo atsiskiriant. Apsiriko, nes vietoje vaiko, atrado vyrą, neprimenantį pereitų žaislių, bet svajojantį apie garbę, pergales ir turtus ateityj. Juda negalėjo to sau išaiškinti, bet tas užgavo jo garbę ir pažadino jausmą tautiškos didybės. Patėmijo tai motina, o kad nežinojo, kas iš to gali išeiti, pradėjo nerimauti apie sunaus ateitį; mintis, kad jos vaikas galėtų permainyti savo nuomonę, papulti po įtekme kitos tautos, užmiršti tėvų tikybą, pripildė ją baime. Matė pavojų ir pasirįžo prašalinti jį. Jos žodžiai įgavo poetišką dvasią.

— Nebuvo gal ant žemės tautos — kalbėjo ji — kuri jausmuose savo garbingumo nesijaustų mažiausia nors lygia kitoms tautoms; pirmeiviškos-gi tautos statė save aukščiausiomis. Kad rymionis žiuri ant Izraelito iš to atžvilgio, jisai tiktai pamegdžioja tamsybei Egiptiečio, Assyriečio, Makedoniečio; jaigu niekina Dievą, gaus tą pat, ką anie užmokestį.

Jos balsas bekalbant vis ėjo tvirtyn.

— Nėra teisės, kuri užtikrintų vienvaldystę ir viršininkystę vienai tautai ant visų kitų tautų, taigi visos svajonės ir ginčai šiame atžvilgyje yra tuščiais. Tauta kįla, eina paskirtu sau keliu, o kad atliko savo pasiuntinystę, miršta pati, arba su prisidėjimu svetimos galybės. Tauta, kuri sunaikino savo pirmatkunę, užima ir jos vietą savo vardą rašo ant anos

paminklų; — tokia yra istorijos tiesa. Kad turėčiau drąsą nupaišinti Dievą ir žmoniją paprastu paveikslu, pabrėžčiau liniją ir ratą. Linija reikštų Dievą, nes tik Viešpats eina tiesiai pirmyn; ratas butų ženklu žmogaus, nes jisai žengia, juda, bet vis ant vietos. Nemisliju, kad tautų likimas ir paskyrimas butų lygus, ištikro nėra dviejų vienodų. Skirtumas vienok nėra, kaip daugelis mano, rato didume, kuris perstato tautas, nei plote žemės, kurią užėmė, bet pakraipoje pirmeivystės, artinančios ją prie Dievo, nes tik toji tauta yra didi, kuri arti Jo stovi.

Kad savo davadžiojimuose čia susilaikyčiau, butų tat stovėti ant vietos. Eikime tat toliaus, tuomi labiaus, kad yra aiškųs ir svarbųs ženklai, per kuriuos lengva matyti, ar rate, kuris ženklina tautą, yra kokia pirmžengystė. Pradėkime nuo palyginimo Rymionių su Žydais.

Lengviausia pažinti santikį tautos su Dievu, kada prisižiurėsime kasdieniniam jos gyvenimui. Apleisdami laiką, kada Izraelius buvo užmiršęs Dievą, Rymas niekad Jo nepažinojo, o dėlto čia negali buti net nei palyginimo.

Tavo draugas, arba geriaus tas, kuris buvo tavo draugu, tvirtino, jei gerai supratau, kad neturėjome nei poetų, nei artistų, nei karvedžių, žodžiu, nusprendė, kad mums truksta didžių žmonių. Kad suprastum vertę tokio užmetimo, reikia žinoti, kas yra tikrai didžiu žmogumi. Juomi, mano vaikeli, yra tas, kurio gyvenimas parodo, jog buvo, nors aiškiai ir neišrinktu Dievo, tai nors kurio darbai yra pašventyti Dievo valia. Babilionietį Viešpats paskyrė, kad butų bausme mųsų tėvams užtai, kad neklausė Jo, Viešpats daleido paimti juos į nelaisvę. Persui vėl įsakė, kad išrinktą tautą sugrąžintų į jos tėvų žemę. Dar didesniu Viešpats padarė Makedonietį, nes jam buvo leista atmonyti už sunaikinimą Judejos ir šventinyčios. Viešpats paskyrė tuos žmones dėl atlikimo aukščiausių mierių, o nors jie buvo stabmeldžiais, tas neteršia jų garbės. To paaiškinimo neužmirškie ir toliaus man kalbant.

Abelnai manoma, kad karas yra garbingiausiu žmogaus užsiėmimu, o vaisiai ir garbė įgyta ant karo lauko, yra prakilniausiais. Nors pasaulis taip mano, vienok nepasiduok

tiems monams. Patol bus prisakymas garbinti Dievą, pakol atsitiks kas tokis, ko savo protu negalėsime apimti. Kuomi-gi yra stabmeldžio malda, jaigu ne meldžiančiu dejavimu prieš spėką ir pergalę, vientik kuriuos laiko už dievystę. Kuomi yra Jovis, jaigu neperstatytoju galybės dėl Rymo kareivio? Grekams priguli garbė, kad pirmutiniai pripažino protą galingesniu už spėką; Atenuose kalbėtojus ir filozofus laiko aukščiaus už kareivius. Poetus-gi vainikuoja nevystančiais vainikais. Mųsų tėvai labiau už viską garbino Dievą, o išreiškimui jų tikėjimo, vietoje dejavimo ir baimės, buvo Psalmai ir Hosanna! Taip Žydai, kaip ir Grekai troško pastumėti pasaulį pirmyn, į viršų, bet nelaimė! Sio pasaulio valdžios skaitė neatbutina savo egzistavimo išlyga karą. Dėlto Rymionįs iškėlė savo cezarį aukščiau žmogaus proto, ir net aukščiau Dievo ir matė jame vienatinį perstatymą galybės.

Grekų galybė augo pagal dvasios liuosybę, o visa minia mąstytojų liudįs apie ją per amžius. Jų mokslas buvo taip išplėtotas, kad net pergalėtojai Rymionįs visame seka juos, išskiriant karo vedimą. Šiandie kalbėtojai ant Forum už paveikslą ima sau Grekų kalbėtojus, Rymo dainose aiškiai girdėti Grekų ritmas, o jei kuris Rymo piliečių atidarys burną dėl pagyrimo dorybės, arba pasileis tyrinėti gamtos paslaptis, tai žodžiai jo bus arba pasisavinimu minties, arba pasirodys, kad yra Grekų mokyklos mokiniu. Nieko, apart karo, Rymas neturi savo originališko Jo ritka ir regyklos yra grekiškos. Kad patikti laukiniai miniai, sulaistyta juos kraujais. Rymionų tikyba, jaigu jų stabmeldystę galima taip pavadinti, yra surinkimu mokslo ir apeigų, paskolintų nuo visų pamuštų tautų; labiausia jų garbinami Marsas ir Jovis, paeina nuo grekiško Olimpo. Taip, mano sunau, tarp viso pasaulio tautų tiktai vieni Grekai gali ginčytis už pirmybę. Tiktai jie gali stengtis pasisavinti užsitarnavimo palmą, kuri gali apvainikuoti tikro genijaus galvą.

Rymionių saumeilė taip juos apjakina, kad nieko apart savęs nemato, savo aklybėjė taip sulukštėjo, kad neprieina prie jų jokis šviesos spindulėlis. O begėdingi vagys! Žemė dreba po jų kojomis, kaip pėdai suduodant spragilams!

Dėlko, mano sunau, turiu tau pasakyti, kad ir męs, taip kaip ir kitos tautos, esame arti nupuolimo! Atimta nuo mųsų jau mųsų nuopelnai, pasisavinta švenčiausios vietos, o galo niekas negali pramatyti. Vienok tą tikrai žinau, kad, nors sutrins Judėją, kaip grudą girnomis ir suės Jeruzolimą, kuris yra visos šalies žiedas, bet vis-gi Izraeliaus garbė pasiliks šviesa danguose, o tos šviesos nepasieks žmogaus ranka, nes Izraeliaus istorija yra podraug ir Dievo istorija. Jisai pats rašė ją rankomis žmonių, išrinktų iš tarpo Izraelitų, kalbėjo jų kalba, dalyvavo visuose jų geruose darbuose. Negana to, buvo jų teisdaviu ant kalno Sinai, vadovu tyruose, vadu karuose ir karalium teisme. Dar toliaus, kelis kartus praskleidė uždangalą savo buveinės ir dangiškos garbės šviesybėje, kalbėjo kaip žmogus į žmogų, nurodydamas kelią dorybės ir laimės, duodamas prižadėjimus, liudijančius apie Jo visagalybę ir neatmainomą prižadų išpildymą.

Taigi, mano sunau, ar gali buti, kad tie, su kuriais taip apsiėjo Jehova, nebutų nieko nuo Jo perėmę? kad jų gyvenime, tiesose ir darbuose, apart žmogaus gabumų, nebutų kokios priemaišos dieviško paėjimo? kad jų genijuj, nors ir amžiams praslinkus, nebutų dangaus atspindžio?

Valandėlę kambaryj vėl buvo tyku, apart vėdylo šlamėjimo nebuvo girdėti nieko.

— Jaigu kalbėdami apie dailą, kalbame tiktai apie paišymą ir drožinėjimą, tai tiesa — kalbėjo toliaus — kad Izraelius neturi artistų.

Pripažino tai su gailestimi, nes, prigulėdama prie Saducejų, mylėjo visokią dailą, o tam farizejai buvo priešingi.

—Vienok kiekvienas teisingas turi mums pripažinti, kad gabumą mųsų rankų surišo prisakymas: "nepadarysi sau nei paveikslo, nei panašumo". Tą uždraudimą teisdarystė nutęsė už jo mierio ir laiko. Nereikia taipgi užmiršti dviejų Izraelitų, Bezaeelių ir Aholiabą, mistrų statymo pirmutinio buto, apie kurius yra parašyta, kad turėjo didelį gabumą savo amate, padirbo ausinius Cherubinus, puošiančius santaikos arkos skrynią. Tos stovylos buvo ištikro aukso, savo sparnais pridengė Dievo sostą, stovi vienas prieš kitą atsigręžę į skrynią.

Kas drįsta kalbėti, kad tos stovylos tai nebuvo dailos darbu?

— Ah, dabar suprantu dėlko Grekai mus aplenkė — tarė Juda — o arka?... Tebuna prakeikti Babilioniečiai, kurie ją sunaikino!

— Na, Juda, nesunaikino, bet pražuvo, o greičiaus yra paslėpta kokiame nežinomame urve kalnuose; Hillel ir Sahamai abudu į tą tiki ir sako: ateis diena, kada Viešpats panorės, atsiras arka, sustatys ją, o Izraelius šoks prieš ją, dainuos kaip senovės gadynėje. Tie-gi kurie pamatys Cherubinų veidus, nors butų matę ir Fidijaus, Minervos veidą iš dramblio kaulo, panorės suspausti ranką Žydo, atiduodant garbę jo genijuj, užsilaikiusiam per tukstančius metų.

Užsidegus motina kalbėjo kaipo koks geriausias kalbėtojas; vienok truputį susilaikė dėl suvedimo į tvarką minčių ir atsikvėpimo.

— Kokia tu, motin, gera — tarė dėkingai Juda. — Nei Hillel, Schamai, negalėtų geriau ir dailiau papasakoti. Vėl esu ištikimu Izraeliaus sunumi.

— Pataikune — atsakė — lyg nežinai, kad atkartoju tiktai tą, ką kadaisia kalbėjo Hillel su tulu Rymionų mokslinčium.

— Gali buti, bet vis-gi kalbėjai perimančiai.

— Ant ko aš sustojau? — užklausė pavartauniai motina — kalbėjau apie mųsų tėvų pirmybę ir dailą, apie drožinėjimą stovylų, bet drožinėjimas, mano Juda, pats dar netveria dailos, nei daila neturi savyje didybės.

Myliu svajoti apie didžius žmones, per amžius stengiančiuosius atsiekti didžius mierius, skiriu juos į grupas; čia Indusai, ten Egiptiečiai, tenais Assyriečiai; ant jų girdžiu triubų gaudimą ir šlamėjimą pergalėtojų veliavų, o tuomtarpu po dešinei ir kairei stovi nesuskaitomos gentkartės ir pilni pagodonės ir pasistebėjimo žiuri į juosius. Išnykus tiems, išeina dailus Helenietis ir veda pulką su triumfo šauksmu, bet tuojaus liepia jam nutilti Rymionis, tardamas: šalin! kas buvo jųsų, dabar yra mano. Pasaulis guli sumindžiotas, o aš viešpatauju! Tuomtarpu ištolo, tiesiok ant pėdsakio, kuriuomi eina pulkas, spindi žiburys, apšviečiantis seniausią praeitį

ir tolimiausią ateitį. Nežino apie jį nieko kovojantieji, o juk jis juos veda — nes tai yra apreiškimo žiburys. Kas neša tą šviesą? Ah, tai sena Judo giminė! Kaip smarkiai, pamislijus apie tai, kraujas teka gįslose! Toje šviesoje ir męs juos matome aiškiai. Po triskart bukite palaiminti, didieji mųsų tėvai, tarnai Dievo, santaikos sargai! Jųs tai esate žmonijos vadovais, jųs esate priešakyj gyvų ir mirusių karalystėje! Tenais, šalia jų, yra tavo vieta, mano sunau, o nors ir kiekvienas Rymionis butų cezaru, užties, neapleisi jam pirmybės.

Juda buvo susijudinęs.

— Kalbėk toliau, motin — šaukė — girdžiu lyg pergalės triubas ir man rodosi, kad artinasi Mirjam (Marija) su buriu savo moterų, kurios šoka ir dainuoja.

Suprato sunaus jausmus ir, norėdama jais pasinaudoti, kalbėjo toliaus.

— Kada girdi himnus ir valtornes (pučiama muzika), sekančius paskui pranašę, duokie vadžias vaidentuvei ir stokie drauge su manim ant krašto vieškelio, kuriuo iškilmingai žengia išrinktieji, Izraeliaus sunųs. Šitai eina patrijarkai ir gentkarčių tėvai — rodosi girdžiu kuprių skambučius ir baubimą jų kaimenių. O ten, tarp minios, kas tas yra, ką eina vienas sau? Tai senis, bet jo spėkos nepergalimos, o akįs žėruoja šventa ugnimi; tai Jisai, kuris žiurėjo į Viešpaties veidą. Stovi vienas, nes kas išdrįs galėties su karvedžiu, poetu, kalbėtoju, teisdariu, pranašu? Jo didybė yra kaipo saulė vidudienyj, jo šviesybė gesina visas kitas, net ir garbę pirmutinio ir garbingiausiojo cezaro. Paskui jį eina buriai teisėjų, po jų karaliai, o štai Jesse's sunus, karžygis kovoje, dainius nemirtinų giesmių; toliaus jo sunus, išmintingesnis ir turtingesnis už visus to laiko karalius, apgyveno tyrą ir pastatė miestus ir neužmiršo Jeruzolimo, kuriame Viešpačio garbei pastatė šventinyčią. Dabar nulenk galvą, mano sunau, nes štai eina tie, kuriems nėra panašių. Jų akįs pakeltos į dangų, lyg girdėtų Dievo balsą; jų drabužiai atsiduoda kapų puvėsiais. Tarp to burio girdi moteriškės balsą, šaukiantį: "Giedokime Viešpačiui Dievui garbę". Nusilenkie prieš juos, mano sunau, nes jų kalbą vartojo Viešpats, jie buvo Jo pasiuntiniais ir tar-

nais. Dangus jiems buvo atviras; matė tautų ateitį; savo matymus paliko rašte, o išsipildymas pranašavimo liudijo ir liudija, kad jie buvo teisingi vyrai. Karaliai blanko ant jų pamatymo; tautos drebėjo išgirdžius gaudimą jų balso; gyvunai klausė jų; jų rankose buvo palaiminimas ir prakeikimas. Žiurėk, štai didysis Tezbejus ir Elizejus! o ten vėl trįs jaunikaičiai ugniniame krosnyje. O dabar — priklaupk, mano sunau, nes, štai, artinasi tas, iš kurio giminės užgims Messijus.

Tai kalbant smarkiai vėdylavo vėdykla, kad staiga perstojo, ir ji tyliai užklausė:

— Ar nuilsęs, suneli?

— Ne, motin — atsakė — su pasistebėjimu klausiau giesmių apie Izraelių.

Nudavė negirdint pagyrimo ir kalbėjo toliaus, norėdama atsiekti savo mierį:

— Kiek galėjau, stengiausi priminti tau mųsų didžius vyrus — patrijarkus, teisdarius, karvedžius, dainius ir pranašus. Dabar atsižvelgkime į garsiausius Rymionis. Prieš Maižį pastatykime cezarą, prieš Tarkvinius'ą Dovydą, Sullę prilyginkime prie Machabejų, o garsiausius rodininkus prie teisėjų, pagalios Augustą prie Saliamono, čia jau ir galas — nes ką galima prilyginti prie pranašų, didžiausių iš didžiųjų!

Paniekos nusišypsojimas pasirodė ant jos lupų.

— Atleisk, užmiršau priminti burtininką Augurą, kuris persergėjo Kajus'ą Julijų prieš Markų Junijų Brutus'ą, matau jį, kaip ieško burtų vištos viduriuose. Nežiurėkime į taip paprastą paveikslą, bet perstatykime sau Elijų, keliaujantį per kalną į Samariją, viduj rukstančių kunų anų šimto kareivių, išsiųstų karaliaus, o apimtų dangiška ugnimi, paliepus pranašui, kuris tuomi baisum budu apreiškė Achabo sunui apie artinančiąsi mirtį. Pagalios, mano Juda, — jaigu galima ir tinka kokiu nors budu palyginti Jehovą su Jovis'u, tat pakanka perveizėti darbus tų, kurie jiems tarnauja. Kaslink tavo ateities...

Pastaruosius žodžius kalbėjo lėtai ir drebančiu balsu:

— Tarnauk, suneli, savo Viešpačiui, o ne Rymo valdovams. Izraeliaus sunui netinka jokia kita garbė, kaip tik

garbė tarnystės Dievui, nes joje telpa didžiausia garbė ir pagodonė.

— Kaip tai, tat negaliu buti kareiviu? — užklausė Juda.

— Kodėl ne? Juk Maižis užvadino Viešpatį "Minios Dievu".

Nutilo.

— Turi mano leidimą — tarė už valandos, — bet atmink, jog turi tarnauti Viešpačiui, ne cezarui.

Išlygą priėmė su džiaugsmu, bet neužilgo ėmė snausti. Pamačiusi tai motina, padėjo jam pagalvę, užklojo ir, širdingai pabučiavusi, nuėjo.

VIII

Kiekvienas mųsų, blogas ar geras, turi mirti; atmindami tat mųsų tikybos prižadus, ramiai sakome: tai niekniekis, atidarysime akis danguje.

Kada Juda pabudo saulė buvo jau aukštai pakilus ant kalnų; karveliai plesdeno erdvėje savo baltais sparneliais, o piet vakariuose spindėjo šventinyčia, lyg auksinė regykla, nupiešta ant tamsiai mėlino dangaus. Juda visai ant to netėmijo, vos akim permetė regyklą, o visą atidžią atkreipė ant penkiolikos metų mergaitės, sėdinčios šalia jo ant kauro ir žaidžiančios ant arpos. Jausmingai klausė muzykės. Pabaigus dainą atkreipė akis ant jo. Kadangi toji mergina užima žymią vietą mųsų apysakoje, turime supažindinti skaitytoją su jaja.

Erodas mirdamas apdovanojo daugelį žmonių, kurie turėjo su juomi kokius nors susinešimus; jaigu karaliaus šalininkas buvo aukštos kilmės, ypač jaigu paėjo iš Judos giminės, tai turtas suteikdavo jam gerą vietą tarp Jeruzolimos kunigaikščių. Tokis išskyrimas užtikrino pagarbą neturtingų tautiečių ir pagodonę stabmeldžių, su kuriais tankiai turėdavo reikalus. Prie tų išrinktųjų prigulėjo ir Judos tėvas, kuris kaip viešame, taip ir privatiniame gyvenime buvo didei pagodotas ir turėjo vardą Jeruzolimos kunigaikščio. Dievobaimingas žydas ištikimai tarnavo karaliui ir nekartą savo dar-

bais priparodė ištikimybę. Kaipo Erodo įgaliotinis kelis kartus aplankė Rymą; ten atkreipė ant savęs atidžią Augusto, kuris norėjo patraukti jį savo pusėn. Taigi jo name buvo prikrauta dovanų, kurios užganėdina tuštybes kaip karalių, taip ir dvarininkų: purpurinės togos, dramblio kaulo kedės, auksinės taurės; jų vertę didino tas, kad paėjo iš cezaro rankų.

Penkiolikos metų mergaitė žaidžia ant arpos, o Juda išbudęs į ją tėmijasi.

Tokis vyras turėjo buti turtingu, bet jo turtas nebuvo sukrautas rupestimi jo globėjų, bet jo paties darbštumu. Daugybė piemenų, ganančių kaimenes Libano kalnuose ir slėniuose, Hurą vadino savo duondaviu; kaip uostų taip ir gilumoje šalies esančiuose miestuose turėjo skaitlingas savo krautuves; laivai pristatydavo jam sidabrą iš Ispanijos, kurioje tuomet buvo didžiausios sidabro kasyklos, o karavanai iš Rytų pristatė šilkus ir šaknis. Teisingai ir sąžiniškai atlikdavo savo užduotis, uždėtas hebriečių tikyba; buvo Šv. Rašto išguldytojum, nuolat lankydavo sinagogą. Noriai klausydavo vadovų išvadžiojimų, labiausia gi godojo Hillelį. Jisai taipgi buvo labai svetingas; pas jį viešėjo svetimžemiai, o farizejai tvirtino, buk jis vaišindavo net samaritonus. Jaigu butų buvęs stabmeldžiu ir gyvenęs laikuose Erodo Attikus'o, butų buvę

galima paskaityti jį ano konkurentu. Žuvo vienok jaunystėje ant jurų. Apverkė jį visa Judėja.

Pažinome jau motiną ir sunų, o taipgi dukterį, kad dainavo savo broliui. Jos vardas buvo Tirza. Jijė buvo labai panaši į brolį. Apsisiautus buvo šlebe, susegta ant dešiniojo peties, uždengenčia pečius ir krutinę, paliekant rankas visiškai nuogas. Šlebė per liemenį buvo perjuosta dirželiu. Dailiai sušukuotus plaukus dengė šilkinė kepuraitė. Ausyse buvo suverti auskarai, ant pirštų žiedai; kaklą puošė žemčiugų karoliai. Žodžiu, buvo daili pilnoje to žodžio prasmėje.

— Labai gražu, Tirza, labai gražu — tarė Juda.

— Patinka tau?

— Taip, daina graži, dainininkė taippat! Dainoje atsimuša Grekų atbalsiai. — Nuo ko ją išmokai?

— Pameni tą Greką, ką dainavo pereitą mėnesį teatre? Kalbėta, jog jis buvęs dainium Erodo ir jo sesers Salomejos. Dainavo tuojaus po ėmimosi galinčių ir svetainėj buvo dar didelis trukšmas, bet pasigirdus jo balsui, viskas nutilo, ir aš neapleidau nei vieno žodžio — taigi nuo jo išmokau dainą.

— Bet jisai dainavo grekiškai.

— O aš hebraiškai.

— Dabar suprantu ir didžiuojuosi savo sesute. Gal moki dar kokią kitą gražią dainelę?

— O taip, moku kelias, bet pameskime tą; Amra mane atsiuntė pasakyti tau, kad pusryčius atneš tau čia. Ji tuojaus ateis, nes mano, jog sergi, kad vakar sutikai kokius nesmagumus. Kas tai buvo? Pasakyk man, kad galėčiau pagelbėti Amrai gydyti tave; ji žino Egiptiečių vaistus, bet tie mažai ką gali gelbėti, aš-gi žinau Arabų vaistus, kurie...

— Kurie dar mažiau gelbės, nei Egiptiečių — užbaigė, kratydamas galva Juda.

— Taip manai? Nenoriu su tavim ginčyties — atsakė Tirza — nevartosime jų, nes štai turiu amuletą*), kuris paeina nuo kokio tai persų burtininko ir labai senai priguli mums. Žiurėk, parašas jau visiškai nudilęs.

*) Amuletas — daiktas, apsaugojantis nuo igų ir nelaimių. Nešiodavo juos pilni prietarų žmonės.

Tai kalbėdama padavė jam auskarį; jis paėmė, apžiurėjo, paskui atiduodamas nusijuokė:

— Nors ir mirčiau, Tirza, nevartočiau amuleto, nes tai yra stabmeldystės palaikai, uždrausti kiekvienam — Abraomo sunui ir dukterei. Imkie jį, bet daugiaus jo nedevėkie.

— Uždrausta! Negali tai buti — atsakė — mųsų tėvo motina nešiojo šį amuletą kas subata per visą savo gyvenimą. Nuo jo pasveiko daugybė ligonių. Žiurėk, yra net užgirtas, ant jo yra rabino antspaudas.

— Netikiu į amuletus.

Su pastaba atkreipė į jį savo akis.

— Ką pasakytų ant to Amra?

— Amros tėvai buvo sargais daržų prie Niliaus ir stabmeldžiais.

— Bet Gamaliel.

— Jisai tvirtina, kad tai yra bedieviški stabmeldžių išmislai.

Tirza žiurėjo į amuletą su apgailestavimu ir neištikimybe.

— Ką turiu su juomi daryti?

— Nešiok jį, sesute. Jisai dabina tave, nors po teisybei ir be jo esi daili.

Užganėdinta tuomi Tirza įkabino amuletą vėl į ausį, o tuo tarpu Amra atnešė bliudą su vandeniu ir rankšluoščius.

Kadangi Juda nebuvo farizejum, tat apsiprausimas neužėmė daug laiko; išėjus tarnaitei, Tirza sušukavo brolį. Paskui išsiėmus iš po antjuosčio mažą veidrodėlį, padavė jam prisižiurėti, koks yra gražus. Tuomet vėl pradėjo kalbėti:

— Ką sakysi ant to, Tirza — išvažiuoju...

Nusigandus sudėjo rankas.

— Išvažiuoji... kada... kur... dėlko?...

— Štai trįs užklausimai vienu kvapu! Kas per žingeidumas! — Už valandėlės pavartauniai tarė: — Žinai, kad mųsų teisės verčia mane pasiskirti kokį-nors užsiėmimą; mųsų tėvas paliko man tame geriausią pavyzdį. Tu pati niekintum mane, kad tinginystėj naudočiausi jo darbo vaisiais. Važiuoju į Rymą.

— Vežkis ir mane su savim!

— Juk abudu negalime apleisti motinos, turi likti prie jos. — Nuliudo.

— Aure! Bet ar butinai turi važiuoti? Juk ir čionai Jeruzolimoje gali išmokti visko, kas yra reikalinga pirkliui— jaigu manai pasišvęsti tam užsiėmimui.

— Taigi kad nemanau. Teisės nesako, kad sunus turi buti tuomi, kuomi buvo tėvas.

— Kuomi-gi kitu gali buti?

— Kareiviu — atsakė su pasididžiavimu.

Ašaros nusirito per jos veidus.

— Pražųsi...

— Jaigu tokia butų Dievo valia, tegul bus ir taip. Tirza, ne visus kareivius išmuša.

Apkabino jį lyg norėdama sulaikyti nuo pasiryžimo.

— Broli, esame dabar taip laimingi... likkie namiej.

— Namai nebus visados tuomi, kuomi yra dabar. Neužilgo ir tu pati apleisi juos.

— Neikados!

Juda nusišypsojo.

— Neužilgo ateis kokis kunigaikštis iš Judos ar kokios kitos giminės, paims mano Tirzą, išvež ją, kad apšviestų kitą namą. Kas tada bus su manim?

Jijė apsiverkė.

— Karas, tai taipgi užsiėmimas — kalbėjo jisai — kad išmokti jį vesti, reikia eiti į mokyklą, o geriausia mokykla Ryme.

— Juk nekovosi dėl Rymo? — užklausė.

— Tat ir tu neapkenti jo! Visas pasaulis neapkenčia Rymo. Stengkis suprasti mano atsakymą: taip, kovosiu dėl Rymo, jaigu užtai išmokįs mane, kaip su laiku reikės kariauti priešais jį.

— Kada manai išvažiuoti?

Staiga išgirdo Amros žingsnius.

— Tylėk — tarė Juda. — Tegul nežino mano mierių.

Tarnaitė atnešė pusryčius ir pastatė ant skuomės priešais juodu, o paėmus baltą rankšluostį pasiliko patarnauti

jiedviem. Pavilgė pirštus vandenyj ir šluostė rankšluosčiu, kuomet išgirdo ant gatvės trukšmą. Pažino kareivių muzykę, kuri artinosi prie jų namo.

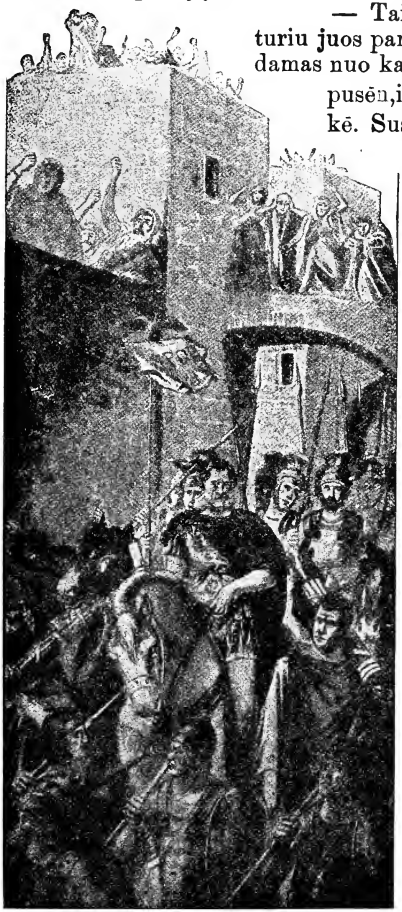

Pirmiausiai ėjo išsiskirsčius su lengvais ginklais kareivių sargyba, po jų sunkiai apsišarvoję pėstininkai...

— Tai kareiviai iš Pretorium, turiu juos pamatyti! — sušuko pakildamas nuo kauro ir skubindamas ton pusėn,iš kurios girdėjosi muzykė. Sustojo atsirėmęs ant stogo aptvaro; Tirza stovėjo šalia jo pasirėmus ant jo peties.

Vieta, kurioje jie stovėjo, buvo aukščiausia namo dalis, nuo kurios aiškiai galima buvo matyti visa apielinkė net iki Antonia bokšto, kuris, kaip jau žinome, buvo dalimi tvirtovės ir vietininko buveine. Nedaugiau kaip dešimt pėdų gatvė kur-nekur buvo perkirsta tiltais, kurie taippat kaip ir stogai buvo pilni muzykės patrauktų žmonių. Paskui muzykę pasirodė eilės kareivių. Hurų šeimyna nuo stogo viską galėjo matyti labai aiškiai. Pirmiausia ėjo plačiai išsiskirsčius su lengvais ginklais sargyba, po jų sunkiai apsišarvavę pėstininkai; — paskui juos ėjo muzykė, po jos raitas oficieras su šonine sargyba; paskui

vėl ėjo pulkas sunkiai apsiginklavusių pėstininkų, pripildantis visą gatvę.

Visas karumenės pavartaunumas ir baisi išvaizda padarė ant Judos įspudį, kurį lengviau yra atjausti, nei aprašyti. Vienok du daiktai labiausia atkreipė jo atidžią: legijono erelis, t. y. paauksuotas paukščio panašumas, iškeltas ant smaigo. Žinojo jisai, kad išnešus iš tvirtovės tą ženklą, laikė jį didelėje garbėje. Kitu-gi daiktu buvo pats vadas, jojantis viduryj karumenės. Jojo jisai pilnai apsiginklavęs, vienplaukis; prie kairiojo šono turėjo trumpą kalaviją, rankose laikė vadovo buožę. Ant arklio vietoje balno buvo uždėta purpurinė gunė. Pavadis buvo iš geltono šilko, išsiųtas auksu.

Dar vadas buvo toli, o Juda jau patėmijo minios piktumą. Vieni pasirėmę ant stogo aptvarų, kiti išdidžiai stovėdami grąsino jam kumščiomis; stovintieji-gi ant tiltų keikė jį ir spiaudė ant jo iš viršaus; net ir moterįs mėtė į jį sandalais ir nekartą sudavė jam. Prisiartinus vadui riksmas girdėjosi aiškiaus: Žmogžudis, budelis, Rymo šuo! Šalin Izmaelius! Atiduokite mums Annas'ą!

Prisiartinus vadui, Juda patėmijo jo rustų, nuožmų veidą, o žiauri jo pažiura reiškė panieką ir pasigrąsinimą.

Jaunikaitis matė, kad vadai, sekdami pirmutinio cezaro pėdomis, parodymui savo didybės, viešai pasirodydavo su vainiku ant galvos. Juda suprato, kad mato prieš save Valerijų Gratus'ą naują Judejos prokuratorių.

Tas persekiojimas nieko dar blogo nepadariusio Rymionies sukėlė sąjausmą širdyje jauno žydo. Norėdamas geriaus jam prisižiurėti, atsirėmė ant aptvaro. Aptvaras matyt buvo jau nuo seniau įlužęs, nes dalis jo nulužo ir nupuolė stačiai ant jojiko. Drebulys perėmė jaunikaitį. Ištiesė ranką, kad sulaikyti pagalį, bet tas tik pridavė išvaizdą metančio. Negalėjo susilaikyti nuo šuktelėjimo, o tas atkreipė domumą ant jo, sargybos ir paties vado. Tuomtarpu pagalys nupuolė tiesiok ant Gratus'o galvos; vadas nukrito nuo arklio ir gulėjo kaip negyvas.

Minia sustojo, sargyba nusėdo nuo arklių, skubindama pridengti vadą uždengtuvu. Minia, manydama, kad Juda ty-

čiomis uždavė vadui smugį, drąsino jį šukavimais. Jisai-gi pats persigandęs stovėjo ant vietos lyg prikaltas. Iniršusi minia pradėjo mėtyti pagalius ir molį nuo stogų ant kareivių. Plytos pasipylė ant karumenės. Kilo kova, kurią, žinoma, laimėjo kareiviai.

Nublankęs Juda atsigrįžo į seserį ir sušuko:

— O Tirza, Tirza! kas bus su mumis?!

Nabagė nežinojo, kas atsitiko; nors girdėjo šukavimus kovojančių, nors matė kovą, bet nežinojo jos priežasties, ir nežinojo, kad gręstų kokis-nors pavojus jo numylėtiems.

— Kas atsitiko? Ką tas viskas reiškia? — klausė nusigandusi.

— Užmušiau aptvaru Rymo vietininką.

Tirza nublanko. Apkabino brolį ir žiurėjo jam į akis, negalėdama ištarti nei žodžio. Jisai pradrįso.

— Nepadariau to tyčiomis, Tirza — tarė — atsitiko tai išnetyčių.

— Kaip manai, ką darys su mumis? — paklausė.

Dirstelėjo į pilną trukšmo gatvę ir akyse stojo nuožmus Gratus'o veidas. Jaigu dar gyvas, kur bus galas jo atkeršijimo? Jaigu negyvas, kokis legijonų pasiutimas? Dirstelėjo vėl žemyn ir pamatė, kaip sargyba gelbėjo vadui užsėsti ant arklio.

— Gyvas, Tirza, gyvas! Tebuna pagarbintas mųsų tėvų Dievas!

Šiek-tiek aprimęs tarė Tirzai:

— Nesibijokie; išaiškįsiu, kaip tas atsitiko, primįsiu tėvo užsitarnavimus, atleis mums.

Norėjo eiti į vasarnamį, bet tuomtarpu išgirdo bildesį ir traškėjimą laužomų vartų. Ant kiemo buvo girdėti moterų ir vaikų kliksmas; paskui išgirdo artinančiuosius žingsnius, keiksmus ir maldavimus. Tuojaus kareiviai užėmė rumus, o Juda prijautė, jog tai jo ieško. Persigandus Tirza pagriebė brolio ranką, klausdama:

— Juda, ką tas viskas reiškia?

Jisai žinojo, ką tas reiškia — žudyta tarnai — o jo motina!... Kas žin, ar vienas iš tų šauksmų nebuvo josios balsu! Baisybė!... Vienok pasidrąsino ir tarė:

— Tirza, pasilikie čia ir laukie manęs, eisiu pažiurėti, kas ten darosi.

Bet drebantis iš baimės jo balsas negalėjo suraminti merginos, kuri dar labiau glaudėsi prie jo.

Pagalios aiškiai išgirdo motinos balsą. Apkabino seserį ir tarė:

— Eiva, skubinkiva!

Rumai pilni buvo kareivių; vieni plėšė, kiti su nuogais kalavijais landžiojo...

Rumai buvo pilni kareivių; vieni plėšė, kiti su nuogais kalavijais landžiojo po kambarius žudydami ir žeizdami tarnus. Čia ir ten klupodamos moterįs meldė susimylėjimo. Viename kambaryje moteriškė su sudraskytais drabužiais gynėsi nuo nuožmaus kareivio. Jos baisus kliksmas pasigirdo ant stogo. Prie jos skubinosi Juda, šaukdamas: "motin! motin!" Bet vostik pasiekė ją rankom, kaip liko tuojaus nutvertas ir atitrauktas. Tarp baisaus kliksmo išgirdo žodžius:

— Tai jisai!

Balsas buvo jam pažįstamu, dirstelėjo... ir pažino Messalą.

— Kaip tai, ar tai šis gali buti žmogžudžiu? — tarė vienas kareivių.

— Juk tai dar tik vaikiščias!

— Dievai! — atsakė Messala. — Ar tai butinai reikia buti senu, kad ko neapkęsti? Štai turite jį, o drauge su juomi motiną ir seserį!... visą šeimyną!

Iš meilės motinos ir sesers Juda užmiršo apie ginčą su Messalu, pradėjo tat melsti:

— Pagelbėk, Messala! Atmink mųsų draugiškumą kudikystėje. Aš, Juda, prašau tavęs, meldžiu. — Rymionis nudavė negirdįs, o atsisukęs į oficierą tarė:

— Čia esu jau nereikalingas. Ant gatvės yra daugiau darbo. Težuna Eros, lai gyvuoja Marsas!

Išėjo; Juda suprato paskutinių žodžių reikšmę ir dvasioje pradėjo melsties:

— Kad ateis Tavo atkeršijimo valanda, o Viešpate, teišsipildo tai mano ranka!

Pergalėjęs pats save prisiartino prie oficiero ir tarė:

— Tamsta, moteriškė, kurios girdi šauksmą, yra mano motina. Išgelbėk ją drauge su dukterim! Dievas yra teisingas; atmokės tau malone už malonę.

Tie žodžiai sujudino oficierą, nes jis tuoj sušuko:

— Moteris veskite į tvirtovę! Nedarykite joms skriaudos, pareikalausiu jų nuo jųsų! Imkite virves — tarė į sergstančius Judos — surišti jo rankas ir išvesti iš čia; neištruks nuo bausmės. Nelaimingą motiną išnešė. Tirza be pasipriešinimo sekė paskui sargybą. Juda akim atsisveikino abidvi, paskui užsidengė akis rankom. Verkė, bet ašaras slėpė.

Tarp išgąsties ir skausmo jisai staiga atsimainė. Ligšiol buvo vaikas — vedė laimingą gyvenimą ir apart meilės link motinos ir sesers, kitų jausmų nepažinojo. Dabar, kad padavė rankas surišti, išnyko vaikiškos svajonės; staiga pasijuto vyru.

Kareiviai, išgirdę trimito balsą, apleido rumus. Daugelis neišdrįso stoti į eiles su grobiu rankose, metė tat brangumynus ant žemės.

Kada Juda buvo išvestas ant gatvės, karumenė stovėjo jau eilėse.

Motiną, dukterį ir visą šeimyną išvedė per šiaurinius vartus. Lengva perstatyti verksmą tarnų, kurių daugelis buvo gimę rumuose, kuriuos dabar turėjo apleisti. Kad pagalios iš rumų liko išvesta arkliai ir galvijai, Juda suprato, kokį prokuratorius parengė atkeršijimą. Viskas iškraustyta, net ir stogas nudraskyta, pagązdinimui tiems, kurie norėtų pasipriešinti Rymo vietininkui.

Hurų giminės likimas turėjo buti jiems persergėjimu.

Vadas dar vis stovėjo prie namo, nes kareiviai buvo da nesutaisę vartų ant tiek, kad juos galima butų užrakyti.

Muštynė ant gatvės jau užsibaigė, tik ant stogų ir tiltų dulkių stulpai dar rodė, kad ten kova dar tęsėsi. Karumenė stovėjo eilėse, kaip pirmiaus. Nelaimingas belaisvis užmiršo apie save; veltui dairėsi aplinkui ieškodamas motinos ir Tirzos.

Staiga išbėgo iš priemenios viena moteriškė ir greitai pribėgo prie vartų; keli kareiviai šaukdami puolėsi prie jos, bet veltui. Ji pribėgo prie Judos, apkabino jo kojas. Plaukai jos buvo sutaršyti, bet Juda pažino ją.

— O, Amra, gera Amra! tegul Dievas užlaiko tave, aš pagelbėti tau negaliu!

Per verksmus negalėjo ištarti nei žodžio. Jisai pasilenkė prie jos ir tarė: "Gyvenk, Amra, ir gelbėk Tirzą ir motiną, kol aš sugrįšiu...

Taip jam kalbant kareivis nutvėrė moteriškę, bet ta paspruko nuo jo, įbėgo per vartus į kiemą ir dingo rumuose.

— Palikite ją! — šuktelėjo vadas — užrakysime vartus, temiršta badumi.

Murininkai užmurijo vartus, paskui nusidavė į rytinę dalį, kur taippat uždarė kitus vartus. Hurų rumai, kur ligšiol viešpatavo laimė, paliko kurčiais ir tuščiais.

Atlikus darbą karumenė nusidavė į tvirtovę, kur prokuratorius mintijo atsilsėti, bet neužilgo turėjo išduoti ištarmes prasikaltėliams.

Ant rytojaus burys kareivių vėl nusidavė prie rumų užpečėtyti vašku visas duris ir iš visų keturių pusių prikalti korteles su lotinišku parašu:

"Šitai yra cezaro nuosavybė".

Tokis pagarsinimas pas rymionis buvo atsakančiausiu.

Praslinko dar viena diena, o keliu iš Jeruzolimos į Nazaretą devintą valandą ryte, dešimtininkas varė burelį belaisvių. Nazaretas tuomet buvo mažu miesteliu. Vienatinė jo gatvė buvo nei takas, pramintas žmonių pėdomis ir gyvulių kanopomis. Į pietus tiesėsi klonis Esdrelon, o į rytus nuo jo buvo matoma Viduržeminė jura, puiki Jordano apielinkė ir kalnas Hermon. Tą klonį tuomet puošė daržai, alyvų gojaliai, vynuogių krumai, sodai, o palmų eilės pridavė jam rytinių šalių išvaizdą. Miestelio butai buvo prasti, ant vieno aukšto, keturkampiai, su paplokščiais stogais.

Vienok išvaizda darė linksmesnį įspudį, nes naikinanti Judeją sausuma neperžengia Galilejos ribų.

Trimito balsas, apsireiškiantis pribuvimą burio, iššaukė iš butų visus miestelio gyventojus.

Ir neįdomu. Nazaretas gulėjo toli nuo vieškelio, kur tankiau buva nepaprasti atsitikimai. Ir čia gyventojai nebuvo prielankiais rymionims; vienok žingeidumas pergalėjo neapykantą. Burys nusidavė šulinio linkon.

Visų atidžią atkreipė ant savęs kalinys. Vargšas ėjo pėsčias, vienplaukis, kuone nuogas, su surištomis užpakalyj rankomis. Kad nemėgintų pabėgti jis buvo pririštas prie arklio. Nors buvo baisiai apneštas dulkėmis, vienok matomai, buvo dar labai jaunas; kojos buvo sukruvintos, vos paėjo nuo silpnumo

Sustojo prie šulinio, dešimtininkas su savo žmonėmis nusėdo nuo arklių, o kalinys puolė ant žemės lyg negyvas. Tada susirinkusieji pamatė, kad tai dar tik vaikas; jų širdys smarkiai plakė nuo pasigailėjimo, bet su tuomi neišdrįso pasirodyti.

Kareiviams gesinant troškulį, minia gelbėjo jiems apžiurėti arklius, arba gailestingai žiurėjo į kalinį, nežinodama, kaip jam pagelbėti. Staiga viena moteriškė atsišaukė: "žiurėkite, štai eina dailidė, jisai mums pagelbės". Ir teisybė, keliu nuo Seforis ėjo jau senyvas žmogus. Iš po uždangalo kyšojo balti plaukai, o ilga da baltesnė barzda dengė krutinę. Ėjo

palengva nešdamas savo amato įrankius: kirvį, piuklą ir peilį. Matyt, grįžo iš tolimos kelionės. Prisiartinęs tėmijo į minią.

— O Rabi, geras Rabi! — šaukė pribėgus prie jo moteriškė. — Žiurėk, štai kalinys! Męs nedrįstame, bet tu paklauskie, kas jisai per vienas, kuomi nusidėjo ir ką mano su juomi daryti?

Nors dailidės veidas nei truputį neatsimainė, bet jis, priėjęs prie vado, dirstelėjo į kalinį ir užkalbino:

— Viešpaties ramybė tebuna su tavimi!

— Dievų malonė tesergsti tave! — atsakė šimtininkas.

— Ar iš Jeruzolimos keliaujate?

— Taip.

— Ar jųsų kalinys dar jaunas?

— Kas link metų, taip.

— Ar galiu žinoti jo nusidėjimą?

— Yra žmogžudis.

Visi su pasipiktinimu atkartojo tą žodį, o Rabi klausinėjo toliaus:

— Ar jisai yra Izraeliaus sunumi?

— Yra žydas — atsakė rymionis.

Nesmagus jausmas apėmė minią, išgirdus, jog kalinys paeina iš jų giminės.

— Nesuprantu jųsų giminės išvadžiojimų, bet jojo giminė yra man žinoma — kalbėjo dešimtininkas — gal kada girdėjote apie Jeruzolimos kunigaikštį Hurą — vadinta jis paprastai Ben-Hur — gyveno karaliaus Erodo laikuose.

— Pažinojau jį — atsakė Juozapas.

— Taigi štai jo sunus.

Iš visų pusių davėsi girdėti balsai pasipiktinimo arba apgailestavimo, o dešimtininkas pasakojo toliaus:

— Užvakar šitas jaunikaitis vostik neužmušė ant Jeruzolimos gatvės garbingo Gratuso, numesdamas jam ant galvos stogo aptvarą.

Užstojo tyla. Nazaretėnai žiurėjo į jaunikaitį nei į žvėrį.

— Ar užmušė jį? — paklausė Rabi.

— Ar jau nuteistas?

— Taip, visam gyvenimui prie irklo.

— Testiprina jį Viešpats! — tarė sunkiai atsidusęs Juozapas.

Tai kalbant prisiartino jaunikaitis, kuris atėjo su Juo-

Pirmas Judos susitikimas su Panelės Švenčiausios Sunum.

zapu ir ligšiol nebuvo niekeno patėmytas; padėjo kirvį, paėmė nuo akmens sudyną su vandeniu ir padavė pasmerktajam. Tą darė taip ramiai, kad kol sargyba butų spėjusi užbėgti tam, jaigu butų norėjusi tai padaryti, jau stovėjo prie kalinio ir davė jam vandenį.

Svelnus prisilytėjimas rankos pažadino Judą. Atidarė akis ir dirstelėjo į veidą, kurio nuo tada jau niekad neužmiršo. Buvo tai kuone vienmetis su tamsiai geltonais plaukais, melynom akim. Ištiktas nelaimės Juda neturėjo kitokio jausmo, kaip tik atkeršijimą, bet dabar vienas jaunikaičio dirstelėjimas, atmainė jį vėl į kudikį. Tylėdamas priėmė gerymą ir užgesino troškulį.

Kada Juda atsigėrė, jaunikaitis ligšiol laikęs savo ranką ant jo peties, dabar pridėjo prie jo kaktos, lyg laimindamas jį, paskui nunešė sudyną vėl ant akmens ir, paėmęs kirvį, sugrįžo prie Juozapo. Visi susirinkusieji atkreipė ant jo savo akis.

Pagirdę arklius ir atsilsėję leidosi toliaus. Ant pažiuros rodos niekas neatsimainė, bet dešimtininką perėmė kokis tai nesuprantamas jausmas; pakėlė kalinį ir užsodino jį ant arklio užpakalyj vieno kareivio. Nazaretėnai išsiskirstė į savo butelius, o paskui juos nuėjo Rabi Juozapas ir jaunikaitis.

Buvo tai pirmas susitikimas Judos su Panelės Švenčiausios Sunum.

IX

Miestas Misenum, kurio vardą nešiojo ir artima kalva, gulėjo atstume kelių mylių į pietryčius nuo dabartinio Neapolio. Šiandie tiktai griuvėsiai liudija apie jo garsią praeitį. 24-tais metais Kristui užgimus, tas miestas buvo vienu didžiausiųjų vakarinėje Italijos šalyje.

Keleivis, kad tuomet butų užėjęs ant kalvos, butų regėjęs taippat puikią Neapolio užtaką, kaip kad mato šiandie. Butų stebėjęsis iš rukstančio kalno, klausęs bangų šlamėjimo ir, vesdamas akimis nuo Išijos ant Kaprejos, gerėtųsi aiškiai mėlinu dangum. Pagalios jo akis patrauktų regykla, kurios šiandie jau nėra — žemai bangose siubavo dalis Rymo laivy-

no, antra-gi dąlis ramiai stovėjo prie kranto. Atverti vartai vedė nuo gatvės ant pylimo, nutiesto toli į juras.

Tulą vėsų Rugsėjo rytą uosto vartų sargas pamatė besiartinant burį vyrų. Daugiausia buvo vergų; rankose jie nešė rukstančius, vos spingstančius, bet labai kvepiančius žibintuvus. Vyrai ėjo susikabinę rankomis; pirmiausia ėjo apie penkiasdešimt metų vyras, nuplikęs, bet su liaurų vainiku ant galvos. Matomai buvo gerbiamas draugų. Visi buvo apsisiautę baltomis vilnonėmis togomis, plačiai apvadžiotomis purpuru.

Vos metęs akim sargas pažino, kad tai buvo aukštos kilmės vyrai ir kad, po naktinės puotos, lydėjo savo draugą ant laivo. Nugirsta kalba patvirtino tą prileidimą.

— Ne, mano Kvintuse, — tarė vienas jų, atsigrįždamas į apvainikuotą vyrą. — Fortuna (laimės deivė) iškirto mums didelį šposą, atimdama nuo mųsų. Vostik vakar pribuvai ir jau vėl trauki ant jurų; neturėjai laiko nei pasivaikščioti ant sausžemio.

— Ant Kastoro! — sušuko antras po įtekme vyno — nesiskųskite; mųsų Kvintus nuplauks atgauti tą, ką pralošė pereitą naktį. Kitaip lošia kauleliais ant laivo ir kitaip ant sausžemio — juk tiesa, Kvintus?

— Nerustink laimės deivės! — atsišaukė vėl kitas — jinai nėra nei akla, nei atmaininga. Teisybė, atima nuo mųsų Kvintusą, bet sugrąžįs jį apipiltą naujomis pergalėmis.

— Grekai atima jį nuo mųs — pertraukė kitas, — juos tat turime kaltinti, bet ne dievus.

Taip besikalbėdami išėjo per vartus ant pylimo, apšviesto tikką užtekėjusios saulės. Senam jurininkui bangų pluškenimas pasirodė maloniausiu pasveikinimu; atsikvėpė pilna krutine ir, traukdamas malonų jurų orą, sušuko:

— Nedalyvavau kovoje prie Antium, tiktai prie Preneste. O čia vakarų vėjas! Dėku tau, Fortuna, mano motin!

Draugai atkartojo šauksmą, o vergai mosavo žibintuvais.

— Matote, štai plaukia... artinasi! — kalbėjo rodydamas į atplaukiantį iš kitos pylimo pusės laivą. — Argi ju-

rininkas gali reikalauti kitos numylėtos? Užtiesą, Kajus'e, tavo Liukrecija nėra dailesnė už ją.

Su pastaba žiurėjo į laivą, kuris ir buvo vertas pastabos. Balta airė (žėglis) plevėsavo nuo žemo stiebo, irklai tai kilo, tai vėl leidosi žemyn, valandėlę sustodavo ant bangų paviršiaus, paskui vėl puldavo, lygiai, ramiai, lyg sparnai.

— Taip, godokite Dievus! — kalbėjo tėmydamas laivą. — Jie suteikia mums progą, ir vargas mums, jei męs nemokame pasinaudoti iš jos. Kaslink Grekų, Lentulus'e, užmiršti, jog piratai (jurų plėšikai), kuriuos turiu išnaikinti, yra Grekais. Vienas jų pergalėjimas reiškia daugiau, kaip šimtas pergalėjimų Aprikiečių.

— Tat tavo kelias veda į Egeiškas juras?

Jurininko akįs buvo atkreiptos ant laivo.

— Kokis lengvumas ir gražybė! Kaip mažai paiso bangų! — kalbėjo su užsidegimu, bet tuojaus pridurė: — Atleiskite, Lentuluse, kad neatsakiau ant tavo klausimo. Taip, plaukiu į Egeiškas juras, o kadangi turiu neužilgo atsiskirti, pasakysiu jums, bet laikykite tą slaptybėje: nenorėčiau, kad susitikę darytumėte kokius-nors užmetinėjimus duumvirui (laivyno vadas), nes jisai yra mano draugu. Grekijos su Aleksandrija prekyba nebuvo mažesnė, kaip su Rymu. Tuomlaik toje šalyje buvo didis neuždėrėjimas, nes gyventojai neapvaikščiojo žolynų šventės už ką atkeršydamas Triptolemus (Grekų javų uždėrėjimo dievaitis), nedavė uždėrėjimo. Iš tos priežasties prekyba žydėjo. Gal girdėjote apie Chersones'o jurų plėšikus, plaukiojančius Euxeno vandenyse, ant Bachus'o, yra tai drąsuoliai! Vakar atėjo žinia į Rymą, kad jų laivynas nuplaukė Bosforo pakraščiais, paskandino Bizantijos ir Chalcedonijos laivus, ir dar neužganėdinti tuomi plėšikai įplaukė į Egeiškas juras. Taigi javų pirkliai, turinti savo laivus rytiniuose Vidužeminių jurų uostuose, sudrebėjo išgirdę apie tai ir šaukėsi paties cezaro pagalbos. Cezaris jų paklausė, ir šiandien iš Ravennos išplaukia

šimtas žėglinių laivų, o iš Misenum — nutilo, lyg norėdamas pakelti klausytojų žingeidumą, paskui užbaigė — vienas....

— Laimingas Kvintuse! Velijame tau geriausių linkėjimų!

— Išrinkimas reiškia pakylimą. Galime pasveikinti tave kaipo duumvirą.

— Kvintus Arius duumviras juk skamba gražiau nei.... Kvintus Arius tribunas.

Tokiais linkėjimais atsisveikino jį.

— Džiaugiuosi drauge su visais — tarė dar vienas, labiausia numylėjęs vyną, draugas — bet turėdamas gana praktikos, susilaikysiu su savo linkėjimais, kol nepatirsiu, brangus duumvire, ar tas pakylimas atneš tau naudą kaulelių mėtyme. Tada žinosiu, ar dievai velijo tau gero, ar blogo.

— Draugai, dėkoju jums po šimtą kartų! — tarė Arius — turėtumėte žibintuvus, mislyčiau, jog esate augurais (pranašaujanti ateitį kunigai), bet aš žengsiu da toliaus ir pavadysiu jumis burtininkais, nes atmenate stebuklingai? Žiurėkite ir skaitykite!

Išsiėmė ryštelį poperų ir padavė jiems, tardamas:

— Štai ką apturėjau pereitą naktį nuo Sejanus'o.

Tas vardas tuomet buvo garsus Ryme; nebuvo dar suterštas, kaip tai atsitiko vėliaus.

— Sejanus! — sušuko visi, apsupdami ministerio rašto skaitytoją.

"Sejanus į C. Caeciliusą Rufusą, Duumvirą.
Rymas XIX Kal. Rugs.

"Cezaras apturėjo geras žinias apie Kvintusą Ariusą, tribuną. Didei pagirta jo drąsa Vakarų vandenuose; dėlto Cezaro noru yra tuojaus perkelti į Rytus.

"Taiposgi Cezaro noru yra, kad jisai tuojaus surengtų šimtą geriausia apginkluotų laivų su trimis irklų eilėmis ir išeitų priešais jurų plėšikus, kurie pasirodė Egejaus jurose; Kvintus turi buti laivyno val-

dovu. Tavo prideryste yra atlikti kitus šio prisakymo dalykus.

"Reikalas yra neatidėtinas, kaip persitikrįsi iš pridėtų čia kitų pranešimų; lytisi jie tavęs ir viršminėto Kvintuso. Sejanus."

Arius visai neklausė laiško įtalpos; visą jo domumą atkreipė ant savęs siubuojantis ant jurų bangų laivas. Pagalios kilstelėjo savo togos skverną, o ant laivo tuojaus pasirodė vėliava ir keletas žėglininkų. Irklai dirbo su dvigubu smarkumu; laivas artinosi prie kranto. Su užganėdinimu žiurėjo Arius į savo paval-dinius.

— Dėl deivės! — sušuko laiško skaitytojas — netinka mums sakyti, kad mųsų draugas paliks aukštu žmogumi, nes jisai jau dabar yra tokiuo. Mylėsime jį dar labiaus. Ar-gal turi dar ką mums pasakyti?

— Daugiau nieko! — atsakė Arius. — Tas, ką dabar patyrėte nuo manęs, Ryme yra jau sena nauiena. Kas link visko, sužinosiu tik ant laivo, kur manęs lau-kia užpečėtyti prisakymai, kur ir kaip susijungti su laivynu. Jaigu-gi norėtumėte sudėti auką kokiam die-vui, melskitės prie aukuro už draugą, skečiantį žėglius ir iriantįsi kur-ten Sicilijos linkon. Bet artinasi ir laivas — tarė žiurėdamas į valtį: — Užima mane jos valdytojai, juk su jais turėsiu plaukti ir kovoti. Tuo tarpu stebėkimės jų gabumui, nes nėra lengva prisiirti prie tokio kranto, prie kurio męs stovime.

— Kaip tai, tat visiškai nepažįsti šito laivo?

— Nemačiau jo niekad ir nežinau, ar rasis ant jo pažįstami man žmonės.

— Ar tas nepavojinga?

— Tai niekniekis. Ant jurų greitai susipažįsime, o pavojus laike meilės taippat greit užgema, kaip ir neapykanta.

Laivas prigulėjo prie skyriaus greitųjų; buvo tat ilga, siaura ir mažai panėrusi vandenyje valtis. Dai-liai išdroštas ir smailas laivo priešakis, skirdamas vilnis

nei peilis, smarkiai artinosi prie krašto išmesdamas porą žmogaus stuomens aukščio bangų ant kranto. Iš šonų buvo trįs eilės skylių dėl irklų. Tų skylių kiekviename šone buvo po šešiasdešimt. Ant laivo buvo iškelti aukšti stiebai. Dvi stori virvi, pertiesti per visą laivą, buvo inkaro nuleidimui.

Taigi laivo spartumas prigulėjo vientik nuo irklų. Laivo stiebas, iškeltas pryšakiniame gale, buvo prilaikomas virvėmis, supintomis paveiksle kopėčių.

Stovintis ant pylimo burys, apart jurininkų, tiktą nuleidusių žėglius, galėjo matyti tiktai vieną žmogų su šarvais ir kaupoku. Šimtas dvidešimt ąžuolinių irklų blizgėjo nuo saulės spindulių ir sukosi taip vienodai, lyg butų valdomi viena ranka. Pasidėkojant tvarkai, laivas yrėsi nepovaliaus šiandieninių garlaivių.

Tas laivo spartumas nugązdino neapsipažinusius su laivais tribuno draugus. Staiga stovintis ant laivo žmogus, pakėlė ranką ir toje valandoje visi irklai pakilo į viršų, bet tuojaus vėl nusileido. Vanduo susidrumstė, laivas subraškėjo ir sustojo ant vietos. Dar vienas rankos ženklas, ir vėl irklai pakilo ir nusileido; šiuomsyk vienok jie nukrypo kiton pusėn ir laivas apsisuko į dešinę pusę, lyg butų sukęsis ant savo ašies, ir šonu sustojo prie krašto.

Staiga užgaudė trimytas, ir ant laivo pasirodė šarvuoti jurininkai, su plieniniais kaupokais, blizgančiomis ragotinėmis ir uždangalais. Kad kareiviai ėjo į laivo pryšakį, jurininkai griebėsi už virvių ir siubavo ant kopėčių prie didžiojo stiebo. Viršininkai ir muzikantai užėmė savo vietas be jokio trukšmo. Sustojus prie laivo, uždėta ant jo tiltas, tada tribunas atsigrįžęs į savo draugus, pavartauniai tarė:

— Draugai, jau laikas pamislyti apie priderystę! — Nusiėmė nuo galvos vainiką ir atidavė jį mylėtojui lošti kauleliais: — Priimk šį linksmybės ženklą, kauliukų mylėtojau — tarė. — Jei sugrįšiu, pamėgįsiu atgauti savo sestercijas (Rymo pinigas); jei nepergalėsiu, dau-

giaus čia negrįšiu, o tada vainiką pakabink savo kambaryje.

Po to apkabino savo draugus atsisveikindamas.

— Dievai tebuna prielankųs tau, Kvintuse! — šaukė.

— Likite sveiki! — atsakė.

Mostelėjo ranka nuleidžiantiems ant atsisveikinimo tarnams žibintuvus ir žengė ant laivo. Vos užžengė ant tilto, sugaudė trimytai ir ant laivo iškilo purpurinė vėliava.

X.

Stovėdamas ant laivo tribunas laikė rankoje išskleistą duumviro poperą ir kalbėjo su irklininkų sargu, vadinamu hortatorium.

— Kiek turi pajėgos?

— Du šimtu penkiasdešimt irklininkų ir dešimt dėl atsargumo.

— Kiek darai permainų?

— Aštuonias dešimt keturias.

— Kaip tankiai ir kokiuo budu?

— Abelnai mainau kas dvi valandi.

Tribunas valandėlę pamislijo, paskui tarė:

— Tokis darbo paskyrimas, man rodosi, persunkus; atmainysiu jį, bet ne dabar. nes turime plaukti dieną ir naktį be pertraukos.

Pagalios atsigręžė į žėglininką:

— Vėjas pučia parankiai; išskleiskie žėglius, kad irklininkams butų lengviaus!

Atsitolinus aniemdviem paklausė vyriausio styrininko:

— Kiek metų tarnauji?

— Trisdešimt du.

— Ant kurių jurų ligšiol plaukiojai?

— Tarp Rymo ir Rytų.

— Esi žmogumi, kokis man reikalingas. — Peržiurėjęs poperą dar kartą, pridurė:

— Aplenksi pussalį Camponella link Messinos, paskui pasuksi link Kalabrijos užsisukimo, kol pamatysi kairėj pusėj Melitą. Paskui — ar pažįsti žvaigždes ant Joniškų jurų?

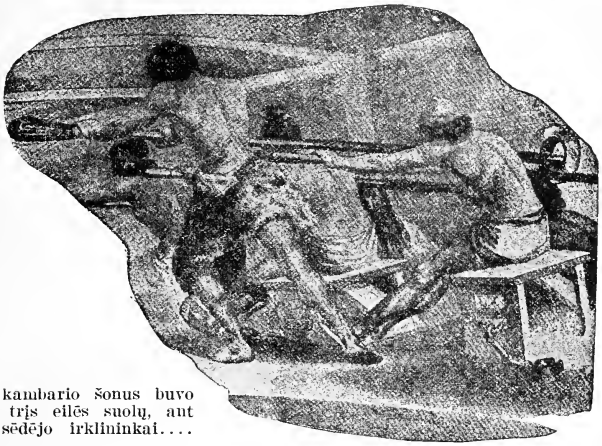

Pagal kambario šonus buvo matyti trįs eilės suolų, ant kurių sėdėjo irklininkai....

— Pažįstu.

— Nuo Melito tat pasuk į Rytus link Citeros. Jei dievai gelbės, nenuleisime inkaro, kol pasieksime Antemonium užtaką.

Arius buvo labai stropum žmogumi. Norints sudėjo dievams gausias aukas, vienok gerai suprato, jog laimė daugiaus priguli nuo žmogaus apsirokavimo ir proto, nei nuo sudėtų dievams aukų. Laike iškeltos ant jo garbės puotos sėdėjo prie stalo gerdamas ir loš-damas kauleliais; dabar jurų oras prižadino jo dvasią ir jisai buvo vėl jurininku; nemislijo apie atsilsį, kad nepažino savo laivo. Pradėjęs nuo irklininkų prižiurėtojo susipažino su visais pavaldiniais. Pagalios pasirįžo gerai pažinti žmones, kurie turėjo išpildyti jo prisakymus. Tas buvo gana sunku padaryti ir reikalavo laiko. Vienok jisai be atidėliojimo užsiėmė tuomi.

Tą-pat dieną apie vidudienį laivas skyrė jurų bangas Paestum apielinkėje; vakarų vėjas sparčiai

varė laivą į rytus. Sustačius sargybą ant laivo parengė aukurą apipiltą druska ir kviečiais; po to tribunas sudėjo iškilmingas maldas Jovis'ui ir Neptunui, o taip-gi visoms Oceanidoms (jurų deivės), liedamas vyną ir degindamas kodylą. Po iškilmės karvedis užsidarė savo kambaryj ir atidžiai tėmijo į pavaldinius.

Kambarys buvo ant vidurio laivo, buvo šešiasdešimt penkių pėdų ilgio ir į trisdešimt aukščio; šviesa įėjo išviršaus per skyles; stogas kabojo ant tankiai sustatytų stulpų; viduryje stovėjo didysis stiebas, subraižytas, kirviais ir ragotinėmis. Į kambarį iš dešinės ir kairėsės pusės ėjo statųs trepai, kuriuos galima buvo pakelti arba nuleisti. Po aukų sudėjimo trepus nuleisdavo, o kambarys buvo apšviestas.

Lengva suprasti, kad toji vieta buvo lyg laivo širdimi, visų jurininkų butu, valgstube, miegstube, lavinimosi vieta ir podraug pasilsio vieta, jaigu kada galima buvo pamislyti apie pasilsį.

Kambario viduryje buvo kelių laiptų pagrinda, kur sėdėjo irklininkų prižiurėtojas; rankose turėjo plaktuką, kuriuomi suduodamas į skuomę, davė irklininkams ženklus. Po dešinei pusei stovėjo vandeninis laikrodis, pagal kurį atmindavo irklininkus ir sargybą. Aukščiaus jo puikioje paauksuotoje kedėje sėdėjo tribunas. Toji kedė, tai buvo dovana paties cezaro.

Nuo tos kedės Arius tėmijo į visų pavaldinių darbus. Atidžiai tėmijo į visus, bet labiausia jį užėmė irklininkai. Pagal kambario šonus buvo matyti trįs eilės suolų, prikaltų prie laivo sienų — taip išrodė ištolo. Arčiaus-gi prisižiurėjus trįs eilės trepų vienas aukščiau kito. Šešiasdešimt irklininkų kiekvienoje pusėje buvo padalinti į devynioliką skyrių, atskirtų vienas nuo kito atstuma angliško masto. Toji atstuma leido irklininkams liuosai irkluoti.

Pirmos ir antros eilės irklininkai sėdėjo, trečios-gi, turinti ilgesnius irklus, turėjo stovėti. Ir-

klų rankenos buvo aplietos švinu, kad butų lengviau irtis. Jie kabojo ant diržų ir dirbti jaisiais reikėjo įpratimo; staigi banga kas valanda galėjo nutverti neatsargų irklininką ir nunešti jį į jurų gelmes. Per irklų skyles įeidavo pakaktinai tyro oro; šviesa įėjo iš viršaus. Irklininkų padėjimas galėjo buti dar sunkesnis, bet visgi nebuvo smagus. Negalėjo turėti jokių susinešimų tarp savęs. Kasdien sėsdavo į paskirtas sau vietas, netariant viens kitam nei žodžio. Trumpose pertraukose valgė arba miegojo. Atsidusėjimas, arba kurčias sudejavimas reiškė jų mintis ir jausmus — jie buvo pasmerkti. Tų vargšų gyvenimas buvo panašus į požeminį upelį, lėtai tekantį nuolat ton pačion pusėn.

— O, Sunau Panelės Švenčiausios! šiandie teisybė turi širdį — o Tau priguli garbė! — Tuomet-gi vergų padėjimas buvo baisus, kaip kasyklose, taip tvirtovėse ir ant laivų.

Pirmoje pergalėje, kurią laimėjo Julius ant jurų lygiai atsižymėjo jurininkai ir irklininkai. Irklininkų suoluose sėdėjo įvairių tautų žmonės. Tankiausia jais skirdavo kariškus belaisvius. Šalia Bristono sėdėjo Liberijos sunus, už jo Krymo gyventojus. Nekartą galima buvo matyti Scitą, Gallą arba Tebetį. Tarp nusidėjusių Rymui buvo Gotai, Langobardai, Žydai, Etiopiečiai ir Makotos barbarai. Sėdėjo šalia vienas kito įvairių tautų žmonės.

Apart darbo jie rodos visai neturėjo jokių kitų pajautimų nei manymų. Net laike didžiausios audros jų judėjimas buvo vienodas, automatiškas.

Nelaimingi tie žmonės verguvėje valdyti savo mintis; buvo nuolankus, mekaniškai pildė visus prisakymus; gyveno atminimu praeities, nematydami jokios ateities. Prie verguvės su laiku prijunko.

Sėdėdamas minkštoje kedėje tribunas minėjo apie viską tiktai ne apie vargą šių pririštų prie sėdynių nelaimingųjų. Vienodas jų rankų mosavimas

nubodo jam. Tat tėmijo į pavienius irklininkus. Nevadinta jie vardais; prie kiekvienos sėdynės buvo numeris, padėtas vietoje vardo. Tribunas buvo netiktai narsiu kareiviu, bet taipgi žmonių žinovu. Jo akįs sustojo ant šešiasdešimto numerio. Sėdėjo ten vyras niekuomi, apart jaunystės, nesiskiriantis nuo kitų; neturėjo daugiau kaip dvidešimt metų. Tas tai ir atkreipė Ariaus domumą; stebėjosi iš jaunikaičio pajėgų. Arius tankiai lankydavo galynes jaunikaičių, kurie lavinos dėl įstojimo į garsius Rymo cirkus. Tame atžvilgyje jisai buvo žinovu.

— Dėl dievų — tarė pats sau — tas vyras daro nepaprastą įspudį. Turiu jį arčiau pažinti.

Tuo tarpu jaunikaitis atsigrįžo į jį.

— Žydas! — sušuko Arius — ir tokis jaunas! — Jaunikaitis užkaito; išsyk sulaikė irklą, bet tuo tarpu hortatorius smarkiau suplakė plaktuku; jaunikaitis skubiai nuleido irklą ir pradėjo dar smarkiau dirbti. Už valandos vėl dirstelėjo į tribuną — ir, o stebuklas! patėmijo ant jo lupų švelnų nusišypsojimą.

Tuo tarpu laivas įplaukė į Messinos susmauką, o aplenkęs to pat vardo miestą, pasuko į rytus, palikdamas rukstančią Etnos viršunę.

Kiekvieną kartą, kada Arius tik pasirodydavo ant platformos, mislydavo apie irklininką, kalbėdamas pats sau: — Tai yra išmintingas ir stropus vaikinas. Žydas — tai ne barbaras... Turiu apie jį daugiaus ką patirti.

Ketvirtą kelionės dieną Astrea — toks buvo laivo vardas — plaukė jau Jonijos juromis. Diena buvo giedri, vėjas parankus.

Arius tikėjosi patikti laivyną dar šiapus salos Citros ir dėlto nuolat sėdėjo kambaryje. Iš savo pavaldinių buvo užganėdintas. Sėdus į kedę jam nuolat užeidavo mintis apie jauną nelaisvį.

— Ar pažįsti žmogų, kuris dabar ve pakilo nuo suolo? — paklausė kohorto mainant irklininkus.

— Šiašiasdešimtą numerį? — paklausė prižiurėtojas.

— Taip.

Prižiurėtojas pažiurėjo į jaunikaitį.

— Kaip žinai, o valdove! — atsakė — laivas dar tik mėnuo, kaip liko pastatytas, o žmonės man taippat nauji, kaip ir laivas.

— Yra žydas — tarė užsimisliję Arius.

— Garbingas Kvintus yra žmonių žinovu.

— Yra labai jaunas — toliaus kalbėjo Arius.

— Nežiurint to yra mųsų geriausiu irklininku; nekartą patėmijau, kaip irklas linko jo rankose.

— Kokio jisai yra budo?

— Mažai apie jį žinau, bet yra nuolankus. Tik vieną kartą prašė manęs.

— Ko?

— Prašė, kad perkelčiau jį iš dešinės laivo pusės į kairiąją.

— Kokią padavė priežastį?

— Paminėjo, kad žmonės nuolat dirbanti iš vienos pusės palieka luišais. Apart to laike karo ar ištikus nelaimei netiktų į darbą nemokant naudoties kita ranka.

— Dėl dievų! tai nauja ir labai gera mintis! Ką daugiau patėmijai?

— Labai myli tvarką, ko nematyti pas jo draugus.

— Tat turi buti Rymionis. Ar nežinai nieko iš jo praeities?

— Visai nieko.

Tribunas užsimislijo ir nuėjo ant savo vietos.

— Jaigu laike irklininkų permainos busiu čia, o jis bus liuosas — tarė staptelėjęs — atsiųsk jį pas mane.

Už poros valandų po to Arius stovėjo su veliava rankoje, lyg laukdamas kokio nepaprasto atsitikimo. Tokie žmonės, kaip jisai tokiuose atsitikimuose buna

labai ramųs. Styrininkas sėdėjo ant savo vietos. Nekurie jurininkai miegojo pavėsyje po žėgliais. Viršuj ant stiebo sėdėjo sargas. Arius pakėlė akis nuo solarium (saulinis laikrodis) ir pamatė artinantįsi irklininką.

— Prižiurėtojas užvardino tave garbingu Arium ir sakė, kad tavo noru buvo, kad aš ateičiau; štai esu.

Arius su domumu žiurėjo į liesą, bet stiprų jaunikaitį ir mintimi klejojo po cirko areną. Drąsus apsiėjimas padarė ant jo dar kitą įspudį; iš jo balso pažino, jog jaunikaitis buvo išauklėtas aukštesnio luomo žmonių. Jo aiškios atviros akįs reiškė žingeidumą. Nors tribunas aštriai ir liepiančiai žiurėjo į jį, jo veidas neatsimainė nei truputį, neapykantos ant jo nebuvo nei ženklo; patėmyti galima tiktai ženklus, kuriuos įspaudžia sunkus ir ilgas skausmas. Tą viską patėmijo Arius ir kalbėjo su juomi ne taip kaip savininkas su vergu, bet kaip vyresnysis su jaunesniuoju:

— Hortatorius man sakė, kad esi geriausiu irkliniuku.

— Hortatorius yra labai geras — atsakė jaunikaitis.

— Ar senai tarnauji?

— Netoli trįs metai.

— Visados prie irklų?

— Taip, nepamenu dienos, kurioje bučiau neturėjęs irklo rankose.

— Tai sunkus darbas, retas atlaiko daugiau kaip metus, o tu dar kuone vaikas.

— Garbingas Arius užmiršta, kad dvasia daug gali, ji sudrutina silpną, kada stiprus puola po našta.

— Pagal kalbą menu, jog esi žydas.

— Mano protėviai daug pirmiaus pirmutinių Rymionų vadinosi hebrajais.

— Tavo tautos išdidybė neužgeso tavyje — tarė Arius, pamatęs užkaitusį jaunikaičio veidą.

— Išdidybė neikados nėra taip garsi kaip tuomet, kad čerškina geležiniais pančiais.

— Dėlko esi taip išdidus?

— Dėlto, kad esu žydas.

Arius nusijuokė.

— Nebuvau niekad Jeruzolimoje — tarė — bet girdėjau apie jų kunigaikščius. Pažinojau vieną jų, buvo tai pirklys ir atliko daugelį kelionių juromis, bet išties buvo užgimęs karaliauti. Prie kokio priguli luomo?

— Jaigu turiu atsakyti nuo irklininko suolo, tat esu vergu, mano tėvas buvo vienu Jeruzolimos kunigaikščių, o kaipo pirklys atliko daugelį kelionių. Pažinojo jį ir vaišino didysis Augustas savo svetinguose rumuose.

— Jo vardas?

— Itamaras iš Hurų namų.

Tribunas pakėlė ranką iš nusistebėjimo.

— Tu... Huro sunus!...

Už valandos vėl paklausė:

— Kas čia tave atvedė?

Juda nuleido galvą, krutinę suspaudė skausmas, greitai vienok pergalėjo jausmus, drąsiai pažiurėjo į tribuną ir tarė:

— Apskųstas buvau už pasikesinimą ant prokuratoriaus Valerijaus Gratuso gyvasties.

— Tu! — sušuko Arius truputį atstodamas nuo jo. — Tai tu tas nusidėjėlis?! Visas Rymas buvo įniršęs, kada išgirdo apie tai. Aš apie tai patyriau budamas ant laivo ties Bodinum.

Abu tylėdamu žiurėjo vienas į kitą, pagalios Arius atsišaukė pirmutinis:

— Maniau, kad Hurų šeimyna panaikinta ant šios žemės.

Baisųs atminimai pagalios pergalėjo jaunikaičio išdidumą; ašaros ritosi per jo veidus...

— Motin, motin! mažiuke mano Tirza! Kur

jųs dabar esate? — Tribune, garbingasis tribune, kad tu žinotumėm apie jas! — kalbėjo sudėjęs maldaujančiai rankas — pasakyk, jei žinai, pasakyk, ar da gyvos, o jei gyvos, kur yra? kokiame randasi padėjime? Meldžiu tavęs, pasakyk man!

Prisiartino prie Ariaus taip, kad rankomis pasiekė jo togą.

— Trįs metai perėjo nuo tos baisios dienos — kalbėjo toliaus — trįs metai, kurių kiekviena valanda buvo pilna vargo, kurioje nieko daugiaus nemačiau kaip bedugnę, kurioje apart darbo nieko daugiaus neturėjau; per tą visą laiką nepratariau į nieką nei žodžio. Dėlko užmirštieji patįs negali užmiršti! Dėlko išplėštos sesers paveikslas, paskutinis motinos dirstelėjimas neduoda man ramybės; pasislėpti nuo jų negaliu. Jaučiau mirties kvapą ir laivo braškėjimą laike mušio; girdėjau gaudžiančias bangas ir juokiausi, kuomet kiti meldėsi; troškau numirti ir tokiuo budu atsiliuosuoti nuo kančių. Su kiekvienu irklo mostelėjimu norėjau užmiršti aną dieną. Viskas veltui! Girdėjau jas šaukiant mane viduryje nakties, mačiau vaikščiojančias ant jurų. O, pasakyk man, pasakyk, kad numirė, o nuramįsi mane, nes jos negali buti laimingos netekę manęs! Kas gali buti aukštesnis už motinos meilę! O Tirza — jos kvapas tai kaip baltos lelijos kvapsnis. Buvo tai lyg jaunutė palmos atžala — tokia jautri, graži ir dėkinga! Ji mane taip mylėjo, o mano ranka įstumė ją į nelaimę! Aš!...

— Tat išpažįsti savo kaltę? — aštriai paklausė Arius.

Įdomi atmaina pasidarė po tų žodžių ant Ben-Huro veido. Balsas atsimainė, pakėlė sugniaužtas rankas aukštyn ir drebančiu balsu tarė:

— Girdėjai apie mano tėvų Dievą, apie nemirtiną Jehovą! Ant Jo visagalybės, meilės, kurią nuo pradžių suteikė Izraeliui, prisiekiu tau, jog esu nekaltas!

Tribunas susijaudino.

— O garbingas Rymionie! — toliaus šaukė Ben-Huras. — Nors truputį patikėk man, įleiskie nors spindulėlį šviesos į tamsybes, kurios mane apsiautę!

Arius apsisuko ir pradėjo vaikščioti,

— Juk nepasmerkė tavęs be teismo? — paklausė staiga sustojęs.

— Taip.

Rymionis su pastaba pakėlė galvą.

— Kaip tai?... be teismo? be liudininkų. O kas tave pasmerkė?

Rymionis, kaip žinoma, laike jų nupuolimo stropiai užlaikė visas teismų formas.

— Surišo mane virvėmis, įgrudo į požeminį bokšto kambarį, nemačiau nieko. Niekas su manim nekalbėjo, o antrytojaus kareiviai nuvedė mane ant jurų kranto ir nuo to laiko esu irklininku!

— Ką galėtum privesti ant savo pasiteisinimo?

— O daug! Pirmiausia, buvau dar perjaunu ant maištininko, toliaus Gratuso visiškai nepažinojau. Kad bučiau manęs jį nužudyti, tat bučiau pasiskyręs kitą laiką ir vietą. Tėmyk, jojo jisai tarp legijono vidudienyj ir negalėjau pagalvoti apie pabėgimą. Pagalios paėjau iš prielankios Rymionims giminės; tėvas nekartą buvo apdovanotas už patarnavimus cezarui. Turėjome didelį turtą, kurio nebučiau norėjęs nustoti. Pagalios neturėjau jokios priežasties dėl neapykantos; nedaleidžia daryti tai tiesos, — tiesos, kurios yra gyvybe kiekvieno Izraelians sunaus. Ne, nebuvau pabludusiu ir velyčiau numirti, nei užtraukti ant savęs gėdą.

— Kas buvo prie tavęs laike to atsitikimo?

— Stovėjau ant savo tėvo namo stogo; Tirza stovėjo šalia manęs. Drauge pasirėmėme ant aptvaro, aiškiau norėdami pamatyti įjojimą naujo prokuratoriaus ir jo legijono. Staiga aptvaro dalis nuslinko iš

po mano rankos ir nupuolė ant Gratuso. Išpradžių maniau, kad užmušiau jį, buvau baisiai nusigandęs.

— Kur tuomet buvo tavo motina?

— Žemiaus, savo kambaryje.

— Kas atsitiko su jaja?

Ben-Huras sudėjo rankas ir sunkiai atsiduso.

— Nežinau, mačiau kaip ją drauge su seserim nuvedė, daugiau nieko nežinau. Iš namų išvarė viską, net ir gyvulius ir užpečėtijo vartus, kad nieks negalėtų sugrįžti. Kad nors žinočiau, kur josios randasi... juk jos nieku nekaltos! Tark vieną žodį, o atleisi — ah! atleiskie, garbingas tribune, kad tokis vergas, kaip aš, ant amžių pririštas prie irklo, drįsta kalbėti apie atleidimą!

Arius su domumu klausė jo kalbos ir mąstė: jaigu jisai tik nudavė savo jausmus, tat melavo; jaigu sakė teisybę, buvo nekaltas, o pasielgta su juomi ir jo šeimynos neteisingai, ir jisai puolė auka aklai veikiančios spėkos.

Pašvęsta visa šeimyna atkeršijimui atsitikimo, už kurį niekas nebuvo kaltas. Toji mintis sujaudino tribuną. Jurininkai vadino jį "geruoju tribunu", o iš daugelio atžvilgių galima buvo tikėties nuo jo gero. Gal pažinojo ir nekentė Valerijaus Gratuso, o gal pažinojo senąjį Hurą?

Tribunas, rodosi, buvo dar nepersitikrinęs; ant laivo jisai buvo visagalingu valdovu; pasmerktojo apsakymas padarė ant jo didelį įspudį ir tikėjo tam. Vienok pasirįžo nesiskubinti, ar tečiau pasiskubinti prie Citro, nes neišmintinga butų toje valandoje paleisti taip gerą irklininką; nusprendė tat palaukti ir patirti apie jį ką-nors daugiau — persitikrinti, ar tai yra kunigaikštis Ben-Huras, nes iš patyrimo žinojo, kad visi vergai meluoja.

— Gerai — tarė — grįžk ant savo vietos.

Ben-Huras nusilenkė ir dar kartą dirstelėjo į savo valdovo veidą, o nepatėmijęs nieko tokio, kas ga-

lėjo suteikti jam viltį, pamažu tolinosi — staiga sustojo ir tarė:

— Jaigu dar kartą pamislysi apie mane, tribune, atmink, kad meldžiau vientik žinios apie savuosius — motiną ir seserį, nieko daugiau.

Tai taręs nuėjo.

Arius sekė paskui jį akimis, mintydamas:

— Kad pamokinti jį, kas butų per puošalas arenos! kas per bėgikas! galinčius! Sustok! — šuktelėjo.

Ben-Huras sustojo, o tribunas priėjo prie jo.

— Pasakyk, ką darytum, kad butum liuosu?

— Garbingas Arius juokiasi iš mano nelaimės — tarė Juda drebančiu balsu.

— Ne, dėl dievų, ne!

— Tat noriai atsakysiu: atsiduočiau visas pirmutiniai savo priederystei; kol motina ir sesuo nesugrįžtų į savo namus, nepamislyčiau apie atsilsį. Kiekvieną dieną, kiekvieną valandą pašvęsčiau jų laimei. Neturėtų ištikimesnio už mane vergo!

Rymionis nesitikėjo tokio atsakymo, tat tarė:

— Kalbu dabar į tave. Kad tavo motina ir sesuo jau negyventų, pasakyk, ką tada darytum?

Ben-Huras nublanko; truputį atsikvėpęs tarė:

— Ar kokį apsirinkčiau amatą?

— Taip.

— Pasakysiu teisybę. Vakare prieš tą nelaimingą dieną, apie kurią tau pasakojau, gavau leidimą likties kareiviu. Ir šiandie neatmainiau savo pasiryžimo, o kadangi visame pasaulyje šiandie yra tiktai viena kareiviška mokykla, įstočiau į ją.

— Tat ant arenos! — sušuko Arius.

— Ne, į Rymionų kariuomenę.

— Bet pirmiaus turėtum pramokti vartoti ginklus.

Neikados perdėtiniui nepridera duoti patarimas pavaldiniui. Arius pamatė, kad suklydo ir tuojaus permainė balsą ir apsiėjimą.

— Eikk — tarė liepiančiu balsu — nieko neišvedžiok iš to, ką kalbėjau, gal aš tik tyčiojausi iš tavęs, arba, kad ir galėtum tikėties atmainos, tai reikės tau skirties gladijatoriaus garbę arba kareivio tarnystą. Prie pirmos gali tau pagelbėti cezaro malonė, o kariumenėj neturėsi nei pagalbos, nei pripažinimo, nes nėsi Rymionim.

Už valandos Ben-Huras vėl buvo įsikirtęs į irklą ant savo paprastos vietos.

Įgijus spindulėlį vilties ir irklavimas neišrodė taip sunkus, kaip pirma. Persergiančius tribuno žodžius: — gal tik tyčiojosi iš tavęs — stengėsi užmiršti, kiek tik kartų atėjo jam mintin. Visos jo mintįs — buvo tik apie tai, kad tribunas pašaukė jį išklausyti jo gyvenimo nuotikių. Ant jojo suolo suspindėjo aiškus vilties spindulėlis, o jisai meldėsi:

— Viešpate, esu ištikimu sunum Izraeliaus, tautos, kurią numylėjai pirm amžių. Gelbėk mane, meldžiu Tavęs!

XI.

Autemonium užtakoje, rytuose nuo salos Citros, suplaukė šimtas laivų. Peržiurėjęs laivyną tribunas link Naxos, didžiausios iš Cikladų stovinčios nei uola tarp Azijos ir Grekijos. Ten sustojęs tribunas valdė visus laivus, kokie tik pasirodė tame vandenyne; galėjo vyties jurų plėšikus, jaigu pasirodytų Egeiškose arba Vidužemėnėse jurose. Kad laivynas artinosi prie kalnuotos salos, pasirodė laivas, plaukiantis iš žiemių. Arius pasitiko jį ir pamatė, kad tai laivas pirklio, plaukiantis stačiai iš Bizantijos, o jo kapitonas suteikė tribunui daug naudingų žinių. Piratai paėjo nuo tolimų Euximo pakraščių, tarp jų buvo net ir tokie, kurie gimę Famaise, prie įplaukos to pat upės vardo, kuri sudrutina Meoteiškas pelkes.

Visus prisirengimus jie darė slapta ir tik pa-

sirodę Trakų (Konstantinopolio) užtakoje ir sunaikinę stovintį tenais laivyną, parodė savo mierius. Paskui jau užpuldinėjo ant visokių laivų, kurie tik pasirodė Hellesponto vandenyse (Dardanelių susmauga). Jų laivynas susidėjo iš šešiasdešimt gerai apginkluotų laivų. Jų vadu buvo Grekas, taip kaip ir visi jo žmonės, gerai apsipažinęs su rytų vandenimis. Plėšė be pasigailėjimo; prieš juosius drebėjo ne tiktai jurininkai, bet net ir artimi miestai, kur naktimis turėdavo uždaryti vartus ir statyti sargybą. Neįdomu, kad prekyba kone visai nupuolė. — Kur dabar galėjo buti piratai?

Ant to svarbaus klausimo tribunas gavo, užganėdinantį atsakymą.

Apiplėšę Hefestiją ant salos Lemnos, jie nuplaukė tiesiok link Tesalijos salų ir dingo tarp Eubejos ir Hellados.

Gyventojai salos Naksos, sutraukti į kalnus reta regykla šimto laivų, pamatė kaip jie visi pasuko į šiaurę. Apie plėšikus žinota visur. Taigi gyventojai su dėkingumu žiurėjo į baltuo**jan**čius jų žėglius, kol neišnyko iš akių tarp Rhene ir Syros; nes ką Rymas paėmė į savo stiprias rankas, tas perstodavo buti baisum ir pavojingu.

Tribuną didei nudžiugino plaukimas piratų laivyno. Fortuna laikė jį savo globoje, nes tuojaus gavo tikras žinias. Apart to išviliojo priešus į vandenis, kur jų laukė pražutis. Nepaisant viso to, jisai buvo labai atsargus.

Ant Egeiškų jurų guli sala Eubea, ištiesta nei tvirtovės siena pagal rytinius Grekijos pakraščius. Tarp tos salos ir Grekijos randas kanalas šimto dvidešimt mylių ilgio, bet labai siauras, kaip siekiantis vostik aštuntos dalies mylios. Stovinti pakraščiuos miestai buvo garsųs savo turtais; tas ir patraukė plėšikus. Arius manė apsupti juos iš šiaurės ir pietų ir išgaudyti juos siauro kanalo vandenyj. Jo laivynas,

nesiartindamas prie krašto, plaukė į šiaurę, kada styrininkas pamatė kalną Ocha ir apšaukė Eubejos pakraščius.

Davus ženklą visi irklai susilaikė; Arius perskyrė savo laivyną į du skyriu po penkiasdešimt kiekviename; vieną skyrių nusiuntė prie pietinio kanalo galo, o kitą uždarymui išplaukos į šiaurę.

Piratų laivynas buvo skaitlingesnis už vieną arba kitą tribuno skyrių, bet Rymionis turėjo viltį juos pergalėti, pasitikėdami tik ant savo tvarkos, nes nors piratai ir buvo labai narsus, bet nelabai prisilaikydavo tvarkos.

Arius apskaitė, kad jaigu vienas skyrius negalės atsilaikyti prieš piratus, tai neužilgo jam pagalbon gali pributi antras skyrius ir sumušti juos.

Tuomtarpu Ben-Huras sėdėjo ant savo vietos uoliai dirbdamas irklu, arba silsėdamas kas šešios valandos. Pasilsys Autemonium užtakoje pastiprino jį, irklas išrodė lengvesniu, prižiurėtojas negalėjo nieko jam užmesti.

Skaudu yra klajoti be mierio, nei tamsybėse. Pripratimas truputį sumažino Ben-Huro jausmus, vienok irkluodamas be perstojo vis-gi jautė, kad laivas smarkiai plaukia pirmyn plačiose jurose. Nesmagumą jam darė tas, kad nežinojo kur yra ir kur plaukia. Kalba su tribunų pažadino viltį naujo gyvenimo jo širdyje, bet dvasioje sukėlė neramumą. Kelis kartus vosvos susilaikė neprakalbėjęs į prižiurėtoją, kas butų nustebinę visus.

Laike ilgos nelaisvės atidžiai tėmijo į saulės spindulius, prasiskverbiančius į kajutą ir tuokiuo budu išmoko pažinti, į kurią pusę plaukia laivas. Bet tą galėjo patėmyti tiktai giedriose dienose. Buvo tat persitikrinęs, kad važiuodami nuo Citros plaukė link Judejos pakraščių. Lengva suprasti, koks skaudus jausmas apėmė jį, kada pamatė, kad laivas sukasi į šiaurę. Mierio to atsukimo laivo visai nedasiprato, nes kaip

jo draugai, taip ir jisai apie nieką nežinojo. Jo vieta buvo prie irklo — ar tai stovėjo pakraštyje ar plaukė juromis; negailestingas likimas prikalė jį prie belaisvio suolo. Tik vieną kartą per tris metus, tik vieną kartą pašaukta jis ant viršaus, o buvo tai tada, kad pašaukė jį tribunas. Nežinojo, kad irkluodamas artinasi prie piratų ir, kad paskui jų laivą seka daugybė kitų, pasirengusių į kovą, laivų.

Kad pranyko paskutinis leidžiančios saulės spindulėlis, laivas vis plaukė į šiaurę; Ben-Huras nepatėmijo laivo pasisukimo, bet suuodė nuo viršaus kodylo kvapsnį.

— Tribunas prie aukuro — pamąstė. — Ar-gi artintųsi mušis?

Nuo to laiko tėmijo į viską su didžiausiu domumu.

Buvo jisai jau ne vienoje kovoje, nors jos niekad nematė. Nuo savo suolo girdėjo ją ant savęs ir po savim, pažinojo kiekvieną balsą ir judėjimą, kaip klausantis pažįsta dainininką iš balso. Žinojo, kad kaip pas Grekus, taip ir pas Rymionis, pirmu žingsniu rengimosi kovon yra sudėjimas dievams aukos. Daryta tas pat pradedant kelionę, bet dabar čia turėjo buti kas kita. Kova visiems nelaimės draugams turėjo didelį reiškimą, bet visai ne tokį, kaip jurininkams. Negręsė jiems pavojus; o pralaštas mušis galėjo permainyti jų likimą, galėjo suteikti jiems liuosybę, arba permainyti blogus viršaičius ant geresnių.

Ant laivo kilo trukšmas; užžiebta žibintuvai ir pakabinta prie trepų, kuriais išėjo tribunas. Jurininkai visi apsiginklavo; sunešta ragotinės, vilyčios, lankai ir tt. Neužilgo Ben-Huras pamatė tribuną žengiantį ant platformės, apsitaisiusį kariškai. Suprato dabar, ką tas viskas reiškia ir turėjo pasirengti prie didžiausio pažeminimo, kuris turėjo tuojaus jį patikti.

Prie kiekvieno suolo buvo pridrutintas retėžis su sunkiais pančiais, kuriais pančiavo hortatorius kiek-

vieną irklininką; atsitikus nelaimei, jie likdavo be pagalbos.

Tribunas prie aukuro, artinasi kova.

Tyla apsiaubė kambarį, pertraukė ją tik šlamėjimas irklų. Kiekvienas irklininkas atjautė pažeminimą pančių, o labiausia Ben-Huras. Retėžio žvangėji-

mas apreiškė jam prisiartinimą prie jo prižiurėtojo. Tuojaus ateis eilė ant jojo; ar tribunas nesusimylės ant jo?

Nors nepanaši į teisybę mintis apėmė jį ir jisai tikėjo, kad Rymionis tą padarys, o jo darbas parodys jo jausmus. Jaigu prieš mušį primįs jį sau, bus tat suteikimas stipresnės vilties dėl geresnės ateities.

Baisus buvo Ben-Hurui laukimas, trumpa valandėlė pasirodė jam amžius. Su kiekvienu irklo mostelėjimu dirstelėjo į tribuną, kuris, užbaigęs prisirengimus, atsigulė ant kauro ir, rodosi, norėjo atsilsėti. Pamatęs tai jaunikaitis karčiai nusijuokė ir daugiaus pasirįžo neatsigrįžti į jį. Tuotarpu hortatorius jau pančiavo sėdintį šalia jo. Pagalios numeris šešiasdešimtas! Ištiesė koją prie prižiurėtojo; tuotarpu... tribunas pasijudino, atsisėdo ir davė ženklą prižiurėtojui.

Didelė atmaina pasidarė žydo širdyje. Tribunas pažiurėjo į jį; nuleido irklą ir visas laivas persistatė jam kitoje šviesoje. Negirdėjo, kas buvo kalbama, bet ir kam jam buvo tai girdėti, žinojo tiktai, kad retežis kabojo prie suolo, kad prižiurėtojas, sugrįžęs ant savo vietos, stuksėjo plaktuku, kurio barškėjimas neikados jam neišrodė taip dailiai, kaip dabar. Taigi ir irklavo iš visų savo jėgų, sulenkdamas net irklą. Prižiurėtojas priėjo prie tribuno ir su nusišypsojimu parodė numerį šešiasdešimtą.

— Kas per pajėga! — tarė.

— Kas per dvasia! — atsakė tribunas. — Ištikro jisai geresnis be pančių, nedėk jų niekad.

Tai taręs vėl išsitiesė ant pagalvių.

Laivas plaukė toliaus Žmonės, atlikusieji savo priderystes, sumigo.

Kartą ir antrą paliuosavo Ben-Hurą, bet jis negalėjo užmigti. Ir neįstabu; trįs metai tamsybės, o dabar vienas, vienintėlis saulės spindulys! Kaip sudaužytas bangų laivas, artinosi pagalios prie krašto! Ištikro, tokioje valandoje nesimiega. Rodėsi jam, jog

pasibaigė jo kančios, kad randasi savo tėvų namuose, tarp savųjų. Jautėsi labai laimingu. Messala, Gartus, Rymas ir visi kartųs atminimai išrodė jam kaipo perkęsta liga, kaipo nuodijantis kvapas žemės, nuo kurios dabar skriejo aukštai melsvoje erdvėje.

Naktis buvo tamsi, bet Astrea plaukė laimingai. Staiga sargas pakilo ir priėjęs pažadino Arių. Tas atsikėlė, užsidėjo kaupoką, pasiėmė kardą ir priedangą ir nuėjo prie jurininkų vado.

XII.

Ant laivo visi subruzdo. Viršininkai užėmė savo vietas, o jurininkai griebėsi už ginklų. Tuojaus atnešta lankai su vilyčiomis, prie didžiųjų trepų pastatyta viedrai su aliejumi ir ugninės kulipkos. Prikabinta daugiaus žibintuvų ir viedrai su vandeniu. Liuosi nuo darbo irklininkai stovėjo buryj po sargyba netoli prižiurėtojo. Tarp jų radosi ir Beñ-Huras. Viršuj girdėjo bildėsį rengiančiųsį kovon kareivių. Neužilgo viskas nutilo, viskas buvo jau surengta.

Visi irklai ant duoto ženklo sustojo. Ką tas reiškia?

Nei vienas iš šimto dvidešimt prirakintų prie suolų irklininkų neuždavė sau to klausimo, nes tas jų visai neapėjo. Patriotizmo, troškimo garbės, priderystės jausmo visai nepažino, pavojaus taippat. O norintis ir butų pagalvoję, kas gali atsitikti, negalėjo tikėtis geresnės ateities. Pergalė dar labiau sudrutino jų pančius; jų likimas yra sujungtas su laivo likimu: nuskęs — tat ir jie atras atsilsį ant jurių dugno, sudegs — tai ir jie sutiks mirtį liepsnose.

Nei vienas vargšas neklausė apie padėjimą ir kas buvo jų priešais, nes tas vistiek butų veltui. Pagalios kokis apimtų juos įausmas, jaigu pasirodytų, kad Rymo priešais yra jų broliai, vientaučiai? Taigi apsvarstę tai, suprasime dėlko Rymionįs prirakindavo juos prie suolų!

Nebuvo net nei laiko galvoti apie tai. Ben-Hurą užėmė irklų traškėjimas, o Astrea pradėjo siubuoti lyg mėtoma didžiausių bangų. Toje valandoje atsiminė prisirengimą prie kovos ir kraujas užsidegė jo gyslose.

Vėl duota ženklas, irklai pagrimzdo vandenyje ir laivas tyliai pradėjo slinkti pirmyn. Negirdėti jokio balso iš viršaus, tyla viduj, o vienok kiekvienas buvo pasirengęs ant susirėmimo, kuris galėjo atsitikti kas valanda. Rodos ir pats laivas tą atjautė ir rengėsi nei tigras prie šuolio.

Tokiose aplinkybėse laiką negali apskaityti. Pagalios sugaudė šaukiantis prie mušio trimytas. Hortatorius sudavė plaktuku į skuomę; irklininkai dirbo iš visų pajėgų. Laivas braškėjo ir plaukė nei vilyčia. Staiga sugaudė kiti trimytai, o priešakyj girdėti buvo šauksmas, ošimas, baisus trukšmas. Susimušė; irklininkai, stovinti prie hortatoriaus susvyravo, daugelis parpuolė; laivas atšoko atgal ir vėl su visu smarkumu leidosi pirmyn. Toje valandoje pasigirdo šauksmas nusigandusių žmonių; Ben-Huras girdėjo lužimą laivo ir neužilgo galėjo atskirti viršui pergalėtojų balsus. Rymionįs pergalėjo, paskandino priešų laivą; o kas per vieni buvo tie, kurie nugrimzdo jurose? Kokia kalba kalbėjo? Iš kokios paėjo šalies? Kas ten klausinės apie tai?... Astrea plaukė pirmyn! Nekurie jurininkai suvilgę vatos kamuolius aliejuje, uždegė juos, tas pridavė dar daugiaus iniršimo kovojantiems.

Iš visų pusių girdėjosi baisus trukšmas, ošimas, riksmas, braškėjimas laivo, kas liudijo, kad ir kitas ir trečias laivas nuėjo ant dugno. Dar kova nesibaigė; laikas nuo laiko atnešdavo žemyn sužeistą Rymionį ir guldė ant grindų.

Kartais praeidavo kamuoliai dumų, perimdami orą kvapsnimi degančio žmogaus kuno. Tada Ben-Huras, trokšdamas nuo dumų ir karščio, dasiprasdavo,

kad plaukia šalia degančio laivo, su kuriuomi drauge dega ir prirakinti prie suolų irklininkai.

Tuomtarpu nuolat judanti Astrea staiga sustojo. Irklai išpuolė iš nukritusių nuo suolų irklininkų rankų; ant laivo pakilo baisus trukšmas ir susidurimas dviejų laivų. Jurininkai subėgo į kambarį lyg ieškodami pagalbos.

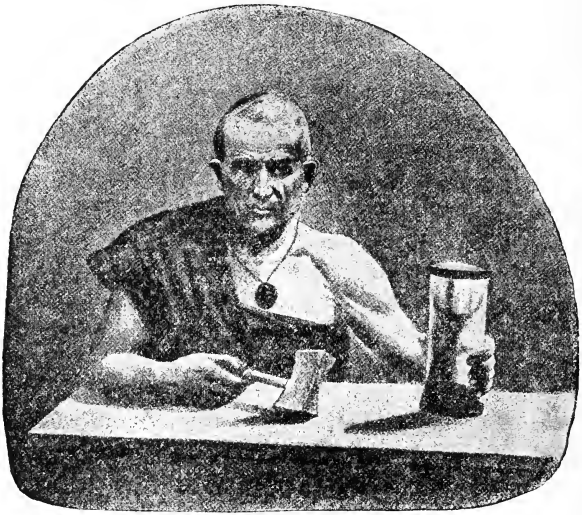

Tribunas, irklininkų prižiurėtojas.

Tarp abelno sumišimo prie Ben-Huro kojų nupuolė svetimžemio lavonas. Tai buvo geltonplaukis barbaras, šiaurės sunus. Bet kokiu budu jisai galėjo čia dasigauti? Ar-gi kokia geležinė ranka butų atmetus jį čia nuo priešų laivo? Ne, tai negalimas daiktas! Ar-gi tat Astrea butų pergalėta? Ar-gi tai galėtų buti, kad Rymionis kovoja jau ant savo laivo? Drebulys perėmė žydą, pamislijus, kad Arius randasi pavojuj. Dieve! jaigu jis pražutų! Dieve Abraomo, nedaleiski to! Argi visos jo viltis turėtų pasilikti tik tuščiomis viltimis? Motina, sesuo, giminės, šventa žemė... ar-gi jau niekad jų nepamatys?! Trukšmas kas

valanda didinosi, apsidairė aplinkui, kambaryj nebuvo jokios tvarkos — irklininkai sukniubę ant suolų, žmonės bėgiojo į visas šalis, tiktai vienas hortatorius nesijudindamas ramiai sudavinėjo plaktuku į skuomę, nors jo niekas neklausė; jisai laukė tribuno prisakymo.

Pavyzdis nepajudinamo prižiurėtojo perėmė Ben-Hurą, ir jisai pradėjo mislyti apie savo padėjimą. Garbė ir priderystė tartum prikalė Rymionį prie suolo — bet kas gali jį apeiti? Vergo suolas buvo vieta, nuo kurios nėra gėdos bėgti; dabar mirdamas veltui tik pasišvęstų. Ne, jisai turi gyventi; jo gyvastis yra nuosavybe jo tautos, jo giminės — motinos ir sesers. Stojo jos dvi prieš jį lyg gyvos; matė, kaip ištiesė į jį rankas, girdėjo jų dejavimus. Nelaimė! Rymo ištarmė pasmerkė jį, ir pakol ji buvo spėkoje, pabėgimas neatneštų jam naudos. Taip, visame pasaulyj nebuvo vietos, kur jo negalėtų pasiekti baudžianti ranka visagalingo valdovo, buk tai ant jurų, ar ant žemės. Troško liuosybės suteiktos pagal teises, nes liuosu žmogum budamas, galės apsigyventi Judejoj ir išpildyti savo priderystes; niekur kitur jam nėra gyvenimo.

O Dieve! kaip troško ir laukė tokios liuosybės! Kaip ilgai ji nesirodė, ir kaip džiaugsmingai pagalios jisai sveikino ją pasiremdamas jisai ant tribuno prižadų! Juk didis tas žmogus negalėjo turėti mintyj nieko kito! O jaigu tas geradėjas dabar numirtų? Numirėlis juk negali sugrįžti ir paliuosuoti iš pančių kitą. Ne, taip negali buti — Arius neturi mirti; jaigu gi jau taip turėtų atsitikti, tat geriau pražuti drauge su juomi, nei ant toliaus pasilikti vergu.

Dar kartą Ben-Huras apsidairė. Ant laivo viršaus mušėsi; priešų laivai apsupo Astreą. Vergai ant suolų, nematydami savo sargų, kurie nuėjo ant viršaus, draskė savo retežius, o persitikrinę, jog veltus jų pasistengimas, klykė baisum, perveriančiu širdį balsu. Nebuvo jokios tvarkos, bet ne... štai hortatorius, nesijudindamas ir ramus kaip visados, sėdėjo savo kedėj ir

išdavinėjo prisakymus, kurių niekas neklausė. Jisai, kaip ir pirma stukseno savo plaktuku. Ben-Huras dar kartą dirstelėjo į jį ir išbėgo, bet ne dėlto, kad pabėgti, tik suieškoti tribuną.

Vienu šuoliu atsirado ant viršaus laivo ir pamatė kruvina šviesa apdengtą dangų, baisią kovą, užpuolančius ant Astreos laivus ir vandenyj pliuduruojančius sumuštų laivų šipulius. Užpuolikų buvo nesuskaitoma galybė, Rymionų tik saujalė. Vostik pervedė akimis tą baisią regyklą, kaip pasijuto, kad puola kažkur žemyn. Akymirkoj laivas sutreškėjo ir išsiskyrė, o jura, lyg to tik ir laukdama, prasiskyrė, sušniokštė ir užpylė jį. Ben-Hurą apsupo nepermatoma tamsa.

Norints buvo stiprus, bet tamsa ir trukšmas atėmė pajėgas ir jisai vos neapalpo.

Bangos nešė jį lyg šipulį link kambario, kur butų prigėręs, jaigu atsimušę į skęstantį laivą vilnys, nebutų nunešę jo tolyn. Pajutęs, kad kyla į viršų, nusigriebė už kokio tai daikto ir plaukė su juomi. Pasijutęs viršuj vandens giliai atsikvėpė šviežiu oru, o nubraukęs vandenį nuo plaukų ir akių, labiau užsiyrė ant lentos, kuri jį išgelbėjo, ir apsidairė aplinkui. Mirtis buvo artima po vandeniu, bet ir ant jo jijė laukė jo kas valanda.

Ant vandens užgulė nei permatoma migla—dumai nuo degančių laivų.

Kova, rodosi, užsibaigė, bet kas buvo pergalėtojumi, sunku pasakyti. Laikas nuo laiko praplaukdavo pro jį laivai, pasigirdavo braškėjimas susidurusių laivų; pavojus gręsė iš visų pusių. Kada Astreą prarijo vilnys, ant jos buvo apart Rymionų dar dvigubai tiek priešų. Visus prarijo jura, daugelis vienok vėl iškilo ant vandens paviršaus ir kovojo su bangomis. Jura, tas amžinas vienų ir kitų kovotojų kapas, vietomis buvo uždengta nakties tamsybėmis, vietomis degančių laivų liepsnomis. Ben-Huras nemanė apie kovą. Ar

tie, ar kiti pergalės, vistiek visi yra jo priešai; kiekvienas užmuštų jį, kad tik išlupti iš po jo lentą. Reikėjo tat kuogreičiausia atsitolinti.

Vienok toje pat valandoje išgirdo artinantįs laivą. Aukštas stiebas išrodė dvigubai aukštu, o tamsųs žiburėliai, atsimušdami į paauksuotus laivo papuošalus, davė jam išvaizdą žalčio, skiriančio ošiantį ir putojantį vandenį.

Ben-Huras greitai pažino gręsiantį jam pavojų ir druėiai įsikabinęs į lentą skaitė sekundas, kurių kiekviena galėjo jį pražudyti arba išgelbėti. Staiga ant paviršaus vandens pasirodė kaupokas, paskui dvi ranki su išskėstais pirštais, dvi druti ranki, kurios išties nepaleistų lentos, jaigu pasiektų ją. Išsyk Ben-Huras nusigando, bet kad kaupokas skendo ir vėl kilo, rankos veltui griebė putojančią bangą; staiga mėnuo apšvietė pabalusį su atverta burna veidą skęstančiojo. Akįs buvo atdaros, bet išrodė nei stiklinės. Vienok Ben-Huras, prisižiurėjęs tai baisiai regyklai, suriko iš džiaugsmo; o kad galva vėl skendo, jis nugriebė už retežio po smakru ir nelaimingąjį pritraukė prie lentos.

Buvo tai Arius, tribunas. Ilgai vanduo virė ir putojo apie Ben-Hurą; turėjo ištempti visas spėkas, kad užlaikyti tribuno galvą viršuj vandens. Laivas nuplaukė pro juodu. Plaukė tarp skęstančiųjų, tarp pridengtų kaupokais galvų, taip-gi ir be kaupokų.

Tuotarpu Ben-Huras išgirdo kurčią trikštelėjimą; apsidairė ir su užsiganėdinimu pamatė, kad Astrea buvo atkeršyta.

Kova dar neužsibaigė; besipriešinimas persimainė į bėgimą, bet kas bėgo, o kas vijo, nežinia. Ben-Huras gerai žinojo kiek svarbos toji valanda turi ant jo likimo. Užtraukė tribuną ant lentos ir druėiai laikė jį.

Pradėjo svirti. Ben-Huras pasveikino dieną dviemi priešingais jausmais: viltimi ir baime. Perga-

lėjo Rymionis, ar priešai? Jaigu paskutiniai, tribunas butų pražuvęs.

Ant galo užstojo ramus rytas. Po kairėj pamatė žemę, bet pertoli, kad galima butų priplaukti, o tarp

Nusigriebė už kokio daikto ir plaukė su juomi.

bangų čia ir ten pliuduriavo žmonės, panašus jam; tolumoje siubavo laivas sudraskytais žėgliais, nulaužtais stiebais. Dar toliaus matyt buvo krutanti tamsus daiktai, gal bėganti ar vejanti laivai, o gal tik jurų paukščiai.

Praėjo dar valanda, baimė vis augo. Jaigu pagalba tuojaus nepribus, Arius gali numirti. Gulėjo taip ramiai, kad kartais išrodė negyvu, bet kad nuėmė nuo galvos kaupoką. Tas padrąsino jį. Laukė ir stiprino save malda.

Atsipeikėjimas po skendimui yra da skaudesnis už patį skendimą; tokį skausmą perkentėjo Arius, kol atsipeikėjo ir, ant džiaugsmo Ben-Hurui, pradėjo kalbėti.

Išpradžių silpnai klausė, kaip ir kur randasi, kaip liko išgelbėtu, bet tuoj atsiminė kovą. Abejonė apie pergalę nedavė jam atsilsėti. Toliaus aprimo ir pradėjo aiškiaus kalbėti:

— Mųsų išsigelbėjimas, kaip manau, priguli nuo pasekmės kovos. Esu dėkingas už tavo pasielgimą; išgelbėjai mane pats lįzdamas į pavojų. Kaip ten nebebus, busiu tau dėkingas. Neužteks to; jei laimingai išsigelbėsime, apipilsiu tave malonėmis, kaip pridera turinčiam turtus ir valdžią Rymionui. Vienok ar tu savo geru noru pasišventei mane gelbėti, to da nežinau — čia užsimislijo — turi man prižadėti, kad atiduosi man didžiausį patarnavimą, kokį žmogus gali atiduoti žmogui — ir tą turi tuojaus prižadėti.

— Jaigu tas, ko reikalauji, nebus priešingu mųsų tikybai, išpildysiu — atsakė Ben-Huras.

Arius valandėlę tylėjo.

— Ar tikrai esi sunum žydo Huro? — paklausė.

— Taip, kaip sakiau.

— Pažinojau tavo tėvą.

Juda prisislinko prie tribuno, nes jo balsas buvo labai silpnas. Prisislinko ir godžiai klausė, tikėdamas šį-tą išgirsti apie savuosius.

— Pažinojau ir mylėjau jį — toliaus kalbėjo Arius.

Čia Arius vėl nutilo ir užsimąstė.

— Negalima — kalbėjo vėl — kad tu, kaipo jo sunus, nebutum girdėjęs apie Katoną ir Brutą. Buvo

tai dideli žmonės, o didžiausiais pasirodė mirštant. Mirdami paliko pavyzdį ir teisę brangesnę už viską. Po jų joks Rymionis negali gyventi gėdoje arba verguvėje. Ar klausai?

— Klausau.

— Kiekvienas Rymo pilietis turi žiedą, pagal priimtą budą; turiu ir aš jį, kurį tau liepiu numauti — tai sakydamas atkišo ranką į Ben-Hurą, o šis išpildė paliepimą.

— Užsimaukk žiedą ant savo piršto.

Ben-Huras paklausė.

— Tas niekniekis gali labai daug tau pagelbėti — tarė po valandos Arius — turiu turtus ir pinigus, net ir Ryme skaito mane turtingu. Neturiu giminių, o kad parodysi šį žiedą savo išgelbėtojui, kad dabar valdo mano turtais, visame klausys tavęs. Tą žmogų rasi mano villėj prie Misenum, o kaip tik jam apsakysi, kokiuo budu ir kur gavai šį ženklą, jis išpildys visus tavo reikalavimus. Jaigu-gi išliksiu gyvas, padarysiu tau da daugiau; išliuosuosiu tave ir sugrąžįsiu į namus prie tavųjų. Jei pasiskirsi kitą kelią, padėsiu tau atsiekti tavo mierius. Ar girdi?

— Girdžiu.

— Prisiekk tat ant dievų.

— Ne, garbingas tribune, to nepadarysiu, nes esu žydas.

— Tat prisiekk ant savo Dievo, arba vartok kokią-nors švenčiausią savo budą, bet prižadėk padaryti tą, ką dabar liepiu. Laukiu tavo prižadų.

— Garbingas Ariau, iš tavo žodžių manau, jog reikalauji labai svarbaus dalyko. Pasakykie tat man pirma, ko reikalauji?

— Ar tada prisiegsi?

— Kad bučiau tai prižadėjęs, tai jau bučiau kaip ir priverstas. — Čia staiga Ben-Huras pertraukė kalbą, sakydamas:

— Palaimintas mano tėvų Dievas, nes štai artinasi laivas!

— Iš kurios pusės?

— Iš žiemių.

— Ar gali pažinti ant ženklų, kam tas laivas priguli?

— Ne, buvau tik irklininku.

— Ar yra ant jo veluva?

— Dar nematyti jokios.

Arius nutilo.

— Taip.

— Ar laivas dar vis į čia plaukia?

— Stengkis pamatyti veluvą.

— Nėra jos.

— Ir jokio kito ženklo?

— Žėgliai suglausti, trįs suolai, o plaukia sparčiai; tai viskas, ką matau.

— Kad tai butų mųsų laivas pergalėtojas, butų iškabinęs daugybę veluvų, dėlto tat čia turi buti laivas priešų. O žinai, kas dabar bus? — kalbėjo toliaus. — Klausyk, kolei da galiu kalbėti. Jaigu tai butų piratų laivas, tat tavo gyvastis apsaugota; nesuteiks tau liuosybės, bet piriš tave vėl prie irklo, bet ir nežudys tavęs. Su manim pasielgs kitaip.

Čia užsimąstė.

— Aš — tarė paskui — esu persenas pernešti gėdą. Tegul Ryme kalba, kad Kvintus Arius žuvo su savo laivu kovoje, kaip pridera vadui. Šitai ko aš tavęs prašau, kaip tik piratų laivas čia prisiartįs, nustumkie mane nuo lentos į jurą ir prigirdyk. Ar girdi? Prisiekk, kad tai padarysi!

— Ne, to nepadarysiu! — atsakė Ben-Huras. — Mano tiesos šventesnės, mųsų tikyba neleidžia man taip daryti. Pasiimk savo žiedą — taip kalbėdamas nusimovė žiedą — atsiimk jį drauge su visais prižadėjimais. Ištarmė padarė mane vergu, bet dabar jau n'esu

juomi. Jaučiuosi nors šioje valandoje liuosu Izraeliaus sunumi. Te tau žiedas!

Arius tylėjo.

— Nenori? — tarė Juda. — Tat ne iš piktumo, nei ne iš neapykantos, bet dėl atsiliuosavimo nuo išpildymo tavo noro, atiduodu tavo dovaną jurai. Žiurėk, tribune!

Ir metė žiedą į bangas; Arius girdėjo plekštelėjimą žiedo į vandenį, nors nei nedirstelėjo į tą pusę.

— Pasielgei neišmintingai — tarė — pagadinai dėl savęs viską. Mano mirtis ne vientik nuo tavęs priguli; gyvenimą galiu užbaigti ir be tavęs, bet kad tai padarysiu, kas bus su tavim? Žmonės nori mirti verčiau iš svetimos rankos, nes dvasia, kaip mokina Plato, neapkenčia patžudystės. Tai viskas. Kad tu butum manęs to prašęs, nebučiau tau atsakęs. Dabar abudu esava pražuvę, o žiedas buvo vienatiniu išreiškimu paskutinio mano noro ir galėjo suteikti tau laimę. Aš apleisiu pasaulį apverkdamas išluptą man garbę ir pergalę; tu da gyvensi, bet numirsi vėliaus, graužiamas sąžinės už neišpildymą šventos priderystės — dėl kvailų prietarų. Gaila man tavęs!

Ben-Huras aiškiai matė visas savo pasielgimo pasekmes, bet tvirtai tarė:

— Per tris metus mano verguvės, tu, tribune, pirmutinis pažiurėjai į mane maloniai. — Ar taip? o ne, ne, buvo dar vienas — čia Judos balsas stojosi lėtas, akįs apsiašarojo ir prieš save pamatė veidą jaunikaičio, kuris padavė jam gerti Nazarete prie šaltinio. Paskui kalbėjo toliaus. — Jaigu tavo atsižvelgimas ir nebuvo pirmu išreiškimu sąjausmo pirmoje mano nelaimėje, tat vis-gi tu pirmas paklausei manęs, kuomi esu; o jaigu paskutinėje nelaimėje išgelbėjau tave su mintimi, kad tavo išgelbėjimas gali man atnešti kokią naudą, vienok, tikėk man, nedariau to iš savmeilės. Dar kaskart vis aiškiaus matau, kad Dievas suteiks man laimę, kokios trokštu tik per pagalbą teisingų

darbų. Greičiau numirčiau su tavim, nei likčiau tavo užmušėju. Tokis yra mano pasiryžimas ir nors atiduotum man visą Rymą, kad jisai butų tavo nuosavybe, neužmuščiau tavęs. Jųsų Kato ir Brutus išrodo mums neišmintingais.

— Ar mano prašymas nieko nereiškia?

— Paliepimas turi didesnę svarbą, bet ir tas nieko negelbės. — Pasakiau.

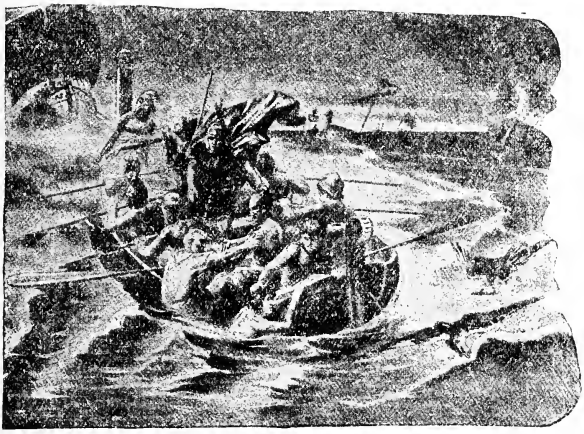

O kad tai butų musiškis šis plaukiantis laivas...

Abudu nutilo. Ben-Huras tankiai žiurėjo į besiartinantį laivą. Arius gulėjo ant lentos užmerkęs akis.

— Ar tikrai žinai — klausė Ben-Huras, — kad laivas yra piratų?

— Taip manau — atsakė.

— Staiga ir nuleidžia valtį.

— Ar matai veluvą?

— Ar-gi nėra kitokio ženklo, kad pažinti Rymo laivus?

— Kad tai butų mųsų laivas, viršui stiebo butų kaupokas.

— Nusiramink tat, matau kaupoką! — Arius dar netikėjo.

— Laivo žmonės gelbsti skęstančius, piratai to nedarytų.

— Gali reikalauti irklininkų — atsakė Arius, nes ir pats nekartą gelbėjo su tuomi mieriu.

Ben-Huras tėmijo į laivo judėjimą.

— Laivas vėl plaukia — tarė.

— Į kur?

— Dešinėje nuo mųsų matyt stovi apleistas laivas; prie jo ir plaukia. Taip, sustojo ir leidžia žmones.

Arius pakėlė galvą ir pažiurėjo.

— Dėkoki savo Dievui — tarė Ben-Hurui pažiurėjęs į laivą, — o ir aš turiu padėkoti saviems. Kad butų tai piratų laivas, paskandytų šitą, o negelbėtų; iš to pasielgimo ir iš kaupoko ant stiebo pažįstu Rymionį. Taigi prie manęs pergalė, Fortuna neapleido manęs. Esava išgelbėti, duok jiems ženklą ranka, šaukk juos, tegul greitai pribuna. Liksiu duumviru... o tu... pažinojau tavo tėvą ir mylėjau jį; jisai išties buvo kunigaikščiu ir pertikrino mane, kad nėra barbaru. Paimsiu tave su savim, padarysiu tave savo sunum. Taigi dėkoki savo Dievui ir šaukk jurininkus. Skubink, nes turime vyties, kad nei vienas piratas neliktų gyvas. Dėl dievų skubink!

Juda, pasirėmęs ant lentos, mosavo ranka ir rėkė, kiek galėjo; pagalios atkreipė ant savęs atidžią įriančiųsi valtyje, kuri tuojaus ir priplaukė prie jų.

— Ant laivo Arių priėmė labai iškilmingai, kaipo Fortunos numylėtinį. Gulėdamas ant pagalvių klausė pasakojimų apie kovą. Atlikus darbą, vėl iškabinta komendanto veluva ir skubiai nusiduota į šiaurę dėl susijungimo su laivynu ir užbaigimo pergalės. Į patį aną laiką penkios dešimt laivų užstojo kelią bėgantiems piratams ir sunaikino juos, paimdami dar dvidešimt priešų laivų į nelaisvę. Pakraštyje Misenum džiaugsmingai sveikino Arių, o draugaujantis su juo-

mi jaunikaitis greitai atkreipė ant savęs tribuno draugų domumą.

Ant jų klausimų nuoširdžiai apsakinėjo istoriją savo išsigelbėjimo, aplenkdamas viską, kas lytėjosi pirmesnio žydo gyvenimo. Pagalios pašaukė Ben-Hurą pas save ir, dėdamas ranką ant jo peties, tarė:

— Garbingi mano draugai, štai mano sunus ir įpėdinis mano turtų, jei dievai daleis palikti kokį-nors turtą. Jisai turės mano vardą ir meldžiu jųsų mylėti jį, kaip mylite mane.

Priėmimą tuojaus legališkai padirbo ir tokiuo budu narsus Rymionis išpildė savo prižadus ir Ben-Hurą įvedė į tarpą garsingesnių Rymionų. Į mėnesį po Ariaus pargrįžimo Ryme apvaikščiota Scauruso teatre jo pergalė ant piratų. Vienoje namo pusėje kabojo veluvos, paparčiai, štandarai dvidešimt snapų nuo atimtų laivų; viršuj to visko buvo matyti parašas, garsinantis aštuoniolikai tukstančių teatre žmonių, sekančiais žodžiais:

Kvintus Arius duumviras pergalėjo piratus užtakoje "Eupirus".

XIII.

Esame Antiochijoje liepos mėnesyje 23-čiuose metuose po Kristaus gimimo; Antiochija tuomet vadinta Rytų karalienė; nes buvo galingiausia po Rymo.

Manymas, jog šaltiniu didžiausių nusidėjimų buvo senobinis Rymas, buvo visiškai teisingas. Kas tik užsiėmė tardymu to dalyko, patėmijo, kad sugedimas ėjo nuo rytų į vakarus; o miestas Antiochija, buveinė senovės Asyriečių galybės ir gražybės, turėjo tame dalyke didelę įtekmę.

Buvo priešpiečiai. Pirkliškas laivas apleido jurų vandenį ir įplaukė į įtaką upės Crontes (didžiausia upė Syrijoje). Karštis buvo neapsakomas, bet-gi visi

keleiviai apleido savo kambarius ir stovėjo ant lubų drauge su Ben-Huru.

Pereiti penki metai permainė jauną žydą į suaugusį vyrą, o nors drabužius nešiojo iš balto audeklo, vis-gi galima buvo matyti jo labai dailus sudėjimas. Jau daugiau kaip valandą stovėjo pavėsyje žėglių ir keli keleiviai jo vientaučiai veltui stengėsi užvesti su juomi kalbą. Atsakinėjo ant užklausymų lotiniškai labai pavartauniai ir išdidžiai. Grynumas ištarmės, mandagumas ir išdidybė pakurstė klausančių žingeidumą. Tie, kurie geriaus prisižiurėjo, matė kokį — tai nesutikimą jo sudėjimo su aristokratišku apsiėjimu. Ir taip, rankos buvo matomai perilgos, o kad svyruojant laivui pakrypdavo ir griebėsi ranka ko-nors prisilaikyti, užtėmyta nepaprasta jo pajėga. Taigi drauge su žingeidumu kuomi jisai yra, gimė persitikrinimas, kad tas žmogus matė savo gyvenime visokių dienų.

Laivas sustojo viename Cipro uoste ir paėmė iš ten jau apysenį žydą. Maloni jo išvaizda patraukė Ben-Hurą prakalbinti tą žydą, ką tuojaus ir išpildė.

Vos tik laivas įplaukė į Oronteso užtaką, patiko du kitu laivu. Prasilenkiant abu laivu iškėlė daugybe mažu geltonų veluvėlių, lyg pasveikinant. Keleiviai stebėjosi žiurint į tuos ženklus; o kada vienas žydas paklausė ano senyvojo žydo, ką tas reiškia, atsakė:

— Tos veluvos nereiškia tautystę, tik yra ženklu laivų savininko.

— Ar daug jisai turi laivų?

— Labai daug.

— Ar pažisti jį?

— Kadaisia jungė mane su juomi reikalai.

Keleiviai žiurėjo į kalbantį, lyg norėdami, kad pasakotų toliaus. Ben-Huras klausė su domumu.

— Gyvena jisai Antiochijoje — kalbėjo pavartauniai žydas — jo turtai atkreipė ant jo domumą, o tas, ką apie jį kalba, ne visados eina jam ant naudos.

Kadaisia Jeruzolimoje gyveno kunigaikštis, paeinantis iš Hurų namų.

Veltui Juda norėjo pergalėti save, širdis mušė lyg kujis.

Taip kankinta Simonides, liepiant prokuratoriui Gratus.

— Tas kunigaikštis buvo pirkliu, prekyba jam labai sekėsi, užlaikė daugybę prekybos namų, išskirstytų rytuose ir vakaruose. Dideliuose miestuose steigė filijas, o vieną tokią filiją Antiochijoje valdė senas Hurų tarnas, Simonides, kuris, nors turėjo Greko vardą, bet buvo Izraelitu. Kunigaikštis prigėrė jurose, bet reikalai ir toliaus ėjo labai pasekmingai, kad štai staiga Viešpats palytėjo tą šeimyną nauja nelaime. Vienatinis, dar jaunutis kunigaikščio sunus pasikesino ant gyvasties prokuratoriaus Gratuso ant Jeruzolimos gat-

vės, bet kad pasikesinimas nenusisekė, pražuvo amžinai. Rymionis atkeršijo visai jo giminei ir nei vienas jų neliko gyvas. Rumus užpečėtijo ir po juos dabar laksto karveliai; turtus ir visus brangumynus paėmė. Tuo tat budu prokuratorius užgydė savo opą; teisybė, buvo kuomi pasigydyti.

Klausantieji nusijuokė, o vienas jų tarė:

— Tai reiškia, kad pasisavino jų turtus?

— Taip kalba — atsakė žydas — bet pridursiu, kad neužilgo po to Simonides, tas kunigaikščio užveizda, pradėjo varyti prekybą savo varde. Sekdamas paveizdą savo senojo valdovo, siuntė karavanus į Indijas; o dabar turi tiek laivų, kaip kokis karalius. Kalbama, kad jam viskas sekasi; jei netenką kuprio, tai dėlei senumo; jo laivai niekad neskęsta.

— Kaip senai tas viskas dedasi?

— Kokia dešimt metų.

— Pasakoja, buk prokuratorius užėmęs tiktai dalį kunigaikščio turtų, kurie buvę po ranka, kaip arklius, galvijus, namus, laukus, laivus ir tt. Pinigai-gi nesurasta. nors jų buta daug. Kas dėjosi su jais, nežinia.

— Ne man jie — tarė šypsodamasis vienas keleivis.

— Suprantu tave — atsakė žydas — kiti sakydavo tą-pat, o abelnai menama, kad tai pinigai yra papėde Simonideso turtų. Prokuratorius taippat mintijo, nes du kartu laikė pirklį kalėjime ir baisiai kankino jį.

Juda dručiai laikėsi už virvės, ant kurios rymojo.

— Kalba — pasakojo žydas toliaus, kad to žmogaus kune nėra nei vieno sveiko kaulo. Paskutinį kartą mačiau jį sėdint kedėj apramsčiuotą pagalvėmis nei luišą.

— Tat taip baisiai jį kankino! — sušuko keli kartu.

— Jokia liga nebutų jį taip nukankinus, o vie-

nok pergalėjo visas tas kančias. Nieko daugiau nesakė, kaip tik tai, kad viskas, ką jisai turi, yra jo nuo-

Juda priėjo prie styro ir užsimąstė.

savybe, kuriaja teisingai naudojasi. Nuo nekurio laiko liovėsi jį persekioję; pirklybos leidimą apturėjo nuo patiės Tiberijaus.

— Turėjo gerokai užmokėti.

— Šie laivai, kuriuos matėte, priguli jam — kalbėjo žydas, — o jų jurininkai turi įprotį sveikinties iškeliant geltonus ženklus, kas reiškia: turėjome laimingą kelionę!

Čia pasakojimas pasibaigė.

Kad laivas jau skyrė upės vilnis, Juda tarė žydui:

— Kaip užvadinai tą, kuris buvo Simonideso valdovu?

— Vadinosi Ben-Hur ir buvo Jeruzolimos kunigaikščiu.

— Kas dėjosi su kunigaikščio šeimyna?

— Vaikas nusiųstas ant laivo, kur turėjo pražuti, nes retas kuris gali vartoti irklą ilgiaus kaip metus. Apie našlę ir dukterį negirdėjau nieko; tie, kurie gal žino apie juos, nenori kalbėti; greičiausia numirė kokiame požeminiame urve.

Juda priėjo prie styro ir taip užsimąstė, kad visai nežiurėjo į puikius upės krantus, apsodytus garsiais vaisiniais Syrijos medžiais, nei į puikias apdengtas vinuogėmis villes. Nematė nei plaukiančio laivyno, negirdėjo dainų nei šukavimų irklininkų. Diena buvo giedri; saulutė leido savo auksinius spindulius ant žemės ir vandens; niekur nebuvo mažiausio šešėlio apart jo sielos ir gyvenimo.

Priplaukus miestą visi keleiviai susispietė ant laivo viršaus pasigėrėti puikumu apielinkės. Žinomas mums senas žydas viską paaiškino:

— Upė čionais teka į vakarus. Ten! — parodė pirštu pietų linkon — stovi kalnas Kazius, arba, kaip jis čionais vadinama, Orontes, o anas, priešais jį, tai kalnas Amnus. Tarp tų kalnų tiesiasi lyguma Antiochija, už jos juoduoja vėl kalnai, iš kurių karaliaus vandentraukiais traukiama vanduo aplaistymui miesto gatvių ir gyventojų reikalams. Miškai ant tų kalnų dar pilni įvairių paukščių ir žvėrių.

— O kur ežeras? — paklausė vienas.

— Į siaurę, ten galima prijoti ant arklio, bet parankiaus valtimi, nes upė jungiasi su juomi.

— Dafnos gojus! — kalbėjo toliaus — kas aprašys jo gražybę! Atminkite, kad uždėjo jį Apollo (šviesos dievas), jis yra jo mylima buveine, ir jisai noriau jame buva nei ant Olimpo. Kiek tai žmonių nusiduoda tenais nors kartą savo gyvenime jį pamatyti ir negali nuo jo atsitraukti. Neveltui patarlė sako: verčiaus buti vabalu ir maitintis Dafnos atžalomis, negu sėdėti prie karaliaus skuomės.

— Tat patari mums nelankyti tų vietų?

— Suvis ne. Jei norite, eikite. Visi ten eina: filozofai, jaunuomenė, moteris, kunigai. Žinau, kad eisite ir jųs; duosiu tat jums pamokinimą. Neieškokite apsigyvenimui vietos mieste, veltui gaišintumėte laiką, bet eikite tiesiok į artimą prie gojaus kaimą. Kelias į ten eina per sodną, aplaistomą fontanais. Bet štai ir miestas! O čia didžiausias veikalas architekto Ksereuso. Seleucidų (giminė, viešpataujanti Syrijoj), 300 metų surišo ją su uola, ant kurios pastatyta.

Tvirtovė buvo verta pagyrimo; buvo aukšta, kampuota. Viršuj styrojo keturi šimtai bokštų, o kiekvienas jų pripildytas vandeniu. Žiurėkite toliaus, matote ten už aukštų murų du kalnu. Ant anos tolimesnės viršunės stovi kalėjimas, kur per ištisus metus stovi legijonas Rymo kareiviu. Ant kitos viršutinės stovi Joviso šventinyčia, o šalia jos rumai pasiuntinio ir daugelio kitų urėdninkų. Toji tvirtovė nepergalima.

Tuotarpu jurininkai nuleido žėglius, o žydas pasakojo toliaus:

— Žiurėkite! Štai tiltas, vedantis į Seleuciją; čia galas kelionės. Už tilto yra sala, ant kurios Kalininkas pastatė naują miestą, sujungdamas jį su senuoju taip tvirtais tiltais, kad jų nei laikas, nei pavandenis, nei žemės drebėjimas neįstengė sunaikinti. Kaslink paties miesto, galiu tik tiek pasakyti, kad kuris

jį kartą matė, su džiaugsmu minės jį per visą savo gyvenimą.

Nutilo. Tuomtarpu laivas palengva slinko pakraščiu, artindamasis prie murų. Pagalios užmetė virves, sulaikė irklus. Kelionė pasibaigė. Ben-Huras prisiartino prie senojo žydo ir tarė:

— Atleiski, jei tave valandėlę sutrukdysiu pirm atsisveikinimo.

Keleivis tylėdamas linktelėjo galvą.

— Pasakojimas apie pirklį labai mane užėmė. Rodosi užvadinai Simonidesu?

— Taip, žydu, nepaisant grekiškos pavardės.

— Norėčiau jį pažinti, o nežinau, kur jo ieškoti?

Nepažįstamas aštriai pažiurėjo jam į akis ir tarė:

— Nenorėdamas tau padaryti nesmagumo, persergsčiu tave, kad Simonides neskolina pinigų.

— Aš ir jų niekad neskolinu — atsakė šypsodamasis Ben-Huras.

Tada senis tarė:

— Galima butų tikėti, kad turtingiausias Antiochijos pirklys gyvena rumuose. Vienok nėra taip. Norėdamas rasti jo gyvenimą, eikie paupiu net lig ano tilto, prie jo gyvena Simonides. Namas jo nei tilto parama. Misliju, kad nepakliųsi.

— Dėku tau!

— Tėvų mųsų ramybė tebuna su tavimi.

— Ir su tavim. — Persiskyrė.

Du tarnu laukė ant kranto nugabenimui Ben-Huro daiktų.

— Į tvirtovę! — paliepė, ir tas paliepimas išdavė jį esant kareiviu.

Dvi plati kryžiuojantisi gatvi skyrė miestą į dvi dali. Prie susidurimo tų dviejų gatvių stovėjo didelis butas, vadinamas Ninfeum. Ben-Huras nusistebėjo iš puikumo, norints tiktai ką pribuvo iš Rymo. Stogas jo dengė visą gatvę, o skaitlingi fontanai vėsino dienos karštį.

Ben-Huras vienok netēmijo į tos regyklos gražybę. Mintijo apie Simonideso istoriją. Prisiartinęs prie paminklo Omphalus, papuošto keturiais puikiais lankais, kurį Epifanas (Antiochas IV, Syrijos karalius) pats sau pašventė, staiga atmainė savo mintį ir tarė tarnams:

— Šiandie neisiu į tvirtovę, nuveskite mane artimiausią viešbutį prie kelio į Seleuciją.

Tarnai tuojaus apsigrįžo ir Ben-Huras neužilgo atsirado sename dideliame viešbutyje netoli Simonideso buto. Visą naktį perleido ant stogo džiaugsmingai mislydamas: dabar jau išgirsiu ką-nors apie savo namus, apie motiną ir Tirzą, o jei dar gyvos, tai turiu jas atrasti!

XIV.

Ant rytojaus anksti Ben-Huras pasirįžo surasti Simonideso butą; išėjo ant gatvės ir nusidavė link tilto. Persigrudo per minią žmonių ir atsirado prie upės.

Čia po tiltu stovėjo pirklio butas, prastas, pastatytas iš neaptašytų rąstų. Durys buvo atviros; per vienas įnešdavo, o per kitas išnešiojo prekes.

Ant upės kranto stovėjo daugybė pundų, maišų, pintinių, o tarp jų burys nuogų dirbančių vergų.

Ant vandens pliuduriavo daugybė laivų, į vienus krovė prekes, iš kitų išiminėjo. Geltonos veliavos plevesavo ant kiekvieno laivo.

Kitame tilto gale styrojo aukšti murai su daugybe bokštelių. Ben-Huras nežiurėjo į juos, jisai mintijo tik, kad, ve, tuoj išgirs apie savo giminę, jaigu Simonides ištikro buvo jo tėvo tarnu. Bet ar jisai norės prisipažinti? Užtiesą, nebuvo tai lengvas daiktas. Prisipažinęs jisai netektų turtų ir pirklio garbės, taip didei pagarsėjusios ant vandens ir žemės, ir turėtų likti vėl vergu. Ben-Huras atjautė padėjimo sunkumą.

Vienok nenustojo vilties. Jaigu pasakojimas,

kurį girdėjo, buvo teisingas, Simonides drauge su turtu buvo nuosavybe. Po teisybei jį neapėjo turtas ir delto mintijo paliuosuoti jį ir nereikalauti atskaitos, kad tik jis ką-nors papasakotų apie likimą motinos ir Tirzos.

Inėjo į namą.

Vidurys jo išrodė ant sankrovos įvairiausių prekių, o norints ten buvo tamsu, žmonės smagiai dirbo prie žibintuvų. Eidamas siauru taku tarp daugybės pundų ir skrynių vėl pradėjo abejoti, ar-gi toks turtingas žmogus galėjo buti jo tėvo vergu. Jei taip, tat prie kokio prigulėjo luomo? Ar-gi butų žydu ir vergės sunumi? Gal kaltininku, arba kaltininko sunumi? O gal buvo vagim ir todėl parduotas verguvėn?

Pagalios priėjo prie jo vienas žmogus ir paklausė, ko jis nori.

— Norėčiau matytis su pirkliu Simonidesu.

— Eikkite su manim. Siaurais takais ir trepais dasigavo ant sankrovos stogo ir ten pamatė kitą namą, visai nematomą nuo gatvės. Stogas buvo apsodintas įvairiomis gėlėmis. Ben-Huras ėjo paskui vadą godžiai traukdamas kvepiantį orą.

Perėję ilgą tamsų karidorių atsirado prie durų, o vadas tarė:

— Svetimžemis nori su jumis matytis.

Grynas, malonus balsas iš vidaus atsakė:

— Teįeina vardan Dievo.

Kambarį, į kurį įėjo Rymionis, butų galima užvadinti atrium. Jo sienos buvo apkaltos lentynomis, ant jų gulėjo ryšeliai pageltusių poperų. Grindįs buvo užklotos storu minkštu kauru.

Kambaryje sėdėjo Simonides minkštai išklotoje pagalvėmis kedėje; prie šalies pasirėmus ant kedės stovėjo jaunutė mergina. Pamatęs tai Ben-Huras užkaito; žemai nusilenkė prieš juos. Tokiuo budu nepatėmijo, kokį įspudį padarė jo pribuvimas, nei pakėlimas

rankų, kuriomis senis jį sveikino. Pakėlęs galvą buvo vėl ramus ir drąsus.

— Jaigu esi Simonides, žydas — tarė Ben-Huras — tegul ramybė mųsų tėvo Abraomo buna su tavimi ir tavaisiais.

Tardamas paskutinius žodžius atsigręžė prie merginos.

— Jaigu esi Simonides, žydas — tarė Ben-Huras — tegul ramybė mųsų tėvo Abraomo buna su tavimi ir tavaisiais.

— Esu tas, apie kurį kalbi — atsakė malonum balsu. — Aš žydas Simonides, sveikinu tave ir klausiu, kas esi?

Ben-Huras su nuosteba žiurėjo į jį, nes vietoje stipraus žmogaus, pamatė luišą, apramstytą pagalvėmis ir užklotą tamsum uždangalu. Galva jo buvo taip

daili, kad galėjo buti paveikslu drožėjui Mykolui-Aniuolui, drožiant cezaro stovylą. Balti plaukai nusileidę ant baltų skruostų, nuo ko jo juodos akįs išrodė dar juodesnėmis. Žodžiu visa jo išveizda reiškė, kad tai yra žmogus, kuris greičiau pajudįs visą pasaulį, nei pasaulis jį; žmogus, kuris dar dvyliką kartų perkęstų tokias kančias, kaipo tos, kurios jį padarė luišu, neištarės pasiskundimo žodžio, nesudejavęs; žmogus, galintis atsispirti prieš viską apart meilės. Į tokį tai žmogų Ben-Huras ištiesė savo rankas, lyg suteikdamas jam ramybę, kurios pats atėjo ieškoti.

— Esu Juda, sunus Itamaro, paskutinio iš giminės Hurų, Jeruzolimos kunigaikščių.

Dešinėji ilga, liesa pirklio ranka susigniaužė. Kito jokio įspudžio ant veido negalima buvo patėmyti. Atsakė taipgi ramiai:

— Noriai matau savo namuose Jeruzolimos kunigaikščius. Estera, paduok jaunikaičiui kedę.

Mergina išpildė paliepimą, o kad pakėlė galvą, jų akįs susitiko.

— Viešpaties ramybė su tavim — pratarė — sėsk ir atsilsėk.

Užėmus vėl savo vietą prie kedės, visai nemislijo apie mierį jo pribuvimo. Estera tik instinktyviškai suprato, kad jaunikaitis turi kokį skausmą ir kad ji tą skausmą turės gydyti.

Ben-Huras nesisėdo, bet švelniai tarė:

— Garbingas Simonidese, drįstu tavęs prašyti, kad nelaikytum mane prisikabintoju. Vakar plaukdamas laivu išgirdau, kad pažinojai mano tėvą.

— Taip, pažinojau kunigaikštį Hurą. Buvova pusininkais pirklyboje ant jurų ir žemės. Sėskis, meldžiu; o tu, Estera, paduok svečiui taurę vyno. Nehemias pasakoja apie vieną Hurą, buk jisai turėjęs pusę Jeruzolimos; užtiesą yra tai sena giminė! Dar laikuose Maižio ir Jozuos keli jų aplaikė Dievo palaiminimą.

Jaigu tat esi tikru tos giminės ainiu, nepaniekįsi taurę seno Soreho, užaugusio pietiniuose Hebrono kalnuose.

Estera.

Pabaigus jam kalbėti, Estera stojo prieš Ben-Hurą su pilna taure vyno. Nuleidus akis mergina siulė vyną, o jis, imdamas taurę, pasilytėjo jos rankos. Tada jų akįs susitiko antru kartu, ir jisai patėmijo, kad

ji buvo smulki ir patogi. Jaunikaitis tuojaus pamylėjo, kad yra labai daili ir gera, ir kad tokia pat butų ir jo Tirza, jei gyventų. Balsiai-gi tarė:

— Ar šis pirklys yra tavo tėvas?

— Esu Estera, Simonideso duktė — atsakė.

— Tavo tėvas nepalaikys man už blogą, jei susilaikysiu nuo priėmimo taurės iš tavo rankų ir negersiu vyno, kol neišklausys ligi galo mano žodžių. Turiu taip-gi viltį, kad ir tu neatsakysi savo malonės. Dėlto meldžiu, stovėki šalia manęs.

Estera paklausė; abudu atkreipė akis į senį, o jaunikaitis tvirtu balsu tarė:

— Mirdamas mano tėvas turėjo ištikimą tarną tavo, Simonideses, vardu; man pasakyta, jog tu juomi esi.

— Estera, Estera! — sušuko rusčiai senis — čia, ne ten. Kaipo duktė tavo motinos ir mano, bukie prie manęs; prie manęs tavo vieta.

Mergina lėtai pastatė taurę ant skuomės ir atsistojo prie kedės. Jijė buvo lyg nusigandus.

Simonides paėmė jos ranką ir ramiai tarė: pasenau susinešimuose su žmonėmis — pasenau pirm laiko. Jei tas, kuris tau kalbėjo apie tai, ką tu užminei, buvo mano draugu ir žinojo mano gyvenimo nuotikius, o kalbėjo apie mane gerai, tai suprask, kad turiu buti atsargum ir neištikimu. Tegul didis Izraeliaus Dievas paremia tą, kuris baigdamas savo gyvastį turi išduoti atskaitą savo pasielgimo. Mylimų turiu mažai, bet vis-gi turiu, o tarp jų vieną — čia pridėjo dukters ranką prie savo lupų, — kuri ligšiol man prigulėjo ir, kurios netekęs, nueičiau į kapus.

Estera pakėlė galvą ir pabučiavo jo veidą.

—Kita mano meilė, tai tik atmintis, bet galiu pasakyti, kad tai yra Dievo palikimas, nes apima visą šeimyną — senelio balsas drebėjo, — kad tik žinočiau, kur jų ieškoti!

Ben-Huro veidas užkaito ir jisai sušuko:

— Mano motina ir sesuo, juk apie jas kalbi?

Estera dirstelėjo į jį, lyg butų kalbama į ją, bet Simonides šaltai atsakė:

— Paklausyk lig galo. Kadangi esu tuomi, kuomi esu, turiu, numylėtų varde, apie kurius kalbu, pirm atsakymo ant tavo klausimo, pareikalauti nuo tavęs prirodymų, kuomi tu esi. Taigi sakyk, ar turi paliudijimą ant rašto arba gyvus liudininkus?

Klausimas buvo reikalingas ir Simonides turėjo tiesą jį užduoti, Bet Ben-Huras užkaito ir užsigręžė. Simonides neperstojo reikalavęs:

— Prirodymus sakau, prirodymus. Parodyk juos — duok man į rankas.

Ben-Huras nežinojo ką atsakyti, nesitikėjo tokio užklausimo, ir neturėjo jų; motina ir sesuo negyvos ir niekas nežino, ką jisai gyvas. Teisybė, dauguma pažino jį, bet ką tas reiškia! Norints pats Kvintus Arius čia pributų, ką-gi daugiaus galėtų pasakyti, kaip tik tą, kad pažino jį ir tikėjo, jog yra Huro sunum? Pagalios narsus tas Rymionis, kaip tuojaus pamatysime, jau nebuvo tarpe gyvųjų. Juda nuolatos jautėsi apleistu, bet dabar tas jausmas dar labiau jį apėmė. Stovėjo sugniaužęs kumščias, užsukęs galvą, pastiręs nuo skausmo. Godojantis kitų kančias Simonides tylėjo.

— Simonidese — atsišaukė jaunikaitis — patvirtinimui savo žodžių, galėčiau apsakyti mano gyvenimo nuotikius; nepadarysiu vienok to, jei tu neleisi.

— Kalbėk, tik drąsiai — atsakė Simonides — kalbėk, aš noriai paklausysiu, juk nesakiau, kad nesi tuomi, kuomi save vadini.

Ben-Huras trumpai, bet aiškiai apsakė savo gyvenimą. Kadangi męs jau žinome jo gyvenimą čia nekartosime; papasakosime tiktai kas dėjosi sugrįžus su Arium nuo kovos su piratais.

— Cezarus mylėjo ir godojo mano geradėją, suteikė jam didžias dovanas, neskaitant gautų nuo vakarų šalies pirklių; paliko tat kuone turtingiausiu tarp

turtingų. Vienok argi žydas gali užmiršti savo tikybą ir gimtinę šalį, ypač jaigu tai yra šventa mųsų tėvų žemė? Garbingas tas vyras priėmė mane per sunų pagal Rymionių teises; aš troškau atidėkoti jam ir užtiesą gal nebuvo vaiko, kuris labiau godotų savo tėvą, kaip aš jį. Norėjo jisai matyti mane mokintu; davė man garsiausius mokintojus dailos, filozofijos, iškalbos. Atsisakiau, nes kaipo žydas negalėjau užmiršti Viešpatį Dievą, Jokubo ir Saliamono sostinę. Gal paklausi dėlko priėmiau Rymionies geradarybę? Mylėjau jį, o apart to su jo pagalba tikėjausi dasižinoti apie likimą motinos ir sesers. Apart tos priderystės turėjau dar kitą mierį, apie kurį visai nekalbėčiau, jaigu nebutų mane perėmęs — pasišvenčiau kareivio mokslui. Galėjausi ne tiktai mokykloje ir cirkuose, bet taipgi kovose su Rymo priešais, ir vardas mano liko garsum, bet tas vardas nebuvo mano tėvų vardu. Vainiką (o jų yra daug ant murų villes netoli Misenum) aplaikiau kaipo duumviro sunus, ir kaipo tokis esu žinomas Rymionims. Žengiant prie mierio apleidau Rymą ir pribuvau į Antiochiją, kad drauge su konsuliu Maksenijum išeiti priešai Partus. Kadangi gerai moku vartoti ginklą, prie šios progos noriu išmokti gerai valdyti kariumenę laike karo. Konsulis priėmė mane prie savęs; tuomtarpu, įplaukus į Oronteso vandenis, sutikome du laivu su geltonomis veliavomis, o tulas keleivis, žydas nuo Cipro sakė, kad jie yra tavo nuosavybe, trumpai apipasakodamas ir nuotikius tavo gyvenimo. Kalbėjo apie tavo pasekmingą prekybą, apie skaitlingus karavanus, o nedaleisdamas, kaip tas mane galėjo apeiti, priminė, jog esi žydas ir seniau kunigaikščio Huro tarnas. Žinojo jisai taipgi apie atsitikimą su Gratusu, jo užduotas tau kankynes ir jų priežastį.

Ant to priminimo Simonides nuleido galvą, duktė-gi, sąjausdama jam, padėjo savo galvą ant jo krutinės; senis tat pakėlė galvą ir tarė:

— Klausau.

— Matau, garbingas Simonides — kalbėjo Ben-Huras, prisislinkdamas prie jo arčiau — matau, kad nepertikrinau tavęs ir neištikimybės šešėlis dar dengia mane.

Pirklys nieko ant to neatsakė; buvo šaltas, nei murmurinė stovyla.

— Aiškiai matau sunkumą mano padėjimo — toliaus kalbėjo Ben-Huras — viską, ką sakau iš laikų mano Ryme gyvenimo galiu paliudyti; gana atsišaukti prie konsulio, kuris dabar vieši šiame mieste, bet, aure, negaliu daugiaus parodyti nieko. Neturiu nieko, kas paliudytų, jog esu sunus tėvo, o tie, kurie galėtų, kaszin, gal jau išmirė!

Kalbėdamas tai užsidengė burną rankomis; Estera pakilo, paėmė taurę su vynu ir, paduodama jam, tarė:

— Štai vynas iš tos šalies, kurią męs visi mylime, meldžiu, gerkie!

Balsas buvo malonus, nei balsas Rachelės, semiančios vandenį iš šulinio prie Nahoro, o akįs pilnos ašarų, ką patėmijęs Juda, paėmė taurę, išgėrė vyną ir tarė:

— Dukte Simonideso, tavo širdis pilna gerumo ir milaširdystės, kurią drauge su tėvu suteiki nežinomam. Dievas tegul tave palaimina! dėkoju tau.

Paskui, atsigrįžęs į pirklį, kalbėjo toliaus:

— Neturėdamas paliudijimo, jog esu tėvo sunus, turiu prasišalinti ir negaišinti tavęs. Vienok pirm išėjimo turiu pasakyti, jog nemislijau paversti tave vergu, nedariau to nei ne dėl turtų. Kad ir kaszinką butum man pripažinęs, vistiek bučiau pasakęs tą, ką sakau dabar: naudokis savo darbo vaisiais, aš jų nereikalauju. Kad teisingas Arius leidosi į kelionę, kuri turėjo buti paskutine, pavedė man visą savo kunigaikštišką turtą. Tat jei kada pamislysi apie mane, atmink, kad klausiau tavęs tiktai vieno daikto, kuris, prisiekiu ant Jehovo, tavo ir mano Dievo, ir ant visų pranašų, buvo vienatiniu mieriu mano čionais pribuvi-

mo. Klausiau: ką žinai ir gali pasakyti apie mano motiną ir seserį Tirzą — Tirzą, kuri skaistumu buvo tai, kuri yra palinksminimu tavo gyvenimo. Dar kartą klausiu, pasakyk, ką apie jas žinai?

Ašaros riedėjo per Esteros veidus, bet tėvas buvo nepajudinamas ir atsakė visai ramiai:

— Sakiau, kad pažinojau kunigaikštį Hurą; atmenu, girdėjau apie nelaimę jų šeimynos, ir dabar dar jaučiu skausmą, kuris mane apėmė išgirdus apie tai. Jų pasmerktojas paskui liko mano persekiotoju; kiek galėdamas stengiausi surasti nelaimingus, bet viskas perniek — nėra jų!

Ben-Huras sunkiai atsiduso.

— Tat ir toji viltis pražuvus! — tarė susijudinęs. — Pripratau prie vyliaus. Meldžiu, dovanoki už užtrukdinimą; o jei užgavau tave, atleiskie, atmindamas mano kančias. Apart atkeršijimo dabar neturiu jokio kito mierio. Likkit sveiki!

Priėjęs prie durų dar kartą atsigrįžo ir tarė: — Dėkoju jum abiem!

— Ramybė tebuna su tavim — atsakė pirklys.

Estera verkė, o jisai dingo už durų.

Vostik Ben-Huras apleido kambarį, Simonides sujudo lyg pažadintas iš miego, jo veidas nušvito, akįs sužeravo ir linksmai sušuko:

— Estera, paskambink, tiktai greitai!

Mergina išpildė prisakymą.

Staiga vienos durįs atsidarė ir įėjo žmogus.

— Prisiartink, Malluch! — skubiai kalbėjo pirklys. — Pavedu tau pasiuntinystę, kurią turi atlikti, nors čia ir saulė turėtų užgesti. Klausyk: per sankrovą dabar eina aukštas jaunikaitis, apsirengęs žydiškai; eikk paskui jį, jo patiės šešėlis tenebuna jam ištikimesnis, kaip tu. Kas vakaras praneši man, kur jis buna, ką veikia, su kuomi draugauja; kad galėtum be užtraukimo pažvelgimo ant savęs prisiklausyti jo kalbomš, atkartosi man jas žodis į žodį, kad galėčiau pa-

žinti jo budą ir palinkimus. Supranti, ko noriu? O dabar eikk, kad norėtų apleisti miestą, sekk paskui jį, ir atmink, kad aš jo draugas. Jaigu atsieitų su juomi kalbėti, kalbėk apie viską, tik neduok suprasti, jog esi mano tarnu. O dabar skubinkis, eikk!

Žmogus nusilenkė ir išėjo.

Simonides iš džiaugsmo trynė savo liesas rankas.

— Kas per diena, mano dukte! — tarė — kas per diena, noriu atminti ją per visą gyvenimą! Užrašyk čią dieną, Estera, ir su džiaugsmu minėk ją.

Jo džiaugsmas pasirodė jai įdomiu, bet ji liudnai atsakė:

— Vargas man, jei kada turėčiau užmiršti šią dieną.

Senis nuleido rankas, galva nudribo ant krutinės.

— Turi tiesą, mano dukte! — tarė žiurėdamas į ją — nes šiandie dvidešimta diena ketvirto mėnesio. Šiandie sukako penki metai, kaip tavo motina, mano brangi Rachelė, puolė ant žemės ir nustojo gyvasties. Kada mane parvežė visą sulaužytą, radau ją mirusią iš išgąsties ir skausmų. Palaidojome ją dailioje vietoje, kapuose iškaltuose aukštoje uoloje... ilsisi ten viena. Netekęs jos paskendau tamsybėse, bet su metais vėl viskas nušvito. Dėku Tau Viešpate, kad vietoje Rachelės liko man panaši jai Estera.

Už valandos pakėlė galvą ir tarė:

— Ar-gi ši diena nėra aiški?

— Buvo aiški, kada atėjo čia jaunikaitis.

— Pašaukie Abimelechą, tegul nuveža mane į daržą; noriu matyti upę ir laivus. Ten tau pasakysiu, delko yra džiaugsmas ant mano veido, liežiuvis pilnas dainų, o mintis panaši šokinėjančiam ant pievos ėrukui.

Atėjo tarnas ir nuvežė senį žemyn ant stogo žemesniojo namo, vadinamo daržu. Tarp rožių ir kitų gėlių, norints šioje valandoje ant jų visai nežiurėta, pastatyta kedė taip, kad senis galėtų matyti viršunes rumų ant salos, galą tilto ir krantus upės, ant ku-

rios mirgėjo daugybė pliuduriuojančių laivų. Tarnas paliko juodu vienudu.

Darbininkų trukšmas ir bruzdėjimas praeivių ant tilto viršuj jo galvos visai nekenkė Simonidesui; priprato jis prie to ir užėmė jį tik ant tiek, kaip ir regykla, ant kiek matė iš to pelno.

Sėdėdama ant kedės briaunos Estera glostė tėvo ranką ir laukė pradžios jo pasakojimo. Valandėlę pratylėjęs senis pradėjo:

— Laike to jaunikaičio pasakojimo tėmijau, kokį jis padarys ant tavęs įspudį ir, rodosi, kad jisai tave patraukė.

— Jaigu, tėte, klausi, ar tikiu jam, tai pasakysiu, kad taip.

— Tat tu laikai jį už žuvusį kunigaikščio Huro sunų?

— Jaigu nėra juomi — nedabaigė.

— O jaigu juomi nėra, Estera?

— Buvau, tėte, tavo tarnaite nuo laiko, kada Viešpats pašaukė mano motiną, prie tavo šono girdėjau ir mačiau daug, o tas viskas išmokino mane stebėtis iš tavo išminties. Dėlto pasakysiu, kad — jaigu šis jaunikaitis nėra kunigaikščiu, kaip save vadina, tai nėkados melagystė nebuvo panašesnė į teisybę.

— Ant garbės Saliamono, dukte, tas ką kalbi yra svarbu. Tat tiki, jog tavo tėvas buvo jo tėvo vergu?

— Apie tai, man rodos, kalbėjo tiktai kaipo apie nugirstą dalyką.

Tulą laiką senis žiurėjo į laivus, norints toje valandoje visai apie juos nemislijo.

— Esi labai gera, Estera, ir turi tikrai izraelišką supratimą, ir jau gali išgirsti liudnus mano gyvenimo nuotikius. Klausyk, o aš papasakosiu tau apie motiną, apie save ir kitus atsitikimus, kurių nežinai, ir apie kurius nei nesapnavai. Tas buvo lygiai slepiama nuo mano persekiotojų Rymionų, kaip ir nuo tavęs,

kad neužtraukti ant tavęs liudnumo. Gimiau Hinono klonyje, pietiniame kalno Siono slėnyje. Mano tėvai buvo žydiškais vergais, auginančiais figų ir alyvų medžius podraug su vynuogėmis prie tvenkinio Siloa. Budamas vaiku gelbėjau jiems, o kadangi prigulėjau prie skyriaus žmonių, pasmerktų amžinon vergijon, mane pardavė kunigaikščiui Hurui, kuris po Erodo buvo turtingiausiu ir garsiausiu Jeruzolimoje. Iš pradžių dirbau darže, paskui mane perkėlė į sankrovą prekių Aleksandrijoje, Egipte, kur likau pilnamečiu. Tarnavau dar šešis metus, septintuose metuose pagal Maižio teises turėjau likties liuosu.

Estera suplojo delnais.

— Tat nesi jo tėvo vergu!!

— Klausyk toliau ir žinok, kad tuomet šventinyčios prieangyje buvo Rašto mokytojai, kurie priešinosi toms teisėms ir tvirtino, kad vergų vaikai, turi ir palikti vergais ant visados. Mokytojai pradėjo ginčytis, bet kunigaikštis Ben-Huras, teisingiausias žmogus, nuolat uoliai pildantis prisakymus, žinojo, kad esu žydišku vergu ir suteikė man liuosybę raštu, kurį turiu dar ir šiandie.

— O mano motina? — paklausė Estera.

— Tuojaus išgirsi apie ją, ir matysi, kad man buvo lengviaus užmiršti save, nei ją. Baigdamas savo tarnystą pribuvau į Jeruzolimą ant iškilmingo apvaikščiojimo Velykų. Mano valdovas priėmė mane kaipo svečią; pamylėjau jį dar labiau ir prašiau, kad priimtų mane į tarnystą. Sutiko ant to ir tarnavau jam kitus septynis metus, bet jau kaipo apmokamas samdininkas. Jo varde atlikdavau svarbius reikalus ant jurų, o taippat su karavanais ant žemės Rytų šalyse. Buvau Suzoje, Persepolyje ir da toliaus, net šilkų šalyje (Chinija). Buvo tai kartais labai pavojingos kelionės, bet Viešpats laimino mane visame. Pargabendavau daugybes pelno, bet svarbesniu už viską buvo protas, kurį įgijau tose kelionėse. Tulą dieną vie-

šėjau savo duondavio rumuose Jeruzolimoje; laike puotos įėjo tarnaitė, atnešdama duoną, ir pirmiausia priėjo prie manęs.

Tada tai pirmu kart pamačiau ir pamylėjau tavo motiną. Meilė nuolat vis didinosi ir po nekurio laiko prašiau kunigaikščio, kad atiduotų man ją už pačią. Nuo jo dasižinojau, jog, norints tai buvo amžina vergė, bet jis ją gali paliuosuoti, jaigu ji ant to sutiks. Mylėjo ir ji mane, bet savo padėjime jautėsi taip lai-

Laike puotos intėjo tarnaitė, ją pamylėjau ir ji taigi buvo tavo motina.

minga, kad nenorėjo priimti liuosybės. Kalbinau, meldžiau, išvažiuodavau ir vėl grįždavau, viskas veltui. Visados atsakydavo, kad apsiims buti mano pačia, bet tik tuomet, kada aš apsiimsiu buti vergu. Jaigu mųsų protėvis Jokubas tarnavo savo Rachelei dukart po septynis metus, kodėl aš negalėjau padaryti tą pat savajai? Bet tavo motina norėjo da daugiau, nes norėjo, kad likčiau amžinu vergu. Atsitraukiau užsirustinęs, bet tuojaus sugrįžau, nes štai žiurėk!

Tai sakydamas atsuko į ją ausį.

— Matai ženklą, kurį paliko geležis?

— Matau ir suprantu, kaip mylėjai mano motiną.

— Ar mylėjau ją! Jijė buvo man brangesnė nei Salamitka karaliui psalmininkui, dailesnė ir grynesnė už vandenį karališkų fontanų prie upės Libano. Mano valdovas, prašant man, nusivedė mane pas teisėjus, o paskui prie savo namo, kur prie durų geležim prikalė mano ausį, ir tokiuo budu palikau jo amžinu vergu. Taip įgijau savo Rachelę. Ar-gi matė kas taip didę meilę?

Estera tylėdama apkabino tėvą ir valandą abudu sėdėjo užsimisliję.

— Mano valdovas paskendo juorose, buvo tai pirmutinis mano name skausmas — kalbėjo toliaus pirklys. — Gailestis uždengė jo namus Jeruzolimoje, mano Antiochijoje, nes tuomet jau čia gyvenau. Mirus jam likau vyriausiu prižiurėtoju jo turtų. Pamislyk tik, kaip labai jisai mane mylėjo ir tikėjo man! Pasiskubinau į Jeruzolimą atiduoti našlei atskaitas, o ji liepė man viską valdyti. Su dvigubu stropumu griebiausi už darbo, pirklyba sekėsi gerai, turtas didinosi. Praslinko dešimt metų; tada puolė nelaimė, apie kurią minėjo jaunikaitis, vadindamas ją atsitikimu su prokuratorium Gratusu. Rymionis skaitė tą pasikesinimu ant jo gyvasties, ir leidus Rymui užgrobė jų visą turtą, našlę ir vaikus. Neužsiganėdino tuomi. Bijodamasis, kad su laiku nusprendimas nebutų atmainytas, pasmerkė visą šeimyną. Nuo tos dienos ligšiol nėra Hurų giminės. Sunų, kurį mačiau kudikiu, pasmerkta prie irklo; motiną ir dukterį uždaryta kokiame požeminiame urve, kur-nors Judejoj, o žinoma, kad tokie kaliniai yra uždaryti ir užpečėtyti aklai. Dingo žmonėms iš akių, lyg butų juos jura prarijus. Neišgirsime, kaip numirė, nei ar tikrai jau numirė.

Estera apsiliejo ašaromis.

— Turi gerą širdį, Estera, taip gerą, kaip ka-

daisia tavo motina, — kad jos nepatiktų likimas daugelio gerų širdžių, kad nesumindžiotų jos nuožmus bešir džiai! — Bet klausyk toliaus. Nuvykau į Jeruzolimą dasižinoti apie savo geradėję, bet prie miesto vartų mane nutverta ir įmesta kalėjiman, Antonia tvirtovėj. Už ką? nežinojau, kol neatėjo pats Gratus, reikalaudamas Hurų pinigų; žinojo, kad išleidus man raštą, gali buti sutraukti iš viso pasaulio. Reikalavo, kad pasirašyčiau ir sutraukčiau iš visų šalių pinigus. Nepristojau. Ar-gi nepasisavino namus, žemes, laivus, gerybes ir visą judinamą turtą to, kuris buvo mano valdovu? Ar turėjo tiesą pasisavinti dar ir jo pinigus? — Ne! Žinojau, jog jaigu Dievas bus ant manęs malonum, pataikysiu atnaujinti turtą; atsisakiau tat išpildyti tirono norą. Pasmerkė mane ant kankynių; perkentėjau jas, jisai nieko nelaimėjo, o aš sugrįžau namo ir pradėjau varyti prekybą varde Simonideso iš Antiochijos, o ne Ben-Huro iš Jeruzolimos. Žinai, Estera, kaip man sekėsi, žinai, kad kunigaikščio milijonai stebuklingai augo mano rankose; žinai taip-gi, kaip trimis metais vėliau nutverta mane ant kelio į Cezariją ir vėl uždaryta kalėjiman. Gratus kankynėmis norėjo mane priversti prisipažinti, kad mano turtai ir pinigai prigulėjo jam; žinai, kad ir tas jam nenusisekė. Luišu sugrįžau namo ir radau Rachelę mirusią iš gailesties; bet Viešpats valdo ir aš gyvas. Nuo paties cezaro išsipirkau leidimą pirkliauti po visą pasaulį. Šiandie tebuna pagarbintas Dievas, kuris ant debesų turi savo sostą ir valdo audromis! šiandie, Estera, sukroviau talentus, kurių užtektų pralobinimui net paties cezaro.

Išdidžiai pakėlė galvą, akįs jų susitiko ir vienas kito atminė mintį.

— Ką turiu daryti su tuomi išdu, Estera? — paklausė žiurėdamas į ją.

— Tėte — atsakė tyliai — ar jo savininkas neatsišaukė prie tavęs?

Senis vis žiurėjo į dukterį.

— O tave, dukrele, ar turi palikti varge?

— Ar-gi n'esu tavo dukterim ir jo verge? Ar-gi raštas nesako apie narsią moteriškę: tvirtybė ir mandagumas jos papuošalu; ateityje jos džiaugsmas.

Neapsakomas džiaugsmas atsimušė ant jo veido ir jisai tarė: —

— Viešpats Dievas įvairiais budais apdovanojo mane, bet tu, Estera, esi tobuliausia Jo rankos dovana!

Tardamas tai spaudė ją prie krutinės ir bučiavo.

— O dabar — kalbėjo toliau — dasižinok, delko šiandie ryte juokiausi. Tas jaunikaitis, tai tikras paveikslas tėvo, jo jaunystėje. Mano dvasia troško pasveikinti jį; jaučiau, jog praėjo dienos nuliudimo ir išmėginimo, vostik susiturėjau nuo džiaugsmo šuktelėjimo, o rankos tiesėsi ir geidė apkabint jį ir parodyti turtą, lupos veržėsi ištarti: šitai viskas tavo, aš tavo tarnas, pasirengęs prasišalinti. — Ir tikėk man, Estera, bučiau padaręs tai, kad mane nebutų sulaikę trįs minčs. Pirmiausia, pasiryžau persitikrinti ar jis ištikro yra mano valdovo sunum; jaigu jisai juomi butų, pažinti jo dvasią. Suprask, Estera, kiek tų, kurie gimė turtingais, moka naudotis turtais; kiek yra tokių, kurių rankose turtai užtraukia vientik prakeikimą. — Nutilo, rankos sudrebėjo, balsas susigriaudino: — Apmislyk, Estera, apie baisias kankynes, aplaikytas nuo Rymionų, klausant mano dejavimų. Prisižiurėk į mano sulaužytą kuną ir atmink mano kelių metų nesuvaldymą savo narių; atmink sudėtą kapuose motiną, su taippat sulaužyta dvasia, kaip ir mano kunas; apsvarstyk kančias mano valdovo giminės, jei kuris dar jų gyvena; apmislyk jų atsiskyrimą, jei atsiskyrė ant amžių; apsvarstyk tą viską ir pasakyk, prašau tavęs varde dangaus, ar-gi gali buti, kad nenupultų nei plaukas nuo galvos, nei kraujo lašas, kaipo atlyginimas ir bausmė už taip baisų nusidėjimą? Nekalbėk į mane kunigų žodžiais — nesakyk, kad atkeršijimą Viešpats paliko sau. Juk

Jisai pats baudžia, arba apdovanoja pagal savo norą, juk daugiau turi kareivių, nei pranašų. Argi ne nuo Jo paeina teisė: akis už akį, ranka už ranką, koja už koją! O, apie kerštą mislijau metus, meldžiausi už jį, rengiau jį. Iš didinančiosi turto sėmiau kantrybę, ma-

Estera tylėdama apkabino tėvą ir abudu sėdėjo užsimisliję.

nydamas ir žadėdamas sau, kad su Viešpaties pagalba, per tą turtą įgįsiu bausmę piktadariams. Tai-gi, kada jaunikaitis kalbėjo apie lavinimąsi karvedystės ir paslaptingą mierį, atminiau, kad tuomi mieriu yra atkeršijimas! Taip, Estera, trečia mintis, kuri mane sulaikė, o kuri podraug linksmino atsitolinus jam, tai mintis apie atmonijimą.

Estera, glostydama jo liesą ranką, atsakė:

— Išėjo, bet ar sugrįš?

— Ištikimas mano tarnas Malluch yra su juomi ir atves jį, kada bus laikas.

— O ar tuojaus tas bus, tėte?

— Tuoj, tuoj. Jisai mislija, kad visi liudininkai išmirė; tuotarpu dar gyvena kas-toks, o tas jį pažįs, ar-gi jisai yra mano valdovo sunumi.

— Ar jo motina?

— Ne, dukrele, statysiu tą liudininką prieš jo akis; tuomtarpu paveskime visą reikalą Viešpačiui. — Nuvargau, pašaukie Abimelechą.

Estera išpildė tėvo paliepimą ir jie sugrįžo į grinčią.

XV.

Ben-Huras apleido pirklio namą su minčia, kad prie pereitų vylių, turės priskaityti dar vieną; juo brangesnės buvo jam motina ir sesuo, tuomi labiau spaudė jį toji mislis. Jautė save atskirtu nuo visų ir pats nepaisė nieko.

Prasiskverbė per žmones ir skrynias su prekėmis ir išėjo ant kranto, kur užputė jį vėsus vėjalis. Tuomtarpu atsiminė keleivio žodžius: geriaus buti vabalu ir maitintis Dafnos atžalomis, nei sėdėti prie karaliaus skuomės. Apsigręžė ir skubiai nuėjo link viešnamio.

— Klausi kelio į Dafną? — užklausė nusistebė jęs sargas Ben-Huro. — Tat niekad čia nebuvai? Užtiesą, užvadink šią dieną laimingiausia tavo gyvenime! Nesibijok paklysti. Pirmas takas po kairei pietų linkon eina tiesiok ant Sulpijaus kalno, ant kurio viršunės pamatysi Joviso šventinyčią ir amfiteatrą. Nuo ten eiki tiesiok lig trečio kryžkelio, vadinamo Erodo Kolonada, nuo jos pasuk į dešinę ir eiki tiesiok lig kryžiuotų Epifaneso vartų, iš kur tiesiu keliu nueisi į Dafną. Tesergsti tave dievai!

Ben-Huras leidosi nurodytu jam keliu.

Tuojaus atrado Erodo stovylą, iš ten nuėjo prie špyžinių vartų; ten atsirado minėje įvairių tautų žmonių, užsiimančių pirklyba.

Apie ketvirtą valandą ėjo su minia, traukiančia link garsaus Dafnos gojaus. Kelias buvo paskirtas jojantiems, važiuojantiems ir pėstiems, o taip-gi viena pusė traukiantiems į gojų, kita grįžtantiems.

Abiejose kelio pusėse buvo žolynai, perskiriami kur-ne-kur eilėmis ąžuolų ir figų. Prie kelio grįžtantiems buvo vynuogėmis apsodytos šėtros dėl atsilsio. Takai pirmutiniems buvo iškloti raudonomis plytomis, kelias važiuojantiems ir jojantiems išpiltas smiltimis, taip dručiai suvažinėtomis, kad nebuvo girdėti nei ratų bildėsio, nei sudavimo arklių kanopų. Papuošalu tų vietų buvo fontanai; įsteigė juos įvairūs karaliai, atlankiusieji šią apielinkę ir priduodami jiems savo vardus. Tas puikus kelias tęsėsi daugiau kaip keturias mylias pietryčių linkon.

Sunkiose paskendęs mislyse Ben-Huras nepaisė apielinkės puikumo, nei minios, su kuria ėjo. Rymionis, lankanti šią provinciją, užsilaikė taippat abejutiškai; nes kągi galėjo matyti dailaus, ko nebuvo dailesnio Ryme? Prasilenkdamas buriams žmonių, priėjo Herakleją, stovintį pusiaukelėj tarp miesto ir gojaus, kaimą. Jausdamasis nuilsusiu, pradėjo eiti povaliaus ir prisižiurėti apielinkei. Matė einančius vienon ir ton pačion pusėn žmones nevienokio amžiaus, lyties ir luomo, o visus šventadieniniai apsirengusius. Vieni buvo baltuose rubuose, kiti tamsiuose; vieni nešė veliavas, kiti vedylavo rukstančiais kodylais; vieni ėjo palengva giedodami himnus, kiti žengė paskui balsą fleitų ir bugnų. Jaigu tie žmonės kasdien tokiu budu aplanko Dafnos gojų, tat turi buti labai puiki vieta! Pagalios suplota delnais ir išgirsta džiaugsmingi šukavimai, o žiurint į ištiestas rankas, pamatyta viršuj vartai pašvęsto urvo. Himnai girdėjosi aiškiaus, muzykė

garsiaus. Jaunikaitį apėmė drauge su visais kokie tai karštesni jausmai.

Įėjimas buvo per šventinyčią, pastatytą grekiškame stiliuje, prieš ją buvo plotas, išklotas murmurinėmis plytomis. Čia sustojo Ben-Huras, o pro jį, nei vilnis plaukė įvairi minia, kurios spalvuoti drabužiai įstabiai atsimušė fontanų vandenyse. Prieš jį į pietvakarius tęsėsi dailus takas, nykstantis artimame miške, paskendusiame miglose.

Budamas normališkame padėjime Ben-Huras neikados nebutų ėjęs į gojų be varo, arba butų nors išsiklausinėjęs apie vertas pamatymo vietas, — bet budamas dideliame susikrimtime pribuvo visai nepasirengęs. Nieko nežiurėdamas ėjo su kitais. Buvo taip abejutingas, kad nei nepamislijo paklausti, kur eina; vienok prijautė, kad takas, kuriuomi eina, veda į vieną šventinyčių, kurios daugiausia patraukdavo žmones. Tuomtarpu atsiminė keleivio žodžius: — geriau buti vabalu ir maitintis Dafnos atžalomis, nei sėdėti prie karaliaus skuomės. — Kartą pamislijęs apie tai, turėjo užduoti sau klausimus: — ar-gi gyvenimas gojuj taip saldus? kame yra šios vietos gražybė? gal vaidentuvėje gilios neištirtos filozofijos? ar gal tai yra kas-nors naturališkas, suprantamas žmogaus protui? Juk tukstančiai išsižada pasaulio, kad apsigyventi čionais! Ar jie atidengė to apkerinimo paslaptį? Ar jiems to užtenka gyvenimo užganėdinimui?... Jaigu gojus suteikia jiems užganėdinimą, dėlko-gi negalėtų suteikti jam dvasios ramybę? Tiesa, buvo žydas; bet ar-gi užganėdinimas butų suteikiamas visiems, apart Abraomo vaikų? Užimtas tomis mislimis pasiryžo apžiurėti ir ištirti viską, kas tiktai buvo galima.

Tam pasiryžimui, rodos, pats dangus jam gelbėjo: buvo giedras, mėlinas. Saulės spinduliai apdengė visą gojų.

Staiga nuo miško pustelėjo sriovė vėjalio drauge su kvapsnimi rožių ir kvepiančių šaknų; sustojo drauge

su kitais ir žiurėjo, iš kur atėjo tas vėjalis.

— Ar ten yra daržas? — paklausė šalia stovinčio.

— Tenai gal yra apvaikščiojamos kokios religijinės apeigos — atsakė tas prigimtoje jo kalboje, iš ko Ben-Huras nusistebėjo ir paklausė:

— Ar esi hebriečiu?

Žmogus šypsodamasis atsakė:

— Gimiau ant akmens metimo nuo Jeruzolimos turgavietės.

Ben-Huras norėjo užvesti su juomi ilgesnę kalbą, bet minia sujudo iš vietos, nustumdama jį šalin tako, vedančio link miško, ir nunešdama nepažįstamą. Tas buvo apsirengęs paprastai, su lazda rankoje, rusvu susegtu geltonais šniurais ploščiumi. Jo veidas buvo žydiškas, kurio jaunikaitis negalėjo užmiršti.

Atsiskyrė vietoje, kurioje takas sukosi į mišką. Ben-Huras pasinaudojo tuomi ir pirmiausia įėjo į krumus, kurie iškart išrodė naturališkais, tuojaus pasirodė, kad ir čia buvo darbas žinovo rankos. Vieni krumai žydėjo, kiti buvo aplipę vaisiais; tarpu jų skleidėsi užsėta įvairiomis gėlėmis pieva. Bezdai ir rožės, lelijos ir tuliponai, aleandrai ir kiti įvairųs augalai pripildė orą maloniu kvapsnim.. Dėl padailinimo apielinkės tarp krumų ir gėlių vingiavo sriuvendamas gryno vandens upelis.

Iš visų pusių tankumynuose pasigirdo burkavimai karvelių ir purplių, juodvarnių krankimas, kurie tupėjo tarp šakų ir rodosi laukė jo pribuvimo. Lakštingala, pasislėpus tarp lapų tyliai tupėjo, norints svečias butų galėjęs pasiekti ją ranka. Čia jau iš po jo kojų pašoko voverė.

Atsisėdo po citrinos medžiu, maudančiu savo palšas šaknis upelio sriovėje; ten pat tarp lapų upelyje tupėjo lizdelyje tilvikas. Paukštelis rodėsi žiurėjo jam į akis. Nenorint pamislijo: užtiesą, šis paukštelis aiš-

kina man, kuomi yra ši vieta, nes sako: nesibijau tavęs, nes teisė šios puikios vietos yra meilė!

Taip ištiesų, teisė, kuri čia valdė buvo meilė, bet ant nelaimės, meilė be teisės.

— Izraeliaus Dieve! — sušuko balsiai prasiblaivęs. — Motin! Tirza! tebuna prakeikta valanda, kurioje, užmiršęs, jog netekau jųs, jaučiuosi laimingu!

Išbėgo iš tankumyno ir sustojo prie puikiai išmuryto kanalo. Taku užėjo ant tilto, nuo kurio pamatė daugybę kitų tiltų, kurių kiekvienas buvo pastatydintas kitoniškai.

Žemiau savęs matė tykų vandenį, toliaus tą pat vandenį, ošiantį tarp akmenų, o dar toliaus vėla užtvenkimą vieną ir kitą, tęsiantįsi, kol galėjo užmatyti žmogaus akįs.

Priešais Ben-Hurą tiesėsi ciprisų miškas, jo medžiai stovėjo eilėmis, tiesųs nei laivo stiebai. Iš gilumos miško girdėjo linksmą trimito gaudimą, o už valandos pamatė gulintį ant vejos žmogų; pažino jį; buvo tai žydas, kurį susitiko ant kelio į šventinyčią. Žmogus pakilo ir prisiartinęs prie jo tarė:

— Ir vėla ramybė su tavimi!

— Dėku tau — atsakė Ben-Huras. — Ar eini ton pusėn, kur aš?

— Einu ant lenktynių, o jaigu tai tavo kelias...

— Ant lenktynių!

— Taip, trimitas, kurį dabar girdėjai, šaukia mėginančius.

— Drauge — tarė Ben-Huras — prisipažįstu, kad nežinau gojaus, o jei leisi man eiti drauge su tavim, busiu dėkingas.

— Linksmina tas mane. Klausyk, štai dundėjimas važiuojančių į lenktynes vežimų.

Ben-Huras klausė, paskui uždėjo ranką ant žydo peties ir tarė:

— Esu sunum duumviro Ariuso, o tu?

— Esu Malluch, Antiochijos pirklys.

— Gerai, garbingas Malluche, trimitas, tarškėjimas ratų ir proga pamatymo žaislės užima mane. Žinau tą viską, o Rymo arenos žino mane. Skubinkimės ant lenktynių!

Malluch, truputį pamąstęs, tarė:

Duumviras buvo Rymionis, o jo sunus žydiškuose rubuose?

— Garbingas Arius buvo mano priimtu tėvu — atsakė Ben-Huras.

— O taip, suprantu.

Išėjo iš giraitės į lauką, perskriostą platum lygum keliu. Vidurys kelio buvo aplietas vandeniu, o šalimis nutiestos virvės, pridrutintos prie dailiai apdrožtų kuolelių. Dėl parankumo žingeidžių ir spekuliantų buvo kelios šėtros su sėdynėmis. Atsisėdo ir naujai atvykusieji, o Ben-Huras skaitė vežimus; suskaitė jų dešimt.

— Veliju jiems laimės — tarė prielankiai. — Nemislijau, kad Rytuose kinkoma daugiau kaip pora arklių; tuomtarpu matau, kad turite ambiciją ir valdote karališku ketvertu. — Prisižiurėkime!

Aštuonetas protegių, labai gerai valdomų, pribuvo ant vietos. Devintas lėkė šuolia. Ben-Huras džiaugsmingai sušuko:

— Atlankiau cezaro tvartus, bet prisiekiu ant atminties mųsų tėvo Abraomo, nemačiau dar tokių!

Paskutinis ketvertas lėkė prie jų; tuomtarpu kasžinkas suriko. Ben-Huras dirstelėjo ton pusėn, iš kur pasigirdo balsas, ir pamatė keliantįsi nuo žemės senelį, su pakeltomis augštyn rankomis ir sugniaužtomis kumsčiomis. Jo akįs žėrėjo iš piktumo, o puiki žila barzda pridavė jam pavartaunumo. Nepaisant to, nekurie iš aplinkinių, juokėsi iš to.

— Juk turėtų pagodoti žilus senelio plaukus! Kas per vienas, tas žmogus? — užklausė Ben-Huras.

— Tai yra žmogus, turintis didelę įtekmę tyruose netoli Moabu; yra savininku didelių kaimenių kup-

rių ir arklių; turi titulą šeiko, o jo vardas Ilderium — atsakė Malluch.

Tuomtarpu vežėjas stengėsi sulaikyti savo ketvertą, bet veltui, ir tas užtraukė baisų piktumą ant šeiko.

— Tepagriebia jį Abadon (liuciperius)! — rusčiai šaukė šeikas. — Skubinkite, vaikai, bėgkite!

Tie žodžiai buvo atkreipti į jo žmones.

— Girdite?! Juk jie taippat, kaip ir jus, yra tyro vaikai! Stverkite juos! stverkit!

Arkliai lėkė aklai.

— Prakeiktas Rymionis! — šaukė grumodamas kumščia šeikas.

— Juk sakė, kad galės juos valdyti! Prisiegavo ant visų savo lotyniškų dievų, kad jo rankose lėks kaip ereliai, o klausys jo, nei avinėliai. Prakeikta šio melagio motina, kuri vadina jį savo sunum! Ką jis daro! Dirstelėkite į juos nepalyginamus bėgunus! O jis! na tegul tik pamėgina užduoti jiems botagu! Negalėjo daugiau kalbėti, žodžiai sustojo gerklėje, išdavė tiktai knarkiantį balsą. — Skubinkite, stverkite juos, nesibijokite! Vienas žodis dainos, kuriaja motina liuliavo jus lopšyje, nuramdis juos! O pašėlęs! kam užsitikėjau Rymionui! kam pavedžiau juos į svetimtaučio rankas! — šaukė senis. Piktumas užėmė jo kvapą, draugai stengėsi jį nuraminti, kiti-gi stengėsi sulaikyti įsibėgusius žirgus.

Ben-Huras suprato ir gailėjosi šeiko; jautė, kad kas toks aukštesnis, nei savininko išdidumas ir baimė pralošimo, spaudžia jo širdį, jis mislijo, kad tie jausmai kįla nuo prisirišimo prie savo gyvulių.

Bet ir buvo tai parinkti arkliai, vieno dydžio, vieno plauko, be jokio skirtumo visi kaip vienas, o taip dailaus sudėjimo, kad išrodė mažesniais, nei buvo. Sprandai jų buvo išriesti nei lankas, o nuo jų karojo puikus, tankus karčiai. Kojos buvo tiesios ir plonos,

kanopos blizgėjo. Šeikas vadino juos neapmokamais ir turėjo tiesą.

Gerai prisižiurėjęs jiems Ben-Huras tuoj pažino jų su valdovu prietikį. Užaugo jie prie jo akių, ir kaipo vaikai buvo korupestingiausia apžiurėti; naktimis sapnavo juosius. Išaugo jie jo šetrose, tarp jo vaikų, prie jo ugnelės, o atvedė juos miestan, kad pergalėti išdidžius ir neapkenčiamus Rymionis. Visai neapkenčiamus Rymionis. Visai neabejojo apie pergalę, kad tik surastų gerą vežėją, pilną drąsos, nes jo žirgai klausė tik stiprios rankos. Iš pat pradžių laukė jo skausmingas vylius, nemokėjo atsikratyti gėdos paniekinančiu nusišypsojimu ir atstatyti netikusį samdininką, kaip tai padarytų žmogus vakarų civilizacijos. Jisai, kaipo Arabas, šeikas savo giminės, buvo didžiai užgautas, ir įpuolė į neapsakomą piktumą.

Dar jis neperstojo keikęs, o tukstančiai rankų jau sulaikė apsiputojusius žirgus. Toje valandoje pasirodė nauja regykla. Ant kelio pasirodė naujas vežimas, parengtas taip, kaip kad pasirodo paskirtoje lenktynėms dienoje. Mat Dafnos gojuje lenktynės buvo tik prisirengimu prie lenktynių, kurias parengs miestas priėmimui konsulio. Tuomtarpu prisižiurėkime puikumui naujai pasirodžiusio vežimo.

Vežimas buvo panašus į kitus; buvo ant dviejų žemų ratų, ant storų ašių.

Vežėjai buvo gabųs ir išdidųs, kaip ir šiandie. Paprastai eidavo lenktynėn tik su pora arklių, tiktai nepaprastuose atsitikimuose, kaip Olimpiškose žaislėse arba per iškilmingas šventes kinkydavo ketvertą. Iš patyrimo žinota, kad dėl pasekmingo valdymo buvo liuosybė judėjime, dėlto tai ir pakinkymas buvo labai prastas ir lengvas.

Ligšiol žiopsanti minia užsilaikė ramiai; paskutinis vežėjas turėjo laimę. Artinantis prie vietos, kur stovėjo Ben-Huras, kilo garsus šauksmas, delnų plojimas. Viduriniu du arkliu buvo juodu, kraštutiniu bal-

tu, kaip sniegas; visi pagal Rymionų budą buvo su trumpai nukirptomis uodegomis, supintais į kasas karčiais su geltonais ir raudonais kaspinais.

Pagalios vežėjas ant tiek prisiartino, kad kiekvienas galėjo aiškiai jį matyti ir prisistebėti jo gabumui. Jau tik pats vežimo puikumas atkreipė ant savęs visų akis.

Ben-Huras taippat tėmijo į jį.

Iš pradžių Ben-Huras nematė vežėjo veido, bet jo judėjimas buvo jam pažįstamu.

Kas tai galėjo buti? mislijo, kol vežimas visai neprisiartino. Pagal priėmimą dasiprato, kad vežėjas turi buti arba valdžios numylėtinis, arba kokis kunigaikštis. Nebuvo tame nieko įdomaus, nes ir patįs karaliai nesigėdino mėginti įgyti pergalėtojo vainiką. Juk Neronas ir Kommodus buvo pasišventę vežėjystei; Ben-Huras prasigrudo per žmones ir atidžiai tėmijo į vežimą.

Dabar aiškiai pamatė vežėją. Važiavo drauge su juomi pagal tiesas, kitas vyras, grekiškai vadinamas Mirtilos. Ben-Huras matė tiktai vežėją įsikirtusį į vadžias; ištikro jis išrodė puikiai! Apsisiautęs buvo šviesiai raudona tunika, tiesėjėje rankoje, laikė botagą, kitoje vadeles. Išrodė išdidum ir visai nepaisė pagyrimų šauksmo. Ben-Huras stovėjo taippat nei stovyla, rustus, nes prijautimas neapvylė jo, — vežėjas buvo Messala!

Pasiskyrimas arklių, puikumas vežimo, išvaizda ir drąsa vežėjo, pertikrino Ben-Hurą, kad Messala niekuomi neatsimainė, kad vis buvo baisiai išdidus, drąsus, niekinantis ir išjuokiantis švenčiausius dalykus.

Tuotarpu pakilo tulas arabas ir sušuko:

— Rytų ir Vakarų žmones, klausykite! Sveikina jumis garbingas šeikas Ilderim! Atsivedė jisai čionai ketvertą arklių, paeinančių nuo arklių išmintingojo Saliamono dėl lenktynių. Reikalauja stipraus vyro, kuris mokėtų juos valdyti, o kuris pataikįs tai atlikti,

tą apipils turtais. Čia ir ten mieste, kur tik susirenka daugiau žmonių, pagarsinkite apie tai visiems. Taip sako mano valdovas, šeikas Ibrahimas Gerasis!

Tas apskelbimas tuojaus pasklido po visą Antiochiją. Ben-Huras vadžiojo akimis nuo šeiko į Heroldą, o Malluch dasiprato, kad saugojamas jo jaunikaitis apsiims atlikti tą reikalą. Atsikvėpė kada tas, atsigrįžęs į jį, tarė:

— Garbingas Malluch, kur nusiduosime dabar?

— Jaigu sektumei tuosius, kurie pirmu kart aplanko šitą vietą, vertėtų tau nusiduoti ir išklausyti savo ateities — atsakė tas.

— Galėtume, sakai, nueiti paklausti ateities, tas atsiduoda stabmeldyste, vienok eiva pas deivę.

— Nesibijok, Ariaus sunau, Apolo deivės atlieka tą labai lengvai. Nereikia leistis į mistišką kalbą su Pytija arba Sybilla (dievų paskirtos burtininkės), nusipirksi tiktai šviesiai nuskintą papiruso lapą, o įkišęs jį į tulo šaltinio vandenį, pamatysi parašytą ant jo savo ateitį.

Matomai Ben-Huro neužėmė tas, nes nobodžiai tarė:

— Yra žmonės, kuriems nereikia rupintis apie ateitį.

— Eitum tat verčiau į šventinyčią?

— Ar šios šventinyčios yra Grekų?

— Taip jas vadina, nes pastatytos pagal Gregų stilių.

— Grekų šventinyčios yra panašios viena kitai. Kaip vadinasi šaltinis, apie kurį minėjai?

— Kastalija.

— Jis garsus visame pasaulyje, eiva pažiurėti.

Beeinant Malluch tėmijo į naują savo draugą ir patėmijo, kad jo liuosybė apsiėjime pranyko. Netėmijo į praeivius, nesistebėjo gražybėmis, ėjo giliai užsimąstęs.

Messala sujudino jo mislis; jam išrodė, kad ve, tik valanda laiko kaip atsitraukė nuo motinos, kad nedaugiau valandos, kaip Rymionis apiplėšė ir užpečėtijo jo tėvų namus. Stojo jo akysė anie perleisti be vilties (jei galima kada nustoti vilties) metai, praleisti prie irklo, kur prie nuolatinio darbo neturėjo kitos mislies, kaip tik atkeršijimą. Pirma atkeršijimo auka turėjo buti Messala. Gratusui, mislijo sau, gal dar ir atsirastų pasigailėjimo kibirkštėlė, bet Messalai neikados! Kas-gi, kad ne jisai, išdavė mus persekiotojams? kas, kad ne jis, kada meldžiau pagalbos — ne sau — išjuokė mane ir apleido nelaimėje? Jisai, taip jisai! Taigi ir savo svajones Ben-Huras visados baigė vienu ir tuomi patim prašymu: O Viešpate, geras mano tėvų Dieve, suteik man vertą atmonijimą, kada jį patiksiu.

Dabar susitiko. Gal Ben-Huro jausmai butų ne taip aštrus, gailestingesni, kad butų sutikęs Messalą varge ir nužemintą, bet buvo priešingai, sutiko pilną pertekliaus ir garbės.

Ką Malluch paskaitė tuomtarpiniu neužganėdinimu, buvo mąstymai, kur jam teks pasitikti su Messala ir kokiu budu padarys tą susitikimą neužmirštamu.

Žmonės suėjo į apsodintą ąžuolais aleją, labai parankią pasivaikščioti. Čia traukė raiti, ten pėsti, toliaus vergai, nešanti lektikose moteris. Laikas nuo laiko tarškėjo vežimai. Aleja ėjo slėniu į pakalnę, kurią grendė siena. Čia pamatė garsų Kastalijos šaltinį.

Su vargu persigrudo per murus ir Ben-Huras pamatė sriovę gryno vandens, kurs oždamas ir putodamas pylėsi iš uolos ir tekėjo į murmurinį kubilą.

Netoli kubilo prie uolos sėdėjo senas žilas kunigas. Žiurint į skaitlingą minią sunku butų pasakyti, kas čia ją patraukė — šaltinis, ar kunigas. Matė jį visi, ir jisai matė ir girdėjo juos visus, bet iš jo burnos nieks neišgirdo nei žodžio. Kartas nuo karto praeivis padavė jam pinigą, o jisai paduodavo papiruso lapą.

Gavusis lapą skubinosi suvilginti jį šaltinio vandenyje, paskui nešė ant saulės ir prie jos spindulių skaitė ant lapo parašą. Dar Ben-Huras nespėjo įgyti lapo, kada nauji svečiai artinosi pieva. Visi, neišskiriant ir Ben-Huro, nusistebėjo iš tų naujų svečių.

Raitas keleivis pirmiausia vedė didelį, baltą kaip sniegas kuprį, ant kurio buvo įtaisyta plati šėtra (hondah). Du kitu raiteliu su raguotinėmis rankose jojo paskui kuprį.

— Kas tai per kupris! — tarė susirinkusieji.

— Tai pribuna kokis svetimžemis kunigaikštis — patėmijo antras.

— Greičiau karalius.

— Karalius jotų ant dramblio!

— Kupris, ir da baltas — tarė kitas. — Ant Apolo, draugai, pribuvantieji, tai ne kunigaikščiai ir ne karaliai, bet kaip matote, yra moteris, rodosi, kad dvi.

Svetimžemiai prisiartino.

Kupris kaip ištolo, taip ir išarti išrodė labai dailiai, ir niekas dar nebuvo matęs didesnio ir gražesnio. Nieko tat stebėtino, kad visų akis buvo atkreiptos į pribuvančius, norint dasižinoti, kas jie per vieni — vyrai ir moteriškė po uždangalu.

Senis teisingai išrodė ant kunigaikščio. Jo liesas, įdubęs veidas buvo panašus į mumiją, dėlto sunku pasakyti, prie kokios prigulėjo tautos. Vienatiniu brangiu daiktu, kurį galima buvo ant jo patėmyti, buvo kaklaryšis.

Sėdinti šalia jo moteriškė pagal Rytų madą ant burnos turėjo uždangalą. Viršuj alkunių ant puikių plikų rankų blizgėjo brasletai, gyvatės pavidalo. Ant pirštų spindėjo žiedai. Taip tėmijo į minią žmonių, kad nepaisant įpročių, atidengė net savo burną, kad gerianis galėtų matyti. Buvo tai labai patogi moteriškė.

Matomai kaip žmonės, taip ir vieta patiko dailiai moterei, nes pratarė kelis žodžius į draugaujantį jai

Etiopietį, o tas atvedė verbliudą arčiau prie šaltinio ir liepė jam atsiklaupti, paskui paėmė iš jos rankų puodelį ir nuėjo pasemti vandens. Tuomtarpu pasigirdo, tarškėjimas ratų ir dundėjimas bėgančių arklių. Su kliksmu visi leidosi bėgti į šalis slėpdamiesi nuo arklių kanopų.

— Sergėkitės! — sušuko Malluch, — Rymionis nori mus suvažinėti.

Ben-Huras atsigrįžo ir pamatė Messalą, lekiantį su savo ketvertu arklių tiesiok ant žmonių minios. Dabar matė jį dar arčiau.

...šoko prie arklių, pagriebė vieną vidurinių už pavadžio...

Pabėgę į šalis žmonės paliko kuprį, kuris, nežiurint, jog arklio kanopos vostik jo nesiekė, ramiai sau gulėjo; matomai per daugelį metų buvo taip lepinamas, kad nežinojo pavojaus. Etiopietis laužė sau rankas, o senis norėjo bėgti, iš senatvės, o taip-gi iš išdidumo nesijudino iš vietos. Merginą vostik nesumindžiojo, kada stovintis šalyje Ben-Huras suriko į Messalą!

— Stok! žiurėk, kur važiuoji!

Patricijus nusijuokė. Ben-Huras, matydamas, kad pagalba jam reikalinga, šoko prie arklių, pagriebė vieną vidurinių už pavadžio šaukdamas: — Tai taip mažai skaitai žmogaus gyvastį, tu, Rymo šunie!

Arkliai sustojo ant vietos, vežimas pakrypo, vostik neapvirto. Messala vostik susilaikė nuo likimo savo Mentiloso, kuris iškrito iš vežimo kaip pėdas. Pamačiusi praėjusį pavojų minia pasileido juokais.

Dabar Rymionis išlipo iš vežimo, dirstelėjo į Ben-Hurą, o priėjęs prie kuprio tarė į senį ir moteriškę:

— Meldžiu atleidimo — meldžiu abiejų. Vadinuosi Messala ir prisiekiu ant senos motinos žemės, kad nemačiau nei jųs, nei kuprio. Kas-gi lytisi šių žmonių, tai gal perdaug užsitikėjau ant savo gabumo ir norėjau pažaisti su jais, o dabar jie mane išjuokia. Tegul ir taip buna.

Jo žodžiai visiems patiko. Užstojo tyla, nes kiekvienas norėjo išgirsti ar nepasakys dar ko, ką matydamas Messala, paliepė savo draugui atsitolinti drauge su vežimu, o pats atsigrįžo į moterį:

— Kas per vienas šis šalia tavęs garbingas žmogus, kurio atleidimo, jaigu dar neaplaikiau, nuolankiai meldžiu; ar esi jo duktė?

Ji nieko neatsakė.

— Ant Pallas, esi daili! Kad tik Apollo nepakįstų imdamas tave už tą numylėtinę, kurios neteko! Kokią šalį vadini tėvyne? Nesigręžk, tavo akyse spindi Indijos saulė, o tavo lupas dabina ženklai Egipto meilės. Nežiurėk į aną vergą, verčiau parodyk man milaširdystę; pasakyk, kad gavau atleidimą.

Kalbant jam tuos žodžius, ji maloniai pažiurėjo į Ben-Hurą ir linktelėjus galvą su nusišypsojimu užklausė:

— Ar nesiteiksi prisiartinti?

Prisiartinus jam kalbėjo toliaus:

— Imk šį puoduką ir pasemk vandens, nes mano tėvas ištroškęs.

— Esu tavo tarnu — atsakė Ben-Huras, o išpildęs prašymą stojo priešais Messalą. Akįs jų susitiko, žydo akįs žėravo neapykanta, Rymionis buvo ramus ir liuosas.

— O poni, lygiai daili kaip briesminga! — kalbėjo Messala. — Jaigu Apollo nenuneš tavęs į aukštesnius legijonus, neužilgo mane vėla pamatysi. Nežinau tavo tėvynės, nežinau tat kokiam dievui prisiegti ir kokiam tave pavesti, šaukiu tat visokius dievus ir jiems tave pavedu!

Kadangi tuomtarpu Mitrilos užvažiavo su vežimu, nuėjo prie jo. Moteriškės akįs sekė paskui jį o jose nebuvo nei ženklo piktumo. Priėmė nuo Ben-Huro vandenį, tėvas išgėrė, o ji pridėjo prie savo lupų puodelį ir maloniai žiurėdama padavė jį Ben-Hurui, tardama:

— Priimk, meldžiu, šitą taurę, yra pilna palaiminimų, o visi tau!

Toje valandoje kupris sujudo, atsistojo ir pradėjo eiti, o senis, atsigrįžęs į Ben-Hurą, tarė:

— Prisiartink — jam priėjus, kalbėjo. — Tik vienas yra Dievas, Jo varde dėkoju tau. Esu Baltazaras Egiptietis. Dideliame palmų gojuje, netoli kaimo Dafnos, gyvena šeikas Ilderim Gerasis šėtrose, o męs esava jo svečiai. Ieškok mųs ten, o apturėsi svetingą ir dėkingą priėmimą.

Ben-Huras su pagodone klausė malonaus senelio balso. Žiurėdamas į atsitolinančius da kartą pamatė Messalą, taippat linksmą, kaip ir pirmiau.

XVI.

Nėra lengvesnio budo nepatikti kitiems, kaip kad pasielgti gerai ten, kur jie pasielgė blogai. Bet nėra įstatų be išskirimų. Malluch buvo išskirimu ir Ben-Huras savo pasielgimu stojo dar aukščiaus jo nuomonėje. Kad apart paviršinių jo darbų butų galėjęs atidengti dar vidurinius jaunikaičio jausmus, toji diena butų labai svarbi Simonidesui.

O vienok jau turėjo kuomi pasigirti, nes buvo persitikrinęs, kad jis buvo žydas ir garsaus Rymionies augintinis. Apart to patėmijo dar šį-tą; rodėsi jam, kad tarp duumviro sunaus ir Messalo buvo kokis tai ryšis; bet kokis, ir kaip apie tai patirti, nežinojo. Tuomtarpu Ben-Huras pats jam tame pagelbėjo, nes, padėjęs ranką ant jo peties, nusivedė į šalį ir tarė:

— Garbingas Malluche, pasakyk man, ar gali žmogus užmiršti savo motiną?

Tas trumpas, graudžiai ištartas užklausimas, nustebino Malluchą. Pažiurėjo Ben-Hurui į veidą, lyg norėdamas išskaityti iš jo, ką tas klausimas reikštų. Išsyk, mechaniškai atsakė: "Ne". — Bet už valandos, lyg atsipeikėjęs, pridurė: — Jaigu žydas, neikados! — Paskui, pamislijęs truputį, vėl tarė:

— Pirmutiniu mano mokslu Sinagogoje buvo Schema, antru-gi buvo žodžiai Siracho sunaus, kurie skamba: — Godok savo tėvą iš visos sielos, o atmink skausmus savo motinos!

Ben-Huras kaskart labiau raudo, paskui tarė:

— Tavo žodžiai priminė man saldžią mano jaunystę ir parodė, jog tu, Malluche, esi teisingu žydu. Tikiu ir atsidedu ant tavęs.

Tai tardamas nuėmė ranką nuo jo peties ir pridėjo sau prie krutinės, tartum, norėdamas sulaikyti, smarkų širdies plakimą.

— Mano tėvas — kalbėjo toliau — turėjo didelį

vardą ir buvo pagodotas Jeruzolimoje, kur gyveno. Žuvus tėvui, motina buvo dar jauna, gera ir patogi, taip gera, kad visi ją mylėjo ir godojo. Laimė laukė mųs ateityje. Turėjau ir seserį, visi trįs buvome laimingi, pagal ano mokslinčiaus žodžius: — Dievas negalėdamas buti visur, sutvėrė motinas. — Tulą dieną garsus Rymionis turėjo nuotikį, kada su kariuomene jojo pro mųsų namą. Kareiviai tuojaus išlaužė mųsų vartus ir suėmė mus. Nuo tada nemačiau daugiau nei motinos, nei sesers. Nežinau, ar gyvos, nei kas su jomis atsitiko. Bet, Malluch, žmogus, kuris šiandie vostik nesuvažinėjo mųsų, buvo laike mųsų atskirimo ir išdavė mus kareiviams; girdėjo mano motinos maldavimus ir kliksmą ir... juokėsi! Užtiesą, sunku pasakyti, kas ilgiaus užsilaiko atmintyj: meilė ar neapykanta. Šiandie, Malluche, pažinau jį ištolo...

Kalbėdamas tai, nutvėrė Mallucho ranką ir kalbėjo toliaus:

— Malluch, jisai žino paslaptį, už kurią atiduočiau gyvastį! Jis gali pasakyti, kur jos randasi ir kokiose sąlygose. Jaigu jos, ach! jaigu atsiskyrė su šiuomi pasauliu, tai žinau, kas buvo jų mirties priežastimi! Jisai gali pasakyti, kur jų kaulai manęs laukia!

— O jis to nenori?

— Ne.

— Kodėl?

— Nes aš žydas, jis Rymionis.

— Tai kas? Juk ir Rymionįs turi liežuvius, o žydai, nors ir paniekinti, turi budą jų pajudinimui.

— Ne tokį, kaip jisai. Ne, pagalios yra tai valdžios paslaptis. Mano tėvo turtas paimtas ir išdalintas.

Malluch suprato ir linguodamas galva užklausė:

— Ar pažino tave?

— Negalėjo. Išsiųsta mane ant mirties ir senai esu paskaitytas per mirusį.

— Stebiuosi, kad nešokai ant jo — tarė Malluch.

— Tas butų atėmęs nuo manęs galę atsiekti savo mierį. Galėjau jį užmušti, o žinai gerai, Malluch, kad

Ben-Huras.

mirtis dar tvirčiau užlaiko slaptybę, nei begėdingas Rymionis.

— Kas turi tiek priežasčių atkeršijimui ir nesi-

naudoja tokia proga, tas turi but tikras, kad ateitėje galės dar geriaus atkeršyti savo priešui.

Tie patėmijimai atmainė Mallucho pažvalgas, jisai perstojo buti draugu iš priderystės, bet stojo prisirišusiu tarnu, nes Ben-Huras patraukė jį pats, o jisai tarnavo jam iš visos širdies.

Už valandėlės Ben-Huras kalbėjo toliaus:

— Neatimsiu jam gyvasties, geras Malluche; jį dengia slaptybė, kurią žino, bet noriu jį nubausti ir nubausiu, jaigu man dar padėsi.

— Jisai Rymionis! — sušuko Malluch — o aš iš giminės Judo. Pagelbėsiu tau, einu su tavim! Jei nori, prisiekiu tau!

— Duok man ranką, užteks to.

Kada padavė viens kitam ranką, Juda lengvai atsidusęs tarė:

— Tas, ko nuo tavęs noriu, nėra nei sunkum, nei apsunkinančiu sąžinę. Eiva.

Perėjo taku per pievą prie šaltinio, paskui Ben-Huras vėl prakalbėjo:

— Ar pažįsti šeiką Ilderimą Geraįį?

— Pažįstu.

— Kur yra jo palmų gojus, arba kaip toli į Dafnos kaimą?

Malluch pradėjo abejoti, atsiminė dovaną ir malonius dailios moteriškės žodžius prie šaltinio, ir pats savęs klausė, ar-gi Ben-Huras dėl meilės užmirštų motiną, vienok atsakė: Palmų gojus yra nuo kaimo atstume dviejų valandų važiavimo arkliu, o vienos valandos kupriu.

— Dėkui tau, bet tai dar negalas; pasakyk man, ar lenktynės, kurias priminei, jau apgarsintos ir kada atsibus?

Tie žodžiai, jei ir nevisai suramino Malluchą, tai vis-gi jį labai užėmė, nes matė kokį-tai gilesnį mierį; ir atsakė:

— O taip, bus puikios lenktynės, norints rengia jas prefektas privatiniai ant garbės konsulio Maksencijaus, kuris čia vieši besirengdamas užpulti ant Partų. Prefektas yra labai turtingas ir lenktynes galėtų parengti pats vienas, vienok leidžia prisidėti pinigiškai turtingus Antiochijos piliečius, kurie nori pasitarnauti didžiam konsuliui. Jau mėnesis atgal išsiųsta pasiuntiniai į visas šalis, kurie pagarsino lenktynes ir cirko atidarymą. Vien-tik prefekto vardo užtenka dėl sujudinimo žmonių Rytuose, o dabar da prie to vardo prisijungė Antiochija! Visi miestai pasiskubįs ant tos žinios, pasitikėdami aplaikyti karališkas dovanas ir pasistebėti nematytai dar ligšiol regyklai.

— O cirkas?... Girdėjau, kad mažai ką skiriasi nuo Maksimuso cirko.

— Kalbi apie tą, kuris yra Ryme. Mųsų turi į du šimtu tukstančių sėdynių, o anas ant septyniasdešimt sėdynių daugiau. Čionykštis yra murmurinis, Rymo taippat; daugiau jokio skirtumo nėra.

— Ar čia yra tos pat teisės?

Malluch nusijuokė ir tarė:

— Kad Antiochija išdrįstų kuomi nors skirtis, ar-gi Rymas galėtų buti taip galingu, kaip yra dabar? Žinoma, kad priimtos Maksimuso teisės valdo ir šičia, apart mažo skirtumo. Ten kartu neišvažiuoja daugiau, kaip keturi vežimai, čionai visi, kiek tik jų yra.

— Tai pagal Grekų įprotį — atsakė Ben-Huras.

— O taip, Antiochija yra labiau grekiška nei rymiška.

— Tat galiu imti savo locną vežimą?

— Vežimą ir arklius; to niekas neužgina.

Malluch patėmijo, kad ant Ben-Huro veido atsimušė užganėdinimas.

— Dar vienas, Malluch, kada bus lenktynės?

— Ach, atleiskie, bučiau užmiršęs svarbiausį daiktą — atsakė — jei dievai laimįs, kalbant pagal Rymio-

nų įprotį, konsulis pribus užporyt, o šeštą dieną po jo pribuvimo atsibus žaislės.

— Truputį mažai laiko, bet turi užtekti! Ant didžių Izraeliaus pranašų! vėl paimsiu vadžias į rankas. Bet palauk, dar vienas klausimas, ar ištikro Messala eis lenktynėn?

Dabar Malluch suprato Ben-Huro mierį nužeminti Rymionį. Vienok, kaip Jokubo ainis, tuojaus pradėjo svarstyti sunkumą pasiryžimo ir užklausė:

— Ar esi gerai išsilavinęs tame dalyke?

— Nesibijok, drauge. Maksimuso cirke per tris metus, kada aš išeidavau, niekas, apart manęs, neaplaikė pergalėtojo vainiko. Paklauskie — paklausk geriausių ir drąsiausių tarp jų, o jie patvirtįs mano žodžius. Pats cezaris paskutiniame laike pavesdavo man savo arklius, kad stočiau su jais prieš visą pasaulį.

— O tu neapsiėmei padaryti tai? — užklausė Malluch.

— Aš... aš žydas... — Ben-Huras rodos drebėjo kalbėdamas. — Norints nešioju Rymionų drabužius, neapsiėmiau, nenorėdamas užgauti mano tėvo vardo. Mokykloje galėjau lavintis, bet cirke, butų tai peržengimas mųsų tiesų. Jaigu čia eisiu lenktynėmis, tai prisiekiu, kad nedarau to dėl įgijimo dovanų.

— Palauk, neprisiegk — sušuko Malluch. — Dovana, tai dešimt tukstančių sesterciją. Tai turtas, užtenkantis visam gyvenimui.

— Ne man, nors jį prefektas padaugintų penkiasdešimt kartų. Ką kalbu, dar daugiau, daugiau nei cezarų įeigos nuo pirmo jų viešpatavimo metų; labiaus mane traukia žaidimas, laike kurio noriu nužeminti savo priešą. Aukščiau visko statau atkeršijimą, o tą tiesos daleidžia.

Malluch nusišypsojo ir linktelėjo galvą, lyg sakydamas:

— Gerai, gerai — žinai, kad žydas supranta žydą.

— Messala eis lenktynėn — pridurė — jau po kelis kartus buvo tas garsintu ant gatvių, pirtyse, teatruose. Pagalios negali jau atsisakyti, nes jo vardas yra jau įrašytas.

— Tat stato laižybas už jį... ar taip, Malluch?

— Taip, ir dėlko kasdien atvažiuoja šičia dėl mėginimo.

— Tat su šituo vežimu ir arkliais stos lenktynėn! O, kaip esu tau, Malluch, dėkingas, kaip džiaugiuosi! O dabar eiva į palmų gojų pas šeiką Ilderimą Gerąjį.

— Kada?

— Šiandie. Kaip misliji, ar galima butų rytoj išmėginti jo arklius?

— Patiko tau?

— Mažai juos mačiau — atsakė Ben-Huras — nes atvažiavus Messalai nieko apart jo nemačiau, bet ir to, ką mačiau užtenka, nes žinau, kad tie arkliai yra tyro garbe. Panašius jiems mačiau tiktai cezaro kaimenėse, o kas kartą tokius pamatys, visur juos pažįs. Rytoj, pasitikęs mane gali nepasveikinti, o bet-gi išduos tave judėjimas, išvaizda. Taippat galima pažinti tyrų bėgunus. Jaigu tas, ką apie juos kalba, yra teisybė, o aš pataikysiu valdyti juos savo pajėga, tai...

— Išloši sestercijas — pertraukė juokdamasis Malluch.

— Ne — atsakė Ben-Huras — verčiau padarysiu tai, kas tinka Jokubo ainiui ir viešai nužemįsiu savo priešą, bet — nekantriai pridurė — veltui leidžiame brangų laiką, skubinkimės dasigauti pas šeiką.

Malluch, truputį pamislijęs, tarė:

— Eikkime tiesiai į artimiausį kaimą; jaigu ten gausime pasisamdyti porą kuprių, tai už valandos busime ant vietos.

— Tat skubinkime.

Kaimas buvo puikus, aptvertas dailiais daržais.

Mųsų pažįstami pasisamdė kuprius ir leidosi link palmų gojaus.

Visa apielinkė buvo labai daili; puikųs medžiai viliojo keleivį netiktai savo pavėsiais, bet ir saldžiomis išnokusiomis vynuogėmis. Tarp gausiai užklotų įvairiais vaisiais lysių matėsi balti žemdirbių bustai. Tolumoje tarp medžių viršunių styrojo viršunės Tauruso ir Libano kalnų, o per tą puikią regyklą — nei sidabrinė juosta — tiesėsi Oronteso vanduo.

Pagalios prijojo prie upės ir jojo jos pakraščiais, apsilenkdami apgyventų klonių ir stačių krantų. Norints Oronteso krantai buvo puikiais ir kvepiančiais medžiais ir rodėsi jį uždengti savo šešėliais, vienok upės vanduo blizgėjo, nes stačiai puldami saulės spinduliai bučiavo jos vilnis. Tos vietos ramumas butų panašus į miegą, kad ne daugybė pluduriuojančių upėje laivų. Visa ta regykla žadino atminimą jurų, tolimų šalių, puikių miestų ir turtų nežinomų šalių. Kiek tai svajonių gali iššaukti baltas žėglis, kurs išpustas vėjo traukia į juras, o suglaustas rodo kelią namolei! Užimti panašiomis mintimis jojo du jaunu draugu ligi tylios ir blizgančios nei stiklas užtakos. Prie užsisukimo užtakos stovėjo aukšta sena palma, aplenkęs ją, pasukdamas į šalį Malluch pagriebė Ben-Hurą už rankos ir tarė:

— Žiurėk! štai palmų gojus!

Nėra gal puikesnės regyklos nei tarp "Laimingos Arabijos" oazų, nei gražių rumų karalių Ptolomeus'ų ant Niliaus krantų, kaip ta, kurią pamatė Ben-Huras. Rodosi, jau pati vieta stiprino jo dvasią išpildymui pasiryžimo. Po kojomis žaliavo minkšta žolė, paprastas karštas Syrijos papuošimas; viršuj mėlinavo aiškus dangus. Ar-gi Dafnos gojus dailesnis už šią vietą? — užklausė pats savęs Ben-Huras, o palmos lyg atminė jo mintį ir, norėdamos patraukti jį savo pusėn, lingavo savo viršunėmis ir vėdino jo kaktą.

— Žiurėk — tarė Malluch, rodydamas didelę palmą — kiekvienas rinčius ant jos kelmo ženklina metus gyvybės; suskaityk juos nuo šaknų iki šakų, o nenusistebėsi, kad tau šeikas pasakys, kad šis gojus užsodintas, kada Antiochijoje dar niekas apie Seleucijus negirdėjo.

Žiurint į puikumą palmos nenoromis poezijos dvasia perima žmogų. Dėlto tai poetai ir atiduoda jai tokią garbę.

Tokį jausmą turėjo ir Ben-Huras, kada tarė:

— Kad šiandie mačiau šeiką Ilderimą ant arenos, pasirodė man visai paprastu žmogumi. Šventinyčios perdėtiniai Jeruzolimoje žiurėtų į jį su paniekinimu; kas-žin, ar nepaskaitytų jį už šunį iš Edomitų (Idumiečių) kilmės. Kokiu budu tat jis gali buti savininku tokio gojaus, ir kaip galėjo jį užlaikyti nuo apiplėšimo besočių Rymo gubernatorių?

— Jaigu žmogaus kraujas tobulinasi bėgant laikui, tai, Ariaus sunau, Ilderimas yra didžiu žmogum nors ir Edomitu — karštai kalbėjo Malluch. — Visa šeikų eilė buvo jo pirmtakunais, o vienas jų, nežinau kuris, išgelbėjo vieną Syrijos karalių nuo priešų. Pasakojama, kad jam suteikė tukstantį raitelių, gerai pažįstančių tyrą. Pabėgimas nusisekė, o vieta, ant kurios stovime, yra garsi muityne, kurią su pagalba tyro vaikų laimėjo anas karalius ir užėmė sostą. Tada karalius, atmindamas geradėjystę, pašaukė tą tyro sunų, liepė iškleisti ten šėtras, pargabenti giminę ir kaimenes ir visą tą apielinkę su kalnais, ežerais ir medžiais pavedė jam ir jo vaikams ant amžinos nuosavybės. Niekas dar ligšiol neišdrįso užginti jam tiesą nuosavybės, o vėlesni valdovai tankiai turėjo sau naudą gyvenant sutikmėj su gimine, kurią Viešpats palaimino žmonėmis ir gyvuliais. Nepasiskupėjo nei valdžios, nes štai stojosi valdovais vienintėlio kelio tarp miestų ir valia jiems pasakyti pirkliui: "keliauk ramybėj!" arba "sustok!" o turėjo buti taip, kaip pasakė. Net Rymo

prefektas, ką valdovauja Antiochijoje, vadina laiminga tą dieną, kurioje Ilderimas Gerasis, taip vadinamas už savo gerus darbus, pribuva su pačiomis, vaikais, kupriais ir tarnais, kad pagal pavyzdį mųsų tėvų Abraomo ir Jokubo, apleidęs karčius savo tėvynės šaltinius, atsilėsti pavėsyje šito puikaus gojaus.

— Kaip tai gali buti? — pertraukė Ben-Huras, — mačiau, kaip šeikas iš piktumo pešė sau barzdą, pats save keikdamas, kad Rymionui pavedė savo arklius. Juk, jaigu butų girdėjęs cezaris, tikrai butų pasakęs: šalin su tokiu draugu, veskite jį nuo mano akių!

— Tavo patėmijimas teisingas — atsakė šypsodamasis Malluch — Ilderimas nėra Rymo draugu. Trįs metai atgal Partai užpuolė ant karavano, vežančio apart daugybės prekių dar surinktas nuo žmonių mokestis ir viską atėmė. Žmones nužudė, bet Rymo urėdninkai butų praleidę pro pirštus, kad ne cezaro pinigai. Tada nuo gyventojų pareikalauta sudėti mokestis išnaujo, tie pasiskundė cezarui, kuris uždėjo mokestį ant Erodo. Erodas užėmė Ilderimo nuosavybę, kad jisai kaipo kelio savininkas neišpildė savo priderystės. Šeikas atsišaukė prie cezaro, bet gavo tokį atsakymą, nuo kurio da ir šiandie sopa senio širdis, belaukiant valandos atkeršijimo.

— Ah, Malluch, nieko jis nepadarys cezarui.

— Apie tai pakalbėsime kitą kartą, bet štai jau tuoj ir Ilderimo gyvenimas, vaikai jau kalbina tave.

Kupriai sustojo, Ben-Huras pamatė kelias mergaites, kurios siulė šviežiai nuskintus daktilius. Ben-Huras paėmė kelis; sėdintis medyje, pro kurį ėjo, žmogus sušuko:

— Ramybė jums ir pasveikinimas!

Padėkoję mergaitėms už vaisius traukė toliaus leisdami kupriams eiti pagal norą.

— Turi žinoti — tarė vėla Malluch, — kad pirklys Simonides pasitiki ant manęs ir nekartą klausia mano patarimo. Kadangi tankiai bunu jo namuose,

tat pažįstu ir daugelį jo draugų, o tie yra taipogi atvirųs su manim. Tokiu budu pažįsta mane ir šeikas Ilderim.

Mallucho pasakojimas ant valandos atkreipė Ben-Huro mislis į kitą pusę, ir jo akyse stojo skaistus, liudnas Esteros veidas. Kaip maloniai žiurėjo ji į jį savo didelėmis juodomis akimis! Rodėsi, kad mato ją, girdi jos žingsnius, kad nešė jam vyną, ir balsą, kad kalbėjo į jį. Atjautė net jos sąjausmą, pasakojant jam apie savo vargus. Kaip miela buvo toji svajonė! Vienok, vostik dirstelėjo į Malluchą, tuojaus ji išnyko.

— Kelios savaitės atgal — toliaus kalbėjo Malluch — senas arabas pribuvo pas Simonidesą prie manęs. Matydamas, kad jis turi kokį svarbų reikalą, norėjau išeiti, bet neleido, tardamas: — Esi Izraelitu, gali tat pasilikti ir paklausyti įdomaus pasakojimo. — Aš nusistebėjau ir likausi, o dabar nors trumpai tau atkartosiu, ką girdėjau, nes ve jau jo šėtros ir gal jis pats plačiai tau papasakos apie viską. Daugelis metų atgal pribuvo į jo šėtras tyruose trįs svetimžemiai ir visi atskyrių tautų: Grekas, Indusas ir Egiptietis. Balti jų kupriai buvo didesni ir dailesni už visus kitus, kurie jam kada teko matyti. Pasitiko juos ir svetingai priėmė ant nakvynės. Antrytojaus užsikėlė ir meldėsi visai jam nesuprantamai, šaukdami į Dievą ir Jo Sunų. Po pusryčių Egiptietis papasakojo šeimyninkui, kuomi jie esą ir iš kur pribuvę. Kiekvienas jų skyrium matė žvaigždę, kiekvienas girdėjo liepiantį balsą eiti į Jeruzolimą ir ten klausinėti: "Kur yra Tas, užgimęs žydų karalius?" Paklausė balso, o į Jeruzolimą vedė juos žvaigždė iki Betlejuj, kur urve rado naujai užgimusį kudikį. Tikėdami, kad kudikis yra pažadėtu jiems karaliumi, puolė prieš jį ant kelių, atiduodami garbę ir brangias dovanas. Išpildę Viešpaties paliepimą, sėdo ant kuprių ir niekur nesilsėję pribuvo pas šeiką. Pabėgo nuo Erodo, kuris, kaip sakė, butų juos nužudęs, kad butų papuolę į jo rankas. Geras šeikas

laikė juos pas save visą metą; po to jie palikę brangias dovanas, išėjo kas sau.

— Tai tikrai įdomus atsitikimas — sušuko Ben-Huras. — O ko jie klausinėjo Jeruzolimoje?

— Jiems liepta klausti: — Kur yra Tas, ką užgimė, žydų karalius?

— Ir daugiau nieko?

— Rodosi, kad buvo dar kas, bet aš nepamenu.

— Ir atrado kudikį?

— Taip, ir atidavė Jam garbę.

— Bet tai stebuklas, Malluch.

— Ilderimas yra geras žmogus; o nors greit užpyksta, bet neikados nemeluoja.

Malluch pasakojo apie tai su dideliu užsidegimu. Kupriai pasuko iš kelio ir ramiai sau ėdė žolę.

— Ar Ilderimas daugiau nieko nežino apie tuos žmones? — klausė Ben-Huras. — Kas su jais atsitiko?

—Taigi žino, ir pribuvo tą dieną pas Simonidesą, nes išvakaro vėla pribuvo pas jį anas Egiptietis.

— Kur?

— Čia į šėtrą, kur dabar jojame.

— Ir pažino jį?

— Taip, kaip tu šįryt pažinai arklius.

— Daugiau nieko?

— Jojo ant to paties didelio balto kuprio, ištarė vardą Egiptiečio Baltazaro, kaip keli metai atgal.

— Tai naujas Visagalinčio stebuklas! — tarė susijudinęs Ben-Huras.

Nusistebėjęs Malluch užklausė:

— Dėlko?

— Juk Egiptietį pavadinai Baltazaru?

— Taip.

— Ar-gi nepameni, kad tą patį vardą padavė mau šiandie senis pas šaltinį?

— Nusistebėjo ir Malluch.

— Teisybė — atsakė — net ir kupris tas pat, o tu išgelbėjai tam žmogui gyvastį.

— Moteriškė-gi — tarė Ben-Huras pats sau — tai jo duktė.

Užsimislijo ir galima buvo tikėtis, kad nauja dar didesnė svajonė, nei apie Esterą, apims jį — vienok taip neatsitiks.

— Pasakyk man dar — vėla klausė — ar jie klausinėjo: — Kur yra tas, kuris turi buti žydų karaliumi?

— Nevisai taip. Žodžiai buvo: — ką užgimė, žydų karalius? — Taip kalbėjo ir taip girdėjo šeikas tyruose, ir nuo to laiko laukia pribuvimo to karaliaus, ir tame dalyke jo tikėjimo niekas neapsilpnįs.

— Kaip turi ateiti — ar kaipo karalius?

— Taip ir Rymo likimas bus išrištas — tvirtina šeikas.

Ben-Huras valandėlę tylėjo, potam tarė:

Senis tas yra vienu daugelio milijonų, kurių kiekvienas turi atkeršyti už savo skriaudas. Tas įdomus jo tikėjimas maitina jį vynu ir duona vilties, nes kas, jei ne Erodas gali buti žydų karaliumi, kol laikosi Rymas? Bet ar girdėjai, ką jam atsakė Simonides?

— Jaigu Ilderimas yra geru, tai Simonides yra išmintingu — kalbėjo Malluch — klausiau — staiga pertraukė. — Bet klausyk, kas mus vejasi.

Išgirdo trukšmą, tarškėjimą vežimo ir dundėjimą kanopų, ir tuojaus pasirodė šeikas Ilderim, raitas tarpe savo žmonių; tarp arklių buvo ir anas ketvertas drauge su vežimu. Jojo jisai nuleidęs galvą, o žila barzda dengė jo krutinę.

Mųsų keleiviai atsigrįžo į jį ir nuolankiai pasveikino:

— Ramybė jumi! Sveikas drauge Malluch, sveikas! tikiu, kad negrįžti, bet pribuni su kokia gera naujiena nuo garbingo Simonideso, kurį tegul užlaiko ilgus metus mųsų tėvų Dievas. Sugrįžkite tat ir jokite su manim. Turiu duonos ir gerymo, o jei velijate, tai ir jauno ožiuko mėsos. Eikšetet!

Nuėjo prie šėtros, o kad nusėdo šeimininkas stovėjo prie durų su taca rankose, ant kurios stovėjo trįs pilnos šviesiai geltono vyno taurės.

— Gerkite — širdingai tarė svečiams — šis gėrymas sudrutina šėtrų gyventojus.

Visi paėmė po taurę, išgėrė ligi dugno ir vėla padėjo, o šeikas tarė:

— Dabar įeikite vardan Dievo.

Kada inėjo, Malluch nusivedė šeiką į šalį ir ten jam kaszinką šnabždėjo, o paskui tarė į Ben-Hurą.

— Jau sutariau su šeiku; rytoj išryto duoda tau arklius ir yra tavo draugu. Padariau tau, ką galėjau — dabar viskas priguli nuo tavęs; aš turiu grįžti į Antiochiją, nes turiu šį vakarą matytis su vienu žmogum. Rytoj pribusiu vėla, o gal galėsiu, jaigu viskas gerai eisis, pasilikti čia iki lenktynių.

Atsisveikino ir Malluch nujojo Antiochijos linkon.

XVII.

Balzgana šviesa apdengė mėnulis viršunę kalno Sulpius. Dvi trečdali Antiochijos gyventojų ant stogų kvėpavo vėsum nakties oru. Simonides taipgi sėdėjo savo kedėje ant terasos ir žiurėjo į upę, ant kurios tyliai siubavo laivai. Aukštas užpalyj jo muras metė savo šešėlį toli net ant kito Oranteso kranto. Viršuj ant tilto gaudė linksmas plepėjimas vaikščiojančių žmonių. Priešais jį stovėjo Estera su taca ir vakariene rankose.

— Kas tai, nematyti šiandie Mallucho, turėjo kur užtrukti. — tarė išduodamas savo mislis.

— Ar misliji, kad tuojaus ateis? — užklausė Estera.

— Jaigu nenuėjo paskui jį ant jurų ar į tyrus, tai ateis — atsakė su užsitikėjimu Simonides.

— Gal tik parašys.

— Ne, Estera, kad negalėtų sugrįžti, jau bučiau aplaikęs laišką; o kadangi jo negavau, žinau, kad turi ateiti... ir ateis.

— Turiu viltį, kad bus taip, kaip pasakei — atsakė Estera truputį drebančiu balsu.

Patėmijo tai senis... gal tai šešėlis liudnumo, gal velijimo... Mažiausias paukštelis nenutups ant puikiausio medžio, nepajudinęs ploniausių gyslelių jo gyvybės, tų nematomų siulelių, kurie prilaiko gyvybę. Taip ir žmogaus mintis yra lygiai jausminga ant lengviausio žodžio.

— Ar nori, kad ateitų, Estera? — užklausė.

— Taip — atsakė pakeldama ant tėvo akis.

— Ar gali pasakyti dėlko? — klausinėjo toliaus.

— Nes — kalbėjo nedrąsiai — nes tas jaunikaitis yra... — čia sustojo.

— Mųsų valdovu. Ar taip norėjai pasakyti?

— Taip.

— Ir tu vis misliji, kad neturėjau jį išleisti nepasakęs pirma, kad gali sugrįžti, kada tik norės ir pasiimti viską, mus ir ką mes turime — turtus, vežimus, laivus, vergus ir visą iždą?

Jijė klausė tylėdama.

— Išrodo, lig tas visai tavęs neapeitų — kalbėjo toliaus. — Gerai, gerai, Estera, žinau iš patyrimo, kad geriaus tikrumas, nei jo prijautimas, kada jį matome per tamsų debesį. Taigi pagal tai gal ir verguvė, į kurią sugrįžome, bus saldesnė, nei tikimėsi. Kodėl ne? Pradedu net gėrėtis mislim, kad mųsų valdovo laimė yra ištikro nepaprasta. Turtas jam nieko neprekiuoja — nei rupesties, nei vieno prakaito lašo, net nei pamislijimo; atėjo ant surengto pačioje jaunystėje. Kas da daugiau, Estera, atleisk, jei truputį pajuokausiu, gauna dar tą, ko negalima gauti už jokią kainą ant prekymečio — nes — aplaiko tave, mano dukrelę, gėlele užaugusi ant kapo mano brangios Rachelės.

Pritraukė ją prie savęs ir pabučiavo du kartu — kartą už save, kartą už nabašninkę motiną.

— Nekalbėk taip — tarė. — Mislykime apie jį kitaip, skausmai ir kančios yra jam gerai žinomi, nenorės mus apsunkinti ir suteiks liuosybę.

— Turiu, Estera — supratimą ir nekartą jau rėmiausi ant tavo patarimo, kada reikėjo nuspręsti apie pastatytą priešai mudu nukaltėlį, taip kaip kad jisai šiandie stovi. Bet, bet — čia jo balsas stojosi aštrum — suteikiu jam netiktai šituos, sulaužytus narius, netiktai kuną, nepanašų jau į žmogų, netiktai tą jam dovanoju... o ne! tukstantį kartų ne! Duodu jam sielą, kuri pergalėjo kankynes ir Rymionų piktumą aršesnį už kančias. Duodu jam mintį, kurios akįs mato auksą toliau, nei kad plaukiojo Saliamono laivai ir spėką įgijimui to aukso. Imk, Estera, mano ranką, laikykie ją, kad neišeitų iš lupų perankstybas žodis — nes ištikro atneštų jam mintį sutverti naujus išmislus ir planus. —

Nusijuokė. — Taip, Estera, pirmneg jaunas mėnulis dabar matomas viršuj šventinyčios pereis į pilnatį, galėčiau taip sujudinti pasaulį, kad visas pasaulis pats nusistebėtų. Nes, žinok, turiu gabumus, brangesnius už viską, geresnius net už sveikatą ir tvirtą kuną, brangesnius už drąsą ir valią, geresnius už patyrimą, žodžiu, brangiausią Dievo dovaną, kuri vienok net ir pas galingus turi mažai vertės, o kurios tarp minios nei neieškok — štai turiu gabumą patraukti prie savęs žmones dėl mano mierių, gabumą priversti juos daryti pagal mano norą, pajudinti šimtus ir tukstančius. Dėlto tai mano laivų kapitonai perplaukia juras ir laimingai pargabena uždarbį; dėlto tarnauja dabar Malluch, vaktuodamas jaunikaitį, kuris gali buti mųsų valdovu. — Tame laike pasigirdo ant stogo žingsniai. — Ar nesakiau, Estera, štai yra — ir gausime žinią. Dėl tavęs, mano, dukrele, dėl tavęs tikką pražydusi lelija, prašau Viešpaties Dievo, kuris neužmiršta suklydusios Izraeliaus avelės, kad tos žinios butų geros ir suraminančios. Dasižinosime, ar leis mums atsitraukti ir likti liuosais — tau su tavo patogumu, man su mano gabumais.

Malluch prisiartino prie kedės.

— Ramybė tau, garbingas valdove — tarė žemai lenkdamas galvą. — Ir tau, Estera, geriausia dukterų.

Stovėjo prieš juos su pagodone, bet iš pažiuros sunku buvo pasakyti, kokie galėjo buti tarp jų prietikiai. Vienas rodos nudavė tarną, antras rodė draugiškumą. Simonides, atsakė ant pasveikinimo, tuojaus ėmė, kaip paprastai, už reikalo.

— Na, ką pasakysi mums apie jaunikaitį, Malluch?

Ramiai ir aiškiai apsakė visus tos dienos prietikius ir nieks nepertraukė, kol pabaigė. Klausantieji nepajudino net nei rankos laike pasakojimo. Simonidesą galima buvo tuomlaik paskaityti greičiau už stovylą nei už žmogų.

— Dėku tau, dėku, Malluch — tarė širdingai, kada tas pabaigė pasakojimą — gerai atlikai savo užduotį. Niekas nebutų atlikęs geriau. Ką misliji apie jaunikaičio paėjimą?

— Yra Izraelitas iš Judo giminės.

— Ar esi tame persitikrinęs?

— Visiškai!

— Rodosi, kad mažai kalbėjo apie savo gyvenimą.

— Išmoko buti atsargum, o net išrodė, kad jis pažvelgė mane ir neužsitikėjo man. Tiktai paskui einant nuo šaltinio į Dafnos kaimą permainė savo pasielgimą.

— Vaikščiojote į tą pasipiktinimo vietą, o ko?

— Turbut dėlto, dėlko tai daro kuone visi, kurie ten eina — dėl žingeidumo. Niekas, ką tenais matė, jo visai neužėmė, apie šventinyčią vos paklausė, ar grekiška? Tikėk man, tas jaunikaitis turi skausmą savo dvasioje, prieš kurį pats norėtų pasislėpti, ir dėlto nuėjo į gojų, kad tą savo skausmą palaidoti jame, kaip laidojame numirėlius.

— Gerai butų, kad atmintum — tarė tyliai Simonides, paskui garsiau pridurė: — Žinai, Malluch, kad mųsų laikų rykšte yra išlaidumas. Bėdini darosi bėdinesniais, pamėgdžiojant turtingesniuosius; turtingi gyvena kaip kunigaikščiai. Ar nepatėmijai pėdsakio to palinkimo pas jaunikaitį? Abelnai pasakyk, ar neleido pinigų ir ar tie pinigai buvo žydų ar Rymionų?

— Neleido jokių.

— Juk ten, kur yra tiek progų smagumui, tiek valgių ir gėrymų, turėjo tave puikiai pavaišinti... Juk jo amžis turėtų jį prie to traukti.

— Prie manęs nevalgė, nei negėrė.

— Iš to, ką kalbėjo ir ką darė, ar nedasipratai jo pasielgimo mislies?

— Leiskie man tai suprasti — tarė Malluch.

— Gerai, juk žinai, kad svarbiuose dalykuose,

lytinčiuose mųs pačių, nekalbame ir nedarome nieko be svarbios priežasties. Ką patėmijai tame dalyke?

— Kaslink to, galiu tave, Simonidese, užtikrinti, kad jisai visiškai atsidavė suradimui motinos ir sesers — ir tas pirmiausia stovi jam ant mislių. Apart to neapkenčia Rymo, kuris jį nuskriaudė; o kadangi tarp Messalo ir tos skriaudos yra tulas ryšys, tat dabar naudojasi iš progos nužeminti jį. Susitikimas prie šaltinio jau davė progą, bet nepasinaudojo, nes buvo permenka.

— Messala turi aukštą vardą — tarė pavartauniai Simonides.

— Teisybė... arčiausias jų susitikimas bus cirke.

— O paskui?

— Ariaus sunus pergalės.

— Iškur tai gali žinoti?

Malluch nusišypsojo.

— Sprendžiu iš to, ką jis kalbėjo.

— Ar tik iš to?

— O ne, turiu geresnį priparodymą, tikiu į jo dvasios spėką.

— O tas atkeršijimas, Malluch, koks yra jo mieris? Ar tai lytisi tiktai tų kelių, kurie jį nuskriaudė, ar siekia plačiau? Kas da labiau — ar tas jausmas yra užsidegimu vaiko, ar skausmu suaugusio vyro? Žinai, Malluch, kad kerštо troškimas, prigijęs mintyje, yra tiktai sapnas, kurį išblaškys dienos šviesa; kerštasgi, turintis geidulio spėką, yra tai širdies liga, kurie daeina ir į smagenis.

Kalbėdamas tai Simonides buvo lyg susierzinęs. Kalbėjo greitai, sugniaužęs kumsčias, su užsidegimu žmogaus, apsakančiojo ligą, kurią gerai žino.

— Suprantu —atsakė Malluch. — Tas, iško pažįstu, kad vaikinas yra žydas, tai jo karštis neapykantos. Nepaisant to, jog laikėsi atsargumo, kurio išmoko gyvendamas per tiek metų tarp Rymionų, neįstengė paslėpti to jausmo. Mačiau pats kaip užsidegė neapy-

kanta, kada paklausė apie jausmus Ilderimo link Rymo; antru kartu, kad apsakiau jam istoriją šeiko ir mokslinčiaus, atkartodamas klausimą: — Kur yra Tas, kuris užgimė, žydų karalius?

Simonides pakėlė galvą, laukdamas tolesnio pasakojimo.

— Kalbėk, geras Malluch, atkartok jo žodžius, noriu apsvarstyti, kokį įspudį padarė ant jo ta slaptybė.

— Norėjo aiškiai žinoti žodžius, ar buvo klausta: ar turi buti, ar užgimti karaliumi? Rodosi, kad matė didelį skirtumą tuose sakiniuose.

Simonides atidžiai klausė.

— Paskui — kalbėjo Malluch, — ką apie tą paslaptį mislija Ilderimas, kad per tą karalių išsipildįs Rymo likimas. Jaunikaitis tada užkaito ir tarė: Kas, jaigu ne Erodas bus žydų karalium, kolei stovi Rymas!

— Kaip tą supratai?

— Jaigu galėtų užstoti kita valdžia, pirma Rymas turi nupulti.

Simonides valandą žiurėjo į laivus,lengvai siubuojančius ant vandens, paskui pakėlęs galvą tarė:

— Užteks, Malluch, žinau, ko norėjau; pavalgyk vakarienę ir pasirengkie vėl į palmų gojų, turi padėti jaunikaičiui jo pasiryžime. Ateik čia ryte, duosiu laišką dėl Ilderimo. — Paskui tyliu balsu, lyg pats į save, kalbėjo: — Gal ir pats busiu cirke.

Kada Malluch atsisveikinęs nuėjo, Simonides išgėrė pieną ir stojo lyg gyvesniu.

— Nuneški, Estera, valgį — tarė — nes jau pavalgiau.

Išpildžius prisakymą vėl atsistojo šalia tėvo kedės.

— Dievas yra geras dėl manęs, labai geras! — tarė. — Abelnai Jisai apsidengęs slaptybėmis, o vienok kartais prileidžia mus suprasti Savo kelius. Esu senas ir neužilgo turėsiu atsiskirti; bet dabar vienuo-

liktoje mano dienų valandoje, valandoje kurioje mano viltis pradėjo apmirti, atsiunčia man prižadėjimą, stiprinantį mane. Matau atgimimą viso pasaulio. Žinau taip-gi, dėlko man leista buvo surinkti taip didžius turtus, žinau ant ko jie paskirti. Ištikro, jaučiu naują gyvenimą.

Estera prisislinko arčiaus, lyg norėdama nukreipti tėvo mintis ant kito dalyko.

— Karalius užgimė — kalbėjo toliau — ir jau turi buti netoli pusės žmogaus amžiaus. Baltazaras sako, kad buvo kudikiu ant motinos kelių, kada Jį matė, ir sudėjo Jam garbę ir dovanas, o Ilderimas tvirtina, kad praėjo jau dvidešimt septyni metai nuo laiko, kada Baltazaras su draugais pribuvo į jo šėtrą ir prašė pasislėpimo nuo Erodo persekiojimų. Neužilgo tat pasirodys karalius, šiandie, rytoj užstos Jo diena. O šventi Izraeliaus tėvai, kiek tai laimės telpa toje viltyje! Jau girdžiu traškėjimą griuvančių tvirtovių murų ir visuomenišką pasipriešinimą prieš senąją valdžios tvarką. Žemė skiriasi ir prarija Rymą. Tautos liuosai kvėpuoja ir gieda liuosybės himnus, nes štai jau nėra valdančio pasaulį Rymo! — Nusijuokė pats sau. — Ir ką, Estera, ar girdėjai kada ką-nors panašaus? Tik ant vieno pamislijimo perima mane poetiška dainiaus dvasia. Mano mislįs, nuolat prikaltos prie skaitlinių, pilnos yra linksmo cimbolų skambėjimo. Bet dar ne laikas atsiduoti tokioms mislims, reikia, kad pribuvęs rastų tiek pinigų ir žmonių, kiek jų reikalaus; kaipo sunus moteriškės, turės eiti paprastais žmonių keliais, kaip tu ir aš.

Apsaugojimui pinigų turi turėti sargybas; karo vedimui turi atrasti vadus. Ar supranti mane, dukrele? Ar matai, kokis kelias atsidengia prieš mane ir jaunikaitį, mųsų valdovą? Pabaigoje šio kelio šviečia mum abiem garbė, atkeršijimas ir... ir... — Čia susilaikė, atsiminęs apie saumeilę žodžių, kuriuose ji ne-

ėmė jokio dalyvumo, pridurė tat bučiuodamas ją: — ir laimė kudikiui savo motinos

Ji vis tylėjo. Tada Simonides atsiminė, kad ne visi žiuri į dalykus vienodai, ir kad tas, vieną linksmina, kitam išrodo baisum; pagalios atsiminė, kad ji mergina.

— Apie ką misliji, Estera? — paklausė. — Jei ko nori, tai pasakyk, kol dar turiu savo rankose valdžią. Valdžia, kaip žinai, tai atmainingas daiktas, jos sparnai visados išskleisti lėkti.

Tat savo nekaltybėje tarė:

— Pašauk jį, tėte! Pašauk jį ir neleisk jo cirkan!

— O, taip! — tarė pratęsdamas balsą ir žiurėdamas į uždengtą šešėlin upę, nes mėnuo jau slėpėsi už kalno. Ar turime pažiurėti į Simonedeso širdį ir pamatyti, kaip skaudžiai užgavo ją pavydumas? O jaigu ji amžinai numylėjo jauną valdovą! Toji mintis skverbėsi jam į galvą, nors norėjo atsikratyti nuo jos, aiškindamas, kad yra dar perjauna; vienok negalėjo atsikratyti. Žinojo, kad turėjo jau šešiolika metų, gerai atminė jos gimimo dieną. Tuomet buvo laivų dirbtuvėje ir tą dieną nuleido naują su geltonomis veliamis laivą ant vandens; ant laivo buvo parašas — Estera. Kokis linksmas atminimas! Šiandie tikrumas pasirodė netikėtu, nes nors žinome, kad yra daiktai, kurie turi išsipildyti, vienok prisiartinimas to išsipildymo yra mums nesmagus. Yra tai daugiausia dalykai, lytinti mus pačius — ar tai, kad senstame, ar tai, kad turime mirti. Vienas tokių skausmingų daiktų įpuolė jo širdin, dar tik lyg šešėlis, bet taip skaudus, kad negalima susilaikyti nuo atsidusėjimo, panašaus į dejavimą. Negana to, kad jauna mergina turėjo palikti jo verge, bet dar turėjo sudėti jam savo širdies jausmus, kurių vertę tėvas taip gerai žinojo, nes ligšiol prigulėjo tik jam vienam. Toje skausmo valandoje senelis nejautė nieko apart skausmo ir užmiršo aukštus savo

siekius ir slaptingą karalių, o drebančiu balsu klausė dukters:

— Dėlko, Estera, dėlko turiu neleisti jo į cirką?

— Tai nėra vieta Izraeliaus sunui.

— Iš kur pas tave atsirado tokia rabinų pažvalga, Estera. Ar tai viskas?

Klausimas pataikė į pat širdį, kuri garsiai atsišaukė savo teisių, taip garsiai, kad iškart negalėjo atsakyti. Įdomus ir malonus jausmas apėmė ją visą.

— Jaunikaits įgaus turtą — kalbėjo senis, paėmęs jos ranką — turės laivus, pinigus ir viską, Esterą, viską... O vienok nesijausčiau bėdinu, nes turėčiau tave, kurios meilė taip panaši į Rachelės meilę. Pasakyk, dukrele, ar ir ją jisai aplaikys?

Pasilenkė ir padėjo veidą ant jo galvos.

— Pasakyk, Estera, nesibijok. Žinojimas sustiprįs mane.

Palenkė tat galvą, išsitiesė ir tarė:

— Nusiramink, tėte, neapleisiu tavęs niekad. Kad jisai net ir įgytų mano meilę, ant visados pasiliksiu tavo tarnaite!

Tai tarius, pabučiavo jo ranką.

— Kas daugiau — kalbėjo toliaus — jo matymas man mielas, o balsas patraukia širdį ir drebu pamislijus, kad nors kartą norėčiau jį matyti. Juk meilė viena be kitos nėra tobula, dėlto ramiai lauksiu, atmindama, kad esu tavo ir motinos duktė.

— Esi mano tikru Viešpaties palaiminimu! Turėdamas tave, Estera, busiu turtingu, nors visko nustočiau. Ir tai prisiekiu, kad nedaleisiu, idant turėtum kentėti.

Pašauktas tarnas įvežė kedę į kambarį, vienok miegas šalinosi nuo jo; kada jisai mislijo apie atėjimą karaliaus, ji miegojo savo nekaltybėje.

XVIII.

Priešais Simonideso namus, kitoje upės pusėje, stovėjo rumai, kurie buvo skaitomi darbu garsaus statytojo karaliaus Epifaneso. Rumai buvo labai dideli, Persų stiliaus, bet ne Grekų, kaip tuomet buvo madoje Ryme. Muras, nutiestas pakraščiais visos salos, buvo išmurytas dviems mieriams, nes saugojo nuo priešų ir nuo užliejimo vandens; vis-gi ta vieta buvo liudna, paniuri ir niekas nenorėjo ten gyventi. Dėlto Rymo legatams pastatyta kiti rumai vakariniame slėnyje kalno Sulpius, žemiau Joviso šventinyčios. Ne visi tikėjo, kad nesveikumas oro privertė visus apleisti rumus; priešingai, tvirtinta, kad ant kalno pastatyta rumai vien dėl atsargos, nes juos numurijo taip tvirtai, kad vadindavo tvirtove. Ir tas galėjo buti, nes rumai ant salos niekad nebuvo visiškai apleisti; juos užlaikyta labai švariai ir tankiai lankydavo keliaujanti per Antiochiją garsųs svečiai, konsuliai, vadai, svetimžemiai karaliai. Kadangi visuose tuose rumuose mus apeina tik vienas kambarys, paliekame kitus skaitytojo vaidentuvei, jaigu norės atlankyti daržus, maudykles, karidorius ir visą labirintą kambarių, net iki pavilijonų ant stogų. Parengimas to visko buvo perdaug apstus.

Kambarį, į kurį dabar įeisime, šiandie pavadintų svetaine; buvo labai didelis, su murmurinėmis grindimis, šviesa įėjo per įvairioms spalvoms nudažytus langus. Vienodumui sienų pridavė įvairumo stovyla Atlaso ir jo dukterų, įvairiose pastovose ir įvairių spalvų. Pagal sienas stovėjo kauras, išaustas iš Indijos šilkų ir kašmiro vilnų.

Įrengimo buvo tik įdomios skuomės ir kedės egiptiško stiliaus.

Tegul sau Simonides mislija apie laukiamąjį karalių ir svarsto, kokiu budu galės jam dar padėti, o Estera temiega saldžiai sapnuodama. Męs pereikime tiltą, saugiai sergiamus vartus, aplenkime babilio-

nišką skaitlių karidorių ir įeikime į paauksuotą kambarį.

Nuo lubų kabo penki žiburiai, po vieną kampuose ir vienas didžiausis ties viduriu. Žiburiai tie apšvietė demoniškus Atlaso ir jo dukterų veidus. Apie skuomes sėdėjo per šimtas asmenų, kuriems turime prisižiurėti.

Visi buvo jauni, kiti dar tik vaikučiai. Be abejonės visi Italai, o daugiausia Rymionų, nes kalba grynai lotiniškai, o apsirengę taip, kaip dėvi gyventojai didžiosios sostainės ant Tibro kranto. Su trumpomis rankovėmis tunikos labai tinka prie Antiochijos klimato, o jų kirpimas daro parankiomis prie sunkaus svetainės oro. Puikios togos guli numestos ant kauro. Tarpuose tarp togų kur-nekur guli išsitiesę jaunikaičiai. Ar juos ten suguldė nuilsimas po dienos vargų, ar apstus sveikinimas Bachuso, nenorime čia išrišti.

Trukšmas čia neperstojamas. Kartais girdėtis garsus juoksmas, tai garsus išreiškimas piktumo arba linksmumo — bet labiau už viską girdėti bildėsis ir šaukimas prie vienos skuomės; mat lošia ten kauleliais. Kas per vieni tie svečiai?

— Mielas Flaviau — šaukia vienas, laikydamas pirštais kaulelį, ar matai mano togą ant kauro, ten priešai mus? Tai dar visai nauja toga, o sagtelė, ką susega ant peties, tikro aukso ir didelė, kaip plaštaka.

— Tai kas? — atsakė Flavius užimtas lošimu. — Mačiau daug tokių. Gal tavo toga nesena, bet visgi jau ne nauja. Bet kas iš to?

— Nieko. Tiktai atiduočiau tą togą tam, kuris man parodytų tokį žmogų, kurs viską žino.

— O, jaigu tik tiek, tai ir pigiau tą gali dažinoti, nes parodysiu čia kelis, net tokius, ką purpurą dėvi, o užganėdįs tave. Lošk!

— Štai, išlošiau!

— Ar taip? Ant Joviso! na ir kas?

— Ar lošime da?

— Gerai, tegul buna ir taip.

— Kiek statai?

— Sesterciją.

Užsirašė ant lentelių; belošiant toliaus Flavius vėl prakalbėjo į draugą.

— Žmogų, kuris viską žinotų! Ant Herkules, jaigu tokius butų lengva surasti, tai burtininkai netektų duonos. Ko-gi norėtum nuo tokio išgamos?

— Turėtų man atsakyti ant vieno klausimo, o paskui, ant Joviso, nusukčiau jam sprandą.

— Kokis tai klausimas?

— Norėčiau, kad pasakytų man valandą... ne, minutą, kurioje rytoj atvažiuos Maksencijus.

Gerai... turiu tave!... O dėlko minutą?

— Ar-gi niekad nestovėjai su plika galva Syrijos pakraštyj, kur sustoja laivas? Ant tėvo Romulo, netaip kaitina Vestos ugnis, o aš žinau, kad mirsiu, bet noriu mirti Ryme. Ha! dėl dievų, pergalėjai mane Flaviau! Pralošiau. O Fortuna, kaip atmaininga tavo malonė!

— Ar lošime dar?

— Juk turiu atsiimti savo sesterciją.

— Tegu bus ir taip.

Ir lošė toliaus, o kad aušra pradėjo galėtis su šviesa žiburių, jie dar vis sėdėjo prie tos pat skuomės. Prigulėjo jie, kaip ir didesnė dalis susirinkusiųjų, prie konsulio svitos; bežaizdami laukė jo.

Bekalbant jiems, į svetainę įėjo kitas burelis ir, niekeno nepatėmytas, priėjo prie skuomės. Naujai pribuvę, matomai grįžo nuo puotos, nes nekurie vostik laikėsi ant kojų; vienas su vainiku ant galvos rodėsi vadovu, o gal tik vaišintoju kitų. Jisai neišrodė girtu, priešingai, iškaitęs nuo vyno išrodė da dailesniu. Galvą laikė iškėlęs, akįs aiškiai blizgėjo; tiktai apsisiautimas toga davė pažinti, kad nebuvo blaivus. Drąsiai žengė prie skuomės, visai nepaisydamas savo draugų. Kada jis sustojo, visi garsiai pasveikino:

— Messala! Messala! — šaukė.

Toliau sėdinti atkartojo tą šauksmą. Už valandos visi susirinko į vidurį.

Ant pažiuros Messala tą pasveikinimą priėmė šaltai, vienok džiaugėsi tuomi, kad jį visi taip myli.

— Už tavo sveikatą, Druzuse! — tarė artimiausiam lošikui. Pavelyk ant valandėlės man savo lentelę.

Pažiurėjo į vaškinę lentelę, perskaitė skaitlines ir su panieka numetė ją ant skuomės, sakydamas:

— Denarai, vientik denarai — skerdikų pinigas. — Ant girto Semelės sunaus (Bachus), į ką tai virsta Rymas! kad cezaro ainis bodėtų per naktis dėl aplaikymo nuo Fortunos niekingo denaro.

Druzuso ainis užkaito; renkantisi prie skuomės šauksmingai sveikino Messalą.

— Vyrai nuo Tibro! — toliaus kalbėjo Messala, paimdamas kaulelius nuo stovinčio šalia jaunikaičio. Kas yra dievų numylėtinis? Rymionis. Kas paduoda žmonėms teises? Rymionis. Kas varde kalavijo valdo pasaulį?

Čia jau visi pirm jo sušuko vienbalsiai:

— Rymionis, Rymionis!

— O vienok... o vienok — tarė lėtai, kad priduoti savo kalbai daugiaus svarbos, — o vienok yra kastoks geresnis už Rymionį.

Nutilo ir išdidžiai papurtė galvą; draugams nieko neatsakant atkartojo savo klausimą:

— Ar girdite, yra dar kas geresnis už geriausią Rymionį.

— Herkules! — sušuko kas toks.

— Bachus! — nusijuokė kitas.

— Jovis! Jovis! — šaukė visi.

— Ne, — atsakė Messala — ieškokite verčiau tarp žmonių.

— Pasakyk jo vardą! — šaukė.

— Pasakysiu — tarė nutilus visiems. — Tas, kuris prie Rymionies tobulybės priduria tobulybes Rytų

šalies žmogaus. Tas, kuris Vakarų pergalėtojus mokina naudotis Rytų šalies grobiais, žodžiu kuris mokina Rytų smagurių.

— Ant Apollo, juk tas geriausis, tai vis-gi Rymionis! — tarė tulas tarp juokų ir šukavimų.

— Rytai — kalbėjo jis toliaus — neturi dievų, bet užtai myli vyną, moteris ir Fortuną, o labiausia tą pastarąją; dėlto tai ir ženklas mųsų skamba: Kas išdrįs padaryti taip, kaip aš? Tą ženklą galima visur pritaikinti, ar tai kovoje, ar senate, o labiausia tinka tam, kuris ieškodamas geriausio, nesudrebės prieš aršiausį.

Dabar kalbėtojas permainė balsą, priimdamas lengvą, draugišką toną, bet neužtrindamas augštenybės, kurią jam tikką pripažino.

— Didėjėj skrynioj tvirtovėj turi penkis talentus tikrais pinigais. — Tai kalbėdamas išsiėmė volelį pergamino ir metė ant skuomės. Buvo tylu visų akįs atsikreipė į jį.

— Tas skaitlius yra toks, ant kokio galiu išdrįsti. Kuris jųsų išdrįs ant tiek? Tylitę... tat? Gerai, atimu vieną talentą. Ką, da niekas? Eikkite tat ant trijų talentų, tiktai trijų... ir tai ne? Na, tat statau du... dar ne? Tegul buna vienas — vienas ant garbės upės prie kurios pamatėte šį pasaulį. Rytų Rymas priešais vakarinį! Barbarų Orontes priešais Rymionų šventą Tibrą!

— Orontes priešais Tibrą! — atkartojo paniekinančiai šypsodamasis. Vienok nei vienas nesijudino, ką matydamas Messala metė kaulelius ant stalo ir juokdamasis pasiėmė atgal pergamino volelį.

— Ha, ha, ha! Žinau jau ant Olimpo Joviso, kur traukiate; norite padidinti turtus ir dėlto pribuvote į Antiochiją. Ei, Cecilijau!

— Štai, esu, Messala — sušuko stovintis už jo žmogus — esu čia ir klaidžioju po minią veltui maldaudamas nors drachmos, kad užmokėti pasiutusiam

irklininkui, ką perirė per upę. Tegul Pluto mane griebia, jei šitie naujai pribuvusieji turi nors obolį (smulkus grekų pinigas).

Tie žodžiai visus prajuokino; vienas tik Messala liko pavartaunas ir šaltas.

— Eikk — tarė į Cecilijų — eikk iš kur pribuvome ir įsakyk tegul tarnai atneša vyno ir taures. Kadangi šitie mųsų naujai pribuvusieji tautiečiai, ką atviko čia ieškoti Fortunos, turi tuščius kišenius, tai ant Syrijos Bachuso, noriu dasižinoti, ar turi nors sveikus pilvus. Skubinkis.

Paskui atsigrįžo balsiai juokdamasis į Druzusą:

— Ha, ha, drauge! Nepykie, kad blogai išsitariau, apie tave, kaipo cezaro giminaitį. Panaudojau tik vardą, kad ištirti jumis, jųs Rymo atžalos. Eikš, Druzuse, eikš! Tai taręs paėmė kaulelius ir sukratęs pažėrė: — Na ant laimės pamėginkime, sakyk kiek nori?

Messalo apsiėjimas buvo malonus ir širdingas. Vienoje valandoje Druzus atsileido:

— Ant Nimfų, tegul ir taip buna — tarė juokdamasis. Mėtysiu kaulelius po denarą.

Prie stalo į lošiančius žiurėjo jaunikaitis, vaikiščias; staiga Messala atsigrįžo į jį ir tarė:

— Kas tu per vienas?

Vaikinas atsitraukė.

— Ant Kastoro ir jo brolio! nenorėjau tave užgauti. Paprastai pas žmones yra įprotis atsargiau vesti skaitlines, kada yra menkesnės vertės reikalas. Noriu pagelbininko; ar nori man patarnauti?

Vaikinas paėmė lentelę ir jau pasirengė skaityti.

Messalo apsiėjimas patraukdavo visus.

— Palauk-gi, palauk Messala! — šaukė Druzus. — Teisybė yra prietaras, kad sėdant lošti kauleliais, nereikia kalbėti, bet negaliu sulaikyti savo žingeidumo.

— Pradėk nuo klausimo, o aš išmestus kaulelius uždengsiu taure.

— Ar matei kada Kvintusą Arių?

— Duumvirą?

— Ne, jo sunų.

— Visai nežinojau, kad duumviras turi sunų.

— Tas niekniekis — tarė Druzus — bet tai teisybė Messala, kad Pollo nebuvo panešesniu Kastorui, kaip tu Ariui.

Ant to patėmijimo sušuko kelioliką balsų:

— Taip, taip! tokios akįs, tokis veidas.

— Kas jums vėla? — sušuko vienas. Messala yra Rymionis, Arius — žydas.

— Tas tiesa — patvirtino kitas — yra žydas.

Jau prasidėjo ginčai, ką matydamas Messala atsišaukė:

— Nėra dar vyno, Druzuse; kas-gi lytisi Ariaus, noriai tau tikiu, bet norėčiau šį-tą daugiaus apie jį sužinoti.

— Tuojaus pasakysiu, bet prisiekiu ant dievų, kad ar jis yra Rymionis, ar žydas, nekalbu apie tai, bet tai yra dailus, drąsus ir protingas. Nepriėmė pasiulyto cezaro prielankumo, abelnai dengiasi slaptybe, laikosi nuo mųs nuošaliai, lyg kad jaustųsi geresniu, ar blogesniu. Mokykloje neturėjo sau lygaus ginklų vartojime. Kovojo ir pergalėjo didvyrius nuo Reno, arba Sarmatijos bulius labai lengvai. Duumviras paliko jam didelį turtą, bet kad pamylėjęs ginklą, karas yra jo žaisle. Maksencijus priėmė jį į savo svitą ir turėjo plaukti su mumis, bet kur ten Ravenoj užklydo. Vienok žinau, kad pribuvo, šiandie ryte girdėjau apie jį. Ir vėla vietoje eiti į rumus arba tvirtovę, apsigyveno kur nuošaliai ir, kaip visada, dingo.

Išpradžių Messala klausė abejutingai, bet pamažu pradėjo interesuotis; pagalios atitraukė ranką nuo taurės ir sušuko:

— Ei, Kajuse! ar girdi?

Šalia stovintis jaunikaitis, Messalo draugas prie lenktynių, atsakė:

— Nebučiau tavo draugu, kad negirdėčiau.

— Tikiuosi, kad atsimeni žmogų, kuris tave šiandie išmetė iš vežimo?

— Tą primena man da skausmas rankoje.

— Na, tai dėkoki dievams kad leido surasti tavo priešą. Klausyk toliaus.

Čia Messala atsigrįžė į Drususą:

— Apsakyk mums ką daugiau apie tą, kurs yra Rymionim ir žydu drauge. Ant Febo, tas daleidimas yra tobulesnis už Centauro. Kaip dėvi?

— Žydiškai.

— Girdi, Kajuse — kalbėjo Messala — tas žmogus, pirmiausia yra jaunas; antra, turi Rymionies veidą; trečia, dėvi žydiškus drabužius; ketvirta, pergali arklius, perverčia vežimus. Pagelbėk mano draugui, Druzūse, ir pasakyk, kad tas Arius kalba keliomis kalbomis, nes kitaip negalėtų buti šiandie žydu, rytoj Rymionim; abejoju tatai ar vartoja garsią Atėnų kalbą?

— Galiu tave užtikrinti, Messala, kad kalba taip grynai, kad galėtų net galėtis Istmuse.

—Girdi, Kajuse? — kalbėjo Messala — pataikįs mandagiai kalbėti su moteriške grekiškai; tai jau mano skaitliaus penktas skyrius. Ką tu ant to?

— Tu jį žinojai, Messala — atsakė Kajus — arba pats apie save turiu abejoti.

— Perprašau tave, Kajuse, ir jus visus, kurie čion esate, kad kalbu mįsliais — tarė Messala. — Ant visų dievų, neišnaudosiu jųsų mandagumo, bet pagelbėkitė man atminti tą mįslį. Žiurėkite! — čia vėl padėjo ranką ant taurės ir juokdamasis kalbėjo toliaus. — Žiurėkite, kaip arti turiu Pitiją, ir jos slaptingus burimus! Rodosi, kad kalbėjai apie kokią slaptybę, apie Arių ir jo sunų, ar ne?

— Jo istorija nėra slaptinga — atsakė Druzus — visi žino, kad Arius, išplaukdamas ant jurų priešais piratus, neturėjo nei pačios, nei giminės. Sugrįžęs su vaikinu, apie kurį dabar kalbame, o į antrą dieną apskelbė jį savo sunum.

— Taip? — sušuko Messala. — Tavo pasakojimas užima mane! Kur duumviras surado tą vaikiną?

— Ant to tai gal niekas negalės tau atsakyti. Jei bent pats Arius. Girdėjau, kad duumviras laike mušio neteko laivo, kitas laivas rado jį kovojantį su vilnimis ant plonos lentos drauge su jaunu vaikinu, kuris išgelbėjo jo gyvastį. Tą istoriją man pasakojo vienas tų, ką buvo ant laivo. Ikšiol dar niekas negali užginti teisingumo jo žodžių. Pagalios kalbėta, kad duumviro draugas yra žydas.

— Žydas? — atkartojo Messala.

— Ir vergas.

— Kaip tai, Druzuse, vergas?

— Kada juodu paėmė ant laivo, duumviras turėjo tribuno drabužius, o vaikinas irklininko.

Messala sujudo.

— Irkl... — nurijo žodį ir pervedė per svetainę akimis, gal dar pirmu kartu savo gyvenime susimaišęs. Tame laike į svetainę atėjo burįs vergų, vieni nešė ąsočius ir taures su vynu, kiti ragažaites su vaisiais ir saldumynais.

Ta regykla pastiprino Messalą; už valandos atsistojo ant kedės ir linksmai šaukė:

— Vyrai nuo Tibro, leiskite mums permainyti laukimą vado ant Bachaus puotos. Kurį paskirsite perdėtiniu?

Druzus pakilo.

— Kam-gi geriaus patiks, kaip vaišintojui! — tarė. — Atsakykite, Rymionįs!

Susirinkusieji patvirtino rinkimą garsiais šukavimais. Messala nusiėmė nuo galvos vainiką ir padavė jį Druzusui, o tas užsilipo ant kedės ir visų akįse apvainikavo Messalą, darydamas jį puotos šeimininku.

— Drauge su manim pribuvo keli draugai tiesiok nuo puotos. Kad šioji nauja puota sutiktų su senaja, pagal paprotį, reikia įnešti tą, kurį labiausia pergalėjo saldaus vynuogės syvas.

Daugelis sušuko:

— Šitai jisai! šitai jis!

Tuomkart pakelta nuo grindų jaunikaitis taip nepaprasto dailumo, kad, ištikro, galima jį buvo paskaityti girtuoklybės dievaičiu, tiktai — vainikas nupultų nuo jo galvos ir ranka neišlaikytų tirsos.

— Pasodinkite jį ant skuomės — tarė perdėtinis.

Nepasėdėjo.

— Pagelbėk jam, Druzuse.

Messala nusiėmė nuo galvos vainiką ir padavė Druzusui.

Druzus paėmė jį savo rankosna.

Po to Messala atsikreipė į girtą jaunikaitį ir tarė:

— O Bachuse, didžiausis dievų, laimink mums

šiandie! o savo ir savo draugų varde padėsiu šį vainiką ant tavo aukuro Dafnos gojuje.

Linktelėjo, užsidėjo vainiką ant galvos, paėmė taurę, kuriaja buvo uždengti kauleliai ir tarė.

— Žiurėk, Druzuse, man priguli denaras.

Šauksmas pripildė svetainę; puota prasidėjo.

XIX.

Šeikas turėjo didelę įtekmę, kurią nenorėjo numažinti nesargiu pasielgimu. Labai paisė apie garbę savo giminės, kaip tai pridera kunigaikščiui patriarkai, turtingiausiam visame rytiniame Syrijos tyre. Pasidėkojant tam, miestuose jisai buvo skaitomas galingiausiu valdovu Rytuose.

Ir teisybė, turėjo daugybę pinigų, tarnų, kuprių, arklių ir kitokių gyvulių. Nestebėtina tat, kad kartais mylėdavo pasirodyti perteklium, kas ir pakeldavo jį akyse svetimųjų. Viešėdamas palmų gojuj užsilaikė dar su didesniu gašlumu. Ten turėjo tris šėtras: vieną pats sau, kitą svečiams, trečią numylėtai pačiai ir jos priemergėms. Apart tų didžiųjų šėtrų buvo daugybė mažesniųjų tarnams ir vergams. Tuos žmones pasiskirdavo pats šeikas: buvo tai tvirti, drąsus ir apsukrus visame kame vyrai.

Norints Ilderimo turtams palmų gojuj negresė jokis pavojus, vienok iš pripratimo, kuris yra antra žmogaus prigimtimi, buvo atsargus, kaimėnes sustatė viduryje tarp šėtrų, kad kartais vagis arba liutas nepasigundntų. Darė tai dar ir dėlto, kad užlaikyti visuomet tarp savo žmonių tvarką.

Neikados nemainydamas budo savo gyvenimo, Ilderimas užlaikė savo tautos papročius, o gyvenimas gojuj buvo pratęsimu gyvenimu tyruose.

Kiekvienu kartu, kada tik pribudavo į gojų, įkurtuves laikydavo visados vienodai. Ilderimas sulaikydavo savo arklį patinkamiausioje jam vietoje ir įsmeig-

davo lazdelę, sakydamas: — Čia išskleiskite šėtrą, įėjimas nuo pietų, ežeras priešais, o šių palmų papėdėj, tyro vaikai, kasdie žiurėsime į nusileidžiančią saulutę.

Tai kalbėdamas priėjo prie greta stovinčių trijų didelių palmų ir patrynė vieną jų ranka, nei glostydamas arklio karčius ar mylimą kudikį. Kas, jei ne šeikas turi tiesą paženklinti vietą sustojimui? Tuojaus tat griebtasi už darbo; vyrai sukalė kuolus, moterįs ištiesė audimus. Moterims ir prigulėjo tas darbas: juk jos kirpo vilnas, jos verpė siulus ir audė audeklus.

Kiek tai juokų skambėjo šeiko žmonių buryje. O kada šėtra liko apdengta ir papuošta, ir rodėsi jiems taippat išnašia, kąip ant tyro, laukta pagyrimo savo valdovo. Jis, apžiurėjęs viską, tarė: — Labai gerai! Pasirengkite sau gulyklas, kaip mokate, o vakare sėsime prie vakarienės. Dievas su jumis! Nestokuos mums vandens, nes ežeras bus mųsų šaltiniu, o gyvuliai ras geras ganyklas. Dievas su jumis, mano vaikai! Eikite!

Linksmai šukaudami griebėsi rengti sau šėtras. Keli pasiliko įrengti vidurį šeiko šėtros. Visą gulyklą perskyrė į dvi dali: vieną užėmė šeikas su savo žmonėmis, antrą arkliai. Arklininkai įvedė arklius į stovyklą glostydami juos. Prie vidurinio stulpo sudėjo ginklus: ragotines, lankus, vilyčias ir šarvus; viršuj kabojo jų valdovo kalavijas, išlenktas nei jaunas mėnuo; jo rankena buvo išsodyta brangiais akmenimis. Kitoje šėtrų pusėje kabojo pakinkymai; nuošalyje buvo sukrauta įvairųs šeiko drabužiai.

Tuotarpu moterįs užsiėmė išklojimu kaurų, reikalingų šeikui taippat, kaip ir jo ilga, dengianti krutinę, barzda. Kaurą išklojo pagalvėmis, nuo jo net lig durų grindis užtiesė divonu. Pripildė ąsočius vandens ir smarkesnius gėrymus sudėjo į tam paskirtas vietas. Kuris arabų, matydamas tą visą perteklių, neužvadintų Ilderimo laimingiausiu žmogum?

Tokia buvo šėtra, prie kurios palikome Ben-Hurą. Tarnas nuavė sandalus ir paėmė apdulkėjusį plosčių, o apsiautė plonu audeklu.

— Sveikinu tave vardan Dievo, įeik ir atsilsėk — tarė šeimininkas Jeruzolimoje vartojama kalba, sodindamas jį ant kauro.

— Aš sėsiu šičia — tarė tarnaitei — o mano svečias čia.

Tarnaitė tuojaus padėjo ant paženklintų vietų pagalves; juodu atsisėdo, o tarnaitė numazgojo kojas ir nušluostė rankšluosčiu.

— Pas mumis tyruose — tarė glostydamas barzdą Ilderimas, — yra sakoma, kad noras valgyti reiškia ilgą gyvenimą. Ar nori valgyti?

— Pagal jųsų patarlę, garbingas šeike, turėčiau gyventi šimtus metų, nes štai esu prie tavo durų išalkęs kaip liutas — atsakė Ben-Huras.

— Nepavarysiu tavęs kaip liuto, bet priešingai, suteiksiu geriausią savo kaimėnės ėruką.

Ilderimas suplojo delnais; tuojaus inėjo tarnas.

— Nueikie pas svetimžemį ir pasakyki jam, kad aš, Ilderimas, linkiu jam ramybės.

Tarnas nusilenkė.

— Pasakyk jam taipgi- — kalbėjo Ilderimas, — kad sugrįžau su svečiu, su kuriuomi laužiu duoną; jaigu Išmintigasis Baltazaras malonės pasidalyti su mudviem, tat busime trise, ir paukščiams dar atliks.

Tarnas išėjo, o šeimininkas tarė: ,

— Dabar atsilsėkime.

Tardamas tai atsisėdo ant kauro tokiu pat budu, kaip kad šiandie sėda pirkliai Damaške ir pavartauniai tarė:

— Kadangi esi mano svečiu, gėrei su manim, o neužilgo ragausi druską, neužgausiu tave, jei paklausiu: kas esi?

— Šeike Ilderime — atsakė Ben-Huras. — Ne-

mislyki, kad nepriduoču svarbos tavo teisingam klausimui; pamislyki vienok, ar tavo gyvenime niekad nebuvo valandos, kurioje atsakymas ant tokio klausimo butų nusidėjimu prieš patį save.

— Išties taip buvo! — atsakė Ilderim. — Išdavimu paties savęs tankiai buna išdavimu visos giminės.

— Dėkui tau, garbingas šeike! — sušuko Ben-Huras. — Niekad nedavei geresnio atsakymo. Iš jo matau, kad užsitikėsi ant manęs ir be apsakymo vargingo mano gyvenimo.

...Atsisėdo ant kauro tokiu pat budu kaip šiandie sėda pirkliai Damaške...

Šeikas linktelėjo galvą, o Ben-Huras pasinaudojo iš progos, ir kalbėjo toliaus:

— Kadangi teikėsi paklausyti manęs, tat pranešu tau, jog n'esu Rymionis ir vardas, kurį nešioju, nėra mano.

Ilderimas pervedė ranka per barzdą ir atidžiai pažiurėjo jam į akis.

— Toliaus — kalbėjo Ben-Huras — esu Izraelitas iš Judo giminės.

Šeikas pakėlė galvą.

— Kas da daugiau, šeike, esu žydas, ir turiu priežastį neapkęsti Rymo, tokią priežastį, prieš kurią tavo skriauda yra tik vaiko rupestim.

Senis nerviškai glostė barzdą, o akis taip suraukė, kad skruostai dengė jų žėravimą.

— Pagalios prisiekiu tau ant santaikos, kurią padarė Viešpats su mano tauta, kad jei pagelbėsi man prie kerštо, kurio trokštu, pinigai ir pergalės garbė bus tavo.

Ilderimo akįs nušvito, liuosai pakėlė galvą, o ant burnos aiškiai buvo matomas arabo užganėdinimas:

— Gana — tarė. — Jaigu tavo liežuvis meluoja, tai užtiesą ir pačiam Saliamonui butum pavojingas. Tikiu, jog n'esi Rymionim ir, kaipo žydas, neapkenti Rymo; to man užtenka. Bet kitas dalykas, ar turi gabumą ir įprątimą? Ar gali valdyti arklius? O dar tokius arklius? Ar galėsi priversti juos pažinti tave, kad eitų ant tavo paliepimo lig paskutinio kvapo, kad ir gyvybės pavojuj butų nuolankųs tau? Tas gabumas, mano sunau, ne kiekvienam yra suteiktas; pažinojau karalių, kuris valdė milijonus žmonių ir buvo valdovu, o vienok arkliai nenorėjo jo klausyti... Supranti, kad nekalbu čia apie tuos paprastus gyvulius, kurie yra vergų vergais, bet kalbu apie savo arklius. Jie! jie tai karaliai ir kunigaikščiai savo rųšies, jie yra ainiais faraonų arklių. — Jie, gyvuliai, o vis-gi mano draugai, su kuriais dalinuosi savo šėtra ir paklotuvu, o kurie užaugo tarp mano vaikų. Tas išauklėjimas įkunijo juose tulas žmogiškas ypatybes; su gyvulių instinktais jungia mųsų sumanymą, o garbės troškimas, meilė, neapykanta ir pasišventimas, daro juos karžygiais karo laike. Išauginau juos didžiam mieriui ir pavedu juos tavo globai, taip lyg pavesčiau numylėtą ir mylinčią moterį. Ei! ar yra ten kas?

Įėjo tarnas.

— Atveskite arabus.

Išėjo, už valandos prasiskleidė uždangalas ir pasirodė arkliai, kurie sustojo, lyg netikėdami užkvietimui.

— Eikit šę! — pašaukė Ilderimas. — Ko abejojate, lyg nežinote, kad neturiu nieko tokio, kas nebutų jusų? Prisiartinkite!

Arkliai pamažu pavartauniai įėjo į vidų.

— Izraeliaus sunau — tarė šeikas — jųsų Maižis buvo didžiu žmogum, bet, — ha, ha, ha, negaliu susilaikyti nesijuokęs mislydamas, kad leido tavo tėvams naudoti darbštų jautį ir lėtą asilą, o užgynė laikyti arklį. Ha, ha, ha! Išties, nebutų gal to padaręs, kad butų pamatęs mano arklius. Štai šitą — arba šitą! — Taip kalbėdamas glostė savo arklių galvas.

— Tas, ką sakai, nėra teisybė — tarė karštai Ben-Huras. — Maižis buvo tokiu pat kareiviu, kaip ir teisdariu, paties Dievo numylėtu. Ar-gi kariauti, kovoti nereiškia to pat, ką mylėti sutvėrimus taip tandžiai su tuomi surištus?

Tuomtarpu dailus arklys su didelėmis maloniomis akimis, buiniais karčiais, pridėjo savo galvą prie Ben-Huro krutinės ir atverdamas savo šnirpšlis, rodosi klausė jo: — Kas tu per vienas? — Jaunikaitis pažino vieną iš ketverto, matyto ant lenktynių. Pasveikino išmintingą gyvulį, atkišdamas jam ranką.

— O piktžodžiautojai, kad užsibaigtų jų dienos! — šaukė šeikas, lyg gindamas savo garbę. — Drįsta pasakoti, kad mano pilno kraujo arkliai paeina iš Persijos nizejinių ganyklų. Teisybė, pirmajam Arabui Dievas davė neišmatuojamą smilčių plotą, kelis plikus kalnus ir kur-nekur išmėtytus karčius šaltinius, tardamas: — Žiurėk, tai tavo šalis. — Bėdinas žmogus skundėsi ant savo vargo, o Viešpats pasigailėjo ir tarė: — Nesibijok, nes apturėsi dvigubą palaiminimą! — Arabas padėkojo ir su užsitikėjimu nuėjo ieškoti pažadėtos laimės. Apėjo šalį aplinkui — ir nieko neatrado; nusidavė į tyro gilumą ir vaikščiojo ten, kada

staiga pamatė viduryje tyro žaliuojančią salą, o tarp žolynų kaimėnes kuprių ir arklių. Nuo to laiko augino tuos gyvulius su prisirišimu, kaipo geriausią Dievo dovaną. Nuo tos žalios salos paeina visi šios žemės arkliai, net ir tie nuo nizejinių ganyklų. Paskui dasigavo į šiaurę, net į žemumas, kur pučia vėjai nuo šiaurinių "jurų bangų". — Tikėk, kad viskas tas teisybė, o kad tai nebutų, tegul jokis amuletas neturi pas Arabą vertės. Vienok turiu ir priparodymus.

Suplojo delnais.

— Atnešk man arklių kilties raštus — tarė įėjusiam tarnui.

Tuomtarpu šeikas žaidė su arkliais, glostė juos neaplenkdamas nei vieno. Tuojaus įėjo šeši žmonės su kedro skrynutėmis, apkaustytomis išmargintu misingiu.

— Na — tarė Ilderimas — nenorėjau visų, tiktai raštus šitų arklių kilties; paduokite tat juosius, o kitus nuneškite.

Vostik atidarė skrynutę, Ben-Huras pamatė daugybę dramblio (sloniaus) kaulo blėtelių; daugelis jų buvo apsuktos ant sidabrinės rinkės, o kad buvo ne storesnės už poperą, tat ant kiekvienos rinkės buvo jų tukstančiai.

— Girdėjau — tarė Ilderimas, imdamas kelias rinkutes — girdėjau, su kokiu stropumu mokinti rašto užrašinėja švento miesto šventinyčioje naujai užgimusiųjų vardus, kad kiekvienas Izraeliaus sunus galėtų parodyti savo protėvius nuo pat pradžių, norints net nuo patriarkų. Mano tėvai, tegul žydi jų atmintis per amžius! nelaikė sau už nuodėmę pritaikinti tą įprotį prie savo nebylių tarnų. Žiurėk į lenteles!

Ben-Huras paėmė rinkutes ir, nuiminėdamas nuo jų blėteles, matė išrašytas jas dideliais arabiškais hieroglifais, kuriuos paviršiui kaulo išdeginta įkaitinta adata.

— Ar perskaitysi, Izraeliaus sunau?

— Ne, jei nori, kad suprasčiau, turi išaiškinti, ką reiškia šitie ženklai.

— Žinokie tat, kad ant kiekvienos bletelės yra vardas arklio gimusio mano protėviams per tukstantį metų podraug su vardais jo tėvų. Gerai pažiurėki skaitlines, o patikėsi man.

Nekurios bletelės buvo jau visai išdilę, o visos pageltę nuo senumo.

— Šioje skrynelėje, galiu sakyti drąsiai, turiu tikrą istoriją šitų mano žirgų giminės; žinau nuo ko paeina kaip šitie, ką prie manęs stovi, taip ir tas, katras reikalauja tavo glamonėjimo. Taip, tikėk man, taip kaip atėjo čia ant mano pašaukimo, taip ateidavo prie mano tėvų į tokią-pat šėtrą, ėdė iš jų rankų, glamonėjosi ir dėkojo, kaip vaikai, be žodžių. O dabar, Izraeliaus sunau, turi man tikėti, kad kaip aš tyro valdovas, taip jie mano pagelbininkai. Atimkie juos nuo manęs, o liksiu nei žmogus sergantis, apleistas tyruose karavanos ir pasmerktas mirtin. Dėku jiems, senatvė nesumažino baimės, kuriaja yra perimti piktadariai ant kelių tarp miestų; ir taip bus pakol aš juos turėsiu. Ha, ha, ha! Kiek tai stebuklų galėčiau tau papasakoti iš jų protėvių dėjų! Su laiku tau papasakosiu, šiandie pasakosiu tiktai, kad vejant niekad nepailso, o bėgant nieks jų nepavijo! Atmink, kad tai buvo tyro smiltyse ir po balnu. Dabar kitas dalykas ir man labai rupi, nes štai pirmu kartu turi eiti į pakinklus ir tiek daug išlygų reikia dėl pergalės. O vienok yra išdidųs, greitai, nenuilstanti — tas daug; ir, jaigu rastų gerą valdytoją, pergalėtų. Izraeliaus sunau, jaigu tu juomi busi, prisiekiu, kad diena, kurioje tu čia pribuvai, bus laiminga. Dabar kalbėk apie save.

— Dabar suprantu — tarė Ben-Huras — dėlko arabas labiausia myli savo arklius po savo vaikų; žinau taipgi, dėlko arabų arkliai yra geriausi visame pasaulyj. Dėlko-gi, garbingas šeike, turiu kalbėti apie savo gabumą? Juk žodžiai ir prižadai taip tankiai ap-

vilia, verčiau duokie man savo ketvertą į rankas ir leiskie rytoj pavažinėti po lygumą.

Ilderimo veidas nušvito ir norėjo ką sakyti, bet sulaikė jį Ben-Huras, tardamas:

— Palaukk valandėlę; aš noriu išreikšti savo mintį. Mokinausi daugelį dalykų pas garsius Rymo mokytojus visai nemanydamas, kad tuomi mokslu galėsiu taip greit ir tokiose aplinkybėse pasinaudoti. Taigi tas mokslas man sako, o tu, garbingas šeike, pripažįsi, kad nors šitie tyro sunųs turi erelio smarkumą ir liuto tvirtumą, bet gali tave suvilti, jaigu nepripras drauge pakinkyti bėgti. Nes žinai, kiekvienas jų turi kokius nors ypatiškus gabumus arba ydas. Ir taip, vienas jų turi buti greičiausiu, kitas lėčiausiu; greičiausis bėga prie pergalės, lėčiausis traukia prie pralošimo. Priežastimi šiandieninio nepasisekimo buvo tas, kad vežėjas negalėjo sutaikyti smarkiausio su lėčiausiu bėgio. Mano mėginimas gali taippat nenusiduoti. Dėlto-gi sakau, kad jaigu man pasiseks juos taip sutaikyti, kad visi bėgtų taip kaip vienas, tai išloši vainiką ir sestercijas, o aš užsiganėdįsiu kerštu. Ką ant to pasakysi?

Ilderimas klausė glostydamas barzdą, paskui šypsodamasis tarė:

— Tyruose turime patarlę: Jaigu išvirsi viralą tuščiais žodžiais, duosiu tau jurą sviesto. Bet aš geriau apie tave manau. Rytoj turėsi arklius.

Tuomtarpu už durų pasigirdo šlamėjimas.

— Štai vakarienė, o ir mano draugas Baltazaras artinasi; susipažįsi su juomi; pasakoja jisai apie daiktus, apie kurius Izraelitui neikados nenubos klausyti.

Tai taręs, atsigrįžo į tarnus, ir tarė:

— Paimkite raštus ir nuveskite žirgus į jų šėtrą.

Padarė, kaip buvo prisakyta.

Jaigu skaitytojas atsimįs mokslinčių puotą tyre,

tai greičiau supras apie prisirengimą prie vakarienės Ilderimo šėtroje. Visas skirtumas yra tik tame, kad geresnis patarnavimas ir daugiau valgių. Ant grindų prie kauro padėta trįs ragažės, paskui atnešta pėdos aukščio skuomė ir užklota audeklu.

Nuošaliai pastatyta mažas molinis žaidis, ant kurio kepta duona arba pyragaičiai iš girnomis maltų miltų. Užimas girnų buvo girdimas iš antros šėtros.

Tuomtarpu Baltazaras priėjo prie kauro, prie kurio laukė jo Ilderimas ir Ben-Huras. Apsisiautęs buvo ilgais rubais, netikras žingsnis, lėtas judėjimas darė jį nuolanku tarnui, ant kurio peties buvo pasirėmęs.

— Ramybė tau, drauge — tarė Ilderimas — ramybė ir pasveikinimas.

Egiptietis pakėlė galvą ir atsakė:

— Linkiu tau taip-gi ramybės, tau ir taviemsiems. Tebuna su jumis palaiminimas vienatinio tikrojo Dievo!

Malonus ir pavartaunas senio apsiėjimas sukėlė pagodonę Ben-Huro širdyje. Palaiminimo žodžiai buvo atkreipti į jį, nes tariant juos senelis turėjo atkreiptas į jį akis. Jo išvaizda taip užėmė jaunikaitį, kad laike vakarienės jis negalėjo atitraukti akių nuo raukšlėtos senio burnos. Jo malonus žiurėjimas nebuvo nuduotas, bet taip teisingas, kaip nekalto vaikelio.

— Štai, Baltazarai — tarė šeikas, — tas, kuris šiandie su mumis lauž duoną.

Baltazaras vėl dirstelėjo į jaunikaitį ir išrodė lyg netikras, neužsitikintis, ką patėmijęs šeikas, kalbėjo toliaus:

— Prižadėjau pavesti jam savo arklius dėl išmėginimo; jaigu nusiseks, leisiu jį cirkan.

Baltazaras žiurėjo be atmainos.

— Yra man gerai perstatytas — toliaus kalbėjo Ilderimas, stebėdamasis iš draugo tylėjimo — žinokie, kad yra sunus garbingo Rymionų vado Ariaus, no-

rints — čia šeikas susilaikė, bet tuoj šypsodamasis pabaigė, — norint sakosi esąs Izraeliaus sunum iš Judo giminės, o aš, dėl Dievo, tikiu tam, ką sako.

Tada Baltazaras tarė:

— Šiandie, gerasis šeike, mano gyvastis buvo pavojuje ir bučiau jos nustojęs, kad ne jaunikaitis, labai panašus į šitą, jei ne tas pats, kuris mane išgelbėjo, kada visi apleido. — Taręs tai atsigręžė į Ben-Hurą ir paklausė: — Ar ne tu juomi esi?

— Negaliu užsiginti — atsakė, — nes aš sulaikiau to smarkuolio arklius, kada šoko ant tavo kuprio prie šaltinio, o tavo duktė davė man taurę.

Tai sakydamas išsiėmė taurę ir padavė ją Baltazarui. Egiptietis nudžiugo.

— Viešpats atsiuntė tave šiandie prie šaltinio — tarė drebančiu balsu, paduodamas Ben-Hurui ranką — o dabar atvedė tave šičion. Dėkoju Jam už tai ir tu pagarbink Jį, nes galiu išreikšti tau savo dėkingumą; taurė yra tavo, pasilaikyk ją.

Ben-Huras priėmė dovaną, o Baltazaras, matydamas Ilderimo žingeidumą, papasakojo atsitikimą prie šaltinio.

— Kaip tai? — tarė šeikas Ben-Hurui — nesakei man apie tai nieko. Ar-gi n'esu Arabas? Ar-gi jisai nėra mano svečias? Ar nežinai, ką sako svetingumo teisė, kad geras ar blogas apsiėjimas su mano svečiu yra apsiėjimas su manim? Kur-gi turėjai aplaikyti užtarnautą dovaną, jaigu ne čia? Kieno ranka, jaigu ne mano, turėjo tau ją paduoti?

Balsas jo buvo labai aštrus.

— Atleiskie, garbingas šeike, ir atmink, kad neatėjau čia jokios dovanos, butų ji didelė ar maža. Kas daugiau, meldžiu nepažvelgti mane, nes tą patį bučiau padaręs ir kiekvienam tavo tarnui.

— Bet mano draugas — svečias, ne tarnas, ar-gi nematai tame laimės, didelės likimo malonės? — Pas-

kui, atsigrįžęs į Baltazarą, kalbėjo toliaus: — Prisiekiu ant Dievo visagalybės, jisai nėra Rymionis!

Tarnai baigė rengti vakarienę. Jaigu skaitytojas pamena istoriją, kurią Baltazaras pasakojo apie save tyruose, tat lengvai supras, kokį įspudį padarė ant jo Ben-Huro pasielgimas. Jisai taip-gi suprato pasišventimą dėl visų be skirtumo, o atpirkimas, kuris buvo jam žadėtas už dovaną, atpirkimas, kurio laukė, turėjo taip-gi buti visų atpirkimu. Dėlto tai Ben-Huro pasielgimas ir tvirtinimas, kad pasišvęstų dėl kiekvieno, buvo lyg aidu jo paties sielos. Prisiartino tat prie jaunikaičio ir tarė:

— Kaip šeikas nori, kad tave vadinčiau? Rodos, kad tai buvo kokis-ten Rymionų vardas?

— Arius, Ariaus sunus.

— O juk-gi n'esi Rymionis.

— Visa mano giminė buvo žydų.

— Sakai buvo, ar-gi išmirė?

Klausimas rods prastas, bet sumaišė jį. Ant laimės Ilderimas pertraukė jų kalbą, kviesdamas ant vakarienės.

Jaunikaitis nuvedė Baltazarą prie skuomės, kur visi susėdo pagal Rytų budą; atnešta sudynai nusiplauti rankas ir rankšluoščiai, paskui ant šeiko ženklo tarnai tyliai sustojo, o Egiptietis graudingu balsu tarė:

— Visų Tėve, Dieve! Viskas, ką turime, nuo Tavęs paeina. Priimk mųsų padėkavonę ir palaimink mums, kad galėtume ir toliaus pildyti Tavo valią!

Buvo tai ta pati padėkavonė, kurią seniau atkalbėjo tyruose drauge su Greku Gasparu ir Indusu Melchioru, ir kurie ištarta įvairiomis kalbomis buvo priparodymu Dievo Esybės.

Skuomė buvo užkrauta visokiais Rytų gardumynais. Ten buvo pyragaičiai tiesiok iš pečiaus, vaisiai iš daržų, mėsa skyrium arba su daržove, pienas, medus ir sviestas, o visko pakaktinai. Visi valgė ir gėrė tylėdami, nes buvo alkani ir nevartojo nei peilių, nei

šakučių, nei taurių, nei torelkų. Tiktai apmalšinę badą pradėjo kalbėti.

Tokiame susirinkime Arabo, Žydo ir Egiptiečio, kur visi tikėjo į vieną Dievą, apie ką-gi butų kalbėta, jaigu ne apie Dievą? Kas-gi daugiausia galėjo kalbėti, jaigu ne tas, kuris prie Jo taip arti buvo buvęs, kuris rodant žvaigždei Jį matė, girdėjo balsą ir jautė Dvasią, Kuri taip stebuklingai jį vesdama, liepė liudyti apie save?

XX.

Kalnų šešėliai puolanti ant palmų gojaus darė labai trumpus vakarus; vostik nusileidus saulei tuojaus sutemdavo. Tarnai atnešė keturis misinginius liktorius su keturiomis rankenomis, ant kiekvienos rankenos buvo sidabrinė lempa su alyva. Prie taip aiškios šviesos jie toliaus vedė kalbą syriškai.

Egiptietis papasakojo apie savo susitikimą tyruose ir sutiko su šeiku, kad gruodyj suėjo dvidešimt septyni metai nuo to laiko, kada jisai su draugais, bėgdami nuo Erodo, sustojo prie jo šėtros prašydami prieglaudos. Jo pasakojimų klausyta atidžiai, net ir tarnai stengėsi šį-tą nugirsti. Ben-Huras klausė kaipo dalyko, apeinančio visą pasaulį, o ypatingai Izraelitus. Tikėjo be jokios abejonės į teisingumą jo žodžių; norėjo da daugiaus sužinoti apie to atsitikimo pasekmes.

Čia turime skaitytojui paaiškinti, kad mųsų pasakojimas pripuola tuomi pat laiku, kada Šv. Marijos Panos Sunus pradėjo skelbti savo mokslą. Vieną tik kartą matėme Jį nuo tada, kaip Baltazaras atidavė Jam garbę, kaipo kudikiui ant motinos kelių, urve šale Betlejaus. Nuo dabar lig galo mųs pasakojimo nuolat sutiksime tą stebuklingą Kudikį, o pagalios pažįsime Jį kaipo Dievą, žmogų, pasaulio Atpirkėją.

Baltazaro pasakojimas nebuvo nauju Ilderimui;

girdėjo apie tai nuo trijų mokslinčių, pats pasistatė į pavojų, suteikdamas prieglaudą pabėgusiems nuo Erodo rustybės. Dabar vienas iš tų trijų sėdėjo prie Jo skuomės, kaipo malonus svečias ir numylėtas draugas. Taigi Ilderimas šventai tikėjo jo pasakojimui, bet svarbiausias daiktas neapėjo jo taip, kaip Ben-Hurą. Ir neįdomu — jisai buvo Arabas, neužėmė jo taip karštai to atsitikimo pasekmės. Kitaip buvo su Ben-Huru, Izraelitu, dėl jo teisingumas ir pasekmės to atsitikimo buvo svarbiausiu dalyku.

Nuo kudikystės girdėjo apie Messiją, mokykloj mokino viską, ką tik apie Jį žinota, Kuris turėjo buti išrinktos tautos garbe. Visi pranašai pasakojo apie Jį — sinagogose, mokyklose, šventinyčiose, viešai ir privatiškai; mokytojai skelbė žmonėms apie artinimąsi laiką Jo atėjimo. Dėlto tai visi Abraomo vaikai, kur nebuk likimas juos nustumė, laukė Messijaus ir rengėsi Jį priimti.

Lengva suprasti, kad tarp žydų buvo daugybė įvairiausių padavimų apie Messiją; buvo keliami ginčai, diskusijos, bet svarbiausiu dalyku buvo — kada Jis ateis?

Tuomi užsiėmė pamokslininkai ir mokinti. Mes norime tiktai aprašyti, su kokia viltimi jie laukė Messijaus. Toji visuomenė, toji išrinktoji tauta, neabejojo, kad Messijus ateis ir bus žydų karaliumi, politiškuoju karaliumi, kaip Cezaris. Padedant žmonėms kardu paims visą pasaulį, o paskui valdįs vardan Dievo taip, kad jiems butų gerai, nežiurint prispaudimo kitų. Taip tvirtino farizėjai ir separatistai — šie pastarieji prisilaikė vientik politiškos nuomonės — statė savo fantazijoje kuopuikiausius rumus: Pats Dievas — svajojo jie — kaipo valdovas, liks mųsų tarnu.

Ben-Hurą nuo tokių drąsių svajonių laikė dvi aplinkybi.

Pirmiausia, jo tėvas prigulėjo prie saducejų, kuriuos tuomet skaityta liberalais, turinčiais savo atski-

ras nuomones, labai klaidingas apie sielų nemirtingumą. Taigi laikėsi stačiai Maižio teisės, niekindami visus vėliaus rabinų pridėtus prie jos paaiškinimus. Jų buvo atskiri sekta; jų tikyba buvo labiau filozofija nei tikėjimas. Neišsižadėjo gyvenimo smagumų, priėmė net nekurias abelnas pažvalgas, ieškodami susirišimų su kitomis tautomis. Politikoje vedė smarkius ginčus su separatistais.

Antra, praleisti Ryme penki metai neperėjo be įtekmės ant jaunikaičio. Į tą miestą tuomet rinkdavosi įvairiausių tautų žmonės, ir jisai stojosi sostine visokių smagumynų. Ant forum (rinka) kasdie sukinosi minios žmonių. Nors tų minių negalima sulyginti su miniomis susirinkusių per Velykas Jeruzolimoje Izraelitų, bet vis-gi, žiurint į šimtus tukstančių žmonių Maksimuso cirke, turėjai užduoti sau klausimą: ar-gi šie susirinkę iš viso pasaulio kraštų žmonės nėra verti Dievo susimylėjimo? Bet kaip daugelis kitų, taip ir Ben-Huras, tikėjo tiktai į politišką išgelbėjimą, o ne dvasišką; vietose kaip Bodinum, Aleksandrija, Atėnai ir Jeruzolima melstasi ne Messijaus, Kurį garbintų visi amžinai kaipo Dievą, bet valdovo, kuris savo stipria ranka valdytų pasaulių. Visos Rymo paimtos viešpatystės arba pavydinčios jam galybės, laukė jo nupuolimo, po ko viskas turėjo atsimainyti dėl gero prispaustųjų.

Ben-Huras buvo tos pat nuomonės tuom labiau, kad perleisti penki metai Ryme davė progą prisižiurėti vargams pergalėtųjų; kadangi tikėjo, jog žmonijos žaizdos yra politiškos ir gali buti išgydytos tiktai kardu, troško iškilti karumenėje, kad galėtų atlikti dalį savo uždavinio. Žinojo karišką amatą, ant kiek tas lytėjo valdymą ginklo, buvo geru kareiviu, bet vedimui karo to nepakako, dėl to reikėjo aukštesnių mierių, platesnio lauko, o kuris nori jame įgyti garbę, turi mokėti daugiau kaip kad užsidengti šarvu arba kirsti kardu. Ant mušio lauko vado užduotis yra sunkiau-

sia ir garbingiausia; čia turi parodyti galybę savo valios, turi mokėti pajungti visos armijos valią. Vadas — tai kareivis apsiginklavęs visa karumene. Tas supratimas parodė jam gyvenimo siekį tuomi didesniu, kad jį puošė mintis lengvesnio atkeršijimo kovoje, nei ramybėj.

Rodos, kaip po šio paaiškinimo lengviau suprasime jausmus Ben-Huro, klausančio Baltazaro pasakojimų, kurie lytėjo dvi jausmingiausi stygi jo sielos. Jo širdis plakė kas-kart smarkiau; neabejojo, kad pasakojimas iki vieno žodžio buvo teisingas, ir kad Kudikis buvo Messijum. Persitikrinęs tame negalėjo neužduoti sau dviejų klausimų: dėlko Izraelius nieko nežino apie tą apsireiškimą? Antra, dėlko jisai pats apie tai nežinojo? Norėdamas sau išaiškinti tai, pasirįžo iškovoti Baltazarą.

Kur dabar randasi Kudikis?

Kokia bus Jo misija?

— Dėlko negaliu atsakyti ant tavo klausimų — tarė pavartauniai Baltazaras. — Kad žinočiau, kur Jisai yra, ištikro eičiau ten, nors skirtų mane nuo Jo juros ir kalnai!

— Ar stengeisi Jį surasti? — klausinėjo Ben-Huras.

— Pirmutine mano rupestimi po apleidimo prieglaudos tyruose — čia su dėkingumu pažiurėjo į Ilderimą — buvo sužinoti, kas dėjosi su Kudikiu. Jau buvo perėjęs metas, vienok pats bijojau nusiduoti į Judeją, nes kraujagerys Erodas dar vis buvo jos valdovu. Sugrįžęs Egiptan suradau kelis draugus, ir tie įtikėjo į stebuklus, kuriuos jiems apsakiau, ir džiaugėsi drauge su manim iš atėjimo Atpirkėjo. Tie visados noriai manęs klausė, ir nekurie jų išėjo net į Betlejų ieškoti Kudikio; surado viešnamį ir urvą, bet veltui ieškojo to sargo, kuris sergėjo vartus nakčia gimimo. Girdėjo, kad karalius Erodas pašaukė Jį pas save ir nuo tada jau Jo nematyta.

— Bet turėjo surasti kokius-nors kitus liudininkus.

— Taip, rado kruvinus prirodymus, nes visą kaimą apgailestavime ir liudnume, motinas, apverkiančias savo kudikius. Turi žinoti, kad Erodas, susižinojęs apie mųsų pabėgimą, pasiuntė savo kareivius išžudyti visus naujai gimusius kudikius Betlejuj ir jo apielinkėje. Nei vienas neišsprudo nuo kardo, o mano pasiuntiniai sugrįžo persitikrinę, kad stebuklingas Kudikis žuvo drauge su kitais.

— Tat nėra gyvo! — sušuko nusigandęs Ben-Huras. — Sakai negyvas?

— Ne, mano sunau, nesakiau to. Kalbėjo man tai pasiuntiniai, bet netikėjau jiems tuomet ir dabar netikiu.

— Tat paskui gavai tikresnes žinias?

— Ne, o ne! — atsakė Baltazaras, nulenkdamas galvą. — Dvasia buvo su mumis ir nuvedė mus tiktai prie Kudikio. — Kada išėjome iš urvo, atidavę garbę ir dovanas, pirmiausia atkreipėme akis į dangų ieškoti žvaigždės, bet veltui, jos jau nebuvo. Supratome, kad dabar jau likome vieni sau; paskutiniu dvasios įkvėpimu buvo atvedimas mųs prie šeiko.

— Taip — tarė glostydamas barzdą šeikas. — Pasakėte, kad jumis atvedė Dvasia, pamenu tą.

— Nuo tada neturiu jokios žinios — kalbėjo toliaus Baltazaras. — Bet, mano sunau, daug apie tai mislijau, o mislijau įkvėptas tikėjimu, kuris, Dievą imu už liudininką, mano širdyj yra taip tvirtas, kaip buvo pirmiaus, kada ant ežero kranto girdėjau Dvasios balsą. Jei nori paklausyti, papasakosiu tau, dėlko tikiu į Kudikio gyvybę.

Ilderimas ir Ben-Huras prašė pasakoti toliaus su tokiu pasiryžimu, kad netiktai girdėtų, bet kad ir suprastų, ką girdi. Tarnai taippat klausė, prisiartinę prie kauro. Šėtroje buvo tyku, tada Baltazaras pradėjo kalbėti:

— Mes trįs tikime į Dievą, o Jisai yra Teisybė, yra Dievas! Kalnai gali sutrupėti į dulkes, juros gali išdžiuti nuo putimo pietinių vėjų, bet Jo žodžiai bus amžini, nes Jisai yra Teisybė.

Kudikių skerdimas Betlejaus mieste prisakius karaliui Erodui.

Balsas kalbančio buvo labai kiltas.

— Balsas, kuris buvo Jo balsu, sakė man prie ežero:—Buk palaimintas, Mizraimo sunau! Atpirkėjas ateis! Su dviem kitais, ką pribus iš tolimų šalių, pamatysite Išgelbėtoją. Ir stojosi! Mačiau Išgelbėtoją — tegul buna pagarbintas Jojo Vardas! Atpirkimas-gi, kuris buvo antra prižadėjimo dalimi, dar ateis. Ar dabar suprantate? Kad Kudikis negyventų, negalėtų buti atpirkimo. Prižadėjimas butų neišpildytas ir Dievas — ne, negaliu pasakyti, mano lupos neištars piktžodžiavimo!

Ir pakėlė maldaujančiai rankas į dangų.

— Kudikis atėjo nuveikti atpirkimo darbą. Pakol prižadėjimas neatšauktas, net ir mirtis neatskirs Jo nuo Jo darbo, pakol nebus išpildytas prižadėjimas. Tai yra pamatas mano tikėjimo. O dabar klausykite toliaus.

Čia nutilo garbingas senelis, lyg butų nuilsęs nuo pasakojimo.

— Gal paragausi vyno? Turiu štai čia po ranka — tarė Ilderimas.

Baltazaras išgėrė ir pasakojo toliaus.

— Išgelbėtojas, Kurį mačiau, gimė iš moters, kaipo lygus mums, panešantis visokius skausmus, net ir mirtį. Čia yra pradžia, prisižiurėkime darbui, kuris Jo laukia. Ar-gi nėra tai uždavinys, kurį gali atlikti tiktai tvirtas ir išmintingas vyras, o ne kudikis, ar ne tiesa? Kad tapti vyru, Kudikis turėjo subręsti, taip kaip ir męs. O dabar tik pamislykime, kokie pavojai galėjo Jam gręsti per tokį laiką? Visos galybės buvo Jam priešingos, Erodas buvo baisum Jo priešu, o kuo butų buvęs Rymas? O Izraelius, ar butų Jį priėmęs, ar ne, vis-gi rastųsi pavojuje. Ar dabar suprantate? Ar-gi buvo kitokis budas apsaugoti Jį kudikystėje, kaip užgauti slaptybėje? Dėlto sakau ir tvirtai tikiu: Jisai gyvena, bet slepiasi, kad pributi atsakančiame laike ir išpildyti Dievo prižiurėjimą. Šitai papėdė mano tikėjimo, ar-gi neteisinga?

Mažos, aštrios Arabo akįs sužėravo, o nusiraminęs Ben-Huras nuoširdžiai tarė:

— Nemisliju prieštarauti, bet kas toliau?

— Ar-gi to neužtenka, mano sunau? Radęs priežastis ir apsvarstęs jas — kalbėjo ramiai — supratau, jog Dievo noru yra, kad Kudikis pasiliktų slaptybėje; apsiginklavau tat kantrybe ir laukiu. — Čia pakėlė akis dangun ir tyliai kalbėjo: — Laukiu, o Jisai gyvena ir užlaiko savo slaptybę! Norints man nedaleista nueiti pas Jį, nei užvardinti kalnus ar klo-

nius, kuriuose gyvena, bet žinau, kad gyvena, ar tai kaipo gėlė, ar jau kaipo nokstantis vaisius, užtenka man to, jog žinau, kad gyvena, nes tikiu į Dievo prižadėjimą.

Ben-Huras pajuto savo dvasioj didę pagodonę, o tas jausmas užgesino visas abejones.

— Kur, misliji, gali buti? — paklausė tyliai.

Baltazaras maloniai į jį dirstelėjo ir karštai atsakė:

— Savo namuose, ant kranto upės Niliaus, kelios savaitės atgal sėdėdamas užsimislijau. Žmogus, turėdamas trisdešimt metų, kalbėjau sau, turi turėti savo gyvenimo dirvą jau išdirbtą ir užsėtą, nes po to užstoja vasara, o tada jau ne laikas sėti. Kudikis dar turi dvidešimts septynerius metus, taigi sėjos laikas jau arti. Kaip matai, mano sunau, uždaviau sau tą patį klausimą, ką ir tu, o atsakydamas atvykau čia, kaipo į artimą vietą nuo šalies, suteiktos Dievo tavo tėvams. Kur-gi geriaus galėtų pasirodyti, jei ne Judejoj? Kur geriaus galėtų pradėti savo darbą, kaip ne šventoje Jeruzolimoje? Kas yra vertesnis pirmiaus apturėti Jo palaiminimą, jei ne sunųs Abraomo, Izaoko ir Jokubo? Juk jie yra numylėtais Viešpaties vaikais! Kad gaučiau prisakymą ieškoti Jo, tat eičiau per kaimus ir miestelius per Judejos ir Galilejos kalnus prie Jordano klonio. Jisai yra ten ir, stovėdamas savo namų duryse, arba ant viršunės kalno, žiurėjo šiandie ant leidžiančios saulės, mislydamas, jog štai jau viena diena arčiau lig valandos, kurioje Pats stosis žemės Šviesa.

Baltazaras nutilo ištiesęs į Judejos šalį ranką. Klausytojai, net ir tamsųs tarnai, buvo perimti jo užsidegimu, ir laikė jį už kokį-tai paslaptingą asmenį. Valandą visi tylėjo, pagalios Ben-Huras tarė:

— Matau, garbingas Baltazare, kad aplaikei daugelį mylistų, taip-gi matau, jog turi išmintį. Negaliu pasakyti tau, kaip esu dėkingas už viską, ką man apsakei. Laukiu daugelio dalykų ir tu suteikei man

tikėjimą, bet da meldžiu pasakyti, kokia bus pasiuntinystė To, Kurio lauki ir Kurio nuo šiandie ir aš lauksiu, kaip pridera tikram Judo sunui. Sakai, kad turi buti Išgelbėtojumi, ar-gi podraug bus ir žydų karaliumi?

— Mano sunau — švelniai tarė Baltazaras — Jo pasiuntinystė mums dar nežinoma. Viską, ką misliju, imu iš žodžių, kuriuos ištarė balsas ir iš maldos, kuri liko išklausyta. Ar turiu kalbėti apie tai?

— Juk tu mokintojas.

— Žmonės nupuolė nustoję tikėjimo. Tas nupuolimas buvo mano rupesties priežastimi — kalbėjo Baltazaras — ji padarė mane pamokslininku Aleksandrijoj ir kaimuose prie Niliaus, ji nuvedė mane į tyrą, kur aplankė mane Dvasia. Kentėjau, žiurėdamas į žmonių vargus — ne žmonių kokios nors vienos atskiros tautos, į vargus visų. Jų nupuolimas buvo taip baisus, kad jaučiau, jog tik vienas Dievas gali suteikti atpirkimą. Meldžiau tat Jo, kad ateitų, ir kad galėčiau Jį pamatyti: — Geri tavo darbai pergalėjo! Atpirkimas artinasi, ir tu pamatysi Išgelbėtoją! — Ar-gi ne taip sakė balsas? Nuėjau, vedamas žvaigždės, net į Jeruzolimą. Kas turi buti atpirktas? Visas pasaulis. Kokiu budu Jis ateis? Sustiprink savo tikėjimą, sunau, nes štai tau pasakysiu. Žmonės mislija, kad nebus pasisekimo, kol Rymas neišnyks nuo savo kalvų, o vienok netikiu, kad taip butų. Kad Rymas turėtų išnykti, tas reikštų, jog piktybė nepaeina nuo nepažinimo Dievo, bet paeina nuo blogo rėdymo valdovų. Ar-gi turiu pasakoti, kad žmonių rėdymas visai nėra tikėjimišku rėdymu? Ar apie daugelį karalių girdėjai, kurie butų geresni už savo pavaldinius? Ne, šimtą kartų ne! Atpirkimas negali turėti politiškų mierių, negali numesti vienus valdovus, kad parengti vietas kitiems. Kad užsiimtų tuomi, tat Dievo išmintis perstotų buti nepasiekiama. Sakau tau, norints taip kaip aklas aklam: Tas, Kuris ateis, bus

Išgelbėtojum sielų! Atpirkimas reiškia, kad Dievas nužengs ant žemės. O dėlto, idant galėtų ant jos apsigyventi, turi viešpatauti dora.

Ben-Huro veidas nuliudo, nulenkė galvą, o nors nebuvo dar persitikrinęs, nenorėjo ginčytis su Egiptiečiu. Kitaip mislijo Ilderimas.

— Dėl Dievo meilės — tarė karštai — tokis sprendimas priešinasi visokiems manymams. Keliai, kuriais pasaulis žengia, yra vienodi ir neatmainomi! Kiekvienoje tautoje turi buti valdovas, kitaip negalima padaryti jokių atmainų.

Baltazaras šį užmetimą priėmė pavartauniai.

— Tavo išmintis, šeike, yra svietiška, o užmiršti, kad atpirkimas turi mus paliuosuoti nuo šio pasaulio pančių. Pajungti žmoniją sau trokšta karalius, Dievas nori žmonių sielų.

Ilderimas pakratė galvą, o Ben-Huras tarė:

— Tėve, leisk man taip tave vadinti, ko klausei Jeruzolimos vartuose?

Šeikas dėkingai į jį pažiurėjo.

— Klausiau — atsakė ramiai Baltazaras: — Kur yra Tas, ką užgimė, žydų karalius?

— Ir matei Jį Betlejaus urve?

— Matėme Jį, sudėjome Jam garbę ir dovanas — Melchioras auksą, Gasparas kodylą, o aš myrą.

— Kada kalbi apie dalykus, kurie atsitiko, tėve, klausau ir tikiu — kalbėjo Ben-Huras — bet dalykuose, kurie turi ateiti, negaliu suprasti, kokį karalių matai Kudikyje, negaliu atskirti valdovo nuo jo valdžios ir priderysčių.

— Sunau — tarė Baltazaras — abelnai apsvarstome daiktus, kurie pasipynė mums po kojų, bet ant tolimesnių dalykų vostik užmetame akia. Tai ir tu — matai tik titulą... žydų karalius; o aš tau sakau, pakelk akis aukščiaus, siek slaptybę už šio titulo, o išnyks tavo abejonės. Apie tą titulą pasakysiu tau da žodį. Kadaisia Izraeliaus žmonės turėjo geresnes

dienas, dienas, kurose Dievas vadino tavo tautą Savo tauta, susinešė su jaja per pranašus. Tuose laikuose prižadėjo Atpirkėją, kurį mačiau, ir tada prižadėjo ji kaipo žydų karalių — Jo pasirodymas tat turi sutikti su prižadėjimu. Ar dabar supranti priežastį mano klausimo prie vartų? Tikiu, kad taip — einu tat toliau. Gal svarstai apie Kudikio titulą, ar misliji, kad didelė garbė buti Erodo įpėdiniu? Ar misliji, kad Viešpats negalėtų parengti Savo Numylėtam geresnio likimo? Ar-gi gali prileisti, kad Visagalintis Tėvas skolintų Savo Sunui titulą nuo nusidėjusių žmonių? Arba kodėl man tat neliepė prie vartų klausti cezaro? Tikėk man, jei nori pažinti Esybę To, apie Kurį kalbame, tai žiurėk aukščiau ir verčiau klauskie: kieno Karaliumi bus Tas, Kurio laukiame? Atsakymui ant to klausimo yra slaptybės raktas, kurio niekas be Jo pagalbos nesupras.

Čia dievobaimingai pakėlė akis dangun ir kalbėjo toliaus:

— Yra karalystė ant žemės, nors nėra žemiška — jos plotas didesnis už žemės plotą, didesnis už žemę ir juras, kad jas nors ir kaip auksą su kuju išskleisti. Ji yra taip, kaip yra mųsų širdis, o męs gyvename nuo lopšio ligi kapo nematydami jų. Nei vienas žmogus nepažįs tos karalystės, pakol nepažįs savo sielos, nes ji nesutverta jo dušiai. Garbė-gi tos karalystės yra taip didė, kad męs negalime jos nei perstatyti sau, yra vienatine, su nieku nepalyginama.

— Tas, apie ką kalbi, tėvai, yra man mįslįs — tarė Ben-Huras — neikados negirdėjau apie tokią karalystę!

— Nei aš — pridurė Ilderimas.

— Aš apie ją negaliu daugiau nieko pasakyti — tarė nuleisdamas akis Baltazaras. — Kokia tai yra karalystė, dėlko yra tokia ir kaip į ją dasigauti — nieks nežinos, pakol neateis Kudikis apimti savo nuosavybę. Kudikis atneš raktą nuo nematomų vartų,

atidarys juos išrinktiemsiems, kurie myli Jį, nes tik toki bus atpirkti!

Po valandos tylėjimo Baltazaras vėla tarė:

— Garbingas šeike, rytoj arba poryt ant tulo laiko nuvyksiu į miestą, nes mano duktė nori matyti prisirengimus ant žaislių. Laiką išvažiavimo paskirsiu rytoj; tave, mano sunau, dar matysiu, o dabar ramybė jumiems!

Pakilo nuo skuomės, o šeikas su Ben-Huru žiurėjo į Egiptietį, kol tas neišėjo iš šėtros.

— Šeike Ilderime — tarė tada Ben-Huras, — girdėjau šiandie tikrai stebuklingus daiktus, pavelyk man eiti prie ežero apsvarstyti apie tai.

— Eik, aš ateisiu vėliaus.

Nusiplovė rankas; tarnas padavė Ben-Hurui apsiautuvą, o tas apsiavęs išėjo.

XXI.

Netoli šėtrų augo nedidelis palmų gojus, tiesiantis savo šešėlį išdalies ant žemės, išdalies ant vandens. Gojelyje čiulbėjo lakštingala; priėjęs Ben-Huras sustojo ir klausė. Kitu kartu puiki paukštelio daina butų išblaškius liudnas jo mislis; šiandie Egiptiečio pasakojimai apie stebuklus taip sunkiai jį spaudė, kad negalėjo atjausti ne puikumo tos dainelės.

Naktis buvo tyki, nei mažiausias vėjalis nejudino vandens paviršiaus; ant jo galvos švietė žvaigždės, kiekviena savo vietoje, o aplinkui buvo vasara — ant vandens, ant žemės ir dangaus.

Jo vaidentuvė buvo sujudinta, jausmai suerzinti.

Palmos, dangus, oras, rodėsi jam prigulėjo prie pietų šalies, kur Baltazaras ieškojo palengvinimo skausmams dėlei žmonių nelaimės. Ežeras su savo lygum paviršium išrodė Nilium, ant kurio kranto garbingas senelis meldėsi į Dvasią šviesoje. Už valandos vienok aprimo ir pradėjo kalbėti.

Mieris gyvenimo jam paaiškėjo. Visuose ligi šiol užmanymuose buvo bedugnė, kurios negalėjo nei apsilenkti, nei pripildyti, o tokia plati, kad kitą jos kraštą vostik neaiškiai galėjo įžiurėti. Kad pagalios liktų kareiviu, arba net vadu, ką tada veiktų? Žinoma pakils prieš Rymą, bet visokis pakylimas visados esti vienokis. Pirmiausia, kad patraukus sukilti žmones, reikia priežasties; antra, reikia jiems nurodyti praktišką mierį, kuris butų darbo užbaiga. Teisybė, kas smarkiai kovoja, tas kovoja dėl keršto; bet dar smarkiau tas, kurį įžeidžia skriauda, nes tokis pergalėje tikisi rasti savo žaizdai balzamą, dovaną už narsybę, dėkingumą už darbą, o laike mirties, garbingą savo tautiečių atminimą.

Mąstydamas apie priežastį ir mierį, Ben-Huras žinojo, kad reikia įgyti šalininkus ir turėti juos pasirengusius. Žinoma, ieškotų jų tarp savo tautiečių, juk skriauda, padaryta Izraeliui, buvo skriauda kiekvieno Abraomo sunaus, ir kiekviena galėtų pasirodyti šventu reikalu ir pakurstyti juos.

Priežastis tat jau buvo; o mieris — kokis galėtų buti?

Nesuskaitomas dienas ir valandas perleido ant apmislijimo šios savo uždavinio dalies, bet visados sustodavo ant tos vienos išeigos, žadančios tautišką liuosybę, bet kokią tai miglotą, neaiškią. Ar užtektų tokių prižadų? Negalėjo visiškai atmesti šio išvedimo, nes tada turėtų numirti visa jo viltis; bijojosi pasakyti: taip — nes patyrimas sakė kitaip. Ar galėjo tvirtinti, kad Izraelius pergalės Rymą? Žinojo priešo galybę, žinojo, kad turi geriausius ginklus. Vientik susijungimas visų žmonių, gal atsilaikyti, bet ar tai galima? Jei bent tik tada, kad vienoje tų pavergtų tautų pasikeltų karžygis, kuris pergalių garbe pagarsėtų visame pasaulyj. Jaigu tokis atsirastų tarp Izraelitų, kokia garbė butų Judejai! — kaip kad naują Aleksandrą galėtų parodyti Makedonijai! Bet nelai-

mė, tarp rabinų gal ir atsirastų vienas ar kitas drąsuolis, bet apie paklusnumą negalėjo buti nei kalbos. Ir štai užėjo jam ant mislies Messalo žodžiai Erodo darže: visko, ką įgysite per šešias dienas, neteksite septintoje.

Tokiu budu kiek kartų apie tai mislijo, stojo prie bedugnės; o kadangi tas atsitikdavo gana tankiai, perstojo mislyti apie tą dalyką, pavesdamas jį likimui. Ar tas karžygis pasirodys prie jo gyvasties, vienas tik Dievas tą žinojo. Lengva suprasti, kokį įspudį padarė ant jo Mallucho pasakojimas. Su užsiganėdinimu klausė jo. Pradėjo mislyti, kad karžygis jau yra. Ir galas baimei, nes štai yra vadas, tai sunus didelės giminės Liuto, tai žydų karalius! O už jo visas pasaulis su ginklais.

Kadangi yra karalius, bus tat ir karalystė! Bus garsum kariautoju, kaip Dovidas; jo valdymas bus išmintingas, kaip Saliamono; karalystė bus galybe, prieš kurią Rymas subyrės į trupučius. Kad tai atsitiktų turi buti baisus karas, neapsakomas sunaikinimas ir mirtis — toliaus ramios dienos Judejos valdymo ant amžių!

Ben Huro širdis smarkiai plakė, nes štai pamatė Jeruzolimą pasaulio sostinę, o Sioną valdovo sostu.

Svajojančiam apie busimą tėvynės didybę Ben-Hurui pasirodė didžiausia laime, kad dasižinojo, jog šėtroje, į kurią ėjo, yra žmogus, kuris matė tą karalių. Ir neįstabu, nuo jo turėjo dasižinoti viską, o ypatingai apie laiką, kuriame karalius pakils.

Jaigu tas atsitiktų tuojaus, tai kam jam reiktų eiti pas Maksencijų? Verčiau užsiimti organizavimu ir apginklavimu savo giminės, kad Izraelius butų pasirengęs.

Dabar jaunikaitis išgirdo Baltazaro pasakojimą; bet ar buvo juomi užganėdintas?

Dar didesnis šešėlis, nei nuo palmų, užgulė jo

sielą, šešėlis abejonės, lytintis daugiaus karalystę, nei karalių.

— Kokia bus toji karalystė? — klausė Ben- Huras pats savęs.

Tokie kilo klausimai, kurie lytėjosi Kudikio pasiuntinystės, o niekas negalėjo ant jų atsakyti. Daugeliui jie buvo neišrišti Jojo dienose, ir šiandie da yra priežastimi ginčų, mįslių tiems, kurie nesupranta, arba nenori suprasti, kad mirtiname kune yra nemirtina siela.

— Kokia bus toji karalystė? — klausė.

Mums, skaitytojau, "Kudikis" jau davė atsakymą. Ben-Huras žinojo tiktai Baltazaro žodžius: "Ant žemės, bet ne iš žemės, ne dėl kuno, bet dėl sielos — o nepaisant to karalystė neapsakomos garbės."

Neįdomu, kad jaunikaičiui tie žodžiai buvo tamsia mįslim.

— Šiame dalyke nieko negelbės žmogaus ranka! — sušuko — tokios karalystės karalius nereikalauja nei žmonių, nei kareivių. Dabartinis pasaulis turi išnykti, kad prisikelti išnaujo, prie to naujo rėdymo turi kilti įstatymai, nereikalaujanti ginkluotų rankų... o kas užims vietą spėkos?

Atmink, skaitytojau, kad tas, ką męs šiandie pripažįstame valdančia pasaulį taisykla, to jisai nei neprijautė: nežinojo nei jisai, nei kiti to laiko gyventojai krikščioniškos meilės galybės, tuomi labiau, kad niekas da neapgarsino pasauliui, kad meilė gali daugiau nuveikti dėl ramybės ir viešpatystės tvarkos, nei prievarta.

Taip bemąstydamas pajuto ant savo peties ranką.

— Noriu tau ką pasakyti, Ariaus sunau — tarė Ilderimas, — bet tiktai žodį, nes turi grįžti, o jau vėlu.

— Sveikinu tave, šeike.

— Tikėk į viską, ką girdėjau — kalbėjo Ilderimas — į viską, apart to, kas lytisi karalystės, kurią surengs atėjęs Kudikis... Kas to lytisi, susilaikyk

spręsti, pakol neišklausysi Simonideso, pirklio, labai godojamo Antiochijoje žmogaus, o su kuriuom aš tave supažindysiu. Egiptietis apsakė tau savo svajones, kurios yra peraukštos ant žemės. Simonides yra protingesnis. Jisai tau prives pranašų padavimus, parodys knygas ir tai taip aiškiai, kad negalėsi užginti, jog Kudikis ištikro bus žydų karaliumi. Tikėk dėl Dievo malonės, kad bus karaliumi, kaip Erodas, tiktai geresniu ir galingesniu. Tada tai paragausime kerštо saldumo, o dabar — ramybė tau.

— Dar valandėlę, šeike!

Nežinia, ar Ilderimas girdėjo ar ne, bet nesustojo.

Ant tykaus ežero vandens plaukė valtis link šėtrų, o joje sėdėjo dainininkė....

— Ir vėla Simonides — sušuko Ben-Huras — Simonides... Simonides čia, Simonides ten; tai vienas, tai kitas jį mini. Ar-gi esu galėje savo tėvo tarno? O rodosi, moka laikyti tą, kas mano, nes gal yra turtingesnis, jei neišmintingesnis už Egiptietį. Ant santaikos skrynios! gal neverta ieškoti tikybos pas netikintį! Aš taip-gi nemisliju eiti pas jį. Bet štai girdžiu dainą! Moteriškės balsas, ar aniolo! Artinasi į čia.

Ant tykaus ežero vandens plaukė valtis link šėt-

rų, o joje sėdėjo dainininkė. Malonus jos balsas kaskart vis buvo aiškesnis, vis artinosi.

Neužilgo pasigirdo irklų šlamėjimas ir žodžiai Grekų kalboje.

Baigdama savo dainušką dainininkė praplaukė pro palmų gojelį, lig nenoroms tardama paskutinį žodį: lik sveiks! Tas žodis, drebantis nuo skausmo ir saldumo atsisveikinimo, pasiekė Ben-Huro ausį; nuplaukus valčiai jis giliai atsiduso.

— Pažįstu ją iš dainos — tarė pats sau, — tai Baltazaro duktė. Kokia daili jos daina, o kaip daili ji pati!

— Kokia ji daili! — atkartojo dvasioje, o širdis pradėjo smarkiau plakti.

Toje pat valandoje, nei iš ežero vandens iškilo kita esybė, jaunesnė, o lygiai daili — dar nei kudikis, bet dar meilesnė.

— Estera — linksmai pamislijo — šitai žvaigždė, kurios norėjau.

Apsigręžė ir pamažu nuėjo link šėtros.

Jo gyvenimas buvo kamuoliu kančių ir atkeršijimo jausmų, jame nebuvo vietos meilei.

O vienok abi mergeli užeidavo jam ant mislių.

XXII.

Ant rytojaus po pietų rumuose visi patricijai sugulė ant kaurų. Galėjo pributi Maksencijus, galėjo išeiti visas miestas jį pasitikti; legijonai galėjo nueiti nuo kalno Sulpius su didžiausia iškilme, kokios dar ligšiol Rytuose nematyta, nieks negalėtų prižadinti miegančių, gulinčių ten, kur parpuolė, arba kur tarnai juos suguldė. Greičiau vaškinės lėlės pradėtų šokti, nei tie girti jaunikaičiai galėtų dalyvauti iškilmingame Maksencijaus priėmime. Messala pakilo prašvitus, nusiėmė nuo galvos vainiką ant ženklo, kad puota užbaigta; apsisiautė ploščium ir, apsidairęs aplinkui, apleido sve-

tainę. Padarė tai su tokiu pavartaunumu, kad pats Cicero nebutų galėjęs su didesniu apleisti senatorių posėdį, ant kurio ėjo ginčai per visą naktį.

Už trijų valandų iš jo kambario išėjo du pasiuntiniu, kiekvienas su užpečėtytu laišku prie Valerijaus Gratuso, gyvenančio Cezarijoj. Abudu gavo vienodu laišku ir prisakymu. Vienas turėjo plaukti juromis, kitas traukti žeme. Jau iš to atsargumo matome, kaip svarbi turėjo buti jų pasiuntinystė.

Tas laiškas skamba:

Antiochija, XII kar. Jul.

Messala į Gratusą.

"Turiu tau pranešti apie įdomų atsitikimą, o nors dabar yra da tik daleidimai, vienok turiu viltį, jog tave užimsiu ir išteisįsiu savo drąsumą, kad tave gaišinu.

Pirmiausia atnaujįsiu tavo atminimus. Atsimink, kad pirm kelių metų buvo tula Jeruzolimos kunigaikščio šeimyna, labai sena ir turtinga — tos šeimynos vardas buvo Hur. Jei turi silpną atmintį, tai žaizda, kurią, jei neklystu, turi ant galvos, pagelbės tau atsiminti teisingumą mano žodžių.

Kad labiaus tave užimti, priduriu dar sekančius dalykus: Dėl nubaudimo už pasikesinimą ant tavo gyvasties — kad dievai nuraminimui tavo sąžinės, neikados neprileistų priparodymų, kad tai atsitiko tik išnetyčių, — suimta šeimyna, o turtas sukonfiskuota. Kadangi tą paselgimą patvirtino pats cezaras, lygiai teisus, gi tą pasielgimą patvirtino pats cezaras, lygiai teisus, gėlės — neturime gėdintis priminę sau sumas, kurios teko iš ano šaltinio mums, o už kurias neperstosiu buti tau dėkingu, norints taip ilgai, kol jomis galėsiu naudotis.

Žinodamas tavo išmintį, primenu tau, kad su taja Hurų šeimyna pasielgei tokiu budu, kokį mudu

abudu pripažinova geriausiu mųsų mieriams. Gal nekenks priminti tau, kad dėl tų mierių buvo reikalinga slaptybė, o tuomi patim ir išdavimas šeimynos ant tikros, bet naturališkos mirties. Atsimeni, ką padarei su nusidėjėlio motina ir sesere ir tikiuosi, kad užganėdysi mano žingeidumą, jei tave paklausiu, ar jos dar gyvos, ar jau numirę? Atleisk, kad klausiu apie tai, bet žinodamas tavo malonumą, neabejoju, kad nuramdysi mano žingeidumą. Turiu dar priminti svarbų atsitikimą, lytintįsi šio reikalo, kad anas nusidėjėlis liko pasmerktas ant viso gyvenimo prie irklo. Juk taip skambėjo prisakymas? Atsitikimas, kurį tau aprašau, yra tuomi įdomesnis, kad pats savo akimis mačiau ir skaičiau laivo tribuno paliudijimą apie priėmimą jo į tarpą vergų.

Mislijau, kad pradėjau tave užimti!

Jaigu paimsime abelną irklininkų gyvenimo ilgumą, tai mųsų vaikėzas turėjo numirti penki metai atgal. Apie tai buvau taip persitikrinęs, kad nuo penkių metų naudojausi turtu, kuris išdalies jam prigulėtų. Sakydamas tai, nemisliju atsisakyti nuo dėkingumo tau.

Dabar artinuosi prie reikalo branduolio.

Pereitą naktį, kad pirmininkavau Rymionų pakeltoje puotoje — tikėk man, nepaprastas jų jaunumas ir nežinojimas dalykų sukėlė net pasigailėjimą — iš jų lupų išgirdau įdomią istoriją. Konsulis Maksencijus pribus šiandie surengti užpuolimą ant Partų. Tarp aukštos jam draugaujančios jaunuomenės yra sunus mirusio duumviro Kvintuso Ariaus. Išsiklausiau apie jį nuodugniai ir dasižinojau, kad Arius išplaukdamas prieš piratus, kurius sumušęs paskutinėse dienose, įgijo didelę garbę, neturėjo jokios giminės. Sugrįžęs parsivežė sau įpėdinį. Dabar, mano mielas, bukie ramus, kaip pridera savininkui tiek talentų sestercijose, nes... sunum ir įpėdiniu, apie kurį kalbu, yra tas, kurį nusiuntei ant laivo, tas pats Ben-Huras, kuris turėjo numirti kokie penki metai atgal. Tuotarpu jis sugrįžo

su turtu ir garbe, o turbut ir Rymo piliečiu. Tu savo suole gali jo nebijoti, bet aš n'esu ramus. O dėlko? Kas geriau už tave gali apie tai žinoti?

Kaip tau tas viskas išrodo?

Kada jo tėvas, Arius, kovojo su piratais, jo laivas nuskendo ir iš visų žmonių išsigelbėjo tiktai Arius ir jo busimas įpėdinis.

Tie, kurie paėmė juos ant laivo, sako, kad tribuno draugas buvo jaunas ir su irklininko drabužiais.

To, misliju, jau pakaktų, bet nenorėdamas, kad priduotum daugiau svarbos šiam, taip mielam, dalykui, priduriu, kad vakar turėjau laimę — jau sudėjau už tai Fortunai dėkingą Votum — sakau, turėjau laimę matyti tą paslaptingą Ariaus sunų burna į burną ir turiu garbę pranešti tau, nors išpradžių jo nepažinau, jis yra juomi. Taip, tai tas pats Ben-Huras, kuris buvo draugu mano kudikystės žaislų, tas pats Ben-Huras, kuris, kaipo vyras, šioje valandoje mislija apie kerštą — taip ir aš padaryčiau — apie kerštą, kurį prisotinti gali tiktai priešo mirtis! Apie kerštą už tėvynę, motiną, seserį, o net... — priduriu tą ant galo, norint turėjau patalpinti pradžioje — už išluptą turtą!

O dabar, mano geradėjau ir drauge, apsvarstęs, kad sestercijos pavojuje, o nustojimas jų yra didžiausiu nustojimu, kokis gali patikti žmogų, stovintį taip aukštoje vietoje, kai tu, misliju, kad liausies paniekinančiai šypsoties, o pradėsi mislyti, ką reikia pradėti...

Skaitau netinkamu duoti tau kokias rodas; daleisk verčiau atsiduoti tavo globon, arba, kas dar geriau, bukie mano mokintojum, sakyk, ką turiu daryti?

Perstatau sau su kokiu jausmu skaitai šį laišką, tai šypsodamasis, o paskui baigiasi abejojimas ir ištarmė puola ton ar kiton pusėn; tavo išmintis lyginasi Merkuro išminčiai, o spėka valios, cezaro valiai.

Saulė jau užtekėjo ir už valandos išsiunčiu du pasiuntiniu, kiekvieną su kopija šio, ką čia rašau — vienas nusiduos sausžemiu, kitas vandeniu, nes šis da-

lykas, apie kurį tau pranešu, man išrodo labai svarbum.

Mačiau jį vakar Dafnos gojuje; jei dabar ten jo nėra, tai turi buti kur-nors apielinkėje, ir pertat aš galiu jį daboti. Kad jį vaktuoju, tai tiesa, ir kad manęs klaustum, kur dabar yra priešas, tai galėčiau be jokios abejonės atsakyti, kad jį galima atrasti sename palmų gojuje, išdaviko šeiko Ilderimo šėtroje. Turiu viltį, kad tas senas Arabas neilgai naudosis savo galybe, ir nenusistebėsi, jaigu pirmu Maksencijaus valdymo teisingu darbu bus pasodinimas seno Arabo ant laivo ir išsiuntimas jo Ryman.

Tiek rašau apie žydą, nes yra svarbu žinoti padėjimą ir pamislyti apie didesnį pasielgimą. Apie tai esu persitikrinęs, ir teisingai tuomi pasigiriu, kad mano laiškas liudija apie tą protą, kuris kiekviename žmonių veikale liepia tėmyti į laiką, vietą ir aplinkybes.

Jaigu vieta tolesnio veikimo apsirenki Antiochiją, tai tą reikalą teikkis pavesti mylinčiam tave draugui ir nuolankiam mokiniui. Messala."

Tame pat laike, kada stovėdamas tarpduryje Messala išsiuntė savo pasiuntinius (buvo tai ankstyba valanda), Ben-Huras įėjo į Ilderimo šėtrą. Jau buvo išsimaudęs ežere, pavalgė pusryčius ir patrumpoje iki kelių ir be rankovių tunikoje. Šeikas gulėjo ant kauro ir pasveikino jį, nesikeldamas iš vietos: Ramybė tau, Ariaus sunau — tarė su pasigerėjimu, nes buvo nematęs taip dailaus kuno sudėjimo. — Ramybė tau, arkliai parengti, aš taip-gi, o tu?

— Aš ir veliju tau ramybės ir dėkoju už malonumą. Esu taip-gi pasirengęs.

Ilderimas suplojo delnais.

— Atveskie arklius! Seskis, prašau.

— Ar arkliai jau pakinkyti?

— Ne.

— Jei ne, tai daleisk man pačiam tuomi užsiimti

— tarė Ben-Huras — reikia pasipažinti su arkliais. Turiu žinoti netiktai jų vardus, kad su kiekvienu atskyrium galėčiau kalbėti, bet turiu ištirti jų budą ir pasielgti panašiai, kaip su žmonėmis. Drąsesnius reikia priturėti, o girti ir paraginti tuos, kurie iš prigimimo turi mažai drąsos. Liepk atnešti pakinkymus.

— Ar imsi ir vežimą? — užklausė šeikas.

— Ne, šiandie da neimsiu, bet, jei gali, liepk atvesti penktą, taippat smarkų arklį, visai nepabalnotą.

Ilderimas nusistebėjo ir tuoj sušuko į tarną:

— Liepk atnešti pakinkymus dėl ketverto ir pavadį Syrijui.

Čia Ilderimas atsistojo ir kalbėjo toliau:

— Syrijus, tai mano numylėtinis, o aš jo. Nuo dvidešimt metų yra mano draugu visokiuose atsitikimuose ant tyro. Parodysiu jį tau.

Tai kalbėdamas, priėjo prie uždangalo, pakėlė jį ir išėjo su Ben-Huru. Visi arkliai ėjo prie šeiko. Vienas jų su maža galva, žvilgančiomis akimis, užriestu, nei lankas sprandu, uždengtu dideliais minkštais karčiais, pamatęs savo valdovą linksmai sužvengė.

— Geras arklys — kalbėjo šeikas, glostydamas žirgą. — Labą rytą, tau mielas žirge! — o atsigrįžęs į Ben-Hurą, pridurė: — Štai Syrijus, šito ketverto tėvas; o Mira, jų motka, laukia mųs sugrįžimo, nes yra perbrangi, kad patraukti į kokį pavojų. Pagalios abejoju, ar kaimenė rimtų be jos. Ji yra garbė savo giminės. Dešimt tukstančių raitų tyro vaikų kasdien klausia: ar girdėjai apie Mirą? O išgirdę gerą atsakymą, taria: Dievas yra malonus! tegul buna pagarbintas Viešpats!

— Juk Mira ir Syrijus tai žvaigždžių vardai, ar ne tiesa, šeike? — klausė Ben-Huras, vaikščiodamas tarp arklių ir glostydamas juos.

— Kodėl ne! — atsakė Ilderimas. — Ar buvai kada nakčia tyruose?

— Ne.

— Tat negali suprasti, ant kiek męs, Arabai, esame dėkingi žvaigždėms. Neįdomu tat, kad iš dėkingumo suteikiame jų vardus savo numylėtiems. Mano tėvai visados turėjo Mirą kaimenėje, taip ir aš ją turiu, o jos vaikai taip-gi yra žvaigždėmis. Štai šitas vadinamas Rigel, anas Antares, o tas Attair, tas, prie kurio dabar eini, tai jauniausias, bet ne pigiausias, o ne! Neš tave prieš vėtrą, nors užtų ausyse kaip Akola, eis kur paliepsi, Ariaus sunau, o prisiekiu ant Saliamono didybės, nuneš tave net į liuto nasrus, jei bus tavo tokia valia ir drąsa.

Atnešė pakinkymus ir Ben-Huras pats pakinkė arklius, paskui pats išvedė iš šėtros ir surengė vadžius.

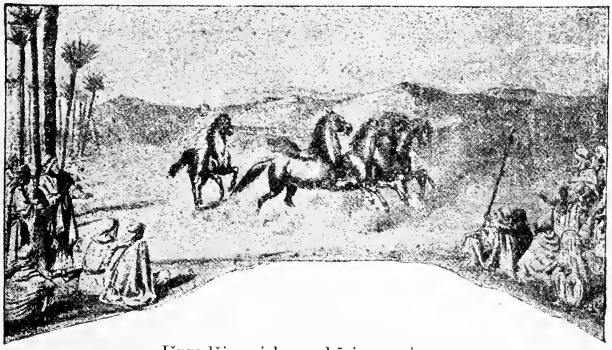

Išpradžių viskas sekėsi gerai...

— Atveskite Syrijų — tarė.

Jokis Arabas nebutų užsėdęs ant arklio lengviau, kaip Ben-Huras.

— Dabar vadžias.

Padavė jam gerai išskirtas.

— Garbingas šeike — tarė — štai pasirengęs; vadas tegul joja į lauką ir liepkie tarnams nuvežti ten vandens.

Išpradžių viskas ėjo labai gerai. Arkliai nesi-

baidė, rodėsi, lyg jau apsipažino su nauju savo valdovu, kuris ramiai ir drąsiai pildė savo užduotį.

Jojo tokiu pat budu ir laikė tą pat tvarką, kokioje arkliai turi eiti įkinkyti vežiman, tik su tuomi skirtumu, kad vietoje vežimo, jisai jojo ant Syrijaus. Matydamas tai Ilderimas šypsojosi ir, glostydamas savo barzdą, murmėjo: — Tai ne Rymionis, tai mųs vyras, prisiekiu ant Dievo! — Ėjo paskui jį tarpe šėtrų; vyrai, moterįs ir vaikai bėgo paskui jį. Pribuvęs ant vietos Ben-Huras persitikrino, kad kelias buvo labai puikus, nieko tat nelaukdamas pradėjo mėginimą, išpradžių pamažu ir tiesiai, paskui suko didelius ratus. Paskui greičiau ir greičiau; ant galo leidosi šuolia sukdamas mažus ratus, kraipydamas tai į vieną, tai į kitą pusę. Taip perėjo valanda; tada prisiartino prie Ilderimo ir tarė:

— Darbas atliktas, reikia dar tik daugiau mėginimų. Galiu linkėti tau laimės, kad turi tokius tarnus, kaip šitie — kalbėjo nušokdamas nuo arklio — žiurėk, kaip žvilga jų plaukai, o kvėpuoja taip ramiai, kaip pirma. Turėtų kas-nors nepaprasto atsitikti, kad nepergalėtumėm ir...

Čia susilaikė, užkaito ir nusilenkė, nes tik dabar pamatė prie Ilderimo šono Baltazarą ir dvi moteri. Į vieną dirstelėjo da kartą, mislydamas: Tai ji... tai Egiptietė. Ilderimas užbaigė pradėtą Ben-Huro sakinį:

— Kad nepergalėtumėm ir neatkeršintumėm.

— Dėkui tau, garbingas šeike — tarė Ben-Huras — liepk paduoti arkliams vandens.

Pats pagirdė arklius o paskui, sėdęs ant Syrijaus, vėl pradėjo mėginimą. Mėginimas kaskart geriau sekėsi; žiurėtojai nesigailėjo pagyrimų.

Laike mėginimų ir pasistebėjimo žiurinčiųjų, atėjo Malluch ir prisiartino prie šeiko.

— Esu atsiųstas pas tave, šeike — tarė — esu atsiųstas nuo Simonideso.

— Nuo Simonideso! — sušuko šeikas. — Tesumuša Abaddonas visus jo priešus!

— Įsakė man pirmiausia pasveikinti tave vardan Dievo — kalbėjo Malluch — o paskui paduoti šituos raštus su prašymu, kad juos tuojaus perskaitytum.

Ilderimas tuojaus atpečėtijo, išėmė du pergamino sklypeliu ir skaitė:

"Simonides į šeiką Ilderimą:

Drauge!

Pirmiausia priimk užtikrinimą, kad mano širdyje užimi aukštą vietą.

Toliau: —

Tavo šėtroje randasi dailus jaunikaitis, vadinasi Ariaus sunum ir yra juomi per priėmimą.

Jisai yra brangus mano širdžiai.

Jo gyvenimo dėjos labai įdomios. Pribuk rytoj pas mane, o apsakysiu tau ir pasitarsime, ką reikės daryti toliaus.

Tuomtarpu išpildyk jo prašymą, jei nebus priešingas tavo ir savo garbei. Jaigu už patarnavimą reikės atlyginti, aš atlygįsiu.

Ką rašau apie savo jausmus dėl jaunikaičio, užlaikyk sau.

Pasveikink kitus svečius nuo manęs. Jisai, jo duktė ir visi, kurie yra pas tave, tegul bus mano svečiais laike žaislių cirke. Vietos jau paimtos.

Ramybė tau ir taviemsiems.

Kaip-gi kitaip, drauge, galėčiau save pavadinti, kaip ne tavo draugu. Simonides."

"Simonides į šeiką Ilderimą.

Drauge!

Prisiunčiu tau persergėjimą iš mano patyrimų išdo.

Tikru ženklu, neklystančiu persergėjimu kiekvienam ne Rymionui, turinčiam pinigus, arba turtus, ku-

riuos galima paimti, yra pribuvimas į jo gyvenimo vietą kokio aukšto valdininko — tas tegul buna tau persergėjimu.

Šiandie pribus konsulis Maksencijus.

Daleisk persergėti tave.

Dar vienas pasargos žodis:

Yra prieš tave, drauge, suokalbis, prie jo priguli **Erodas**, nes turi didelius plotus jų ribose.

Buk atsargus!

Išsiųsk ištikimus žmones ant kelių, einančių į pietus nuo Antiochijos ir liepk jiems iškrėsti kiekvieną pasiuntinį, einantį į vieną ar į kitą pusę. Jei rastų kokius raštus, lytinčiuosius tavęs, ar tavo reikalų, tegul juos perima.

Dar vakar butum turėjęs gauti šią žinią; vienok nebus pervėlu, jaigu pasiskubįsi.

Pasiuntiniai šiandie apleido Antiochiją, tavo raiteliai žino trumpesnius kelius, gali užbėgti jiems už akių.

Neatidėliok!

Tavo draugas Simonides."

Ilderimas abudu laišku perskaitė po dukart, paskui suvyniojo juodu ir užsikišo sau už diržo.

Mėginimai ant lauko tuojaus užsibaigė — tęsėsi viso dvi valandi. Ben-Huras prijojo prie Ilderimo.

— Jei leisi, šeike — tarė, grįšiu su Arabais į šėtras, o po pietų vėl išvesiu.

Ilderimas priėjo prie sėdinčio ant Syrijaus Ben-Huro ir tarė: —

— Sunau Ariaus, pavedu tau savo arklius, daryk su jais, ką nori iki lenktynių. Į dvi valandi padarei su jais daugiau, nei Rymionis — kad šakaliai apgraužtų jo kaulus — į dvi savaiti! Išlošime, prisiekiu ant Dievo, išlošime!

Ben-Huras stovėjo šėtroje, kol arkliai nebuvo gerai apžiurėti, paskui pats išsimaudė ežere, išgėrė su

šeiku taurę stipraus gėrymo, o apsisiautęs žydiškais drabužiais, nuėjo su Malluchu į gojų.

Čia jiedu kalbėjosi apie įvairius daiktus. Kadangi nekurie jų lytisi mųsų apysakos, tat juos privesime. Tarp kitko Ben-Huras tarė:

— Duosiu tau pavelijimą paimti mano našulius, kuriuos palikau viešbutyj netoli tilto. Pristatyk man juos šiandie, jei gali, bet pasakyk, geras Malluche, ar neperdaug nuo tavęs reikalauju?

Malluch noriai apsiėmė, o ir ant toliaus žadėjo jam tarnauti.

— Dėkui tau, dėkui — tarė Ben-Huras — laikau tave už žodžio. Esame vienos tautos sunųs, o Rymas mudviejų priešas. Pagalios esi gabus atlikinėti visokius reikalus; misliju, kad nei Ilderimas to neįstengtų.

— Arabai retai turi tuos gabumus — atsakė Malluch.

— Jie ir turi tulus gabumus; bet geriau buti atsargiam. Kad prašalinti kokius kėblumus ar suktybes prie lenktynių, bučiau rimtesniu, jaigu nueisi prie cirko užveizdos ir patirsi ar šeikas išpildė visas reikalingas išlygas. Kas daugiau, bučiau labai tau dėkingu, kad išgautum aprašymą šio cirko teisių. Taipgi turėčiau žinoti, kokią imti spalvą, o pirm visko turiu žinoti numerį vietos, nuo kurios turiu pradėti. Man vistiek, ar Messala bus dešinėje ar kairėje pusėj, norėčiau tiktai, kad jisai butų arti manęs. Dėlto-gi pasirupink, Malluche, apie tai. Ar abelnai turi gerą atmintį?

— Neikados manęs nesuvylė, jei jai, kaip šiandie, draugavo širdis.

— Jei taip, tai apsunkįsiu tave dar vienu prašymu: Vakar patėmijau, kad Messala didei gėrisi savo vežimu, ir neįdomu, nes užtiesą gal tik cezaro jį viršintų. Ar negalėtum kokiu nors budu persitikrinti, ar jisai yra lengvas, ar sunkus? Norėčiau žinoti teisingą jo svarumą, ir didumą, o jaigu tas tau nenusi-

duos, tai gal galėsi ištirti nors ašies aukštį. Ar supranti? Nenorėčiau, kad butų geresnis už mano, bet nepaisau dailumo. Jaigu jį pergalėsiu, tuo žemiaus jis nupuls ir mano pergalė bus didesnė. Jaigu-gi yra kuomi nors geresnis, norėčiau apie tai žinoti.

— Dabar jau žinau — atsakė Malluch — nori, kad išmieruočiau ašį nuo pat vidurio iki žemei.

— Taip, o dabar džiaugkis, Malluche, nes tai paskutinis mano prašymas; grįžkime į šėtrą.

Prie šėtros rado tarnus, pripildančius ąsočius aštraus gėrymo. Išsigėrė vyno ir Malluch sugrįžo į miestą.

Bebunant jiedviem gojuj, Ilderimas išsiuntė pasiuntinį pas sargybinius prie kelių, pagal Simonideso patarimą. Buvo tai ištikimas Arabas; prisakymų ant rašto neturėjo jokių.

Sekančią dieną Ilderimas sugrįžo į šėtrą apie trečią valandą. Vos nusėdo nuo arklio, priėjo prie jo žmogus ir tarė:

— Šeike, liepta man paduoti tau šį laišką ir prašyti, kad kuogreičiausia jį perskaitytum — jei norėsi duoti atsakymą, lauksiu.

Ilderimas tuojaus peržiurėjo poperą; laiškas buvo atpečėtytas, o adresuotas: *Valerijui Gratusui, Cazarėjoj.*

Tegul griebia jį Abaddonai! — sušuko šeikas, matydamas, kad laiškas rašytas lotiniškai. Kad raštas butų grekiškas, arba arabiškas, tai perskaityčiau; dabar galiu suprasti vostik parašą: Messala.

— Kur yra jaunas žydas? — paklausė.

— Lauke su arkliais — atsakė tarnas.

Šeikas suvyniojo laišką ir užkišęs jį už diržo, sėdo vėl ant arklio ir nujojo prie Ben-Huro.

Tuomtarpu nuo miesto prisiartino prie Ilderimo keleivis.

Ieškau šeiko Ilderimo, vadinamo Geruoju — tarė ateivis.

Iš kalbos ir drabužių galima buvo pažinti, kad tai Rymionis. Nors Ilderimas nemokėjo skaityti lotiniškai, vienok kalbėt galėjo ir atsakė:

— Aš esu šeikas Ilderim.

Keleivis nuleido akis ir vėla jas pakėlė, tardamas:

— Girdėjau, kad reikalauji vežėjo lenktynėmis.

Ilderimas ironiškai nusišypsojo.

— Eikk savo keliu — atsakė — jau turiu vežėją — ir užsisuko; tuomtarpu nepažįstamas sulaikė jį, tardamas:

— Šeike, neapsakomai myliu arklius, girdėjau, kad turi geriausius pasaulyje.

Pagyrimas patiko seniui, jau norėjo sutikti, bet pamislijęs, tarė:

— Ne šiandie, kada norint parodysiu juos tau, bet dabar esu labai užimtas.

Pasakęs tai nujojo, o nepažįstamas sugrįžo į miestą linksmai šypsodamasis, nes išpildė prisakymą.

Nuo tada net lig pat lenktynių ateidavo pas Ilderimą po du, po tris siulytis už vežėjus.

Siuntė juos Messala, tokiu budu vaktuodamas Ben-Hurą.

XXXIII.

Šeikas laukė kol Ben-Huras nepabaigs mėginimo, o prižiurėjo su užganėdinimu, nes matė, kad visi bėga taip kaip vienas, o taip ir turi eiti ketvertas.

— Šiandie po pietų atiduosiu tau Syriją — kalbėjo Ben-Huras, glostydamas arklį — jį atiduosiu, o imsiu vežimą.

— Jau, taip greit? — užklausė Ilderimas.

— Tokiems arkliams užtenka vienos dienos; turi kuone žmogaus protą ir myli bėgioti. Šitas — kalbėjo, rodydamas ranka jauniausį, — užvadinai jį, rodos, Al-

debaranu, yra greičiausias. Ant lenktynių pralenktų kitus trimis arkliais ilgio.

Ilderimas glostė barzdą ir tarė mirkčiodamas akimis:

— Sakai, Aldebaranas yra greičiausis, o kuris yra lėčiausis?

Ben-Huras parodė Antaresą. — Šitas, bet nepaisant to, pergalės, nes tėmyk, šeike, bėgs visą dieną, o tiktai saulei leidžiantis insibėgs kuogreičiausia.

— Ir vėl turi tiesą — tarė Ilderimas.

Šeikas stojosi pavartaunu ir lyg nuliudo.

— Godus garbės Rymionis nekartą peržengia teises, nieko nepaisydamas. Laike kokių žaislių visi, atmink tai, griebiasi įvairių budų, bet prie lenktynių, tai pasinaudoja tokiais budais, kuriuos sunku suprasti. Dėlto tėmyk į arklius, garbingas šeike, ir nuo šios dienos iki lenktynių neleisk niekam svetimam nei pažiurėti į juos. Jei nori buti ramum, padaryk dar daugiau, tegul juos sergsti apsiginklavus sargyba, tada nereiks bijotis pabaigos.

Prie šėtros nulipo nuo arklių.

— Tavo paliepimai bus išpildyti, prisiekiu ant Dievo, kad jokia svetima ranka nepalies jų. Šiandie pastatysiu sargybą. O tu, Ariaus sunau, — čia Ilderimas išėmė laišką, o atsisėdęs ant kauro, kalbėjo — dirstelk šičia ir pagelbėk man savo lotinų kalba.

Padavė Ben-Hurui laišką.

— Štai skaityk, bet skaityk balsiai, perguldydamas į savo kalbą, nes nekenčiu lotiniškos kalbos.

Ben-Huras išpradžių ėmėsi už skaitymo be domumo: — Messala į Gratusą — sustojo, prijautimas suspaudė širdį; Ilderimas patėmijo tai.

— Laukiu.

Ben-Huras perprašė ir glamžė poperą, kuri buvo viena iš dviejų, rašytų Messalo pasibaigus puotai.

Pradžia laiško rodė, kad Messala nepametė savo papročio išjuokimo, o kad priėjo prie vietos, kurioje pri-

mena Gratusui praeitę, sudrebėjo ir po dukart sustojo skaitęs, kad atgauti kvapą. Skaitant: — toliaus primenu, kad pasielgei su Huro šeimyna — sustojo ir sunkiai atsiduso — taip, kaip mudu pripažinome geriausia mudviejų mieriams. Nekenks priminti, kad tiems mieriams reikėjo slaptybės, o tuomi pat išduoti ant tikros, bet naturališkos mirties...

Ben-Huras pertraukė skaitymą, laiškas išpuolė iš rankų ir, užsidengęs burną, sušuko:

— Negyvos — negyvos! Likausi tat vienas!

Šeikas tylėjo, bet nebuvo abejotinu ant jaunikaičio kančios; dabar pakilo ir tarė:

Ben-Huras puolė ant kauro ir pasidavė savo skausmams....

— Matau, Ariaus sunau, kad turiu tave perprašyti, skaityk vienas sau, o kad jausiesi gana tvirtu pasakyti man, ką čia rašo, pašauk mane, o aš ateisiu.

Išėjo ir gal niekad jo gyvenime nepasitaikė Arabui mandagiau pasielgti. Ben-Huras puolė ant kauro ir pasidavė savo skausmams. Šiek tiek atsipeikėjęs, skaitė toliaus: Atsimeni, ką padarei su seserim ir motina nusidėjėlio ir tikiuosi, kad užganėdįsi mano žingeidumą, kad paklausiu tavęs, ar gyvos, ar jau numirusios? Nusistebėjęs Ben-Huras skaitė dar kartą, ne-

tikėdamas savo akims, o paskui sušuko: "nežino, ar numirė! Pagarbintas Vardas Viešpaties! Dar yra viltis!" Aprimęs perskaitė laišką ligi galo.

— Gyvos! — tarė pamislijęs, — jisai žinotų apie jų mirtį.

Antru kartu perskaitęs įgavo dar daugiau vilties, pašaukė tat šeiką.

— Atvykdamas į tavo svetingą šėtrą, šeike — kalbėjo rimtai, atsisėdus Arabui — nemislijau kalbėti apie save daugiau, kaip tiek, kad man užsitikėtum ir pavestum savo arklius. Nenorėjau tat tau apsakyti mano gyvenimo nuotikius. Bet kad aplinkybės, kurios padavė man į rankas šitą laišką, yra taip svarbios ir įdomios, jaučiu, kad turiu tau visiškai užsitikėti. Be to dabar žinau, kad mudviem abiem grėsia tas pats priešas ir kad abudu išvien turime kovoti su juomi. Dabar perskaitykime laišką, o aš tau išguldysiu; jaigu manei, kad esu silpnas ir vaikiškas, tat, misliju, atmainysi savo nuomonę.

Šeikas atidžiai klausė, kol nebuvo paminėtas jo paties vardas: — Mačiau žydą vakar Dafnos gojuj — skaitė — jaigu dabar jo ten nėra, tai turi buti kur apielinkėj, ir lengvai galiu jį vaktuoti. Kad jį vaktuoju, suprasi iš to, kad jei manęs paklaustum, kur dabar randasi priešas, tat tikrai pasakyčiau, kad jį galima atrasti sename palmų gojuj.

— A, a! — sušuko Ilderimas labiau nusistebėjęs, nei užpykęs. Ranka pervedė per barzdą.

— Sename palmų gojuj — atkartojo Ben-Huras — išdaviko šeiko Ilderimo šėtroje.

— Aš... išdavikas! — sušuko perširdęs senis, barzda jo drebėjo, lupos judėjo, o gįslos ant kaktos ir kaklo baisiai išsitempė.

— Dar valandėlę, šeike — tarė Ben-Huras. — Tokia apie tave nuomonė yra Messalo, tas dar niekis, bet paklausyk grąsinimų: Turiu viltį, kad tas senas Arabas neilgai bus liuosas ir nesistebėk, kad pirmu tei-

singu Maksencijaus valdymo darbu, bus užsodinti Arabą ant laivo ir nusiųsti Ryman.

— Į Rymą! mane, Ilderimą, šeiką dešimt tukstančių apginkluotų raitelių! — mane į Rymą! — šaukė pakilęs Ilderimas, sugniaužęs kumščias; akįs jo žėravo kaip žalčio.

Ar turiu laižyti ranką, kuri mane muša?!

— Dėl Dievo — ne, dėl visų dievų, apart Rymionų, kur ir kada kas matė tokį drąsumą? Esu liuosas ir mano žmonės yra liuosi! Ar-gi budami liuosais, turėsime mirti vergais? Arba, kas dar aršiau, turėsime žuti, kaip šunes, laižydami valdovo kojas? Ar turiu laižyti ranką, kuri mane muša? O tas, kas yra mano nuosavybe, turi buti ne mano? Ar aš nesu vadovu ir turiu pašvęsti savo gyvastį Rymionui? Kad tai sugrįžtų mano jaunystė! Kad galėčiau numesti nuo savęs, kaipo

nereikalingą naštą, nors dvidešimt metų, nors dešimt, nors penkis! — taip šaukdamas griežė dantimis, laužė sau rankas, pagriebė Ben-Hurą už rankos ir kalbėjo toliaus:

— Kad bučiau toks kaip tu, Ariaus sunau — jaunas, drutas, išmokęs kareiviško amato, kad turėčiau tokią priežastį atkeršijimui! — Kad — šalin nudavimai! — sunau Huro — kad sakau, sunau Huro...

Ant to vardo jaunikaičio kraujas užsidegė, nusistebėjo ir susimaišęs žiurėjo į senį, o tas taip-gi buvo įsmeigęs akis į jį.

— Ben-Huro sunau, sakau, kad bučiau tavo vietoje ir turėčiau nors pusę tavo skriaudos, neatsilsėčiau. — Čia senio žodžiai plaukė nei vulkano lava. — Prie savo skriaudų pridėčiau skriaudas ir prispaudimą viso pasaulio ir pasišvęsčiau kerštui. Nuo šalies į šalį eičiau, kurstydamas prie maišto, ir patraukčiau žmones prie mano keršto. Kur tik butų kovota už liuosybę, ten aš bučiau; nebutų kovos prieš Rymą, kurioje nedalyvaučiau. Pastočiau Partu, kad kitaip negalėčiau. Neužtektų man žmonių, tai, prisiekiu prieš Dievą, susineščiau su vilkais, ieškočiau draugijos su liutais ir tigrais, tikėdamas, kad juos išvesiu prieš abelną priešą. Nesirinkčiau ginklo, mintis, kad pergalėsiu Rymionis, džiaugsmu pripildytų mano širdį, skerdynė butų mano numylėtine. Nepasigailėčiau nei vieno, bet ir neprašyčiau jų malonės. Tegul ant laužo žųsta viskas, kas yra Rymionų, tegul kardas nuskina viską, kas gimė Ryme. Kad bučiau tavim! naktimis melsčiau dievų, gerų ar piktų, kad man suteiktų savo baisią galybę audrų, karščių, šalčių ir visokių bevardžių nuodų, ką nuodija orą, visokių budų, nuo kurių žuva žmonės ant žemės ir jurų. — O, negalėčiau užmigti...

Iš visos tos kalbos Ben-Huras suprato tik tiek, kad šeiką apėmė baisus piktumas ir, kad troško keršto.

Pirmu kartu po tiek metų užvadino nelaimingą jaunikaitį jo tikru vardu. Ah! pagalios atrado vieną,

kuris jį pažino ir vadino tuomi vardu, nereikalaudamas priparodymų. Ir kas tai? — Arabas, nesenai pribuvęs iš tyro!

Iš kur tai žinojo? Ar iš laiško? Ne. Laiške rašoma tik apie nelaimes vienos šeimynos ir jį patį, bet nėra priminta, kad tai jisai butų auka, kurios pabėgimas taip pergąsdino persekiotojus... Norėjo šeikui išaiškinti tų dalykų ryšį, bet štai mato, kad to nereikia, ir nauja viltis sužibėjo jo širdyj, suteikdama jam reikalingą rimtumą.

— Garbingas šeike, pasakyk man, kokiu budu apturėjai šį laišką?

— Mano žmonės, ką sergsti kelius tarp miestų — atsakė — atėmė nuo pasiuntinio.

— Ar-tai yra viešai žinoma, kad tai tavo žmonės?

— Ne. Dėl žmonių yra tai plėšikai, kuriuos turiu gaudyti ir bausti.

— Šeike, užvadinai mane Huro sunum, mano tėvo vardu, o aš mislijau, kad manęs visame pasaulyj niekas nepažįsta. — Pasakyk, iškur tai žinai?

Ilderimas truputį pamąstė, paskui tarė:

— Žinau, kad taip yra, bet daugiau nieko negaliu pasakyti.

— Ar tas uždrausta tau?

Arabas atsitraukė nieko neatsakęs, bet, pasigailėjęs Ben-Huro, sugrįžo ir tarė:

— Nekalbėkime daugiau apie tai, joju į miestą, o sugrįžęs gal pasakysiu. Duok man laišką.

Ilderimas saugiai įsidėjo laišką ir tarė:

— Ką sakai? — klausė laukdamas arklio, kurį liepė atvesti. — Sakiau tau, ką padaryčiau, kad bučiau tavim, o tu neatsakei, ką misliji daryti?

— Norėjau atsakyti ir atsakysiu — tarė Ben-Huras atsimainiusiu balsu, — viską, ką sakei, padaryčiau, viską, ką tik žmogus gali. Nuo senai pasišvenčiau kerštui; per tuos penkis metus nebuvo valandos, kurioje bučiau nemislijęs apie kerštą. Neturėjau nei

atsilsio, nei jaunystės pasilinksminimo. Rymo smaguriai neužėmė manęs, o kad gyvenau tame mieste, tai tik dėlto, kad išmokčiau atkeršyti. Ieškojau geriausių mokintojų — ne dėl iškalbos arba filozofijos, nes tam neturėjau laiko. Svajojau kitaip, mokinausi vartoti ginklą, ieškojau smarkiausių cirke gladijatorių; jie buvo mano mokintojais. Kovose mokinausi nuo vadų, tenešiau jiems garbę ir gėrėjosi manim. Taip, šeike, esu kareiviu, bet dėl reikalo, apie kurį misliju, turiu buti vadu ir taja mislim noriu eiti priešais Partus, o paskui, jei Viešpats suteiks jėgų — jei sugrįšiu — čia pakėlė ranką į viršų ir kalbėjo karštai — tada parengsiu mirtį tukstančiams Rymionų. Šitai, šeike, mano atsakymas!

Ilderimas apkabino jį už kaklo ir bučiuodamas kalbėjo:

— Kad tavo Dievas, Huro sunau, neišklausytų mųsų maldų, tat nebutų gyvu Dievu. Dabar priimk mano prisiegą, o su jaja ir turtą, žmones, arklius, kuprius, da daugiau, tyrą, kur taip paranku paslėpti prisirengimus. Girdi?... prisiekiu! Dabar užtenka žodžio, joju, bet pamatysi mane arba išgirsi prieš naktį.

Taręs tai, pasuko arklį ir tuojaus išnyko už užsisukimo kelio, einančio į miestą.

Perimtas laiškas suteikė Ben-Hurui daug svarbių žinių. Aiškiai matė, kad jo rašytojas prisidėjo prie sunaikinimo Hurų šeimynos, kad pagyrė ir priėmė plieną, vedantį prie taip didžio mierio; kad paėmė dalį jo turtų ir naudojosi jais; kad persigando nuo netikėto pasirodymo to, kuris, pagal jį, buvo didžiausiu nusidėjėlių; kad pagalios bijojosi užsilaikyti ant savo vietos ir pasirengęs buvo padaryti viską, ką patars jo pusininkas iš Cezarejos.

Tas laiškas pateko į rankas Ben-Huro, apie kurį daugiausia buvo jame rašyta, pranešė apie naują pavojų, bet podraug buvo priparodymu persekiotojų kaltės. Neįdomu tat, kad vostik Ilderimas apleido šėtrą, Ben-Huras pradėjo mislyti apie tolesnį veikimą, jaus-

damas, kad šį dalyką atidėti negalima. Jo priešai buvo galingi ir narsųs, kaip retas kas Rytuose: tegul bijosi jo, bet ir jis turėjo bijotis. Nemažai džiaugsmo pridavė jam mintis, kad jo motina ir sesuo yra da gal gyvųjų tarpe. Užmiršo, kad ta mintis buvo tik daleidimu ir kad gyvena tokis, kurs žino apie jų buvimą, tai ir nelaimių galas jau arti. Pajautimas, kad Dievas jam padės, nuramino jį ir pridavė jėgų.

Apsvarstydamas Ilderimo žodžius, nusistebėjo, iškur Arabas galėjo tiek žinoti apie jį, nes aiškiai žinojo, kad nei Malluch, nei Simonides negalėjo kalbėti priešais savo naudą. Ar-gi Messala butų atidengęs Ilderimui paslaptį! Ne, juk tokis atidengimas jam butų pavojingu. Visi daleidimai nevedė prie nusprendimo. Vienok Ben-Hurui liko nusiraminimas, kad gyvena kastoks jam gero linkintis ir kad neužilgo pažįs jį. Truputį kantrybės, o viskas eis gerai. Kas-žin, gal šeiko išjojimas lytisi to asmens. O vienok nesmagu laukti nežinant, kokiame padėjime, kokiose aplinkybėse motina ir sesuo laukia paliuosavimo. Kad galėtų žinoti, ar turi viltį, kad išsipildys jų laukimas? Gerai, kad jokia kaltė neslėgė jo sąžinės!

Norėdamas atsikratyti nuo sunkių minčių, nuėjo į gojų. Čia kalbėjosi su renkančiais daktilius darbininkais, kurie jį vaišino vaisiais; ten vėl prisižiurėjo į plesdenančius tarp plačių lapų paukštelius, ar klausė mielo duzgimo bitelių, renkančių medų nuo žiedų.

Sustojo prie ežero ir, žiurėdamas į žvilgantį vandens paviršį, atsiminė dailę Egiptietę, seną jos tėvą, kurio pasakojimų dar negalėjo suprasti. Mintis atsikreipė prie ano žydų karaliaus, kurį tas pagodojamas žmogus taip tikrai žadėjo, ir kurio nekantriai laukė.

Čia jis susilaikė, nes sustojo prie slaptybės, kurios galybė taip jį užėmė, kad užmiršo savo rupestis ir skausmus. Nėra geresnio vaisto nuo visų žemiškų skausmų, kaip pakėlimas dvasios prie viršžemiškų daiktų, prieš kuriuos pranyksta kasdieninio gyvenimo ru-

pestįs; bet tokių jausmų Ben-Huras nepažino, atmetė tat Baltazaro mokslą apie naujo karaliaus karalystę. Kaipo Saducejus negalėjo suprasti dvasiškos karalystės, tas išrodė jam tiktai svajone, išauklėta senio vaidentuvėje. Bet užtat Judejos karalystė buvo jam pilnai suprantama, tuomi labiau, kad jei ji sykį jau buvo, tat ir vėl gali buti. Jis noriai perstatė sau naują karalystę galingesne, turtingesne ir puikesne nei buvo pirma; dėlko-gi jos karalius neturėjo buti išmintingesnis ir geresnis už Saliamoną? Dėlko jisai negalėtų tarnauti prie jo šono, dėlko jis tada negalėtų atkeršyti? Taip mąstydamas sugrįžo į šėtrą.

Po pietų liepė atvežti vežimą, norėdamas gerai jį apžiurėti. Su džiaugsmu patėmijo, kad jis yra padarytas pagal Grekų budą, o ne pagal Rymionų. Buvo sunkesnis, bet tas nieko nereiškia tokiems kaip šeiko arkliams; bet užtat buvo platesnis, žemesnis ir drutesnis.

Apžiurėjęs, pasikinkė arklius ir, kaip paprastai, išvažiavo ant mėginimo. Sugrįžęs vakare pasijuto ramesniu ir nusprendė nieko nedaryti Messalai, kol neužbaigs lenktynių. Su kokiu džiaugsmu mislijo apie susitikimą su visų Rytų priešu! Tvirtai tikėjo, kad pergalės. Taip mąstydamas, kalbėjo: ar netiesa, vargas jam! Girdi, Antares, juk žus, prapuls! Albaranas, tyro sunus sumindžios jo žirgus! Rigel, Antares, tyrų karaliai, ką jųs ant to? Juk tiesa, tegul dreba iš baimės! Taip, taip, žirgeliai!

Taip kalbėdamas vaikščiojo tarp arklių ne kaipo valdovas, bet kaipo vyresnysis šeimynoje.

Temstant Ben-Huras atsisėdo prie šėtros ir laukė sugrįžtant iš miesto Ilderimo. Laukė kantriai, nes žinojo, kad gaus kokią žinią. Buvo ramus; jautėsi esąs globoje Apveizdos, kuri gelbėjo jį ikišiol.

Staiga išgirdo dundėjimą arklio kanopų ir tuojaus Malluch stojo prieš jį.

— Sunau Ariaus — tarė širdingai — pasveikinu

tave varde šeiko Ilderimo ir prašau, kad tuojaus nusiduotum į miestą, kur jisai tavęs laukia.

Nieko neklausęs Ben-Huras nuėjo į tvartą; Aldebaranas atkišo į jį savo galvą, nei siulydamas savo patarnavimą, bet jaunikaitis tik paglostė jį ir paėmė kitą, nepriglintį prie to ketverto. Neužilgo abudu tylėdamu sparčiai jojo į miestą.

Netrukus ilgai pribuvo prie upės, kur gyveno Simonides, o kada sustojo po tiltu prieš didelę sankrovą, Malluch tarė savo draugui:

— Esame ant vietos, nusėsk.

Ben-Huras pažino vietą ir paklausė:

— Kur turiu ieškoti šeiko?

— Eikk paskui mane, o pamatysi jį.

Tarnas priėmė arklius; Ben-Huras stovėjo prie pirklio durų; nespėjo da nei pamislyti, kas tai gali buti, kaip išgirdo balsą:

— Ineik vardan Dievo!

XXIV.

Malluch likosi prie durų. Ben-Huras įėjo į tą pat kambarį, kuriame pirmu kartu matė pirklį. Nieks čia neatsimainė, tiktai prie kedės stovėjo įleistas į medinę storą lentą aukštesnis už žmogų stulpas, ant kurio buvo sukabytos sidabrinės lempos, kurios aiškiai apšvietė visą kambarį.

Ben-Huras sustojo netoli durų, jausdamas ant savęs akis Simonideso, Ilderimo ir Esteros.

Dirstelėjo į juos lyg klausdamas: ko šitie žmonės gali norėti nuo manęs? Staiga kilo kitas klausimas: Ar-gi čia yra draugai, ar priešai?

Čia akis sulaikė ant Esteros.

Vyrai maloniai žiurėjo į jį.

— Sunau Huro!

Svečias atsigrįžo į kalbantį.

— Sunau Huro — kalbėjo Simonides lėtai ir

iškilmingai. — Kad mųsų tėvų Dievo ramybė butų su tavim — čia susilaikė, paskui pridurė: — veliju tau to nuo savęs ir savųjų.

Kalbantis sėdėjo kedėj, o žėruojančios iš po bal tų skruostų akįs pridavė dar daugiaus pavartaunumo seneliui.

Jo judėjimas ir pasveikinimas buvo labai aiškus, tat Ben-Huras prakalbėjo:

— Simonidese, tavo velijimus priimu širdingai. Ir sveikinu tave, kaip sunus tėvą, vienok jaučiuosi, kad męs turime susiprasti.

Tais žodžiais norėjo prašalinti prietikį valdovo su tarnu, o priimant kitokį, aukštesnį ir šventesnį.

Simonides nuleido rankas ir, atsigrįžęs į dukterį, tarė:

— Paduok ponui kedę, dukte mano.

Skubiai išpildė tėvo paliepimą, atnešė kedę ir susimaišius žiurėjo tai į tėvą, tai į jaunikaitį. Laukė, kas toliau atsitiks. Tįla buvo nepakenčiama, ją pertraukė Ben-Huras, pritraukdamas kedę prie pirklio kojų ir tardamas:

— Čia mano vieta — atsisėdo.

Jo akįs susitiko su Esteros tiktai ant trumpos valandėlės, bet toji valandėlė padarė juos geresniais. Jisai suprato, kad ji yra jam dėkinga; jiji žinojo, kad yra geras ir malonus.

Simonides linktelėjo galva ir liuosiau kvėpuodamas tarė:

— Estera, atneškie man poperas.

Mergina atidarė vieną šėpą sienoje, išėmė poperas ir padavė tėvui.

— Gerai tarei, Huro sunau — tarė Simonides išskleisdamas poperas — dabar mums reikia susiprasti. Prijausdamas tavo reikalavimą, duodu priparodymus, kurie tau viską išaiškįs, ypatingai turtą ir mudviejų prietikius. Ar nori dabar perskaityti?

Ben-Huras priėmė poperas, bet dirstelėjo į Ilderimą.

— Nepaisyk šeiko, prie atskaitų reikia liudininko, jo vardas jau užrašytas, žino tat viską ir yra tavo draugas. Kuomi buvo man, bus ir tau.

Kalbėdamas tai Simonides pažiurėjo į Arabą ir linktelėjo galva, ant ko anas taipgi atsakė palenkimu galvos, o paskui tarė:

— Yra, kaipo pasakei!

— Žinau, kaip yra gera tavo draugystė — atsakė Ben-Huras — ir noriu likti jos vertas. Paskui perskaitysiu tavo atskaitas, Simonidese; dabar man tik aplamai apsakyk jas, jaigu tas neapsunkįs.

Simonides vėl paėmė poperas į rankas.

— Estera, stok prie manęs ir priimk perskaitytus lakštus, kad nesusimaišytų.

Stojo šalia ir padėjo ranką ant tėvo peties, lyg kad abudu išduotų atskaitą.

— Šitai — tarė Simonides — pirmas dokumentas; parodo jisai, kiek pinigų priėmiau nuo tavo tėvo; o štai antras parodo sumas, kurias išplėšiau nuo Rymionų; nieko apart pinigų nepasisekė išgelbėti, o ir tai tik pasidėkavojant mųsų žydiškai sistemai sudėjimo pinigų ant vekselių. Išgelbėtas sumas sutraukiau iš Rymo, Aleksandrijos, Damaško, Kartagenos ir kitų vietų; ta suma išneša šimtą dvidešimt talentų žydų pinigais.

Tai taręs padavė lakštą Esterai, o paėmė kitą, sakydamas:

— Su tuo šimtu dvidešimt talentų, pradėjau prekybą; iš to išaugo mano kreditas — išsireiškiu taip, kad paskui parodyti tau naudą, kokią atnešė tie pinigai.

Čia perskaitė įvairias sąrašas, kurios abelnai parodė taip:

Laivai	60 talentų
Prekės krautuvėse	100 talentų
Pervežimas	75 talentų

Kupriai ir arkliai ..... 20 talentų
Sankrovos ..... 20 talentų
Bėgančios atskaitos ..... 54 talentų
Grynų pinigų ..... 224 talentų

Viso .... 553 talentai.

Prie tų priskaityk pinigus, kuriuos man pavedė tavo tėvas, o turėsi šešis šimtus septynias dešimt tris talentus! — Viskas tai tavo ir esi turtingiausiu pasaulyj žmogum.

Paėmė poperas nuo Esteros, pasilikdamas sau tik vieną, suvyniojo jas į kruvą ir padavė Ben-Hurui su pasididžiavimo šešėliu, bet nieko neužgaunančiu, nes paėjo nuo užsiganėdinimo iš atlikimo savo darbo, ne nuo geidimo garbės.

— Ir nėra tokio daikto po saule — kalbėjo tyliai — kurio negalėtum pasiekti, nei veikalo, kurio negalėtum atlikti!

Simonides vėl sudėjo rankas ant krutinės, Estera ir Ilderimas, rodos, tylėdamu svarstė, kad laike geriausio pasivedimo žmogus pereina didžiausį išmėginimą.

Ben-Huras paėmė pergaminą ir dručiai susijaudinęs tarė:

— Viskas man išrodo lyg šviesa iš dangaus, apšviečianti tą ilgą baisią naktį, kuri, mislijau, neikados nepasibaigs. Pirmiausia dėkoju Viešpačiui, kuris neapleido manęs, paskui tau, Simonidese. Tavo ištikimybė pergalėjo kankintojų nuožmumą. Tarei, kad nėra pasaulyj veikalo, kurio negalėčiau atlikti, pamėgįsiu, ar pataikįsiu! Tave, šeike, šaukiu už liudininką ir tave, Estera, kuri esi geru savo tėvo aniolu! Klausykite!

Čia atkišo ranką su pergamino voleliu į Simonidesą.

— Daiktai, kurie čia surašyti — laivai, namai, prekės, kupriai, arkliai, pinigai nuo didžiausių iki ma-

žiausių tebuna tavo, Simonidese, nuosavybė, tavo ir tavųjų ant amžių!

Estera nusišypsojo per ašaras, Ilderimas smarkiai glostė barzdą, jo akįs žėravo, kaip brangųs akmenįs, tik Simonides buvo ramus.

— Paskiriu juos tau ir taviemsiems ant amžių — toliaus kalbėjo Ben-Huras — bet su viena išlyga.

Visi atidžiai klausė.

— Noriu, kad šimtas dvidešimt talentų, kurie prigulėjo mano tėvui, butų sugrąžinti man.

Ilderimo veidas ant tų žodžių nušvito.

— Toliau reikalauju, kad pagelbėtum man atrasti motiną ir seserį.

Simonides ištiesė ranką ir tarė:

— Kaskart tai geriau pažįstu tave, Huro sunau, ir esu dėkingas Viešpačiui, kad tave atvedė tokiu. Jei teisingai tarnavau tavo tėvui, jaigu likau teisingu jo atminčiai, tat ir tavęs neapvilsiu, o vienok tos išlygos priimti negaliu.

Čia pasiėmė likusį lakštelį ir kalbėjo toliaus:

— Tas, ką matei, nėra atskaitos užbaiga, yra dar kita — štai šičia, skaityk balsiai!

Ben-Huras paėmė lakštą.

Surašas Huro vergų, surengtas užveizdėtojo Simonideso.

1. Amra, egiptietė, Jeruzolimos rumuose.
2. Simonides, užveizda Antiochijoje.
3. Estera, jo duktė.

Neikados Ben-Huras nemislijo, kad vergo duktė turi buti verge pagal tiesas, o Esterą laikė vis už lygią Egiptietei, verta meilės. Užkaito tat jis ir nedrąsiai dirstelėjo į ją; matydamas, kad ir ji paraudo, nuleido akis ir, glamžydamas papiruso lakštą, kalbėjo:

— Užtiesą, turtingu yra žmogus, turintis 600 talentų ir gali daryti, ką nori, bet brangesnis už pinigus yra protas, kuris juos surinko, ir širdis, kurios nesugadino turtai. Nesibijok, garbingas Simonidese, ir

tu, Estera. Šeikas Ilderimas paliudįs, kad valandoje, kurioje jus pažinau, kaipo vergus, gavote laisvę, pasiskubįsiu tą paliudyti raštu. Ar galiu dar ką daugiaus padaryti?

— Užtiesą. Vergiją galėtum padaryti saldžia, Huro sunau, vienok suklydau, sakydamas, kad gali padaryti viską, nes neturi tiesos mus paliuosuoti. Aš amžinas vergas, tavo tėvas prikalė mano ausį prie durų, kaip matai.

— Ar-gi mano tėvas galėjo taip padaryti?

— Nedrįsk jį kaltinti — pertraukė Simonides, — padarė tai man meldžiant, nes to reikalavo mano Rachelė, šios mergaitės motina, ir nenorėjo likti mano pačia, kol nelikau lygus jai.

— Buvo tai amžina vergė?

— Taip.

Ben-Huras vaikščiojo po kambarį užsimąstęs.

— Jau pirma buvau turtingas — tarė staiga sustojęs. — Buvau turtingas dėkui geradaringam Ariui, dabar gaunu naują turtą drauge su tuomi, kuris patikė jį surinkti. Ar-gi Apveizda darytų tai be mierio? Patark man, Simonidese, parodyk, pagelbėk pamatyti teisybę ir užgana jai padaryk. Pagelbėk, kad bučiau vertas savo vardo, buk tuomi teisingai, kuomi esi pagal tiesą, o visados busiu tau dėkingu.

Simonideso veidas pradėjo nušvisti nuo užsiganėdinimo.

— Sunau mano valdovo! padarysiu daugiau, tarnausiu tau visa galybe mano proto ir širdies. Kuno jau neturiu, pašvenčiau jį tau, bet protas ir širdis yra tavo. Prisiekiu tai ant aukuro mųsų Dievo ir ant tų aukų, kurios ant jo dega. Vienok padaryk mane pagal tiesas tuomi, kuomi esu.

— Ką reikia daryti? — paklausė Ben-Huras.

— Kad padarysi mane užžiurėtojum, valdininku tavo turtų, tada pradėsiu veikti.

— Nuo šios valandos esi juomi ir skaityk save tokiu. Ar reikia padaryti tai ant rašto?

— Užtenka tavo žodžio; tiek davė ir tavo tėvas, nenoriu daugiau nuo sunaus. Dabar-gi, kad jau susipratome...

— Taip, aš pasirengęs — tarė Ben-Huras.

— O tu, Rachelės dukra, ar neturi nieko pasakyti? — tarė Simonides, nuimdamas jos ranką nuo savo peties.

Užkaitus Estera valandą tylėjo, paskui prisiartino prie Ben-Huro ir švelniu balsu tarė:

— N'esu geresnė už savo motiną, kad jos nėra, daleiskie prižiurėti mano tėvą!

Ben-Huras paėmė jos ranką, padėjo ant tėvo kedės ir tarė:

— Gera esi duktė, tegul buna, kaip tu nori.

Pirklys paėmė jos ranką ir visi nutilo.

Simonides apsidairė aplinkui, paskui rimtai tarė:

— Estera, jau vėlu, dar daug daiktų turime apkalbėti, liepkie atnešti gėrymus, kad sustiprintume savo spėkas.

Mergina paskambino ir tuojaus atnešė vyną su duona, kuriuos ji pati padavinėjo svečiams.

— Norints susipratome — tarė Simonides — nemisliju, kad jau viskas butų atlikta. Mudviejų gyvenimas dabar turi plaukti, kaip dvi upi, kuri suliejo savo vandenis į vieną. Jaigu norime, kad jisai butų liuosas, reikia nuvaryti nuo dangaus visus šešėlius. Kadaisia nuėjai nuo mano durų su neužsiganėdinimo jausmu ir persitikrinimu, kad nenoriu pripažint tiesų, kurias dabar pripažinau. Teisybė, kad taip padariau, nes pažinojau tave. Estera ir Malluch noriai paliudįs, kad mes tada nenuleidom nuo tavęs akių.

— Malluch! — atsiliepė nusistebėjęs Ben-Huras.

— Kas taip, kaip aš prikaltas prie kedės, tas turi turėti toli siekiančias rankas ir daug tų rankų, jei nori

ką reikšti pasaulyj, nuo kurio taip nuožmiai likau prašalintas. Turiu tat daugelį žmonių. Malluch-gi geriausias iš daugelio... Kartais vėl — čia dirstelėjo į

Nuo šios valandos esi mano turtų užžiurėtojum ir skaityk save tokiu.

šeiką — pasiskolinu gerą širdį pas kitus, paveizdan, pas Ilderimą Gerąjį, pilną malonės ir garbės vyrą. Palaukk, tegul ir jisai pasakys tau, ar užmiršau kada apie tave.

Ben-Huras dirstelėjo į Arabą, o Ilderimas linktelėjo galva ir užsimerkė ant ženklo patvirtinimo.

— Sunku — kalbėjo toliau Simonides — pažinti žmogų be išmėginimo. Pamatęs tave, mačiau tavo tėvo paveikslą; bet ar galėjau žinoti, kokiu esi žmogum? Juk pasitaiko žmonės, kuriems turtas yra prakeikimu. Pasiunčiau tat Malluchą užimti mano vietą, buti šiame dalyke mano akimis ir ausimis. Išpildė mano norą, parnešė kogeriausias žinias; nepalaikyk jam to už piktą.

Padarė gerai ir nepykstu ant jo — atsakė Ben-Huras — nei ant jųs, nes protas jums liepė taip daryti.

— Tavo žodžiai yra malonųs — atsakė pirklys — labai malonųs, nebijau nesusipratimo ir tegul upės sau plaukia, taip kaip Dievas joms liepia!

Truputį atsikvėpęs, kalbėjo toliaus:

— Audėjas sėdi prie stovų ir leidžia šaudykles, audimas auga, darosi puokštės ir figuros, o jis svajoja, mislija... Taip augo mano rankose fortuna ir stebėjausi jos augimui, klausdamas pats savęs, kokiu budu? Mačiau, kad rupestįs kitų, lygios manai, neatsiekia mierio; tyrų smiltįs nekartą užklojo pirklių turtus, mano priešingai, audros nešė laivus, o kitų daužė. Kas dar daugiau, aš nei lavonas, prikaltas prie kedės, neikados neturėjau nuostolių iš priežasties neišpildymo mano prisakymų — niekas manęs neapgavo. Mano žmonės buvo visi teisingi.

— Ištikro, tai keistas dalykas — tarė Ben-Huras.

— Taip yra, kaip sakiau, o pagalios persitikrinau, kad Dievas yra tame, o šiandie klausiu drauge su tavim, kokis yra Jo mieris, kokia Jo valia? Niekas nedaroma be mierio. Neikados neabejojau, kad ateis diena, kurioje Jis parodys man mierį ir matysiu Jį taip aiškiai, kaip matyčiau ant kalvos baltą butą. Šiandie tikiu, kad tas jau stojosi!

— Daug metų atgal, su savo šeimyna — tavo, Estera, motina — sėdėjome prie šiaurinio kelio, vedan-

čio į Jeruzolimą, nepertoli karališkų kapų. Ant kelio pamatėme tris keleivius ant baltų didelių kuprių, taip dailų, kad niekad tokių dar nebuvo matyta šventame mieste. Buvo tai svetimi, iš tolimų šalių žmonės. Pirmutinis sulaikė kuprį ir paklausė manęs: "Kur yra Tas, ką užgimė, žydų karalius?" — Prie klausimo, dėl didesnio mano nusistebėjimo, pridurė: "matėme Jo žvaigždę Rytuose ir pribuvome sudėti Jam garbę." — Nesupratau, ką norėjo pasakyti, bet ėjau paskui juos iki Damaško vartų. Pakeliui uždavinėjo keleiviams tą patį klausimą, net ir pačiam vartų sargui. Visi stebėjosi, kaip ir aš, ir visur buvo kalbama, kad tai yra žodžiai pranašauto Mesijaus. Daugelį pasakojimų jau pamiršau. Męs, žmonės, o net ir mokyčiausi tarp mųsų, esame nei vaikai. Jo keliai skiriasi nuo mųsų. Ar matei Baltazarą?

— Taip, ir girdėjau jo pasakojimą — atsakė Ben-Huras.

— Stebuklas, tikras stebuklas! — šaukė Simonides. — Klausant jo pasakojimų, man išrodė, kad tai yra atsakymas; ir aiškiai pamačiau Apveizdos mierį. Jaigu ateis karalius bėdinas, neturintis draugų, be kariumenės, miestų ir tvirtovių, ar nebus pervėlu? Tat prieš Jo atėjimą, prieš sugriuvimą Rymo, reikia uždėti karalystę. O tu, Huro sunau, tu tvirtas, mokantis vartoti ginklus, turtingas, ar matai užduotį, dėl kurios atsiuntė tave Dievas? Ar-gi Jo mieris negali buti tavo? Pasakyk, ar gali žmogus užgimti dėl didesnės garbės?

Paskutinius žodžius tarė aštriai, priduodamas jiems daugiau svarbos.

— Taip tau išrodo, nes neatbutinai—tarė karštai Ben-Huras — kad karalystė, kurią skelbia Baltazaras, turi buti dvasiška karalystė.

Simonides buvo žydas, didžiuojantysis savo tautyste, taigi šypsodamasis atsakė:

— Baltazaras buvo liudininku stebuklų. Kada

apie juos kalba, nužemintai nulenkiu prieš jį galvą, nes jis matė ir girdėjo. Vienok yra Mizraimo sunum, net ne prozalitu, sunku tat daleisti, kad turėtų supratimą išaiškinimo Dievo nusprendimų kaslink Izraeliaus tautos. Pranašai turėjo šviesą tiesiok iš daugaus, taippat, kaip jisai — pranašų yra daug, jisai vienas, o Jehova visados tas pat. Ar-gi turėčiau netikėti pranašams? Estera, atneškie man Thorą.

Nelaukdamas atnešimo knygos kalbėjo toliaus:

— Pagalios, ar neturime visos tautos paliudijimo? Pereik nuo Tyro, ką guli prie jurų į šiaurę, ligi sostinės Edomo, ką yra tyro pietuose, o neatrasi Schemos išpažintojų, nei tokio, kuris sudėtų auką šventinyčioje, nei tokio, kuris kada nors valgytų Velykų avinėlį, kuris tau nepasakytų, kad laukia karalystės ir karaliaus. Diena Jo pribuvimo bus diena laimės, o karalystė, kaipo karalystė musų tėvo Dovido. Paklausi, iškur turi tą tikėjimą? Parodysiu tau ir tai.

Tuomtarpu Estera atnešė kelis puikiai apvyniotus pergamino volelius.

— Laikyk, dukte, volelius; paduosi man, kad pareikalausiu — tarė tėvas švelniu, kaip visados, kada kalbėdavo į dukterį, balsu, paskui pasakojo toliaus:

— Užimtų daug laiko, gal perdaug, kad norėčiau išskaityti vardus visų šventųjų, kurie, leidžiant Apveizdai, užėmė pranašų vietą. Neturėjo tie šventieji šventos ugnies Elijaus arba Elizejaus, bet rašė ir mokino, sugrįžus iš nelaisvės, o šviesą sėmė nuo Malachijaus žibintuvo. Hilel ir Šamai ir dabar turi jo vardą ant lupų, mokinant jaunuomenę. Paklauskime jų apie karalystę. Kas yra kaimėnių valdovu Ezechieliaus knygoje? Kas-gi, jei ne karalius, apie kurį kalbame? Sostas jam yra parengtas, nužengia ant žemės, o kiti karaliai nupuola nuo savo sostų, Izraeliaus persekiotojai bus įmesti į požeminius urvus tarp liepsnos stulpų.

— Psalmų giesmininkas sako: Dirstelėk, Viešpate, ant savo žmonių, atiduok Izraeliui jo karalių, at-

siųsk jį laike, kokiame nori, o Dieve, duok jį, kad valdytų Izraelių, Tavo vaikus... Ir paims žemės tautas po savo jungu, ir tarnaus jam. Ir bus teisingu karaliu, Dievo paskirtu... valdys žemę Jo žodžiu per amžius. — Paklausyk Ezdro, to antro Maižio, kad apsakinėja savo nakties matymus, ir paklausk, kuomi yra tas liutas, ką žmogaus balsu kalba į erelį, kuris reiškia Rymionį: — Mylėjai melagius, plėšei dirbančių miestus ir griovei jų murus, nors jie nedarė nieko blogo. Dėlto pražusi, kad žemė atsinaujintų, pakiltų ir įtikėtų į teisingumą ir milaširdystę To, kuris ją sutvėrė. Nuo tada jo akįs nematė erelio. Užtiesą, užtektų šio paliudijimo; bet, kad kelias prie šaltinio atviras, dėlko-gi neprieiti? Estera, paduok vyno, o paskui Thorą.

— Juk tiki į pranašus? — klausė gerdamas. — Žinau, kad tiki, nes tokis buvo tavo tėvų tikėjimas. Estera, paduok man knygą Elizejaus matymų.

Paėmė lakštą, kurį jam išskleidė, ir skaitė: — Žomėns, kurie vaikščiojo tamsybėse, pamatė didelę šviesą; gyvenantiems šalyje mirties šešėlio, pasirodė jiems šviesa. Kadangi mažytis užgimė mums, sunus yra mums duotas ir stojosi viešpatavimas ant Jo rankų. Padauginta bus Jo viešpatystė, o ramybei nebus pabaigos. Dovido sostinėj ir jo karalystėje sėdės; kad sudrutinti ir užtvirtinti teisme ir teisybėje nuo dabar ir ant amžių. Viešpaties meilė padarys tai. — Ar tiki pranašams? Dabar, Estera, paduok man Viešpaties žodžius į Michejų.

Mergina padavė.

— O tu — skaitė — o tu, Eufrato Betlejau, mažas esi tarp tukstančių Judejos; iš tavęs išeis, kuris viešpataus Izraeliuj, o atėjimas Jo nuo pradžių ir ant amžių. — Ištikro, Jisai tai buvo Kudikiu, kurį matė Baltazaras, Jisai, kuriam atidavė garbę urve. Ar tiki pranašams? Estera, paduokie Jeremijaus žodžius.

Paėmęs lakštą, vėl skaitė:

— Štai ateina dienos, sako Viešpats: o pažadį-

siu gerą žodį, kuriuomi kalbėjo į namus Izraeliaus ir namus Judo. Toje dienoje ir tame laike padarysiu, kad Dovidas pagimdys teisybės vaisių, o darys teismą ir teisybę ant žemės. Tose dienose bus išgelbėta Juda ir Jeruzolima gyvęs ramiai; o tai yra vardas, kuriuomi jį vadįs: Viešpats mųsų teisingas. Nes tai sako Viešpats: Nepražus vyras iš Dovido, kuris sėdėjo sostinėje Izraeliaus namo. — Ar-gi neaiški čia kalba apie karalių, ir ar-gi gali netikėti į pranašus? Dabar, dukte, paduok man pranašavimus to Judo sunaus, ant kurio nėra jokios dėmės.

Padavė jam Danieliaus knygą.

— Klausyk — tarė: — Mačiau nakčia regyklą, ir štai iš dangaus debesų žengė kaipo žmogaus sunus ir atėjo net prie amžinojo: ir statė Jį prieš veidą Jo Ir davė Jam valdžią ir garbę ir karalystę: ir visų tautų gentkartės ir kalbos tarnaus Jam: Jo valdžia — amžina, kuri nebus atimta, o karalystė Jo, kuri niekad nesusiterš. — Ar netikėtum pranašams, mano pone?

— Užtiesą, jau įvalias tikiu — sušuko Ben-Huras.

— Taip, bet to da negana — kalbėjo Simonides — jei karalius ateis bėdinas, ar jam suteiksi ką iš savo malonės?

— Užtiesą taip, iki paskutinio siklio, iki paskutinio mano krutinės atsikvėpimo. Bet dėlko turėtų ateiti bėdinu?

— Paduok, Estera, žodžius Viešpaties, kaip girdėjo juos Zacharijus — tarė Simonides.

Estera padavė lakštą.

— Paklausykie, kaip karalius pribus į Jeruzolimą: — Didei džiaugkis, Siono dukra, šaukk, dukra Jeruzalem: štai ateis tavo karalius, teisingas ir išgelbėtojas, jis bėdinas, o sėdintis ant asilo.

Ben-Huras žiurėjo tolyn.

— Ką matai, pone?

— Rymą — atsakė. — Rymą ir jo legionus. Kovojau su jais ir žinau jų galybę.

— Ah! — tarė Simonides, — tu busi vadu karaliaus legionų ir pasiskirsi tarp milijonų.

— Tarp milijonų? — sušuko nusistebėjęs Ben-Huras.

Simonides valandą tylėjo, paskui tarė:

— Nesibijok Rymo galybės! — Čia Ben-Huras dirstelėjo į pirklį. — Parodžiau tau karalių, bėdinai pribuvantį į sostinę ir matei jį po dešinei, o Rymą po kairei ir tarei: ar-gi gali jis dalaikyti?

— Taip, atminei, tokia buvo mano mintis.

— O pone! — kalbėjo Simonides — neturi supratimo, kokiu galingu yra Izraelius. Tu jį perstatai kaipo senį, verkiantį prie Babilionijos upės. Nemislyk taip, o nueik į Jeruzolimą apie Velykas, stok ant Kristo kranto, arba ant Berber gatvės ir iš ten prisižiurėk žmonėms. Viešpaties prižadėjimas Jokubui, kad apleido Padam Aram, likosi teise. Musų tauta neperstojo daugintis, net ir nelaisvė, ar po Egiptiečių jungu, ar po Rymionų, ir užtiesą yra didelė tauta. Taip, tikėk man; norint pažinti pajėgą, ant kurios gali pasiremti naujas karalius, nereikia skaityti artimiausius, bet ir tuos, ką išsiskirstę po tolimiausias šalis, išpažįsta vieną Dievą. Paprasta yra mislyti apie Jeruzolimą, kaipo apie Izraelių, tuomtarpu ji yra kaipo auksinis apvadas ant cezaro ploščiaus, akmeniu šventinyčios, širdim kune. Nukreipk savo akis nuo Rymo legionų, nors jų galybė taip didė, o suskaityk eiles tikinčiųjų, kurie laukia duoto ženklo: "Izraeliau, skubinkis į stovyklas!" Suskaityk tuos, ką gyvena Persijoj, o yra vaikais tų, kurie pasiliko svetimoje šalyje, ir tuos, kurie gyvena pakraščiuose Afrikos ir Egipto. Suskaityk hebrejus, apsigyvenusius dėl pelno Vakaruose, Bodinum ir Ispanijoje, neužmiršk, Izraeliaus sunau, prozelitų Grekijoje ir ant salų, išmėtytų ant okeano, toliaus Pontijoje ir Antiochijoje, o ir tų, ka gyvena biauriuose Rymo muruose. Ar mažai garbintojų yra tarp tų, kurie netoli tyruose gyvena šėtrose, arba tų,

kurie apsigyveno pagal Nilių! Ir prie Kaspijos jurų ir senoje šalyje Gog-Magog gyvena mųsų broliai, kurie kasmet, pripažindami Dievą, sudeda aukas šventinyčioje — ir tuos priskaitykime! Kad taip pabaigėm skaitlių, pažiurėk į eiles kardų, laukiančių vado, nes štai karalystė laukia To, Kuris padarys teismą ir teisybę ant visos žemės, taigi taip Ryme, kaip ir ant Siono, o paskutinis žodis, tai tikrumas, kad ką gali Izraelius, tą gali ir Karalius.

Piešinys buvo nupieštas karštai; Ilderimui jis pakurstymu į kovą; šaukė jis tat pakilęs:

— O, kad tai bučiau jaunas!

Ben-Huras-gi sėdėjo nesijudindamas, ir neįdomu, pirklio kalba buvo pašaukimu prie pašventimo turto ir gyvybės paslaptai esybei, kuri buvo šaltiniu vilties Simonidesui ir dievotam Egiptiečiui. Mislis ta nebuvo nauja, nekartą jį atsimušė jo dvasioje, ar tai kalbant su Malluchu Dafnos gojuje, ar dar aiškiaus, kad Baltazaras aiškino savo supratimą apie karalystę, paskui da šešėliuose seno gojaus, kur daėjo lig skausmingo pasiryžimo. Šiandie dalykai stovėjo kitaip, šiandie matė, kad Viešpats yra tame dalyke, visas-gi reikalas yra šventas. Jautė, kad prieš jį atsidarė ligšiol uždaryti vartai, staiga apšviečianti jį šviesa, šaukianti prie tarnystos, kas buvo lyg išpildymu jo svajonių. Tarnysta ta, vedanti į tolimą ateitį, pilną dovanų už išpildymą priderystės, saldi ir maloni jo išdidumui. Stokavo da tik vieno mostelėjimo.

— Viską, ką sakai, Simonidese, pripažįstu — tarė Ben-Huras — daleidžiu, kad ateis karalius ir uždės karalystę, panašią Saliamono karalystei; daleidžiu taipgi, kad pašvęsiu save ir viską, ką turiu, Jam ir Jo reikalams, tikiu net, kad visi mano gyvenimo prietikiai ir greitas tavo turtų užaugimas buvo surengta Dievo dėl aukšto mierio, — tas vienok nereiškia, kad viską turėtume daryti aklai. Čia kįla klausimas, ar turime

laukti karaliaus ir jo pašaukimo, ar jau pradėti veikti? Esi senas ir turi patyrimą, sakyk!

Simonides ilgai nelaukė:

— Laiškas, — tarė, — kurį laikau rankoje, nepalieka pasirinkimo. Jaigu neveiktume, papultume į Messalo ir Gratuso rankas, mųsų įtekmė Ryme neišgelbėtų mųs o čia pritruks pajėgų. Kad kartą tave paims, papuolei, o kokia jų milaširdystė, žinau gerai.

Atsiminęs tai senis sudrebėjo.

— Pone mano! — kalbėjo toliaus — tu pats pakurstai mane prie veikimo!

Ben-Huras nudavė nesuprantąs tų žodžių, o Simonides kalbėjo toliaus:

— Kad buvau jaunas, kokis puikus man išrodė pasaulis!

— Vienok, nepaisant to, nestokavo jėgų pasišventimui.

— Taip, tas jėgas man suteikė meilė.

Simonides pakratė galvą ir tarė:

— Misliji apie ambiciją?

— Juk ambicija nepritinka Izraeliaus sunui...

— Lieka tat kerštas.

Rodos, kad karšta žarija užpuolė ant širdies, rankos drebėjo ir Beņ-Huras greitai atsakė:

— Taip, turi teisybę, kerštas yra žydo teise.

— Kuprius, net šuo pamena skriaudą — priderė Ilderimas.

Nieko nelaukdamas Simonides vėl pradėjo:

— Taip, kol ateis karalius, turime ką-nors veikti. Neabejojame, kad Izraelius yra Jo tiesėji ranka, bet, ant nelaimės, ta ramybės ranka, nežino vedimo karo. Tarp milijonų nėra nei vienos išlavintos rankos, nėra vado. Negaliu čia skaityti Erodo kareivių, nes jie yra ant to, kad spausti mus. Šalies padėjimas yra tokis, kokio nori Rymionis. Jo valdžia išdavė geistinus vaisius. Laikas persikeitimo jau atėjo, tegul piemuo apsiginkluoja, tegul ima ragotinę, o kaimenės tepersimai-

no į kovojančius liutus. Kas turi stoti prie karaliaus ir užimti vietą jo dešinėj? Kas juomi gali buti, jaigu ne tas, kuris imsis už to darbo ir jį atliks.

Ben-Huro veidas nušvito ir tarė:

— Aiškiai matau, kad reikia atlikti reikalą, bet kaip?

Simonides išgėrė vyną, kurį jam padavė Estera, ir atsakė:

— Šeikas ir tu, busite vadovais, kiekvienas skyrium. Aš pasiliksiu šičia, kaip visados, žiurėdamas, kad neišsektų šaltinis. Tu nusiduosi į Jeruzolimą, o iš ten į tyrą, kad ten surinkti išskirstytus tinkamus prie ginklo Izraeliaus sunus. Padalįsime juos į dešimtis ir šimtus, paskirdami vadus ir mokindami vartoti ginklus. Dėl užsilaikymo aš viską pristatysiu. Pradėsi nuo Perejos, iš ten eisi į Galileją, iš kur jau tik žingsnis į Jeruzolimą. Perejoj turi už savęs tyrą, ir netoli savęs Ilderimą. Jisai saugos kelius, kad jų niekas neužimtų be tavo žinios ir tuomi didei patarnaus. Pakol nebus viskas surengta, tegul niekas, apart mųs, nežinos tikro mierio. Aš busiu jųsų tarnu. Su Ilderimu jau kalbėjau, o dabar pasakyk tu, pone, kaip misliji?

Ben-Huras dirstelėjo į šeiką.

— Yra, kaipo pasakė — atsakė Arabas, — jam užtenka mano žodžio, tau sudėsiu prisiegą, kuri privers mane ir mano žmones podraug su visais turtais patarnauti tau reikale.

Simonides, Ilderimas ir Estera žiurėjo į Ben-Hurą.

— Kiekvienam žmogui — tarė liudnai — yra paskirta kokia-nors laimės taurė, pirmiaus ar vėliaus paragaus iš jos — tiktai ne aš; taip jau dedasi... Taip, Simonidese ir šeike, suprantu jus. Jaigu darysiu pagal jųs norą ir eisiu nurodytu keliu, sudiev man laime, sudiev, viltie, kuriaja taip džiaugiausi! Jei pereisiu per atsiveriančiuosius prieš mane vartus, užsidarys pas-

kui mane ant visados, nes Rymas sergsti juos. Jo kardininkai persekios mane, o kapai šalia miesto ar kalnų urvai bus mano gyvenimu!

Skaudus gaikščiojimas pertraukė jaunikaičio kalbą. Visi atsigrįžo į Esterą, o ta paslėpė savo burną ant tėvo peties.

— Užmiršau apie tave, Estera — tarė švelniai Simonides.

— Lengviai perkęsti sunkų likimą — tarė Ben-Huras — kada matai pasigailėjimą. Pavelyk kalbėti toliaus.

Ir vėl visi klausė.

— Pats pasakei, kad nėra pasirinkimo ir turiu priimti užduotį, kuri man paskyrėte; o jaigu čia man gręsia mirtis, tai kodėl iškart nesigriebti už darbo?

— Ar turime užrašyti tą sutarimą? — užklausė Simonides, pripratęs atlikinėti pirkliškus reikalus.

— Atsidedu ant tavo žodžio — tarė Ben-Huras.

— Ir aš — pridurė Ilderimas.

Tokiu prastu budu padaryta suokalbis, kuris turėjo atmainyti Ben-Huro gyvenimą. Jisai pirmutinis atsišaukė:

— Tat stojosi!

— Kad Abraomo Dievas mus stiprintų! — sušuko Simonides.

— Dar žodį, mano drauge — tarė Ben-Huras — leiskite man buti liuosam lig lenktynių. Negali buti, kad Messala pražudytų mane pirm gavimo nuo prokuratoriaus atsakymo ant to laiško. Atsakymas taip greit negali ateiti. Tuomtarpu labai trokštu susitikti su juomi cirke.

Ilderimas noriai ant to pristojo. Simonides taipgi nebuvo tam priešingas ir tarė:

— Tas atidėjimas turi dvi geri pusi ir daleis man tau patarnauti. Rodosi, kad priminei apie Ariaus palikimą. Ar tai yra žemė?

— Villa prie Misenum ir namai Ryme.

— Tokiu budu reikia parduoti nuosavybę, o pinigai sudėti saugioje vietoje. Apsakyk man apie tai nuodugniai, o tuojaus surengsiu reikalingus pardavimui raštus ir išsiųsiu žmogų. Ar kartą užbėgsime kelią cezaro plėšikams.

— Rytoj paaiškįsiu.

— Tat šios dienos darbas užbaigtas! — tarė Simonides.

Ilderimas linktelėjo galvą ir pridurė:

— Ir gerai užbaigtas!

— Estera, da duonos ir vyno! Šeikas Ilderimas palinksmįs mus, jaigu teiksis pasilikti ligi rytojaus. O tu, pone?

— Liepkie parengti arklius — tarė Ben-Huras — grįšiu į gojų. Išjojant dabar priešas nepatėmįs manęs, o ir tavo Arabai džiaugsis, pamatę mane — pridurė atsigrįždamas į Ilderimą.

Jau švito, kada Ben-Huras su Malluchu sustojo prie šėtrų.

XXV.

Kitą naktį apie ketvirtą valandą Ben-Huras su Estera stovėjo ant sankrovos stogo. Žemai prie upės buvo didelis bruzdėjimas, krovė skrynias, maišus, pundus; žmonės bėgiojo į visas šalis. Krovė prekes ant laivo, kuris neužilgo turėjo plaukti. Simonides dar neapleido savo biuro, kur išdavinėjo kapitonui prisakymus. Liepė be atsilsio plaukti į Ostiją, kur turėjo paleisti vieną keleivį. Paskui jau povaliau plaukti prie Valencijos ant Ispanijos krašto.

Keleivis tas buvo išsiųstas Ryman parduoti Ben-Huro po Ariui palikimą. Ben-Huras buvo labai užsimislijęs. Jautė, kad atsisakyti nuo savo pasiryžimo jau pervėlu. Lengva suprasti, kad jaunas, dailus, turtingas, vostik išsprudęs iš Rymo draugijų, gailesties turėjo visko atsižadėti dėl kokios gal išsvajotos pride-

rystės ar garbės, sujungtos su pavojumi ir nelaisve. Gal mato dvasios akimis sunkybes bevaisingos kovos

Dėlko, pone, nori pykties su Rymu?

su cezaro galybe. Iš kitos pusės paslaptis, dengianti atėjimą karaliaus ir jį patį, o paskui pražudyta ramybė, garbė, turtai, kuriuos vartojo nei prekes ant pre-

kymečio; labiausia — gi jį spaudė naujas jausmas, pažadintas matymu namų ir draugų, su kuriais taip smagiai galėtų leisti gyvenimą! Tiktai tie, kurie patįs perleido ilgas ištrėmimo dienas gali suprasti pagundos galę, traukiančią jaunikaitį.

Pridėkime prie to dar patraukiančius saldžius žodžius, kurie sako: "gyvenk, naudokis!", perstatančius tiktai šviesią gyvenimo pusę, prie kurios galima priskaityti ir dailią Ben-Huro draugę.

— Ar buvai kada Ryme, Estera?

— Ne — atsakė.

— O ar norėtum ten buti?

— Man rodos, kad ne.

— Kodėl?

— Bijausi Rymo — atsakė drebančiu balsu.

Pažiurėjo į ją; prie jo išrodė mažyte. Tamsoje nematė jos burnos; o vienok priminė jam Tirzą ir staiga apėmė jį gailestis, atsiminus tą, kuri taipgi stovėjo šalia jo ant stogo tą baisią dieną, kurioje atsitiko nelaimė. Vargšė Tirza! Kur dabar ji gali buti? Estera nebuvo jo sesuo, bet vergė, o vienok negalėjo ją laikyti už vergę, priešingai, rodėsi, kad dėlto tai jisai ir buvo dėl jos širdingesnis.

— Negaliu sau perstatyti Rymą, kaipo miestą rumų, šventinyčių, pilną žmonių; greičiau jis man išrodo žlibinu, kurs pavergė mųsų dailią šalį ir gręsia žmonėms mirtim ir panaikinimu. Baisus tai žlibinas, ir nieks jo nepergalės, nes besotis, kaip žvėris ir kraujagerys. Dėlko...

Čia susilaikė ir susimaišius žiurėjo į žemę.

— Kalbėk toliau — paragino Ben-Huras.

Prisiglaudė prie jo ir, dirstelėjus į viršų, tarė:

— Dėlko, pone, nori pyktis su Rymu? Dėlko verčiau su juomi nesusitaikinti ir gyventi ramiai? Juk gyvenime tiek turėjai vargo, tiek turėjai kentėti. Kančios užnuodijo tavo jaunystę, dėlko ir visą gyvenimą pavedi skausmams?

Mergina glaudėsi prie jo; baltas jos veidas reiškė meldimą, paskui pridėjo galvą prie jo peties, o jisai paklausė:

— Ką nori, kad padaryčiau, Estera?

Valandėlę tylėjo, paskui tarė:

— Ar tavo turtas prie Rymo yra namai?

— Taip.

— Ar dailųs?

— Labai dailųs. Yra tai rumai tarp sodų. Tarp tankių krumų yra fontanai ir stovi stovylos. Kalvas apvainikuoja vynuogės; nuo jų matyti Neapolis, Vezuvius ir mėlina jura, išsodyta baltais žėgliais. Cezaris netoli turi savo vasarinę villę, bet Ryme sako, kad senoji Ariaus villė gražesnė.

— O ar ten galima ramiai gyventi?

— Neikados vasaros diena, arba mėnesiena nebus ramesnė, kaip ten gyvenimas. Jei tik kartais svečiai pertraukia ramumą. Dabar, kad nėra seno savininko, o aš esu čia, niekas nepertraukia tylos ir ramybės. Nieko ten negirdėti apart tarnų šnabždėjimo, paukščių čiulbėjimo ir šlamėjimo fontanų. Viskas ten kurčia ir vienoda; visą įvairumą daro tiktai šlamėjimas puolančių lapų ir vystančių gėlių. Man gyvenimas ten, Estera, buvo perramus; nekartą užmetinėjau sau tinginystę, mislydamas, kad tiek reikalų manęs laukia, o apsisupęs šilkais užbaigsiu ir visą gyvenimą nieko nenuveikęs.

Ji žiurėjo į upę.

— Dėlko klausei? — užklausė.

— Mano malonus pone...

— Nesakyk taip, Estera, nesakyk taip! Vadink mane draugu, broliu, jei nori, bet nevadink mane ponu, nes juomi nesu ir nenoriu buti. Vadink mane broliu.

Nakties tamsoje negalėjo užtėmyti jos užkaitimo nei žvilgėjimo akių, įsmeigtų į upę.

— Negaliu suprasti, — tarė — kaip galima išsirinkti gyvenimą.

— Kovos ir kraujo praliejimo — užbaigė jisai.

— Taip — patvirtino ir pridurė: — vietoje ramaus gyvenimo dailioj villėje.

— Klysti, Estera, jei misliji, kad tai darau iš noro. Tikėk man, kad neturiu pasirinkimo; liksiu čia, laukia manęs neišvengiama mirtis; eisiu ten, gali mane patikti tas pat likimas. Kas lengviau, kaip paduoti taurę su nuodais, prikalbinti drąsuolį, ką duria durklu, arba liudytoją, ką kreivai prisiekia. Messala ir Gratus pralobo iš mano tėvo turtų, o šiandie užlaikymas išplėšto turto jiems yra svarbesnis, nei buvo laike išplėšimo. Negalima daleisti, kad su jais galima butų susitaikinti, nes pirma turėtų prisipažinti prie savo kaltės. Pagalios, pagalios, Estera, kad man prisieitų pirkti nuo jų tą santaiką, nežinau ar norėčiau. Netikiu, ar galėsiu kada atrasti ramumą, tuomi labiau nerasiu jo puikiuose gojuose, po murmuriniais portais senos villės. Neatrasčiau net, kad ir turėčiau ten esybę, kuri kantria meile saldytų sunkybę mano dienų, drauge su manim kęsdama mano likimą. Ne man ramybė, kol neatrasiu savųjų! Turiu tat saugotis, o kad juos surasiu ir apsakys savo kančias, ar-gi galėsiu kęsti nenubaudęs kaltininko? Jei jos negyvos, ar galiu atleisti žmogžudžiui? O ne! sąžinė neleistų man užmigti, tikriausia meilė su visomis savo saldybėmis nesugrąžintų man ramumo.

— Tat su nelaime negalima apsilenkti? — paklausė drebančiu balsu — ir visai nieko tame dalyke negalima atmainyti?

Ben-Huras paėmė jos ranką.

— Tai taip labai rupiniesi apie mane?

— O labai! — atsakė.

Ranka jos buvo karšta ir jautė jos drebėjimą. Užėjo jam ant mislies Egiptietė, taip atskiri nuo šios mažytės, taip drąsi, viliojanti, linksma. Jos paveikslas stojo prieš jį, o jaunikaitis, paėmęs Esteros ranką, prinešė prie lupų ir tarė:

— Estera, busi dėl manęs Tirza.

— Kas tai yra Tirza?

— Tokį vardą turi mano sesuo, pagriebė ją Rymionįs, pakol neatrasiu jos, negaliu atsilsėti, nei buti laimingu.

Tuo tarpu puolė ant jų šviesos spindulys, o atsigrįžę, pamatė Simonidesą, kurį tarnas vežė kedėj. Prisiartino prie jo.

Tuom žygiu ant upės paleista virvės ir laivas, nei paukštis, tarp linksmų šukavimų pasileido į juras. O Ben-Huras?... Pasiliko. — Jisai ir jo likimas ant visados liko surišti reikalais karaliaus, kurio laukta atėjimo.

XXVI.

Po pietų prieš lenktynių dieną Ilderimo arkliai ir vežimas buvo nugabenti į miestą ir patalpinti netoli cirko po saugia šeiko žmonių priežiura. Šeikas paliepė savo žmonėms išardyti visas šėtras ir drauge su gyvuliais ir viskuom, ką turėjo palmų gojuj, pasitraukti į tyro gilumą. Visas tas karavanas išrodė kaipo gentkarčių kelionė; pakeliui žmonės juokėsi iš jų, o Ilderimas šiuomi kartu buvo visai rimtas, kas retai budavo tokiuose atsitikimuose. Jaigu, kaip mintijo Messalo šnipai vaktuoti, tai išjuokianti minios balsai nedarė ant jo jokios įtekmės. Rytoj jau bus toli nuo jų. Pakol žmogus esi pastatytas ant išjuokimo, niekad nebuna užsitikėjęs pats ant savęs. Gerai tai žinojo atsargus Arabas. Toje valandoje šeiko nėra namie, šėtros suvyniotos, palmų gojus tuščias, o už dvylikos valandų niekas, greičiausias arklys nei kupris, nepavys to, kuris yra tyro valdovu ir vadina jį savo nuosavybe.

Taip Ben-Huras, kaip ir Ilderimas žinojo, kad Messala yra baisus priešas, bet buvo persitikrinę, kad iki lenktynių nieko jiems neatsitiks. Jaigu, ko tikėjosi, Ben-Huras pergalės, tada vargas jiems, pasinaudos jisai visa įtekme, kad kenkti jiems, nors ir pats vienas, nelaukdamas Gratuso pagalbos. Pilni patyrimo

jiedu stropiai vaktavo priešą, sudarė pasielgimo planą ir tvirtai tikėjo, kad išsprus iš pavojaus. Taigi jojo linksmai kalbėdami, tikri pergalės.

Pakeliui sutiko Malluchą, kuris jų laukė. Ištikimas Simonideso tarnas neikuomi neišsidavė, kad žino Ben-Huro su Ilderimu prietikius. Po paprasto pasisveikinimo išsiėmė pergamino lakštą ir padavė jį šeikui, tardamas:

Štai apgarsinimas tvarkos lenktynių ir žaislių; yra ten pažymėti tavo arkliai, taip-gi tvarka, kokioje atsibus lenktynės. Nelieka man nieko, kaip tik linkėti tau pergalės. Paskui atsigrįžė į Ben-Hurą ir tarė:

— Ir tau, Ariaus sunau, sudedu linkėjimus. Jau niekas neužkenks tavo su Messala susitikimui, nes visi lenktynių reikalai jau atlikti. Tame dalyke turiu lenktynių užveizdos užtikrinimą.

— Dėku tau, Malluche — atsakė Ben-Huras.

Malluch kalbėjo toliaus:

— Spalvą turi baltą, Messala-gi išeis gelsvoje su auksu. Tas skirtumas padarys didesnį įspudį. Spalvos jau apgarsinta, vaikai nešioja raikščius gatvėmis, o rytoj visi Arabai ir žydai prisisegs jas, o cirko galerijoj pamatysi kuone pusę baltų ir gelsvų.

— Ant galerijos gal, bet ne viršui Porta Pompae (triumfo vartų).

— Taip, ten daugiaus bus gelsvų su auksu, bet kad pergalėsime... — Čia pamislijęs Malluch pradėjo juoktis ir kalbėjo toliaus: — Kad pergalėsime, valdininkai pradės drebėt! Na, o kaslink laižybų! Ant tų blogai išeis, nes niekina viską, kas ne rymiška; statys du, tris ir penkis sykius už Messalą, kaipo Rymionį. — Povaliaus pridurė: — netinka žydui, kuris lanko šventinyčią, tokiu budu vartoti pinigus; bet pasakysiu tau, kad turės draugą, kuris sėdės už konsulio sėdynės ir priiminės laižybas po tris, penkis, dešimt prieš vieną, prisitaikant prie to, kokiame anie bus upe. Daviau jam šešis šimtus siklių.

— Malluche, užmiršai da vieną daiktą — tarė Ben-Huras. — Rymionis priims tik Rymionų pinigus. Dėlto suraskie savo draugą ir duok jam kiek nori sestercijų, bet su išlyga, kad priimtų laižybas tiktai su Messala ir jo šalininkais, ženklu: Ilderimo ketvertas priešais Messalą!

Malluch valandėlę pamislijo, paskui tarė:

— Gerai, atkreips tas ant tavęs domumą.

— Taigi to ir noriu, Malluche.

— Suprantu, suprantu.

— Taip, jaigu nori man gerai patarnauti, tai rupinkis atkreipti visuomenės domumą ant manęs ir Messalo.

— Žinau, ką daryti — atsakė Malluch.

— Tat daryk.

— Siulysime baisias laižybas; o jaigu jas priims, tai da geriau.

— Ar-gi neturiu rupintis atsiimti išplėšto mano turto? — kalbėjo Ben-Huras. — Kita proga gali neatsitikti; pagalios, kad galėčiau sutrempti netiktai išdidumą mano priešo, bet ir jo laimę, užtiesą, mųsų tėvas Jokubas nepalaikytų man to už blogą.

Ant jo veido atsimušė užsitikėjimas ant savęs, reiškimas nepergaliamos valios.

— Tegul bus ir taip, Malluch, o nesustokie ant sestercijų, tegul stato ir talentus, jei kas atsiras statyti taip daug. Penkis, dešimt, dvidešimt talentų, o net penkiasdešimt, jei statytų Messala.

— Tai daug ir turėčiau turėti užtikrinimų.

— Turėsi. Eikk pas Simonidesą ir pasakyk jam, kad jisai pasirupintų apie tai. Pasakyk jam taipgi, kad pasiryžau prapuldyti savo priešą; nenoriu tat apleisti taip geros progos, kokia yra dabar. Pamėgįsiu; mųsų pusėje tegul buna mųsų tėvų Dievas! Eikk, geras Malluche, neapleisk progos. Užganėdintas tuomi Malluch atsisveikino Ben-Hurą, ir greitai nujojo, bet už valandos da sugrįžo.

— Atleiskite — tarė Ben-Hurui — užmiršau da vieną. Negalėjau pats dasigauti prie Messalo vežimo, bet užvadavo mane kitas, o tas tvirtina, kad jo vežimo ašis yra aukštesnė už tavo per plotį delno.

— Per delną, tai daug! — sušuko linksmai Ben-Huras, paskui pasilenkė prie Mallucho, kalbėdamas:

— Kaipo esi Judo sunum ir tikinčiu, pasirupink sau vietą ant galerijos arti triumfo vartų ir gerai tėmykie. Kad važiuosime pro ten, gerai žiurėk, nes jaigu man pasiseks, bet verčiau užtylėsiu! Tik bukie ten ir gerai žiurėk!

Toje valandoje Ilderimas staiga suriko:

—O! dėl Dievo, ką tas reiškia?

Prisiartino prie Ben-Huro uždėjęs pirštą ant paskutinės apgarsinimo eilės.

— Skaityk — tarė Ben-Huras.

— Ne, skaitykie pats.

Paėmė Ben-Huras lakštą su parašu apskričio prefekto, kaipo žaislų užžiurėtojo. Apgarsinimas tas buvo toks, kaip šiandieniniai programai, apskelbianti paeiliui visas žaisles. Pirmiausia, buvo garsinta, kad bus didelė paroda ant gatvės Kosmos'o (puotų dievas), paskui prasidės žaislės, pėksčių lenktynės, šokimai ir galynės. Paskui ėjo dalyvaujančių vardai su pažymėjimu tautystės ir mokyklos, kurioje lavinosi. Apart to buvo priminta, kada ir kur jau galėjosi, kokias gavo dovanas ir kokios bus duotos dabar. Pinigų suma buvo aiškiai pažymėta, kas reiškė, kad jau perėjo tie laikai, kada galėtasi dėl vainiko ir garbės.

Tą programo dalį Ben-Huras greitai perbėgo akimis, paskui pradėjo lėtai skaityti apie lenktynes.

Garsinta buvo, kad lenktynių mylėtojai pamatys, ko dar Antiochijoj buvo nematę — Oresto galynes. Miestas surengė žaisles ant konsulio garbės, o šimtas tukstančių sesterciju ir vainikas buvo dovana. Paskui buvo smulkesni aprašymai. Tiktai šešeri ketver-

tai galėjo dalyvauti, ir visi turėjo bėgti drauge. Ant galo buvo surašas.

I. Vežimas Lisippo Korintiečio. Du juodu, vienas bėras, kitas žilas. Arkliai bėgiojo paskutiniu metu Aleksandrijoj, paskui Korintijoj, kur pergalėjo; vežėjas pats Lisippus. Spalva geltona.

II. Vežimas Messalo iš Rymo — du žilu, du juodu arkliu, bėgo ir pergalėjo paskutiniais metais Maksimuso cirke. Vežėjas Messala. Spalva gelsva su auksu.

III. Vežimas Kleanteso Ateniečio — trįs žili arkliai, vienas sartas. Prieš metus pergalėjo Bizantijoj. Vežėjas Kleantes. Spalva žalia.

IV. Vežimas Diceuso iš Bizantijos. Du juodu arkliu, vienas žilas, vienas bėras; pergalėjo šiemet Bizantijoj. Vežėjas Diceus. Spalva juoda.

V. Vežimas Admetuso Sidoniečio — visi arkliai žili. Triskart pergalėjo Cezarejoj. Vežėjas Admetus. Spalva mėlina.

VI. Vežimas Ilderimo, šeiko tyrų, juodbėriai; bėga pirmu kart. Vežėjas Ben-Huras, žydas. Spalva balta.

Vežėjas Ben-Huras, žydas.

— Dėlko tas vardas vietoj Ariaus?

Ben-Huras dirstelėjo į Ilderimą, nes suprato jo sušukimą. Abudu vienaip pamislijo ir pamatė, kad tame yra Messalo ranka.

Pradedant temti Antiochijoje apie Erodo kolonadą pasipylė nesuskaitomos minios žmonių, susidedančios iš visų pasaulio tautų.

Įvairumas drabužių, kalbos, kuriuomi skyrėsi minios, nebuvo tai Antiochijos ypatybe, dėjosi tas visoje Rymo viešpatystėje. Žmonės, prigulinti prie Rymo viešpatystės, persikeldami iš vietos į vietą, ėmė su savim tautiškus drabužius, papročius ir dievus. Apsigyvendavo, kur jiems patikdavo, užsiėmė pramone, statė namus ir aukurus, gyvendami taip, kaip savo tėvynėje.

Tik viena ypatybė patraukė akį kiekvieno, kuris

tą naktį buvo Antiochijoje. Kuone kiekvienas buvo prisisegęs raikštį vežėjo, kurio laikė pusę. Ir taip: žalius raikščius nešiojo draugai Kleanteso Ateniečio; juodus šalininkai vežėjo iš Bizantijos. Tas įprotys buvo taippat senas, kaip ir pačios lenktynės prie Oronteso. Iškart galima buvo matyti, kad žalių, baltų ir gelsvų su auksu spalvų buvo daugiausia.

Žingeidžiausia šioje valandoje mumis vieta yra rumai ant salos, tai-gi ten ir nueisime. Žibėjo penki žinomi mums žibintuvai. Susirinkimas kuomet tas pat, kaip anuosyk laike orgijos. Ant kauro miega sugulę jaunikaičiai, o ant stalo barška kauleliai. Didžiuma susirinkusių visai nieko neveikia. Vaikščioja be tikslo, žiovauja, pratardami kartais: ar bus rytoj giedra? ar lenktynės jau parengtos? ar Antiochijos cirko teisės skiriasi kuomi-nors nuo Rymo? Nuobodu jiems buvo, nuilso. Kad pažiurėtume į jų lenteles, rastume jas prirašytas laižybų ant visokių žaislių, apart lenktynių.

Dėlko taip?

Mat, ar tikėsi, skaitytojau, nėra nei vieno, kuris pastatytų nors denarą prieš Messalą.

Visi susirinkusieji nešiojo vientik jo spalvą.

Niekas nemintijo, kad jisai gali buti pergalėtas.

Juk jisai nepalyginamas visokiose galynėse! Lyg nebaigė cezaro mokyklą? Ar jo arkliai nepergalėjo Maksimuso cirke? Pagalios, ar jisai nėra tikras Rymionis?

Ant kauro guli Messala. Prie jo stovi ar sėdi jo šalininkai, užimdami jį klausimais. Žinoma, kalbama tik apie vieną dalyką.

Ineina Druzus ir Cecilijus.

— Ah! — šaukia jaunas kunigaikštis, puldamas ant kauro šalia Messalo. — Ant Bacho, o tai nuvargau!

— Iš kur ateini?

— Vaikščiojau po miestą, į kalnus prie Omfalo, o paskui vėl į kloną, pats nežinau kaip toli. Sakau

tau, plaukia baisios žmonių minios; rytoj cirke pamatysime visą pasaulį.

Messala paniekinančiai nusijuokė.

— Kvailiai! Niekad nematė žaislių cirke parengtų cezaro, tat užima juos šitos. Ką-gi daugiaus girdėjai ir matei, Druzuse?

— Nieko.

— Kaip tai, ar-gi užmirštum? — tare Cecilijus.

— Ką? — paklausė Druzus.

— Baltųjų minias.

— Turi teisybę, užmiršau — atsakė Druzus pakeldamas balsą. — Didelis stebuklas! Sutikome burį baltųjų su vėliava — ha, ha, ha! kaip tai juokinga!

Ir kvatodamas pasirėmė ant kauro.

— Na, kalbėk toliaus, nuožmus Druzuse — ragino Messala.

— Bet tai tyro vaikai, Messala, tai vargšai, ką valgo žarnas ant kiemo Jokubo šventinyčios Jeruzolimoje. Ką jie gali mus apeiti?

— Druzus bijosi likti išjuoktu — tarė Cecilijus — bet aš nesibijau, Messala.

— Tat sakyk.

— Sulaikėme burį ir...

— Pasiulėm jiems laižybas — pertraukė Druzus, — ir perstatyk sau, ha, ha, ha! vienas iš minios, tokio lieso veido, ir tas nuskurėlis, apreiškė, kad priima laižybas. Atkišau lenčiukę ir klausiu: "už ką nori dėti?" Atsakė: "už Ben-Hurą, žydą". Tada vėl paklausiau: "kiek statai?" Atsakė — bet atleisk Messala, negaliu kalbėti iš juoko, ha, ha! ant Jupiterio perkunų! ha, ha, ha!

Klausantieji nutilo. Messala dirstelėjo į Cecilijų.

— Du sikliu — tarė tas.

— Siklių, siklių! — Svetainė sakmbėjo nuo juokų.

— Ką padarė Druzus? — klausė Messala.

Tuomtarpu prie durų pasigirdo trukšmas, visi sužiuro į tą pusę, o Cecilijus patylėjęs, tarė:

— Garbingas Druzus atkišo lenčiukę ir priėmė laižybas.

— Baltas, baltas!

— Tegul įeina.

— Čionai, čionai!

Toki šauksmai pripildė svetainę ir pertraukė kalbą. Lošianti kauleliais Rymionis, perstojo lošę; mieganti pabudo, trynė akis ir griebėsi už lenčiukių, apsupdami pribuvusį.

— Statau laižybas!

— Ir aš...

— Ir aš...

Su tokiu trukšmu buvo pasveikintas anas pavartaunas žydas, sąkeleivis Huro nuo Cipro. Ramiai įėjo į svetainę. Drabužiai jo buvo visi balti. Linkčiodamas galva ir šypsodamasis, prisiartino prie vidurinės skuomės. Ten atsisėdo ir mostelėjo ranka. Blizgėjimas brilijantų ant pirštų apstabdė trukšmą ir tuojaus užstojo tyla.

— Rymionis, garbingi Rymionis! sveikinu jumis! — tarė.

— Ant Joviso, kas tai gali buti? — klausė Druzus.

— Kas gali buti? Šuva žydiškas... vadinasi Sanbalat ir yra karumenės pristatytojum, gyvena Ryme, labai turtingas, o sutaupė turtus, apsiimdamas pristatyti tą, ko niekad nepristatė ir nepristatys. Jis visados mintija padaryti ką bloga arba nuskriausti, o siulai, kuriais apsupa žmogų, plonesni už voratinklius. Bet dabar, prisiekiu ant visko, prigriebsime jį!

Messala pakilo ir drauge su Druzusu priėjo prie skuomės.

— Girdėjau ant gatvių — kalbėjo pirklys, dėstydamas lenčiukes ant skuomės, — kad čia rumuose yra didelis neužsiganėdinimas dėlto, kad niekas nesta-

to prieš Messalą. Matote mano spalvą. Eikime tat prie reikalo. Kiek statote?

Sanbalatas eina laižybon su Messala.

Drąsus žydo balsas sumaišė Rymionis ir visi tylėjo.

— Skubinkite! — kalbėjo — nes konsulis laukia manęs.

Paskutiniai žodžiai padarė įspudį.

— Du prieš vieną! — šaukė pusė tuzino balsų.

— Ką? — sušuko žydas. — Tiktai du prieš vieną? ir tai statote už Rymionį!

— Tat trįs!

— Sakote trįs, tiktai trįs? — o aš statau už žydą. Duokite keturis.

— Tegul bus keturi — išsitarė vienas.

— Penkis, duokite penkis! — šaukė žydas.

— Penkis, duokite penkis — dėl garbės Rymo!

Užstojo tyla.

— Tegul bus penki — atsišaukė vienas.

Visi subruzdo, sumišo ir pasirodė pats Messala.

— Tegul bus penki — tarė.

Sanbalatas šypsodamasis pasirengė rašyti.

— Kad cezaris rytoj numirtų, yra po jo tokis, kurs turi drąsą. Duok šešis!

— Sutinku ant šešių — atsakė Messala.

Ir vėl visi sušuko da garsiau.

— Tat šeši prieš vieną! Tokis tai skirtumas tarp Rymionies ir žydo. Užrašyk sutartį.

Sanbalatas užrašė ir padavė lenčiukę pasirašyti.

— Skaityk garsiai — šaukė susirinkusieji. Messala skaitė:

Sutartis: Messala, Rymionis, eina laižybon su Sanbalatu iš Rymo, kad pergalės Ben-Hurą, žydą. Laižybos ant dvidešimt talentų. Messala stato šešis prieš vieną. Sanbalat.

Liudininkai.

Perskaičius išlygą, svetainėje užstojo tyla; visi lyg suakmenėjo nuo pasistebėjimo. Messala žiurėjo į lenčiukę, susirinkusieji į jį. Jautė jų dirsčiojimus ir suprato savo padėjimą. Nesenai toje pat svetainėje darė panašią propoziciją savo tautiečiams. Jaigu nepasirašytų ant sutarties, žutų jo populeriškumas — o pa-

sirašyti negalėjo, nes neturėjo šimto talentų, neturėjo net ketvirtos dalies. Nublanko ir nutilo. Pagalios rado kelią išsisukimui.

— Iškur tu, niekše žyde — tarė — gali turėti dvidešimt talentų? Parodyk man juos tuojaus!

Sanbalatas nusišypsojo ir, paduodamas lakštelį Messalai, tarė:

— Čia.

Messala skaitė:

Antiochija, 16 Tammuz.

"Savininkas šio rašto, Sanbalatas iš Rymo, sudėjo pas mane penkiasdešimt talentų cezaro pinigais.

Simonides."

— Penkiasdešimt talentų! — pasigirdo balsai.

Staiga Druzus priėjo artyn ir šuktelėjo:

— Ant Herkuleso! raštas melagingas ir žydas meluoja! Kas, apart cezaro, gali turėti tiek pinigų! Šalin tą sukčių! Šalin baltieji!

Jo balsas buvo rustus, o jo žodžius kartojo visi. Sanbalatas neatsimainė; aniems karščiuojant jisai paniekinančiai ir gręsiančiai šypsojosi. Pagalios atsišaukė Messala:

— Sakyk, ar nedaviau šešis prieš vieną? Ar ne taip, žyde?

— Taip — atsakė ramiai žydas.

— Jei taip, tat aš ir galiu paduoti išlygas.

— Gerai, bet su pasarga, kad suma nebus maža.

— Parašyk tat penkis, vietoje dvidešimt.

— O, ar turi tiek?

— Prisiekiu ant dievų motinos, galiu parodyti raštą.

— Užtenka taip garbingo Rymionies žodžio. Norėčiau vienok lygų skaičių, duok šešis, o užrašysiu.

— Rašyk!

Sumainė sutartis. Sanbalatas pakilo, pervedė paniekinančiai akimis per susirinkusius; jisai geriausia pažinojo žmones, su kuriais turėjo reikalą.

— Rymionįs! — tarė — pasiulau da vienas laižybas, kas išdrįs? Statau už baltąjį penkis prieš penkis!

Vėl visi nusistebėjo.

— Kaip tai? Ar jums ne gėda, jaigu rytoj ryte apsigarsįs cirke, kad tulas žydiškas šuva įėjo į rumų svetainę, pilną aukštos kilmės Rymionų, tarp kurių buvo net paties cezaro ainis, ir anas šuva statė laižybon penkis talentus ir tarp didžiunų neatsirado nei vieno, kuris butų priėmęs laižybas.

Užgavimas atsiekė savo mierį. Druzus sugriežė dantimis ir sušuko:

— Tebuna, kaip nori, begėdi! Parašyk sutartį ir palik ant skuomės; rytoj, persitikrinęs, jog esi atsakantis už tokią sumą, aš, Druzus, priimsiu laižybas.

Sanbaĺatas vėl rašė; paskui pakilęs rimtai, kaip visada, tarė:

— Žiurėk, Druzus, atiduodu tau raštą; pasirašęs atsiųsk jį pas mane prieš lenktynes — busiu prie konsulio sėdynės viršui Porta Pompae. Ramybė tau; ramybė visiems!

Linktelėjo galva ir išėjo, nepaisydamas išjuokimų, kuriais buvo lydimas.

Dar prieš naktį pasklydo žinia apie nepaprastas laižybas; išgirdo apie tai ir Ben-Huras, nors visą laiką perleido prie ketverto žirgų. Nudžiugo išgirdęs, kad Messala pastatė ant kazyros visą savo turtą. Tą naktį miegojo ramiai.

XXVII.

Antiochijos cirkas gulėjo ant pietinio upės kranto, priešais salą, ir nekuomi nesiskyrė nuo panašių tuomlaikinių bustų.

Senovės perstatymai buvo cezario ir valdžios dovanomis; tuomi mat norėta patraukti liaudies širdįs. Norėdami atsiekti tą mierį, statė didelius bustus,

kuriuose tilpo minios žmonių. Dar išvakaro visos cirko vietos buvo užimtos.

Pusiaunaktyj atidarė duris, žmonės užėmė paskirtas sau vietas, ir nei vienas jų nebutų apleidęs savo vietos už jokius pinigus, jei bent tik žemės drebėjimas butų juos nuvaikęs. Noriai tat suoluose perleido naktį; švintant užkando.

Aukštesnieji turėjo išanksto pasamdytas vietas ir tie atėjo į cirką pirmą dienos valandą. Turčius nešė turtingai apsitaisę tarnai lektikose.

Aplink antrą valandą žmonės plaukė nei vilnis.

Kad saulės laikrodis parodė antrą valandą, nuo Sulpijaus kalno ėjo prie cirko legija, plevėsuodama vėliavomis. Vostik išėjo iš miesto paskutinė kohorta, Antiochija liko tuščia. Norints cirkas buvo didelis, bet žmonėms pritruko vietos. Buriai žmonių, negavusių vietos cirke, stovėjo ant upės kranto ir laukė pribuvimo konsulio. Kada jisai pribuvo ir kareiviai atidavė prigulinčią jam garbę, visi sužiuro į jį, užmiršdami tuomtarpu net ir cirką.

Trečią valandą trimitai davė ženklą žmonėms nurimti; šimto tukstančių žmonių akis atsikreipė į rytinę busto dalį.

Tenais buvo platus vartai, vadinami Porta Pompae; viršui jų stovėjo tribuna su vėliavomis ir ciesorystės ženklu, o joje sėdėjo konsulis. Abiejose vartų pusėse buvo taip vadinamos "carceres", arba dručiai uždaryti pertvarai. Viršui jų buvo puikiai parengtos sėdynės valdininkams. Ant tos galerijos atskirųs trepai ir puikųs vartai — papuošalas busto.

Kad geriaus suprasti cirko įrengimą, skaitytojas teiksis persinešti mintim į cirką, atsisėsti šalia konsulio ir atkreipti akis į vakarus. Po dešinei ir kairei matys vartus, kurių bokštus sargyba užėmus.

Priešais yra arena, išpilta smiltimis. Ant tos arenos turėjo atsibuti visos žaislės, apart pėkščių lenktynių. Toliaus vakarų šone stovi trįs žemos murmuri-

nės kolumnos. Kiek tai šiandie akių bus atkreipta į tas kolumnas! Juk jos reiškia pradžią ir užbaigimą lenktynių. Už kolumnų stovi aukuras, o už jo muras. Muras yra dešimt ar dvylika pėdų pločio, penkių ar šešių pėdų aukščio ir apie šimto metrų ilgio. Imantieji dalyvumą lenktynėse įeina pagal sąrašą iš dešinės pusės, taip kad muras vis buna kairėje. Tokiu budu pradžia ir užbaiga lenktynių buna visados prieš pat konsulio tribūną.

Vakarų pusėj stovi aplink penkiolikos ar dvidešimt pėdų kitas muras; tame mure randasi puikiai papuošti vartai, triumfo vartai, per kuriuos iškilmingai išeidavo nuo arenos apvainikuoti pergalėtojai.

Toliaus yra vietos paskirtos paprastiems žmonėms. Toje valandoje galerija buvo prikimšta visokių spalvų žmonėmis. Jie laukė pradžios žaislių.

Pagalios sugaudė trimito balsas; tas reiškė, kad perstatymas prasideda. Iš rytų pusės žemiaus Porta Pompae girdėt muzykė ir pasirodo iškilminga paroda. Pirmiausia paskui muzykę eina iškilmės surengėjas (editor), paskui piliečiai ir valdininkai su vainikais ant galvų. Toliaus neša paauksuotose nešyklose arba vežimėliuose papuoštas auksu ir gėlėmis dievystes. Imsiantieji žaislėse dalyvumą eina tuojaus po dievysčių.

Paroda išlėto pereina areną, žiurėtojų žingeidumas auga, nes išteisybės, regykla puiki. Kas-kart garsesni šukavimai gaudžia cirke.

Minia sveikina savo išrinktuosius, iššaukdama juos vardais, apmesdama gėlėmis ir vainikais.

Pasirodžius vežimams trukšmas kilo da didesnis. Prie kiekvieno vežėjo joja raitelis, tiktai Ben-Huras neturi draugo, matyt niekam neužtikėjo, ir važiuoja vienplaukis; kitų galvos buvo pridengtos turtingais kaupokais. Prisiartinus prie galerijos, kur daugiausia buvo baltų, trukšmas pasidaro neapsakomas.

— Ben-Hur! Ben-Hur! — šaukta ant galerijos.

— Messala! Messala! — girdėjos nuo balkonų.

Praėjus parodai žiurėtojai vėl susėdo ir baigė savo pertrauktas kalbas.

— Ak, ant Bacho, koks jis dailus! — kalba moteriškė, matyt Rymionė, nes jos plaukus puošia gelsvas kaspinas.

— Kokis puikus vežimas! — atsako sėdintis šalia jos — visas iš dramblio kaulo ir aukso. Tegul gelbsti jį Jovis!

Užpakalyj jų girdėti visai kitokia kalba:

— Šimtas siklių už žydą! — šaukia vienas garsiai.

— Susilaikyk, drauge — šnibžda jam kitas, — nesiskubyk, Izraeliaus sunams nepridera toki dalykai.

— Turi teisybę, vienok pasakyk pats, ar matei kada taip užsitikėjusį sau vežėją? Žiurėk, kas per stiprumas rankų!

— Kas per arkliai! — šaukia trečias.

— Tas tai menkniekis, svarbiausia — įsimaišė ketvirtas, — kad turbut yra išsilavinęs visose Rymionų žaislėse.

Šalia sėdinti moteriškė ir-gi atsišaukė:

— Tikėkite, yra dailesnis net už Rymionį!

Tas patėmijimas da pakurstė užsidegusį rėksnį, kuris dar garsiau pradėjo šaukti: — Šimtas siklių už žydą!

— Kokis tu kvailas — persergėjo Antiochietis, — ar nežinai, kad prieš jį pastatyta penkiasdešimt talentų; šeši prieš vieną. Pasidėk, patariu tau, savo siklius, jei nori, kad tavęs neišsižadėtų Abraomo tėvas.

—Kvaila kalba! Tas Antiochijos asilas toks protingas, jog nežino, kad Messala pats už save statė.

Panašios kalbos buvo girdėti ant galerijos.

Pasibaigus parodai, kada prie Porta Pompae visi išsiskirstė, Ben-Huras atsikvėpė liuosiau, nes matė, kad jam nestokuoja šalininkų, ir kad visi Rytai bus liudininku jo su Messala susitikimo.

Apie trečią valandą, pagal mųsų laiką, žaislės

klys nuleido galvą. Ilderimas tąsė barzdą ir taip suraukė akis, kad rodos nieko negalėjo matyti. Estera sunkiai kvėpavo, tik viena Iras buvo linksma.

Pabaigoje penkto rato jiedu vėl susilygino. Messala, nenorėdamas apleisti bėgių, taip prisiartino prie muro, kad kas valanda jo vežimas galėjo susimušti į jį. Apvažiavus užsisukimą negalima buvo patėmyti nei kuris kurion pusėn važiuoja.

Pravažiuojant jiems Estera pamatė, kad Ben-Huras visai nublankęs.

Simonideso, kaipo žmonių žinovo, ta atmaina nebaidė. Jisai prakalbėjo į Ilderimą:

— Man rodosi, šeike, kad Ben-Huras turi kokį užmanymą. Ant jo veido matau pasiryžimą.

Ilderimas atsakė:

— Žiurėk, drauge, kaip ramųs yra mano arkliai! Prisiekiu prieš Dievą, jog visi mano, kad jie da nebėgo. O dabar, žiurėk! Liko jau tik vienas kamuolys ir viena žuvis; visi sunkiai atsiduso, nes jau buvo pradžia pabaigos.

Sidonietis pamėgino pasivyti, bet veltui; kiti du taippat pamėgino, bet ir-gi veltui. Visi tat, apart Rymionų, sąjautė Ben-Hurui ir šukavimais apreiškė savo sąjausmą.

— Ben-Hur! Ben-Hur! — gaudė balsai.

Nuo sėdynių jam važiuojant ragino:

— Skubinkis, žyde!

— Prie muro dabar!

— Leisk arabus, atleisk vadžias ir pavaryk!

— Nepasiduok prie užsisukimo! Dabar, arba neikados!

Jisai ar negirdėjo, ar gal kitaip negalėjo, bet vis važiavo paskui Messalą, o jau netoli galas.

Dabar Messala dėl geresnio apvažiavimo pasuko kairėn. Nesibijojo nieko; juk tiek aukurų papuošė dovanomis, tat Rymo genijus ir čia pergalės.

geidumą. Cirke praleista juos su pagodone, prižiurėtojai parodė jiems jų vietas. Sėdėjo jie netoli arenos. Atnešta jiems turtingos pagalvės pasiremti ir puikųs pakojai.

Trijų senių draugėmis buvo Iras ir Estera. Jauna žydžiukė, dirstelėjus į susirinkusius dar tandžiaus užsidengė veidą. Egiptietė-gi nuleido savo uždangalą ant pečių ir, nieko nepaisydama, žvalgėsi aplinkui.

Naujai pribuvę dairėsi į visas puses, žinoma, pradedant nuo konsulio ir jo draugų.

Tuo tarpu ant arenos išėjo šeši vyrai, kurių kiekvienas sustojo prie pertvarų, vadinamų carcerais. Iš visų pusių pasigirdo jų pasveikinimai:

— Žiurėkit, žiurėkit! štai žaliasis eina prie ketvirto numerio, o ana ten vieta Ateniečiui.

— Kur Messala? juk jo antras numeris!

— Kur Korintietis?

— Žiurėk į baltąjį — ten po kairei! matai, eina prie numerio!

— Ką pliauški, tai juodojo vieta, baltasis turi antrą numerį.

— Turi tiesą.

Tie vyrai, tai yra lenktynėn einančių sargai. Vos tik sargas užėmė savo vietą, žiurėtojai žinojo kur sustos jų numylėtinis.

— Ar matei kada Messalą? — klausė Egiptietė Esteros.

— Ne — atsakė žydelkaitė su pasibiaurėjimu, nes tas, apie kurį kalbėjo, buvo priešu Ben-Huro, o gal ir jos tėvo.

— Dailus, kaip Apollo — kalbėjo Iras, o akįs jos žėravo.

Estera žiurėjo į ją, klausdama pati savęs: — argi jis tokis dailus kaip Ben-Huras?

Tuomtarpu išgirdo, kaip Ilderimas kalbėjo į Simonidesą:

— Jisai užims antrą vietą po kairei nuo Porta Pompae.

Manydamas, kad tai buvo kalba apie Ben-Hurą, atkreipė į tą pusę savo akis ir sukalbėjo trumpą, bet karštą maldą.

Neužilgo priėjo prie jų Sanbalat, pavartauniai nusilenkė prieš Ilderimą, kuris, glostydamas barzdą, žingeidžiai į jį tėmijo. Ateivys linksmai tarė:

— Grįžtu iš carcero; tavo arkliai, šeike, puikiai išrodo ir, manau, išlaimės.

Ilderimas atvirai atsakė:

— Jaigu turėtų buti pergalėti, neduok Dieve, kad pergalėtojum butų Messala.

Sanbalatas atsigrįžė prie Simonideso ir, atkišęs lenčiukę, tarė:

— Vėl tau atnešu užimančią žinią. Jau žinai, kad vakar sukirtau laižybon su Messala; šiandie prieš lenktynes turėjo ateiti kitas, ir štai jį turiu.

Simonides paėmė lenčiukę, perskaitė ir tarė:

— To ir tikėjausi, nes šiandie atsiuntė pas mane užklausimą, ar turi gana pinigų. Vaktuok lenčiukes, jaigu praloštum, žinai kur manęs ieškoti, jaigu išloši, žiurėk, kad pasirašiusieji neprasišalintų; išlupk iš jų iki paskutinio siklio, nes ir jie nepasigailėtų manęs.

— Atsidėk tame ant manęs.

— Ar neatsisėsi prie mųsų? — klausė Simonides.

— Noriai sėsčiau — atsakė — bet bijausi apleisti konsulį. Ramybė jumis.

Neužilgo trimito balsas sušaukė išsiskirsčiusius į sėdynes. Tuo tarpu ant arenos pasirodė keli tarnai, kurie vakariniame šone padėjo septynis medinius kamuolius, paskui prie pirmos vietos padėjo septynias medines, panašias į žuvį, kulbukes.

— Kam tie kamuoliai ir žuvįs? — užklausė Baltazaras šeiko.

— Ar-gi niekad nematei lenktynių?

— Niekad ir nežinau, ko čia pribuvau.

— Tai yra ženklai skaitymui bėgių. Po kiekvieno bėgio nuims po kulbukę ir žuvį, kaipo tai tuoj pamatysi.

Viskas surengta; prie prižiurėtojo stovi Rymionis su trimitu, pasirengęs duoti ženklą. Trukšmas nutilo, net perstota ir kalbėti, visų akįs atkreiptos į vartus, kur laukia ženklo vežėjai.

Simonides taippat, kaipir visi, su nekantrumu laukė pradžios. Ilderimas tąsė barzdą.

— Tėmyk — tarė Egiptietė Esterai— tėmyk, kad pamatytum, kaip įvažiuos dailus Rymionis.

Mergina negirdėjo šito priminimo, nes buvo užimta vientik mintimis apie Ben-Hurą.

Trimitas trumpai, bet garsiai sugaudė ir tarnai sustojo ant vietų, pasirengę pagelbėtų sulaikyti tvarkoje.

Dar kartą sugaudė trimitas, tarnai atidarė carcerų duris. Pirmiausia pasirodė penki raiti vežėjų draugai, nes, kaip žinome, Ben-Huras neturėjo jokio draugo. Nuleido iškreiduotą virvę, perleisti juos, paskui vėl pakėlė. Norints raiteliai išrodė labai puikiai, bet žiurėtojai mažai į juos tėmijo, visi laukė vežėjų. Pagalios tarnai vardais peršaukė vežėjus, o žmonės šaukė:

— Ant arenos! ant arenos!

Iš carcerų staiga iššoko šeši vežimai. Visi žiurėtojai pakilo nuo sėdynių. Prisiartino taip nekantriai laukiama valanda! Valanda, kurios kiti net per sapnus laukė nuo dienos lenktynių apgarsinimo.

— Štai jisai — tenais — žiurėk! — šaukė Iras, rodydama Messalą.

— Matau jį — atsakė Estera, žiurėdama į Ben-Hurą.

Toje valandoje suprato, kad akįse tokios minios žmonių lengviausia paniekinti gyvastį ir nuveikti karžygišką darbą — užsidegime nepaisoma mirties. Vežėjai buvo matomi iš visų cirko pusių; lenktynės dar

neprasidėjo, nes vežimai da buvo už virvės, kuri laikė vežimus lygioj eilėj. Žiurėtojai su nekantrybe laukė pradžios. Arena, išpilta žvilgančiomis nei auksas smiltimis, lyg kvietė vežėjus. Visi jie pradės drauge, kad tik nesusipainiotų.

Visi dreba pamisliję, kad gali nepasisekti, bet nei vienas neparodo baimės, nes tai butų gėda prie tokios minios žmonių. Žiurėtojai nesigaili paraginimų šukavimais.

Sugaudė trimitas — žmonių šukavimai da pasididino; vežimai jau prie virvės, kurią nuleido į pat laiką, nes jau vienas Messalo arklių užkabino ją kanopa. Ant laimės aršesnių pasekmių nebuvo. Rymionis pliaukštelėjo ilgu botagu, atleido vadžias, nusilenkė priekyn ir pergalės riksmu užėmė vėžias prie muro.

— Jovis su mumis! — sušuko Messalo šalininkai.

Užsukant Messalai jo vežimo galas ašies užkabino vieną ketverto Ateniečio arklių taip nelaimingai, kad tas puolė ant kito arklio. Tukstančiai žmonių nutilo iš baimės. Netoli konsulio sėdinti Rymionis sušuko:

— Jovis su mumis! — Tarp visų garsiausiu buvo Druzuso balsas.

— Pergalės! Jovis su mumis! — šaukė be perstojo.

Sanbalatas atsistojo su lenčiukėmis ir jau norėjo atsišaukti į rėkiančius, kad tuomtarpu išgirdo bildėsį ir braškėjimą ant arenos. Atsigrįžo tat ten.

Taip sulaikytas Atenietis norėjo pasisukti dešinėn pusėn prie Bizantiečio, bet ant nelaimės iš kairėsės pusės užkabino jo vežimą Korintietis; apvertė vežimą, o vežėjas išpuolė arkliams po kojų. Žmonės baisiai suriko. Vargšas Kleantes sudribo po savo arklių kanopų. Estera užsidengė akis rankomis.

Tuojaus paskui Messalą važiavo vežėjai iš Korintijos, Bizantijos ir Sidono.

Sanbalatas pažiurėjo į Ben-Hurą o, atsisukęs į Druzusą ir jo draugus, tarė:

— Šimtas sesterciju už žydą!

— Priimu —atsakė Druzus.

— Dar šimtas už žydą! — sušuko Sanbalatas.

Rodosi, kad jo niekas negirdi. Už valandos vėl šaukė veltui, nes tas, kas dėjosi žemai, jau užėmė visus. Messalo šalininkai nuolat šaukė:

— Messala! Messala! Jovis su mumis!

Kad Estera vėl išdrįso dirstelti į areną, jau keli žmonės rinko trupučius sulaužyto vežimo, kiti nešė nelaimingą vežėją. Visi Grekai keikė ir šaukė atkeršijimo. Staiga Estera nuleido rankas, širdis linksmai pradėjo plakti, nes pamatė, kad Ben-Huras liuosai sau lekia šalia Rymionies, o paskui juos kiti trįs. Arkliai buvo pilname bėgyje; cirke viešpatavo tįla.

Ben-Huras išpradžių važiavo kairėje; labiausia jisai tėmijo į Messalą. Ant dailaus Rymionies veido atsimušė paniekinimo reiškimas, jau senai žinomas žydui. Jautė, kad yra nuožmus, kytras, kad nepasiduoda karščiavimui, bet viską gerai apsvarsto; numanė, kad jo priešas nori nužeminti jį, nors prisieitų ir mirtim tai apmokėti. Taippat Ben-Huras troško aną nužeminti. Stovėjo liuosai vežime ir elgėsi pagal pirmiaus sudarytą pleną. Šalia vienas kito artinosi prie antro ženklo.

Papėdė, ant kurios stovėjo kolumnos, buvo apskriti. Pro ją tai vežėjams ir buvo sunkiausia aplėkti. Prie tokio užsisukimo kadaisia žuvo Orestes. Žiurėtojai žingeidžiai tėmijo į užsisukimą; visi nutilo, tiktai dundėjimas arklių kanopų pertraukė tįlą. Tada Messala dirstelėjo į Ben-Hurą, akįs jo sužėravo iš piktumo.

— Šalin Eros, lai gyvuoja Marsas! — riktelėjo, taisydamas botagą. — Šalin Eros, tegyvuoja Marsas! — atkartojo ir kirto botagu Ben-Huro arklius, kurie ikšiol botago da nepažino.

Tas pasielgimas papiktino visus žiurėtojus; tįla užstojo dar didesnė, bet tik ant valandėlės; staiga nuo

balkonų ir galerijos pasipylė šauksmas, keiksmai, grąsinimai.

Nusigandę arkliai pašoko į šalį ir neįdomu! Juk tie arkliai buvo šeiko išlepinti nei vaikai. Žmogaus ranka palietė juos tiktai glostydama. Kas nežino Arabų arklių nuolankumo! Kas nepamislijo, kad kartais tame atžvilgyje žmogus stovi žemiau jų! Bet jei Arabo žirgas neapleidžia savo valdovo didžiausiame pavojuje, nepaisant net mirties, tai vienok nesiduos bereikalingai bausti. Ir dabar, kada Messala suplakė juos, šoko į šalį, tartum, nuo giltinės.

Kaip viesula šoko pirmyn, traukdami paskui save vežimą. Žiurėtojai sudrebėjo, tik vienas Ben-Huras išrodė ramus. Priprato jis prie irklų. Ką tai reiškia susiubavimas vežimo prieš mėtymą jurų bangų laivo? Pasidėkavojant tam įpratimui, ramiai stovėjo vežime, liuosai paleido arklius ir švelniai juos kalbindamas laimingai perlėkė užsisukimą. Negana to, kad neatsiliko nuo Messalo, bet patraukė dar žiurėtojų sąjausmą. Atjausdamas tai Rymionis neišdrįso atkartoti savo pasielgimo.

Pravažiuojant šalia, Estera patėmijo, kad Ben-Huras nublankęs, galvą vienok laikė aukščiau, kaip visada, kas pridavė puikią išvaizdą.

Taip perbėgo ratą; tuojaus vienas tarnų nuėmė vieną kamuolį, o kitas kitame šone žuvį.

Neužilgo tokiu pat budu liko nuimta antras kamuolys ir antra žuvis, paskui trečias ir trečia žuvis. Jau aplėkė tris eiles. Messala vis laikėsi vėžių prie muro, Ben-Huras lėkė šalia jo, paskui juos kiti trįs vežėjai. Taip išrodė lyg Messala su Ben-Huru butų ėję išvien lenktyn su visais kitais. Cirke buvo girdėt šukavimai.

Penkta eile lekiant Bizantijos vežėjai ant trumpos valandos pasisekė užimti vietą šalia Ben-Huro.

Šeštą eilę lėkė tokioje pat tvarkoje, titkai grei-

čiaus. Žmonės ir arkliai lygiai atjautė artinantis galą ir pergalės svarbumą.

Lenktynės cirke.

Ben-Huro šalininkai pradėjo abejoti.

Ilderimas jau netąsė barzdos, o Estera jau nebijojo.

— Šimtas sestercijų už žydą! — šaukė Sanbalatas į apstojusius konsulį Rymionis.

Visi buvo taip užimti, kad nei vienas neatsišaukė.

— Talentas, penki, ar dešimt talentų, pasiskirkite! — šaukė mosuodamas lenčiukėmis.

— Imsiu tavo sestercijas — tarė jaunas Rymionis, pradėdamas rašyti.

— Nedaryk to — perspėjo jį draugas.

— Kodėl?

— Ar nematai, kad Messala jau daėjo iki didžiausio greitumo, vadžias paliuosavo? Ar ne tiesa? Dabar žiurėk į žydą.

Pirmas dirstelėjo ir tarė:

— Ant Herkuleso! tas šuva da laiko vadžias įtempęs! Matau, matau! Jei dievai nepagelbės mųsų draugui, žydas pralenks jį. O vienok ne, dar ne! Jovis su mumis! Jovis su mumis! — šaukė visi, kurie tik mokėjo lotiniškai.

Paleidęs kuogreičiausia bėgti arklius, Messala pralenkė priešą. Arkliai jo lėkė nuleidę galvas, ant galerijos išrodė, kad jie pilvais siekia žemę, iš jų šnirpšlių veržėsi kraujas, akįs iššoko iš duobių. Lėkė labai puikiai, bet ar išturės iki galo? Juk dar tik pradžia šeštos eilės! Ir lekia toliaus. Jau lekia prie antro ženklo, tada Ben-Huras pasuka savo arklius užpakaliu Rymionies vežimo.

Messalo šalininkų džiaugsmas buvo be galo: šukavo, rėkė mosuodami skarelėmis, o Sanbalatas užrašinėjo lenčiukes.

Malluch viršuj triumfo vartų buvo neramus. Atsiminė, teisybė, Ben-Huro priminimą, kad prie užsisukimo kas-nors atsitiks, bet juk jau penkis kartus pralėkė pro užsisukimą, o dar nieko neatsitiko; ramino save, kad šeštu kartu persimainys, bet Ben-Huras vos spėja paskui priešą.

Simonideso draugai užsilaikė ramiai, tiktai pir-

buvo jau užbaigta, liko tiktai lenktynės. Rėdytojas davė žiurėtojams truputį pasilsėti; atidaryta durys, iš kur galima buvo nueiti ant portiko, o tenai rados svetainės, nei šiendieninės restauracijos.

Laike tos pertraukos, į cirką suėjo nauji žmonės, kurie pribuvo pažiurėti vientik lenktynių. Tarp jų buvo ir Simonides su savaisiais, kurie užėmė vietą priešais konsulį.

Messala.

Keturi tarnai įnešė pirklį lektikoje. Visi žiurėtojai atkreipė į jį savo akis. Visame cirke kartojo jo vardą, ir neįdomu — tiek nepaprastų daiktų, gerų ir blogų, girdėta apie jį.

Ilderimas taippat turėjo daug pažįstamų; iš visų pusių jis sveikinta. Baltazaras ir dvi užsidengę galvas moteri, atkreipė, kaipo nepažįstamos, visų žin-

Štai jau baigiasi; tiktai da kelios pėdos ir laukia jį turtai, garbė! Tuojaus viskas bus jo!

Tuomtarpu Malluch patėmijo, kad Ben-Huras nusilenkė prie arabų ir paleido vadžias. Pliaukštelėjo, porą kartų botagu viršui arklių. Nesudavė jiems, bet tik paragino juos. Ben-Huras jau mislija veikti, jo akįs žėruoja, veidas įkaitęs. Visas ketvertas suprato paliepimą, susilygino su Rymioniu. Toje valandoje žiurėtojai nesiskupėjo paraginimų, bet tarp visų balsų garsiausiu buvo balsas Ben-Huro, kalbančio į arklius šeiko kalba.

— Drąsiai Atair! Smagiai Rigel! Kaip tai, Antares, ar jau apsistosi? Puikųs žirgai! Na, Aldebaran, girdi kaip dainuoja vaikai ir moterįs šėtrose? Jos garbina žvaigždes, kurios vadinasi: Atair, Antares, Rigel, Aldebaran! Kaip tik pergalėsime priešą, garbė mums bus ant amžių. Gerai, labai gerai! Rytoj grįšime į tėvynę! Na, Aldebaran! Valdovas šaukiasi prie mųsų! Tolyn! Puikiai! Pergalėjome smarkuolių! Prie mųsų garbė! Ha! ha! Atliktas darbas! Dabar sustokite!

Ir sakė teisybę — lenktynes laimėjo su tokiu greitumu, kokio dar niekas nematė. Kada Messala pervažiavo užsisukimą, Ben-Huras, norėdamas jį aplenkti turėjo pasukti į kitas vėžes. Galėjo tai padaryti tiktai pasukant stačiai. Tukstančiai žiurėtojų suprato jo mierį ir džiaugsmingai šukavo. Vežimas greitai apsisuko, bet aplenkiant jo ašis užgavo priešo ratą. Akymirkoje Messalo vežimas subraškėjo ir jo vietoje liko tiktai gelsvi šipuliai. Bet ne gana to, jisai pats, pasiputęs Messala, įsipainiojęs į savo vadžias puolė kniupščias.

Prie to baisaus atsitikimo prisidėjo da vienas. Sidonietis buvo prilėkęs taip arti, kad jau nei sulaikyti savo arklių, nei pasukti juos į šalį negalėjo. Užlėkė tiesiok ant jo ir nukrito tarp pasibaidžiusių arklių.

Tarp šokinėjančių arklių ir miglos smilčių Messala pasistengė pakilti, bet tik dėlto, kad pamatyti kitus du vežimu lekiančiu paskui Ben-Hurą, kuris visai nei neatsigrįžo į priešą.

Tame laike žiurėtojai vieni keikė, kiti-gi linksmai šukavo. Vieni žiurėjo į mindžiojamą arklių Messalą, kuris gulėjo po sutriuškytu vežimu — daugelis mislijo, kad negyvas — kiti, didesnė pusė, sekė akimis paskui Ben-Hurą; nedaugelis vienok patėmijo, kokiu budu tas viskas atsitiko, nes tas stojosi akymirkoj. Bizantijos vežėjas ir jo draugas buvo da pusiaukelėj, kad Ben-Huras sustabdė savo arklius ant vietos.

Lenktynės laimėtos

Konsulis pakilo nuo savo sėdynės, o žmonės užkimusiu balsu dar vis šaukė; užvaizda, išėjęs ant arenos, apvainikavo pergalėtoją.

Dirstelėjęs į viršų jaunas žydas pamatė Simonidesą ir visą draugiją. Visi davė jam džiaugsmo ženklus, mosuodami rankomis ir skarelėmis. Estera nesijudino, Iras-gi šypsodamosi pakilo ir mosavo vėdykla. Buvo tai malonumo ženklas, paskirtas Messalai, kad tas butų pergalėjęs.

Užbaigus lenktynes, pergalėtoją iškilmingai išlydėjo per triumfo vartus.

Svarbi diena perėjo ir priguli prie praeities.

Ben-Huras ir Ilderimas tuojaus persikėlė į kitą pusę upės, kad pusiaunaktyj leistis kelionėn ir pavyti karavaną, išsiųstą trisdešimt valandų pirmiau.

Šeikas neišpasakytai džiaugėsi ir norėjo karališkai apdovanoti Ben-Hurą; tuomtarpu jaunikaitis nenorėjo priimti jokių dovanų tvirtindamas, kad užtenka jam nužeminimo savo priešo. Ginčijosi ilgai.

— Tik pamislykie — kalbėjo šeikas — ką dėl manęs padarei! Kiekvienoje juodoje šėtroje nuo Akabos iki vandenyno ir toliaus, už Eufrato ir Skitų jurų, visur skambės garbė mano Miros ir jos veislės; o tie, kurie garbįs, pagirs ir mane ir užmirš, kad mano dienos

jau baigiasi. Visi, kurie nešioja ginklus, o neturi ant savęs valdovo, rinksis prie manęs, ir mano kareivių skaitlius bus nesuskaitomas. Tu nežinai, kas tai yra buti tyro valdovu, kokiu aš busiu! Duoklės, kurias sudės prie mano kojų tautos ir jų karaliai, dešimteriopai pasidaugis. Kad norėčiau įgyti cezaro malonę, ir tą įgyčiau, prisiekiu ant Saliamono kardo! Tu-gi, kuris tą viską sudarei, nieko nenori nuo manęs priimti.

Ben-Huras rimtai atsakė:

— Šeike, ar-gi neužtenka man tavo rankos ir širdies. Ar negeriau padarysi, jaigu sunaudosi savo galybę ir turtą parėmimui karaliaus, kuris ateis? Naujas darbas reikalauja tiek daug, o jaigu šiandie nepriimu, tai da nenustoju tiesos prašyti ko-nors ateityje.

Taip besiginčinant pribuvo du pasiuntiniai, Malluch ir kitas nepažįstamas. Pirmą tuojaus priėmė.

Geras tas žmogus neslėpė savo džiaugsmo iš pergalės, o paskui tarė:

— Mano valdovas, Simonides, atsiuntė mane pasakyti jums, kad nekurie Rymionįs nenorėjo išmokėti laižybų.

Ilderimas pašoko ir suriko:

— Dėl Dievo! Tegul visi Rytai sprendžia, ar neteisingai buvo laimėtos lenktynės?

— Taip, garbingas šeike — tarė Malluch — bet jų priešta ravimai atmesta ir pinigai išmokėta.

— Ištikro?

— Kuomet užmetė, kad Ben-Huras užkabino ašim Messalo vežimą, tai užvaizda nusijuokė ir priminė jo pasielgimą su Ben-Huro arkliais.

— Kas girdėt apie Atenietį?

— Negyvas.

— Numirė!... — atkartojo Ilderimas, — o Messala?

— Gyvas, bet gyvenimas jam bus tik sunkenybe, nes gydytojas tvirtina, kad negalės valdyti kojų.

Išgirdęs tai Ben-Huras pakėlė akis į dangų; perstatė sau Messalą, pririštą prie kedės, panašiai Simonidesui, vežiojamą tarnų. Teisingas jo turtų prižiurėtojas kentė savo luišumą su garbe, ko negalės padaryti išdidus Messala.

— Toliaus Simonides man liepė pranešti — kalbėjo Malluch, — kad Sanbalatas turi nesmagumus, nes Druzus ir kiti jam pasirašiusieji nenori išmokėti praloštų pinigų. Druzus pasiskundė Maksencijui, o tas nusiuntė dalyką net pas patį cezarą. Messala taip-gi atsisakė užmokėti, tat nekantrus Sanbalatas, taippat atsišaukė prie konsulio ir cezaro, dėlto tai visas reikalas prasitęs. Prielankųs mums Rymionis tvirtina, kad protestai bus atmesti. Taip mislija daugelis. Visas miestas piktinasi tokiu pasielgimu.

— Ką ant to Simonides? — klausė Ben-Huras.

— Jis tik juokiasi iš to. Jei Rymionis užmokės, paliks varge; jaigu ne, apturės gėdą. Cezaro teismas nuspręs. Įžeisti visus Rytus, reiškia duoti blogą pakraipą kare su Partais; įžeisti šeiką Ilderimą, tai sukelti visą tyrą, į kurį veda visi Maksencijaus keliai. Dėlto Simonides liepė pasakyti, kad Messala turės užmokėti.

Ilderimas su džiaugsmu šaukė:

— Turime traukti negaišindami laiko. Šį reikalą paliksime Simonidesui. Garbė prie mųsų. Liepkie tuojaus atvesti arklius. Ilderimas su Ben-Huru jau norėjo išeiti ir pradėti naują darbą išvien, dėl kurio buvo pasišventę.

— Palaukite — tarė Malluch — užmiršau, kad yra dar kitas pasiuntinys, ar nori jį matyti?

— Visai apie jį užmiršau.

Malluch išėjo, o tuojaus atėjo dailiai apsirengęs smagus vaikinas; pamatęs šeiką priklaupė ant kelio tardamas:

— Iras, Baltazaro duktė, gerai žinoma garbin-

gam Ilderimui, atsiuntė mane suteikti tau, šeike, jos pasveikinimus iš priežasties pergalės.

— Mano draugo duktė moka buti mandagi — atsakė šeikas, primerkdamas iš užsiganėdinimo akis — paduok jai šitą papuošalą, ant ženklo džiaugsmo, kokį man padarė jos pasiuntinystė.

Nusimovė nuo piršto žiedą ir padavė vaikinui.

— Padarysiu, kaip liepiate — atsakė vaikinas. — Bet dar čia ne galas mano pasiuntinystės; Egiptietė prašo šeiko pranešti jaunikaičiui vardu Ben-Hur, kad jos tėvas ant tulo laiko dabar apsigyveno rumuose Iderne. Ten Iras lauks jaunikaičio ketvirtą valandą. Jaigu Ilderimas išpildys jos prašymą, ji bus labai dėkinga.

Šeikas dirstelėjo į Ben-Hurą, o matydamas jo nudžiugimą, paklausė:

— Ką misliji daryti?

— Jaigu leisi, šeike, noriai atlankysiu dailę Egiptietę.

Ilderimas nusijuokė ir tarė:

— Ar-gi pridera atsakyti moteriškei?

Išgirdęs tuos žodžius Ben-Huras tarė pasiuntiniui:

— Pasakykie tai, kuri tave čia atsiuntė, kad aš, Ben-Huras, ateisiu į Iderne rumus atlankyti ją rytoj devintą.

Vaikinas pakilo ir žemai linktelėjęs nuėjo.

Pusiaunaktyj Ilderimas ištraukė į tyrą, palikęs vadą ir arklį Ben-Hurui, primindamas, kad neužilgo pributų pas jį.

Antrytojaus, eidamas pasimatyti su Iras, Ben-Huras užsuko pro Erodo paminklą ir atsirado priešais Iderno rumus.

Inėjęs į priemenę, trepais lipo prie portiko. Sparnuoti liutai vaktavo duris, viduryj didelis Ibis (paukštis) leido vandenį į viršų. Liutai, ibis, murai

priminė Egiptą, nes viskas buvo nukalta iš pilko akmens.

Viršuj prieangio buvo portikas su taip dailiomis, lengvomis kolumnomis, kad tik Greko ranka galė jo nuveikti tokį darbą.

Ben-Huras, truputį staptelėjęs prisižiurėti kolumnų dailumui, įėjo per plačias, atvertas, tartum jo priėmimui, duris į rumus. Už durų atsirado aukštame, nors siaurame, karidoriuj; grindįs buvo iškloto tamsiomis degintomis plytomis, sienos nudažytos to kiu pat dažu. Ėjo pamažu užsimislijęs; juk už valan dos stos prieš Irą. Ji laukia jo su dainuška ant lupų. su linksmu viliojančiu nusišypsojimu.

Perėjęs karidorių atsirado prie uždarytų durų; vos-tik prisiartino, durys atsidarė pačios, be jokio bal so, rodosi be dasilytėjimo rankų. Buvo tai įdomu, bet Ben-Huras nepaisė to; jo akis patraukė puikus ir puošimas svetainės.

Budamas tarpduryje pamatė rymišką atrium. turtingai ir puikiai papuoštą.

Kaip didelė buvo svetainė sunku pasakyti. Pirmiausia patėmijo mozaikos grindis su paveikslu Ledos*), glostančios gulbę, — paskui pamatė, kad visos grindįs nupaišytos įvairiais mitologiškais paveikslais. Svetainėje buvo daugybė įvairių baldų, o visi kuopuikiausia padaryti. Vietomis stovėjo puikios skuomės, prie jų kaurai su pagalvėmis. Rakandų šešėliai drauge su paveikslais ant sienų ir lubų atsimušė ant grindų, nei ant tykaus ežero vandens. Ypatingai puikiai išrodė liktoriai su daugybe rankenų, stovylos ir kiti papuošalai, kuriuos verta butų pernešti į rumus ant Palatino kalno, kuriuos kadaisia nupirko Cicero nuo Krezuso, arba net į dar gražesnę Skauruso villę Tuskulume.

---

*) Leda, pati Spartos karaliaus Tindareoso, numylėtinė dievo Zeuso, kuris, persikeitęs į gulbę, atlėkdavo prie jos.

Taip viskam prisistebėdamas Ben-Huras vaikščiojo po tuščią svetainę; svajonės pridavė jam kantrybės. Neabejojo, kad Iras neužilgo atsiųs prie jo tarną, arba ateis pati.

Vaikščiojo taip skersai ir išilgai, stojo prie lango, žiurėdamas į mėlyną dangų, tai vėl atsirėmęs į kolumną žiurėjo į puikiai nupieštus paveikslus. Bet dar niekas nepasirodė. Pradėjo jau nusibosti ir mislijo, dėlko Iras taip ilgai neateina. Neradęs atsakymo, pradėjo vėl žiurėti į įvairius daiktus, bet jie kaskart jau mažiau jį užėmė. Vieną ir kitą kartą ištempė ausis, ar neišgirs žingsnių, bet nieko negirdėdamas, stojo nekantrum. Kraujas tekėjo sparčiau, širdis plakė labiau, pagalios toji tyla pradėjo sukelti pažvelgimą ir neužsitikėjimą. Nepasidavė tiems prijautimams, atstumė juos su juoku, ramindamas save viltimi: gal užtruko besirengdama, norėdama dailiai išrodyti, dar valandžiukė ir gal pasirodys! gal... o džiaugsmas! gal pina vainiką man!

Taip bemąstydamas atsisėdo prie papėdės puikaus liktoriaus ir laukė prisižiurėdamas jam. Špižo kolumna buvo iškalta ant špižinės pailgos papėdės, puikiai papuoštos įvairiais išdrožimais. Prie papėdės ant aukuro moteriškė dėjo auką. Buvo puikus veikalas. Ben-Huras stebėjosi iš liktoriaus ir puikumo atrium, bet tyla erzino jį kas-kart labiaus — klausė, atsistojo, vis veltui, negirdėt jokio balso, rumai kurti, kaip kapas.

— Ar-gi bučiau paklydęs? Ne, tai negalima!

Pasiuntinys atėjo nuo Egiptietės, o čia Iderne rumai! Tuomkart atsiminė, kaip įdomiai ir slaptai atsidarė durys! Tai įstabu, reikia grįžti ir apžiurėti!

Nuėjo, o jo žingsnių balsas, nors žengė išlėto, atsimušė jo ausyse ir gązdino jį. Ką, ar tai turėčiau bijotis? — Pakilo, priėjo prie durų, nelaimė, durys nesidavė atsidaryti. Mėgina antru kartu, veltui; kraujas apmirė jo gįslose nuo piktumo. Trenkia visa spėka — durys nei nedreba! — Prijautimas pavojaus ap-

ima jaunikaitį; stovi ir klausia pats savęs: Kas Antiochijoje geistų jį nuskriausti? — Messala!...

O šie rumai — Iderne? Prieangyj, teisybė, matė Egiptą, bet portike Atenus, bet ir čia, čia, atriume? Čia Rymas, viskas aplinkui reiškia Rymą.

Toji vieta buvo svarbiausioje miesto dalyje, niekas neišdrįstų taip viešoje vietoje papildyti blogdarybę; vienok, ko negali tikėtis nuo taip žiauraus priešo, kaip Messala? Taip, taip, tai jo ranka, tai jo išmislas, juk jis to nesidrovėtų, o aš — mislijo Ben-Huras — aš daviausi pagauti, kaip vaikas, nes visa šita svetainė su savo puikumu, yra tai paauksuotas kalinio urvas! Vostik suprato savo padėjimą, viskas jam pasirodė juoda. Tas jausmas jį pykino ir žemino — pasiryžo vienok gintis.

Iš atrium po dešinei ir kairei vedė kelios durys, gal į miegstubes. Ben-Huras pamėgino jas atidaryti. Veltui, visos užrakytos. Beldimas butų sušaukęs žmones — rėkti, gėda kareiviui. Atsigulė tat ant kauro ir užsimislijo.

Suprato, kad yra kaliniu, bet kieno? Žinoma, Messalo. Taip pamislijęs nusišypsojo neištikimai, nes nebuvo beginkliu, juk kiekvienas baldas galėjo buti ginklu.

Tas daleidimas nustumė pirmesnįjį; ne, tai negalima, nemislyta su juom kovoti, tik paukščiai žuva paauksuotose klėtkose. Kaip tai, jis kareivis, jis pergalėtojas, turėtų žuti? Ar neturi gana pajėgos, ar negali sulaužyti lovą, ant kurios guli ir gintis? Argi pavojus nepriduoda spėkų? Pagalios Messala čia neateis, jis negali jau vaikščioti, nes yra luišas, nei Simonides! Tas tiesa, bet norinčiam nėra negalimo daikto, gali pasinaudoti kitu, gali pasamdyti žmogžudį. Ta mintis Ben-Hurui pasirodė teisinga, pakilo ir pamėgino atidaryti duris. Kartą ir antrą šuktelėjo; atsiliepė tik jo paties aidas, sukeldamas da didesnį ne-

ramumą. Dar kentė, pasiryžo Įuktelti da valandžiukę, paskui išlaužti duris.

Tokiose aplinkybėse žmogaus mintįs, taip kaip jurų bangos, kįla ir puola. Pagalios nežinia dėlko ir kaip sumislijo, kad tai turi buti kokis-nors apsirikimas. Juk taip puikųs rumai negali buti be savininko, juk turi kas nors juos prižiurėti, turi buti užvaizda, o juk tas prieš naktį turi pasirodyti. Reikia tik kantrybės!...

Taip apsimislijęs laukė.

Ir vėl praslinko pora valandų — Ben-Hurui laikas labai prailgo.

Tuomtarpu durys, kuriomis jisai inėjo, staiga atsidarė taip, kaip pirma, tyliai ir slaptai.

Tuomi laiku Ben-Huras sėdėjo kitoje svetainės pusėje. Išgirdęs žingsnius nusistebėjo ir pamislijo:

— Ah, pagalios atėjo! — Linksmai atsiduso ir pakilo.

Stebėtina, žingsniai buvo sunkųs ir ne vieno. Paauksuotos kolumnos dengė jį nuo durų, palengva užlindo jisai už vienos kolumnos. Toje valandoje išgirdo žodžius dviejų vyrų. Kalbos negalėjo suprasti, nes kalbėjo svetima jam kalba; ji buvo visai nežinoma Rytuose, arba Pietinėje Europoje.

Apžiurėjo svetainę iš vienos pusės, paskui pasisuko kairėn; Ben-Huras galėjo gerai jiems prisižiurėti. Buvo dvieje, vienas labai petingas, bet abudu aukšti, apsirengę trumpomis tunikomis. Neišrodė šių rumų savininkais, net nei jų tarnais. Tėmijo ir čiupinėjo baldus, matyt, viskas jiems čia buvo nauja. O vienok vaikščiojo liuosai ir drąsiai, kas reiškė, kad atėjo čionais su reikalu. Bet su kokiu?

Vaikščiodami į vieną ir į kitą pusę kalbėjosi, kartais artindamiesi prie kolumnos, kuri slėpė Ben-Hurą, tai vėl tolinosi nuo jos. Pagalios sustojo viduryje svetainės ir žiurėjo į paišinius.

Suerzintas Ben-Huras, pažinęs aną petingą vyrą, Normaną, kuris Ryme mokino jį galynių ir nesenai laimėjo galyuėse cirke pergalę su kitu atletu, nei nusigando. Žiurint į jo nuožmų randuotą veidą, įsitempusius muskulus, šiurpulys perėmė jaunikaitį. Ir neįdomu; suprato, kad čia jam užstatyta slastos. Nėra ko laukti, čia eina apie gyvastį, o jisai priešais anuodu yra tiktai karluku. Ans antras nebuvo taip baisus, jaunas, juodplaukis, panašus į žydą. Abudu buvo apsirengę taip, kaip gladiatoriai, eidami ant arenos, kas rodė, kad taip juos, kaip ir jį pašaukta į šiuos rumus dėl kokio-nors siekio. Suprato, kad yra pavojuje ir gali čia netekti savo gyvasties.

Nežinodamas ką pradėti, žiurėjo į ateivius ir mintijo apie savo praleistą gyvenimą.

Ben-Huras mintim perbėgo visą savo gyvenimą ir pajuto, kad dar tik dabar jisai pradeda gyventi. Pirmiaus jisai buvo tiktai nekalta auka, dabar jisai pradėjo užkabinėt. Vakar atrado savo pirmą auką. Tikras krikščionis sudrebėtų ant tos minties, sąžinė jį graužtų. Ben-Huras to neatjautė; jisai neskaitė nuodėme atlyginimą skriauda už padarytą skriaudą. Jisai tikėjo gerai daraș ir pirmame nusisekime matė tolimesnius pasisekimus. Naujas gyvenimas, tai vostik pradėta misija, šventa, kaip šventas laukiamas karalius, tikra, kaip to karaliaus atėjimas, teisinga jau tuomi patim, kad reikalinga. Ir jisai apsileistų ant tokio kelio slenksčio? Ne, šimtą kartų ne!... Taip kalbėdamas atsegė diržą, prilaikantį žydišką plosčių, ir likosi tiktai trumpoje rymiškoje tunikoje. Tai padaręs sudėjo rankas ant krutinės ir atsirėmė į kolumną, laukdamas savo priešų.

— Kas per vieni? — užklausė jų lotiniškai.

Normanas nusijuokė, bet jo veidas nepasidarė nei kiek švelnesniu, ir atsakė:

— Barbarai.

— Čia Ilderne rumai. Ko čia ieškote? Atsakykit!

Tarė tai labai pavartauniai; svetimžemiai nusistebėjo, o Normanas paklausė:

— O tu kas per vienas?

— Rymionis.

Didžiulis pakėlė galvą ir išjuokiančiai žiurėjo į jį.

— A, tai naujėna, ha, ha, ha! girdėjau, kad pakilo kokis — tai dievas iš karvės, kuris laižė druską; bet nei dievas neperdirbo žydo Rymionu!

Paskui suniurnėjo kasžinką savo draugui ir abudu prisiartino prie Ben-Huro.

— Stokit! — sušuko šis, atsitraukdamas nuo kolumnos. — Vieną žodį! —

Sustojo.

— Žodis — atsakė rusčiai Normanas. — Vienas žodis... tark!

— Esi Tord Normanas.

Nusistebėjęs milžinas išvertė savo mėlinas akis.

— Buvai mokintojum Ryme?

Tord patvirtino.

— O aš mokinausi pas tave.

— Ne — atsakė kratydamas galva. — Ant Irmino barzdos neikados savo gyvenime nemėginau padaryti iš žydo kareivį.

— Priparodysiu tau, kad taip yra.

— Kokiu budu?

— Atėjote čia nužudyti mane.

— Teisybė.

— Daleiskie tat šitam žmogui galėties su manim kumščiomis, o parodysiu tau, jog esu tavo mokiniu.

Gladiatorius nudžiugo, patiko jam propozicija. Tarė ką savo draugui, tas sutiko, paskui linksmai tarė:

— Palaukite mano ženklo.

Atsisėdo ant kauro ir šuktelėjo:

— Pradėkite!

Priėjęs prie savo priešo Ben-Huras tarė: — Ginkis!

Priešas atkišo rankas, bet be noro.

Abudu buvo vieno dydžio ir net panašųs viens į kitą. Svetimasis šypsojos; Ben-Huras žiurėjo pavartauniai. Abudu žinojo, kad tai mirtina kova. Ben-Huras taikė dešine ranka, anas išlėto mosavo kairiaja; Ben-Huras staiga nugriebė priešo ranką su irklininko pajėga. Anas nespėjo atitraukti, kaip Ben-Huras pagriebė jį už kaklo ir, kol ans spėjo atsikvėpti, kaip permainė dešinę ranką ant kairės ir ėmė jį smaugti; už valandėlės anas sudribo ir nei nesuriko, gulėjo negyvas, lyg perkuno trenktas.

Kova tęsėsi trumpiau, nei gali ją apsakyti; išrodė, buk vienu pasijudinimu aną užmušė.

Pabaigęs tai Ben-Huras atsisuko į Normaną.

— Ant Irmino barzdos! — sušuko Normanas garsiai juokdamasis. — Ha, ha, ha! geriau aš nebučiau pataikęs!

Dirstelėjo į lavoną, paskui pervedė akimis Ben-Hurą.

— Turiu pripažinti, kad ėmeisi darbo kaip priguli, mano senovišku budu, kaip aš dešimt metų atgal mokinau Ryme. Dabar matau, kad ne žydas. Kas esi?

— Ar pažinojai Arių Duumvirą?

— Kvintų Arių? Žinoma, tai buvo mano globėjas.

— Juk turėjo sunų?

— Turėjo — atsakė tingiai Normanas. — Pažinojau vaikiną, buvo smarkus ir galėjo likti gladiatorių karaliumi; net pats cezaris norėjo paimti jį savo globon. Aš pats mokinau jį visokių gabumų, parodžiau net savo išradimą; bet ant Irmino, juk tu pasinaudojai tuomi budu dabar!

— Kaip tai? Ir ikšiol manęs nepažinai? Juk esu Ariaus sunus!

Normanas prisiartino, apžiurėjo jaunikaitį ir ištiesęs ranką linksmai sušuko:

— Ha, ha, ha! o tai mane apgavo! Sakė, kad čia rasiu žydą — žydą, žydišką šunį, kurio mirtis bus maloni dievams...

— Kas tau tai pasakė? — klausė imdamas jį už rankos Ben-Huras.

— Jisai, Messala! — ha, ha, ha!

— Kada?

— Vakar vakare.

— Mislijau, kad serga nuo žaizdų.

— Jau daugiau nevaikščios, į mane kalbėjo dejuodamas.

— Tie keli žodžiai parodė Ben-Hurui Messalo neapykantą ir davė suprasti, kad tokis priešas neperstos jo persekiojęs, kol bus gyvas. Atkeršinimas bus dabar vienatiniu jo mieriu už atėmimą sveikatos ir turtų. Ben-Huras neniekino tokių dalykų stovio, nes žinojo su kokiu nuožmum priešu turi reikalą. Tokiuose atsitikimuose nereikia pasirinkti budą, o juk jisai turi teisę keršto. Dėlko-gi negalėtų pasinaudoti tokiu pat budu, kaip Rymionis? Žmogus, pasamdytas jį nužudyti atmes tą, jaigu gaus daugiau. O juk Ben-Hurui lengva užmokėti! Dirstelėjo į užmuštąjį ir patėmijo, kad labai panašus į jį patį, kilo tat jo omenyje naujas mieris. Truputį pamislijęs, paklausė Normano:

— Kiek tau Messala prižadėjo už mano gyvastį?

— Tukstantį sesterciją.

— Gausi jas; o jei padarysi pagal mano norą, duosiu tau da tris tukstančius.

— Nudžiugęs milžinas nusikvatojo ir tarė:

— Vakar išlošiau penkis tukstančius, nuo Rymionies tukstantį, tai šeši. Duok man keturis, keturis, garbingas Ariau, o stosiu už tave; jei meluoju tegul mano vienvardis senis Tordas užmuša kuju. Duokie keturis, o nužudysiu tą patricijų, gulintį lovoje. Nedaug

tuomi nusidirbsiu, užteks jam užkimšti snukį, ot šitaip... — parodė ranka.

— Suprantu, ko nori — atsakė Ben-Hūras — dešimt tukstančių sestercijų, tai turtas; jau matau, kaip grįžti Ryman ir atidarai vyninę šalia didžiojo cirko, ir gyvęsi, kaip pridera didžiam gladiatoriui!

Normanas nudžiugo, akįs sužėravo.

— Duosiu tau keturis, ir tai nereikės tau nei rankų kruvinti. Klausyk, prisižiurėk ir pasakyk, ar tavo šis draugas nėra panašus į manę?

— Ištikro panašus; butumet lyg du obuoliu nuo vienos obelies.

— Tai gerai; ką misliji, kad apsivilkčiau jojo tunika, o jį aprengčiau savo rubais ir paliktume jį čionais? Tokiu budu gautum sestercijas nuo Messalo, nes lengvai jam priparodytum, kad nužudei mane.

Tas užmanymas taip nudžiugino Normaną, kad juokėsi lig ašarų.

— Ha, ha, ha! Niekas dar taip lengvai neuždirbo tukstantį sestercijų! Turėsiu vyninę ir tai tik už paprastą sumelavimą be praliejimo kraujo! Ha, ha, ha! Jei kada atvažiuosi į Rymą, neužmiršk paklausti Tordo Normano vyninės, prisiekiu ant Irmino barzdos, duosiu tau geriausio vyno, nors turėčiau paimti jį iš cezaro vyninės.

Padavė viens kitam ranką, paskui permainė drabužius, Ben-Hūras prižadėjo atsiųsti keturis tukstančius sestercijų tą pat naktį. Paskui milžinas pabeldė į duris, kurios tuoj atsivėrė ir išleido busiantį žmogžudį ir jo auką. Išėję iš atrium, įėjo į šoninį kambarį, o išėję netoli Omfaluso, atsisveikinant Normanas tarė:

— Atmink mane, sunau Ariaus, ir nepraeik vyninės šalia didžiojo cirko. Ha, ha, ha! Nieks taip lengvai neįgijo turto! Tesaugoja tave dievai!

Išeinant iš atrium Ben-Hūras dar kartą dirstelėjo į nužudytą. Panašumas buvo didelis ir, jaigu Nor-

manas dalaikys žodį, prigavimas pasiliks slaptoje.

Tą pat naktį Ben-Huras papasakojo savo Iderne rumuose atsitikimą Simonidesui ir sutarė su pirkliu, kad tas tuojaus antrytojaus pradės jo ieškoti. Gal dalykas bus perstatytas Maksencijui ir jaigu viskas užsiliks slaptoje, tai Messala ir Gratus liausis persekioję jį; Ben-Huras-gi nuvyks į Jeruzolimą ieškoti savųjų.

Išėjo ant terasos; Simonides, sėdėdamas kedėje, žiurėjo į upę ir atsisveikino Ben-Hurą, kaip sunų.

Estera nulydėjo jaunikaitį ant trepų.

Tai tardamas pabučiavo ją...

— Jaigu atrasiu motiną, Estera, sueisi su jaja ir busi seserim mano Tirzos.

Tai tardamas pabučiavo ją.

Ar buvo tai tik broliškas pabučiavimas?

Upe nuplaukė į vietą, kur jo laukė Ilderimo paliktas Arabas. Atvedęs arklius, Arabas tarė:

— Štai tavo arklys.

Ben-Huras dirstelėjo ir pamatė Aldebaraną, greičiausią Miros sunų. Buvo tai šeiko dovana.

Nužudyto Ilderne rumuose lavoną skubiai nakties tamsoje palaidota. Paliepus Messalai tuojaus liko iš-

siųstas pas Gratusą pasiuntinys su linksma apie Ben-Huro mirtį žinia.

Neužilgo atidaryta vyninė šalia Maksimuso cirko, o ant jos durų parašas:

"Tord Norman".

XXVIII.

Trisdešimt dienų perėjo nuo tos nakties, kada Ben-Huras apleido Antiochiją ir nusidavė į tyrus.

Tame trumpame laike pasidarė svarbi mųsų karžygiui atmaina: Valerijus Gratus liko atstatytas nuo vietos, o jo vietą užėmė Pontijos Pilotas.

Reikia žinoti, kad toji atmaina Simonidesui lėšavo penki talentai, kuriais apdovanojo Sejanusą, turintį didelę įtekmę ant cezaro. Pirklys padarė tai Ben-Hurui ant naudos, norėdamas palengvinti jam atradimą savųjų. Tam mieriui senelis apvertė pinigus, išloštus nuo Druzuso ir jo draugų. Visi, užmokėję praloštus pinigus, pyko ant Messalo. Kaslink Messalo užmokesties dar nebuvo parėjus žinia iš Rymo.

Vostik užstojo toji permaina, žydai žinojo, kad ji neišeis jiems ant gero.

Kohorta, turinti užimti tvirtovę Antonia ir paliuosuoti pirmesniąją, išsiųsta liko nakčia, o ant rytojaus Jeruzolimos gyventojai pamatė, kad bokštai apkaišyta karumeniškais ženklais. Tarp erelių, kaupokų radosi ir didelė cezaro stovyla. Tai pamatę žmonės labai pasipiktino ir trukšmingai nusidavė į Cezareją, kur ligšiol gyveno Pilotas. Ten apsupo vietininką ir pareikalavo nuimti tuos neapkenčiamus ženklus. Minia per penkias dienas nesitraukė nuo rumų, pagalios Pilotas sutiko išklausyti jų ir liepė susirinkti cirke. Tikėdami vietininko žodžiams, žydai ramiai ten nuėjo, bet ten staiga apsupo juos karumenė; išgązdinti nuolankiai atsidavė jos malonei.

Nuginkluotas jų nuolankumu Pilotas, pasiryžo

užgana padaryti jų prašymams. Antrytojaus tie ženklai liko sugrąžinti į Cezareją, kur per vienuolika metų laikė juos sumanesnis Gratus.

Nėra taip nedoro žmogaus, kuris kartais nepadarytų ko gero ir naudingo. Taip buvo ir su Pilotu, kuris pradėjo savo valdžią netiktai peržiurinėjimu kalėjimų, bet nuodugnių perkratymų kalinių nusikaltimų. Žydai džiaugėsi tuomi, pradėjo tikėti jam ir nurimo. Tada liko atidengta daugybė įvairių dalykų. Šimtai nekaltų kalinių likosi paleista. Tarp jų radosi daugelis tokių, kurie buvo skaitomi mirusiais. Kas da daugiau, kalėjime buvo urvai, kurių nežinojo nei kalėjimo sargai. Įdomiausias atsitikimas buvo pačioje Jeruzolimoje.

Tvirtovė Antonia užėmė du trečdaliu kalno Moria, ji buvo rumais, kadaisia pastatytais Makedoniečių. Paskui Jonas Hirkinas tuos rumus apvertė ant tvirtovės apgynimui šventinyčios. Mylintis visokius murus Erodas sudrutino ir padidino tvirtovę, apvedė ją pylimais ir padidino kalėjimą. Tam mieriui jis nulygino uolas, iškalė jose urvus, o ant jų pastatė puikią kolumną, sujungiančią tvirtovę su šventinyčia. Nuo tos kolumnos stogo galima buvo matyti visą šventinyčios kiemą.

Taip sudrutintą ir apdailintą tą tvirtovę įgijo Rymionis; greitai pažino jos vertę ir mokėjo pasinaudoti. Laikuose valdymo Gratuso tvirtovę buvo užėmus karumenė, kalėjimas buvo prikimštas maištininkų. Vargas, kada nuleista tiltai, nes jais išeidavo kohorta nuramdyti visokius sumišimus! Vargas žydui, kuriam reikėjo tais tiltais eiti kalėjiman!

Taip supažindinę skaitytoją su apielinke ir sąlygomis, grįšime prie mųsų apsakymo.

Prokuratoriaus prisakymas, peržiurėti visus tvirtovės Antonia kalinius, liko greitai išpildytas. Neperėjo nei dvi dieni nuo išklausymo paskutinio kalinio,

o surašas jau guli ant tribuno skuomės. Už valandos pasiųs jį Pilotui, gyvenančiam Siono rumuose.

Kambarys, kuriame dabar sėdi tribunas yra didelis ir vėsus, puikiai kaip pridera komendantui, įrengtas. Jau vėlu, septinta dienos valanda; jisai jaučiasi nuvargusiu ir nekantrum. Norėjo kuogreičiausia išsiųsti raportą ir eiti pakvėpuoti šviežiu oru ant kolumnos stogo, iškur galima buvo matyti besimeldžianti šventinyčioje žydai. Tribuno pagelbininkai taippat nekantrųs ir norėtų atsilsėti; tuomtarpu dar turi laukti, nes įėjo žmogus su virtyne sunkių raktų, o vadas atsikreipė į jį:

O tribune, bi jau pasakyti.

— A, tai Gezijau, eikš arčiau!

Naujai atėjęs priėjo prie skuomės, prie kurios sėdėjo tribunas; visi sužiuro į jį ir pasirodė ant jo veido nusigandimas. Nutilo, norėdami išgirsti, ką pasakys.

— O tribune — prakalbėjo žemai nulenkdamas galvą — bijau pasakyti.

— Gal kokis išdykumas arba nauja klaida?

— Kad tai butų klaida, nesibijočiau taip.

— Tai ar koks nusidėjimas, ar neišpildymas užduoties? Galima be bausmės juoktis iš cezaro, arba keikti dievus, bet paniekinti erelius, tai nusidėjimas. Na, kalbėkie!

— Jau netoli aštuoni metai, kaip Velerijus Gratus paskyrė mane sargu tvirtovės kalėjimo — kalbėjo lėtai sargas. — Gerai pamenu tą rytą, kuriame stojau tarnystėn, buvo tai dienoje maišto ir muštynės. Žinoma, sumušėme žydus, bet nebe nuostolių ir iš mųsų pusės; pradžia to maišto turėjo buti pasikesinimas ant Gratuso, kuris nupuolė nuo arklio, sužeistas, numestas nuo stogo lentgaliu. Pašaukė mane ir radau jį čia su aprišta galva. Pranešė man Gratus apie mano paskyrimą, padavė šituos sunumeruotus raktus ir liepė niekad su jais neatsiskirti. Ant skuomės gulėjo volelis pergamino, Gratus paėmė jį, išskleidė ir tarė: šitai yra plenai trijų lubų; šitas pirmų, šitas antrų, o šitas tai žemiausia. Atiduodu juos tau. Paėmiau iš jo rankų, o jis pridurė: šitai turi raktus ir plenus; eik tuojaus apžiurėk viską, tik gerai tėmyk. Jaigu da gerai nesuprasi, tai daryk, kaip tau rodysis geriau, nes po manęs tu esi ten vyriausis.

Nusilenkiau ir norėjau išeiti, bet prokuratorius sulaikė mane, tardamas: užmiršau da tau pasakyti, duok man trečių lubų pleną — padaviau, o jis išskleidė ant skuomės ir tarė: Ar matai čia šitą urvą? — parodė pirštu penktą numerį. — Jame yra uždaryti trįs žmonės, kurie kokiuo tai budu dasižinojo paslaptis, pavojingas Rymo viešpatybei... dabar turi kentėti už savo žingeidumą. Dirstelėjo į manę aštriai ir kalbėjo toliaus: užtat išlupta jų akįs ir ištraukta liežuviai ir pasmerkti ant viso amžiaus. Valgį ir gerymą paduosi jiems per skylę mure, girdi? — Aš patvirtinau, o jis kalbėjo toliaus: — Dar vienas, o atsimink tą gerai. — Tai sakydamas rusčiai žiurėjo į mane. Šitai įėjimas į jų urvą, numeris V, girdi Gezijau? — parodė pirštu

į pleną — kad niekad man neatidarytum, kad ten niekas, nei tu pats neitum.

— O laike mirties, ką tada? — užklausiau.

— Kada numirs, urvas bus jų kapu; dėlto jie ten ir uždaryti; apart to urvas užkrėstas piktomis rauplėmis.

— Suprantu — atsakiau ir išėjau.

Čia Gezijus išsiėmė pergamino volelį, pageltusį jau nuo vartojimo ir, išskleisdamas vieną lakštą prieš tribuną, tarė:

— Šitai plenas žemiausiųjų lubų!

Visi žingeidžiai žiurėjo į pleną.

Plenas.

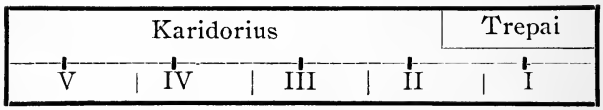

— Tokį pleną gavau nuo Gratuso. O čia urvas su numeriu V — kalbėjo Gezijus.

— Matau — atsakė tribunas. — Tat, kaip sakei, tas urvas buvo piktosiomis rauplėmis užkrėstas.

— Norėčiau paklausti vieno daikto — tarė sargas.

Tribunas leido.

— Ar-gi galėjau tokį pleną pripažinti teisingu?

— Žinoma, kitaip nei neišpuolė.

— Bet jis yra neteisingas.

Tribunas su nuosteba pažiurėjo.

— Yra neteisingas — atkartojo sargas. — Jis parodo tik penkis urvus, o ten yra šeši.

— Šeši?

— Parodysiu tau pleną, kokis jis yra, arba geriau, kokis, misliju, kad yra.

Čia Gezijus ant lenčiukės nupiešė pleną ir padavė tribunui.

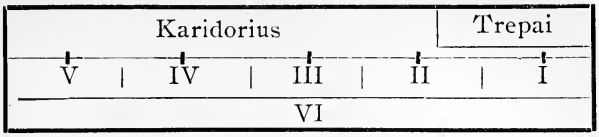

— Gerai nupaišei — tarė tribunas, norėdamas užbaigti kalbą — liepsiu padaryti naują pleną ir paduosiu tau rytoj, kad ateisi.

Tai pasakęs pakilo.

— Teikkis dar paklausyti manęs tribune.

— Rytoj, Gezijau, rytoj.

— Tas, ką noriu pasakyti, nėra atidėliojamas.

Tribunas, nors nenoroms, vėl atsisėdo.

— Kalbėsiu trumpai — tarė sargas. — Tik leiskie man dar užklausti.

— Ar turėjau netikėti Gratusui, kad jis sakė apie kalinius numerio V?

— Žinoma, turėjai tikėti; tavo priderystė buvo tikėti, kad urve randasi trįs akli be liežiuvių kaliniai.

— Gerai — atsakė sargas — o vienok nebuvo taip.

— Ne?... — vėl nusistebėjo tribunas.

— Klausyk ir apsvarstyk. Pagal prisakymą apėjau visus kalėjimo urvus. Prisakymą neatidaryti numerio V pildžiau aštuonis metus, paduodamas valgį ir gėrymą per skylę.

— Vakar, kad aplaikiau naują prisakymą, su žingeidumu prisiartinau prie tų durų, tikėdamas pamatyti anuos nelaimingus, kurie taip ilgai galėjo iškęsti. Iškart durys neatsidarė, bet pagalios, pravėrėm jas. Įėjęs radau ten tik vieną žmogų be akių, liežiuvio ir visai nuogą. Nelaimingojo susiteršę plaukai kabojo ant pečių ir krutinės; oda geltona, kaip pergaminas; pirštų nagai užlenkti, kaip paukščio snapas.

— Klausiau jo apie draugus, pakratė galvą; peržiurėjome visą urvą. Grindis buvo šlapios, kaip ir sienos, bet jokio ženklo kitų kalinių. Kad ten butų uždaryti trįs kaliniai ir du jų numirę, tat butume radę nors jų kaulus.

— Ką tat misliji?

— Misliju, tribune, kad per tuos aštuonis metus urve buvo tiktai vienas kalinys.

Tribunas dirstelėjo į sargą ir tarė:

— Sergėkis, ar-gi drįstum tvirtinti, kad Valerijus melavo?

Gezijus nulenkė galvą ir tarė:

— Galėjo pats klysti.

— Ne, tai negali but — gynė tribunas. — Pagal tavo kalbą, žinojo, ką daro; nes, kaip dabar pasakei, liepė ten pristatyti valgio ir gėrimo trims kaliniams.

Visi sutiko su tribunu; bet Gezijus, rodosi, visai to nepaisė.

— Čia dar tik pusė istorijos, kad išgirsi visą, pripažįsi man tiesą. Štai ką padariau su tuomi žmogum: nusiunčiau jį į pirtį, liepiau išprausti ir aprengti, o paskui už tvirtovės vartų paleidau, nusiplaudamas nuo visko sau rankas. Tuomtarpu šiandie sugrįžo, o kad atvedė jį pas mane, davė man ženklais suprasti, kad nori sugrįžti į urvą, ką aš ir daleidau. Kad jį vedė, jis ištruko ir puolė man į kojas, rodydamas, kad ir aš eičiau. Toje valandoje atsiminiau apie tris žmones ir nuėjau. Šiandie džiaugiuosi, kad paklausiau jo.

Dabar jau visi žingeidžiai klausė.

— Kad priėjome urvą, nelaimingas apyčiupomis pažino jį ir labai džiaugėsi; paėmęs mane už rankos nuvedė prie tokios pat skylės, kaip ta, per kurią paduodavo valgį. Buvo tai gana didelė skylė, kaupoką galima buvo perkišti, nors pirma jos neužtėmijome. Laikydamas mane už rankos, įkišo galvą į skylę ir biauriai suknarkė. Nusistebėjęs atitraukiau ne-

laimingąjį, o užėmęs jo vietą, šuktelėjau į vidų: — Ei, ar yra kas ten? — Išsyk nieks neatsišaukė, bet užklausus antru kartu, išgirdau:

— Buk pagarbintas, o Viešpate!

Mano nusistebėjimas augo, nes buvo tai moteriškas balsas. Klausiau tat toliau:

— Kas esate?

— Esu moteriškė, Izraelitė, drauge su dukterim gyva palaidota. Gelbėkite mus kuogreičiausia, nes jau mirštame. Prižadėjau pagalbą ir atėjau paklausti tavo valios.

Tribunas pakilo suerzintas.

— Turi teisybę, Gezijau: plenas buvo neteisingas, o pasaka apie tris kalinius — melagystė. Užtiesą Rymui reikalinga geresnių piliečių už Valerijų Gratusą.

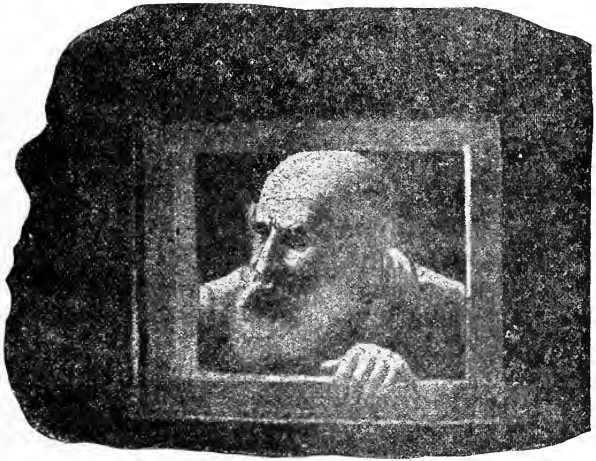

Urvo langas, per kurį paduodama kaliniams maistas.

— Taip — atsakė sargas. — Tasai kalinys paduodavo savo draugėms gėrymą ir valgį.

— Štai ir išaiškinimas — tarė tribunas, žiurėdamas į sėdinčius ir mislydamas, kad gerai, jog nestokuoja jam liudininkų.

— Skubinkime paliuosuoti moteris, einame visi! Gezijus labai džiaugėsi.

— Reikės mums sugriauti murą — patėmijo. — Atradau vietą, kur buta durų; dabar uždengta akmenimis.

Tribunas atsikreipė į savo raštininką:

— Kuogreičiausia atsiųskie darbininkus su įrankiais; su užrąšais dar susilaikyk, nes reikės juos dapildyti.

Po valandai visi išėjo.

XXIX.

— Esu moteriškė, Izraelitė, drauge su dukterim gyva palaidota. Pagelbėkite kuogreičiausia, nes mirštame.

Tokį atsakymą išgirdo Gezijus iš urvo, kurį ant savo pleno paženklino numeriu VI, o skaitytojas pamislijo sau:

— Štai ant galo atrasta Ben-Huro motina ir sesuo!

Taip ir buvo ištiesų.

Pagriebta jas aštuoni metai atgal, nuvesta į tvirtovę, nes taip norėjo Gratus. Nebuvo tai paprastas atsitikimas. Kaipo tvirtovės valdovas žinojo, kad urvas VI netiktai buvo geriausia paslėpimui vieta, bet dar buvo užkrėsta piktosiomis rauplėmis. Kalėjimas jam neišrodė užtektina bausmė, nepakako nelaimingoms kalėjimo ir urvo, užsitarnavo ant baisios mirties! Į tą baisią skylę atvedė jas vergai nakčia, įstumė vidun ir užmurijo duris, atimdami mažiausią viltį sugrįžti ant paviršiaus žemės. Šie žmonės neišrodė Gratusui gana ištikimais, dėlto išsiuntinėjo juos į įvairias šalis, kad neturėtų progos išduoti paslapties. Tokiuo budu Gratus nusikratė šeimyną, kurios pasiryžo paveržti turtus. Padarė tą gana gabiai, be jokio trukšmo; mirtis jų buvo tikra. Jaigu jo pasielgimas

ir išeitų į aikštę, tat jisai gali priparodyti, jog nubaudė teisingai. Nebylys ir aklas kalinys turėjo paduoti joms gerymą ir valgį per skylę; išduoti jisai negalėjo. Messala išdalies buvo užmanytojum tokio pasielgimo; tas jiedviem pagelbėjo pasinaudoti Hurų turtais, neatiduodant jų cezaro iždui. Dėl atsargumo turėjo buti prašalintas senasis kalėjimo užvaizda, norints tas visai nežinojo apie tuos atsitikimus; žinojo jisai labai gerai kalėjimą ir tą dalyką nuo jo negalima buvo paslėpti. Paskui prokuratorius liepė sutaisyti neteisingą pleną, apleidžiant urvą VI ir padavė jį, kaip žinome, naujam prižiurėtojui. Prisakymai išduoti, paduodant pleną, buvo užbaigimu reikalo, nes urvas ir jo gyventojai nustojo savo butybės.

Norint atjausti motinos su dukterim padėjimą tame urve per aštuonis metus, reikia atsiminti pirmesnį jų gyvenimą. Juk mųsų laimė ir skausmai priguli nuo to, kaip juos atjaučiame savo sieloje.

Norėdami nors truputį suprasti Ben-Huro motinos kančias, reikia atminti tobulybę jos proto ir širdies, o taip-gi aplinkybes jos suėmimo ir užmurijimo. Atminkime jos ramų, laimingą gyvenimą kunigaikščio rumuose, anuos vasaros vakarus, linksmai praleistus su savo šeimyna ir palyginkime su gyvenimu tvirtovės Antonia požeminiame urve. Tik perstačius tą šiurpuliai perims jausmingą skaitytoją. Atsiminkime jos kalbą su sunum apie Dievą, tautas, karžygius.

Jei nori įžeisti vyrą, užgaukie jo saumeilę; jei nori įžeisti moteriškę, užgauk jos jausmus.

Urvas VI buvo tokis, kaip jį nupiešė Gezijus ant pleno; apie didumą sunku ką pasakyti; rodosi buvo didelė, o sienos ir grindįs buvo nelygios. Iš vieno šono įėjo truputis tyro oro, o kartais prasiskverbdavo net saulės spindulėlis.

Tokis buvo urvas VI. Abi moteri sėdi prie sienos, viena ant žemės, kita pusiau pasirėmus ant anos. Nieko ten nėra apart grynos uolos. Balzgana įeinanti

per skylę šviesa pridavė joms raganų išvaizdą, tuomi baisesnę, kad neturėjo ant savęs jokių drabužių. O vienok jos nėra be susiraminimo, nes štai meilingai apkabina viena kitą. Žuvo turtai, žuvo viltis, bet liko meilė. Dievas yra meilė!

Vieta, ant kurios sėdėjo, buvo lygi; išsilygino nuo nuolatinio naudojimo, nes kas suskaitys, kiek laiko per tuos aštuonis metus perleido ant tos vietos, semdamos išsiliuosavimo viltį iš balzgano, bet vis-gi malonaus šviesos spindulėlio. Kad įsiskverbė ryte, žinojo, jog diena švinta; užgesus jam, naktis užstojo! Per tą mažą plyšelį siuntė savo mintis į tolimą pasaulį, lyg tai butų karaliaus rumų vartai, ieškodamos jame viena sunaus, kita brolio. Ieškojo jo ant jurų ir salų; rodėsi joms, jog mato jį tai čia, tai ten, o vis skriejantį, nes gyveno laukdamos jo, taip kaip jisai gyveno ieškodamas jų. Kaip tankiai jų mislys susitikdavo tame atvėjyje! Kaip tankiai kartojo vienus žodžius, kurie buvo palengvinimu jų kančių: kol jisai gyvęs, atmįs mus; o kol atmena, nenustokime vilties. Nemislydami nei apie tai, kuomi seniaus buvo abi moteri, dasiprasime, kad vis-gi turėjo labai atsimainyti.

Kada čia atėjo motina, buvo daili moteris; duktė patogi mergelė. Šiandie jau kitaip išrodė. Ilgi, nešukuoti, balzgani plaukai daro biaurią išvaizdą. Pažiurėjus į burnas, paimtų net baimė! Gal alkanos ir ištroškusios... Juk nevalgė nuo vakar.

Tirza motinos glėbyje gailingai dejuoja.

— Nurimkie Tirza; ateis, tikrai ateis. Juk Dievas yra geras, o mudvi juk niekad Jo neužmiršome; visados meldėmės, kada tik išgirsdavom šventinyčios paraginimą. Dar šviesu, dar nebus septinta. Neužilgo kas-nors ateis. Dievas yra geras, atsidėkime ant Jo.

Motinos žodžiai neliko be įtekmės.

Tirza jau nebuvo kudikiu, nes prie trylikos me-

tų, kuriuos turėjo laike suėmimo, priaugo dar aštuoni.

— Noriu buti tvirta! — tarė: — Juk kenti lygiai su manim, man reikia gyventi dėl tavęs ir brolio. Bet kad liežuvis išdžiuvęs, lupos sukepę! Nuolatos misliju, kur jisai randasi ir, ar suras mus kada nors?

Balsas jų tylus, nenaturališkas.

Motina glaudžia dukterį prie širdies ir sako:

— Sapnavau šią naktį — mačiau jį taip aiškiai, kaip tave dabar. Dėlko neturiu tikėti į sapnus, kad mųsų tėvai tikėjo į juosius, o Viešpats taip tankiai į juos tokiu budu kalbėdavo. Rodėsi, kad mudvi bu-

Motina su Tirza kalėjimo urve.

vom šventinyčios prieangyj; su mumis buvo daugiau moterų; jisai atėjo ir atsistojo šešėlyje prie vartų, dairydamasis aplinkui. Mano širdis smarkiai plakė; žinojau, kad ieško mųs; ištiesiau į jį rankas ir šaukiu jį vardu, bet varge! nepažino manęs! Toje pat valandoje pranyko.

— Kaszin, ar nebus kada taip; juk abidvi esame taip atsimainusios...

— Taip, vienok... — čia motinos galva nusviro, ant veido atsimušė skausmas ir, pakėlus galvą, tarė: — vienok galime duoti jam pažinti save.

Tirza laužė sau rankas.

— Vandens, motin, nors truputį vandens!

Motina apsidairė po urvą. Tiek kartų šaukėsi prie Dievo, tiek kartų Jo Varde žadėjo dukterei pagalbą, kad šiuomi kartu atkartoti tuos pačius žodžius, pasirodė jai išjuokimu. O čia šviesos spindulėlis jau pradėjo gesti; rodėsi, kad mirtis jau artinasi; jėgos apleidžia ją, ir abejonė apima jos sielą. Vienok dar stengiasi raminti:

— Kantrybės, Tirza, ateis... jau atėjo

Ir štai jai rodosi, kad girdi balsus prie skylės, per kurią paduodavo jai valgį ir gerymą. Ir neklydo. Už valandos išgirdo kalinio knarkimą; Tirza taip-gi girdėjo. Abi pakilo; motina sušuko:

— Tegul bus pagarbintas Viešpats ant amžių!

— Kas ten? — užklausta, o paskui: — Kas esate?

Balsas buvo nepažįstamas. Bet ką tas jas apeina? Į aštuonis metus pirmas tai balsas, apart Tirzos, ką atsimušė į jos ausis. Štai staigus perėjimas nuo mirties prie gyvybės!

— Moteris, Izraelitė, palaidota drauge su dukterim. Gelbėk mus, nes mirštame!

— Nenustokite vilties — tuoj sugrįšiu.

Moteris balsiai verkė. Surasta jos, pagalba arti! Sugrąžinta bus joms viskas, ko neteko: namai, draugija, sunus ir brolis! Taip mažas spindulėlis išrodė joms lyg dienos šviesa; užmiršo skausmus, alkį, troškulį ir apsikabinę puolė ant žemės.

Dabar laukimas joms neprailgo. Norints Gezijus plačiai apsakinėjo savo istoriją, bet vis-gi kartą pabaigė; tribunas buvo žmogus energiškas ir greitas.

— Ei! ar esate ten? — suriko per skylę.

— Esame! — sušuko, pakildama nuo žemės, motina.

Tame pat laike išgirdo kujų smugius. Nesikalbėjo, bet klausė ir suprato, ką reiškia tas bildėsis, suprato, kad daro joms kelią į liuosybę.

Jau girdėt darbininkų kalba; toliaus, o džiaugsmas? jau skverbiasi šviesa žibintuvų per murą...

— Tai jisai, motin, tai jis! antgalo surado mudvi! — šaukė Tirza.

Stovėjo apdulkėjęs žmogus, žibintuvu apšviesdamas urvą.

— Dievas yra geras! — atsakė rimtai motina.

Ir vėla nupuolė akmuo, paskui kitas — paskui visa kruva ir pasidarė didelė lindynė! Prie jos stovėjo apdulkėjęs žmogus, žibintuvu apšviesdamas urvą. Du kitu stovėjo iš šalių, taippat laikydamu žibintuvus, idant praleisti tribuną.

Moterų pagodojimas nėra tuščia forma, bet yra prigimta vyriškam luomui. Tribunas sustojo, pamatęs, kad moteris slepiasi nuo jo — ne iš baimės, bet iš gėdos.

Ir ne vientik iš gėdos slėpėsi jos. Iš vidaus urvo pasigirdo baisiausias, atstumiantis visas viltis skaudžiausias balsas, kokį žmogaus liežuvis gali ištarti.

— Bėgkite! Nesiartinkite, nes užkrėstos!

Stovinti prie skylės vyrai pažiurėjo vienas į kitą.

— Užkrėstos, užkrėstos — antru kart atsiliepė skausmingas balsas.

Taip išpildė savo priderystę našlė ir motina, toje valandoje pajutus, kad liuosybė, kurios troško, apie kurią sapnavo, svajojo, persimainė į Sodomos obuolį*).

Jos buvo užsikrėtusios piktosiomis rauplėmis.

Gal skaitytojas nežino šio žodžio reiškimo, dėlto turime priminti teises kaslink tos ligos, apie kurią šiuomlaikiniai žmonės mažai ką žino. Keturi: "aklas, užsikrėtęs piktosiomis rauplėmis, bėdinas ir bevaikis — turi but laikomi mirusiais". Taip sako Talmudas. Pagal tą teisę, buti užkrėstu ženklina — buti numirusiu. Nevalia jam gyventi mieste; su mylimais kalba tik ištolo, neturi jokių teisių, neįžengia į šventinyčią, iš sinagogos ant visados išvarytas. Apsidengia skuduriais, lupos jo visados uždarytos; atveria jas tiktai ištarimui anų baisių žodžių: užkrėstas, užkrėstas! kurie atitolindavo žmones. Jo namas ir gyvenimas, tai tyras ir apleisti kapai... Jisai buvo nei baidykla, vaidyla visiems; o jo kančios tuomi baisesnės, kad gręsė kitiems užsikrėtimu; drebėjo, kaip kiekvienas, prieš mirtį, o vienok tik joje turėjo viltį išsiliuosavimo.

Tulą dieną motina pamatė ant dešiniojo delno dėmę, kurią veltui stengėsi nuplauti. Mažai to paisė ir negalėjo atminti, kada tai buvo, nes tuose šaltuose kapuose jau nesuskaitė laiko. Neužilgo ir Tirza pradėjo skųstis. Vandens, kurs galėjo buti vienatine gyduole, duota tik tiek, kad galima butų užgesinti tiktai troškulį.

*) Paviršium dailus, viduryj pilnas dulkių auga prie Mirtinų jurų.

Laikui bėgant toji dėmė išsiplėtė ant visos rankos, oda nusilupo, nagai atšoko. Norint skausmas nebuvo didelis, bet nuolatus; burna išdžiuvo, lupos truko. Vieną dieną, motina, valydama urvą, pažiurėjo į Tirzos burną, norėdama persitikrinti, ar jau ta baisi liga apėmė ir ją, ir pamatė, kad toji išbalus kaip sniegas.

Kokis skausmas suspaudė motinos sielą!

Valandą stovėjo lyg suakmenėjus. Negalėjo tarti nei žodžio ir atsisėdo ant akmeninio suolo, o jos omenyje skambėjo: tai rauplės! rauplės!

Nemislijo apie save, bet apie savo kudikį! Motinos meilė uždarė jos lupas, neišreiškė dukterei tos baisios žinios.

Nelaimės pažintį uždarė savo širdyj; pati be vilties gaivino vilties kibirkštėlę Tirzos širdyje ir įdomu kantrumu įstengė paslėpti nuo dukters, kuomi buvo užsikrėtę, privesdama, kad tai niekniekis ir tuojaus pereis....

Nepaisant skausmų, stengėsi ją šiuom-tuom užimti; apsakinėjo senovės istoriją ir padavimus, arba nukalė naujus pasakojimus. Noriai klausė Tirzos giesmių ir pati susprogusiomis lupomis giedojo karaliaus psalmisto giesmes. Tos giesmės gydė jų skausmus, gaivino širdyse atminimą Dievo, Kuris, rodosi, drauge su pasauliu užmiršo jas. Liga plėtojosi pamažu, bet baisiai; burnos išblyško, lupos ir antakai sutruko, o visas kunas užsidengė opomis. Paskui pradėjo užstoti gerklę, atimant aiškų balsą, paskui įsiskverbė į plaučius, nervus, kaulus ir kas valanda silpnino jas. Vargšė motina tėmijo į tuos apsireiškimus kasdien ir žinojo, kad taip bus lig mirties, kurios, Dievas žino, kaip ilgai reikės laukti.

Pagalios atėjo diena kurioje motina turėjo apreikšti dukterei ligą ir prikalbinti ją melsti Dievo, kad greičiaus užbaigtų jų kančias.

O vienok, kaip didė yra pripratimo jėga, kad ir tos nelaimingos moterįs po nekurio laiko ramiai kentė savo likimą, žinojo savo ligą, matė, kaip ji plėtojasi, o visgi — norėjo gyventi. Norėjo gyventi, nes dar vienas ryšis rišo jas su šiuo pasauliu, užmiršo savo nelaimę, stiprindamos save kalba apie Ben-Hurą. Ketino neužilgo sueiti su juomi; neabejojo, kad yra joms ištikimas, kaip pirmiaus ir džiaugsis su jomis, kada sueis. Mislydamos apie tai netroško mirties. Tokių apimtos jausmų išgirdo Gezijaus šauksmą, o buvo tai dvylikta alkio ir troškulio valanda.

Žibintuvai apšvietė kalėjimo tamsybę, atėjo liuosybė.

— Dievas yra geras! — tarė našlė, dėkodama Dievui. Nėra geresnio padėkonės budo, kaip kad užmiršti perleistą blogą, nes tuomet matai vertę apturėtos malonės.

Tribunas įėjo, o štai iš kampo, kuriame pasislėpė, pasigirdo priderystės sukeltas persergėjimas:

— Užkrėstos! užkrėstos!

Kiek atsižadėjimo savęs reikalavo tokis priedermės išpildymas? Net atgautos liuosybės džiaugsmas nesuturėjo nuo atlikimo savo priderystės. Senovės laimingas gyvenimas jau negrįš, ir negali grįšt. Kad prisiartintų prie savo senovės namo, tai tik ligi slenksčio, ir tiktai dėlto, kad sušukti: "užkrėstos, užkrėstos!" Vienok krutinėje gyvavo ir gyvuos tvirta, jautri meilė, kaip visados, meilė dėl sunaus, mislis apie kurį buvo vienatiniu nusiraminimu kalėjime. Kiek tai kartų savo vaidentuvėje matė valandą, kurioje jie vėl susiėjo!

O dabar? Tirza, jaigu prie jos prisiartintų, turėtų bėgti; kad ištiestų rankas ir šauktų saldum, senai jau girdėtu balsu: "motin! motin!" — Turėtų sulaikyti jį šauksmu: "užkrėstos! užkrėstos!" O kitas kudikis, kurs savo nuogumą stengėsi pridengti tik sutaršytais plaukais... O! jinai jau ant amžių liks jos neatskiriama drauge. Vienok tvirta moteriškė nei va-

landėlės nedvejodama ištarė tuos baisius žodžius: "užkrėstos! užkrėstos!" Ir nuo šio laiko tuos žodžius kartos vietoje pasveikinimo. Tribunas išgirdo juos, bet nenubėgo...

— Kas esate?

— Esame moterįs, mirštame badumi ir troškuliu, bet... nesiartinkite ir nesilytėkite sienų nei grindų... užkrėstos!

— Apsakyk savo dejas, moteriške, pasakyk vardą, kada ir kas tave čia uždarė?

— Kadaisia Jeruzolimoje gyveno kunigaikštis, Ben-Huras, pažinojo jį visi garbingi Rymionįs, pats cezaris buvo prielankus jam. Aš našlė po jo, o štai čia jo kudikis. Kaip-gi galiu pasakyti, dėlko čia esu, kadangi pati to nežinau, gal tik dėlto, kad buvome turtingi. Valerijus Gratus gali pasakyti, kas buvo mųsų priešu ir kada prasidėjo mųsų nelaisvė. Aš negaliu! Žiurėk, o žiurėk, kokian padėjiman mus atvesta — žiurėk ir pasigailėk mųs!

Norints urve oras buvo nepakenčiamas, vienok Rymionis pašaukė vieną tarnų su žibintuvu ir užrašė našlės išpažinimą. Išpažinimas buvo trumpas, bet aiškus; keliais žodžiais buvo apsakyta jos dejos, skundas ir prašymas. Paprasta moteriškė nebutų stengus taip perstatyti dalyką ir iššaukti užsitikėjimą.

— Padarysiu pagal prašymą, moteriške — tarė tribunas — atsiųsiu jums valgį ir gėrymą.

— Atmink, o pone, apie drabužius ir nusiprausimui vandenį!

— Bus, kaipo nori.

— Dievas yra geras — kalbėjo pro verksmus. — Jo ramybė tebuna su tavimi!

— Nematysiu daugiaus jųsų — pridurė, — pasirengkite; vakare liepsiu išvesti jus prie tvirtovės vartų ir paleisti liuosas. Paskui turite pasielgti pagal teises. Likkite sveikos!

Išdavęs prisakymus, išėjo.

Tuojaus atėjo urvan vergai, atnešdami didelius vandens ąsočius, rankšluosčius, mėsą, duoną ir moteriškus drabužius. Viską tą pastatė prie durų ir nubėgo.

Naktyj abi moteri išvesta už tvirtovės vartų ir parodyta gatvės. Tokiu budu Rymionis atsikratė jų, o jos įgijo liuosybę savo prigimtame mieste.

Apleidžiant tvirtovę dirstelėjo viršum į žvaigždes ir užklausė viena kitos:

— Kas dabar? Kur eiti?

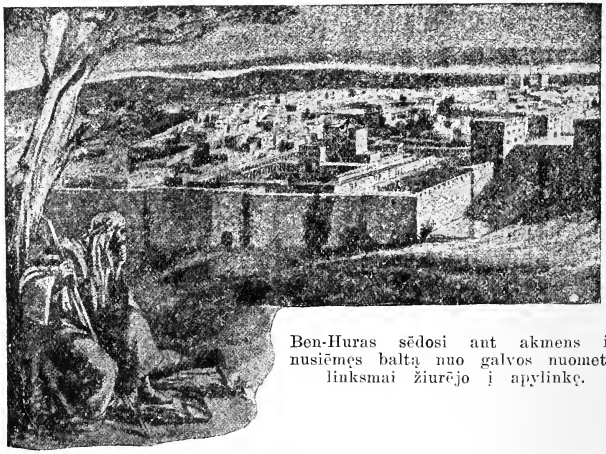

Ben-Huras sėdosi ant akmens ir, nusiėmęs baltą nuo galvos nuometą, linksmai žiurėjo į apylinkę.

XXX.

Toje pat valandoje, kada Gezijus stojo prieš tribuną Antonia tvirtovėj, pėkščias keleivis nuo rytų pusės lipo ant Alyvų kalno. Judėjoje buvo sausuma; kelionė buvo nesmagi, nes buvo perdaug dulkių; žolynai pageltę nuo saulės negaivino keleivio plaučių. Vienok keleivis nepaisė vargo, nes buvo jaunas ir stiprus, o trumpi, lengvi drabužiai nesunkino jo.

Ėjo pamažu, dairydamasis į visas puses, bet ne taip, kad butų neapsipažinęs su apielinke; priešingai,

rodėsi buk sveikino kiekvieną daiktelį, lyg po ilgo atsisveikinimo grįžtų prie senovės pažįstamų. Žiurėjo su pasigėrėjimu ir žingeidumu, lyg sakytų: sveikinu jus, sveikinu seni kampeliai!

Lipdamas ant kalno kelis kart sustojo žiurėdamas į nykstantį retėžį kalnų Moabu; bet, artindamasis prie viršunės, pasiskubino ir daugiau nesidairė. Ant viršunės sustojo lyg sulaikytas tvirta ranka. Išvertės akis, atvėręs lupas, tankiai kvėpuodamas, žiurėjo į gulinčią priešais regyklą.

Tuomi keleiviu buvo Ben-Huras, o regykla Jeruzolima.

Nebuvo tai šiandieninis šventas nors bėdinas miestas, bet anoji puiki pilis, pastatyta ir papuošta Erodo, neužilgo pašventinta kančia Viešpaties Jezaus. Ir šiandie dar dailus miestas žiurint į jį nuo Alyvų kalno, o kokiu galėjo buti tuomet?

Ben-Huras sėdosi ant akmens ir, nusiėmęs baltą nuometą nuo galvos, su džiaugsmu žiurėjo į apielinkę.

Saulė jau leidosi žemyn, kartais pasislėpdavo už viršunių kalnų, užklodama visą miestą rausva šviesa, kas-kart nykstančia. Tyluma atkreipė Ben-Huro mintis prie gimtinio namo. Akis sustojo ant tamsios dėmės į šiaurę nuo šventinyčios — ten stovėjo jo tėvų namas.

Šiltas vakarų vėjalis žadino jo jausmus, atstumdamas visus jo plenus ir mierius, o grąžindamas prie priderystės, kuri atvedė jį į Jeruzolimą.

Tenais, tyruose su Ilderimu apsipažino su viskuom, kas buvo jam reikalinga prie tolimesnių plėnų, o labiausia tėmijo į apielinkę ir pajėgas, kokiomis, kaipo vadas, atėjus reikalui galėtų pasinaudoti. Tame laike pribuvo pasiuntinys, pranešantis apie prašalinimą Gratuso, o jo vieton paskyrimą Pontijos Piloto.

Taip stovint dalykams, Ben-Huras nereikalavo atidėlioti suieškojimą motinos ir sesers. Kad pats ir negalėtų aplankyti Judejos kalėjimų, tat galėjo atlikti

už jį tai kiti. Kaip tik jas suras, tat nesunku butų išprašyti Piloto jų paliuosavimo nesiskupint pinigų. Kada patalpįs jas saugioje vietoje, tada galės pilnai pasišvęsti reikalams laukiamo karaliaus. Tokį tai paėmė sau uždavinį; sutikus ant to Ilderimui, jisai leidosi su trimis Arabais į Jerichą, kur paliko juos su arkliais, o pats leidosi tolymesnėn kelionėn pėkščias. Jeruzolimoje laukė jo Malluch.

Tokie buvo jo mieriai. Iškart nusprendė nesirodyti žmonėms, ypač Rymionims. Pagalios turėjo Malluchą, smarkų ir gabų žmogų, kuris, neatkreipdamas į save domumo, galėjo ieškoti.

Labiausiai rupėjo Ben-Hurui paieškojimų pradžia, nes neturėjo jokių pėdsakių. Lyg prijautimo vedamas, mintijo pradėt ieškoti nuo tvirtovės Antonia; gundė jį prie to pasakojimai apie požeminių urvų labirintą, kuris daugiaus gązdino žydus, nei tvirčiausia įgulmė. Tankiausiai prileisdavo, kad jo motina palaidota tokiame urve, tuomi labiau, kad paskutiniu kartu matė jas, velkančias tvirtovės linkon... Gal dabar jų ten nesuras, bet jei kada buvo, tat pasiliko atmintis apie jas ir tąjį nelaimingą atsitikimą, ir tuomi suras jų pėdsakį.

Daugiausia-gi Ben-Huras tame reikale rėmėsi ant pagalbos vienos esybės. Nuo Simonideso patyrė, kad Amra — Egiptietė gyvena rumuose; męs pamename, kad ištikima toji tarnaitė laike nelaimės, patikusios Hurų šeimyną, ištruko iš sargo rankų ir nubėgo į rumus, kuriuose ji liko uždaryta. Simonides šelpė ją, ir jī gyveno rumuose. Gratus veltui stengėsi parduoti tą neapkenčiamos šeimynos lizdą; to namo istorija atgręsė netiktai pirkikus, bet ir samdininkus. Praeiviai bailiai kalbėjo ir abelna nuomonė buvo, kad juose gyvena dvasios. Priežastimi tų pasakojimų gal buvo Amra, kurią kartais matyta ant stogo arba rumų languose. Taja dvasia ir buvo moteriškė, bet užtiesą sunku butų surasti geresnę dvasioms vietą, kaip tie ap-

leisti rumai. Taigi nuo jos Ben-Huras tikėjosi šį-tą išgirsti apie nelaimingą motiną ir seserį.

Sudrutintas taja viltimi, skubinosi į gimtinį namą prie Amros, ir leidosi nuo kalno į šiaur-ryčius.

Ant užsisukimo prie upės Cedrono užėjo ant kelio, tiesiančiosi į kaimą Siloan. Čia patiko piemenį, varantį avis į prekymetį, pradėjo su juomi kalbėti ir ėjo drauge pro Getsemaną per "Žuvies" vartus į miestą.

Jau buvo sutemę kuomet Ben-Huras, atsiskyręs su piemenim tarp vartų, pasuko į siaurą gatvę pietų linkon. Žmonių sutiko nedaug; jo žingsnių atbalsis kurčiai atsimušė ant gatvės. Namai abiejose pusėse buvo žemi, tamsus ir liudni; kuone visos durys buvo jau uždarytos ir tik kur-nekur girdėjosi niuniavimas migdančių kudikius motinų. Nakties tyla, neištikimybė darė jį paniurum. Stengėsi buti drąsum, bet tik ant laiko. Tokiame upe priėjo Betesda soželką, kurios vandenyse atsimušė tamsus debesiai. Dirstelėjęs į kalnus, pamatė juoduojančią tvirtovę Antonia. Nieks jo nesulaikė, nebuvo sargybos, o vienok staptelėjo, buk laikomas nematomos pajėgos.

Baisi tvirtovė buvo matoma labai aiškiai. Ben-Huras pažino, kad yra nepergalima ir sudrebėjo. Mintis, kad motina ir sesuo gali buti tenais palaidotos, atšaldė kraują jo gyslose. Ką galės nuveikti dėl jų. Su ginklu ne, visa apginkluota armija galėtų stengtis apimti ją, bet veltui.

Lieka tik vienas kelias, kelias prigavystės, norints taip tankiai vylingas. Dievas, paskutinė žmogaus prieglauda, prieglauda tikra, bet kartais reikia ilgai josios laukti.

Nuliudęs pasuko gatve pro bokštą ir nuėjo vakarų linkon.

Žinojo, kad kitoje pusėje Bezete randasi viešnamis; tenais norėjo apsistoti, kol čionais gyvęs. Bet besiartindamas į tą vietą pasiryžo pirmiaus aplankyti savo tėvų namą. Širdis tvirtai reikalavo savo teisių.

Keli paprasti žodžiai, kuriais jį pasveikino keli praeiviai neikados jam neišrodė taip maloniais. Staiga sukilo žvaigždutės ir apšvietė visą rytinį dangaus skliautą ir prie šviesos pamatė daiktus, kurių pirmiaus nematė; o ypač aukšti bokštai ant kalno Siono.

Neužilgo jaunikaitis sustojo prie savo tėvo namo durų.

Skaitytojas lengvai supras jausmus, kokie apėmė Ben-Hurą, nes ne vienas atmįs savo linksmai praleistas jaunystės dienas prie savųjų, nuo kurių liko atskirtas ant visados. Sugrįžk mintyje į tas laimingas valandas, praleistas savo gimtiniame namelyje, kuris buvo rojum, kurį apleidai su ašaromis akįse. Delko-gi sugrįžimas į tą rojų taip sunkus!

Prie seno namo vartų stovėjo Ben-Huras ir matė dar žymes vaško naudoto jo užpečėtijimui; stovėjo dar ir lentelė su parašu:

"Šita yra cezaro nuosavybė".

Nuo anos baisios dienos niekas neįėjo ir neišėjo per tuos vartus. Ar turėtų pabelsti, kaip seniaus? Ne, jis gerai žino, kad tai butų veltui, o vienok negali susilaikyti nuo pagundos. Kaszin... Gal Amra išgirs ir pažiurės per vieną langų. Taip mislydamas pasilypėjo plačiais trepais ir, paėmęs akmenį, sudavė juomi tris kartus. Kurčias aidas atsakė jam. Mėgino dar kartą ir sudavė smarkiau, bet vis veltui. Niekas, apart aido, nepertraukė tylos. Nuėjo tat ant gatvės ir žiurėjo į langus, bet tie buvo tamsųs, tušti. Dirstelėjo į stogą, bet ir ten nieko nepamatė.

Vidurnaktyj nuėjo iš vakarų pusės, ten stropiai apžiurėjo keturis langus, bet veltui. Kartais jo širdis buvo pilna bevaisingų geismų, drebėjo nuo apsivylimo. Amra nedavė gyvybės ženklo.

Tylėdamas nuėjo į pietų pusę, kur taip-gi rado užpečėtytus vartus su tokiu pat parašu. Žiurint į tai apėmė jį piktumas; perskaitė parašą, nulupo lenčiukę ir numetė ant vidurio gatvės. Paskui atsisėdo ant

trepų ir meldėsi, kad Viešpats kuogreičiausia atsiųstų visų laukiamą Išganytoją. Pasistiprinęs malda tru-

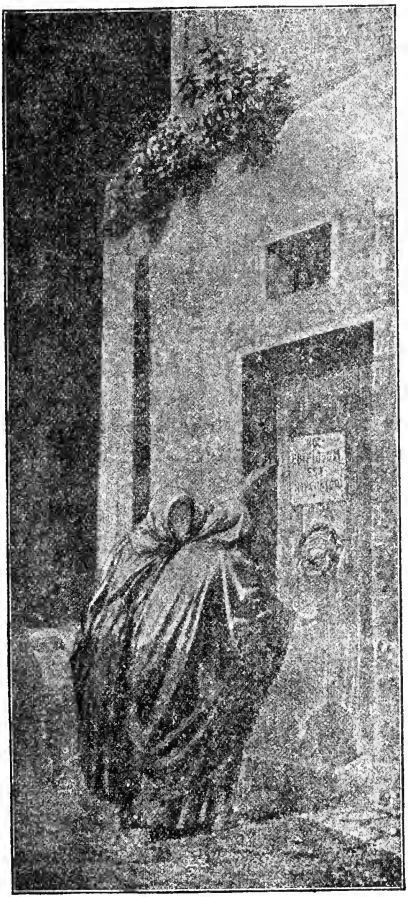

— Eiva, dukrele, iš čion...

putį aprimo, nuvargęs nuo kelionės, nusviro ir neužilgo dručiai užmigo.

Tuomi pat laiku pasirodė ant gatvės nuo tvir-

tovės Antonia dvi moteri, kuriodvi ėjo link Huro rumų. Ėjo pamažu, nedrąsiai, kas valanda sustodamos ir klausydamos.

Priėjus prie muro viena jų tarė:

— Štai mųsų namas, Tirza.

Mergina pagriebė motinos ranką ir pasirėmus ant jos gailiai verkė.

— Eiva, dukrele, nes čia... — motina sustojo, šurpuliai perėjo per jos kuną. Valandėlę tylėjo, paskui ramiau pridurė: — nes prašvitus išmes mus iš miesto ant visados.

Išgirdus tai Tirza garsiai pravirko ir puolė ant akmenų.

— A, tiesa! — tarė verkdama. — Užmiršau... rodėsi man, kad grįžtu namo. Tuotarpu esava užkrėstos, neturime namų, paskaitytos tarp mirusių.

Motina jautriai pakėlė ją nuo žemės, tardama:

— Nesibijok, eiva!

Užties, užteko jom tik rankos atkišti, kad priversti pabėgti visą karumenę. Eidamos pro namą buvo panašios raganoms. Prie vartų sustojo; pamatė raštą ir perskaitė jį, taip kaip prieš valandą padarė Ben-Huras.

— Šitai yra cezaro nuosavybė!

Motina pakėlė akis į dangų ir, laužydama sau rankas, gailestingai sudejavo.

— Kas tau yra, motin?

— Nelaimingas turėjo numirti! negyvas!—šaukė.

— Kas, motin?

— Tavo brolis! Išplėšė jam viską, net ir šitą namą atėmė!

— Vargšas brolis!

— Niekad neįstengs duoti mums pagalbos.

— Ką dabar veiksime, motin?

—Rytoj, rytoj, dukrele, turime pasiieškoti vietą prie kelio ir elgetauti, kaip tai daro užkrėsti, prašyti išmaldos nuo praeivių...

Tirza pasirėmė ant motinos rankos tyliai kalbėdama:

— Leiskie man numirti, motin.

— Ne — atsakė motina. — Viešpats paskiria žmonėms laiką gyvenimo, mes Jo tarnaitės ir kantriai Jo lauksime. Eikš.

Tai kalbėdama, paėmė Tirzą už rankos ir skubiai nuėjo į vakarinį namo šoną; nieko nepatiko, ėjo toliaus, kad staiga pamatė mėnulio šviesą. Žiurėdama į langus, ji vedė Tirzą toliaus. Dabar šviesoje aiškiai galima buvo matyti ženklai tos baisios ligos ant jų burnų. Iš išvaizdos negalima butų pasakyti, kuri motina, ir kuri duktė.

— Atsargiau — tarė motina. — Ten prie trepų kas guli... kokis žmogus.

Nuėjo į kitą pusę ir šešėlyj priėjo prie pat vartų.

— Miega, Tirza.

Vyras gulėjo nesijudindamas.

— Palauk, pamėgįsiu atidaryti.

Tai kalbėdama motina praėjo pro miegantį ir mėgino atidaryti vartelius; ar sujudo varteliai, ji nejuto, nes toje valandoje miegantis atsiduso ir versdamasis nuleido nuo galvos nuometą, mėnuo apšvietė jo veidą... Dirstelėjo į veidą ir bailiai nusistebėjo; dar kartą dirstelėjo. Staiga pašoko ir lauždama sau rankas žiurėjo į jį. Už valandėlės priėjo prie Tirzos ir pašnabždomis tarė:

— Geras Dievas, nes štai mano sunus, tavo brolis!

— Mano brolis.... Juda?

Motina nugriebė ją už rankos.

— Eikš — tarė tyliai. — Pažiurėkime į jį draugę — kartą — vieną kartą — o paskui, stiprink, o Viešpate, Tavo tarnaites!

Laikydamosi už rankų perėjo į kitą pusę gatvės, bėgo lyg baidyklos. Priėjo prie miegančio sustojo. Viena jo ranka buvo ištiesta ant trepų. Tirza puolė ant

kelių ir norėjo pabučiuoti tą ranką, bet motina sulaikė ją.

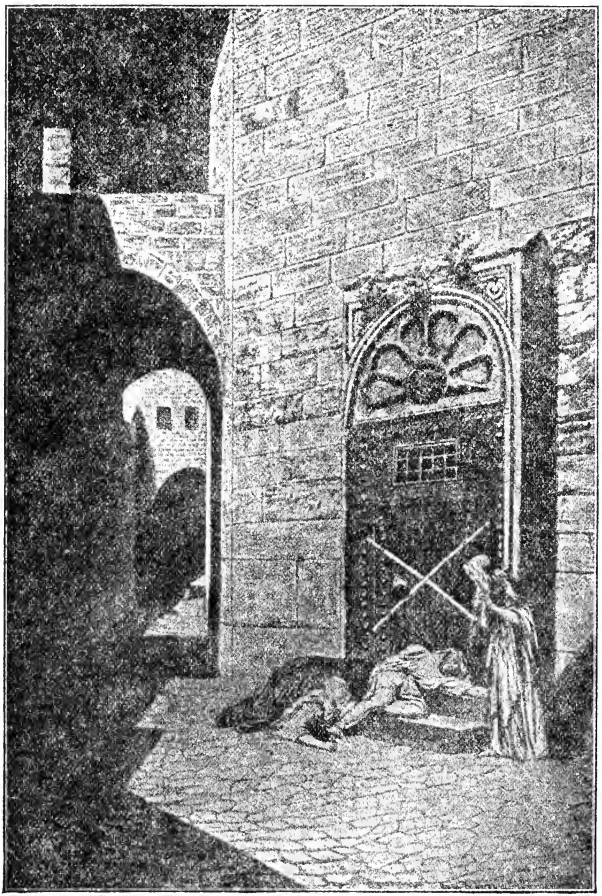

Ben-Huras atrastas motinos ir sesers.

— Ką nori daryti, nelaiminga! Juk mudvi užkrėsti! — tarė.

Tirza atšoko, lyg kad jisai butų užkrėstas. Už-

migęs Ben-Huras dailiai išrodė. Veidai ir kakta buvo apdegę saule. Kaip gražum jisai pasirodė motinai! Kaip troško apkabinti jį, padėt jo galvą sau ant kelių ir pabučiuoti, kaip tai darydavo, kada dar buvo vaikas. Kur jėgų šaltinis, kuris ją sulaikė? Meilėje, skaitytojau, motiniškoje meilėje, kuri skiriasi nuo visų kitų. Už nieką, už jokį turtą, už viso gyvenimo laimę, net nei mirčiai gręsiant nepridėtų savo rauplėtų lupų prie jo veido. Tiktai vieno nenorėjo išsižadėti; taip, negali atsitraukti nepasilytėjus jo — juk pamatė jį po tiek metų ir turi atsisveikinti ant amžių. Kaip tai kartu ir sunku, tepaliudija motinos! Atsiklaupė ir, prislinkus prie kojos, lupomis palytėjo jo sandalo padą, norints visas buvo apdulkėjęs — kelis kartus pabučiavo tą negyvą daiktą, o tuose pabučiavimuose buvo jos visa siela.

Miegantis porą kartų apsivertė, moteris pašoko į šalį, bet išigrdo jį tariant aiškiai:

— Motina! Amra! Kur yra?...

Ir vėla miegojo. Motina pasilenkė, laikydamasi nuo verksmo, kuris griaužė jos širdį ir sielą, idant jis pabustų.

Buvo tai tik laikinis geismas. Ar-gi negana to, kad buvo neužmiršta! Miegodamas mintijo apie ją! Ar-gi to neužtenka?!

Motinai davus ženklą, Tirza pakilo ir abidvi dar kartą dirstelėjo į miegantį, norėdamos ant visados užlaikyti atmintyj jo paveikslą. Nuėjo ant gatvės į šešėlį, atsiklaupė žiurėdamos į jį; laukė, ar nepabus — ar gal kas kitas atsitiks; vienok ir pačios nežinojo, ko jos laukė. Laikė jas meilė.

Jisai vis miegojo, o tuom-tarpu prie rumų priėjo kita moteriškė. Moteris gerai ją matė; nedidelė, sulinkus, tamsaus veido, su žilais plaukais, apsirengus buvo tarnaitės rubais, bet švariai, ir nešė ragažaitę su daržovėmis.

Pamačius gulintį žmogų, sustojo; paskui, lyg pasiryžus ant ko, atsargiai pradėjo artintis prie jo. Prajėjo pro miegantį; priėjo prie vartelių, tyliai juos atidarė ir jau norėjo įeiti, bet iš žingeidumo dirstelėjo da kartą į nepažįstamą, kurio veidas prie mėnulio šviesos buvo aiškiai matomas. Stovinčios kitoje gatvės pusėje moteris išgirdo šauksmą, paskui matė, kaip anoji moteriškė trynė sau akis, norėdama geriau prisižiurėti miegančiam, kaip nusilenkė, sudėjo rankas ant krutinės ir tėmijo į jį. Pagalios pagriebė jaunikaičio ranką ir jautriai ją bučiavo. Padarė tai, ko taip karštai troško padaryti jodvi.

Pabudęs Ben-Huras atitraukė ranką, bet tuojaus įsižiurėjo į moteriškę.

— Amra! O Amra! Ar tai tu? — šaukė.

Ji negalėjo atsakyti nieko, puolė ant kelių balsiai verkdama.

Švelniai ją pakėlė, pabučiavo į ašarotą veidą ir džiaugėsi jaja. Moteris, stovinčios šešėlyje, išgirdo pirmus jo žodžius, kurie buvo:

— Motina! Tirza! — o Amra, pasakyk man, ką žinai apie jasiąs, kalbėk, sakyk dėl Dievo?

Amra da labiaus verkė.

— Ar senai jas matei, Amra? Žinai, kur jos yra? Sakyk, ar namiej?

Tirza pakilo, motina atmindama jos mintis, nutvėrė ją už rankos, šnapšdėdama:

— Neik; užkrėstos, užkrėstos!

Norints abiejų jų širdis turėtų trukti, bet jisai nežinos, kokiame jos padėjime. Baisi buvo toji meilė savo didybėj, kuri atlaikė tokią pergalę.

Tuomtarpu Amra vis labiau verkė.

— Juk norėjai įeiti? — klausė, rodydamas praviras duris. — Eikš, eisiu su tavim.

— Rymionis, o Rymionis! Viešpaties prakeikimas tepuola ant jusų! Melavote, kaip šunes, nes šis namas yra mano! Sustok, Amra, įeikime.

Ir nuėjo... o anodvi moteri pasiliko... Žiurėjo jodvi į vartus prieš save — slenkstis tai, kurio jau niekad neperžengs!

Ir išpildė savo priderystę.

Jų meilė perėjo skaudžiausią išmėginimą.

Dienai išaušus patėmyta jos ir su akmenimis išvaryta iš miesto.

— Šalin! esate numirę, eikite prie numirėlių!

Nuėjo.

XXXI.

Keleivis, aplankantis šiandie šventą žemę, norėdamas matyti taip vadinamus "Karališkus kapus", eina paupin Cedrono arba Gehono ir Hinono vingėmis lig seno šaltinio En-rogel. Čionais paprastai išgeria puoduką gryno vandens ir atsilsi. Akis tuojaus atkreipia ant didelių neaptašytų uolų, apsupančių šaltinį; dirstelia į vidų pažiurėti, ar gilus, nusijuokia iš senoviško sėmimo budo ir duoda iš milaširdystės išmaldą nuskurusiam sargui. Vienok labiaus jį užima puiki regykla, išsiskleidus prieš jo akis, nes štai čia styro kalnai Moria ir Sion, tiesiantiesi į šiaurę, o ant jų akmenų stovi Omfal ir senas Dovido miestas. Toliaus dešinėje pusėje pamato "Susikrimtimo" kalvą, o kairėje "Gero patarimo" kalvą; ant abiejų randasi brangus paminklai, svarbus raštininkams ir senovės tyrinėtojams.

Prie jų papėdės randasi lyguma, apsodinta kapais — buvo tai senos Jeruzolimos žydų kapinynas.

Prie pasvirusių į klonį uolų randasi kapai ir urvai — išdalies naturališki, išdalies iškalti žmonių rankomis. Kristaus laikuose jie buvo buveine užsikrėtusių piktomis rauplėmis.

Čia jie gyveno visai atskiri nuo pasaulio.

Į dvi dieni po aprašytų pereitame skirsnyje atsitikimų, Amra atėjo prie En-rogel šaltinio ir atsisėdo

šalia ant akmens. Pamačius ją galima butų paskaityti mylima kokios turtingos šeimynos tarnaite; atsi-

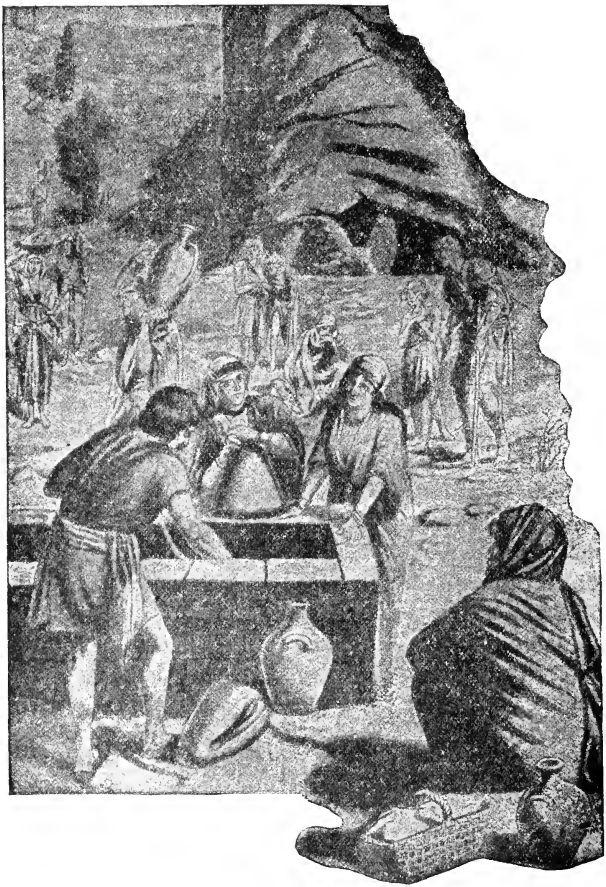

Amra atėjo prie En-rogel šaltinio ir atsisėdo šalia ant akmens.

nuleido nuo galvos ant pečių savo uždangalą; pasirėmė nešė ąsočių vandeniui ir uždengtą balta, kaip sniegas, skarele pintinę. Pasidėjus tuodu daiktu šalia savęs,

rankom ant kelių ir žiurėjo į Haseldamą (kraujo dirvą).

Buvo dar labai anksti, Amra pirmutinė pribuvo prie šaltinio; neužilgo atėjo žmogus su virve ir viedru. Pasveikinęs mažą sulinkusią moterį, išvyniojo virvę, pririšo viedrą ir laukė pribuvančių. Kas norėjo, galėjo pats pasisemti vandens, bet abelnai tai buvo jo užsiėmimas ir noriai pripildavo didžiausius ąsočius, kokius tik galėjo panešti moteriškė už vieną gerą (pinigą).

Amra tyliai sėdėjo; pamatęs ąsočių žmogus paklausė, ar pripildyti jį. — Ne dabar — atsakė ji ir užsimąstė, o anas jau netėmijo į ją. Vos tik aušra uždengė dangų ant Oliveto auksine šviesa, pradėjo rinktis svečiai. Tuomtarpu Amra nuolat tylėdama žiurėjo į kalnus; saulutė jau pakilo gana aukštai, o ji vis da laukė; matomai, pribuvo čia su mieriu, nesunkum atminimui.

Jos papročiu buvo išeiti sutemomis ant turgavietės, nuo laiko, kada pati viena apsigyveno savo duondavių rumuose. Nepatėmyta įsiskverbdavo į Tiropeum sankrovas, arba į artimas prie "Žuvų" vartų krautuves; skubiai nusipirkdavo mėsos arba daržovės ir grįždavo į savo slėpynę.

Juo didesnis apėmė ją džiaugsmas iš sugrįžimo Ben-Huro, juo skaudžiaus atjautė nežinojimą likimo jo motinos ir Tirzos.

Prisirišęs prie jos augintinis prikalbinėjo ją apleisti tuščius rumus; ji priešingai, norėjo, kad jisai vėl užimtų savo senovės kambarį; pati-gi už jokius pinigus neapleistų brangių jai rumų. Jaunikaitis turėjo sutikti su jos noru, bet, bijodamas persekiojimų, prižadėjo tiktai tankiai ją lankyti. Prižadėjo ateiti ir išeiti naktimis. Sena ištikima tarnaitė kiek galėdama rupinosi užganėdinti savo augintinį. Visai nepamislijo, kad jos augintinis jau ne vaikas, bet suaugęs vyras, o ji mislijo, kad Juda turi da tuos pačius palinkimus,

ką turėjo kudikystėje ir, taikindamasi prie jų, norėjo užganėdinti ją.

Savo mintyje džiaugėsi, kaip įtiks jam, ir tuojaus sekantį vakarą da anksčiaus, kaip visada, nuėjo prie "Žuvų" vartų. Ieškojo geriausio medaus, kada išgirdo savo duondavių vardą. Sustojo ir klausė pasakojimo vieno žmonių, laikančių žibintuvus prieš komendantą tvirtovės Antonia; kaip iš urvo VI tapo atkasta Ben-Huro šeimyna. Žmogus tas pasakojo aiškiai, neapleido mažiausio patėmijimo ir atminė našlės žodžius ir jos vardą.

Veltui atkartoti, su kokiu skausmu ir gailestimi klausė to apsakymo Amra. Tas atsitikimas išrodė jai baisu sapnu, o vienok buvo teisybė. Skubiai apsipirko ir sugrįžo namo. Iškart labai džiaugėsi, kad galės apie tai pranešti savo auginiui.

Perkrėtė pintinę tai juokdamosi, tai verkdama, staiga susilaikė ir užsimislijo. Ar-gi išpuola pasakyti jam, kad yra užkrėstos? Padaryti tai, tai vistiek, ką nužudyti, nes jo niekas nesulaikys nuo priderystės. Jau vargšė, prisirišus moteriškė, mato, kaip apleidęs miestą, eina per "Gero patarimo" kalvą, ieškodamas motinos ir sesers po visus urvus, kapus, — toliau... ah, mato jį jau užkrėstu, ir Judo likimas bus lygus jų likimui. Taip mąstydama laužo sau rankas ir klausia pati savęs, ką daryti.

Sėmė įkvėpimą ne iš išminties, bet iš širdies prisirišimo ir nusprendė tylėti.

Žinojo, kad užkrėsti kas rytas išeina iš savo urvų prie šaltinio En-rogel ant visos dienos. Atsineša ąsočius, stato juos ant žemės ir laukia ištolo, kol juos kas pripildys. Jos ponia, Tirza be abejonės ten ateis, nes be to neapsieis, o turtingas užkrėstas nekuomi nesiskiria nuo užkrėsto vargšo.

Taip manydama tikėjosi pamatyti jas ir pažinti, arba gal jos ją pažįs. Tame pasiryžime rado suraminimą, o Ben-Hurui nieko nesakė apie savo atidengimą,

Neužilgo atėjo Ben-Huras ir besikalbėdami praleido vakarą; pasakė jai, kad ant rytojaus tikisi pribuvimo Mallucho, o paskui tuojaus pradės ieškoti; tuomtarpu praleidimui laiko nori aplankyti šventas aplinkines vietas. Lengva suprasti, kaip sunku buvo senai moteriškei užlaikyti savo slaptybę, o vienok neprasitarė.

Tą vakarą, išėjus Ben-Hurui, tuojaus ėmėsi už darbo parengti visokių gardumynų valgiui; nereikia priminti, jog nesigailėjo stropumo, kad tik užganėdinti tas, kurioms tarnavo. Vostik baigėsi naktis, prigrudo savo pintinę valgiais, paėmė ąsočių ir išėjo per "Žuvų" vartus keliu prie En-rogel šaltinio.

Saulei tekant minios žmonių traukė vandens prie šaltinio; daugelis skubinosi, kad dar prieš piet galėtų sugrįžti į miestą. Sėmė vandenį po kelis kartus, nes visi skubinosi, pamatę besijudinančius pakalnėje apie kapus ir urvus užkrėstuosius. Kas-kart jų rinkosi daugiau ir Amra matė jų burius, tarp kurių buta daug vaikų ir jaunuomenės. Moteris nešėsi ąsočius, seniai ramščiavosi lazdomis, tarpais vedė vieni kitus, matėsi net, kaip vieni nešyklose nešė kitus, labiau sergančius, kurie jau nebuvo panašųs į žmonės. Taip ir šioje nelaimingųjų vargingoje draugijoje gimė meilė. Jų vargą saldino prisirišimas vieno prie kito.

Sėdėdama prie šaltinio Amra atidžiai tėmijo į tuos gyvus lavonus. Tankiai jai rodėsi, kad jau mato motiną su dukterim. Neabejojo, kad jodvi randasi tarp gyventojų šių kalnų ir, kad turės čia ateiti.

Prie vieno urvo stovėjo didelis akmuo; nekartą jau Amra tėmijo į jį. Saulė kaitino jį vidudienyje, turėjo tat buti neužimta. O vienok pamatė išeinant iš jo dvi moteri. Taip bežiurint, pasirodė jai, kad anodvi sudrebėjo pažiurėję į minią nelaimingųjų, prie kurių, ant nelaimės, ir jodvi prigulėjo. Matomai toji regykla jom buvo dar nauja. Tas nieko nereiškė, bet Amros širdis pradėjo smarkiau plakti.

Dvi moteri valandėlę pastovėjo prie akmens, paskui pamažu, ramiai, bet nebe baimės artinosi prie šaltinio, nuo kur pasigirdo keli persergenti žodžiai, bet jodvi to nepaisė. Sergstantis šaltinį žmogus paėmė akmenį pagązdinti jiedvi. Susirinkusieji prie šaltinio, o net ir patįs užsikrėtusieji, šaukė: — šalin nešvarios! nesiartinkite!

— Tai turi buti tokios — mintijo Amra — kurios nežino užkrėstųjų įpročių.

Pakilo ir nuėjo prie jų, nešdama pintinę ir ąsotį. Šauksmas prie šaltinio nutilo, o kažinkas juokdamasis tarė:

— Kokia kvaila, kas taip gerus valgius duoda numirėliams?

— Užsimanė eiti taip toli! — tarė kitas — parodyčiau joms verčiau eiti prie miesto vartų išmaldų.

Amra negirdėjo tų patėmijimų ir ėjo traukiama savo širdies. O gal klydo? Beeinant pradėjo abejoti. Kada prisiartino ant penkių metrų prie nelaimingųjų moterų, sustojo.

Ar-gi tai čia jos numylėta, jos ponia, kurios ranką taip tankiai dėkingai bučiuodavo? Jos ponia, kurios gražumą taip aiškiai užlaikė atmintyj! O ši, ar tai butų Tirza, kurią glamonėjo? Ar-gi tai ji, tai linksmai dainuojanti mergaitė? Jijė, šviesa kunigaikštienės rumų, suraminimas jos senatvės! Ar tai ji? Ar-gi gali tai buti jos numylėta ponia ir jos mergaitė! Ar tai jodvi?

Juk tai čia senos moteriš! — tarė pati sau. — Nemačiau jų nekados.

Ir užsigrįžo.

— Amra!... — tarė viena nelaimingųjų.

Egyptietė paleido ąsotį ir drebėdama pažiurėjo į jodvi.

— Kas mane šaukia? — užklausė.

— Amra!...

Nusistebėjus tarnaitė žiurėjo į kalbančios veidą.

— Kas judvi esate? — sušuko, netikėdama, kad tai galėtų buti jos ponia.

— Esava todvi, kurių ieškai.

Amra puolė ant kelių.

— O mano ponia, mano ponia! Tegul bus pagarbintas tavo Dievas, Dievas, Kurį ir aš pripažįstu! Tegul bus pagarbintas užtai, kad mane čia atvedė!

Tai kalbėdama artinosi ant kelių.

— Sustok, Amra! nesiartink prie mųs — nešvarios, užkrėstos!

Persargos užteko, Amra puolė ant žemės, garsiai verkdama, o žmonės prie šaltinio klausė jos. Staiga pakilo, klausdama:

— O mano ponia, o kur Tirza?

— Čia esu, Amra.

Čia Amra atsiminė savo priderystę. Praskleisdama savo plaukus, kurie karojo ant burnos, atidarė pintinę, tardama:

— Štai duona ir mėsa.

Norėjo ištiesti skarelę ant žemės, bet našlė tarė:

— Nedaryk to, apmestų tave akmenimis stovintieji prie šaltinio, o mums neduotų vandens. Palik pintinę, o ąsotį pripildyk vandeniu ir atneški čia. Valgį paimsiva į urvą. Ant šiandie didei mums patarnavai. Skubinkis!

Žiurintieji į tai žmonės pagelbėjo tarnaitei pasemti vandens, nes jos aiškus skausmas sujudino jų širdis.

— Kas tai per vienos? — užklausė tula moteriškė.

— Kadaisia padarė man labai daug gero — atsakė Amra.

Paėmus ąsotį skubiai nuėjo prie jų ir butų visai prisiartinus, kad nebutų sulaikęs šauksmas: — Nešvarios, saugokis! Padėjo tat ąsotį, o pati pasitraukė toliau.

— Dėkui tau, Amra! — tarė našlė. — Kokia tu esi gera!

— Pasakykite, ar dar galiu ką-nors jums padaryti? — klausė Egiptietė.

Motina sulaikė ranką ant ąsočio, buvo ištroškus, vienok susilaikė ir tarė:

— Taip. Žinau, kad Juda sugrįžo į tėvynę. Pereitą naktį mačiau jį gulintį ant trepų prie vartelių. Mačiau, kada pažadinai jį.

Amra laužė rankas.

— Jųs buvote ten ir iškentėte nedavę savęs pažinti!

— Padaryti tai, butų vistiek, kad užmušti jį! Niekad, o niekad neprispausiu jo prie širdies! Niekad nepalytėsiu jo lupų! O Amra, Amra, žinau, kaip tu jį myli!

— Taip — atsakė moteriškė, puldama ant kelių ir verkdama. Dėl jo noriai atiduočiau savo gyvybę!

— Priparodykie, kad kalbi teisybę.

— Ant visko esu pasirengus.

— Nedrįsk pasakyti, kur esava ir, kad mus matei; to tik reikalauju, daugiau nieko!

Bet jisai jųs ieško, pribuvo ištoli ieškoti jųsų.

— Tegul mųs nesuranda, o didis Dieve! Negali palikti tokiu, kokios esame mudvi! Klausyk, Amra, patarnausi mums kasdie, atnešdama maistą. Neilgai to reikės, neilgai. Kas rytas ir kas vakaras ateisi čia ir... ir... — balsas jos drebėjo — ir apsakysi mums apie jį, apie mus jam neužsimyk. Girdi?

— Kaip tai bus sunku klausyti, kada kalbės apie judvi. Matyti visą jo meilę ir nepasakyti, jog esata gyvos!

— Ar-gi galėsi pasakyti, kad mudviem gerai?

Tarnaitė liudnai nuleido galvą.

— Matai pati, kad ne, dėlto tylėk. Dabar eikie, o sugrįžkie vakare. Lauksiva tavęs. Bukie sveika!

— Sunkią užkrauji ant manęs naštą ir nežinau, ar pakelsiu ją — tarė Amra ir vėl puolė ant žemės.

— Ar nesunkiau tau butų matyti jį nelaimingu, kaip ir męs? — atsakė motina. — Ateik vakare! — ir nuėjo į urvą.

Amra klupojo, kol jos neišnyko jai iš akių; paskui užsimislijus nuėjo namo.

Vakare vėl sugrįžo, ir nuo tada kas vakaras ir rytas atnešdavo joms parinktą valgį. Urvas, kurį jodvi užėmė, buvo akmeninis, senai apleistas, vienok ne taip liudnas, kaip kalėjimo urvas, nes galėjo jodvi matyti saulę, mėnesį ir žvaigždes.

XXXII.

Anksti pirmą dieną septinto mėnesio, hebrajiškai vadinamo Tirsi, atsakančio mųsų Spalių m. Ben-Huras pakilo nuo lovos viešnamyje susierzinęs ir piktas ant viso pasaulio.

Pribuvus Malluchui negaišuota laiko ant svarstymų, bet tuojaus imtasi už darbo. Paieškojimus Malluch pradėjo nuo Antonia tvirtovės, kur nusidavė pas tribuną. Apsakė istoriją Hurų šeimynos, prietikius su Gratusu, pranešdamas, kaip teisybė, kad tai buvo tiktai atsitikimas išnetyčių. Pagalios pridurė, kad ieškotos nelaimingos šeimynos ir mislija paduoti prašymą cezarui apie sugrązinimą Hurui jo turtų ir pilietystės teisių.

Tokis prašymas iššauktų tyrinėjimą, o to pasekmių nuskriaustos šeimynos draugai visai nebijojo.

Tribunas apsakė jam viską, ką pats žinojo, t. y. apie atradimą užkrėstų moterų kalėjime, davė perskaityti savo užrašus iš jų pačių kalbos ir leido juos persirašyti. Malluch su ta žinia tuojaus pasiskubino pas Ben-Hurą.

Negalima aprašyti įspudžio, kokį padarė toji žinia ant jaunikaičio. Nesumažino savo skausmo nei

ašaromis, nei balsiais pasiskundimais, nelaimė buvo perdidelė, kad galima butų aprašyti žodžiais. Ištisas valandas sėdėjo tylėdamas, išblyškęs su smarkiai plakančia širdimi. Tiktai retkarčiais atverdavo lupas ir išduodavo pasiguodimo balsą:

— Užkrėstos, užkrėstos! Jodvi, mano motina ir sesuo, rauplėtos! — paskui gailėjosi nelaimingųjų, tai vėl pakildavo geismas atkeršijimo. Pagalios pakilo, šaukdamas:

—Turiu eiti prie jų! Kas žino, gal jau arti mirties!

— Kur jų ieškoti? — klausė Malluch.

— Juk tik vienoje gali buti vietoje!

Tikrasis draugas priešinosi tam jo mieriui, ir nors tiek prikalbino jį, kad be jo patarimo prižadėjo nedaryti nei žingsnio. Nuėjo tat abudu prie vartų prieš "Gero patarimo" kalvą, kur susirinkdavo rauplėti elgetos. Tenais stovėjo visą dieną dalindamas išmaldas, klausinėdamas apie dvi moteri ir žadėdamas didžias dovanas už jų nurodymą. Tas ieškojimas tęsėsi penktą ir šeštą mėnesį kasdien. Perkrėtė kalnus ir rauplėtų miestą; žmonės darė tai, tikėdamiesi apturėti dovanas, nepaisydami nei pavojaus.

Neaplenkta nei urvas prie šaltinio; bet motinos ir sesers meilė geriausia saugojo slaptybę. Taip visi paieškojimai nuėjo veltui. Tiktai vakar, pirmą dieną septinto mėnesio, pasklydo gandas, kad dvi rauplėti moteri liko išvaryti akmenimis per "Žuvų" vartus. Nusprendė, kad tai turėjo buti Ben-Huro motina ir sesuo. Kur jodvi dingo? Kas dėjosi su jomi? Atsakymas ant to buvo nelengvas.

— Negana, kad užkrėsta jos rauplėmis, bet išvaryta ir iš gimtinio miesto. Brangi motina gal jau numirė! Tirza taippat numirė, paklydo tyre, — likausi vienas. Ir dėlko? Pakol dar, o Dieve, mano tėvų Viešpate, pakol dar stovės Rymas?

Nustojęs vilties, kerštu užsidegęs, išėjo ant vieš-

namio kiemo, kur stovėjo burys žmonių, pribuvusių nakčia. Vakarieniaudamas klausė jų kalbų. Labiausia jį užėmė vienas burelis, jaunų, stiprių vyrų. Iš jų pasielgimo galima buvo pažinti, kad tai žmonės iš provincijos. Neužilgo Ben-Huras patyrė, kad tai buvo žmonės iš Galilejos, pribuvusieji į šventą miestą su įvairiais reikalais. Busiantis vadas atidžiai tėmijo į tuos žmones, nes prigulėjo prie luomo, nuo kurio labiausia tikėjosi paspirties busimame dideliame reikale.

Žiurėdamas į juosius mintijo, ką nenuveiktų, turėdamas karumenę iš tokių vyrų, bet išmokintų pagal Rymionų budą; mintis ta uždegė jo sielą troškimu griebties prie darbo.

— Ko čionais atėjote? — užklausė jų.

Nespėjo dar jie nei atsakyti, kaip įėjo vyras ir, priėjęs prie to burelio, tarė:

— Rabinai ir šventinyčios vyriausybė eina pas Pilotą.

Tuojaus visi jį apsupo.

— Pas Pilotą, o ko?

— Atidengta suokalbis. Pilotas nori statyti naują vandentraukį už pinigus iš šventinyčios iždo.

— Ką? už pinigus iš šventinyčios iždo?

Kartojo visi, o jų akįs žėravo iš piktumo.

— Tai yra Korlan, Jehovo iždas! Tegul pamėgina pajudinti nors siklių! tegul išdrįsta! — šaukė grąsindami.

— Einame! — šaukė pasiuntinys. — Jie yra jau už miesto, visas miestas traukia tenais. Gal ir męs busime reikalingi... skubinkime!

Galilejos vyrai, perimti apgynimu švento iždo, nusimetė ilgus drabužius ir akymirkoj stojo su grynomis galvomis, trumpose tunikose be rankovių. Tokius rubus nešiojo kirtikai javų, irklininkai, piemenįs ir vynuogių rinkikai. Stovėjo pasirengę ir šaukė:

— Štai pasirengę!

Toje valandoje priėjo prie jų Ben-Huras ir tarė:

— Vyrai Galilejos! Štai esu Judo sunus, ar priimsite mane prie savęs?

— Gali atsitikti muštynė... — atsakė.

— Tokiame atsitikime pirmas nepabėgsiu!

Atsakymas jiems patiko, o pasiuntinys tarė:

— Išrodai stiprus, gali tat eiti!

Ben-Huras taip-gi nusivilko viršutinius rubus.

— Mislijate, kad atsitaikys muštynė? — tarė ramiai, susiveržđamas diržu.

— Taip.

— Su kuomi?

— Su sargyba.

— Ar ant sargybos stovi kareiviai?

— Kam, kad ne jiems Rymionis pavestų sargybą?

— Kuomi-gi mušitės?

Dirstelėjo į jį nieko neatsakydami.

— Gerai — tarė — ir taip įveiksime juosius, darysime, ką galėsime; vienok turime turėti vadą; kareiviai visados turi vadą ir dėlto gerai kovoja.

Galiliečiai žingeidžiai klausė lyg butų jiems nauja mintis.

— Laikykimės nors visi išvien — tarė — esu pasirengęs, o jųs?

— Taip-gi. Einame!

Reikia atsiminti, kad viešnamis buvo Bezate, arba naujame mieste, arba, kad įeiti į Pretorium, kaip tai Rymionis vadino Erodo rumus ant kalno Sion, reikėjo eiti siauromis, purvinomis gatvėmis, apsupančiomis šventinyčią. Tomis gatvėmis, jei galima jas taip pavadinti, einančiomis nuo šiaurės į pietus, perėjo kelią, apsuko kalną Azra ir priėjo prie bokšto Mariamme, nuo kur jau ėjo tiesus kelias tiesiok prie rumų vartų. Pakeliuj burys augo, nes prie jo pristojo ir kiti, pasipiktinę žinia apie šventvagystę.

Prie Pretorium vartų patyrė, kad rabinai ir šventinyčios vyriausybė tikką buvo įėję; garsus žmonių šauksmas gaudė už vartų.

Vartus saugojo šimtininkas, su kardu rankoje, pilnai apsiginklavęs, stovėdamas prie puikios murmurinės stovylos, aplink kurią buvo pylimai. Ant pylimo stovėjo dvi eili kareivių, ramiai žiurinčių į trukšmingą minią žmonių. Jų kaupokai ir šalmai blizgėjo nuo saulės. Per vartus ėjo buriai piliečių, bet nedaugelis iš ten grįžo.

— Kas ten darosi? — užklausė vienas Galilietis tulo grįžtančio.

— Niekas — atsakė tas. — Rabinai stovi prie rumų vartų, norėdami dasigauti pas Pilotą. Jisai nenori išeiti, nors jam pranešta, kad neatsitrauks, kol nebus išklausyti. Tat laukia.

— Įeikime — tarė ramiai Ben-Huras, norints žinojo, ko jo draugai visai nepatėmijo, kad čia einasi netiktai apie nesusipratimą šventinyčios perdėtinių su valdžia, bet apie tų ar kitų pergalę.

Už vartų eilė lapuotų medžių dengė šešeliais daugelį sėdynių; nežiurint to įeinantieji ir išeinantieji žmonės vengė tų medžių šešėlių, nes juokingos rabinų teisės užgynė visokius žolynus tarp Jeruzolimos murų. Pasakojama, kad net išmintingiausis karalių, norėdamas turėti daržą savo numylėtinei Egiptietei, turėjo jo ieškoti klonyje netoli En-rogel.

Tarp medžių matėsi rumų pryšakis. Ben-Huro draugai pasuko po dešinei prie keturkampio, nuo kurio į vakarus buvo vietininko gyvenimas. Iniršus minia apsupo rumus ir tėmijo į uždarytas duris prieangio. Prieangyje stovėjo kareiviai. Žmonės taip susigrudo, kad atėjusieji vėliau turėjo stovėti užpakalyj, ištolo tėmydami, kas bus toliaus. Arčiausia prieangio matyti buvo aukštos rabinų kepurės.

— Pilote! — šaukė jie — jei nori buti mųsų vietininku, pasirodyk mums, išeik!

Tulas iniršęs žmogus prasiskverbė pirmyn ir garsiai sušuko:

—Izraelius čia nieko nereiškia, ant šių šventų vietų laiko mus už šunis!

— Ar nežada išeiti?

— Ne, jau tris kartus atsisakė!

— Ką pradės rabinai?

— Gal padarys, kaip Cezarijoj — stovės, pakol jų neišklausys.

— Ar-gi išdrįs pajudinti iždą? — paklausė vienas ir Galiliečių.

— Kodėl ne? Ar-gi Rymionis nesutepė švenčiausią vietą? Ar-gi yra kas norints švento Rymionui?

Perėjo valanda, Pilotas nepasirodė ir nedavė jokio atsakymo; rabinai ir minia laukė ilgiau. Atėjo vidudienis, o podraug ir lietus; vienok padėjimas neatsimainė; minia kas valanda didinosi ir kaskart stojosi baisesnė. Šukavimai skambėjo iš visų pusių:

— Išeik! išeik!

Tie žodžiai gaudė vis baisiau; prie jų pridurta vis biauresni pravardžiavimai. Ben-Huras laikė savo draugus kruvoje ir tikėjosi, kad Rymionis nusileis ir neužilgo reikalas bus užbaigtas. Klydo, nes Pilotas norėjo, kad žmonės suteiktų jam progą pasiųsti ant jų karumenę.

Pagalios pasirodė išrišimas. Tarp žmonių pasigirdo kliksmas, šukavimai, keiksmai, žodžiu, baisus sumišimas. Nublankę rabinai dairėsi aplinkui. Susigrudę žmonės stumėsi pirmyn; esanti viduryje stengėsi išsiskverbti iš ten, bet negalėjo. Tukstantis balsų klausė kartu, kas darosi? Bet nieks negirdėjo atsakymo.

Ben-Huras nesusimaišė.

— Ar negali matyti, kas ten pasidarė? — paklausė vieno draugų.

— Ne.

— Palauk, pakylėsiu tave.

Tai kalbėdamas pagriebė žmogų ir pakėlė viršun.

— Kas ten?

— Matau — tarė pakeltas — keli žydiškai apsirengę žmonės botagais kapoja žmones.

— Kas tai per vieni?

— Persirengę Rymionįs! Tikrai Rymionįs! O taip švytruoja botagais, kaip spragilais! O, jau parmušė vieną rabiną. Vargšas senukas! Neaplenkia tie šunes nei vieno!

Ben-Huras paleido žmogų ant žemės.

— Vyrai Galilejos! Tai Piloto kilpos. Jaigu klausysite manęs, atsikratysime tų šventikų.

Drąsųs tie vyrai sušuko visi kaip vienas:

— Gerai! gerai! Klausome!

Rymionįs muša žydus.

— Grįžkime prie vartų ir stokime po medžiais, o pasirodįs, kad nors anie susodyti priešais teisę, tiks mums. Einame! — kalbino Ben-Huras.

Skubiai nubėgo prie medžių ir nulaužė jų šakas; mažesnius išrovė su šaknimis. Taip apsiginklavę, puolėsi į kovą. Minia bėgančių nuo botagų smugių skubinosi prie vartų; girdėjosi riksmas, dejavimas, keiksmas.

— Ant muro! — sušuko Ben-Huras. — Šokite ant muro! Leiskite žmonėms išeiti!

Užlipę ant muro jie pamažu artinosi prie prieangio.

— Laikykitės kruvoj! Paskui mane!

Pripažino Ben-Hurą vadu ir klausė jo. Vejanti minią Rymionįs nusistebėjo, pamatę burį apsiginklavusių lazdomis vyrų. Susitikus jiems kilo smarki muštynė. Ben-Huras mušėsi labai narsiai. Jo drąsą padrąsino ir kitus jo draugus; neužilgo Rymionįs subėgo į prieangį. Įsikarščiavę Galiliečiai norėjo pultis ant prieangio, bet juos sulaikė vadas.

— Stokite! — sušuko. — Šimtininkas stovi tenais su sargyba; apsiginklavę kardais ir šalmais, išeitų tuščia kova. Atlikome savo užduotį, dabar atsitraukime, pakol kelias pasitraukti dar atviras.

Paklausę jo grįžo atgal, bet pamažu, nes trukdė juos gulinti ant žemės jų vientaučiai; vieni dejavo, kiti meldė pagalbos, kitiems mirtis amžinai uždarė lupas. Bet gulinti ne visi buvo žydai ir tas buvo suraminimu pergalėtojams.

Šimtininkas keikė juos biauriais žodžiais, vienok Ben-Huras juokėsi ir atsakė jam savo kalboje:

— Jaigu męs esame žydiškais šunimis, tai jųs rymiškais šakalais. Palaukite čia mųs, tuojaus sugrįšime!

Nudžiugę Galiliečiai ėjo paskui jį juokdamiesi.

Už vartų pamatę minią taip skaitlingą, kokios nematė net nei Antiochijos cirke.

Namų stogai, gatvės, kalvos buvo užklota žmonėmis, laukiančiais tų, kurie dar ligšiol nesugrįžo, o gal... ir negrįš. Oras skambėjo nuo šauksmų ir keiksmų.

Galiliečių burys išėjo per vartus be jokios kliutiės, bet vostik išėjo, pasirodė iš prieangio pirmiaus iškeiktas šimtininkas, šaukdamas į Ben-Hurą:

— Tu, drąsuoli! Sakyk, ar esi žydas, ar Rymionis?

Ben-Huras atsakė:

— Esu Judo sunus ir gimiau šiame mieste. Ko nuo manęs nori?

— Pasilik čia ir ginkis!

— Dvikovon?

— Kaip nori!

Ben-Huras paniekinančiai nusijuokė:

— O drąsus Rymionie! Vertas sunaus Rymo Joviso! Neturiu ginklo!

— Duosiu tau savo — atsakė šimtininkas, — o pats paimsiu vieno kareivių.

Arčiau stovintieji girdėjo tai ir tylėjo, o Ben-Hurui skverbėsi galvon visokios mintįs. Tikką Antiochijos cirke pergalėjo Rymionį akyveizdoje puikaus miesto ir visų Rytų; ar-gi butų jam leista pergalė ir čia akįse visos Jeruzolimos gyventojų? Kokia tai butų jam garbė! Kokia nauda ateinančiam karaliui! Mintis ta pagundė jį, priėjo prie šimtininko ir tarė:

— Padarysiu pagal tavo norą, duok kardą ir šalmą.

— Kaupokas ir šarvai? — užklausė Rymionis.

— Pasilik juos sau. Nereikalauju jų.

Ginklą tuojaus padavė, o neužilgo ir šimtininkas buvo pasirengęs.

Stovinti tarp vartų kareiviai nesijudino, žingeidžiai jie laukė kovos.

Iš minios-gi pasigirdo klausimai:

— Kas tai per vienas?

Niekas ant to neatsakė, nes niekas nepažinojo jo. Kovoje Rymionįs turėjo tris geras ypatybes: paklusnumą, sustatymą legijonų ir mokėjimą vartoti trumpą kardą. Kovoje niekad nesipuolė staiga; nuo pradžios lig galo ėjo pirmyn; pirmyn ėjo pamaži, traukėsi taip-gi pamaži. Ben-Huras tą viską žinojo. Kad reikėjo pradėti, tarė:

— Pasakiau, jog esu Judo sunus; bet nesakiau, kad mokinausi pas mokintoją gladijatorą. Ginkis!

Tai tarę stojo užkabinančiai; valandą abudu

žiurėjo viens į antrą pro šalmą, paskui Rymionis žengtelėjo ir pamėgino kirsti iš apačių. Žydas nusijuokė. Paskui taikė į galvą; žydas pakreipė į kairę, o norints kirtis buvo greitas, jis dar greičiau atšoko. Dabar po iškelta priešo ranka Ben-Huras pakišo šalmą, pakeldamas jį, kol ranka su kardu nebuvo iškelta aukštyn — dar žingsnį pirmyn kairėn, o visas Rymionies dešinis šonas atsidengė. Blykstelėjo kardas... ir šimtininkas sukrito ant žemės. Ben-Huras pergalėjo. Uždėjęs koją ant nugalėto pečių, pakėlė šalmą viršum galvos, kaip tai darydavo gladijatoriai, ir nusilenkė prieš kareivius tarp vartų.

Susirinkusi minia negalėjo susilaikyti nuo nusistebėjimo ir džiaugsmo. Ant tolimiausių namų, net anapus Ksisto, kur tik daėjo žodis, plevesuota skaromis. Galiliečiai butų nunešę Ben-Hurą ant rankų, kad butų davęsis.

Pirm atsitolinimo priėjo prie sargybos vado, tardamas:

— Tavo draugas žuvo kaipo kareivis! Palieku jo lavoną, imu su savim kardą ir šalmą, nes tai man priguli.

Taręs tai atsitraukė, o atsitolinęs nuo kareivių, tarė savo draugams:

— Broliai, gerai atlikote savo užduotį. Turime atsiskirti, nes neužilgo pradės mus vytis Rymionįs. Vakare susitiksime Betanijoj prie viešnamio. Turiu jums apsakyti daug svarbių Izraeliaus žmonėms dalykų.

— Kas-gi esi? — klausė.

— Sunus Judo — atsakė trumpai.

Žingeidi minia apsupo Ben-Hurą ir jo draugus, o Ben-Huras užklausė:

— Ar turiu laukti Betanijoj?

— Ateisime!

— Dėl ženklo atneškite man šitą kardą ir šalmą, kad pažinčiau jumis.

Taręs tai įsimaišė į minią ir dingo iš akių.

Paliepus Pilotui surinkta nuo kiemo sužeistieji ir mirusieji. Didelė gailestis apėmė žydus; vienatiniu suraminimu buvo darbas nežinomo vyro. Ieškota jo visur, o silpstanti žmonių dvasia atsigavo tuomi labiau, kad tuojaus ant Dovido sostinės gatvių, šventinyčios kiemo išnaujo pasklido stebuklingi pasakojimai apie Machabejus ir Judo karžygius. Tukstančiai pribuvusių ant iškilmės gaivino dvasią, tukstančiai šnabždėjo:

— Pamažu, pamažu, broliai, o Izraelius atgaus savo teises. Bukime kantrųs ir pasitikėkime ant Viešpačio!

Tokiu budu Ben-Huras atsižymėjo Galilejoj, skindamas kelią didesniems darbams tarnystoje ateinančio karaliaus. Ant kiek tą atsiekė, pamatysime toliaus.

XXXIII.

Pagal sutarimą, Galilejos vyrai susirinko į Betanijos viešnamį, iš kur Ben-Huras su savo draugais nusidavė į Galileją, kur jau žinota apie darbus Jeruzolimoje. Dar žiemą surinko ir išmokino pagal Rymionų budą tris legijonus. Butų galėjęs surinkti daug daugiaus vyrų, nes žmonių dvasia buvo pakilus, bet, surinkdamas perdideles žmonių minias, bijojosi atkreipti ant to akis Rymo ir Erodo. Užsiganėdino tuomi kartu tais trimis legijonais, stengdamasis juos kuogeriausia išlavinti. Dėl to mierio sušaukė jų vyresniuosius į aprubį Tranchonitis ir ten pats mokino juos vartoti ginklus: durtuvus, kardus, o taip-gi judėjimų, reikalingų sutvarkinime legijonų. Taip išlavintus kareivius vadas išsiuntinėjo po visą šalį mokinti kitus.

Netrukus Galileja pamėgo kareivišką amatą. Kas gali apsakyti, kiek kantrybės ir gabumų sukėlė Ben-Huras. Kas apkainuos jo gabumus ir pasišventimą! O vienok be tų gabumų niekas negali nuveikti didelių darbų.

Niekas taip-gi negalėjo susilyginti su jaunu va-

du, nei darbe, nei išsižadėjime savęs. Nesumažįs jo užsitarnavimo, jei primįsime paramą Simonideso, pristatančio, tai pinigus, tai ginklus, nekalbant jau apie Ilderimą, kuris saugiai sergėjo parubežį ir pristatė maistą... Prie taip smarkių vadovų netruko drąsos ir pavaldiniams.

Galileja buvo padalyta tarp keturių giminių: Azer, Zabulon, Izahar ir Neftal. Žydas, gimęs netoli šventinyčios, niekino savo vientaučius iš tolimesnių apielinkių, o net ir Talmudas sako: "Galilietis myli garbę, žydas pinigus".

Galilejos gyventojai ant tiek neapkentė Rymionų, ant kiek mylėjo savo tėvynę; neįstabu tat, kad visados pirmutiniai pakeldavo sukylimo vėliavą, o paskutiniai ją nuleisdavo. Šimtas penkiasdešimt Galilejos jaunuomenės žuvo paskutiniame kare su Rymu. Tikėjime buvo liuosi, laisvai mananti; nevengdami susinešimų su stabmeldžiais, neužmiršo ir Maižio prisakymų ir skaitlingai rinkosi į Jeruzolimą ant iškilmingų švenčių. Tada išskleisdavo šėtras ir degindavo laužus ant kalvų, panašiai karumenės gulykloms. Gyrėsi dailiais miestais, kaip Seforis ir Tiberias, kuriuos Erodas įrengė pagal Rymionų budą, kame Galilejos gyventojai noriai jam pagelbėjo. Su kitais gyveno santaikoje, skaitydami kitus lygiais sau. Toje šalyje netruko taip-gi didžių žmonių ir pranašų, kurie prisidėjo prie pakėlimo hebrejų tautos garbės, kaip giesmininkas "Giesmės ant giesmių" ir "pranašas Hozeas". Lengva tat suprasti, kokį įspudį padarė ant tos drąsios, išdidžios tautos žinia apie naują karalių. Užteko jiems žinoti, kad ateis pergalėti ir sugriauti Rymą, kad eiti po Ben-Huro vėliava; o kas tada, kad dasižinojo, jog ateis valdyti pasaulį ir bus galingesnis už cezarą, išmintingesnis už Saliamoną, o jo viešpatavimas bus amžinas. Ant tokio pašaukimo visi skubinosi, atsiduodami tam reikalui su kunu ir dvasia. Kad klausė Ben-Huro, iškur jisai tą žino, jisai rėmėsi ant pranašų ir pasakojo apie

Baltazarą, kuris Antiochijoje laukia Messijaus. Užteko to karštoms širdims, kurioms senas padavimas apie Mesijų taipogi buvo žinomas ir brangus, kaip Vardas Viešpačio. Sielos jų drebėjo nuo švento džiaugsmo, pamislijus, kad jų viltis neužilgo išsipildįs, nes štai karalius netiktai turi ateiti, bet yra jau netoli.

Taip perėjo žiema ir atėjo pavasaris. Tą laiką vadas perleido tarp sunkaus darbo ir drąsiai galėjo tarti: — Tegul ateina karalius, išties užteks, kad pasakys, kada nori užimti sostą, užtenka mums kardų kad jį jam suteikti.

Visą tą laiką jisai buvo žinomas tiktai, kaipo Judo sunus.

Tulą vakarą Ben-Huras su keliais Galiliečiais sėdėjo Tranchonitise prie urvo, kuriame gyveno.

Iš tyro atjojo Arabas pasiuntinys ir padavė jam laišką. Išskleidęs lakštą skaitė:

"Jeruzolima IV Nisan.

Kilo pranašas, kurį vadina Elias. Ilgus metus buvo tyruose ir, štai mųsų akise stojo pranašu, nes liudija už jį jojo kalba. Pranašauja atėjimą didesnio už save, Kuris pasirodys neužilgo, o jisai Jo laukia prie rytinių Jordano krantų. Mačiau ir girdėjau jį kalbant. Tas, Kurio tikisi, ar nėra tik karalium, kurio lauki? Pribuk ir nuspręsk.

Visa Jeruzolima skubinasi prie pranašo, o kad dirstelsi į minias, tai vieta, kurioje jos yra, pasirodys tau kaipo Alyvų kalnas per Velykas.

Malluch".

Ben-Huro veidas nušvito iš džiaugsmo.

— Draugai! Šitai žinia, kurios taip ilgai laukėme; šitai pasirodė karaliaus pasiuntinys ir skelbia apie jį.

Perskaitė jiems laišką, o visų širdis prisipildė džiaugsmu.

— Bukite pasirengę! — pridurė. — Rytoj ryte eikite namo; kaip tik ten pribusite, įsakykite jųs pavaldiniams buti pasirengusiais. Aš eisiu pažiurėti ar karalius yra jau arti, ir pranešiu jums.

Nuėjo į urvą, parašė laišką pas Ilderimą ir Simonidesą, aprašydamas jiems, ką patyrė savo kelionėje į Jeruzolimą. Laiškus įdavė pasiuntiniams, o užstojus nakčiai ir sužibus žvaigždėms, kurios rodė kelią, sėdo ant arklio ir su vienu Arabu išjojo Jordano linkon keliu tarp Damaško ir Babbat Amono.

Arabas žinojo kelią, Aldebaranas buvo greitas, tat pusiaunaktyj buvo jau toli ir skubinosi į pietus.

Ben-Huras norėjo prieš dieną pasukti kur iš kelio dėl atsilsio; tuomtarpu auštant da buvo tyre ir turėjo keliauti toliaus. Arabas ramino jį, kad neužilgo prijos klonį, uždengtą uolomis, su šaltiniu, medžiais ir ganykla arkliams.

Jojo apmislydamas tuos stebuklingus atsitikimus, kurie neužilgo turėjo pasirodyti tikrais, apie atmainas, kokios turėjo įvykti tarp žmonių ir tautų. Tuomtarpu saugus Arabas pranešė jam, kad nepertoli paskui juos kažinkas joja. Aplinkui juos buvo smiltimis užtiestas tyras, niekur jokio krumelio nei žolyno. Tolumoje po kairei buvo matyti ilgas kalnų retėžis. Niekas tat negalėjo pasislėpti nuo mųsų keleivių.

— Tai kupris — tarė Arabas.

— Ar yra jų daugiau? — užklausė Ben-Huras.

— Ne, tiktai vienas kupris ir vienas žmogus raitas — turbut vadas.

Neužilgo ir Ben-Huras pamatė baltą kuprį, ir tas priminė jam puikų gyvulį, kuris atnešė Baltazarą ir Irą į Dafnos gojų.

Juk sunku surasti kitą tokį gyvulį. Mintis atkreipė ant dailios Egiptietės ir, povaliai jodamas, pamatė uždangą ant kuprio, o po ana du asmeniu.

Jaigu tai Baltazaras ir Iras, kas jam išpuola daryti? Ar duot save pažinti? Ne, tai negalima, juk

čia tyras, o jie vieni. Taip bemislydamas jojo ištyko ir neužilgo kupris prisiartino, skambindamas skambučiais. Ben-Huras pažino tą puikią šėtrą, kuriai nesenai prisistebėjo prie Kastalijos šulinio. Viskas buvo lengva atsiminti, nes štai yra ir Etiopietis, Egiptietės tarnas; pakėlęs akis, pamatė Irą, žiurinčią į jį su nuosteba.

— Palaiminimas tikrojo Dievo tegul buna su tavimi! — drebančiu balsu tarė Baltazaras.

— Viešpaties ramybė tebuna su tavim ir tavaisiais! — atsakė Ben-Huras.

— Metai apsilpnino mano akis — tarė Baltazaras — bet pažįstu tave, Huro sunau, kaipo svečią Ilderimo Gerojo šėtroje.

— O tu, Baltazaras, išmintingas Egiptietis, kurio apsakymai apie šventus daiktus turi susirišimą su dabartine mano kelione. Pasakykie, kas čia tave atveda?

— Kas su Dievu, niekad nėra apleistu, nes Dievas yra visur — atsakė Baltazaras. — Atsakydamas ant tavo klausimo pridursiu, kad paskui mus eina karavanas, traukiantis ant Jeruzolimos į Aleksandriją, į kur ir aš einu. Pristojau prie to karavano, bet nusibodus su jais taip pamažu keliauti, nes juos veda Rymionų kohorta, anksčiau pakilome ir leidomės vieni. Užpuolikų nesibijome, nes turime Ilderimo ženklą, o Dievo globa saugoja nuo laukinių žvėrių.

Ben-Huras linktelėjo galvą ir tarė:

— Ilderimo ženklas saugoja tave tyruose, o kaip smarkus turi buti levas, kuris pavytų šitą kuprių karalių.

Tai kalbėdamas glostė gyvulio kaklą.

— Juk — tarė malonum balsu Iras — juk ir jam butų geriaus užbaigti gavėjimą; juk ir karaliai buna alkani. Jaigu, jaunikaitis, esi Ben-Huras, kurį mini mano tėvas, o dėkingai atmenu, tai parodyk mums kelią prie šaltinio, kur galėtum suvalgyti pusryčius.

Ben-Huras greitai atsakė:

— Kenčiu podraug su tavim, daili Egiptiete. Dar valandėlė kantrybės, o busime prie šaltinio, prie kurio galėsi atsilsėti; rasi ten taippat gerą gėrymą, kaip prie Kastalijos šaltinio, o dabar skubinkimės.

Ben-Huras su savo Arabu jojo pirma.

Neužilgo prijojo jie prie revo, kuriuomi vadas nuvedė juos žemyn. Revo dugnas buvo drėgnas nuo nesenai buvusio lietaus, o sienos išpradžių labai stačios; toliaus revas ėjo platyn, o nuo stačių jo sienų puolė smarkųs upeliukai. Pagalios, perėję revą, keleiviai atsirado puikioje lygumoje, tuomi puikesnėj tiems, kurie tikką gelsvas tyro smiltis praėjo. Jiems ta žaliuojanti lyguma išrodė rojum. Baltos upeliukų sriovės darė šviežiai žaliuojančias salas. Šiame Jordano klonyje augo keli olendrai, puošianti jį savo žiedais. Vienatinė palma viešpatavo ant visų žolynų. Uuolų papėdės apaugę laukinėmis vynuogėmis, viduryje augo morvos medis, uždengiantis šaltinį. Prie šaltinio atvedė vadas keleivius, napaisydamas cypimo kurapkų ir mažesnių paukščių, kurie lėkė nuo jų.

Vanduo veržėsi iš plyšio uoloje; vienok tas įtrukimas buvo padidintas kieno — tai ranka, gal ta pačia, kuri viršui ant uolos iškalė hebraiškomis raidėmis žodį "Dievas". Vanduo ošdamas plaukė per apaugusius samanomis akmenis, žemiau darydamas nedidelę soželką, tyrą, kaip krištolas. Iš tos soželkaitės tekėjo upelis, kuris gaivino žolynus ir medžius, kol neįsigėrė į sausas artimo tyro smiltis. Apie soželkaitę matomi buvo keli numinti takeliai, o toliaus visą plotą dengė stambi žolė, kurią taip senai žadėjo vadas. Arkliai paleista ganytis. Etiopietis pagelbėjo Baltazarui nusėsti nuo kuprio, o senis, atsisukęs į rytus, sudėjo rankas ir meldėsi.

— Atneškie puoduką — tarė nekantriai Iras Etiopiečiui.

Vergas tuojaus atnešė krištolinį puoduką, o mergina atsisuko į Ben-Hurą:

— Patarnausiu tau.

Pati pasėmė vandens ir padavė Ben-Hurui.

Nuėjo drauge prie šaltinio, o kad jaunikaitis norėjo pasemti jai vandens, nedaleido to, bet pati pasėme ir padavė Ben-Hurui.

— Negersiu — atsakė užkaitęs. Pirm nei galėjo ką daugiaus ištarti, priėjo Baltazaras.

— Daug esame tau skolingi, Huro sunau, — tarė pavartauniai. — Šis klonis puikus; žolė, medžiai, pavėsis kviečia ant atsilsio, o šaltinis blizga, nei judomas deimantas, garbindamas Dievo milaširdystę. Nepaliksiu vientik su padėka; eikš, atsisėsk su mumis ir paragauk mųsų duonos.

— Daleiskie patarnauti tau — tarė Ben-Huras, prisemdamas puoduką ir paduodamas Baltazarui, kuris pakėlė akis su padėka.

Vergas atnešė rankšluosčius. Nusimazgoję rankas, susėdo pagal Rytų budą toje pat šėtroje, kurioje seniau sėdėjo trįs mokslinčiai tyruose. Drutinosi skaniais Baltazaro valgiais.

Šėtrą išskleidė prie medžio šalia putojančio upeluko; aplinkui buvo tyla, lapai nejudėjo, raudoni kelmai riogsojo nesijudindami. Tiktai kartais suduzgo bitė, arba sučirškė kurapka, ieškodama savo mažyčių. Pavartauna klonio tyla, oro tyrumas, apielinkės gražybė užėmė senelio mintis; jo balsas, judėjimas ir apsiėjimas buvo malonųs; kiek kartų atkreipė akis ant kalbančio su Iras jaunikaičio, matyt buvo jose pasigailėjimo šešėlis.

— Kad sutikova tave, Huro sunau — tarė baigiant valgį, — tavo burna buvo atkreipta į Jeruzolimą. Ar galim paklausti, ar ne ten veda tave kelias?

— Taip, mano kelionės mieriu yra šventas miestas.

— Turiu saugoti savo jėgas, ir dėlto klausiu, ar nėra kito, trumpesnio kelio, kaip ant Rabbat Amon?

— Yra trumpesnis, per Gerasą ant Rabbat Gilead, bet blogesnis; vienok, kaslink manęs, tai pasiskyriau jį.

— Esu nekantrus — tarė Baltazaras — nes nuo nekurio laiko nuolat sapnuoju vieną sapną. Kokis —

tai balsas šaukia mane: "Skubink, kelkis! Tas, Kurio nuo taip senai lauki, yra jau netoli!"

— Mintiji, tėve, apie Tą, Kuris gimė žydų karalius? — klausė jaunikaitis, su nuosteba, žiurėdamas į Baltazarą.

— Taip.

— Ar nieko apie Jį negirdėjai?

— Nieko, apart balso per sapną.

— Tuomtarpu yra žinios, kurios suramįs tave, kaip suramino mane.

Tai sakydamas Ben-Huras padavė Mallucho laišką, o Egiptietis paėmė jį drebančia ranka. Beskaitant jisai susijaudino, gįslos ant kaklo paraudo. Pabaigęs pakėlė akis į dangų ir meldėsi, nieko neklausdamas ir neabejodamas.

— Kokiu malonum esi dėl manęs, o Viešpate! — kalbėjo. — Daleisk, kad dar kartą pamatyčiau Išganytoją, atiduočiau Jam garbę, o paskui Tavo tarnas už snus ramybėje.

Žodžiai, pasielgimas, iškilminga išvaizda meldžiančiosi, padarė ant Ben-Huro didelį įspudį. Niekad nejautė Dievo taip artimu; buvo valanda, kad jautė Jį čia jau. Pasirodė jam draugu, kurio užtenka tik paprašyti, kad išklausytų; tėvu, lygiai mylinčiu savo vaikus — tėvu kaip žydų, taip ir stabmeldžių, tėvu, kuris išklauso prašymo visų žmonių. Mintis, kad tas Dievas atsiunčia žmonėms Išgelbėtoją vietoje karaliaus, pasirodė dabar jaunikaičiui kitoje, visai naujoje šviesoje, taip aiškiai, kad rodosi pradėjo suprasti reiškimą ne vientik pasiuntinystės, bet ir mierį Dievo. Negalėjo tat susilaikyti nepaklausęs:

— Ar ir dabar, kada karalius jau yra, vis misliji, kad Jis yra greičiau Išganytojas, nei karalius?

Baltazaras pavartauniai pažiurėjo į jį ir tarė:

— Ko manęs klausi? Dvasios, kuri buvo žvaigždė ir kadaisia mane vedė, nemačiau nuo tos dienos, kad sutikau tave Ilderimo šėtroje; taigi, nei jos ma-

čiau, nei girdėjau. Vienok tikiu, kad girdėtas sapne balsas paeina nuo Jo, kitokio apreiškimo neturiu!

— Daleisk priminti tau aną ginčą, kuris kilo tarp mudviejų — atsišaukė su pagodone Ben-Huras. — Tuomet tvirtinai, kad bus karaliumi, bet ne tokiu, kaip cezaris; taipogi tikėjai, kad Jo valdžia bus labiau dvasiška, nei svietiška.

— Yra, kaip sakai — atsakė Egiptietis — ir šiandie tikiu taippat. Yra skirtumas mudviejų pažiurose; tu lauki karaliaus pagal žmonių supratimą, aš sielų karaliaus.

Susilaikė nei žmogus, kuris negana aiškiai, negana suprantamai išreiškė savo mintį.

— Daleiskie, Huro sunau, išaiškinti tau mano tikėjimą, o gal lengviau suprasi, kuomi yra ta Esybė, tas Uždėtojas karalystės, kurio trokštu ir laukiu, taip mane užima. Perstatau sau, kad toji karalystė bus tobuliausiu veikalu, aukštesniu už visas žemiškas ir ciesoriškas karalystes ir valdžias.

Kada kilo supratimas apie dušią, negaliu tau pasakyti, greičiausia išsinešė tai pirmi mųsų tėvai iš ano daržo, kuris buvo pirmutiniu jų gyvenimu. Taipgi visi žinome, kad tas supratimas neikados visiškai nesudilo. Buvo tautos, kurios jį pametė; buvo dėjų laikai, kuriuose geso, silpo; buvo kitokie, kuriuose jį apsiautė tamsa ir miglos. Tada Viešpats, Savo begalinėje gerybėje, atsiuntinėjo mums nepaprastus žmones, kad jie atgaivintų mųsų tikėjimą ir viltį.

Dėlko kiekvienas žmogus turi sielą? Prisižiurėk, Huro sunau,, ir apsvarstyk apie neatbutiną sielos reikalingumą. Neikados nebuvo laiko, kuriame žmonės butų misliję, kad užtenka atsigulti, numirti ir jau nebuti amžinai; kas da svarbiau, žmonės neikados nenorėjo tokios pabaigos savo gyvenimo. Toliaus, nebuvo nekad žmogaus, kuris nesvajotų, nežadėtų sau kokionors geresnio likimo. Paminklai visų tautų protestuoja prieš mirties niekybę; stovylos, parašai, dėjos, žo-

džiu — viskas. Galingiausis Egipto karalių paliepė iš uolos nutašyti panašią sau stovylą; kasdien su saviškiais ėjo pažiurėti, kaip einasi darbas. Pagalios užbaigta ji, o jokis paminklas, padarytas žmogaus ranka, nebuvo taip kietas, didelis ir sunkus sunaikinti. Kas daugiau, milžiniška toji stovyla buvo panaši į karalių. Ar-gi negalima daleisti, kad tas galingas valdovas galėjo tarti: "Tegul ateina mirtis! nes, užtiesą, ir po mirties gyvensiu!" — Noras išsipildė, o paminklas stovi ir šiandie, kaip anuomet.

O kokis tai po mirties gyvenimas, kurį sau pažadėjo? Tai tik žmonių atmintis! Garbė, taip mainantasi, kaip mėnulio šviesa, kuri apšviečia tą paminklą; istorija, iškalta ant akmens ir daugiau nieko. O su karaliumi... kas dėjosi su karaliumi? Karališkuose kapuose randasi išbalzamuotas lavonas, kurs kadaisia buvo jo kunu. Nėra tai paveikslas taip dailus, kaip tas, ką stovi ant tyro. Bet-gi kur, Huro sunau, yra karalius? Du tukstančiu metų atgal gyveno taip kaip tu ir aš. Ar-gi paskutinis jo atsidusėjimas buvo užbaigimas visko?

Kad galėčiau ant to klausimo atsakyti patvirtinančiai, įžeisčiau Dievą. Tikiu tat į gyvenimą po mirties, kaipo tolimesnį tęsimąsi gyvenimo ant žemės, į gyvenimą tikrą, o ne tiktai žmonių atmintyje; žodžiu, pradžioje gauname nemirtiną sielą.

Bet dabar atidėkime tą į šalį, o apsvarstykime, kokiu tai saldum suraminimu yra mintis apie sielos nemirtinumą tam, kuris atsisveikina šią žemę. Su taja mintim, kur yra mirties baimė? Juk permainysime blogesnį ant geresnio; palaidojimas-gi, tai sėkla, iš kurios išaugs naujas gyvenimas. Žiurėk į mane, amžis apsilpnino jėgas, esu nualsintas, senas, suvargęs. Žiurėk į raukšlėtą veidą, paklausyk girgždančio balso, kiek man laimės tame prižadėjime, kad atsidarius kapui, uždengti sunaikintą mano sielos apvalkalą, atsidarys durys nau-

jo pasaulio, kuris yra Dievo rumais, atsidarys plačiai, kad priimti mane, mano paliuosuotą nemirtiną sielą!

Kodėl negaliu apsakyti džiaugsmo mano sielos, kuri iš laikinio gyvenimo pereis į amžinąstį! Nesakyk man, kad nesuprantu tos amžinasties, nes tiek žinau, ir to man užtenka, kad turėti sielą, tai dalyvauti Dievo tobulybėje, tai liktis tobula esybe, kuri niekad nepapildįs nieko nedoro, dulkės žemiškos dėmės nelytės jos, ji yra lengvesnė už orą, skaistesnė už šviesą; o jos gyvybė — tyrumas.

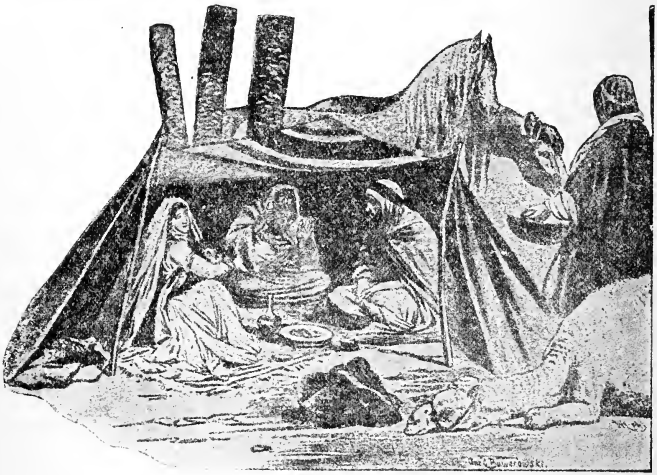

Baltazaras pasakojasi su Ben-Huru.

Dėlko-gi, žinodamas tiek, Huro sunau, turiu pats su savim, arba su tavim ginčytis apie jos išvaizdą, jos gyvenimą, ar valgo ir geria, ar turi sparnus, kuomi apsirengia? Užtiesą, kam to reikia? kam verčiau netikėti Dievui? Visa šio pasaulio daila paeina iš Jo rankų, liudydama apie Jo paties tobulybę. Jisai yra Sutvertojum visko, Jisai rėdo leliją, nudažo rožę, suvilgo gėles rasa, Jo darbu yra tvarka gamtoje, nes Jisai ją sutvėrė. Žodžiu, Jisai sutvėrė mųsų gyvenimą ir davė

nekurias išlygas, kurios man yra pakaktinu pradotku ateities, kurios laukiu su kudikišku užsitikėjimu; Jam pavedu savo sielą ir jos gyvybę po mirties, nes Jisai mane myli.

Čia garbingas senelis nutilo, gerdamas Ben-Huro paduotą vandenį, o ranka jo, kurioje laikė puoduką, drebėjo; Iras ir jaunikaitis sąjautė jam tylėdamu. Šviesa pradėjo dirbti Izraelio omenyje, pradėjo geriau suprasti, kad dvasiška karalystė žmonijai yra svarbesnė, nei žemiška, o atsiuntimas Išgelbėtojo yra šimtą kartų vertesnė dovana, nei atsiuntimas ant žemės galingiausio karaliaus.

— Galėčiau dar tavęs užklausti — kalbėjo jisai toliaus, — ar-gi taip trumpas ir pilnas nesmagumų gyvenimas, yra geresnis už tobulą ir amžiną sielos gyvenimą? Užduokie sau tą klausimą ir apmislyk, kuris jų geresnis, norint abudu liudnu, ar gyvenimas, kuris tęsiasi valandą, ar kuris tęsiasi metus? Žengdamas toliau, pamislyk: kuomi yra septynios ar aštuoniosdešimt metų, palyginus su amžinastim?

Taip bemislydamas suprasi faktą, apie kurį noriu kalbėti, ir kuris man išrodo liudniausiu. Faktu tuomi yra žmonijos užmiršimas apie sielos gyvybę. Kurnekur patiksi filozofą, kuris kalbės apie sielą ir paduos nusprendimą, kurs, neturėdamas nieko bendro su tikėjimu, nepripažįs sielos, kaipo atskiros nuo kuno esybės, o tokiu budu jisai pats ir jo pasekėjai pasiliks tamsybėje.

Kiekvienas gyvas sutvėrimas turi išlavintą pagal jo reikalavimą manymą; ar svarstei kada, jog tik vienas žmogus gali mislyti apie ateitį? Tikiu, kad Dievas, duodamas mums tą tobulybę, norėjo parodyti, jog mes esame sutverti geresniam gyvenimui, ir dėlto tai viltis yra didžiausiu reikalingumu mųsų gyvenimo, musų prigimties. O vienok, ant nelaimės, kaip žemai nupuolė žmonija! Gyvena diena nuo dienos, lyg dabartybė butų viskuom, ir kalba: "nėra gyvybės po mirties; paga-

lios nors ir butų, kadangi nieko apie tai nežinome, kam tat rupintis?" Dėlko, kad užpuola ant jų mirtis, šaukdama: "eikš!" neįgis amžinos linksmybės dėl savo nedorumo? Vargas jiems, nes paskutine žmogaus laime yra amžinas gyvenimas su Dievu. Ah! dėlko, Huro sunau, turiu tai kalbėti! Dėlko žmonės, atsidavę žemiškam gyvenimui, užmiršta dangišką, ir nori liktis panašiais gyvuliams? Antgalo, pasakysiu dar, o gal suprasi, ką ženklina buti išganytu; pasakysiu su persitikrinimu, kad nemainyčiau vienos valandos amžino gyvenimo ant tukstančio metų žemiškojo.

Kalbėdamas tai Egiptietis, rodosi užmiršo savo klausytojus ir atsiskyrė su viskuom, kas yra žemiška.

Gyvenimas ant žemės turi savo uždavinius — truputį atsikvėpęs kalbėjo toliaus — ir yra žmonės, kurie leidžia savo gyvenimo dienas jų išrišimui — kuomi jie yra sulyginus su vėlesniais uždaviniais? Kas gali lygintis su pažinimu Dievo? Neužilgo man nebus paslapčių! Abejingiausios ir baisiausios bus prašalintos! Galybė, prieš kurią drebame, tuščios vietos, pripildytos tamsybe ir niekybe, iš kurių susideda pasaulis, perstos buti baisi. Visos bedugnės bus atviros, pripildys jas Dievo žinia, pamatysiu Dievo garbę, paragausiu visų smagumų ir atgysiu savo butybėje. Kaip greit ateis valanda, Viešpats tars: "Eikš į mano tarnystą ant visados!" Išsipildys mano troškimai; visos svajonės, šio gyvenimo smaguriai neatstos nei tiek, ką žvangėjimas mažų skambalėlių.

Čia Baltazaras nutilo ir lyg užmiršo apie viską.

— Atleisk, Huro sunau — kalbėjo toliaus, nulenkdamas galvą — atleisk, kad taip ilgai kalbėjau. Norėjau tave pažadinti, kad mislytum apie sielos gyvenimą, apie to gyvenimo sąlygas, jo gražybę ir vertę. Linksmybė, einanti drauge su tokiomis mintimis, perėmė mane ir panorėjau, norints neiškalbingai, atidengti priežastį savo tikėjimo. Dėlko negaliu aiškiaus tą parodyti?

Taip, Huro sunau, ieškokie pats teisybės, apsvarstyk pirma tobulybę butybės, kuri mums parengta po mirties; apsvarstyk jausmus ir pasiryžimus kuriuos, sukels tavo širdyje toji mintis. Apsvarstyk tai, nes tas bus drebėjimas tavo paties sielos, stengiančiosi atvesti tave ant teisingo kelio. Atmink, kad gyvenimas po mirties dėlto yra taip tamsus, kad išteisinti vardą, kurį mes jam duodame, vadindami nustojimu šviesybės. Taip, ieškok tos šviesybės, o kad surasi ją, džiaugkis, Huro sunau, džiaugkis, kaip džiaugiuosi aš. Tiktai tada suprasi, kad bus didesnė dovana atėjimas to Išganytojo sielų, nei atsiuntimas karaliaus. Tada Tas, Kurį einame pasitikti, bus tavo mislįse ne kaipo kareivis su kardu ir nei karalius su vainiku. Dabar daleiskie da užduoti vieną prastą klausimą: Kaip pažįsime Jį? Jaigu ikšiol misliji, kad bus karaliumi, kaip Erodas, tai lauksi žmogaus, apsidengusio purpurais su berlu rankoje. Kitokiu yra Tas, Kurio aš laukiu. Išvaizda Jo paprasta, panašus visame kitiems žmonėms, o ženklu, kuriuomi Jį pažįsiu, ir-gi nebus nepaprastu, bet parodys man ir visai žmonių giminei kelią į amžiną gyvenimą, į gyvenimą tyrą, dailų, sielos gyvenimą!

Visi tylėjo; pagalios Baltazaras vėl prabilo:

— Stokime ir eikime toliaus. Žodžiai, kuriuos tariau, sukėlė nekantrumą pamatyti Tą, apie Kurį nuolat misliju; o jaigu perskubiai jus spiriu, tave, Huro sunau, ir tave, mano dukte, atleiskite man ir supraskite mano pasiilgimą.

Tarnas atnešė vyno; išsigėrę pakilo. Tarnai nuimant šėtrą ir sudedant daiktus, nusimazgojo rankas ir pasirengta kelionėn. Neužilgo pavijo karavaną ir susijungė su juomi. Bet Baltazaras, neužganėdintas jo lėtu keliavimu, pasiryžo su savo draugija eiti pirma.

XXXIV.

Trečią kelionės dieną žinomi mums keleiviai pačiam vidurdienyje sustojo prie upės Džabok, kur jau rado suvirš šimtą ilsinčių su gyvuliais žmonių. Atsisėdus jiems vienas keleivių pavaišino juos ąsočium vandens.

Priėmė ir dėkojo už svetingumą, o nepažįstamas, bežiurėdamas į kuprį, prakalbėjo: Grįžtu nuo Jordano, kur susirinko daugybė žmonių iš tolimų šalių, bet veltui ten ieškotum taip puikaus gyvulio, kaip šitas. Ar galiu paklausti prie kokios jis priguli veislės?

...Ar galiu paklausti, prie kokios šis kupris priguli veislės?

Baltazaras užganėdino jo žingeidumą ir rengėsi prie pasilsio, bet žingeidesnis Ben-Huras užklausė, kurioje vietoje prie Jordano žmonės renkasi.

— Prie Betabara — atsakė.

— Tai neapgyventa vieta — tarė Ben-Huras, — nesuprantu, kas ten galėtų patraukti žmones.

— Matau — atsakė nepažįstamas, — kad ištoli esate, jaigu nežinote geros naujienos.

— Kokios naujienos?

— Iš tyro atėjo žmogus — šventas tai vyras — įdomus žodžius jisai kalba, skelbia mokslą, kuris visus užima. Vadina save Zacharijaus sunum ir sako, esąs Mesijaus pasiuntiniu.

Net ir Iras klausė su žingeidumu.

— Kalba apie tą Joną, kad nuo kudikystės gyveno tyruose, urve netoli Engadi, melsdamasis ir pasnykaudamas labiau už Esseniečius. Kadangi minios žmonių eina jo klausyti, ir aš su kitais nuėjau.

— Ar šitie, čia susirinkusieji, buvo su tavim?

— Daugelis grįžta iš ten, daugelis ten eina.

— Ką tas vyras mokina?

— Skelbia naują mokslą, kokio dar niekad negirdėta pas Izraelitus — taip visi sako. Jisai vadina jį pašaukimu prie metavonės ir krikšto. Rabinai nežino, ką su juomi daryti, o ką mes galime žinoti? Vieni jo klausė, ar yra Kristus? kiti, ar Elijas? Jisaigi visiems atsako: Aš balsas šaukiančio tyruose. Ištaisykite takus Viešpačiui.

Nepažįstamam norint atsitolinti, Baltazaras sulaikė jį ir tarė:

— Garbingas žmogau, pasakikie mums, kur rasime pamokslininką, arba geriaus, kur tu jį palikai?

— Ten, netoli Betabara.

— Kas gali buti tas pamokslininkas — kalbėjo Ben-Huras į Iras — jaigu ne pasiuntinys mųsų karaliaus?

Baltazaras pakilo, lyg naujai atgijęs.

— Skubinkimės, n'esu pailsęs!

Pakilo ir skubinosi; sustojo tik ant nakvynės į vakarus nuo Ramath-Gilead.

— Rytoj, Huro sunau, kelsimės anksti — tarė senelis. — Išganytojas gali ateiti, o mųs ten nebus.

Antrytojaus apie trečią valandą išėjo iš revo, tęsiančiosi šalia kalno Gilead, ir atsidurė tyroj lygumoj į Rytus nuo šventos vnės. Šitoje vusėje pamatė

viršunes Jeruzolimos kalnų, apaugusias palmomis ir tęsiančias ligi Judejos kalnų. Ben-Huro širdis pradėjo smarkiaus plakti.

— Džiaugkis, Baltazare — tarė, — nes esame netoli mierio.

Tarnas pavijo kuprį ir tuojaus pamatė šėtras ir priraišiotus gyvulius; ant upės kranto stovėjo minia žmonių. Tas reiškė, kad pamokslininkas kalba. Mųsų keleiviai pasiskubino, norėdami viską išgirsti. Ant nelaimės, vostik prisiartino, minia pradėjo krikti.

Ar butų pribuvę veltui?

— Stokime čia — tarė Ben-Huras į nusiminusį Baltazarą — gal pranašai eis pro čia.

Žmonės taip buvo užimti tuomi, ką girdėjo nuo pamokslininko, kad visai netėmijo į naujai pribuvusius. Šimtai žmonių praėjo pro mųs pažįstamus, kurie jau ėmė abejoti, ar gaus pamatyti pamokslininką, kad staiga pamatė einantį prie jų žmogų, taip įdomiai išrodantį, kad, pamatę jį, užmiršo apie viską.

Jo išvaizda iškart pasirodė paprasta, netikusia. Ilgi susitaršę plaukai pridengė liesą, pageltusį, kaip pergaminas veidą. Akįs žėravo įdomia šviesa. Rubas iš kuprio vilnų, perkabytas per petį, siekė kelių, palikdamas nuogą dešinę ranką. Apsijuosęs neišdirbtos odos diržu, ėjo per akmenis basas. Prie šono kabojo krepšys, rankoje laikė lazdą pasiramsčiuoti. Judėjimas jo greitas, bet labai atsargus. Kas valanda skleidė nuo burnos plaukus, lyg jie butų kenkianti jam matyti ką, ko laukė.

Daili Egiptietė su pastaba žiurėjo į tą tyro sunų ir, pakėlus uždangalą, tarė jojančiam šale Ben-Hurui:

— Ar tai šitas butų tavo karaliaus pasiuntinys?

— Tai Nazarietis — atsakė tas nepakeldamas akių.

Po teisybei ir pats buvo neužganėdintas. Žinojo jisai Engadi gyventojus, žinojo jų nepaisymą svie-

tiškų dalykų. Žinojo, kad prisižadėdavo daryti metavonę varginant kuną, atsiskiriant nuo žmonių, gyvenant tyre. Žinojo pagalios, kad pamatys pamokslininką, kuris pats save vadino "Balsu tyruose", vienok tikėjosi, kad karaliaus pasiuntinys turės kokį-nors ženklą. Dabar, žiurėdamas į tą juokingą žmogų, priminė sau burius puikių cezaro dvarėnų. Neįstabu tat, kad susimaišęs, užsigėdinęs, vos galėjo atsakyti:

— Tai Nazarietis!

Visai kitoki jausmai apėmė Baltazarą. Jisai gerai žinojo, kad Dievo keliai yra visai kitoki negu žmonių, ir ne tokie, kokius žmonės norėtų matyti. Jisai matė Išganytoją kaipo kudikį ėdžiose, o jo protas suprato bėdingumą šalia dievystės... Sėdėjo tat senelis tylėdamas, sudėjęs rankas ant krutinės ir patyloms meldėsi. Ne, jisai nelaukė karaliaus!

Toje taip svarbioje naujai pribuvusiems keleiviams vietoje nuošaliai prie upės ant akmens sėdėjo tulas užsimislijęs žmogus — gal svarstė apie girdėtą pamokslą. Dabar pakilo ir rodosi ėjo prie Nazariečio, kuris artinosi prie Baltazaro kuprio.

Abudu, pamokslininkai ir nepažįstamas artinosi viens prie kito, o kad skyrė juodu kokia dvidešimt žingsnių, pamokslininkas sustojo, praskleidė ranka nuo akių plaukus, o žiurėdamas į nepažįstamą, ištiesė į jį ranką, kad atkreipti ant jo žmonių domumą. Žmonės išnaujo pradėjo rinktis, visi nutilo, o Nazarietis, pakėlęs lazdą, parodė nepažįstamą.

Visi sužiuro į jį. Baltazaras ir Ben-Huras taippat tėmijo į nežinomą vyrą. Ant abiejų jis padarė didelį įspudį, bet nevienodą.

Artinosi prie jų pamažu; vidutinio ugio, laibas vyras; judėjimas rimtas, kaip paprastai tų, kurie užsiima svarbiomis mintimis. Apsivilkęs buvo apatiniais ilgais iki kulnelių marškiniais su plačiomis rankovėmis, o ant viršaus užsivilkęs taip vadinama talitem. Kairėjėj rankoj nešė uždangalą, o prie šono karojo rau-

donas kaspinas prilaikymui uždangalo ant galvos. Visi drabužiai buvo iš audeklo, pageltusio nuo dulkių laike kelionės. Persijuosęs šniuru su kutais, kaip nešioja rabinai, mėlino dažo, mokytojo ženklas. Apsiavęs buvo paprastais sandalais, neturėjo nei diržo, nei krepšio, net nei lazdos.

Šitai Dievo Avinėlis, Kuris naikina pasaulio nuodėmes!

Į tuos drabužius mųs trįs keleiviai vostik dirstelėjo, bet labiausia, kaip juos, taip ir visus užėmė jo veida i.

Galva, rodos, buvo apsupta dangiška šviesa; dengė ją ilgi garbiniuoti plaukai, perskirti per vidurį, tamsiai geltonos spalvos. Iš po tamsių skruostų švietė didelės tamsiai mėlinos akįs, malonios kaip kudikio. Ar išvaizda to veido buvo grekiška, ar izraelitiš-

ka, sunku pasakyti. Tik tiek, kad malonumas akių, skaistumas veido ir minkšta barzda įdomiai patraukė žmonių širdis.

Pamažu nepažįstamas artinosi prie žinomų mums trijų keleivių. Raitas Ben-Huras greičiausia galėjo patraukti jo domumą; tuomtarpu artinantysis žiurėjo į dangų, rodos visai nematė nei jo, nei Egiptietės, bet prisiartinęs tėmijo į Baltazarą.

Aplinkui buvo tyla, pertraukė ją Nazarietis, kuris, rodydamas ranka besiartinantį, sušuko:

— Šitai Avinėlis Dievo, — Kursai naikina pasaulio nuodėmes!

Tas balsas laikė atsitraukiančius; sustojo lyg prikalti ir laukė, kas bus toliaus. Įdomųs ir nesuprantami žodžiai perėmė visus pagodone, Baltazarasgi susijaudino. Senelis aiškiai jautė, kad buvo jam leista dar kartą matyti Išganytoją. Tvirtas tikėjimas, kuris jam suteikė tiek malonių užsilaikęs jo širdyje, suteikė jam galę matyti Tą, Kurio paprastos jo draugų akįs negalėjo matyti; žodžiu, matė ir pažino Tą, Kurio ieškojo. Ar buvo tai stebuklas. Galima tai pavadinti tobulybe sielos, kuri išaugo tarp kitokių sąlygų ir matė virš žemiškas šalis; galima daleisti, kad užsitarnavo ant tokios dovanos savo dievotu gyvenimu. Gana to, kad jam duota pamatyti savo tikėjimo idealas. Kas per laimė, kas per džiaugsmas! Išsipildžius visiems senelio norams, reikia tik dar kartą dirstelti vienam į kitą ir susiprasti.

Vienas jau išsipildė, nes nepažįstamas atkreipė savo akis į raukšlėtą mokslinčiaus veidą, reikėjo dar antro, kas užtvirtintų jo tikėjimą. Tas tuojaus ir atsitiko, nes Nazarietis atkartojo savo šauksmą:

— Šitai Avinėlis Dievo, Kursai naikina pasaulio nuodėmes!

Ant tų žodžių Baltazaras puolė ant kelių, nereikalaudamas daugiau paaiškinimų. Nazarietis, rodos, žinojo tai, nes atsisukęs į susirinkusius, kalbėjo:

— Šitai yra Tas, apie Kurį kalbėjau. Eina paskui mane Vyras, Kuris gyveno pirma manęs. O aš Jo nežinojau; bet kad butų apreikštas Izraeliui, aš atėjau krikštydamas vandeniu, Jisai man pasakė: Ant kurio pamatysi nusileidžiant ir susilaikant Dvasią, Tas yra, kuris krikštys Dvasia šventaja. O aš mačiau ir paliudijau, kad Tas yra Dievo Sunus.

— Tai Jis! Tai Jis! — šaukė Baltazaras su aša romis akyse ir puolė apalpęs.

Tuom tarpu Ben-Huras žiurėjo į nepažįstamą su kitokiais jausmais. Stebėjosi iš jo užsimislijusios, jausmingos, nuolankios, šventos išvaizdos. Tuomkart negalėjo paimti kitos minties, užduoti kitokio klausimo, kaip tik: kas yra tasai žmogus? Mesijus, ar karalius? Niekad ikšiol nematė žmogaus, mažiau panašaus į karalių, kaip šitas. Ar galima, žiurint į šį ramų, malonų žmogų, pamislyti apie karą, apie grobius? Tik vienas pamislijimas, rodosi, užgautų Jį. Taip bemislydamas savo širdyj tarė: taip, aiškiai šiandie matau, kad Baltazaras turėjo teisybę, o Simonides klydo. Šitas žmogus neatėjo iškelti Saliamono sostą, stoka jam Erodo gabumų, o net kad ir turėtų buti karaliumi, tai ne didesnės karalystės už Rymą.

Tose Ben-Huro mintyse nebuvo dar pasiryžimo, buvo tai tik įspudis, nekenkiantis prisižiurėjimui taip dailiai ir stebuklingai išvaizdai. Pagalios suvaldė savo mintis ir pamislijo: Kur, kadaisia mačiau tą veidą, bet kur? — Tas žvilgterėjimas, pilnas pasigailėjimo ir meilės, dabar atkreiptas ant Baltazaro, kadaisia stovėjo ant jo. Iškart nei per miglas, mirgant, paskui aiškiai, nei saulės spindulys, stojo jo akyse toji valanda, kada jį Rymionų sargyba vedė per Nazaretą į verguvę; visas sudrebėjo, o slaptingas balsas šaukė jo sieloj: Šitai rankos, kurios mane pakėlė, kada žuvau! — Taip, tas veidas, tai vienas tų, kurie su juomi visados draugavo, ką nuolat stovėjo jo atmintyje. Jisai susijaudino ir nieko negirdėjo, ką pamokslininkas

kalbėjo, apart paskutinių stebuklinkų žodžių, kurie ikišiol skamba visame pasaulyje:

— Štai yra Sunus Dievo!

Ben-Huras nusėdo nuo kuprio, norėdamas atiduoti garbę savo geradėjui; tuomtarpu sulaikė jį Egiptietės balsas:

— Pagelbėk, Huro sunau, nes mano tėvas miršta!

Sustojo, apsidairė aplinkui ir pasiskubino pagalbon. Padavė jam puoduką, su kuriuomi jis nubėgu į upę vandens, palikdamas vergui nusodinti Baltazarą ir suklupdyti kuprį.

Neužilgo Baltazaras atsipeikėjo ir, atkišęs priešais save rankas, šaukė storu balsu.

— Kur Jisai?

— Kas? — paklausė Iras.

Baltazaro veidas buvo nušvitęs užganėdinimu jo norų kada kalbėjo:

— Jisai, Išganytojas, Dievo Sunus, Kurį vėl mačiau.

— Ar ir tu tam tiki? — klausė Iras Ben-Huro.

— Tai pilnas stebuklų laikas, laukime! — atsakė.

Antrytojaus vėl klausė Krikštytojo, kad tyro vyras staiga pertraukė savo kalbą ir, nulenkdamas galvą, sušuko:

— Štai Avinėlis Dievo!

Visi dirstelėjo į rodomą pusę, o ten stovėjo tas pats, ką ir vakar, žmogus. Ben-Huras žiurėdamas į tą esybę, stebuklingą veidą, reiškiantį malonumą ir saldybę, pamislijo:

— Baltazaras turi teisybę, bet gal neklysta ir Simonides. Ar-gi Išganytojas negalėtų buti ir karaliumi?

Taip bemąstydamas užklausė šale stovinčio:

— Kas yra tas žmogus.

Užklaustasis nusišypsojo ir tarė:

— Tai dailidės sunus iš Nazareto.

— Estera, Estera! liepkie atnešti man vandens!

— Ar nenorėtum vyno, tėte?

— Tegul atneša abiejų.

Dėjosi tai vasarnamyje ant stogo Hurų rumų, Jeruzolime. Stovėdama ant stogo Estera žiurėjo į lauką; tuojaus išpildė tėvo norą, nusiųsdama ten pat stovintį tarną.

Tuomtarpu atėjo kitas tarnas ir, pasveikinęs su nusižeminimu, tarė:

— Šitai jumiems laiškas — ir padavė aptrauktą antspaudu ryšelį.

Paaiškindami skaitytotojui priduriame, kad buvo tai 21 d. kovo, apie trįs metai nuo tada, kad Krikštytojas davė paliudijimą Dievo Sunui Betaberoje.

Tame laike Malluch atpirko nuo Pontijos Piloto Hurų rumus, reikalaujant to Judai, kuris nenorėjo, kad jo gimtiniai namai stovėtų tušti.

Žinoma, visi rumai turėjo buti pertaisyti, permainyta durys, kiemai, trepai, kambariai ir stogai. Tokiu budu rumai kitaip išveizėjo ir netiktai kad neliko nei ženklo taip pražutingų šeimynai aplinkybių, bet liko įtaisyti dar puikiaus, nei seniau. Visur davėsi matyti supratimas savininko, išlavintas buvimu villėj prie Misenum ir Rymionų sostinėj.

Nereikia mislyti, kad Ben-Huras viešai apsišaukė rumų savininku, nes dar nebuvo tam laikas.

Ikišiol užsiėmė prirengimais Galilejos, laukdamas Nazariečio, Kuris jam kasdien rodėsi nesuprantamesne esybe. Stebuklai; atlikti prie jaunikaičio akių, sukėlė jo širdyje abejojimus, kaslink jo budo ir pasiuntinystės to, kuris turėjo buti karaliumi. Kartais pribudavo į šventą miestą į savo tėvų namus atsilsėti, bet visados kaipo svetimas ir svečias.

Tie lankymai nebuvo vientik dėl atsilsio, nes Baltazaras ir Iras gyveno rumuose. Mokslinčiaus duk-

tė dar vis laikė pančiuose jo jausmus, o kaskart silpnesnis ant sveikatos Baltazaras patraukė jį savo iškalba, kuomet tik ėjo kalba apie Stebukladarį.

Simonides ir Estera prieš kelias dienas pribuvo iš Antiochijos; sunki tai buvo pirkliui kelionė, nes turėjo keliauti lektikoje, pritaisytoje ant dviejų kuprių, o tie nevisuomet ėjo lygiai. Nepaisant nuvargimo neišpasakytai džiaugėsi, kad gavo dar kartą pamatyti savo gimtinę šalį. Džiaugėsi regykla nuo stogo ir ten praleisdavo didesnę dalį dienos, kedėje panašioje tai, kurią paliko namie ant Oronteso kranto. Lengvas vėjalis nešė jam kvapsnį nuo kalnų, kuriuos taip gerai žinojo, kvėpavo pilna krutine, žiurėdamas į saulės bėgį nuo užtekėjimo lig nusileidimo. Estera buvo prie jo šalies, jautėsi tat laimingu toje vietoje, kur seniaus gyveno jo neužmirština pirma Estera, jo jaunystės meilė, o paskui brangi jo pati. Nepaisant tiek atminimų, neužmiršo ir prekybos reikalų; kasdien pasiuntinys parnešdavo žinias nuo Sanbalato, kuris vedė reikalus Antiochijoje. Kasdien kitas pasiuntinys išvažiuodavo iš Antiochijos su smulkiausiais patarimais, nes Simonides prijausdavo įvairius atsitikimus, apart tų, kuriuos Visagalis užslėpė nuo žmonių akių.

Grįžtant Esterai, išpildžius paliepimą, prie tėvo, saulės spindulys, atsimušęs į žvilgančias stogo grindis, apšvietė ją ir negalima buvo nepripažinti jai gražumo. Ugis jos nebuvo aukštas, bet liemuo puikus, galva neperdidelė, burna apskriti, rausva, reiškianti išmintingumą ir pasišventimą širdies, — žodžiu, buvo tai moteriškė verta meilės, nes meilė buvo pamatu jos gyvenimo.

Dirstelėjo į ryšelį, sustojo ir vėl atkreipė ant jo akis; užkaito, pamačius **Ben-Huro** pečėtį, ir nuėjo į kitą šoną.

Simonides valandėlę palaikė ryšelį; apžiurėjo pečėtį, sulaužė ją ir padavė dukterei laišką.

— Skaityk! — tarė.

Tėmijo į ją ir neramumas atsimušė ant jo veido.

— Matau, Estera, kad žinai nuo ko šis laiškas.

— Taip, nuo mųs pono.

Norint nedrąsiai, atvirai žiurėjo jam į akis.

— Myli jį, Estera? — tarė rimtai.

— Taip.

— Ar pamislijai apie tai, ką darai?

— Mislijau, mano tėve, kaip nemislyti kitaip, kaip apie mųs valdovą, prie kurio mane riša priderystės, bet tas man buvo persunku.

— Esi gera, kaip kad buvo tavo motina — tarė užsimislijęs; po valandai išvedė jį iš užsimislijimo šlamėjimas pergamino.

— Tegul Viešpats man atleidžia, kad piktžodžiauju, bet tavo meilė nebutų buvus paniekinta, kad bučiau pasilaikęs sau viską — kaip turėjau tiesą tai padaryti — nes didelė yra pinigų galė.

— Butų buvę aršiau man, nes budama neverta jo dirstelėjimo, neturėčiau susiraminimui tos teisingos išdidybės, kurią suteikė man tavo pasielgimas. Ar skaityti?

— Luktelk — tarė — leiskie man tavo gerui pasakyti ir tai, kas tau gali buti skausmingiausiu. Drauge nešant bus lengvesnė našta. Savo širdį atidavė tulai moteriškei.

— Žinau — atsakė ramiai.

— Sugavo jį į kilpas Egiptietė — kalbėjo toliaus — turi ji savo tautos gabumus, yra daili, protinga, viliojanti; širdies visiškai neturi, kaip neturi ir jos tautietės. Duktė, kuri įžeidžia tėvą, pripildįs susikrimtimu dienas savo vyro.

— Ar-gi ji taip daro?

— Baltazaras yra išmintingas, ir nors stabmeldis, turi nuo Viešpaties stebuklingas malonybes; karštas jo tikėjimas duoda jam garbę, o duktė tyčiojasi iš jo. Girdėjai, kaip ji kalbėjo apie jį vakar: "Jaunystės klaidos yra atleistinos, seniems pritinka išmintis, bet

kada jos nustoja, teeina į kapus." Biauri tai kalba, tinkama Rymionei; girdėdamas tai nenoroms pamisliju, kad tokis silpnumas, kaip Baltazaro, patiks kada ir mane — kas žino, tas laikas gal jau arti. Bet tu, Estera, nekados tokių žodžių nepasakysi ant manęs — ne, niekad netarsi: teeina į kapus. Neveltui tavo motina buvo Judo duktė.

Estera ašarodama klausė tų žodžių, o paskui tarė:

— Aš savo motinos duktė.

— Taip, esi jos verta, o man tuomi, kuomi Saliamonui šventinyčia.

"Gelbėk ji tėve! dar nepervėlu!"

Už valandos uždėjo savo ranką ant jos peties ir tarė:

— Vostik apsives su Egiptiete, pamislys apie tave su apgailestavimu ir pasiilgimu, nes tuomet supras, ko šiandie nemato, kad yra tiktai įrankiu jos rankose. Ji svajoja apie garbę, Rymas yra mieriu tų svajonių; jisai jai yra duumviro Ariaus sunus, o ne sunus Jeruzolimos kunigaikščio Huro.

Estera nemėgino netikėti tiems žodžiams, da la-

biaus ginčytis; priešingai, jausdama, kad tas teisinga, sušuko:

— Gelbėk jį, tėve! dar nepervėlu!

Pirklys nusišypsojo ir tarė:

— Skęstantį galima išgelbėti, įsimylėjusį neišgelbės niekas niekad.

— Tėve, turi ant jo įtekmę. Pamislyk, jisai vienas pasaulyj. Persergėk jį nuo pavojaus; pasakyk jam, kokia ji yra.

— Gal ir galėčiau atitraukti jį nuo jos, bet pertai atsikreips jisai prie tavęs? Ne! — primerkė akis. — Aš vergas, kokiais buvo mano tėvai, o juk-gi nenusižeminčiau ant tiek, kad galėčiau tarti: Žiurėk, pone, šitai mano duktė! Yra dailesnė už Egiptietę ir labiaus tave myli. — Dėlto perilgai gyvenau ir perdaug pasaulyj ženklinau. Tie žodžiai sudegintų mano liežuvį, amžini akmenįs ant kalnų užsigrįžtų nuo manęs. Ne, dar kartą ne! Dėl Patriarkų, velyčiau drauge su tavim eit ten, kur tavo motina miega nepertraukiamu miegu!

Estera užkaito.

— Nemislijau, kad tu jam tą pasakytum. Aš rupinausi apie jį ir jo laimę, ne apie save. Kad turėjau drąsą pamylėti jį, noriu buti verta jo pagodonės, tas gali išteisinti mano drąsumą. Dabar pavelyk perskaityti laišką.

— Teisybė, reikia jis perskaityti.

Griebėsi už skaitymo, nes norėjo pertraukti tą nesmagią kalbą.

"8 Nizan.

Ant vieškelio tarp Galilejos ir Jeruzolimos.

Nazarietis ateina. Su Juomi, norints be Jo žinios, vedu savo legijoną — antras eina paskui. Velykų iškilmės duoda progą susirinkimui, nieks nepažvelgs. Išeinant mums tarė: "Einame į Jeruzolimą, kad išsipildytų, kas yra parašyta pranašų."

Mųsų laukimas jau prie galo.

Veliju tau ramybės, Simonidese.

Ben-Huras".

Perskaičius atidavė laišką tėvui, o džiaukčiojimas spaudė jai gerklę, nes kaip-gi galėjo buti kitaip, kad laiške nebuvo nei žodžio dėl jos? Juk taip lengva buvo parašyti: "ramybė taviemsiems!" Pirmu kartu gyvenime pajuto užvydėjimą.

— Rašyta tai aštuntą dieną — tarė Simonides — aštuntą, o šiandie, Estera, šiandie?

— Devinta — atsakė.

— Dabar jau gali buti Betanijoj.

— Gal pamatysime šiandie vakare — tarė užmiršus įžeidimą.

— Gal, o gal rytoj; juk rytoj prėskos duonos šventė, gal panorės švęsti drauge su mumis, o su juomi ir Nazarietis. Gal pamatysime juodu abudu.

Toje valandoje įnešta vanduo ir vynas; Estera padavė tėvui, kada ant stogo pasirodė Egiptietė.

Įdomus dalykas, niekad žydaukai nepasirodė ji taip daili, kaip dabar. Šviesųs rubai dengė ją nei migla, kaklas ir rankos blizgėjo nuo brangių akmenų, taip branginamų jos tėvynėje. Veidas reiškė užsiganėdinimą, žengė liuosai. Jos išvaizda tartum gązdino Esterą, ir ji prisiglaudė prie tėvo, lyg ieškodama jo globos.

— Ramybė tau, garbingas Simonidese, ir tau, gražioji Estera — tarė Iras, lengvai palenkdama galvą link pastarosios. — Kada į tave žiurau, geras prieteliau, jei man valia taip tave vadinti, primeni man anuos puikius Persų kunigus, kurie baigiantis dienai skubinasi ant stogų šventinyčių pasiųsti savo maldas leidžiančiaisi saulei. Jei nori paklausyti apie tas apeigas, pašauksiu tėvą, jisai tą išaiškįs, nes paeina nuo magų.

— Graži Egiptiete — atsakė pavartauniai pirklys — tavo tėvas yra garbingas žmogus ir ištikro pa-

laikytų man už blogą, kad jam pasakočiau, jog jo persiškas mokslas yra mažiausia dalim jo žinios.

Ant Egiptietės lupų pasirodė neužganėdinimo ženklas.

— Jaigu turiu kalbėti — tarė ji, — tai turiu priminti, kad mažiau verta tobulybė liepia suprasti apie vertesnę... Teikkis man atsakyti, kokią vertesnę tobulybę patėmijai pas mano tėvą?

— Simonides atsigrįžo į ją pavartauniai kalbėdamas:

— Tikras protas veda prie Dievo; tikru protu yra pažinimas Dievo; išties, tarp man pažįstamų žmonių nerasi nei vieno, kuris turėtų tą protą aukštesniame laipsnyje, kaip Baltazaras, ir nieks nemoka jo geriau parodyti savo žodžiais ir darbais.

Norėdamas užbaigti tą kalbą, paėmė puoduką ir gėrė:

Iras atsikreipė prie Esteros:

— Neįdomu, kad žmogus, kuris valdo milijonus ir laivynus ant jurų, nesupranta, kas tinka ir ką myli moteris. Prasitraukime ir ten prie muro, truputį pakalbėsime.

Nuėjo ir atsistojo toje pat vietoje, nuo kurios kadaisia Ben-Huras numetė lentgalį ant Gratuso.

— Ar buvai kada Ryme? — užklausė Iras, žaizdama savo antpečiu.

— Ne. — trumpai atsakė Estera.

— Ir nenorėtum kada ten buti?

— Ne

— Ah! koks tuščias tavo gyvenimas!

Po to atsiduso taip gailestingai, kad jausmingiau jau negalima, lyg taip sunkus likimas lytėtusi jos pačios. Už valandos vėl nusikvatojo taip balsiai, kad galima buvo girdėti ant gatvės, ir tarė:

— O tu šventas prastume! Smulkųs paukšte-

liai, ką gyvena Sfinkso*) ausyje ant tyro smilčių netoli miesto Memfis, lygus tau žiniose.

"Atleisk man, nes tau ką pasakysiu... ko nepasakyčiau kam kitam".

*) Išmislyta stovyla levo su žmogaus galva — perstato saulę ir karalių.

Matydama, kad Estera susimaišė, permainė kalbą ir tarė draugiškai:

— Atleisk man, tai juokai; tuojaus uždengsiu žaizdą nei pabučiavimu, nes tau ką pasakysiu... ką-tokį, ko nepasakyčiau kitam.

Ir vėl nusijuokė, uždengdama tuomi tyrinėjantį žvilgtelėjimą ant Esteros.

— Karalius ateina!

Estera pažiurėjo į ją su nuosteba.

— Nazarietis, tas pats, apie kurį mųs tėvai tiek moka pasakoti, tas pats, kuriam tarnavo Ben-Huras taip ištikimai ir taip ilgai — čia balsą nuleido. — Nazarietis pribus rytoj, jisai šiandie...

Estera veltui stengėsi pasirodyti ramia; nuleido akis, veidai ir kakta paraudo. Nepatėmijo nusišypsojimo, kuris nei spindulys apšvietė Egiptietės burną.

— Šitai jo prižadėjimas.

Čia iš po juostos išėmė laišką, kalbėdama:

— Džiaugkis su manim drauge, jisai pribus šičia šiandie! Ant Tibro kranto stovi puikus namas, kuris laukia manęs, kurį ir tu gali vadinti savu.

Dundėjimas greitų žingsnių pasigirdo nuo gatvės, dirstelėj žemyn, bet vėl staiga atšoko, sudėjus rankas ant galvos ir sakydama:

— Pagarbinta buk Izida*). Tai Ben-Huras, o kad pribuvo, kad apie jį mislijau, tai jau geriausis lėmimas! Nebutų dievų, kad mane apviltų! Dirstelk į mane, Estera, ir pabučiuok laimingą!

Izraelitė dirstelėjo, o Iras pamatė jos veidus degančius nei liepsna, akįs žėravo piktumu, už kurį niekas ją nepasmerktų, nes ji buvo pastatyta ant perdaug didelio išmėginimo. Negana to, kad jai buvo užginta kalbėti apie taip karštai mylimą žmogų, apie kurį net ir mislyti galima buvo tiktai kaipo per sapną, reikia dar, kad jos priešininkė girtųsi prieš ją savo pasisekimu, kalbėdama apie savo laimę, kurią jis jai apmislijo.

*) Izis — Egiptiečių deivė.

Apie ją, vergo dukterį, nei nepriminė, kuomet jos laiminga priešininkė gali girtis laišku, kurio įtalpa gali atvesti ant daug prileidimų. Taip, to buvo perdaug jos širdžiai ir dėlto, visai jos nebučiuodama, tarė:

— Nežinau, ar myli daugiau jį, ar Rymą?

Egiptietė pašoko ir, prikišdama arčiau prie Esteros burną, užklausė:

— Kuomi jisai yra tau, Simonideso dukte?

Visa drebėdama žydauka pradėjo kalbėti:

— Yra mano...

Bet čia susilaikė, o paskui nublankus tarė:

— Yra draugu mano tėvo.

Liežuvis nepaklausė jos, neprisipažino, jog yra vergė.

Iras paniekinančiai nusišypsojo.

— Tas nedaug — tarė — ant Egipto dievų, kurie laimina mylinčiuosius, pasilaikyk savo bučkius, pasilaikyk, nuo tavęs dasižinojau, kad šičia, Judejoj, galiu sulaukti kitus, daug brangesnius už tave. — Apsisukus pridurė: — einu jų.. pasilik ramybėje.

Estera sekė paskui ją akimis iki trepų; kada toji išnyko iš akių, užsidengė akis rankomis ir gailiai apsiverkė; gėdingos, taip ilgai laikomos ašaros riedėjo per jos skaisčius veidus. Atėjo dar jai ant mislių tėvo žodžiai: tavo meilė nebutų be vilties, kad bučiau pasilaikęs viską, kaip tai turėjau tiesą.

Ilgai skausmas spaudė jos širdį, jau visos žvaigždės užtekėjo ir švietė ant miesto ir kalnų, o ji dar negalėjo grįžti į vasarinį namą ir užimti savo vietą šalia tėvo. Ant galo pergalėjo save ir nuėjo prie savo užsiėmimo, kuriam pašventė savo jaunystę, o gal ir visą gyvenimą. Kas daugiau, prigesus jausmui, priderystė užšvito jai kokia tai puikia iškilminga aureole.

XXXVI.

Už valandos po aprašyto atsitikimo ant stogo, Baltazaras, Simonides ir Estera nuėjo rumų svetainėn; neužilgo pribuvo Ben-Huras ir Iras.

Aplenkęs savo draugę, Ben-Huras įėjo į svetainę ir pasveikino pirmiausia Baltazarą, nusilenkė prieš senuką, o atsigrįžęs į Simonidesą, patėmijo Esterą... ir susimaišė.

Pamatęs Esterą, sustojo nusistebėjęs regėjimu taip dailios moteries; tuomi pat laiku vidurinis balsas priminė jam sulaužymą prižadų ir neišpildymą prideryščių; taip, užteko valandėlės sugrįžimui senų minčių.

Stovėjo nusistebėjęs, paskui pergalėjo save, prisiartino prie Esteros ir tarė:

— Ramybė tau, saldi Estera; ramybė ir tau Simonidese, Viešpaties palaiminimas tebuna su tavim, nes buvai geru tėvu tam, kuris tėvo jau neturėjo!

Estera tylėdama nuleido galvą.

— Sveikas, Hurų sunau, namuose tavo tėvų; buk pasveikintas savo tėvo namuose, sėsk ir apsakyk apie savo kelionę, darbus, o labiausia apie tą stebuklingą Nazarietį. Pasakyk mums, kas Jisai yra... Kalbėkie liuosai nes lyg kas šitam name turi didesnę teisę prie liuosybės? Sėskie tarpe mųsų, kad męs visi girdėtume, ką tu sakysi.

Estera tuojaus atnešė puikią kedę ir padavė jam.

— Dėku tau — tarė nuoširdžiai.

Atsisėdęs atsikreipė į vyrus.

— Pribuvau tyčia anksčiau, kad galėčiau papasakoti jums apie Nazarietį.

Abudu žingeidžiai klausė.

— Daugelį dienų vaikščiojau su Juom stropiai sergėdamas Jo žingsnius ir darbus; mačiau Jį aplinkybėse, kurios teisingai buna laikomos išmėginimu ir persitikrinimu, ir gali liudyti apie žmogų. Apsvarstęs tą viską, nusprendžiau, kad norints yra lygum man

žmogumi, tai vienok esu persitikrinęs, kad yra kuomi daugiaus.

— Kuomi daugiaus? — paklausė nusistebėjęs Simonides.

— Tuojaus jums išaiškįsiu.

Tuomtarpu atsidarė durys ir kas įėjo į svetainę; Ben-Huras atsigrįžo ir pakilo išskleidęs rankas:

— Amra! brangi sena Amra! — šaukė.

Atsiklaupė Amra prie savo augintinio kojų ir bučiavo rankas.

Prisiartino, visi užmiršo, kaip buvo sena, juoda, raukšlėta, matant ant jos burnos džiaugsmą. Atsiklaupė prie savo augintinio kojų ir bučiavo jo rankas; jisai praskleidė nuo jos veidų žilus plaukus ir bučiavo į juos, kalbėdamas:

— Gera Amra, ar nežinai nieko apie jas, — nei žodžio, nei ženklo?

Gera tarnaitė balsiai apsiverkė, tas buvo aiškus atsakymas.

— Tebuna Dievo valia! — tarė iškilmingai; klausytojai iš balso suprato, kad nustojo vilties surasti savuosius. Akyse blizgėjo ašaros, kurias stengėsi sulaikyti, kaip pridera vyrui.

Už valandos pergalėjęs save, atsisėdo vėl ir tarė:

— Eikš, Amra, atsisėsk prie mųs, prie mano kojų, nes turiu daug pasakojimų apie nepaprastą žmogų, kuris atėjo ant šio pasaulio.

Atminus savo padėjimą, Amra nuėjo toliau prie sienos ir atsisėdo, džiaugdamasi matymu savo auginlinio. Ben-Huras-gi, atsikreipęs į senelius, kalbėjo:

— Bijausi atsakyti tiesiok ant tavo klausimo, verčiau apsakysiu tą, ką mačiau, kad jus parengti jųsų priėmimui, nes rytoj pribus į miestą, nusiduos į šventinyčią, kurią vadina namu savo tėvo. Tenais, kaip sako, apreikš pats save pasauliui, ir dažinosime, kurio teisybė, tavo Baltazare, ar tavo Simonidese?

Girdėdamas tai Egiptietis sudėjo rankas sau ant krutinės, ir užklausė:

— Kur turiu nusiduoti, kad pamatyčiau Jį?

— Bus didelė minia žmonių ir grudimasis; geriausia butų, kad nueitumėte ant Saliamono portiko.

— Ar galėsi eiti su mumis?

— Ne — atsakė Ben-Huras — turiu buti su draugais, galiu buti reikalingas laike procesijos.

— Procesijos! — sušuko liksmai Simonides — keliauja tat iškilmingai?

Supratęs pirklio mintį, Ben-Huras atsakė:

— Ateina su dvylika žmonių; yra tai daugiausia žuvininkai, artojai, vienas net muitininkas, visi prasčiokai. Keliauja pėsti, negązdina jų šaltis, vėjas, lietus nei saulė. Kad pamatytum juos, kaip sustoja prie vieškelio laužti duoną, arba atsilsėti, tartum, kad tai burys piemenų, grįžtančių iš prekymečio, bet niekad nepamislytum apie karalių ir jo palydovus. Bet užtat, kad nuleidžia nuo galvos uždangalą, kad ant ko dirstel-

ti, arba nukrėsti dulkes, kiekvienas pažįs, kad Jisai yra jų valdovu, mokytoju ir draugu.

— Jųsų išmintis yra didelė — kalbėjo toliaus Ben-Huras, — žinote tat, kad didžiausis noras, vostik ne antra mųsų prigimtis yra troškimas pelno. Ką pasakysite apie žmogų, kuris galėtų turėti turtus, kuris net akmenis galėtų

Nazarietis su savo mokiniais.

permainyti į auksą, o nori buti vargingu?

— Grekai tokį vyrą pavadintų filozofu — pa tėmijo Iras.

— Ne, dukte — pertraukė Baltazaras — filozofai negalėjo daryti tokių daiktų.

— Iškur žinai, kad Jis taip gali?

— Mačiau — atsakė Ben-Huras — kaip vandenį permainė į vyną.

— Tai įdomu — tarė Simonides, — bet dar man rodosi įdomiaus, kad nori buti varge, galėdamas buti turtingu. Ar-gi jau taip bėdinas?

— Neturi nieko ir neužvydi turintiems, kas labiau, apgailestauja turtingus. Bet, apleidžiant šiuomi tarpu tą, pasakykite man, ką mislytumėte apie žmogų, kuris dvyliką kepalaičių duonos ir dvi žuvi padalino taip, kad pavalgydino penkis tukstančius žmonių ir atliko dar pilni krepšiai liekanų. Mačiau tai savo akimis.

— Matei? — sušuko Simonides.

— Da pasakysiu, kad pats valgiau duoną ir žuvis.

— Ne čia dar galas — toliaus pasakojo Ben-Huras, — ką pasakytumėt apie žmogų, turintį tokią gydymo galę, kad ligoniui užtenka dasilytėti Jo rubų, arba ištolo praeinant šauktis pagalbos, kad likti sveiku? Ir tą mačiau savo akimis ir tai ne kartą. Grįštant mums keliu į Jerichą, du neregiu prašė Jo pagalbos: Jisai palytėjo jų akis ir tiedu pražiurėjo. Neužilgo atvedė suparaližiuotą; dirstelėjo ir tarė: Eik į savo namus — ligonis pakilo ir nuėjo. Ką jųs ant to?

Pirklys neturėjo atsakymo.

— Gal mislijate, kad tai burtai, monai? Girdėjau ir tokius, dėlto leiskite man privesti jums dar didesnius stebuklus. Žinote visi tą žmonijos slogą, tą neišgydomą ligą, nes tik mirtis ją gydo — piktasiąs rauples.

Išgirdus tai Amra nuleido rankas; pusiau pakilo, kad nepraleisti nei žodžio.

— Ką pasakytumėt — kalbėjo karštai, — ką pasakytumėt, matydami atsitikimą, kurį tuojaus pasaky-

siu. Bunant man su Nazariečiu Galilejoj, atėjo prie jo rauplėtas ir tarė:

— Viešpate, kad panorėsi, busiu apvalytas!

— Išgirdęs tuos žodžius tas vyras palytėjo savo ranka rauplėtąjį ir tarė: Noriu, buk apvalytas — o žmogus liko sveikas, kaip bent vienas mųsų, o mųs buvo didelė minia.

Dabar Amra pakilo, plaukus rankomis nuskleidė nuo burnos; visas vargšės kraujas subėgo ant širdies, vos galėjo klausyti.

— Paskui — toliaus kalbėjo Ben-Huras — kartu atėjo dešimt rauplėtų; šitie, puolę Jam į kojas, šaukė: Mokytojau, Mokytojau! susimylėk ant mųsų! O Jisai jiems atsakė: Eikite, pasirodykite kunigams, kaip liepia teisės, o kol ten nueisite, busite išgydyti. Pats tai girdėjau ir mačiau.

— Ir stojosi, kaipo tarė?

— Taip, ant kelio apleido juos rauplės ir tiktai draiskalai priminė jiems jų ligą.

— Niekad tokių daiktų negirdėta Izraeliuje! — kalbėjo susijaudinęs Simonides.

Tuomi tarpu Amra apleido svetainę.

— Kokie perėmė jausmai, lengvai suprasite — apsakinėj Ben-Huras — bet, tikėkite man, ne čia galas mano abejonėms ir neramumui. Kaip žinote, Galilejos liaudis yra greita prie veikalo taip laukiamo, kardai degina jiems delnus, širdis veržiasi prie kovos, kalbėjo tat: perlėtai veikia, nesiduoda pažinti, leiskie mums priversti Jį prie pakylimo. Aš pats buvau nekantrus, mislydamas, jog jei turi buti karaliumi, tai kodėl ne dabar? Juk legijonai ir viskas surengta. Paklausiau jų prikalbinimų ir kartą, kada mokino ant jurų kranto, norėjome Jį apvainikuoti. Tada išnyko mums iš akių, ir pamatėme Jį besiiriant valtyje ant jurų. Ką sakysi ant to, garbingas Simonidese? Viską, ko trokšta kiti žmonės: turtus, garbę, karaliaus

žmoniką, net meilę pavaldinių, Jis laiko per nieką — skaito daiktais be jokios vertės. Ką sakai?

Simonides užsimislijo, jo galva nusviro ant krutinės, po valandos tylėjimo tarė:

— Gyvena Viešpats, gyvena pranašų žodžiai. Jau viskas žaliuoja, rytoj mums pasakys.

— Tegul stojas, kaipo tarei — tarė šypsodamasis Baltazaras.

"Jaunikaiti, sakau tau, kelkis!"

Ben-Huras atkartojo senelio žodžius: tegul stojas — o paskui pridurė:

— Nemislykite, kad bučiau jau viską pasakęs, primindamas dalykus, norints didelius, bet į kuriuos kiekvienas, net ir nematęs jų, gali įtikėti. Bet ne čia galas stebuklų, apsakysiu jums dalykus daug sunkesnius išpildymui, o žmogui visiškai negalimus. Pasa-

kykite, ar galėjo kas atimti nuo mirties tą, kas jau buvo jos grobiu? Kas kada galėjo numirusiam įkvėpti naują gyvybę? Kas?

— Tiktai vienas Dievas — dievotai atsakė Baltazaras.

Ben-Huras nulenkė galvą.

— O išmintingas Egiptieti! Nedrįstu tau prieštarauti, nes užtiesą, ką galėtumėte pasakyti, kad matytumėte žmogų, kuris pergalėjo mirties darbą, o taip ramiai, kaip kad motina žadina iš miego savo kudikį. Buvo Naime. Ėjo į miestą per vartus; staiga sustabdė mus šermenįs. Nazarietis sustojo, laukdamas, kol tie praeis; tuomtarpu lydinčiųjų buryje pamatė gailiai vaitojančią moteriškę, našlę, kuri laidojo savo vienturtį sunų.

Stovėjau netoli ir mačiau stebuklingo vyro burną, perimtą pasigailėjimu; pagailavo jos, nuėjo, pasilytėjo neštuvų ir tarė gulinčiam ant jų numirėliui: Jaunikaiti, sakau tau, kelkis! — Dar nepraskambėjo žodžiai, o numirėlis atsisėdo ir pradėjo šnekėti.

— Tokius daiktus tiktai Dievas gali padaryti — tarė Baltazaras Simonidesui.

— Tėmykite — pridurė Ben-Huras — kad sakau tik tą, ką pats mačiau podraug su daugybe žmonių. Paskutinėje mųsų kelionėje į Jeruzolimą mačiau panašų atsitikimą, bet dar didesnį. Betanijoj gyveno žmogus, vardu Lozorius; numirė jis ir liko palaidotas; keturias dienas gulėjo kapuose, kada Nazarietį atvedė į tą vietą. Liepė atversti akmenį, užslėgiantį kapą, o visi pamatėme gulintį, aprištą skaromis žmogų, kas da daugiau, jo kunas jau pradėjęs puti. Daugybė žmonių stovėjo aplinkui ir visi girdėjome, kaip Nazarietis balsiai tarė: "Lozoriau, išeik!" Veltui stengčiausi apsakyti jausmus, kokie mane perėmė, kada pašauktas žmogus pakilo ir išėjo; kad nurišo nuo jo palas, tai kraujas tekėjo jo kune, ir, tikėkite mau, draugai, buvo tokis pat, kaip gyvendamas prieš ligą.

Nuo tada gyvena, galima su juomi kalbėti, o rytoj galėsite jį patįs matyti. Dabar, kad jums viską apsakiau, dar kartą užduodu jums tą patį klausimą ir reikalauju atsakymo, dėl kurio ir atėjau. Tas klausimas yra tik atkartojimu tavo, Simonidese, paties klausimo. Kuomi daugiau kaip žmogum yra Tas, Kurį vadina Nazariečiu?

Žodžius tuos tarė iškilmingai. Ilgai naktį svarstė tuos žodžius trįs vyrai. Simonides laikėsi prie supratimo pranašų; Ben-Huras pripažino, kad abudu seneliai turi teisybę, nes Nazarietis yra Atpirkėju, kaip Jį suprato Baltazaras, bet kartu ir karaliumi, kurio laukė Simonides.

— Rytoj dasižinosime, ramybė jums visiems! — Taręs tai Ben-Huras išėjo ir nusidavė atgal į Betaniją.

XXXVII.

Antrytojaus vostik atidaryta miesto vartai pirmutinė išėjo iš miesto Amra su ragažaite rankoje. Sargai nieko neklausė jos, nes ji nuolat išeidavo pirm saulės tekėjimo. Neatkreipė nekieno domumo, nes lengva buvo dasiprotėti, jog yra ištikima kieno tarnaitė.

Ėjo keliu link rytinio klonio, nors akis tankiai kreipė į Alyvų kalną, kur matėsi baltos šėtros pribuvusių ant švenčių. Buvo dar taip anksti, kad nesutiko jokio praeivio, kuris galėtų ją užkalbinti. Priėjo Getsemane, šalia kapų, kur kryžiuojasi keliai į Betaniją ir Silva. Vargšė, susilenkus senutė tankiai klupo, o kartais atsisėdus ilsėjosi, paskui vėl ėjo. Kad riogsančios kitoje pusėje uolos turėtų akis, patėmytų, jog tankiai žiurėjo į kalnus, bijodamasi aušros, kuri peranksti išskirsto tamsą; kad galėtų girdėti ir kalbėti, tartų: "mųsų draugė skubinasi šiandie, o tos, kurias nori apvalgydinti, turi buti alkanos".

Kad pagalios priėjo Karališkus kapus ir pamatė rauplėtų miestą, tiesiantįsi pagal Hinoną, ėjo povaliau. Ėjo prie savo ponios, kurios urvas buvo taip arti šaltinio Eurogi, ir nurimo matydama, kad nepaisant ankstybo laiko, nelaiminga moteriškė sėdėjo jau prie durų, gaivindamasi šviežiu oru, o Tirza dar miegojo. Per paskutinius tris metus liga baisiai jas subiaurino, ką žinodama Huro našlė stropiai uždengdavo savo burną. Net Tirza retai kada matė jos atidengtą veidą.

Tą rytą, žinodama, kad aplinkui nieko nėra, kas galėtų ją matyti, nusiėmė nuo galvos uždangalą. Nežiurint tamsos, galima buvo matyti, kaip baisiai ji liko sunaikinta. Balti kaip sniegas plaukai susipynę nei sidabrinės vielos karojo ant pečių. Antakiai, lupos, nosis, veidai — sunaikinta. Kaklas išrėžytas mėlinais brukšniais. Viena ranka buvo sausa, kaip skeleto, pirštai be nagų, o sąnariai, ar nusilupę iki kaulų, arba raudoni ir sutinę. Remiantis ant taip subiauriotos galvos, rankų ir kaklo, lengva dasiprasti, kokis buvo visas kunas, taipogi suprasime, dėlko, kadaisia patogi Huro pati taip ilgai slėpėsi nuo sunaus.

Gal užklausi, dėlko, taip baisiai kentėdama, nesutrumpino sau gyvasties?

Nes užgina tai šventas prisakymas.

Gal nusijuoks iš to stabmeldis, bet nepadarys to jokis sunus, kurio sieloje liepsnoja tikėjimas.

Apmislydama liudną savo likimą, staiga pamatė ateinančią prie jos moteriškę, skubiai tat pakilo, užsidengė galvą ir sušuko kurčiu balsu:

— Užkrėstos, užkrėstos!

Už valandos Amra, nepaisydama persergėjimo, puolė jai į kojas: vis tos prastos moteriškės meilė, taip ilgai laikoma, toje valandoje užsiliepsnojo; ašarodama bučiuoja savo ponios rubus. Toji norėjo ištrukti, bet pagalios nenoroms pasidavė.

— Ką padarei, Amra? — tarė: — Ar-gi tą nepaklausymą gali pavadinti meile? Pašėlus, pražudei save ir jį — savo poną — jau jo niekad nepamatysi! Esi jau po teisės ištarme, negali sugrįžti į Jeruzolimą? O kas bus su mumis? Kas mums atneš duonos? O pašėlus Amra! Esame visos pražuvusios!

— Susimylėkite! — šaukė Amra, atkišdama į ją rankas.

— Kodėl neturėjai susimylėjimo ant savęs, tada ir ant mųsų butum milaširdinga. Dabar kur-gi pasidėsime? Nėra mums jokios pagalbos. O negera tarnaite, ar-gi Dievo rustybė dar negana mus spaudžia!

Pabudusi Tirza dabar parodė savo veidą, o tas buvo baisus. Plunksna sudreba prieš aprašymą jos išvaizdos. . Pusiau nuoga, visa randuota, vostik matanti, su sutinusiais sąnariais, nieku nepriminė anos skaisčios mergelės, kurią mes pažinome ant Hurų rumų stogo.

— Ar tai Amra, motin?

Amra mėgino prislinkti prie jos.

— Sustok, Amra! — suriko motina. — Uždraudžiu tau dasilytėti prie jos! Kelkis ir eik, kol dar tavęs niekas prie šaltinio nematė! Bet užmiršau, jau pervėlu! turi pasilikti ir dalytis mųsų likimu. Kelkis, sakau!

Amra atsiklaupė ir, susiėmus rankas, tarė:

— O gera ponia! Aš nesu pašėlusi. Atnešu geras žinias!

— Nuo Judo? — užklausė motina, atidengdama veidą. Bet Amra negirdėjo klausimo.

— Pasirodė stebuklingas Vyras — kalbėjo Amra, — Kuris gali jumis išgydyti. Užtenka Jam tarti žodį, kad ligonis pasveiktų; nes numirusius prikelia. Ateinu nuvesti jus prie Jo.

— Vargšė Amra! — gailestingai tarė Tirza.

— Ne! — šaukė Amra, supratusi tų žodžių reiškimą. — Ne, ne, aš nepašėlus, bet tas, ką sakau, yra

teisybė, kaip gyvena Viešpats, Izraeliaus Viešpats, Dievas mano ir jusų! Eikite su manim, negaišinkime laiko. Šiandie, gal tuojaus tas Vyras eis į miestą. Žiurėkite, jau tuoj bus diena. Pasidrutinkite ir einame.

Motina su domumu klausė. Rodosi, kad jau pirmiaus girdėjo apie stebuklingą Vyrą, nes garsas apie Jį tuomet skambėjo visos Judejos kampuose.

— Kas Jisai yra? — klausė.

— Nazarietis.

— Kas tau apie Jį sakė?

— Juda.

— Juda? Ar jisai namie?

— Parėjo vakar.

Našlė, norėdama suvesti tvarkon savo mintis, valandėlę tylėjo.

— Ar Juda tave atsiuntė, kad mums praneštum apie tai? — užklausė.

— Ne, jisai mislija, kad jus numirę.

— Gyveno kadaisiai pranašas, kuris išgydė rauplėtą — pavartauniai tarė motina į Tirzą. — Galę padaryti tai gavo nuo Dievo. Iškur mano sunus žino, kad tas Vyras turi tokią galybę? — užklausė Amros.

— Ėjo paskui Jį, girdėjo rauplėtus, šaukiančius prie Jo, ir matė, kaip tie nuėjo sveiki. Pirmiausia pribuvo vienas ligonis, paskui dešimt, o visi liko išgydyti.

Našlė klausė tylėdama; išdžiuvusi jos ranka drebėjo nuo susijaudinimo, matomai kovojo pati su savim. Neklausė, kaip tai buvo, nes jai užteko sunaus paliudijimo; bet stengėsi suprasti galybę, su kurios pagalba tasai žmogus galėjo nuveikti tokius darbus. Pagalios tarė Tirzai:

— Tai gal Mesijus!

Pasakė tai kaipo žmogus, kuris neabejoja, norints papratęs išmintingai apsvarstyti dalykus. Kaipo Izraelitė, apsipažinusi su prižadėjimais, kuriuos Dievas davė jos tautai, ir kaipo protinga moteriškė, galėjo džiaugtis norints ir ženklu išsipildymo tų prižadų.

— Buvo laikas, kada Jeruzolima ir visa Judeja skambėjo pasakojimais apie Jo užgimimą — gerai tai pamenu ir dabar galėtų jau buti suaugusiu vyru. Taip, tai turi buti Jisai. Taip — tarė į Amrą — eisime su tavim. Atneškie vandens ir parengkie valgį. Pavalgę eisime.

Tokiame laike nedaug ėmė laiko pasidrutinimui, ir neužilgo visos trįs moterįs išėjo. Tirza tikėjo, kaip ir motina; viena tik mintis baugino jas. Iš Betanijos, kaip sakė Amra, turi ateiti, o iš to kaimelio į Jeruzolimą vedė trįs keliai — vienas per viršų Alyvų kalno, kitas šalia tų kalnų, o trečias šalia "Rustybės" kalno. Visi tie keliai nebuvo toli viens nuo kito, vienok galėjo nepatikti Jo, jaigu eitų kitu keliu.

Po kelių klausimų našlė patėmijo, kad Amra nežino apielinkės kitoje Cedrono pusėje, nei mierio To, Kurį norėjo sutikti. Suprato, kad Amrą, kaip ir Tirzą, ji turėjo vesti.

— Pirmiausia eisime į Betfagi — tarė — ten su Dievo malone dasižinosime, ką turime daryti.

Ėjo kalvomis link Tofeto ir, užėjusios ant vieškelio, sustojo.

— Bijausi eiti vieškeliu — tarė našlė — eikime pašaliu. Šiandie šventa, minios žmonių traukia į miestą, jei eisime tiesiok per "Paveikslų" kalną, išsilenksime jų.

Tirza vostik paėjo; girdėdama motinos užmanymą, nusigando.

— Kalnas labai status, motin, neužeisime ant jo.

— Atmink, kad einame dėl sveikatos. Žiurėk, dukrele, kokis dailus rytas. Ten skubinasi moterįs prie šaltinio; kad pasiliktume čionais, užmuštų mus akmenimis. Eikš, buk drąsi!

Tokiais žodžiais vargšė motina, pati kęsdama, stengėsi sudrutinti dukterį. Amra, kuri ligšiol neišdrįso dasilytėti jų, dabar jau nieko nepaisydama, pri-

ėjo prie Tirzos, ir apkabinus ją, šeptelėjo į ausį: pasiremk ant manęs, aš stipri, nors sena, kelias netolimas. Šitaip, eisiva drauge.

Pagalios pradėjo leisties į kitą kalno pusę.

Kalnas, ant kurio lipo, ištikro buvo status, nelygus; vienok kada nelaimingos moteris sustojo pasil-

sėti ir dirstelėjo į šiaur-vakarius — ant šventinyčios, ant Siono ir jo puikių bokštų, motina pajuto norą vėl gyventi.

— Žiurėk, Tirza — kalbėjo — žiurėk, kaip auksinės plytos blizga ant "Gražiųjų Vartų". Ar matai, kaip vaikščiodavome ten? Pamislyk, kaip smagu bus vėl tenai vaikščioti. Žiurėk, kaip arti mųs namas! Matau jį per šventinyčios stogą. Ah! gaip tame senąme name sveikįs mus mųsų mylimas Juda!

Pagalios pradėjo leistis į kitą kalno pusę.

Nepaisant pasišventimo tarnaitės, Tirza dejavo iš skausmo, kas žingsnis dejavimas pervėrė vargšės motinos širdį. Nulipus žemyn Tirza puolė ant žemės ir silpnu balsu tarė:

— Eikit, motin, su Amra; mane čia palikite.

— Ne, nekalbėk taip, Tirza. Kas man butų iš sveikatos be tavęs? Ką pasakyčiau Judai, kad paklaustų, kur tave palikau?

— Pasakyk tad jam, motin, kad mylėjau jį.

Nelaiminga motina nusilenkė prie dukters, apsidairė aplinkui nes mintis pasveikimo buvo neperskiriama su pasveikimu dukters. Pasiryžo toliaus nekeliauti, laukti čia ir atsidėti visame ant Dievo.

Toje valandoje pamatė skubiai besiartinantį žmogų.

— Drąsos, Tirza! Šitai čia artinasi žmogus, kuris gal pasakys mums ką-nors daugiau apie Nazarietį.

— Motin, per savo gerumą užmiršti, kokiame esame padėjime. Nepažįstamas, kuris ateina, apsilenks mųs, keiks mus ir mes į mus akmenim.

— Pamatysime.

Ką-gi daugiau galėjo atsakyti vargšė motina, juk žinojo, kaip apsieina sveiki žmonės su raupsuotais.

Kelias ant užsisukimo, kur silsėjosi moteris, buvo tik takas, bet ne vieškelis. Ateivys negalėjo prasilenkti nuo jų. Priėjo jisai taip arti, kad galėjo išgirsti persergėjimą, kurį turėjo apreikšti praeiviams

kiekvienas rauplėtas. Taip baisioje valandoje Huro našlė neužmiršo savo priderystės ir, atidengdama veidą, sušuko:

— Užkrėstos, užkrėstos!

Kokis buvo jų nusistebėjimas, kad žmogus, nei truputį nestaptelėjęs, ėjo tiesiok prie jų.

— Ko norite? — užklausė, sustojęs už kelių pėdų nuo jų.

— Matai, kas esame, sergėkis! — tarė motina.

— Moteriške, aš pasiuntinys To, Kuris vienu žodžiu išgydo tokias, kaip tu. Nebijau,

— Nazariečio?

— Mesijaus — pataisė.

— Ar teisybė, kad šiandie eina į miestą.

— Dabar yra Butfate.

— Kuriuomi keliu eis?

— Šituom.

Sudėjo rankas dėl maldos ir pakėlė akis į dangų.

— Kas, sakai, Jisai yra?

— Dievo Sunus.

— Pasilikie šičia, moteriške, arba, kadangi su Juomi eina didelė minia, stok tenais prie uolos, ką ten baltuoja tarp medžių. Kada eis, šaukis prie Jo, šauk drąsiai ir nesibijok. Jisai tave išgirs. Einu skelbti Izraeliui, ką mieste ir už miesto susirinko, kad artinasi Mesijus, kad parengtų Jam priėmimą. O dabar ramybė tau ir taviemsiems! — Tai taręs nuėjo.

— Girdėjai, Tirza? Nazarietis eina ir išklausys mus. Surink jėgas, dar žingsnis, tiktai vienas žingsnis ir busime prie uolos.

Tie žodžiai pastiprino Tirzą, paėmė Amros ranką ir atsistojo. Nuėjus porą žingsnių, Amra ją sulaikė tardama:

— Luktelk truputį, nes štai tas žmogus grįžta.

Sustojo, o sugrįžęs žmogus tarė:

— Prašau tavęs, moteriške, priimk nuo manęs šitą vandenį; paėjęs atsiminiau, kad neužilgo užkai-

tys saulė, Kristus-gi negreit čia ateis. Imkite tat, vanduo gali buti jums reikalingas, ir turėkite viltį. Kad prisiartįs, šaukite!

Tai kalbėdamas padavė joms ąsotį vandens, ir nestatė jį ant žemės, bet padavė į rankas.

— Esi žydas? — paklausė, nusistebėjus tokiu pasielgimu, motina.

— Esu, bet kas daugiau, esu mokiniu Kristaus, o Jisai žodžiu ir darbu mokina daryti, kaipo jums padariau. Pasaulis nuo amžių žinojo žodį "meilė", bet nesuprato jo reiškimo. Dar sykį atkartoju: nesibijokite! Ramybė tau ir taviemsiems!

Nuėjo. Jos-gi pamažu artinosi prie uolos, kurią joms parodė. Nuėjus į vietą motina nudžiugo, pamačius, kad einanti keliu gali gerai jąs matyti ir girdėti. Atsisėdo po medžiu, atsigėrė vandens ir laukė su tikėjimu; Tirza tuojaus užmigo, o senesnėsės moterįs tylėjo, kad neprižadinti jos.

XXXVIII.

Apie trečią valandą ant kelio pradėjo rodytis keleiviai, einanti iš Betfago ir Betanijos; apie ketvirtą ant Alyvų kalno pasirodė minia. Tukstančiai žmonių artinosi, o dvi sėdinti moteri su nuosteba patėmijo, kad kiekvienas einančių nešė palmos šakutę. Taip joms betėmijant, akis jų atkreipė balsai iš kitos pusės; motina pažadino Tirzą.

— Ką tas reiškia? — paklausė pažadinta.

— Jisai ateina — atsakė motina. — Šitie, ve, tai eina iš miesto priešais Jį, o anie, tai Jo pasekėjai; susitiks čia netoli nuo mųs.

— Bijausi, kad taip nebutų, nes tąsyk neišgirstų mųs šauksmo.

— Amra! — klausė našlė — kad Juda kalbėjo apie išgydymą dešimt raupletų, kaip vadino Nazarietį?

— Sakė, kad šaukė: "Viešpate, susimylėk ant mųsų!" arba: "Mokytojau, pasigailėk!"

— Tik tiek?

— Nieko daugiau nesakė.

— Užtiesą, to užtenka — pamislijo motina.

— Taip — kalbėjo Amra — Juda sakė, kad matė, kaip nuėjo pasveikę.

Tuomtarpu einanti nuo rytų žmonės pamaži artinosi; kad einančius pirma jau galima buvo pažinti, moteris pamatė viduj jų jojantį žmogų, apie kurį visi giedojo ir šoko iš džiaugsmo. Jojantis buvo vienplaukis, visas baltai apsirengęs. Kad prisiartino, jos pamatė baltą burną ir tamsiai geltonus ilgus plaukus, perskleistus ties viduriu kaktos.

Rodosi, nedalyvavo linksmume viso burio; jų linksmumas ir džiaugsmas, rodos, Jo neužėmė ir neištraukė iš gilaus užsimislijimo. Saulės spinduliai apšvietė Jo galvą. Paskui Jį ėjo minios žmonių; visi linksmai giedojo. Nieks rauplėtoms nepasakė, kad tai Jisai — stebuklingas Nazarietis! o juk jos iškart Jį pažino.

— Štai Jisai, Tirza! — kalbėjo motina. — Jau čia arti, eikš, dukrele. — Tardama tai puolė ant kelių prie baltos uolos.

Duktė ir tarnaitė tuojaus klupojo šalia jos. Toje valandoje einantieji iš miesto Jį pasitikti sustojo ir, mosuodami palmų šakelėmis, giedojo.

— Hosanna Dovido Sunui! Palaimintas, kuris eina vardan Viešpaties!

Visa minia, einanti su Juomi, ir ateinanti Jį pasitikti, pakėlė tokį šauksmą, kad jo aidas atsimušė toli aplinkinėse uolose ir kalnuose. Neįstabu, kad rauplėtų balsas dingo tarp to šauksmo.

Valanda susitikimo jau artinasi, su jaja žus taip labai laukiama nelaimingų moterų viltis.

— Eikime arčiau, iš čia mus neišgirs — tarė motina.

Pakilo ir žengė kelis žingsnius pirmyn; pakėlus į viršų rankas, šaukė gergždančiu balsu. Žmonės jas pamatė, pamatė baisų jos veidą ir susilaikė. Tirza liko užpakalyj ir puolė ant žemės, negalėdama toliaus eiti.

—Rauplėtos! rauplėtos!

— Akmenimis jas!

— Prakeikė jas Viešpats! Užmušti jas!

Panašųs šauksmai susimaišė su šauksmu "Hosanna". Eidami arčiaus Jo, žinojo Jo budą ir gailestingumą Jo širdies; akis į Jį buvo atkreipę ir tylėjo. Kada prisiartino, ji pamatė Jo ramų veidą, pilną gailestingumo, nepaprastai gražų, pilną jausmingumo. Sustojo nusistebėjus ir tik už valandos sušuko:

— Mokytojau ir Viešpate! matai mųs vargą; gali mus išgydyt. Pasigailėk mųs, susimilk!

— Ar-gi tiki, kad galiu išgydyt? — užklausė.

— Esi pranašų apreikštu, esi Mesijum!

— Moteriške — tarė — didis yra tavo tikėjimas, tegul stojasi, kaip nori!

Rodytųsi, kad užmiršo apie minią, staptelėjo valandėlę, tiktai valandėlę, ir nujojo.

Kaip saldžiai atsimušė Jo širdyje palaiminimas ir dėkingumas tos, kuri šaukė:

— Garbė Dievui ant aukštybių, garbė! Triskart palaimintas Sunus, Kurį mums atsiuntė!

Vostik nujojo kelis žingsnius, abudu buriu: tas, kuris ėjo iš miesto ir tas, kuris ėjo iš Betfago, apsupo Jį, mosuodamu palmomis ir šaukdamu: "Hosanna!" Ir taip išnyko iš rauplėtų moterų akių. Skubiai užsidengus galvą motina pribėgo prie dukters ir, apkabindama ją, šaukė:

— Dukrele, turiu prižadėjimą, o išpildys jį, nes yra Mesijum! Šitai męs išgelbėtos!

Abidvi klupojo melzdamosi, kol nepraėjo minia ir dingo už kalno.

Kaip tik baigėsi trukšmas ir užstojo tyla, pradėjo išsipildyti stebuklas. Pirmiausi ligonės pajuto naują kraujo tekėjimą širdyse, paskui gyslose. Abidvi jautė, kad liga jas apleidžia, jėgos didinasi ir grįžta į pirmbuvusį stovį. Tuojaus, tartum, užbaigimui apvalymo, gyvybės kvapas iš kuno perėjo į sielą ir pakėlė ją į dangų, pripildant dėkingumu.

— Moteriške — tarė — didis yra tavo tikėjimas, tegul stojasi, kaip nori!

Liudininku to permainymo — nes taip reikia užvadinti išgydymą rauplėtų — bus dar vienas, apart Amros.

Kaip žinoma, Ben-Huras, kaip visados, sekė paskui Nazarietį. Jisai buvo prie kelio, kad rauplė-

ta moteriškė pasirodė tarp minios, girdėjo jos prašymą ir matė baisų veidą. Nepraėjo pro jo ausis ir Nazariečio atsakymas, o nors panašųs atsitikimai tuomet buvo gana tankųs, bet dar neapsiprato su jais ant tiek, kad nesukeltų pasistebėjimo.

Kad kiekvienas, tokis naujas priparodymas Nazariečio galybės gimdė vado širdyje prieštaraujančias mintis kaslink Jo pasiuntinystės, yra visai natūrališkas dalykas. Tos mintįs sulaikė Ben-Hurą, išsiskyrė iš minios ir atsisėdo ant akmens, laukdamas, kol visi praeis.

Taip sėdėdamas sveikino praeinančius pažįstamus Galiliečius, kurie po ilgais rubais slėpė kardus. Už valandos prisiartino apdegęs saule Arabas, vesdamas du arklių, bet Ben-Huras davė jam ženklą, kad susilaikytų, tardamas:

— Sustok šičia, tuojaus josiu į miestą, o Aldebaranas turi man šiandie patarnauti.

Tai kalbėdamas glostė arklį, bet matydamas, kad išgydytos moteris sustojo, atkreipė ant jų domumą.

Tos moteris buvo jam visai nepažįstamos, užėmė jį tiktai kaipo priparodymas, kuris galėjo jam pagelbėti išrišti slaptybę, kuri taip ilgai laikė jį abejojime. Dirstelėjo į moteriškę, užsiėmusią akis rankomis ir stovinčią prie uolos.

— Dėl Dievo, ar tai butų Amra? — tarė pats sau.

Su taja mintimi aplenkė motiną ir seserį nepažinęs jų ir stojo prie tarnaitės.

— Amra! — sušuko — Amra, ką čia veiki?

Pribėgo prie jo, puolė ant kelių ir per verksmą negalėjo ištarti nei žodžio.

— O pone, pone! kaip-gi yra geras Dievas tavo ir mano! ,

Sunku aprašyti sąjausmo galybę, kuri priverčia mus dalyvauti išmėginimuose ir patyrimuose kitų. Ji taip sujungė mus, kad anų kančios ir džiaugsmas sto-

jasi mųsų. Taip ir Amra, norint užsidengė burną rankomis, nors rauplėtos moteris netarė nei žodžio, dalyvavo jų jausmuose. Jos pasielgimas, žodžiai, viskas tas pagelbėjo Ben-Hurui prijautimu atminti, kad jos čia buvimas turi ką-nors bendro su anomis moterimis, pro kurias tikką praėjo. Jautė, kad yra tarp jų koks ryšis, atsigrįžė į jas, kada tos atsistojo. Čia jo širdis nustojo plakus, tartum, prigijo prie žemės, negalėjo kalbėti.

Moteriškė, kurią matė prie Nazariečio, stovėjo sudėjus rankas ir pakėlus akis į dangų. Pats atsi-

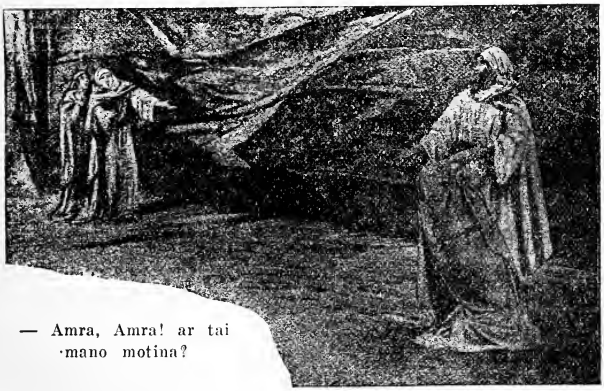

— Amra, Amra! ar tai mano motina?

mainymas buvo stebėtinas, bet tas nebuvo priežastimi jo susijaudinimo; bet kokia priežastis! Ar galėjo klysti? Niekad neteko jam matyti kas panašesnis į motiną, tokią, kaip ji išrodė tą dieną, kada ją nutvėrė Rymionįs; skirtumas buvo tik tame, kad šitą turėjo daug žilų plaukų. Ką-gi mato šalia jos? — Juk tai Tirza, daili, suaugus, bet ta pati, kuri su juomi stovėjo ant stogo tą neužmirštamą dieną, kada patiko juos nelaimė. Mislijo, kad negyvos, laikui bėgant apsiprato su taja mintimi, apverkė jas, bet sapnuose ir vaidentuvėje negalėjo aiškiai jų sau persta-

tyti. Vos tikėdamas savo akim, uždėjo ranką ant tarnaitės galvos ir drebančiu balsu užklausė:

— Amra, Amra! ar tai mano motina?... Sakyk, ar tik man taip rodosi akyse?

—Kalbėk į jas, pone, kalbėk į jas! — atsakė.

Ilgiaus nelaukė, ištiesęs rankas pribėgo prie jų šaukdamas:

— Motin, motin! Tirza! Štai esu!

Girdėjo jo šauksmą ir bėgo prie jo, bet staiga motina sustojo. Valandoje, kada tarė jausmingai žodžius: — Juda, sunau! — atkartojo ir seną persergėjimą: — nesiartink, užkrėstos, užkrėstos.

Netarė tai iš papratimo, bet iš baimės, kad neužkrėsti numylėtą sunų. Į savo pasveikimą pilnai tikėjo, bet bijojosi, kad neužsikrėstų nuo jos drabužių. Sunus apie tai nemislijo ir už valandėlės visi trys, taip ilgai atskirti, puolė viens kitam į glėbį.

Pirmiausia atsipeikėjo motina ir tarė:

— Tegul nesuteršia mųsų nedėkingumas; laike laimės atminkime Tą, Kuris mums ją suteikė, ir padėkokiame Jam už Jo geradėjystes.

Visi podraug su Amra puolė ant kelių, o motinos malda buvo nei dėkonės psalmas. Tirza kartojo kiekvieną jos žodį, tą pat darė ir Ben-Huras, bet ne su tokiu didžiu tikėjimu. Pakilęs užklausė:

— Nazarete, kur gimė, žmonės vadina Jį dailidės sunum. Kasgi Jis yra?

Motina jautriai pažiurėjo į sunų ir atsakė jam taippat, kaip prieš valandą atsakė Nazariečiui:

— Mesijus.

— Iškur Jo galybė?

— Iškur? — Ar-gi nematai, kaip Jisai ją sunaudoja? Ar matei kada-nors Jį darant blogą?

— Ne.

— Tai priparodymas, kad Jo galybė paeina nuo Dievo!

Nelengva atsižadėti vilties, dėl kurios taip ilgai darbavosi ir kurios prigijo prie širdies; norints pripažino, kad šio pasaulio tuštybės Kristui yra nieku, bet garbės troškimas neleido jį pasiduoti. Norėjo tikėti į Kristų pagal save, kaip tai visuomet daro žmonės, norints šimtą kartų butų geriaus, kad mes tikėtume pagal Kristų, ne pagal save.

Motina pirmutinė pamislijo apie kasdieninius reikalus, užklausdama:

— Ką dabar turime daryti? Kur eisime, sunau?

Pažadintas tuomi sunus pažiurėjo į jas ir patėmijo, kad rauplių jau nei ženklo ant jų neliko, o jų kunas buvo tokis pat, kaip kad buvo seniaus. Juda, matydamas, kad Tirzos drabužiai nepakaktinai uždengia jos kuną, nusivilko savo ploščių ir, apsiaupdamas juomi Tirzą, tarė:

— Imk jį. Jaigu pirmiaus žiurinčio akį užgavo tavo liga, tegul dabar žingeidus žiurėjimas neužgauna tave.

Darant jam tai pasirodė prie šono kardas.

— Ar-gi gyvename laike karo? — bailiai užklausė motina.

— Ne.

— Kam tat esi apsiginklavęs?

— Ginklas gali buti reikalingas apgynimui Nazariečio.

Ben-Huras nepasakė visos teisybės, bet ir neslepė nieko.

— Ką, turi priešų... kas tokie?

— Ant nelaimės, motin, jais yra netiktai Rymionįs!

— Ar-gi nėra Izraeliaus sunum, ar daro ką priešais ramybę?

— Niekas, tiktai Jisai gali vadintis ramybės vyru; bet pagal rabinų ir mokytojų yra didei nusikaltęs.

— Kaip tai?

— Skelbia naują mokslą, o pagal jo ir stabmeldžiai yra lygūs žydams ir verti dangaus malonių.

Motina tylėjo ir visi nuėjo prie uolos į medžių pavėsį. Sulaikydamas nekantrybę vestis jas namo ir išklausyti pasakojimų apie baisų jų gyvenimą, Ben-Huras pasiryžo pasielgti pagal teises tokiuose atsitikimuose. Baigdamas sutvarkymą liepė Arabui nu-

Ką dabar turime daryti, kur eisime?

vesti arklius prie Betesda vartų ir ten laukti jo. Koks smagus buvo moterims sugrįžimas į miestą! Ėjo drauge su mylimu Juda, ėjo greitai, liuosai, be baimės. Sustoję prie naujo kapo, netoli Absalono kapų prie Cedrono, rado jį tuščią ir užėmė jį, o Ben-Huras nuėjo į miestą parengti joms naują gyvenimą.

Neužilgo sugrįžo ir pastatė dvi šėtri netoli "Karališkų daržų", įrengė jodvi kuopuikiausia, nes abi mo-

teri turėjo ten buti, kol kunigas nepaliudys jų pasveikimo.

Budamas drauge su jomis Ben-Huras, pagal teises taip-gi liko užkrėstu ir dėlto negalėjo dalyvauti ateinančioj iškilmėj. Negalėjo įeiti nei į šventinyčią. Turėjo tat buti šėtroj. Buvo tai maloni prievarta, nes turėjo daug išklausyti ir daug papasakoti.

Dėjos jų, tiek metų išbuvusių tarp kančių, prie taip skaudžių patyrimų, negali buti apsakytos trumpai. Taigi jos pasakojo išlėto, o jisai kantriai klausė, stengdamasis buti ramus, kada jo jausmai virė. Neįdomu, kad klausant tų apsakymų neapykanta link Rymionų pasiekė aukščiausį laiptą. Kerštо troškimas perėmė jį, norėjo bėgti, mušti, žudyt, atlyginti už visas skriaudas. Kartais jam rodėsi, kad geriausia surinkti visus Galiliečius, apšaukti maištą ir daužyti viską pakelėje. Kitu kartu mintijo apie juras — nors drebėjo pamislijęs apie jas. Dvasioje matė prikrautus brangenybėmis Rymionų laivus, kuriuos galima apiplėšti. Buvo tai tik svajonės, kurias turėjo atmesti. Kiekvienas pasistengimas surasti naują budą priminė jam seną pasiryžimą ir aiškiai matė, kad tik sutraukimas visų Izraelitų į vienybę ir kovą su Rymu, gali padaryti kokias permainas ir užganėdinti jo kerštą. Taip visi mąstymai, tyrinėjimai ir viltis baigėsi ten, kur prasidėjo... ant Nazariečio ir Jo mierių.

Kartais užsidegime rodos girdėjo Nazarietį kalbant: Klausyk, Izraeliau! Aš esu Viešpaties pažadėtas, Tas, Kuris užgimė, žydų karalius. Atėjau prie savo nuosavybės, kaip buvo apskelbta pranašų. Sukilk, Izraeliau, kaip vienas vyras, o pergalėsi ir užkovosi pasaulį!

Buvo tai išmislyta Ben-Huro žodžiai, o kad juos butų ištaręs Nazarietis, minios be abejonės butų ėję paskui Jį.

Tokiame užsidegime Ben-Huras užmiršo apie prigimtį vyro, kuris turėjo tai atlikti. Nepamislijo,

kad dieviška prigimtis gali persverti žmogišką. Stebukle, kurį geriausia suprato motina ir duktė, matė tiktai galybę, kuri gali pastatyti Izraeliui sostą ant griuvėsių Rymo viešpatystės, atmainyti pasaulį ir visą žmoniją, sutveriant vieną mylinčiąsi giminę. Ar-gi atlikimas tokio veikalo nebutų atsakančiu pašaukimu Dievo Sunaus? Ar tai nebutų atpirkimo veikalas? Norints nepaisant politiškų pasekmių, kiek tai įgytų garbės kaipo žmogus! Ne, negalima surasti žmogaus, kuris paniekintų tokį pašaukimą.

Tuomtarpu pagal Cedroną į Bezetos šalį, ypač pakelėse prie Damasceno vartų dygo daugybės šėtrų, kurios buvo tuomlaikine prieglauda keleivių, pribuvančių ant Velykų. Kiek kartų Ben-Huras išėjo pasižiurėti ir pakalbėti su svetimžemiais, stebėjosi skaitlingumui ir įvairumui atvykstančių. Paskui patyrė, kad viso pasaulio dalįs turi savo perstatytojus. Visi miestai abiejų pusių Vidurženiniu jurų, toliaus visi miestai susodyti paupiuose tolimų Indijų, o net ir šiaurinės Europos turėjo ten savo perstatytojus.

Vaikščiodamas tarp šėtrų, girdėjo kaip kalbėjo svetimomis kalbomis, nepanašiomis į seną Hebrejų kalbą ir žinojo, kad visus sutraukė čia vienas mieris; kilo tat pas jį nauja mintis. Ar-gi jis blogai suprastų Nazariečio mierius. Kaszin, ar Jis nelaukė kantriai ir taja kantrybe dengė prisirengimus ir tuomtarpu davė suprasti apie didžius savo gabumus? Nes ar nebutų dabar parankesnis laikas, nei prie ežero Genezaret, kada Galiliečiai norėjo Jį apvainikuoti? Tada jo šalininkų buvo vostik keli tukstančiai, šiandie ant Jo pašaukimo atsišauktų milijonai. Kas galėtų juos suskaityti? Taip saldžiai besvajodamas Ben-Huras priėjo prie nusprendimo, kad tas ramus žmogus po priedanga savo malonumo ir atsižadėjimo savęs, slepia politiškus mierius ir vado gabumus.

Tankiai lankė jį petingi vyrai su tamsiais plaukais ir barzdomis be uždangalų ant galvų; kalbėjo su

jais ilgai ir slaptingai, o kada motina klausė Ben-Huro, kas tai per vieni, atsakydavo:

— Mano geri draugai iš Galilejos.

Jie pranešdavo jam apie Nazariečio pasielgimą ir plenus Jo priešų — rabinų ir Rymionų.

Kad gyvastis tojo Vyro buvo pavojuje, žinojo, bet negalėjo prileisti sau, kad pasikesintų ant Jo gyvasties laike šventės. Išrodė jam, kad toji gyvastis buvo perdaug garbinga ir populeriška, pagalios tikėjosi, kad Jo artimesnieji neprileis pavojaus, o labiausia atsidėjo ant stebuklingos Kristaus galybės. Žmogiškai svarstydamas negalėjo suprasti, kad kas, turintis tokią galybę ant gyvasties ir mirties,galybę, kurią taip tankiai vartojo kitų labui, nepasinaudotų jaja pats.

Viskas tas dėjosi tarp 21 ir 25 d. kovo, pagal mųsų skaičių. Paskutinės dienos vakarą Ben-Huras neiškentė šėtroje ir pasiryžo nuvykti į miestą, prižadėdamas tuojaus sugrįžti.

Arklys buvo atsilsėjęs, bėgo tat smagiai, niekas nematė, gatvės buvo tuščios.

Įjojo Jeruzolimon per pietinius vartus.

XXXIX.

Ben-Huras paliko arklį viešnamyje, iš kurio trisdešimt metų atgal išėjo trįs mokslinčiai į Betlejų. Arabui paliko Aldebaraną, o pats nusiskubino į savo namus.

Pirmiausiai ieškojo Mallucho, o neradęs jo namie, nuėjo pasveikinti savo draugus: pirklį ir Egiptietį. Ir tas nenutiko, nes abudu buvo nuvykę į miestą ant iškilmės. Apie Baltazarą pranešta jam, kad yra silpnas.

Tuomtarpu į kambarį įėjo Iras. Sustojo viduryje kambario, kurs buvo geriausia apšviestas.

Tarnas išėjo, palikdamas juodu du vienu,

Paskutiniame laike tarp įvairių rupesčių Ben-Huras vos retkarčiais pamislydavo apie Egiptietę, atidėdamas tą ant parankesnio laiko. Dabar kada pamatė tą dailią merginą, vėl pajuto patraukimą prie jos.

Ikšiol ji naudojosi visais pragumais, kad tik ji patraukti prie savęs; dabar-gi priėmė jį labai šaltai. Stovėjo rimta, šalta, lyg stovyla, tik galvą pakreipus į šalį.

Tuomtarpu į kambarį įėjo Iras.

Taip bestovėdama tarė:

— Pribuni į pat laiką, Huro sunau, nes noriu padėkoti tau už svetingumą, po ryt gal butų buvę jau pervėlu.

Ben-Huras lengvai linktelėjo galvą, nenuleisdamas nuo jos akių.

— Girdėjau, kad lošianti kauleliais pabaigę lošimą, perskaito savo lenčiukes — išeina tas jiems ant

gero, nes paskui apvainikuoja pergalėtoją. Mudu taippat lošėva — tęsėsi tas daug dienų ir naktų — dabar kad lošimas užbaigtas, reikia pažiurėti, kuriam priguli vainikas.

— Pasakyk man — kalbėjo su ironija — pasakyk man, Jeruzolimo kunigaikšti, kur yra Anas dailidės sunus iš Nazareto, o kartu Dievo Sunus, nuo Kurio tikėjaisi tiek dauk dalykų.

Ben-Huras nekantriai mostelėjo ranka ir tarė:

— Juk n'esu Jo sargu.

Skaistus veidas pakrypo dar labiau.

— Ar sugriovė Rymą?

Ben-Huras pakėlė ranką ir matyt buvo jo judėjime šešėlis piktumo.

— Kur Jo sostainė? — klausinėjo ji. — Ar-gi nematysiu Jo sosto ir špižinių levų, jį saugojančių. O Jo rumai? prikėlinėjo numirusius, tai užtiesą sunkiau negu pastatydinti namą iš aukso! Vienu mostelėjimu, vienu žodžiu, — juk irgi gali pastatyti puikius rumus, kaip senovės Karniaką!

Dabar jau suprato jos lošimą; o kad klausimai buvo įžeidžianti, pradėjo neužtikėti, buti atsargesnis ir nusišypsojęs atsakė:

— Kas žino, kas įspės ateitį? Palaukie da, dar dieną, ar savaitę, gal pamatysi rumus ir levus.

Nepaisydama pertraukos kalbėjo toliau:

— Stebiuosi iš tavo aprėdalo; juk tai neatsakanti rubai Indijų vietininkui, arba kokiam nors vicekaraliui. Mačiau kartą Taherano satrapą; nešiojo šilkinį antgalvį, o rubus iš auksinio audeklo; jo kardo rankena blizgėjo nuo brangenybių ir užtiesą mislijau, kad Oziris suteikė jam saulės vaiskumą. Matydama tave taip prastuose rubuose, bijausi, o kad gal neapturėjai karalystės, kuria bučiau dalinusis su tavim!...

— Duktė mano garbingo ir išmintingo svečio yra malonesnė, kaip ji pati mislija, nes pertikrina mane, kad dailiame kune gali buti bloga širdis.

Ben-Huras kalbėjo mandagiai, o Iras, truputį pažaidus karoliais, kalbėjo toliau:

— Kaip dėl žydo, esi išmintingas, Huro sunau. Žinai, mačiau įvažiavimą tavo išsvajoto cezaro į Jeruzolimą. Sakai mums, kad tą dieną apsigarsįs žydų karaliumi; nuėjau prie šventinyčios, mačiau iškilmingą parodą nueinant nuo kalno. Girdėjau giesmes ir šauksmus: "Hosanna!" Mačiau, kaip mosavo Jam palmomis; išrodė tas puikiai. Bet ieškodamas akimis karališkai išrodančio asmens, ką pamačiau? Ar vyrą su purpura, ar blizgantį auksu vežimą, ar karžygį su šarvais, ar nors ragotinėmis apsiginklavusią kohortą? Veltui! Norėjau pamatyti nors Jeruzolimos kunigaikštį su Galiliečiais.

Pažiurėjo į jį su paniekinimu, paskui nusikvatojo, lyg negalėdama susilaikyti nuo juoko, atminus tokį paveikslą.

— Vietoje Sezostriso, grįžtančio su triumfu, arba apsiginklavusio cezaro, ką-gi pamačiau — ha, ha, ha! pamačiau vyrą, moteriško veido su moteriškais plaukais, jojantį ant asilo ir verkiantį. Tai karalius! Tai Dievo Sunus! Pasaulio Atpirkėjas! Ha, ha, ha!

Norints Ben-Huras mokėjo save valdyti, bet ateidavo valanda, kad negalėjo susilaikyti iš piktumo.

— Nemislyk vienok, Jeruzolimos kunigaikšti, kad taip greit atstočiau, pasilikau ant vietos — kalbėjo toliau. — Visai nesijuokiau, tik pamislijau sau: Palauk, šventinyčioj pasirodys, kaip pridera karžygiui, kuris turi užkariauti visą pasaulį! Paskui mačiau, kaip ėjo per vartus Shushan ir į moterų kiemą. Apart manęs, kiek žmonių laukė, kaip ir aš, apsišaukimo, kiek tukstančių portikuose, kiemuose, ant šventinyčios trepų — tukstančiai tukstančių, ką kalbu, milijonai! Visi laukė ir, o stebuklai! ha, ha, ha! jau man rodėsi, kad girdžiu traškėjimą griuvančio Rymo. Ha, ha, ha, prisiekiu ant Saliamono vėlės, tavo karalius neapskelbė savo karališkos galybės, norint šventinyčia

rodos drebėjo nuo atbalsio Alėliuja! kuris išsiveržė iš Jo vaikų krutinės, o Rymas stovi, kaip stovėjo!

Nei Baltazaro privadžiojimai, nei Kristaus stebuklai, kuriuos matė savo akimis, nepadarė ant jo tokio įspudžio, kaip žodžiai stovinčios prieš jį mergiuos. Plėvė nupuolė nuo jo akių — Nazariečio pasiuntinystė nebuvo politiška; paprastas žmogus neatmestų tokios garbės, kokią Jam sudėjo.

— Baltazaro dukte, — tarė pavartauniai — jei dar lošiame, tai atsiimk vainiką, pergalės ženklą — noriai pripažįstu jį tau. Dabar susipraskime. Matau, kad turi kokį mierį, pasakyk jį, o aš atsakysiu. Paskui eikiva kožnas sau ir užmirškime, kad kadaisia susitikova. Kalbėk, klausau, bet tėmyk, kad nenueitum pertoli!

Valandą žiurėjo į jį, lyg mislydama, kas reikia daryti, paskui šaltai tarė: Eik!

— Ramybė tau — atsakė ir nuėjo. Prie durų dar jį sulaikė:

— Dar žodį — tarė.

Sustojo ir atsigrįžo.

— Apmąstyk viską, ką apie tave žinau.

— O dailiausioji Egiptiečių — kalbėjo grįždamas, — ką-gi žinai apie mane?

Žiurėjo į jį valandą, paskui tarė:

— Tu, Huro sunau, esi panašesnis į Rymionį, kaip tavo tautiečiai.

— Ar taip mažai panašus į savo brolius? — užklausė.

— Juk visi karžygiai yra Rymionįs — pridurė mandagiau.

— Tikiuosi tat, kad pasakysi, ką daugiau žinai apie mane.

— Tas panašumas man daug reiškia ir dėlto tave išgelbėčiau.

— Mane išgelbėti? Tai įdomu!... Nuo ko išgelbėti?

Balsas jos buvo tykus, tik judėjimas priminė Ben-Hurui, kad turi buti atsargus.

— Pažinojau žydą, pabėgusį irklininką, kuris užmušė žmogų Iderne rumuose... — pradėjo tyliai.

Ben-Huras klausė su domumu.

— Tas pat žydas užmušė kareivį Rymionį čia, Jeruzolimoje; tas pat žydas turi tris legijonus Galiliečių, pasirengusių užpulti ant Rymo vietininko. Šeikas Ilderimas yra vienas jo šalininkų.

Prisiartino prie jo ir kalbėjo dar tyliau.

— Gyvenai Ryme... daleiskime, kad atkartosiu kam, ką žinai... Ha! nublankai?

Žengė atbulas su tokiu veido reiškimu, kaip kad žmogus, mislydamas, kad žaidžia su išdykusiu katuku, tuomtarpu pataikė ant tigro. Ji kalbėjo toliau.

— Žino tave prieangiuose cezaro rumų ir tu žinai Sejanusą. Prileiskime, kad kas jam pasakys ir tą parems priparodymais — norints ir be priparodymų — užteks, jaigu išgirs, kad tas žydas yra turtingiausias žmogus Rytų, tečiau visos viešpatystės. Kaip misliji, ar Tibro žuvįs turėjo kada geresnę puotą? O kokios žaislės buvo cirke! Vienu taktu Rymo politikos yra nubovyti žmones, antru — turėti kuomi nubovyti, o ar buvo kada artistas, kuris žaidimuose susilygintų su Sejanusu?

Ben-Huras stengėsi buti rimtas.

— Noriu suteikti tau, daili Egipto dukra, smagumą, pripažįstu tau gabumą, da daugiau, jaučiuosi tavo rankose. Žinau, kad pasigailėjimo neturėsi — galėčiau tave užmušti, bet esi moteris ir po mano stogu. Man atviras yra tyras, o norints Rymas moka gaudyti žmones, ten manęs nesuras. Smiltinė jura dengia tukstančius valkatų ir gerų širdžių, o ir nepergalėti dar ligšiol Partai neužmiršta pagrumoti savo persekiotojams. Budamas kilpose, į kurias, prisipažįstu, pats save leidau įpainioti, turiu teisę reikalauti nuo tavęs atsakymo ant vieno mano klausimo — tą turi

padaryti, ir klausiu, nuo ko gavai tas visas apie mane žinias? Kad žinočiau budamas tyruose, arba nelaisvėj, kad nors mirdamas žinočiau, ką turiu prakeikti! Tegul prakeikimas, kurį paliksiu išdavikui, bus man suraminimu, kaipo prakeikimas žmogaus, kuris savo gyvenime, apart vargo, nieko daugiau nematė! Dabar atkartoju: Kas tau pasakė tą, ką apie mane žinai?

Nežinia, ar tikrai, ar ne, gana to, kad ant Egipetės veido atsimušė sąjausmo reikšmė.

— Mano tėvynėj, Huro sunau, tarė — yra žmonės, kurie išdirba paveikslus iš įvairių spalvų varledėžių, surinktų ant jurų krantų po audros. Tas varledėžes, sumuštas į trupučius iškloja ant marmuro. Ar šis palyginimas neišaiškina tau? Užtenka pasakyti, kad nuo vieno pilna sauja susėmiau svarbiausias žinias, nuo kito rieškučias smulkių priparodymų, tą viską sudėjau į kruvą ir buvau laiminga, kaip gali buti laiminga moteriškė, kuri turi savo rankose turtą ir gyvastį žmogaus, su kuriuomi... — čia susilaikė, užsigręžė, po valandėlei užbaigė: — su kuriuomi nežino, ką daryti.

— To neužtenka — tarė Ben-Huras. — Rytoj gali nuspręsti, ką su manim padaryti, o aš šiandie galiu numirti.

— Tas tiesa — tarė ji skubiai, — pagalios galiu tau pasakyti: truputį žinau nuo šeiko Ilderimo, kad gyveno drauge su tėvu šėtroje tyruose. Naktis ten tykios, šėtrų sienos plonos ir per jas lengvai girdima paukštyčių cypsėjimas.

Nusijuokė iš savo užbaigos, paskui pridurė:

— Kitas žinutes, nei varledėžių trupučius, reikalingus cielybei, turiu nuo...

— Nuo ko?

— Nuo Huro sunaus.

— Ir daugiaus niekas tau nieko nepranešė?

— Niekas — atsakė.

Ben-Huras atsiduso ir rimtai tarė:

— Priimk mano padėkonę. Neužsimoka Sejanuso laukti. Tyras moka saugoti tą, kurį kartą pagriebia. Ramybė tau, Egiptiete.

Ikišiol stovėjo vienplaukis, dabar užsidėjo ant galvos uždangalą ir norėjo eiti. Bet ji sulaikė jį, net ir ranką atkišo jam.

— Palaukie — tarė.

— Priimk mano padėkonę. Neužsimoka Sejanuso laukti...

Dirstelėjo į ją, bet nepriėmė jos, nes suprato, kad svarbiausias dalykas tik dabar pasirodys.

— Buk čia ir nepertrauk; žinok, Huro sunau, jog žinau, dėlko garbingas Arius padarė tave savo įpėdiniu. Ant Izis! ant visų Egipto dievų! prisiekiu tau, kad drebu, kada misliju apie tave, taip narsų ir garbingą ir matau rankose valdovo, kuris nežino, kas tai yra sąžinės griaužimas. Dalį savo jaunystės perleidai

didėje sostainėje, kuomi-gi bus tau tyras, prilyginus prie pirmesniojo gyvenimo? Tėmyk, kaip aš tą darau, gaila man tavęs, gaila! Padaryk tat, ko reikalauju, o išgelbėsiu tave, prisiekiu ant mųsų šventos Izidos!

Kalbėjo taip švelniai ir pavartauniai, pagalios buvo tokia graži, kad negalima buvo nepatikėti jai.

— Tikiu tau — atsakė Ben-Huras abejojančiu balsu. Nemokėjo jai pasipriešinti, o vienok pažvelgė ją.

— Tobulą laimę moteriškė gali rasti tiktai meilėje, bet aukščiausia vyro pergalė, pergalėjimas paties savęs; tos pergalės, tos laimės aš šiandie meldžiu tavęs, kunigaikšti!

Kalbėjo skubiai, karščiuodama; užtiesą, niekad jam neišrodė taip daili, taip patraukianti.

— Savo jaunystėje turėjai draugą. Ginčas ant visados judu perskyrė — esate priešais. Padarė tau skriaudą. Po daugelio metų sutikai jį cirke Antiochijoje.

— Messala...

— Taip, Messala. Užmirškie praeitį, atmink jį kaipo draugą, sugrąžink turtą, pralošė laižybose, gelbėk jį! Kas tai tau šeši talentai? Tai niekniekis. O jam... ah, jisai luišas! Jei patiksi kada jį — jau tik nuo žemės pakels į tave akis. O, Huro sunau, garbingas kunigaikšti! Rymionui jo kilmės vargąs aršesnis už mirtį! Gelbėk jį, pone, nuo vargo! Tegul neelgetauja, o pone!

Jaigu jos kalbos greitumas buvo tik nuduotas, kad neduoti jam laiko apsvarstymui, tai labai klydo.

Jai kalbant, jam rodėsi, kad už jos pečių mato Messalą, o Rymionies išvaizda nereiškė vargo, ir nebuvo draugiška; ant jo veido atsimušė toji pat ironija ir išdidybė.

— Messalai neduosiu nieko. Pasiryžimas mano neatmainomas — pasielgiu kaipo Rymionis su Rymionim! Bet pasakyk, ar tai jisai, Messala, atsiuntė pas mane su tuomi prašymu?

— Jisai yra mandagus ir atsiduoda tavo malonei.

Ben-Huras uždėjo savo ranką ant jos peties.

— Kad taip gerai jį žinai, daili Egiptiete, pasakyk man, ar jisai padarytų man tą, ko reikalauji nuo manęs? Atsakyk dėl Izis! Atsakyk, jei myli teisybę!

Kalbėjo tai nei paliepdamas.

— Ah! — pradėjo — jisai yra...

— Rymionis norėjai pasakyti, mislydama, kad kadangi aš žydas, tat yra didelis skirtumas mųsų prietikiuose. Jei dar turi ką pasakyti, Baltazaro dukte, tai sakyk greitai; nes dėl Dievo, kada mano kraujas užvirs, užmiršiu, kad esi moteriškė ir daili! Užtiesą, matau tik šnipą, tuomi man biauresnį, kad jo ponu yra Rymionis! Sakyk tat, ką turi pasakyti!

Atstumė jo ranką, sustojo visa perimta piktumo ir sušuko:

— Tu, ką geri mieles ir valgai ankštis! Tu galėjai prileisti, kad tave mylėčiau, pirmiau pamačius Messalą? Tu iš tų, kurie gimę jam tarnauti! Jisai reikalavo tiktai sešių talentų, bet ne aš; aš tau sakau: turi prie tų šešių pridėti dvidešimt — ar girdi? — Duosi dvidešimt! Taip, taip, turi užmokėti užtai, kad be jo leidimo pabučiavai mano mažiuką pirštuką. Skaitosi ir tas, kad ėjau su tavim, nuduodama jausmą, norint dariau tai tarnaudama jam. Klausyk toliaus, jaigu rytoj devintą tas pirklys, kuris valdo tavo turtus, neturės įsakymo išmokėti Messalai dvidešimt šešių talentų — atmink, kad tiek — jaigu ne, tai turėsi reikalą su Sejanusu. Patariu tau buti išmintingu, o dabar, lik sveikas!

Ėjo prie durų, bet jis užstojo jai kelią.

— Tikrai senas Egiptas gyvena tavyje — tarė. — Jei pamatysi Messalą rytoj, ar poryt, čia ar Ryme, pasakyk jam... taip, pasakyk jam, kad turiu vėl viską, ką turėjau, viską, ką jis man išplėšė, net ir tuos šešis talentus. Pasakyk jam, kad atlaikiau prie irklo, prie kurio mane nusiuntė ir džiaugiuosiu iš jo vargo ir gė-

dos; pasakyk jam, kad kuno nevaldymas, kuris stojosi per mane, yra Izraeliaus Dievo prakeikimu, užsiųstu ant jo užtai, kad spaudė silpnus; pasakyk jam, kad mano motina ir sesuo, kurias uždarė kalėjime Antonia, kad ten liktų auka rauplių ir mirties, yra gyvos ir sveikos, pasidėkojant galybei to Nazariečio, Kurį išjuoki ir niekini; pasakyk jam, kad padidinimui mano laimės yra man sugrąžintos, ir gyvęsiu apsuptas jų meile, o ta šimtą kartų bus vertesnė už tuos biaurius geismus, kuriuos tu manyje sukėlei; pasakyk jam, tu nevertas sutvėrime, tavo ir jo nuraminimui, kad kada Sejanus panorės mane apiplėšti, neras nieko, nes duumviro palikimas parduotas drauge su ville prie Misenum, o pinigų nepaims, nes permainyti ant kitokių pinigų. Toliau žinokie, kad namai, prekės, laivai ir karavanai, kuriuos valdo Simonides ir gauna karališką pelną yra užtvirtinti su cezaro pečėtim. Tegul Messala žino, kad jį išmintinga Antiochijos pirklio galva pralenkė, o Sejanus buvo tiek protingas, kad paskaitė geresniu gauti šį-tą, kaipo dovaną, nei per skriaudą ir kraują. Pagalios pasakyk jam, kad nors dalykai ir kitaip stovėtų ir visas turtas butų mano rankose, tai dar pataikinčiau apsiginti ir surasčiau spragą, kad jis nieko negautų — nes padovanočiau savo turtus cezarui! To, Egiptiete, išmokau Ryme! Pasakyk jam dar, kad nesiunčiu jam prakeikimo žodžiuose, bet savo neužgesiančioje neapykantoje siunčiu tą, kuris yra surinkimu visų prakeikimų ir piktžodžiavimų. Kada dirstels į tave, Baltazaro dukte, o tu atkartosi jam šitą prakeikimą, jo rymiškas gabumas atspės, ką aš misliju. Eik! — Dabar ir aš einu.

Nuvedė ją prie durų ir laikė jas pravėręs kol neišėjo.

— Ramybė jai — tarė jai išėjus.

Išeidamas iš svetainės Ben-Huras buvo nuleidęs galvą, stebėdamasis, kad žmogus su sulaužytais kau-

lais dar gali turėti tokius biaurius mierius ir taip parankius įrankius.

Jaunikaičio išdidumas nukentėjo, atsiminus, kad niekad nenužvelgė Egiptietės su Messala ryšio ir, kad per porą metų aklai ėjo paskui ją, atsiduodamas ant jos malonės save, savo draugus, o kas labiausia — didelį mierį, kuriam buvo pasišventęs. Giliai tą atjautė Ben-Huras ir pats sau kalbėjo: "nepyko ant Rymionies Egiptietė, kada vostik nesuvažinėjo jos prie Kastalijos šaltinio". Mislydamas apie tai trynė sau rankas aimanuodamas, pagalios pridurė, kad slaptingas pašaukimas į Iderne rumus perstojo buti slaptingu.

— Garbė Dievui, kad ta moteriškė dar labiaus neįpainiojo manęs į savo kilpas! Dabar aiškiai matau, kad jos visai nemylėjau.

Jam išrodė, kad numetė kokią sunkenybę ir su lengvesne širdimi nuėjo ant stogo, ir atsistojo aukščiausioje vietoje.

Ar-gi dalyvautų ir Baltazaras tame išdavime? Ne, jo metuose retai sutiksi paklydimą; ne, jisai yra garbingas vyras.

Taip bemąstydamas apsidairė aplinkui. Mėnulis švietė pilnai, o vienok dangus žėravo nuo miesto žiburių. Ore skambėjo seni Izraelio psalmai, pilni gailingų ir verksmingų meliodijų. Noriai klausė jų Ben-Huras; nesuskaitomi balsai rodosi sakė: — Klausyk, Judo sunau, kaip garbiname Viešpatį Dievą, podraug išreikšdami meilę tėvynės, kurią mums davė. Dėlko, o Viešpate, neatsiunti Gedeono, Dovido arba Machabejų, nes, štai, męs pasirengę.

Jisai buvo nepaprastame upe; tokiose valandose žmogus gali išsvajoti nepanašiausius teisybei daiktus, taigi viršminėti žodžiai buvo lyg įžanga, po kurios pamatė Nazariečio veidą.

Įdomus dalykas! Tą veidą, aplietą ašaromis, pilną moteriško skaistumo matė prieš save eidamas į šiaurinį šoną. Veidas nereiškė jokio karžygiškumo,

priešingai, apšvietė jį dangiška šviesa, ką vakaro tyloje žiuri ant visko ramiai, nei kuomi nesudrumsčiama. Tas apsireiškimas vėl pakėlė klausimą: Kuomi-gi Jisai yra?

Mechaniškai Ben-Huras dirstelėjo žemyn į gatvę, o paskui grįžo prie vasarinio buto.

— Nežadįsiu jos. Ką-gi jai pasakyčiau... nieko, gal apart to, kad ją myliu...

—Tegul daro, ką nori. Tegul griebiasi aršiausių ir pavojingiausių dalykų — kalbėjo pamažėli eidamas — neikados neatleisiu Rymionui, nesidalįsiu su juomi ir neapleisiu savo tėvų miesto. Greičiau sušauksiu Galiliečius ir pradėsiu kovą. Mųsų karžygiš-

ki darbai sutrauks visus į vienybę o Tas, Kuris kadaisia davė Maiži, duos ir dabar vadą, jaigu manęs truktų. Jaigu nenorėtų jų vesti Nazarietis, tai dar nestoka tokių, kurie trokšta mirties dėl liuosybės.

Vasarinis butas buvo mažai apšviestas kada prisiartinęs Ben-Huras dirstelėjo į vidų. Prilaikančių uždangą koliumnų šešėlis uždengė grindis, bet pažiurėjęs į vidų, pamatė Simonideso kedę pastatytą vietoje, iš kurios geriausia buvo matyti turgavietė. — Garbingas žmogus sugrįžo — pamislijo — pakalbėsiu su juomi, jaigu nemiega — ir priėjo prie kedės. Pasirėmęs ant kedės, pamatė joje miegančią Esterą. Palaidi plaukai karojo ant veido, kvėpavo lėtai, bet nelygiai, kartą jam pasirodė, kad atsiduso ir sudejavo. Gal jos atsidusėjimas, ar gal jos vienuolumas suteikė jam mintį, kad ji ilsisi po kančios, ne po darbo. Gamta suteikia vaikams tokį palengvinimą, Estera jam buvo vistik mergaitė.

Pasirėmęs ant kedės mislijo:

— Nežadįsiu jos. Ką-gi jai pasakyčiau... nieko, gal apart to, kad ją myliu... Taip, yra Judo duktė ir visai nepanaši į Egiptietę; ten tuštybė — čia teisybė, ten puikybė — čia priderystė, ten saumeilė — čia pasišventimas. Kam dar turiu klausti, ar ją myliu, greičiau drebu, ar ji mane myli? — Vienok nuo pradžios rodė man draugiškumą. Pamenu aną vakarą Antiochijoj, kad stovėdama ant tarasos taip graudžiai manęs prašė, kad neužkabinėčiau Rymo ir klausinėjo apie villę prie Misenum ir apie gyvenimą, kokį ten galima leisti. Norėdamas, parodyti jai, kad suprantu jos mintį ir jausmą, pabučiavau ją. Kaszin, ar pamena tą bučkį? Gal pamiršo, — aš ne... ir myliu ją... Nieks dar nežino, kad atradau savuosius. Egiptietei nenorėjau to sakyti, bet ji, šita mažytė, nudžiugs kartu su manim, priims jas su meile ir patarnaus širdimi ir ranka. Mano motinai bus duktė; Tirzai bus sesuo. Pažadįsiu ją ir pasakysiu... ne dar ne... tegul pirma

pranyksta Egipto ragana! Palauksiu geresnės valandos, o tu saldžiai miegokie, dailioji Estera, priderystės mergele, Judo duktė!

Ir išėjo tyliai, kaip ir įėjo.

XL.

Šventojo miesto gatvės buvo pilnos žmonių. Vieni ėjo vienon pusėn, kiti grįžo, kiti-gi, o tų buvo daugiausia, rinkosi prie ugnies, kur kepta mėsa, dainuota ir kalbėta. Kvapas kepsnio, degančio palmų ir cedro medžio, pripildė orą, o kad tai valanda, kurioj visi Izraelitai yra broliais, tat ir svetingumas neturėjo ribų. Ben-Hurą kas žingsnis sveikinta ir kviesta prie ugnies. Vienok jisai mandagiai dėkojo, nes skubinosi sėsti ant arklio ir grįžti į šėtras prie Cedrono.

Grįžtant ten reikėjo perjoti kelias, kuris neužilgo turėjo buti regykla liudniausio krikščionybėje atsitikimo. Ant to tai kelio iškilmingumas buvo didžiausias, nes, žiurint į kalną, Ben-Huras pamatė eilę degančių žibintuvų; kur-ne-kur einantis burys prieidavo prie ugnies; tuojaus nutildavo giesmės ir trukšmas. Jisai dar labiau nusistebėjo, pamatęs tarp dumų ir liepsnų blizgančius skydus ir galus ragotinių — buvo tai kareiviai. Ką jie gali čia veikti, Rymo kareiviai tarp apvaikščiojančių savo šventę žydų? Buvo tai negirdėtas daiktas, ir niekas nesuprato, ką tai gali reikšti.

Norint mėnuo švietė aiškiai ir ant gatvių sukurta ugnis, nekurie bet nešė degančius žibintuvus. Matydamas tą nepaprastą atsitikimą, Ben-Huras pasiryžo sustoti arti, kad matyti visus iš burio. Ir žibintuvus nešė tarnai, apsiginklavę aštriai apkaustytomis lazdomis. Jie tarnavo stropiai, nes buryje radosi vyresnieji kunigai, rabinai su ilgomis barzdomis, tankiais skruostais ir kuprotomis nosimis, tankiai suklupdami ant nelygaus kelio. Taip iškilmingai einan-

tieji — tai visagalinti raštininkai Kaifaso ir Hanno. Kur jie ėjo? Ne į šventinyčią, nes į ją kelias nuo Siono, nuo kur jie traukė, ėjo ant Ksisto. Jaigu toji procesija ant Viešpaties garbės, tai kam kareiviai?

Ben-Huro domumą atkreipė trįs drauge einanti asmenįs; jie ėjo pirmiausia, tarnai-gi su žibintuvais, stengėsi labiausiai jiems pataikinti. Pirmą, kuris ėjo iš krašto kairėje pusėje, pažino lengvai, nes tai buvo vadas sargybos, saugojančios šventinyčią. Kitas, dešinėje, tai visiems žinomas kunigas; bet žmogaus, einančio viduryje, niekas nepažino. Ėjo jisai, pasiremdamas ant savo draugų, galvą nuleido ant krutinės ir, rodėsi, lyg butų norėjęs paslėpti savo veidą. Išrodė lyg kalinys, dar neatsipeikėjęs iš baimės, įgytos laike jo sugavimo, arba piktadaris, vedamas ant kankynių, ar mirties. Vedė jį viršaičiai su pagodone, iš ko buvo matyti, kad tai jisai buvo priežastimi to ėjimo, ar turintis su juomi kokį svarbų ryšį — gal liudininkas ar vadas? Kad Ben-Huras butų žinojęs, kas yra tas žmogus, tai apie viską butų lengvai supratęs. Norėdamas aiškiai pamatyti, drąsiai prisiartino prie kunigo po dešinei ir ėjo šalia jo. Tuomtarpu nepažįstamas truputį pakėlė galvą, žibintuvo šviesa apšvietė veidą, nublankusį, persimainiusį, nusigandusį; barzda suvelta, akįs įdubę. Ben-Huras, budamas nuolat arti Nazariečio, pažinojo taippat gerai visus mokinius, kaip ir patį Mokytoją; pamatęs atsimainiusį vedamo veidą, sušuko:

— Iskarijotas!

Pašauktas atsigrįžo, akis atkreipė į Judą, o lupos drebėjo, lyg norint ką tarti; matydamas tai kunigas, pasiskubino atsišaukti į Ben-Hurą rustu balsu:

— Kas per vienas? Eik šalin!

Juda ant valandos pasitraukė, bet prie pirmos progos vėl įsimaišė į burį. Taip perėjo apgyventą miesto dalį tarp kalvos Bezeta ir Antonio tvirtovės, paskui praėjo soželką Betesda ir vartus Quiec. Visur buvo

pilna žmonių, o visi noriai jungėsi prie einančiųjų, visai nežinodami, kur eina. Nuo vartų ėjo du keliu, vienas į šiaurę, kitas į Betaniją. Kol Ben-Huras spėjo nuspręsti, ar eiti toliaus ir kuriuomi keliu, jau liko minios įstumtas į tamsų urvą, o jisai dar nesuprato ko ir kur eina. Urve ir ant tilto buvo didelis trukšmas, nes burys užaugo į didelę minią, kuri eidama daužė į

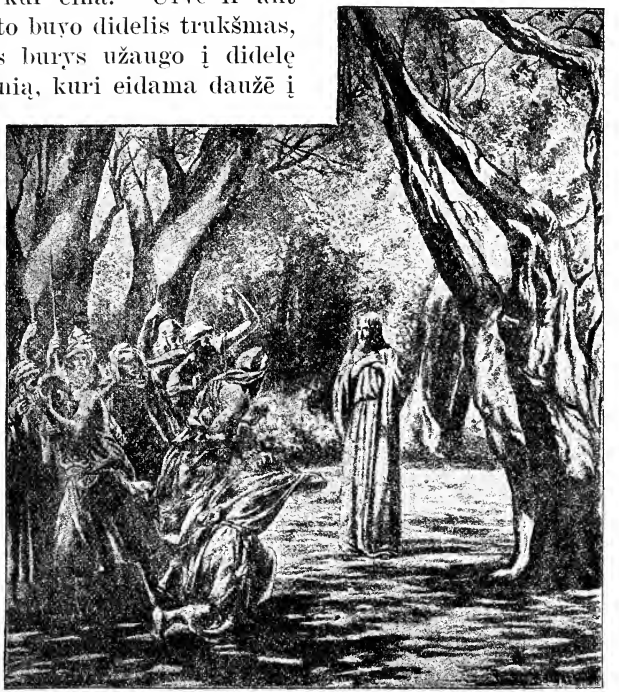

Netoli vartų stovėjo žmogus, baltai apsisirengęs, vienplaukis...

akmenis lazdomis. Da porą varsnų ir minia pasuko kairėn prie Alyvų daržo, kurio akmeninė tvora matėsi ištolo. Ben-Huras matė, kad tai buvo vieta nuošali ir tuščia; apart kelių senų, nesususių alyvų medelių ir akmeninių prietaisų, su kurių pagalba sunkė alyvą, nebuvo daugiau nieko. Stebėjosi išto Ben-Huras ir

mąstė, kas tuos žmones taip vėlu laiku veda į taip nuošalią vietą; tuom-tarpu visi staiga sustojo. Priešakyj buvo girdėti gaudimas maišytų balsų, nenoroms šiurpuliai perėjo per visus. Visi žengė atbuli ir puolė vieni ant kitų. Kareiviai su vargu užlaikė tvarką.

Pagalios Ben-Hurui pasisekė prasigrųsti per minią ir dasigauti į priešakį prie daržo vartų, ir iš ten tėmijo, kas dedasi.

Netoli vartų stovėjo žmogus, baltai apsirengęs, vienplaukis, sukryžiuotomis ant krutinės rankomis — buvo tai laibas asmuo su ilgais plaukais, siaura burna, tikras paveikslas laukimo ir pasidavimo.

Buvo tai Nazarietis!

Už Jo stovėjo susijaudinę mokiniai; Jisai, priešingai, buvo visai ramus. Žibintuvo šviesa apšvietė Jį; akimis žiurėjo liudnai, jų reiškimas buvo pilnas malonumo ir gailestingumo.

Prieš tą, pilną ramybės asmenį, sustojo minia, tylinti, persigandus, pasirengus ant pirmutinio ženklo iškrikti ir bėgti. Ben-Huras pažvelgė į Jį, į minią, į Judošių, ir viską suprato, nes... čia buvo išdavikas, ten išduotasis — tie-gi, ką stovi su ragotinėmis ir lazdomis, tai minia ir Rymo kareiviai — atėjo sugauti Jį.

Niekad žmogus negali pasakyti, ką padarys, pakol neateis ant jo išmėginimo laikas. Štai, pasitaikė proga, kurios Ben-Huras taip ilgai laukė; žmogus, kurio apsaugojimui buvo pasišventęs, gyvastis, taip jam brangi, buvo pavojuj, o jis ką darė? Stovėjo nesijudindamas! Tokie tai buna priešingumai žmogaus prigimtyje! Pagalios, ar reikia pasakyti? Ant nelaimės taip yra, neužmiršo jisai dar Kristaus paveikslo, kokiu Jį perstatė Egiptietė, ir užmetė Jam, kad praleido progą paimti į savo rankas valdžią. Paskui perėmė jį ramybė, su kokia tas paslaptingas vyras stovėjo prieš minią ir sulaikė ją; toji ramybė suramino Ben-Hurą, matė Jame tą galybę, kokia galėjo naudotis. Po teisybei savo moksle Jisai skelbė ramybę, pasi-

davimą, meilę, ar norėtų tą mokslą įkunyti? Ben-Huras jautė, kad Jisai yra Viešpats gyvasties ir mirties, valdė jas pagal savo norą, kaip-gi toje valandoje pasinaudos savo galybe? Ar ginsis? Ir kaip? Juk žodžio — minties užtektų!

Ben-Huras žinojo ir tikėjo, kad Jis panaudos tą stebuklingą galybę kokiuo-nors budu, ir laukė stebuklo. Vis dar manė apie Nazarietį pagal save, žmogiškai.

Staiga tarp gaudimo minios pasigirdo malonus Kristaus balsas:

— Buk pasveikintas, Mokytojau! — tai taręs pabučiavo.

— Ko ieškote?

— Jezaus Nazariečio.

— Aš esu jis.

Ant tų prastų, ištartų be piktumo ir grąsimo, žodžių, užpuolikai pasitraukė kelis žingsnius atgal; nedrąsesni puolė ant žemės. Toje valandoje gal jau butų viskas pasibaigę ir minia butų nuėjus, bet Judošius priėjo prie Jo ir tarė:

— Buk pasveikintas, Mokytojau!

Taręs tai, pabučiavo Jį.

— Judošiau — ramiai tarė Nazarietis — pabučiavimu išduoti žmogaus sunų. Ko čia atėjai?

Negavęs jokio atsakymo, Mokytojas vėl paklausė:

— Ko ieškote?

— Jezaus Nazariečio.

— Pasakiau jums, jog aš juo esu. Jaigu manęs ieškote, daleiskite tat šitiems nueiti.

Ant to pašaukimo prisiartino rabinai, tame pat laike priėjo prie Jo keli mokiniai, už kuriuos Jisai užtarė. Vienas jų, norėdamas Jį apginti, nukirto ausį tarno kunigų kunigaikščio, bet tuomi neapgynė Mokytojo. Ką ant to Ben-Huras? Jisai, tas išlavintas kareivis ir vadas, stovėjo ramiai, laike, kad rengė virves surišti Jį! Nazarietis padarė stebuklą. Tas nebuvo stebuklingiausias, bet didžiausias priparodymui atleidimo, pereinančio žmonių supratimą.

— Nedaryk to — tarė mokiniui, kuris pasinaudojo kardu, — o pasilytėjęs sužeistojo ausies, išgydė ją.

Matydami tai stebėjosi kaip draugai, taip ir priešai. Vieni tam, kad galėjo išgydyti, kiti, kad norėjo.

— Gal nepasiduos jiems surišti — mintijo Ben-Huras.

Tuomtarpu Kristus kalbėjo toliaus mokiniui.

— Pasidėk savo kardą. Ar-gi taurės, kurią man davė Tėvas, negersiu? — O atsigrįžęs į užpuolikus, tarė:

— Išėjote lyg ant žmogžudžio su kardais ir lazdomis. Kada kasdie buvau su jumis bažnyčioje, nepakėlėte ant manęs rankų bet šita yra jųsų valanda ir tamsybės galybė.

Išgirdę tai kareiviai pasidrąsino ir apsupo Jį, o kad Ben-Huras atsigrįžo į mokinius, jų jau nebuvo.

Grudimasis apie apleistą žmogų didinosi; vieni rėkė, keikė, kiti rišo rankas ir kojas, bėgiodami ir stumdydamiesi. Per jų galvas prie žibintuvų šviesos,

tarp dumų, per spragas, besidarančias tarp judančių žmonių, Ben-Hurui pasisekė pamatyti kalinį. Niekas niekad jo širdyje nesukėlė tokios gailesties, kaip šitas apleistas ir užmirštas! O juk šis žmogus galėjo pergalėti savo priešus vienu kvapu, bet nenorėjo. Kas tai buvo per taurė, kurią Jam Tėvas davė gerti? Kas yra tas Tėvas, Kurio taip klauso Sunus? Slaptybės ant slaptybių — nuolat didinančiosios!

Minia su kaliniu dabar grįžo į miestą; pirmiausia ėjo kareiviai. Ben-Huras aimanavo — nebuvo savim užganėdintas. Ten prie žibintuvų, pačiame viduryje, ėjo Nazarietis; staiga Judo vaidentuvėje kilo nauja mintis. Pasiryžo pamatyti Jį ir užduoti vieną klausimą.

Numetęs viršutinius drabužius ir uždangą nuo galvos, netrukus pavijo minią. Besigrųzdamas tarp žmonių, dasigavo prie žmogaus, kuris laikė galus virvės, kuriaja buvo surištas kalinys.

Nazarietis ėjo išlėto, nuleidęs galvą, su surištomis užpakalyje rankomis; plaukai karojo ant Jo burnos, tankiai susilaikydavo; rodosi, užmiršo apie viską. Keliais žingsniais prieš Jį ėjo vyresnieji kunigai, besikalbėdami ir žvalgydamiesi į užpakalį.

Priėjus prie tilto prie urvo, Ben-Huras drąsiai nugriebė virvę, kurią laikė tarnas, ir stojo prie Jo.

— Mokytojau, Mokytojau! — kalbėjo greitai tiesiok Nazariečiui į ausį. — Ar girdi, Mokytojau?... tark žodį... tiktai žodį... Pasakyk man...

Čia tarnas, nuo kurio atėmė virvę, nugriebė jį už rankos.

— Pasakyk man — kalbėjo, nepaisant to — ar eini su jais iš savo valios?

Tuomtarpu pamatė jį kiti, ir vienas rusčiai užklausė:

—Kas per vienas?

— O Mokytojau! — kalbėjo greitai ir aštriai. —

Aš Tavo prietelius ir šalininkas; pasakyk, ar priimsi pagalbą, kad pasiskubįsiu su jaja?

Nei nedirstelėjo į jį, rodos nei nepažino jo; vienok tas sąjausmas, kuris gema žmogaus širdyj matant kančias, rodos, pradėjo apleisti Ben-Hurą, nes atėjo jam į galvą mintis: — Palik Jį, apleido Jį draugai, visas pasaulis užsigynė Jo, atsisveikina žmones, eina, pats nežino kur ir nepaiso to. Palik Jį.

— Pasakyk man, ar eini iš savo valios?

Keliosdešimt rankų norėjo nugriebti jį, iš visų pusių šaukta: Jis prie jų priguli! Pagaukit jį! mušk it — užmuškit! Ben-Huras išsitiesė, pavertė tą, kuris lupo iš jo virvę, atstumė užpuolančius ant jo, palikdamas jų rankose sklypus drabužių, ir taip pusnuogis dasigavo į tamsų urvą.

Pasuko į šalį, nuėjo pasiimti paliktus drabužius ir sugrįžo į miestą; tuojaus nuėjo į viešnamį, kur sėdęs ant arklio, sugrįžo į savo šėtrą prie "Karališkų kapų".

Keliaudamas prisiekė sau antrytojaus surasti Nazarietį, nežinant, kad Messijų, Kurį apleido, nuvesta tiesiok pas Annasą.

Veltui Ben-Huras ieškojo atsilsio, smarkiai plakanti širdis neleido miegoti ir aiškiai matė, kad Jo atstatymas Judejos karalystės buvo tiktai sapnas.

Sustojo ant pusiaukelės gyvenimo.

XLI.

Antrytojaus apie antrą valandą pribuvo į jo šėtrą du žmogu; nusėdo nuo arklių ir klausė apie jį. Ben-Huras da gulėjo, bet liepė juos įleisti.

— Ramybė jums, broliai — tarė, nes tai buvo jo ištikimi Galiliečiai.

— Atsilsėkite!

— Ne — tarė vyresnysis — negalime sėdėti ir silsėtis, jei norime išgelbėti Nazarietį. Kelkis, Huro sunau, ir eik su mudviem, nes ištarmė jau apgarsinta ir medžio kryžius jau ant Golgotos.

Ben-Huras nusistebėjo.

— Kryžius! — Vos tik tą žodį galėjo ištarti.

— Vakar Jį suėmė ir išklausė, šiandie auštant nuvedė Jį pas Pilotą. Rymionis dukart apreiškė, kad neatranda jokios kaltės. Pagalios nusimazgojo rankas, tardamas:

— Neesu kaltas kraujo To teisingo, darykite, ką norite — o jie atsakė...

— Kas atsakė?

— Jie — kunigai ir žmonės. — Jo kraujas lai krinta ant mųsų ir sunų mųsų!

— Šventas tėve, Abraome! — sušuko Ben-Huras. — Rymionis yra prielankesnis Izraelitui nei jo tautiečiai! O kad Jisai ištikro butų Dievo Sunus, kas galėtų numazgoti kraują už mus ir mųsų vaikus? Ne, negalime to daleisti, laikas į kovą!

Jo veidas užšvito pasiryžimu ir sudėjo rankas.

— Arklius, greitai! — tarė Arabui. — Pasakyk Amrai, kad paduotų man naujas drapanas ir atneškie kardą! Laikas numirti dėl Izraeliaus! Palaukite manęs prie šėtrų, tuojau ateisiu.

Užkando, išgėrė taurę vyno ir po valandėlei buvo ant kelio.

— Kur pirmiausia eisi? — užklausė Galilietis.

— Surinkt legijonus!

— Aure! — tarė žmogus, pakeldamas ranką.

— Pone — kalbėjo užsigėdinęs — pone, šitai aš ir mano draugas, tai visi, ką liko tau ištikimi. Kiti pristojo prie kunigų.

— Kodėl?

— Kad užmušti Jį!

— Ką?

— Nazarietį!

Ben-Huras pažvelgė į juos, o jo dvasioje vėl kilo vakarykščias klausimas: Ar-gi taurės, kurią man davė tėvas, negersiu? — Paskui jo ausyse skambėjo jo paties klausimai; sakyk, ar priimsi pagalbą, kad pasiskubysiu su jaja? Po tų atminimų pamislijo pats sau: ne, tos mirties niekas neatšauks. Tas žmogus ėjo prie jos, žinodamas išpradžių; galybę, kurią turi, duoda Jam galingesnis už Jį ir kas, jaigu ne Viešpats? Kad Jisai liuosnoriai eina paskui galingesniojo norą, tai ką aš Jam galiu padaryti? — Prie tų mąstymų erzino jį dar suirimas jo pliano, pasiremiant ant Galiliečių; jų pakrikimas sulaikė jį nuo darbo. Įdomu, kad tas viskas atsitiko tą rytą. Tos aplinkybės perėmė Ben-Huro širdį neapsakoma baime. Klausė pats savęs, ar jo užmanymai, darbas, pinigų išleidimas nebuvo nuodėmingas galėjimasis su Visagalinčio noru? Taip bemąstydamas sėdo ant arklio ir tarė: — Eikime, broliai! — bet jo dvasioje viskas buvo neaišku, miglota. Rodosi, kad gabumas greito pasiryžimo, taip reikalingas kiekvienam karžygiui prie nusprendimo, užgeso Ben-Huro dvasioje.

— Skubinkime, broliai, ant Golgotos!

Minios žmonių ėjo pietų linkon, gatvės buvo prigrustos žmonių, visas miestas judėjo.

Trys draugai, išgirdę, kad pasmerktąjį ves pro

baltus Erodo bokštus, pasiryžo ten prisijungti prie jų. Tuomtarpu klonyje, prie Hezekia prudo, negalima buvo prasiskverbti per minią; turėjo tat nusėst nuo arklių ir sustoti viename viešnamyj.

Stovėjo pusę valandos, valandą, o minios galo dar nebuvo. Ten galima buvo matyti žydai iš Libijos, Egipto, iš visų Rytų ir Vakarų šalių, nuo jurų salų,

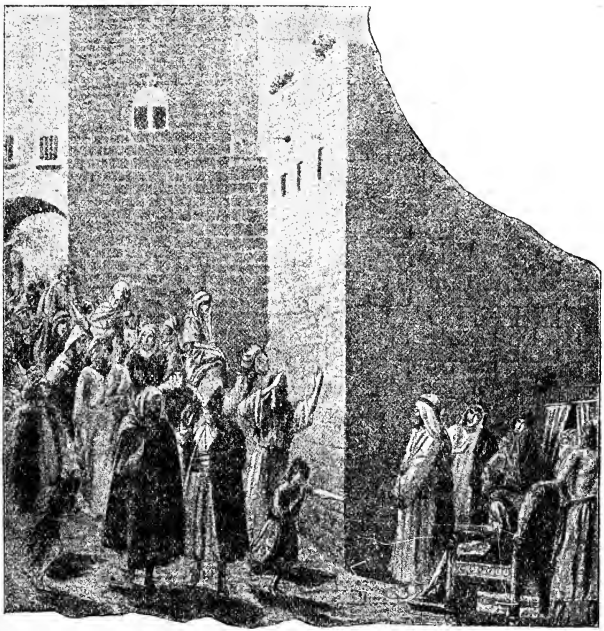

Jezus vedamas ant kalno Golgota.

visos Judejos sektos, visos Izraeliaus kilmės ir įvairiausios kitos tautos. Tie žmonės ėjo pėsti, jojo raiti, ant kuprių, lektikose, nešyklose, apsirengę įvairiais drabužiais, bet jų išvaizda buvo tada, kaip ir dabar, vienoda, atskirianti Izraeliaus sunus, nepaisant klimato ir gyvenimo budo, norint ir kalba buvo nevienokia. Visi skubinosi, stumdėsi, o dėlko? — Pamatyti

bėdiną Nazarietį, pripažintą piktadariu, turintį mirti tarp piktadarių.

Tarp tos minios buvo ir ne žydai, kurie neapkentė žydai—Grekai, Rymionis, Arabai, Sirijiečiai, Egiptiečiai, Indusai. Žiurint į tą minią lengva buvo pamislyti, kad visas pasaulis susirinko pamatyti nukryžiavimą.

Visa minia ėjo labai tyliai; kartais tik davėsi girdėti dundėjimas arklių arba kur ten tolumoje šauksmas. Vienok ant visų burnų matyt buvo užsikarščiavimas, su kokiu laukiama kokio baisaus atsitikimo, ar nelaimės. Tas patėmijimas suteikė Ben-Hurui naują mintį: gal tas svetimžemių užplaukimas ant Velykų šventės nebuvo paprastu atsitikimu — gal tai ne visi priešai?

Negalima mintyti, kad juos sutraukė tiktai bėdino Nazariečio mirtis, gal tai Jo draugai ir pasekėjai?

Pagalios nuo šalies bokštų Ben-Huras išgirdo neaiškius šauksmus.

— Klausykite, eina — tarė vienas jo draugų.

Sustojo pasiklausyti, bet girdėdami trukšmą, skubiai ėjo pirmyn.

Trukšmas artinosi, ore skambėjo šauksmas ir riksmas; tuokart Ben-Huras pamatė Simonideso tarnus, nešančius savo poną, šalia ėjo Estera, paskui juos nešė uždengtą lektiką.

— Ramybė tau, Simonidese, ir tau, Estera — tarė pasitikęs juos Ben-Huras. — Jei skubinatės ant Golgotos, tai palaukite, kol praeis procesija — eisime drauge; čia ant kertės galime palaukti.

— Kalbėk su Baltazaru, jo noras — mano noru — atsakė užsimislijęs pirklys. — Neša jį lektikoje.

Ben-Huras skubiai praskleidė uždangalą ir pamatė gulintį Egiptietį su taip pageltusiu veidu, kad išrodė labiau ant numirusio, nei ant gyvo.

Pasakius Ben-Hurui užmanymą, jisai tyliai užklausė:

— Sakyk, ar matysime Jį?

— Misliji apie Nazarietį? Taip, turės praeiti pro mus.

— O Viešpate! — šaukė senelis. — Daleiskie, Viešpate da kartą! Kokios sulaukiau dienos! Baisi ji bus visam pasauliui!

Taip mųsų pažįstami sustojo ant kertės ir tylėdami laukė. Baltazaras išlipo iš lektikos ir stovėjo pasirėmęs ant tarno, Estera ir Ben-Huras stovėjo šalia Simonideso.

Jezus neša kryžių.

Tuomtarpu minia žengė pirmyn, šauksmas vis artinosi, oras drebėjo, o žemė, rodos, dejavo.

— Žiurėkite — tarė Ben-Huras — dabar tai eina visa Jeruzolima.

Pirmiausia ėjo burys valkatų, šaukiančių:

— Žydų karalius! Prasitraukite, darykit vietą, nes šitai žydų karalius!

Simonides tėmijo į jų straksėjimus, nei į vuodų mašalą, ir tarė:

— Kad šitie užims tėvų palikimą — vargas Saliamono miestui!

Paskui ėjo kareivių burys su ginklais, šaltai, rimtai, vienodai.

Paskui juos ėjo Nazarietis!

Išrodė mirštančiu — kas žingsnis klupo ir vostik nepuolė. Supurvytas, sudraskytas viršutinis apvalkalas karojo ant pečių. Basos kojos krauju ženklino akmenis. Ant kaklo turėjo lentelę su parašu. Erškėčių vainikas žeidė galvą, o kraujas iš zaizdų tekėjo per burną ir kaklą. Ilgi, suvelti plaukai buvo persigėrę kraujais; rankos surištos virve iš priešakio. Dar mieste puolė po sunkenybe, kryžiaus, kurį, pagal įprotį, turėjo nešti į nukryžiavimo vietą; dabar tulas sodietis pagelbėjo Jam nešti tą sunkenybę. Šalia Jo ėjo keturi kareiviai, saugojanti Jį nuo minios; nepaisant to kartais prasiskverbdavo pro juos užpuolikai, mušdami lazdomis savo tamsybės auką, spiaudydami ant veido, tyčiodamiesi iš Jo kančios. Nepaisant to visko kalinys neišdavė jokio balso, pasiskundimo, nei dejavimo; rodosi į nieką nežiurėjo ir nieko nematė. Einant Jam pro namą, prie kurio stovėjo susijaudinęs Ben-Huras su draugais, Estera verkdama puolė tėvui ant krutinės, o tas net sudrebėjo. Baltazaras puolė ant žemės, netaręs nei žodžio, Ben-Huras-gi kalbėjo: Dieve mano, Dieve! — Tada, ar Nazarietis atminė jų jausmus, ar atjautė jų širdžių skausmą, gana, kad atsigręžė į juos, pažiurėjo į kiekvieną skyrium, o tas žvilgėsis liko brangiausia jų gyvenimo dovana. Žvilgėsyj tų gęstančių akių buvo aiškus palaiminimas, pilnas meilės kitų, o užmiršimo Savęs.

Tai matydamas Simonides užklausė:

— Kur yra legijonai, Huro sunau?

— Annas geriausia apie juos žino.

— Ar-gi butų parsidavę?

— Visi, apart šitų dviejų.

— Tat viskas žuvo ir Šitas Teisingasis turi mirti!

Pirklio veidas skausmingai susiraukšlėjo, galva nudribo ant krutinės. Drauge su Ben-Huru atjautė sunaikintas viltis.

Paskui Nazarietį ėjo du žmogu, nešančiu kryžius.

— Kas tai per vieni? — paklausė Ben-Huras Galiliečių.

— Piktadariai, kurie mirs drauge su Juomi.

Jiems praėjus pasirodė aukštas mira apvainikuotas su arcikunigo ženklais žmogus. Šventinyčios sargyba ėjo šalia jo, paskui pamažu žengė Sanhedrijonas ir eilės levitų baltuose ilguose rubuose.

— Tai Annaso žentas — tyliai tarė Ben-Huras.

— Taip, matau, tai Kajafas, — atsakė Simonides; paskui liudnai pridurė: — matau ir esu persitikrinęs, kad Tas, ką ten eina su lenčiuke ant kaklo, yra Tas, ką skelbia parašas; taip, tai yra žydų karalius! Prisižiurėk, ar-gi piktadaris turėtų tokius palydovus? Žiurėk ir stebėkis! Ar-gi nelydi visos tautos — ar-gi tai ne Jeruzolima ir Izraelius? O čia! juk tai efodas (arcikunigo rubai), mėlini rubai su apvadais, čia arcikunigas su purpuriniais obuoliais ir skambučiais! Netruksta nieko, ir užtiesą, nematėme didesnės iškilmybės nuo laiko, kada Judeja skubinosi pasveikinti Didįjį Makedonietį. Ar toji pagalba nieko nereiškia? Argi nėra priparodymų, kad Tas, Kurį veda, tai žydų karalius? O, kad galėčiau atsistoti ir eiti paskui Jį!

Ben-Huras su nuosteba klausė tų žodžių; Simonides, lyg atjausdamas, kad pasidavė savo jausmams, nekantriai tarė:

— Pakalbėk su Baltazaru ir skubinkimės paskui Jį. Jeruzolimos nupuolimas artinasi!

Čia atsišaukė Estera:

— Žiurėkite, štai matau verkiančias moteris. Kas jos?

Ir teisybė, visi pamatė keturias verkiančias moteris; viena jų rymojo ant peties vyro, panašaus į Nazarietį. Paaiškindamas Esterai, Ben-Huras tarė:

— Tas žmogus, tai mylimas Mokytojaus mokinys; toji, kurią veda, tai Jo motina, o drauge eina prielankios Jai Galilejos moteris.

Apsiašarojus Estera sekė akimis paskui verkiančias moteris, pakol tos nedingo minioj.

— Eikime, eikim! — Šaukė Simonides, kaip tik Baltazaras įsėdo į lektiką. Ben-Huras stovėjo giliai užsimąstęs, rodos, nei negirdėjo trukšmo. Toji nuožmi minia vedė Nazarietį! Kokis buvo malonus ir mielaširdingas tiems, kurie kentėjo! O jam, ar nebuvo milaširdingiausias!! Koks dėkingumas riša jį prie tos nuožmios minios aukos! Staiga atminė aną baisią valandą, kada budamas vaiku ėjo pro sargybą Rymo kareivių ant mirties, panašios nukryžiavimui; kas tuomet padavė jam vėdinantį gėrymą, kas pažiurėjo tomis akimis, kurios suteikė jam drąsą ir viltį? Kas, jaigu ne Jisai? Ir pasirodė jam, kad tos akįs dabar jo klausia: — Pagirdžiau tave trokštantį, o tu ką padarei? — Negana to, nes štai Verbų nedėlia suteikė jam naują stebuklą... Už tiek geradėjysčių, kaip jisai, Ben-Huras, atidėkojo? Aure, turėjo pats save kaltinti! Taip, neišpildė savo priderysčių, neprižiurėjo Galiliečių, nelaikė jų pasirengusiais, nes štai gera proga į kovą, o jų nėra! Kad dabar juos turėtų, galėtų pulti ant minios, paliuosuoti Nazarietį, tas darbas ištikro butų ženklu, sušaukiančiu Izraelių į kovą už liuosybę. Tai gera proga, bet minutos eina, o kad jos praeis!... Dieve, Dieve Abraomo! ar-gi negalima dar ką-nors padaryti?

Taip bekovojant su mintimis, jo domumą atkreipė burelis Galiliečių; akymirkoj prišoko prie jų ir tarė:

— Prie manęs, turiu su jumis pakalbėti!

Nuolankųs jam žmonės nuėjo paskui jį, o sustojus prie namo, jisai tarė:

— Drauge su manim griebėte kardą ir sutikote drauge kovoti už liuosybę ir karalių. Ir šiandie turite ginklus, o šitai laikas į kovą. Skubinkitės susijungti su broliais ir pasakykite jiems, kad visi iki vieno susirinktų prie kryžiaus, ant kurio turi buti nukankintas Nazarietis. Skubinkitės, arba luktelkite valandėlę, paaiškįsiu jums, kad Nazarietis, tai jųsų karalius, o drauge su Juomi miršta liuosybė!

Su pagodone žiurėjo į kalbantį, bet nesijudino iš vietos. Tada nekantrus vadas aštriai užklausė:

— Ar girdėjote mano prisakymą?

— Judo sunau — atsakė vienas jų, nes tik tuo vardu jį žinojo. — Judo sunau, klysti, tu turi klaidą, ne męs ir ne mųsų broliai. Nazarietis nėra karaliumi, ir jo protas nėra karališkas. Juk nuvedėme Jį į Jeruzolimą, įėjo į šventinyčią ir ką padarė? Suviliojo mus, paniekino Dovido sostą. Ne, Jisai nėra karaliumi, ir Galileja Jo nenori. Niekas nepermainys Jo likimo — tegul miršta. Bet tu, Judo sunau, turi kardą, ir męs nešiojame kardus, esame pasirengę panaudoti juos, kad tik vestum mus prie liuosybės. Liuosybės trokšta Galileja, nors turėtume žuti, jei mums ją pažadėsi, rasi mus prie kryžiaus.

* * *

Atėjo Ben-Hurui pasiryžimo valanda. Kad butų išpildęs reikalavimą ir taręs vieną žodį, šiandie butų kitokia žmonijos istorija... žmogaus bet ne Dievo vedama ranka, kas neikados neatsitiko ir negali atstikti.

Susimaišė ans nenugąstomas vadas, pats nežinodamas dėlko; paskui tą nevaldomybę pririšė Nazariečiui, nes Jam prisikėlus iš numirusių, suprato, kad tikėjimui į prisikėlimą, kuris yra krikščionybės papėdė, reikėjo numirti. Už valandos atsipeikėjo, bet neatgavo savo jėgų, stovėjo, tartum nebylys, burną

užsidengė rankomis, drebėdamas nuo vidurinės kovos, kuri stumė jį prie veikimo.

— Eik šen, laukiame tavęs — tarė Simonides gal ketvirtu kartu.

Jaunikaitis nuėjo ant pašaukimo ir ėjo paskui kedę ir lektiką. Estera ėjo šalia jo. Ėjo, pasidavęs slaptingai valdžiai, kaip kadaisia ėjo Baltazaras ir jo draugai.

XLII.

Ben-Huras vedė į nukryžiavimo vietą Baltazarą, Simonidesą, Esterą ir du Galiliečiu. Atsiradęs priešaky, nežinojo, kokiu budu jisai galėjo prasigrųsti per įniršusią minią; nežinojo net kokiu keliu eina, nei kaip ilgai eina. Ėjo kaip apsvaigęs, nematė ir nemislijo, kur eina, o vienok atėjo. Tokiame padėjime negalėjo nieko veikti, jėga valios sumažėjo ir paliko nei kudikis. Dievo parėdymai mums, žmonėms, visados nesuprantami, taiposgi ir budai, kokiais sutaiso tuos parėdymus.

Ben-Huras su draugais sustojo. Toje valandoje lyg pabudo, aiškiai matė ir suprato, kas apie jį dedasi.

Golgotos viršunė paplokšti, smiltinė, be jokių augalų; kur-nekur styrojo sunykę hizopo stiebai. Nukryžiavimui vieta parinkta ant pat kalno viršunės, panašios į kaušą. Aplinkui pasidarė gyva siena žiurėtojų, sulaikomų nuo nukryžiavimo vietos Rymo kareivių, kuriuos valdė šimtininkas. Ben-Huras prasigrudo iki kareivių ir sustojo, žiurėdamas į šiaurvakarius.

Tas kalnas senoje Armaitų kalboje buvo vadinamas Golgota — lotyniškai vadinta jis Kalvarija, ką reiškė kaukuolę. Aplinkui nebuvo nei pėdos tuščios žemės, nei uolų, tiktai minia, nesuskaitoma minia, tukstančiai, šimtai tukstančių žmonių!

Trįs milijonai širdžių plakė abejutingai, žiurint į pakorimą piktadarių — bet kiek su įtemptu domumu laukė, kas bus su Nazariečiu — vieni bijojosi, kiti žingeidavo, kiti vėl neapkentė, o tuomtarpu Jo širdis apėmė visus be skirtumo dieviška meile ir dėl jų mirė.

Ant kalno išdidžiai stovėjo puikiai apsirengęs arcikunigas. Aukštesnis buvo už visus.

Dar aukščiaus, ant pat viršunės, stovėjo Nazarietis, tylintis, kantrus, nuolankus. Tulas kareivis ant pajuokimo padavė jam į ranką nendrę dėl parodymo karališko ženklo. Toji regykla iššaukė juoksmą ir pasityčiojimą. Kad butų buvęs tiktai žmogus, jau jo širdyj butų užgesus artimo meilė.

Visų akįs buvo atkreiptos ant Nazariečio; Ben-Huro vaidentuvėj pasidarė didelė atmaina, ar tai paėjo nuo pasigailėjimo, ar iš kito šaltinio? Pradėjo suprasti, kad yra kas aukštesnio už viso pasaulio turtus, kas, ką gali silpnam žmogui suteikti galę perkęsti visas kančias dvasios ir kuno; kas da daugiau, tas galėjo prižadinti net troškimą mirties. Kas tai butų? — klausė pats savęs, ir atėjo jam ant minties kad tai gali anas sielos gyvenimas, kurį skelbė Baltazaras, ir pradėjo jį aiškiau suprasti, ir pamatė, kad Nazariečio mieris yra nuvesti tuos, kurie Jį myli, į kitą pasaulį, į karalystę, kuri Jo ir jų laukė. Taip bemąstant jam pasirodė, jogei iš oro, tarp debesų, girdi Jo balsą.

— Aš prisikėlimas ir gyvenimas.

— Aš esu — rodosi kalbėjo jam ans žmogus, ir tuojaus pajuto ramumą, kokio ikšiol neturėjo — ramybė, kuri yra pabaiga abejonių ir slaptybių, pradžia meilės ir aiškaus supratimo.

Iš tų svajonių pažadino Ben-Hurą nauji atbalsiai ir takšėjimas kujo. Tada ant viršunės kalno pamatė tą, ko ikšiol užsimisliję nepatėmijo, žmones ir kareivius, rengiančius kryžius. Išilginis medis buvo jau parengtas, dabar rengė tik skersinį.

— Liepk žmonėms pasiskubint — tarė arcikunigas šimtininkui, o rodydamas į Nazarietį, pridurė — turi numirti prieš saulėleidį ir buti palaidotas, kad žemė nebutų užteršta.

Vienas kareivių, gailestingesnis už kitus, priėjo prie Nazariečio ir padavė Jam gerti, bet to nepriėmė; kitas kareivis nukabino nuo Jo kaklo lenčiukę su parašu ir prikalė prie kryžiaus.

— Kryžiai parengti! — tarė šimtininkas arcikunigui.

— Tegul piktžodžiautojas miršta pirmutinis — atsakė. — Jaigu yra Dievo Sunum, tegul pats save išgano... pamatysime.

Minia, kuri ligšiol nekantriai laukė ir reikalavo nukryžiavimo, dabar staiga nutilo. Artinosi baisiausia valanda — prikalimas pasmerktųjų prie kryžiaus.

Vostik kareiviai paėmė Nazarietį, šiurpuliai perėjo per visus, net drąsiausieji sudrebėjo. Daugeliui pasirodė, kad oras atšalo. Taip aiškino šaltį, kuris perėjo per kuną.

— Kokia baisi tyla! — kalbėjo Estera, apkabindama tėvą; šis-gi atsiminęs savo kančias, priglaudė ją, kalbėdamas:

— Nežiurėk, Estera, nežiurėk; matant tai, rodosi, kad nekalti kaip ir kalti bus prakeikti.

Baltazaras puolė ant kelių.

— Huro sunau — kalbėjo susijaudinęs Simonides — Huro sunau, jaigu Jehova neišties maloniai savo rankos, Izraelius žus, o ir męs drauge su juomi.

Ramindamas senelį, Ben-Huras atsakė:

— Sapnavau, ar mačaiu, gana, kad žinau, dėlko taip turi buti: Tokia yra Dievo ir Nazariečio valia. Darykime tat, kaip daro Egiptietis, bukime ramųs ir melskimės.

Pakėlęs akis į dangų vėl išgirdo žodžius:

— Aš esu prisikėlimas ir gyvenimas.

Su pagodone nulenkė galvą, lyg klausydamas, ar neišgirs daugiau.

Tuomtarpu ant kalno viršunės dirbo. Sargai nuvilko Nazariečio rubus. Tas stojo nuogas prieš milijoną žmonių, o ant Jo kuno matyt buvo ženklai nuo gautų tą rytą kirčių. Be milaširdystės paguldyta Jis ant kryžiaus; pirmiausia ištiesta Jo rankos ant skersinio balkio; viniș buvo aštrios; akymirkoj prikalta Jo rankos. Bet dar ne galas, reikėjo suplokšti jo keliai, prikergti pėdas prie medžio, paskui uždėjo vieną koją ant kitos ir prikalė abidvi viena vinim. Kalimo atbalsis atsimušė kalnuose; visi drebėjo matant tą regyklą. Žmonių piktybės auka neišdavė balso, nei pasiskundimo, nei sudejavimo; aplinkui buvo kurti tyla, neleidžianti nei priešams džiaugtis nei pasekėjams gailauti arba ginti.

— Į kurią pusę nori žiurėti? — užklausė nuožmus kareivis.

— Atsukite jo burną į šventinyčią — patarė arcikunigas — mirdamas težiuri į šventą butą, kurį išniekino.

Kareiviai pagriebė kryžių ir nunešė ant paskirtos vietos. Ten jį įleido į iškastą duobę. Nazariečio kunas kabojo tarp dangaus ir žemės; sudribo ir kabojo tiktai ant sukruvintų rankų. Nepaisant kančių neišdavė balso sudejavimo, nei pasiskundimo, o lupos ištarė prašymą, liudijantį apie Jo dievystę:

— Tėve, atleisk jiems, nes nežino ką daro.

Tuotarpu kryžius pasirodė viršuj ir daugybė susirinkusių žmonių pasveikino Jį džiaugsmo šukavimais, o visi, arčiau stovinti ir mokanti skaityti, balsiai skaitė viršuj Nazariečio galvos uždėtą parašą, paduodami jo turinį kitiems, taip kaip visoje apielinkėje skambėjo išjuokiantis balsas:

— Buk pasveikintas karaliau žydų! Garbė Tau, žydų karaliau!

Supratęs parašo prasmę arcikunigas, priešinosi jo uždėjimui, bet veltui, tat užvardintas ir pripažintas karalius žiurėjo gęstančiomis akimis į ramų po savo kojų miestą, kuris taip begėdiškai Jį išdavė.

Saulė sparčiai artinosi prie pietų, kalvos blizgėjo, kalnai maudėsi purpurinėje šviesoje. Miestas, jo šventinyčia, rumai, bokštai, stogai atmušė jos spindulius. Staiga pradėjo temti, lyg užstotų vakaras; toji vis didinantisi tamsa atkreipė susirinkusių domumą. Nutilo juokavimai ir šauksmai, žmonės, netikėdami savo akims, neramiai žiurėjo viens į kitą; matydami kitų pasistebėjimą, vėl žiurėjo į dangų, į saulę, paskui į nykstančius tamsoje kalnus ir apielinkę. Pagalios vėl visi atkreipė savo akis į kalną, ant kurio dėjosi baisus dalykas, paskui vėl žvalgėsi tarp savęs, nublankę iš baimės to baisaus apsireiškimo.

— Tai debesys uždengė saulę — tuoj pereis — ramino Simonides nusigandusią Esterą. — Pagalios gal tai miglos, bet ir tos tuojaus pranyks.

Ben-Huras mislijo kitaip.

— Nei tai debesys, nei miglos — kalbėjo — bet gyvos pranašų ir šventųjų vėlės, kurios uždengia saulę, kad nežiurėtų į tokią piktadarybę. Užtiesą sakau tau, Simonidese, kad Tas Nukryžiuotas yra Dievo Sunus!

Girdėdamas tuos žodžius pirklys nusistebėjo; Ben-Huras prisiartino prie klupančio Baltazaro ir, dėdamas ranką ant garbingo senelio peties, tarė:

— O, išmintingas Egiptieti, klausyk, nes pripažįstu, kad tik tu turėjai tiesą, nes Nazarietis ištikro yra Dievo Sunus!

Baltazaras patraukė jį arčiau prie savęs, kalbėdamas:

— Neįstabu, kad pažinau Jį pirma Tavęs, kadangi mačiau Jį kudikiu ėdžiose, kurios buvo Jo pirmutiniu paklojimu. Dėlko vienok leista man sulaukti

šios baisios dienos, kodėl nenumiriau drauge su broliais? Kaip laimingi Melchioras ir Gasparas!

— Nurimkie — tarė Ben-Huras — be abejonės jie yra čia netoli.

Sutemė visiškai, vienok ant kalno nepaliovė dirbę. Jau abu piktadariu prikalta prie kryžiaus ir kryžiai įleista į duobes, paskui sargyba prasitraukė ir galima buvo užeiti ant kalno.

Minia puolėsi nei vilnis; vienam prasišalinus, tuoj kitas užėmė jo vietą, nuo kurios tuojaus taip-gi buvo nustumtas — prie to buvo pilna juokų ir pasityčiojimų iš Nazariečio.

—Ha, ha, ha! — šaukė kareiviai, — jei esi žydų karalius, gelbėk pats save!

— Ei! — šaukė arcikunigas — jaigu dabar nulips, įtikėsime į Jį!

Kiti linguodami galvomis kalbėjo:

— Gali sugriauti šventinyčią ir vėl pastatyti ją į tris dienas, o pats savęs negali išgelbėti.

Niekas neapsvarstė apie Nazarietį, niekam nepadarė skriaudos, didesnė dalis tą valandą pirmu kartu Jį matė; vienok piktžodžiavo ant Jo, o gailėjosi piktadarių — nes tokis buvo paskyrimas.

Toji atsiųsta iš dangaus naktis gązdino Esterą ir daugelį kitų.

— Eikime namo! — meldė po kelis kartus. — Ar-gi nematote Dievo rustybės? Dar gali atsitikti kokios baisenybės! Bijausi!

Simonides nepaisė dukters meldimo kalbėjo mažai, bet buvo labai susijaudinęs.

Matydamas, kad už valandos minia žymiai sumažėjo ant kalno, Simonides drauge su saviškiais pasiryžo prisiartinti prie kryžiaus. Ben-Huras prilaikė Baltazarą. Nuo tos vietos ne taip aiškiai matė Nazarietį, bet užtat geriau galėjo girdėti. Iškart girdėjo tiktai dusavimus ir tas rodė, jog Jisai kantresnis už

savo draugus, kurių dejavimai ir šauksmas gaudė apielinkėje.

Perėjo nuo nukryžiavimo ir antra valanda, o buvo tai valandos išniekinimų, pasityčiojimų, išjuokimų ir baisios mirties. Per tą laiką prakalbėjo tik vieną kartą, kada kelios moterįs atsiklaupė po kryžium, o tarp jų pažino Motiną ir numylėtą mokinį.

— Moteriške — tarė balsiai — šitai tavo sunus! — o mokiniui: — Šitai tavo Motina!

Antgalo atėjo trečia valanda, minia dar vis buvo apsupus kalną; nepaisant tamsos laikė ją ten kokia tai nesuprantama jėga; abelnai viskas išrodė ramiau, nors nuošaliai dar buvo girdėtis šukavimai. Prie kryžiaus vienok artinosi tylėdami, net ir sargyba su savo vadu dabar stovėjo užsimąsčius ir daugiau domumo atkreipė ant kryžiaus, nei ant minios. Neapleido nepatėmiję nei vieno atsidusėjimo, nei pakreipimo galvos; didžiausia vienok atmaina buvo pas arcikunigą ir jo draugus, kurie buvo tą naktį prie ištyrinėjimo. Laike nukryžiavimo jie užsilaikė išdidžiai ir ramiai, bet uždengus žemę tamsybei, nustojo užsitikėjimo. Tarp jų buvo mokinti astronomijos ir apsipažinę su gamtos apsireiškimais, taip baisiais tuomet liaudžiai; jiems gerai buvo žinoma pasaulio tvarka nuo protėvių, atidengė net nekuriuos žymius apsireiškimus, o tarnystė šventinyčioje parėmė mokslingumą. Kada saulė pradėjo temti, astronomai apsupo arcikunigą, teiraudamiesi apie tą apsireiškimą. — Negali tai buti užtėmimas, nes yra pilnatis! — Kad niekas ant to nesurado atsakymo, o tamsa tęsėsi toliaus, pradėjo daleidinėti, kad tas turi kokį ryšį su Nazariečiu. Ta mintis labai juos pergązdino, o stovėdami už kareivių eilės, girdėjo kiekvieną Nazariečio žodį ir baimingai skaitė Jo dusavimus, šnabždėdami:

— Šis žmogus yra Mesiju — vargas mums!

Ben-Huras jau neabejojo. Ramumas apėmė jo sielą, karštai tik meldėsi, kad tas viskas tik greičiau

užsibaigtų. Mislijo jis taip-gi apie Simonidesą, žinojo gerai jo jausmus ir jautė, kad abejoja ant tikybos slenksčio. Matė tą nepaprastą galvą labai užsimislijusią, tai nusilenkiančią, tai vėla keliančiąsi link saulės, lyg klaustų priežasties jos užtėmimo. Gaila jam buvo Esteros, kuri glaudėsi prie tėvo, slėpdama baimę, kad nepertraukt jam mąstymo. Laikas nuo laiko ramino ją, sakydamas:

— Nesibijok, bet žiurėk drauge su manim, nes užtiesą gali gyventi dusyk tiek kaip aš, o nepamatysi nieko, taip svarbaus žmonijai, kad šis dalykas; laukime apsireiškimų, juk dar gali buti. Bukime čia iki galui.

Baigėsi pusė trečiosios valandos, priėjo keli driskiai, draugijos išmetos, gyvenantieji urvuose už miesto, sustojo prie kryžiaus, sakydami:

— Šitai mųs naujas žydų karalius!

Kiti juokdamiesi šaukė:

— Išgydyk mus! išgydyk, žydų karaliau!

Negavę jokio atsakymo, priėjo dar arčiau:

Jaigu esi žydų karalius, arba Dievo Sunus, nulipk! — šaukė balsai.

Vienas piktadarių perstojo dejavęs ir panieki-nančiai tarė:

— Jei esi Kristus, išgelbėk mus ir Save!

— Žmonės piktžodžiavimams pritarė juokais; tuomtarpu antras piktadaris tarė pirmutiniam:

— Ar-gi nesibijai Dievo? Męs kenčiame užsitarnavę, bet Tas Teisingasis kuomi Jis nusidėjo? O mudu teisingai turime užmokestį už mųsų darbus, bet Tasai nieko blogo nepapildė!

Tie žodžiai nustebino susirinkusius; bet kokia buvo jų išgąstis, kada tas piktadaris tyloj atsigręžė į Nazarietį ir maldingai tarė:

— Viešpate, atsimink ant manęs, kad nueisi į Savo karalystę!

Išgirdęs tuos žodžius Simonides nusistebėjo: "Kad nueisi į Savo karalystę" — tie žodžiai atsakė ant jo abejojimų ir pasikalbėjimų su Baltazaru.

— Girdėjai? — klausė Ben-Huras. — Štai tas piktadaris paliudija, kad Jo karalystė nėra ant šios žemės, kadangi eina į kitą; tas tinka su tuomi ką mačiau sapne.

— Tylėk — atsakė Simonides — tylėk, prašau tavęs, nes galiu nenugirsti Nazariečio atsakymo.

Toje valandoje nuo kryžiaus pasigirdo įdomiai švelnus ir malonus balsas:

— Užtiesą sakau tau: šiandie su Manim busi rojuje.

Simonides atidžiai klausė, bet nieko daugiau negirdėdamas, sudėjo rankas ir sušuko:

— Gana, gana, o Viešpate! Tamsybės mano sielos išsisklaidė, žiurėjau, kaip Baltazaras, tikėjimo akimis.

Ant galo atrado užmokestį tikyba gero tarno, nes nors sulaužytas jo kunas jau niekad sveiku nebus, norints tų baisių kančių atmintis neikados neišdils, bet naujas gyvenimas atsidarė prieš jį, — gyvenimas, kuris vadinasi rojum. Tenai atras karalystę, apie kurią svajojo, ir karalių, kurio taip karštai laukė. Ramybė užstojo jo sieloj.

O ten, arti kryžiaus nuogąstis, nes štai Nazarietis, Kurį pasmerkė miriop, kad apsišaukė Mesiju, dabar aiškiai atkartojo akyveizdoje mirties ir minios, pažadėdamas rojų piktadariui! Tai baisu! Drebėjo iš baimės, o arcikunigas, nepaisant išdidumo, nusigando. Ir neįstabu! Iš kur-gi turi užsitikėjimą, jei ne iš teisybės? O kas teisybė, jaigu ne Dievas?

Toje valandoje vostik nepabėgo.

Nukryžiuoto kvėpavimas stojosi sunkesniu, dusavimai gilesni ir retesni. Tik trįs valandos ant kryžiaus ir jau miršta!

Ta žinia umai pasklydo per visą minią.

Nutilo šukavimai; tyla užstojo aplinkui, tamsa buvo nepermatoma. Galima buvo užmiršti, kad ant kalno stovi tukstančiai žmonių, laukdami ko tai pasibaisėtino — tokia viešpatavo tyla!

Tada nuo kryžiaus pasigirdo skausmingas balsas:

— Dieve mano Dieve, kam mane apleidai?

Tas balsas nugązdino visus, o labiausia sujaudino vieną.

Kareiviai buvo atsinešę sau vyno ir vandens ir pastatę netoli Ben-Huro; įmerkus į tas liekanas, ką galima jau tik actu pavadinti, pririštą ant ilgo koto kerpę, galima buvo pavilginti kenčiančio liežuvis. Ben-Huras atsiminė šulinį Nazarete, aną gėrymą, kuris sustiprino jį ant viso gyvenimo ir, pavilgęs kerpę, prisiartino prie kryžiaus.

— Ką darai? nedaryk to! — šaukta iš visų pusių, o nors balsai buvo rustųs, Ben-Huras nesibijojo ir pridėjo kerpę prie Nazariečio burnos,

— Pervėlai, pervėlai!

Veidas, į kurį dabar žiurėjo Ben-Huras, švietė įdomia šviesa, norint apvarvėjęs kraujais ir apdengtas dulkėmis; akįs plačiai atsivėrė, nei įsmeigtos į kokį tolimą nematomą daiktą, praviros lupos ištarė žodį užganėdinimo, palengvinimo, pergalės:

— Išsipildė!

Tai kaip pasišventimo karžygis apleidinėjo savo pergalę ir triumfą! Tuoj akįs užgeso, galva nudribo ant krutinės. Ben-Huras mislijo, kad kova jau užbaigta, bet siela, kuri jau pradėjo savo kelionę į dangų, dar ištarė širdingu balsu visiems girdint, žodžius, lyg į ką arti stovintį:

— Tėve, į Tavo rankas atiduodu sielą mano!

Paskutinis drebėjimas sujudino kuną, išgąsties kliksmas suskambėjo ore ir pasiuntinystė užsibaigė drauge su gyvybe.

Atmink, skaitytojau, kad iš meilės truko širdis tavo Išganytojo!

Sugrįžęs prie savo draugų, Ben-Huras tarė:

— Pasibaigė, negyvas!

Akymirkoj toji žinia pasklydo po visą minią, nieks neišdrįso balsiai ją atkartoti, pašnabždomis ėjo nuo kalno ant kalno, o apreiškiama buvo tik vienu žodžiu: — numirė, numirė! — ir nieko daugiau. Stojosi pagal minios norą; dėlko vietoje džiaugtis, stovi it nebyliai, nusigandę? Ar-gi Jo kraujas priliptų prie jų? Stovi taip valandą, žvalgydamiesi į save, nei ieškodami ženklo to kraujo; toje valandoje pradėjo drebėti žemė; nusigandę žmonės rėmėsi viens ant kito patįs nežinodami ką daryti. Dar valandėlė, o nustos proto; staiga nušvito ir stebėtina Rytų saulė spinduliu apšvietė tris siubuojančius nuo žemės drebėjimo kryžius. Visi sužiuro į kryžius; šviesiausias ir aiškiausias buvo vidurinis kryžius, lyg savo sunkumu spaustų žemę, o augtų vis aukštyn į padanges. Iš baimės to kryžiaus kiekvienas, kuris tyčiojosi iš Nazariečio, kiekvienas, kuris išdrįso suduoti Jam, kiekvienas, ką šaukė: — nukryžiuok Jį! — kiekvienas, kuris Jį vedė ant baisios mirties, troško tos mirties iš gilumos savo širdies, jautėsi, lyg tik jis vienas buvo kaltininku tarp minios. O kiek tokių buvo? Vienas prieš dešimtį! Ką tat daro? Vargas jiems! baimė juos veja ir rodosi, kad turi bėgti, nes dangus rustus, o žemė spręsta iš po kojų. Bėga iš visų jėgų, sumišimas kįla, skubinasi raiti, ant kuprių, važiuoti ir pėsti. O su jais bėga baimė, o žemė rodosi veja beširdžius, kurie praliejo nekaltą kraują, nes rusčiai dreba vartydama juos ir sulaikydama baisiais griausmais, kurie, perskriodę kalnus, po jų pėdomis tveria bedugnes. Minia žmogžudžių bijosi ir, staigioje atgailoje mušdamosi į krutines, šaukia iš baimės, jogei Teisingojo kraujas krito ant jų!

Švento miesto gyventojai ir svetimžemiai, kunigai ir taip žmonės, elgetos, Saducėjai, farizėjai bė-

ga, puola ant žemės, tąsosi vieni su kitais ir persigandę šaukiasi Dievo pagalbos! Veltui! Vargas jiems! Žemė baisum gaudimu atsako jiems, neišskiriant nei vieno. Kokis tarp jų padėjimas arcikunigo? Baisybė sunaikinimo, kuri sėja išgąstį ir grąsinimą, nepaiso titulų, ir neskiria valdovų nuo pavaldinių; štai puikusis Annas puolė ant žemės kaip ir kiti, nupuola jo apvadai ir papuošalai drabužių, sidabriniai skambalėliai pripildyti žemėmis neišduoda balso, net burna pilna dulkių, negali ištarti nei žodžio. Jį ir jo žmones vienodas patiko likimas. Nazariečio kraujas krito ant jų!

Kada naujas saulės spindulys apšvietė nukryžiavimo vietą, prie kryžiaus stovėjo Nazariečio Motina, numylėtas Jo mokinys, tikinčios Galilejos moterįs, šimtininkas su kareiviais ir Ben-Huras su saviškiais. Šitie nebėgo, nes jų mintįs nebuvo ant žemės.

— Sėskie šičia — tarė Ben-Huras Esterai, rodydamas vietą prie jos tėvo kojų. — Užsidenk akis ir nežiurėk į kalną, o užsitikėk Viešpačiui ir dvasiai To Teisingojo, Kuris nekaltai mirė.

— Nuo šiol męs turime Jį vadinti Kristumi — tarė iškilmingai Simonides.

— Tegul buna, kaipo pasakei — atsakė Ben-Huras.

— Ir vėl sudrebėjo žemė; piktadariai ant kryžių baisiai sukliko, o Ben-Huras, nors apkurtęs nuo žemės gaudimo, atsigrįžo į Baltazarą ir pamatė, kad senelis guli ant žemės. Pasiskubino prie jo šaukdamas jį, bet šaukė veltui, nes garbingas vyras jau neprigulėjo prie gyvųjų. Dabar Judas atsiminė, kad Išganytojui tariant paskutinius žodžius, girdėjo kokį tai suklykimą.

Dabar jau suprato, iš kieno jisai išsiveržė krutinės, dabar tikėjo, kad Egiptiečio siela draugavo Viešpačiui valandoje, kada apėmė savo rojaus Karalystę.

Suprato, kokią apturėjo užmokestį ištikimas tarnas. Jaigu Gasparas aplaikė dovaną už savo tikėjimą, Melchioras meilę, tai užtiesą užsitarnavo ir tas, kurio ilgą gyvenimą puošė tvirtas tikėjimas meilė ir geri darbai.

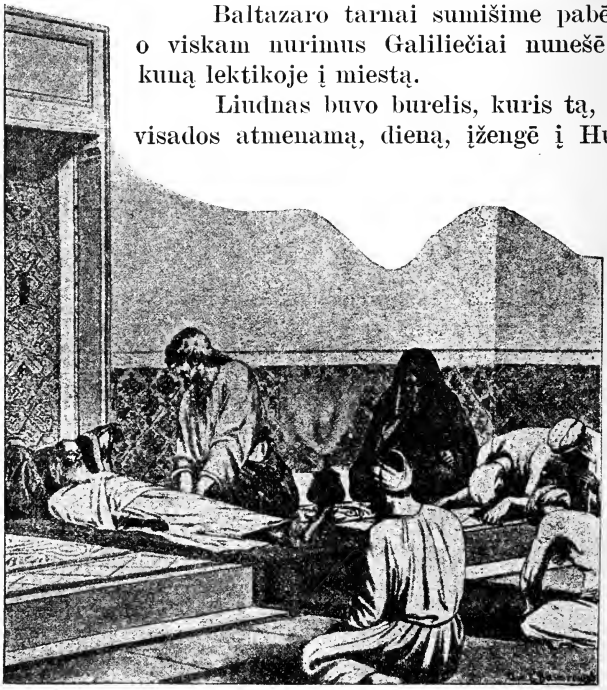

Baltazaro kunas nunešta svetainėn ir paguldyta.

Baltazaro tarnai sumišime pabėgo, o viskam nurimus Galiliečiai nunešė jo kuną lektikoje į miestą.

Liudnas buvo burelis, kuris tą, ant visados atmenamą, dieną, įžengė į Hurų rumus prie šviesos leidžiančios saulės. Tame pat laike nuimta Mesijaus kunas nuo kryžiaus.

Baltazaro kunas nunešta į svetainę, verkdami tarnai stovėjo prie jo, nes visų buvo mylimas, bet pamatę tartum šypsančiąsi jo burną, nusišluostė ašaras, tardami:

— Užtiesą, jam yra gerai — laimingesnis jam šios dienos vakaras, nei rytas!

Ben-Huras nenorėjo pasiųsti tarną, kad praneštų Iras apie tėvo likimą; nuėjo tat pats atvesti ją prie tėvo lavono,

Eidamas perstatė sau jos susijaudinimą, kad ji patirs, jog paliko viena visame pasaulyj; taip mislydamas pasirengęs buvo atleisti jai ir gailėtis josios. Atsiminė, kad ligšiol neklausė, kodėl ji nebuvo su jais ir kur ji galėjo buti; išmetinėjo sau tą užmiršimą dabar, kada buvo pasiuntiniu tos baisios ligos,

Priėjęs prie jos kambarių, praskleidė uždangas, bet negavo jokio atsakymo ant pašaukimo; įėjo tat į tuščią kambarį, iš ten nuėjo jos ieškoti ant stogo, o neradęs, klausė tarnų. Niekas per dieną nematė gražios Egiptietės ir taip Ben-Huras sugrįžo į svetainę ir ten užėmė dukters vietą prie lavono. Tada tai, žiurėdamas į amžinai miegantį senelį, mintijo, kaip milaširdingu buvo Kristus savo senam tarnui. Prie dangaus vartų pranyksta šio gyvenimo skausmai.

Po šermenų, perėjus dešimt dienų pagal įstatymus, Ben-Huras parsivedė namo motiną ir Tirzą; nuo tos dienos po tuomi stogu su didžiausia pagodone buvo minėjami brangiausi širdžiai žodžiai:

DIEVAS TĖVAS IR KRISTUS SUNUS.

UŽBAIGA.

Praėjo penki metai nuo nukryžiavimo. Estera, Ben-Huro pati, sedėjo viename kambaryj puikios villės prie Misenum. Buvo vidudienis; karšta Italijos saulė metė spindulius ant rožių ir vynuogių darže. Viskas, kas tik buvo aplink Esterą, buvo rymiška, apart jos rubų — devėjo mat Izraelitų rubus. Tirza žaidė su dvejatu vaikų ant išskleistos prie Esteros kojų liuto odos; užteko tik dirstelt į juos, kad pažinti kieno jie buvo.

Laikas švelniai apsiėjo su patogumu Simonideso dukters; šiandie buvo dailesnė nei pirma — paliko mat villės šeimininke ir atsiekė savo svajonių išsipildymą.

Bežiurint mums į tą laimingos šeimynos paveikslą, įeina tarnas ir sako:

— Ariume yra moteriškė, kuri nori kalbėti su jumis.

— Tegul įeina.

Nepažįstama įėjo; Estera pakilo pasitikti jąją, norėjo prakalbėti, valandėlę paabejojo, paskui atsitraukdama tarė:

— Kadaisia pažinojau tave... Esi...

— Iras, Baltazaro duktė.

Nusistebėjo Estera iš jos drąsumo, bet vis-gi liepė paduot jai kedę.

— Nemisliju apie atsilsį — tarė šaltai Iras — tuojaus einu.

Žiurėjo viena į kitą. Žinome, kad Estera buvo daili moteris, laiminga pati ir motina. Puiki Egiptietė turėjo dar šiek-tiek savo gražybės, bet jos veidas atsimainė, akįs nustojo savo spindėjimo ir gyvybės, raudonumas dingo. Lupos su reikšme cinizmo ir nuožmumo darė jos išvaizdą sena. Nevisai švarųs drabužiai, apdulkėję sandalai reiškė, kad perėjo sunkius patyrimus.

— Ar tai tavo vaikai?

Estera pažiurėjo į ją su motinišku nusišypsojimu.

— Ar nenori pažaisti su jais?

— Nugązdinčiau juos — atsakė Iras, prisiartindama prie drebančios Esteros. — Nesibijok — pridurė. — Pasakyk vyrui nuo manęs, kad jo priešas jau negyvas, kad aš sava ranka jį nužudžiau atkeršindama už nelaimę, į kurią jis mane įtraukė.

— Jo priešą... nužudei?

— Taip, Messalą — pasakyk jam, kad už piktą, kurį norėjau jam padaryti, puolė ant manęs taip sunki bausmė, kad jisai pats pasigailėtų mano vargo.

Esteros akis apsiašarojo, norėjo raminti ją.

— Nenoriu nei ašarų, nei pasigailėjimo; pasakyk dar

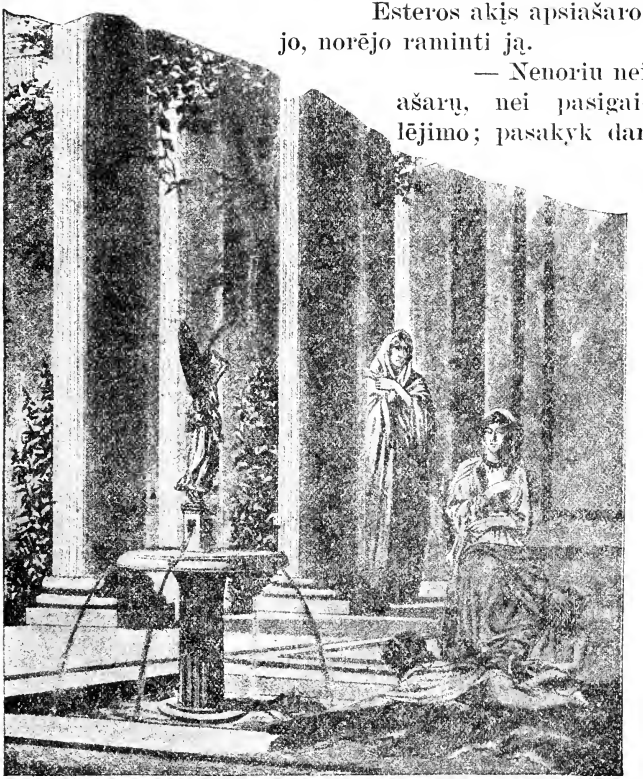

Napažįstama įėjo, o Estera pakilo pasitikti aną.

jam, kad suprantu, aure, pervėlai, kad Rymionis gali buti išgama. Lik sveika!

Tai sakydama išėjo iš kambario. Estera išbėgo paskui ją šaukdama:

— Palauk, prašau, palauk mano vyro; jisai ne-

pyksta ant tavęs ir ieškojo tavęs visur. Pasilikie, busime tau draugais — męs krikščionįs.

Bet Iras atsakė:

— Palik mane, kuomi esu, kuomi norėjau buti, neužilgo viskas pasibaigs...

— Ar neturi jokio reikalavimo — klausė Estera, — kurį galėčiau išpildyti?

Egiptietė stojosi švelnesnė, lyg nusišypsojimas pasirodė ant jos lupų ir įdomiai pažiurėjo į vaikus.

— Norėčiau ko — tarė.

Iras prisiartino prie vaikų, atsiklaupė ir bučiuoja juos.

Estera tėmijo į jos akis ir greitai atsakė:

— Padaryk, kaipo nori.

Iras prisiartino prie vaikų, atsiklaupė ant liuto odos ir bučiavo juos.

Pamažu pakildama, jausmingai žiurėjo į juos, paskui apleido kambarį be žodžio atsisveikinimo. Ėjo skubiai ir tyliai ir dingo pirm, nei Estera apsižiurėjo.

Išgirdęs apie tai Ben-Huras persitikrino, kad jo prileidimas buvo teisingas, jog Iras apleido tėvą dėl Messalo. Žinodamas, jog yra nelaiminga, visur jos

ieškojo, bet veltui, nuo to laiko nei jos matyta, nei girdėta. Mėlsvos jurų vilnys, ką taip puikiai blizga nuo saulės, turi savas slaptybes. Kad butų suteikta joms kalba, gal galėtų šį-tą pasakyti apie Egiptietės likimą.

Simonides sulaukė gilios senatvės; tiktai devintais metais Neronui viešpataujant pertraukė taip ilgai vedamą Antiochijoje pirklystę; ligi galo buvo geros širdies ir gerai jam vedėsi.

Tulą vakarą tais pačiais metais Ben-Huras su savo šeimyna sėdėjo ant stogo·ano, taip gerai mums žinomo namo Antiochijoje, ir tėmijo į paskutinius dar neparduotus laivus, besiubuojančius ant Oronteso vilnių. Po tiek metų po Nukryžiavimo, kiek jie apturėjo malonių! ir vieną gilų skausmą, kuris palytėjo tą laimingą giminę, dar apsaldino tikėjimas į Prisikėlimą, nes kad Huro motina turėjo keliauti pas tėvus, negailavo jos, kaip tai daro stabmeldžiai, ką neturi vilties.

Stovintis prie krašto laivas atvežė naują žinią apie Nerono persekiojimą krikščionių Ryme; taigi kalbėjosi apie tai, kada įėjo Malluch vis dar jiems betarnaująs, ir padavė Ben-Hurui ryšelį.

— Kas tai atnešė? — užklausė tas pažiurėjęs.

— Arabas.

— Kur jisai?

— Klausykite — tarė Ben-Huras į Simonidesą, skaitydamas:

"Aš, Ilderimas, sunus Ilderimo Gerojo, šeikas mano giminės, į Judą, Huro sunų.

Žinok, mano tėvo drauge, kaip tave mylėjo mano tėvas, kaip perskaitysi šį laišką. Jo valia yra mano noru, ką jis davė, yra tavo. Ką atėmė nuo jo Partai baisioje kovoje, kurioje jisai žuvo, atėmiau podraug su šiuomi pergamino ryšeliu ir pilnu surašu gentkartės anos Miros, kuri buvo motina taip daugelio žvaigž-

džių. Ramybė tau ir taviškiams. Tas tyrų balsas yra balsas Šeiko Ilderimo".

Po to Ben-Huras išskleidė ryšelį pageltusio, kaip lapas, papiruso, o darė tai atsargiai, kad nepagadyti rašto, ir skaitė:

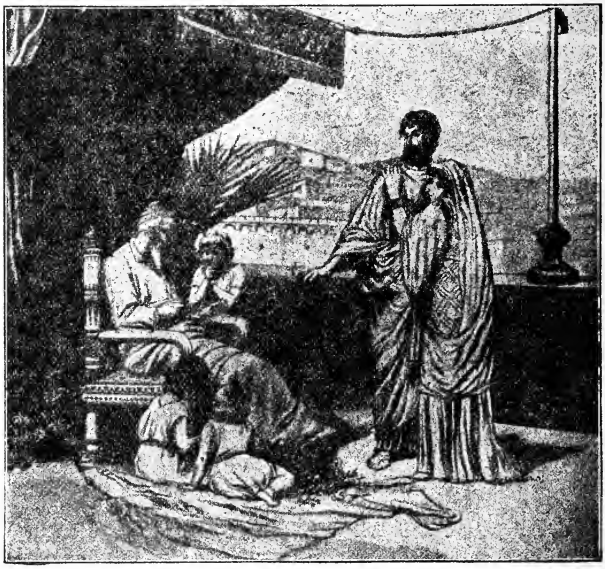

Moteriškė uždėjo savo ranką ant Huro peties...

"Ilderimas, vadinamas Geruoju, į sunų, kuris užims jo vietą.

Apimsi viską, ką turiu, dienoje, kada užimsi mano vietą, apart Palmų Gojaus ties Antiochija; tą apims Ben-Huras, kuris, pridavė mums tiek garbės savo pergale cirke. Tas tegul buna nuosavybe jo ir jo giminės ant visados. Nedaryk gėdos savo tėvui.

Šeikas Ilderimas Gerasis".

— Ką sakai ant to — užklausė Simonideso Ben-Huras.

Estera dar kartą perskaitė raštus, Simonides ilgai mintijo, pagalios tarė:

Geras ir malonus buvo tau Viešpats iki šioliai, ar nebutų laikas sutvarkyti kasdie didinantįsį turtą?

— Senai jau nusprendžiau dalį turto atiduoti tarnystai Davėjo visų gerybių. Klausiu tavęs tiktai, kaip turiu tai padaryti, kad tas nueitų ant garbės Augščiausiojo?

— Žinau, kad daug gero padarei Bažnyčiai Antiochijoje. Dabar kartu su didele šeiko dovana ateina žinia apie persekiojimus Ryme. Ar-gi tai nėra Apveizdos surėdymu ir ar neatsidaro nauja darbui dirva? Reikia, kad tikybos šviesa neužgestų sostapilyj.

— Ką turiu daryti, kad ją praplatinti?

— Klausykie, yra du daiktu, kurinodu patįs Rymionįs godoja — žinau tik apie du — godoja jie pelenus numirusiųjų ir jų palaidojimo vietą. Nevalia tau pastatyti Dievui ant garbės šventinyčią ant žemės, pastatydink ją po žeme, ir slėpkie ten nuo išniekinimo lavonus tų, kurie miršta, tikėdami į Prisikėlimą.

Toji kalba sujaudino Ben-Hurą.

— Tavo užmanymas gražus, ir ilgai netrauksiu jį išpildyti. Laivas, kuris atvežė tą žinią, rytoj išvež mane į Rymą. — Atsigrįžęs į Malluchą pridurė: — Buk pasirengęs, nes ir tu važiuosi — tegul užkrauja laivą.

— Padarysi gerai — tarė Simonides.

— O tu, Estera, kaip tu misliji?

Moteriškė uždėjo savo ranką ant Huro peties ir tarė:

— Taip geriausia patiksi Kristui; daleiskie, mylimas, ir man važiuoti drauge ir tau pagelbėti.

Jaigu kuris jųsų, mano skaitytojai, aplankys Rymą ir nusiduos į švento Kaliksto katakumbas, kurios

yra senesnės už katakumbas švento Sebastijono, pamatys, kas dėjosi su Ben-Huro turtu ir su dėkinga širdimi atmįs jį.

Iš tų palaidojimo vietų kilo Krikščionybė ir sugriovė stabmeldišką Rymą.

— GALAS. —

MAY—4 1918

LIBRARY OF CONGRESS
0 016 165 928 9